

Uniwersytet Warszawski

Interdyscyplinarne Humanistyczne Studia Doktoranckie

Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii

mgr Marta Walkusz

Warszawskie druki muzyczne wydane
w latach 1875-1918, przechowywane
w gdańskich bibliotekach

Rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem

dr hab. Jacka Puchalskiego

Warszawa 2019

Spis treści

Wykaz skrótów użytych w rozprawie.....	5
Wstęp	7
Rozdział 1. Społeczność Warszawy i jej kultura muzyczna w latach 1875-1918	18
1.1. Kategoryzacja społeczno-zawodowa mieszkańców miasta. Zarys.....	20
1.2. Kultura muzyczna Warszawy	29
Rozdział 2. Drukarstwo muzyczne na tle typografii warszawskiej w latach 1875-1918.....	76
2.1. Typologia zakładów drukarskich	77
2.2. Postęp technologiczny a drukarstwo muzyczne.....	92
Rozdział 3. Wydawnictwa i księgarnie muzyczne działające w Warszawie w latach 1875-1918 i ich oferta.....	105
3.1. Typologia nakładców	108
3.2. Nakładcy muzyczni a drukarze	123
3.3. Muzyczna działalność reklamowa i wydawnicza w prasie warszawskiej	135
3.4. Serie i cykle wydawnicze.....	144
3.5. Katalogi wydawnicze	158
3.6. Repertuar wydawniczy.....	167
Rozdział 4. Warszawskie druki muzyczne z lat 1875-1918 w bibliotecznych zbiorach gdańskich.....	172

4.1. Obecność polskiej kultury muzycznej w Gdańsku po 1875 roku	172
4.2. Biblioteki gdańskie posiadające polskie zbiory muzyczne	183
4.2.1. Biblioteka Główna Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku	184
4.2.2. Biblioteka Gdańska Polskiej Akademii Nauk	186
4.2.3. Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego	188
4.2.4. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Josepha Conrada-Korzeniowskiego w Gdańsku	190
4.3. Warszawskie druki muzyczne w bibliotecznych zbiorach gdańskich	191
4.3.1. Muzykalia przechowywane w Bibliotece Głównej Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku	192
4.3.1.1. Książki	192
4.3.1.2. Nuty	194
4.3.2. Muzykalia przechowywane w Bibliotece Gdańskiej PAN, Bibliotece UG oraz Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Josepha Conrada-Korzeniowskiego w Gdańsku	204
4.3.3. Gdańskie <i>varsaviana</i> jako źródło informacji na temat warszawskiego muzycznego ruchu wydawniczego w latach 1875-1918	211
4.3.3.1. Książki	211
4.3.3.2. Nuty	216
Rozdział 5. Proweniencja warszawskich druków muzycznych z lat 1875-1918 przechowywanych w repozytoriach gdańskich	229
5.1. Znaki księgarskie	229

5.2. Znaki i wpisy własnościowe	239
5.1.1. Książki	240
5.1.2. Nuty.....	252
Zakończenie.....	287
Bibliografia załącznikowa.....	292
Wykaz tabel.....	366
Wykaz ilustracji	366
Indeks osób i firm związanych z produkcją warszawskich druków muzycznych w latach 1875-1918	384
Indeks pozostałych osób	391
Suplement. <i>Katalog warszawskich druków muzycznych oraz piśmiennictwa muzycznego i muzykologicznego z lat 1875-1918 przechowywanego w bibliotecznych zbiorach gdańskich</i>	406
Książki	408
Druki muzyczne	422
Indeks kompozytorów i autorów.....	514
Indeks osób i firm związanych z produkcją <i>varsavianów</i> odnalezionych w bibliotekach gdańskich	519
Indeks osób i instytucji znalezionych we wpisach proweniencyjnych	522

Wykaz skrótów użytych w rozprawie

AAN – Archiwum Akt Nowych

AMFC – Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina w Warszawie

BG AMuz. – Biblioteka Główna Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku

BG PAN – Biblioteka Gdańska Polskiej Akademii Nauk

BHum UG – Biblioteka Humanistyczna Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego

BJ – Biblioteka Jagiellońska

BN – Biblioteka Narodowa w Warszawie

BUG – Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego

BUL – Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego

BUW – Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

CUWPGiK – Centralny Urząd Wydawnictw, Przemysłu Graficznego i Księgarstwa

EWoK – Encyklopedia Wiedzy o Książce, kom. red. Aleksander Birkenmajer [i in.], Wrocław 1971.

IMSLP – International Music Score Library Project

IMW – Instytut Muzyczny Warszawski

MSW – Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego w Warszawie

NUKAT – Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny

PWM – Polskie Wydawnictwo Muzyczne

PWSM – Państwowa Wyższa Szkoła Muzyczna

SPKP – Słownik pracowników książki polskiej, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972-

UG – Uniwersytet Gdański

WiMBP – Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Conrada Korzeniowskiego w Gdańsku

WSP – Wyższa Szkoła Pedagogiczna

WTM – Warszawskie Towarzystwo Muzyczne

WTR – Warszawskie Teatry Rządowe

ZK-P – Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie

ZS BUG – Zbiory Specjalne Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego

cenz. – cenzura

druk. – drukarnia

lit., litogr. – litografia lub litograficzny

nr inw. – numer inwentarzowy

skł. gł., sgł. – skład główny

sł. – słowa

sygn. – sygnatura

sztuch. – sztycharnia lub sztychograficzny

właśc. – właściwie

wyd. – wydanie

Wstęp

Niniejsza praca jest wynikiem połączenia moich bibliotekarskich doświadczeń zawodowych korespondujących z wykształceniem muzycznym i osobistego zaciekawienia pochodzeniem materiałów znajdujących się obecnie w zbiorach Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku (dalej: BG AMuz.). Zainteresowanie tematyką warszawskich druków muzycznych zrodziło się w trakcie codziennej pracy w Bibliotece, związanej głównie z katalogowaniem zbiorów, a także ich selekcją oraz gromadzeniem. Dodatkowo, przy okazji przygotowywania się do konferencji bibliotekarzy muzycznych odkrywałam bardzo interesujące relacje między kolejnymi „pokoleniami” artystów, którzy począwszy od przedwojnia przybywali do Gdańska głównie z Warszawy w celu zaszczepienia i ugruntowania w tym mieście polskiej kultury muzycznej, przede wszystkim poprzez prace na rzecz organizacji i rozwoju polskiego szkolnictwa muzycznego. Muzycy, do których należeli pierwsi wykładowcy powołanej w 1947 roku Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej (dalej: PWSM) w Sopocie, dysponowali dobranym zasobem polskiej literatury muzycznej. Służyła im jako warsztat pracy dydaktycznej i artystycznej. Ich studenci, następnie wychowankowie tych studentów przekazali BG AMuz. komplety lub znaczne części spuścizn swoich pedagogów, w obrębie których znalazło się wiele dziewiętnastowiecznych wydawnictw nutowych z warszawskim adresem wydawniczym. Przygotowując artykuł na temat proveniencji druków muzycznych z kolekcji jednego z dawnych pedagogów śpiewu, Kazimierza Czekotowskiego (1901-1972)¹, odkryłam również, że dotąd nie powstał kompletny spis bibliograficzny warszawskich muzykaliów wydanych w drugiej połowie XIX i na przełomie wieków. W pracy katalogowej napotykałam także trudności w datowaniu druków nutowych z tego okresu (w książkach daty wydania zazwyczaj są podane). Wszystko to zmotywowało mnie do podjęcia badań, których wyniki przedstawiam w niniejszej rozprawie.

Jako przedmiot moich badań określiłam więc muzykalia wydane w Warszawie w latach 1875-1918, i jak się okazało w wyniku przeprowadzonej kwerendy przechowywane w czterech gdańskich bibliotekach. Przyjęty zakres chronologiczny ma swoje uzasadnienie: jego

¹ M. Walkusz, *Kolekcja muzyczna Kazimierza Czekotowskiego (1901-1972) w zbiorach Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2017, T. 11, s. 277-297.

dolną granicę wyznacza wspomniany brak adekwatnych spisów bibliograficznych dla badanego okresu i odpowiednich opracowań, zamykającą stanowi zaś data odzyskania niepodległości przez Polskę.

Dzięki podjętym studiom ustaliłam, że największym zbiorem warszawskich wydawnictw muzycznych z analizowanego okresu dysponuje BG AMuz. Przedmiotem kwerendy były również zasoby Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk (dalej: BG PAN), Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego (dalej: BUG) oraz Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Conrada Korzeniowskiego (dalej: WiMBP). W Bibliotece Pedagogicznej Wojewódzkiej im. Macierzy Szkolnej (dalej: PBW) oraz bibliotekach Gdańskiego Seminarium Duchownego i Archiwum Diecezjalnego w Gdańsku-Oliwie nie znaleziono muzykaliów spełniających określone powyżej kryteria.

Oprócz wspomnianego księgozbioru K. Czokotowskiego przechowywanego w BG AMuz., istnieje kilka innych, dużych kolekcji muzycznych byłych profesorów gdańskich uczelni (zarówno Akademii Muzycznej jak i Uniwersytetu Gdańskiego) oraz zbiory czytelników przekazane do wyżej wymienionych bibliotek; fragmenty innych księgozbiorów stanowiące przedmiot moich studiów, a także wiele jednostkowych egzemplarzy druków warszawskich rozmaitego pochodzenia rozproszonych po objętych badaniami repozytoriach.

Powstaniu rozprawy przyświeca kilka celów. Zasadniczym problemem badawczym jest znalezienie odpowiedzi na pytanie o znaczenie warszawskich publikacji muzycznych z drugiej połowy XIX wieku dla rozwoju polskiego szkolnictwa muzycznego i krzewienia polskiej kultury muzycznej w Gdańsku, szczególnie tuż po II wojnie światowej, na przełomie lat 40. i 50. gdy powstała i rozwijała się PWSM. Dodatkowo, dzięki porównaniu gdańskich zbiorów z przebadanymi przeze mnie wycinkowo kolekcjami muzykaliów spoza Gdańska, spróbowałam potwierdzić lub obalić hipotezę zakładającą, że miejscowy zasób muzykaliów stanowi odbicie, aczkolwiek oczywiście niepełne, obrazu typograficznej wytwórczości muzycznej w Warszawie drugiej połowy XIX wieku. Poprzez analizę proveniencji, podjęłam także próbę wykrycia prawidłowości w zakresie kolportażu drukowanych muzykaliów warszawskich oraz określenia „trasy” jaką pokonały począwszy od opuszczenia drukarni aż do momentu włączenia ich do zasobów bibliotek gdańskich. Kolejnym celem rozprawy jest uzupełnienie dotychczasowych spisów bibliograficznych o muzykalia warszawskie przechowywane w Gdańsku, gdzie kwerend w tym zakresie jak dotąd nie prowadzono.

Każde z tak określonych zadań badawczych wymagało zgromadzenia odpowiedniej bazy źródłowej oraz przyjęcia właściwej metodologii badań. W pierwszej fazie przeprowadziłam zatem kwerendy w wytypowanych bibliotekach gdańskich (z księgozbiorami naukowymi) i sporządziłam roboczą listę wszystkich muzykaliów posiadających warszawski adres wydawniczy oraz pewną lub prawdopodobną datę wydania odpowiadającą zakresowi lat 1875-1918. Następnie, korzystając z metody typograficznej każdy druk zbadalam i skatalogowałam z autopsji, przy krytycznym wykorzystaniu istniejących już opisów bibliograficznych. Proces ten miał na celu przede wszystkim weryfikację przyjętego w opisach datowania oraz potwierdzenie, iż badany druk istotnie został opublikowany w Warszawie. Tak przygotowany materiał poddałam w dalszej kolejności wszechstronnej analizie proveniencyjnej, próbując ustalić źródła pozyskania *varsavianów* do zbiorów gdańskich na podstawie naniesionych na nie odręcznych zapisków, pieczęci i sygnatur poprzednich właścicieli, jak również na podstawie zachowanej bibliotecznnej dokumentacji ewidencyjnej. Sporządziłam także oraz wykorzystałam w rozprawie dokumentację fotograficzną proveniencji. Wymiernym wynikiem wszystkich powyższych działań jest opracowanie suplementu w postaci *Katalogu warszawskich druków muzycznych oraz piśmiennictwa muzycznego i muzykologicznego z lat 1875-1918 przechowywanego w bibliotecznnych zbiorach gdańskich* zamieszczonego na końcu rozprawy.

Efektom realizacji zdefiniowanych powyżej celów badawczych jest niniejsza rozprawa składająca się z pięciu rozdziałów. Odpowiadają one dwóm zasadniczym wątkom rozważań, od których uzależniony był dobór źródeł, literatury przedmiotu i odpowiedniej metodologii badań. Pierwszy z nich, „warszawski”, obejmuje trzy pierwsze rozdziały, drugi („gdański”) jest przedmiotem analizy w rozdziale czwartym i piątym.

Tematyka rozdziału pierwszego – *Spółeczność Warszawy i jej kultura muzyczna w latach 1875-1918* – obejmuje m.in. zagadnienia związane ze wszelkimi przejawami kultury muzycznej w życiu miasta. Jego społeczność została scharakteryzowana na podstawie literatury przedmiotu². W rozdziale przedstawiono grupy społeczne (także mniejszości

² Głównie są to opracowania starsze, wciąż jednak uważane za wartościowe, m.in.: T. Łepkowski, *Początki klasy robotniczej Warszawy*, Warszawa 1956; J. Żurawicka, *Inteligencja warszawska w końcu XIX wieku*, Warszawa 1978; A. Żarnowska, *Robotnicy Warszawy na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1985; S. Kowalska-Glikman, *Drobnomieszczaństwo w dziewiętnastowiecznej Warszawie*, Warszawa 1987; M. Nietyksza, *Przemiany demograficzne w Warszawie 1795-1939*, [w:] *Spółeczność Warszawy w rozwoju historycznym*, kom. red. J. Kazimierski i in., Warszawa 1977, s. 285-300; M. Siennicka, *Rodzina burżuazji warszawskiej i jej obyczaj.*

narodowe i wyznaniowe) mające największy udział we współtworzeniu warszawskiej kultury muzycznej, starając się odpowiedzieć na pytanie czy, i w jakim stopniu, oferta wydawnicza z końca XIX wieku stanowi odzwierciedlenie tej aktywności. Istotnym wątkiem tych dociekań jest więc charakterystyka społeczna, polityczna i ekonomiczna poszczególnych grup społecznych Warszawy w badanym okresie oraz ich roli i znaczenia w życiu miasta, oczywiście przede wszystkim kulturalnym. Siłą rzeczy rozdział przedstawia również „pejzaż muzyczny” Warszawy, w którym owe grupy mogły realizować potencjalne lub rzeczywiste potrzeby kulturalne. Z tego punktu widzenia szczególne miejsce oraz znaczenie miała półprofesjonalna działalność warszawskich zespołów muzycznych, powołanie Warszawskich Teatrów Rządowych (zwłaszcza bogata oferta opery i operetki) oraz organizacja wyższego szkolnictwa muzycznego³, które w pewnym sensie nobilitowało zawód muzyka.

Analiza grup społecznych Warszawy pomogła w opracowaniu rozdziału drugiego – *Drukarstwo muzyczne na tle typografii warszawskiej w latach 1875-1918* oraz następnego: *Wydawnictwa i księgarnie muzyczne działające w Warszawie w latach 1875-1918 i ich oferta*. W literaturze przedmiotu⁴ podkreśla się bowiem początkową przynależność wytwórców druków muzycznych do warstwy rzemieślniczej, która wraz z upływem czasu, wzrostem kapitału oraz dzięki przemianom technologicznym i dążeniom przedsiębiorców ulegała ewolucji, skutkując stopniową zmianą ich statusu społecznego. Przy czym rozdział drugi skupia się naturalnie na warszawskich typografach⁵, a to ze względu na specyfikę publikacji muzycznych, których wykonanie wymagało odpowiednich narzędzi i kwalifikacji wykonawców. Dlatego daję tutaj pierwszeństwo drukarzom przed wydawcami, gdyż od tych

Druga połowa XIX i początek XX wieku, Warszawa 1998; A. Cała, H. Węgrzynek, G. Zalewska, *Historia i kultura Żydów polskich. Słownik*, Warszawa 2000; L.T. Błaszczyk, *Żydzi w kulturze muzycznej ziem polskich w XIX i XX wieku. Słownik biograficzny*, Warszawa 2014.

³ Najpełniejsze opracowania na temat szkolnictwa dotyczą historii Uniwersytetu Muzycznego im. Fryderyka Chopina, począwszy od powołania Instytutu Muzycznego Warszawskiego, zob. m.in. M. Dziadek, *Od Szkoły Dramatycznej do Uniwersytetu. Dzieje wyższej uczelni muzycznej w Warszawie 1810-2010*. [T. 1:] 1810-1944, Warszawa 2011, por. Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy jako tło działalności Instytutu Muzycznego w latach 1879-1901*, Warszawa 1969; A. Rutkowska, *Działalność pedagogiczna Instytutu Muzycznego Warszawskiego (1860-1918)*, Warszawa 1967; też, *Rola społeczna Instytutu Muzycznego Warszawskiego i znaczenie jego działalności dla polskiej kultury muzycznej*, Warszawa 1980.

⁴ M.in. S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska 1870-1914*, Warszawa 1982; M.J. Lech, *Ludzie druku i książki w Królestwie Polskim 1867-1907. Kształtowanie się struktur społecznych*, Warszawa 1983; tenże, *Księgarze i księgarnie w Królestwie Polskim 1869-1905. Materiały ze źródeł archiwalnych*, Warszawa 1980; K. Kowalczyk, *Księgarstwo warszawskie w drugiej połowie XIX wieku*, Warszawa 2006.

⁵ Na ten temat zob. też m.in. cytowane wyżej prace Mariana Juliana Lecha oraz *Z dziejów książki warszawskiej* (Warszawa 1939) Ksawerego Świerkowskiego i *Sztukę typograficzną Młodej Polski* (Wrocław 1982) Janusza Sowińskiego.

pierwszych zależała konkretyzacja wydawnicza przedsięwzięć edytorskich w zakresie muzykaliów. W podrozdziale 2.1 przedstawiłam typologię zakładów poligraficznych, zaś w następnym omówiłam wpływ drukarskich nowinek technicznych na jakość edycji warszawskich muzykaliów oraz zaprezentowałam tabelaryczny wykaz firm typograficznych, opracowany na podstawie analizy druków nutowych zarejestrowanych w bibliografiach i katalogach bibliotecznych⁶, publikacji odnotowanych w prospektach wydawniczych z XIX wieku oraz udostępnionych w bibliotekach cyfrowych. Przedstawiłam tutaj również, bardzo ważną z punktu widzenia niniejszej rozprawy, analizę typograficzną muzykaliów warszawskich wydanych po 1875 roku (zarówno nut jak i książek), w tym charakterystykę metod ich produkcji nie tylko w ujęciu lokalnym, ale także w odniesieniu do ówczesnego drukarstwa europejskiego.

W rozdziale trzecim rozprawy omówiłam problematykę związaną z warszawskimi wydawcami muzycznymi, księgarniami nakładowymi oraz edytorami działającymi na rynku wydawnictw ciągłych (podrozdział 3.1), a także ich ofertę. Fragment ten, analogicznie jak w rozdziale poprzednim, również rozpoczyna się od charakterystyki ich sytuacji w badanym okresie oraz typologii – począwszy od zakładów jednoosobowych, poprzez dwu- i kilkuosobowe spółki, aż po największe firmy wydawniczo-księgarsko-drukarskie. Pracę nad tym rozdziałem szczególnie utrudniało to, że niejednokrotnie poza nazwą danej firmy wydawniczej, poligraficznej czy księgarskiej zamieszczoną na muzykaliach, ze względu na brak innych informacji źródłowych o życiu i działalności jej właściciela nie wiadomo dzisiaj nic. W przypadkach, w których było to możliwe, przedstawiłam fakty z dziejów interesujących firm oraz życiorysów ich właścicieli⁷, które ułatwiły mi datację publikacji nutowych będących przedmiotem moich studiów. W podrozdziale pierwszym scharakteryzowałam także rodzaje druków muzycznych publikowanych przez warszawskich wydawców (z uwzględnieniem nut ukazujących się w wydawnictwach periodycznych), starając się wykazać ich muzyczne specjalizacje. W części drugiej przedstawiłam te zakłady drukarskie, które najczęściej wykonywały zlecenia nakładców na druk muzykaliów.

⁶ Przede wszystkim na podstawie odpowiednich tomów *Bibliografii polskiej XIX. stulecia* Karola Estreichera oraz *Bibliografii polskiej 1901-1939* wydawanej pod redakcją Janiny Wilgat.

⁷ Nieocenionym pod tym względem źródłem wiedzy jest *Słownik pracowników książki polskiej* opublikowany pod redakcją Ireny Treichel w Warszawie w 1972 roku oraz jego *Suplement* wydany w 1982 roku.

Ponieważ dotąd nie zajmowano się warszawskimi muzykaliami wydanymi po 1875 roku konieczna była charakterystyka tego materiału. Według mnie, najlepszym wzorcem metodologicznym w tym zakresie jest studium *Warszawskie edytorstwo muzyczne w latach 1772-1865* Wojciecha Tomaszewskiego (Warszawa 1992), tym bardziej, że w zasadzie każde z analizowanych przez tego autora zagadnień znalazło swoje odbicie w moich badaniach nad muzykaliami przechowywanymi w Gdańsku. W podrozdziale 3.2. zajęłam się więc znakami wydawniczymi poszczególnych edytorów, przedstawiając ich szczegółowy wykaz, m.in. ułatwiający identyfikację wydawniczą druków⁸. W kolejnych podrozdziałach omówiłam periodyki publikujące materiały muzyczne oraz serie wydawnicze, dokonując ich podziału wedle różnych kryteriów (m.in. pod względem przeznaczenia wykonawczego, formy muzycznej, wartości dydaktycznych), zaś w piątym scharakteryzowałam katalogi wydawniczo-księgarskie informujące o drukach muzycznych. Podrozdział 3.6. omawia natomiast w sposób ogólny i podsumowujący warszawski repertuar wydawniczy w rozróżnieniu na zawartą w dziełach muzycznych obsadę wykonawczą oraz formę muzyczną⁹.

Rozdział czwarty otwiera drugą, „gdańską” część dysertacji, rozpoczynającą się od przybliżenia w podrozdziale pierwszym *Obecności polskiej kultury muzycznej w Gdańsku po 1875 roku*. Aktywność polskiego środowiska muzycznego w Gdańsku z natury rzeczy rozwinęła się po II wojnie światowej. Udało się to z ogromnym powodzeniem nie tylko na terenie samego Gdańska, ale także w okolicznych miastach, zwłaszcza w Sopocie i Gdyni, za sprawą artystów przybywających na Wybrzeże z różnych ośrodków muzycznych centralnej Polski, w tym oczywiście z Warszawy. Udział w rozwoju polskiej kultury muzycznej w tym regionie miały po wojnie również biblioteki gromadzące spuścizny muzyków oraz wydawnictwa pochodzące z kolekcji przedwojennych i różnorodnych darów, które stanowiły wówczas cenny zasób wobec niedoboru wartościowych pozycji z punktu widzenia artystów i dydaktyków uczących muzyki na poziomie wyższym. Tej luki nie mogły widocznie zapłacić publikacje krakowskiego Państwowego Wydawnictwa Muzycznego założonego w 1945 roku

⁸ Problem znaków wydawniczych w warszawskich publikacjach nutowych pochodzących z badanego okresu nie był dotąd poruszany w literaturze przedmiotu, a wobec trudności z określeniem dat wydania poszczególnych druków wydaje się niezwykle istotny.

⁹ Istnieją natomiast opracowania traktujące repertuar wydawniczy wyłącznie w sposób ogólny, „upychające” muzykalia w kategorię sztuki i ujmujące je zbiorczo wraz z teatraliami i publikacjami poświęconymi estetyce druków, zob. np. S. Arct, E. Pawłowska, *Wydawcy warszawscy w latach 1878-1914*, [w:] *Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie*, pod red. S. Tazbira, Warszawa 1961, s. 320-384.

i oferta dopiero powstającego na terenie Trójmiasta rynku książki¹⁰. Dlatego w podrozdziale 4.2. omówiłam historię oraz scharakteryzowałam misję bibliotek, w których odnalazłam interesujące mnie muzykalia.

Przeprowadzona w rozdziale czwartym szczegółowa analiza zidentyfikowanych gdańskich muzykaliów w liczbie 373 druków nutowych i 57 książek opublikowanych w Warszawie w latach 1875-1918, stanowi próbę sprawdzenia zasadności postawionej na wstępie hipotezy o reprezentatywności gdańskiego zbioru tych druków dla całego warszawskiego muzycznego repertuaru wydawniczego z tego okresu w zakresie „wyższego” piśmiennictwa muzycznego. W podrozdziale 4.3.1. przedstawiłam metodę i efekt ustalania lub weryfikacji dat wydania nut polegającą na porównaniu druków przechowywanych w zbiorach gdańskich z opisami katalogowymi tych samych wydawnictw znajdujących się w innych zasobach polskich (zwłaszcza w Bibliotece Narodowej w Warszawie) oraz z ich opisami w zachowanych katalogach wydawniczo-księgarskich z drugiej połowy XIX wieku, a także z informacjami zawartymi w *Bibliografii polskiej XIX. stulecia* Karola Estreichera i w *Bibliografii polskiej 1901-1939* ukazującej się od 1986 roku pod redakcją Janiny Wilgat. Pozyskane w ten sposób dane weryfikowałam wykorzystując wszelkie inne dostępne źródła i opracowania dotyczące nakładców i typografów warszawskich drukujących muzykalia. Znajomość szczegółów ich życia bądź działalności miała w wielu przypadkach decydujący wpływ na ustalenie daty wydania badanych druków. W następnej kolejności (w podrozdziałach 4.3.1.1. – 4.3.2.) przeprowadziłam charakterystykę formalną i treściową wszystkich muzykaliów warszawskich znalezionych w zbiorach gdańskich – w przypadku wydawnictw nutowych zwracając uwagę na narodowość kompozytorów, formę muzyczną dzieła, obsadę wykonawczą, serie wydawnicze, natomiast odnośnie książek na ich tematykę i przeznaczenie czytelnicze. Jednocześnie, w obrębie tych podrozdziałów, w ramach charakterystyki typograficznej omówiłam stosowane techniki druku zapisów nutowych.

W podrozdziale 4.3.3. przedstawiłam natomiast gdańskie *varsaviana* jako źródło informacji na temat warszawskiego muzycznego ruchu wydawniczego w latach 1875-1918 skupiając się na zleceniach firm wydawniczych dla zakładów typograficznych (osobno dla

¹⁰ W tym zakresie opierałam się przede wszystkim na wynikach badań Jolanty Laskowskiej opublikowanych w monografii *Ruch wydawniczy w Trójmieście po II wojnie światowej (1945-1989)*, Gdańsk 2009.

książek i nut), które dokumentują muzykalia. Warto podkreślić, że problematyka ta nie była dotąd omawiana w literaturze przedmiotu.

W piątym rozdziale rozprawy zatytułowanym *Proweniencja warszawskich druków muzycznych z lat 1875-1918 przechowywanych w repozytoriach gdańskich* zajęłam się drugim, zasadniczym aspektem swoich badań nad interesującymi mnie drukami. Starając się ukazać drogę, jaką publikacje te przebyły trafiając poprzez różnych właścicieli do gdańskich zbiorów bibliotecznych, przedstawiłam ich proveniencję na podstawie znaków księgarskich oraz odręcznych wpisów, ekslibrisów i pieczęci własnościowych. Rozważania te oparłam również na dostępnej dokumentacji dotyczącej gromadzenia przez biblioteki gdańskie muzykaliów będących przedmiotem moich studiów.

Do rozprawy dołączony został *Katalog warszawskich druków muzycznych oraz piśmiennictwa muzycznego i muzykologicznego z lat 1875-1918 przechowywanego w bibliotecznych zbiorach gdańskich*, który zawiera wszystkie, znalezione w gdańskich repozytoriach warszawskie muzykalia. Składa się on z dwóch części: *Druki muzyczne* oraz *Książki*. W każdej z nich zachowano układ alfabetyczny według nazwiska kompozytora lub autora, następnie tytułu dzieła, daty wydania i numeru wydania. Opisy druków zostały sporządzone z autopsji, z wykorzystaniem obowiązujących norm opisu bibliograficznego dla druku muzycznego (PN-N-01152-06:1983) oraz dla książki (PNN-01152-01:1982/Az1:1997)¹¹. Transliterację cyrylicy na alfabet łaciński sporządzono według normy PN-ISO 9–2000. Informacje pochodzące spoza pozycji katalogowanej, zostały ujęte w nawias kwadratowy. Zasada ta w szczególności dotyczy datacji, którą w wielu przypadkach przyjęto po przeprowadzeniu kwerend w katalogach bibliotecznych, zwłaszcza w Katalogu Głównym Biblioteki Narodowej i Katalogu Centralnym NUKAT oraz na podstawie analizy dostępnych katalogów księgarskich i wydawniczych z lat 1875-1918, a także opracowań dotyczących historii działalności firm poligraficznych i nakładców. Jeśli druk posiadał jakieś cechy indywidualne, np. brak stron lub znaczne uszkodzenie, dane te zostały podane na końcu opisu bibliograficznego. Wszelkie informacje proveniencyjne umieszczono osobno pod opisem bibliograficznym. Oprócz numerów inwentarzowych i sygnatur druków przechowywanych w gdańskich bibliotekach, w *Katalogu* odnotowano również fakt posiadania danego

¹¹ W opisach uwzględniono również zmiany wynikające z założeń standardu katalogowania Resource, Description and Access (RDA), m.in. zastąpienie w datacji łacińskich określeń na polskie (m.in. zamiana „ante” na „przed”, „post” na „po” oraz „ca.” na „ok.”).

egzemplarza przez Bibliotekę Narodową, również z podaniem sygnatur. Do *Katalogu* dołączyłam trzy indeksy: „Indeks kompozytorów i autorów”, który rejestruje wszystkie nazwiska występujące w druku, „Indeks osób i firm związanych z produkcją *varsavianów* odnalezionych w bibliotekach gdańskich” oraz „Indeks osób i instytucji znalezionych we wpisach proveniencyjnych” – wykaz wszystkich nazwisk oraz nazw księgarni i bibliotek spisanych z proveniencji.

Bibliografia załącznikowa rozprawy w pierwszej kolejności prezentuje materiały źródłowe: „Archiwalia”, „Wykorzystane wydawnictwa nutowe z lat 1875-1918 nie umieszczone w *Suplemencie*” oraz „Katalogi wydawnicze”, „Źródła periodyczne” i „Dokumenty życia muzycznego”. W obrębie pierwszego spisu zawarłam wykorzystane materiały archiwalne. Następny wykaz stanowi zestaw publikacji muzycznych użytych jako egzemplifikacje obrazujące i wyjaśniające problemy przedstawione w pierwszych trzech rozdziałach rozprawy. „Katalogi wydawnicze” i „Źródła periodyczne”, a także „Dokumenty życia muzycznego” to publikacje, z których czerpałam interesujące mnie informacje m.in. na temat działalności drukarzy i wydawców oraz w ogóle kultury muzycznej Warszawy w latach 1875-1918. Kolejną część bibliografii załącznikowej stanowią „Opracowania”, czyli spis literatury przedmiotu przede wszystkim dotyczącej dziejów edytorstwa i drukarstwa muzycznego, zwłaszcza warszawskiego oraz historii bibliotek gdańskich. Równie istotne są pozycje z zakresu dziejów Warszawy w XIX wieku oraz piśmiennictwo muzykologiczne na temat warszawskiej i gdańskiej kultury muzycznej. Część „Bibliografie, słowniki, informatory, katalogi biblioteczne, repozytoria elektroniczne” zawiera spis wykorzystanych tomów *Bibliografii polskiej XIX. stulecia* K. Estreichera, *Bibliografii polskiej 1901-1939* pod redakcją J. Wilgat oraz *Bibliografii Warszawy* pod redakcją Janusza Durko. Istotne miejsce zajmuje również dwunastotomowa *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. wydawana w Krakowie 1979-2012 pod redakcją Elżbiety Dziębowskiej, stanowiąca nieocenione źródło informacji na temat życia i twórczości muzyków warszawskich i nie tylko. Wśród wykorzystanych publikacji tego typu należy zwrócić uwagę na *Elektroniczną Bazę Bibliografii Estreichera* oraz *Internetowy Polski Słownik Biograficzny* będący odpowiednikiem *Polskiego słownika biograficznego* wydawanego od 1935 roku).

Do rozprawy dołączyłam również ponumerowany „Wykaz tabel” oraz „Wykaz ilustracji”, a także dwa indeksy. Pierwszy z nich – „Indeks osób i firm związanych z

produkcją warszawskich druków muzycznych w latach 1875-1918” – rejestruje wszystkie, występujące w rozprawie nazwy firm i nazwiska osób związanych z publikacją warszawskich druków muzycznych w latach 1875-1918, z uwzględnieniem różnych wariantów nazw i nazwisk występujących w źródłach. „Indeks pozostałych osób” stanowi natomiast spis nazwisk postaci nie związanych z działalnością wydawniczą, drukarską i księgarską, na przykład m.in. artystów muzyków. Rozprawę poprzedza wykaz skrótów użytych w tekście.

Zarówno analiza muzykaliów przechowywanych w Gdańsku, jak i przebadanie wybranych druków muzycznych wydanych w Warszawie w latach 1875-1918, a zgromadzonych w innych repozytoriach polskich, zostało przeprowadzone po raz pierwszy, w mojej opinii uzupełniając istotnie dotychczasowy dorobek bibliologii historycznej. Spis druków zamieszczony w *Suplemencie* stanowi próbę kontynuacji i zarazem uzupełnienia (przynajmniej częściowego) istniejących wykazów druków nutowych wydanych do 1875 roku, sporządzanych na podstawie kwerend w bibliotekach¹² lub zarejestrowanych w opublikowanych bibliografiach¹³. Należy przy okazji zwrócić uwagę na fakt, że wśród „warszawskich” nut przechowywanych w repozytoriach gdańskich (zwłaszcza w BG AMuz.) są wydania, które zostały opisane w wielu katalogach bibliotecznych z błędnymi datami edycji¹⁴. Wolno mi zatem wyrazić przekonanie, że rezultaty moich studiów mogą być

¹² Zob. na przykład: A. Prosnak, *Chopinowskie cimelia nutowe w Bibliotece AMFC* [Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie], Warszawa 1993; tenże, *Cimelia AMFC* [Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie] *po 1850*, Warszawa 2003; tenże, *Dawne nuty drukowane w cimeliach AMFC* [Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie], Warszawa 1997. Zob. też *Katalog zbiorów* [Towarzystwa imienia Fryderyka Chopina]. *Biblioteka. Nuty*, oprac. J. Ohrt, Warszawa 1969; A., I. Spózowie, *Katalog polskich druków muzycznych 1801-1875 w zbiorach biblioteki, muzeum i archiwum Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego im. Stanisława Moniuszki*, Warszawa 2000.

¹³ Przede wszystkim W. Tomaszewski, *Bibliografia warszawskich druków muzycznych 1801-1850*, Warszawa 1992, a także: *Bibliografia polskiego piśmiennictwa muzycznego*, oprac. K. Michałowski, Kraków 1955; *Bibliografia polskiego piśmiennictwa muzycznego. Suplement za lata 1955-1963 i uzupełnienia za lata poprzednie*, oprac. K. Michałowski, Kraków 1964; *Bibliografia polskiego piśmiennictwa muzycznego. Suplement II za lata 1964-1974 i uzupełnienia za lata poprzednie*, oprac. K. Michałowski, Kraków 1978; *Bibliografia polskiego piśmiennictwa muzycznego. Suplement III za lata 1975-1985 i uzupełnienia za lata poprzednie*, oprac. A. Jazdon i K. Michałowski, Warszawa 2006. Pomijając fakt, iż dotąd nie opracowano bibliografii nut wydanych po 1875 roku, istniejące spisy muzykaliów wcześniejszych powstały na podstawie kwerend przeprowadzonych w największych zbiorach Warszawy, Poznania, Wrocławia i Krakowa. W Gdańsku zaś wedle mojej wiedzy takich prac nie prowadzono.

¹⁴ Dotyczy to przede wszystkim druków muzycznych wydanych przez firmę Gebethnera i Wolffa, na okładkach których zamieszczono wykaz filii powstałych po 1918 roku – w Poznaniu, Wilnie, Paryżu – czego bibliografowie i bibliotekarze sporządzający opisy druków widocznie nie zauważyli. Oczywiście takie edycje nie mogły być przedmiotem moich badań. Inny przykład to nuty wydane przez firmę I. Rzepecki i F. Grąbczewski, które należy datować na lata 1920-1928, Zob. C. Bąk, *Grąbczewski Feliks*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 291. Mimo to nuty Ignacego Rzepeckiego opublikowane wspólnie z Feliksem Grąbczewskim w Katalogu Głównym BN są datowane inaczej, np. na „ok. 1918” – zob. np.

wykorzystane w praktyce bibliotecznej, przy opracowaniu wydawnictw muzycznych z badanego okresu.

Analiza proveniencji *varsavianów*, które znalazły się w zbiorach gdańskich, pogłębia zaś niewątpliwie dotychczasową wiedzę na temat sposobu ich nabycia przez trójmiejskie biblioteki. Stanowi też cenny wkład w studia nad historią powojennej kultury muzycznej Trójmiasta. Wszystko to w mojej opinii uzasadnia celowość podjętych przeze mnie badań, w wyniku których powstała niniejsza rozprawa.

G. Byron, *Oriental one-step*, Warszawa: F. Grąbczewski i I. Rzepecki, [ok. 1918], 3 s., fot. ; 32 cm. BN, sygn.: Mus.III.119.484.

Rozdział 1. Społeczność Warszawy i jej kultura muzyczna w latach 1875-1918

Niniejszy rozdział rozpoczyna pierwszą, składającą się z trzech kolejnych rozdziałów część rozprawy, której tematyka dotyczy problematyki związanej z życiem muzycznym warszawian w badanym okresie, scharakteryzowanym w dwóch płaszczyznach: przekrojowo w odniesieniu do poszczególnych warstw społecznych oraz w kontekście wykształcenia i działalności muzycznej w mieście. Obie te kwestie wzajemnie się przenikają tworząc specyficzną mieszaninę kulturowo-socjologiczną. Warszawskie życie muzyczne należy rozpatrywać bowiem wielokierunkowo. Jego obraz jest wypadkową działania wielu czynników: społecznych, politycznych i gospodarczych. Podstawowym zagadnieniem, który łączy wszystkie te czynniki jest – jak już zasygnalizowano, charakterystyka poszczególnych warstw społecznych. Każda z nich spełniła określone funkcje tworząc przeplatające się wzajemnie powiązania kulturalno-gospodarcze. Analizując kulturę muzyczną miasta należy po pierwsze ustalić, jakie warstwy społeczne brały bezpośredni udział w życiu muzycznym popowstaniowej Warszawy oraz które z nich miały wpływ na rozwój miasta, przede wszystkim kulturalny. Szczególnie ważna jest także próba przedstawienia statusu społecznego osób związanych z muzyką. Kolejną istotną kwestią jest charakterystyka tych grup, z których wywodziły się zawody związane z powstaniem oraz obiegiem książki. Na działalność i repertuar wydawniczy w Warszawie miała oczywiście wpływ cenzura rosyjska i w ogóle polityka rosyjska wobec kultury polskiej, działalności naukowej, literackiej i artystycznej – i krótko niemiecka po zajęciu Warszawy przez Niemców w latach 1915-1918, jak również sytuacja wojenna i polski czyn zbrojny w czasie I wojny światowej¹⁵. Z drugiej strony przeciwstawiało się jej pragnienie i działanie Polaków na rzecz przywrócenia niezależności, utrwalenia i rozwoju tożsamości narodowej, a wreszcie odzyskania niepodległości. Analiza tych wszystkich aspektów pomaga lepiej zrozumieć i określić, jakie miejsce zajmowały drukowane muzykalia w życiu Warszawy w drugiej połowie XIX wieku oraz czy każdy

¹⁵ Swoim odczuciom wobec wojny dawano wyraz także w sposób artystyczny, m.in. w postaci kompozycji, zob. np. L. Chojecki, *Pieśni żołnierzy polskich* na fortepian [z tekstem] lub do śpiewu, Warszawa: Gebethner i Wolff; Wydawnictwo Kasy Przeworności, [1917]. Utworami muzycznymi wzbogacano również druki ulotne, zob. np. *O rannym żołnierzu*. Ulotne pismo zbiorowe pod redakcją S. Dzikowskiego, Warszawa: klisze i druk Zakładów Graficznych B. Wierzbicki i S-ka, Chmielna 61, 1917. Na s. 12-13 tej publikacji znajdują się nuty: S. Malinowski, *Spokojnie nam tu, spokojnie* op. 11, śl. F. Gwiżdż, Warszawa: faksymile rękopisu, 12 maja 1917.

rodzaj uczestnictwa w kulturze muzycznej miał wpływ na warszawski rynek wydawniczy i czy posiada swoistą dokumentację w postaci druków.

Charakterystyka kultury muzycznej Warszawy drugiej połowy XIX wieku jest zadaniem bardzo trudnym i wciąż stanowi wyzwanie dla specjalistów. Badacze podkreślają, że nie sposób nadać jej jednoznacznego kształtu głównie ze względu na skomplikowane warunki bytu ówczesnych warszawian. Z jednej strony miasto było pod panowaniem pełnego zakazów i ograniczeń zaborcy rosyjskiego, a z drugiej stanowiło wzorzec dla rozwoju technicznego. Było miejscem życia zarówno dla biedoty: ludzi zaniedbanych, bez wykształcenia, często analfabetów, żyjących w najgorszych warunkach; na drugim biegunie były dzielnice willowe, zamożni przemysłowcy, najnowsze rozwiązania urbanizacyjne oraz kwitnące życie artystyczne i umysłowe¹⁶. Na gruncie muzycznym można obserwować kontrast między poszczególnymi kręgami kulturalnymi, mający bezpośredni związek z pochodzeniem społecznym – w przypadku biedniejszych warstw ich zainteresowania muzyczne oscylowały wokół najprostszyc form, zbliżonych do muzyki ludowej; muzykowanie miało tutaj raczej charakter amatorski. Wśród wspomnianych najprostszyc form muzykowania do najważniejszych należała działalność amatorskich zespołów powołanych przez cechy zawodowe, a także teatrzyków ogródkowych funkcjonujących jako alternatywa dla niedostępnych dla biedoty warszawskiej przedstawień np. w Teatrze Wielkim. Zauważalny jest fakt, że poziom uprawiania kultury muzycznej był proporcjonalny względem pozycji materialnej i socjologicznej warszawian. Kształcenie artystyczne średnich warstw społecznych następowało dzięki uczestnictwu w amatorskich, choć prowadzonych przez zawodowych muzyków zespołach śpiewaczych. Udział w życiu muzycznym bogatszych osób lub rodzin określany jest już mianem tzw. kultury wysokiej, a muzyczne wykształcenie, zdobyte na wybranej uczelni muzycznej i często uzupełniane kursami prywatnymi (krajowymi lub zagranicznymi) miało wyłącznie charakter profesjonalny. Absolwenci najczęściej zasilali grono pedagogiczne warszawskich szkół muzycznych, a także prowadzili własne klasy mistrzowskie. Muzycy z najbogatszych rodzin często występowali na koncertach urządzanych na warszawskich salonach.

¹⁶ S. Kieniewicz, *Kultura Warszawy drugiej połowy XIX w.*, [w:] *Kultura muzyczna Warszawy drugiej połowy XIX wieku*, [red. nauk. A. Spóz], Warszawa 1980, s. 7-8.

Osobnym aspektem kategoryzacji społecznej ludności Warszawy jest przynależność zawodowa. Z punktu widzenia niniejszej rozprawy skupiono się na społecznym rodowodzie typografów, księgarzy oraz wydawców, co właściwie wymaga przekrojowego ujęcia całego społeczeństwa Warszawy. Najistotniejszą wydaje się być warstwa drobnomieszczańska, w której liczną reprezentację stanowią rzemieślnicy i księgarze. Należy jednak pamiętać, że spośród burżuazji można podać kilka przykładów osób i rodzin, których wkład finansowo-handlowy wywarł ogromny wpływ na rynek wydawniczy nie tylko w Warszawie, ale w całej Europie oraz w Stanach Zjednoczonych.

Omawiając poszczególne warstwy społeczne zamieszkujące Warszawę w okresie 1875-1918, należy niejednokrotnie wykraczać poza przyjęte w rozprawie ramy czasowe, cofając się nawet do ostatniej ćwierci XVIII wieku. Konieczne jest także nakreślenie rozwoju niektórych warstw po I wojnie światowej, szczególnie warstwy robotniczej.

1.1. Kategoryzacja społeczno-zawodowa mieszkańców miasta. Zarys

Wiek XIX był okresem rozwoju wielkich miast, mających ogromne znaczenie dla życia kulturalnego. Jak stwierdza Zofia Chechlińska, liczba ludności w miastach polskich ulegała wahaniom, szczególnie w Warszawie. Od 1800 roku stopniowo w tym mieście wzrastała, by do ok. 1830 roku wynieść 145 tysięcy mieszkańców. Przeważało wówczas słabe ekonomicznie mieszczaństwo¹⁷. W latach 1832-1847 przyrost ludności wyniósł 31,7%. Od 1848 roku miasto przeżywało spadek liczby mieszkańców, którego apogeum przypadło na rok 1856. W tym okresie ludność dziesiątkowały epidemie (głównie w latach 1847-1848, 1852 i 1855¹⁸), ale także emigracje do Wielkopolski (Poznań) i Galicji oraz liczne pobory do wojska w okresie wojny krymskiej¹⁹. W następnym dziesięcioleciu tendencja zmieniła się i w 1866 roku liczba mieszkańców wynosiła już blisko 244 tysiące, by do roku 1914 osiągnąć blisko 886 tysięcy, choć tempo wzrostu w poszczególnych dekadach było nierównomierne. W latach 90. XIX wieku przyrost był największy, co było skutkiem rozwoju przemysłowego miasta. Istotne zahamowanie tej tendencji odnotowano w latach 1905-1907 (końcówka

¹⁷ Z. Chechlińska, *Historia muzyki polskiej*. T. 5: *Romantyzm*. Cz. 1: 1795-1850, pod red. S. Sutkowskiego, Warszawa 2013, s. 50.

¹⁸ S. Kowalska-Glikman, *Drobnomieszczaństwo...*, s. 12.

¹⁹ M. Nietyksza, *Przemiany demograficzne...*, s. 286.

kryzysu ekonomicznego i wojny rosyjsko-japońskiej²⁰ oraz rewolucja²¹), po czym tempo przyrostu ludności poczęło ponownie zwiększać się aż do wybuchu I wojny światowej. Dodatkowym czynnikiem wzrostu populacji warszawskiej była migracja, która stanowiła 48% ogólnego przyrostu. Większość nowych mieszkańców miasta stanowiła ludność pochodząca z guberni warszawskiej oraz ze słabo uprzemysłowionych rejonów Mazowsza i Podlasia²². Ludzie pochodzący ze wsi nie posiadali żadnego zawodu i zajmowali najniższe miejsce w hierarchii społecznej, żyli z wyrobnictwa, służby domowej i z pracy najemnych robotników²³. Wśród warszawian z lat 1875-1918 można wyróżnić za literaturą przedmiotu: drobnomieszczaństwo, arystokrację i burżuazję, inteligencję, pracowników najemnych oraz mniejszości wyznaniowe i narodowościowe.

Warszawskie drobnomieszczaństwo jest warstwą trudną do jednoznacznej charakterystyki. Według Stefanii Kowalskiej-Glikman, w XIX wieku za drobnomieszczanina uważano handlarza, kramarza, rzemieślnika, który nie posiadał wielkiego przedsiębiorstwa, ale działał we własnej grupie zawodowej²⁴. Jak podkreśla historyczka, taką opinię upowszechniali m.in. publicyści Młodej Polski, którzy ukuli nawet stereotyp drobnomieszczanina jako skąpego, pozbawionego większych aspiracji kamienicznika lub

²⁰ Wojna rosyjsko-japońska toczyła się od 8 lutego 1904 do 5 września 1905 roku na Dalekim Wschodzie. Zakończył ją traktat podpisany w Portsmouth (5 września 1905 roku) pieczętujący zwycięstwo Japonii, która dzięki temu uzyskała status światowej potęgi.

²¹ Rewolucja 1905 roku w Królestwie Polskim to echa wydarzeń rosyjskiej rewolucji 1905. Pretekst do wystąpień rewolucyjnych dała wojna rosyjsko-japońska i związane z nią silne niezadowolenie społeczeństwa polskiego z powodu poboru do armii rosyjskiej oraz pogarszających się warunków pracy. Reakcja społeczna wystąpiła już w 1904 roku, w Białymstoku i Warszawie. Liczne strajki i starcia były także spowodowane informacjami o masakrze manifestacji robotniczej w Petersburgu 22 stycznia 1905 roku. Rewolucja przyniosła wiele pozytywnych zmian w Królestwie Polskim. Pojawiła się m.in.: możliwość tworzenia polskich instytucji i organizacji społecznych, uruchomienia polskiego szkolnictwa i bibliotek oświatowych (m.in. działalność Polskiej Macierzy Szkolnej), aktywizacji ruchu spółdzielczego (m.in. Towarzystwo Kooperatystów); zrelaksowała cenzura; dopuszczono używanie języka polskiego w urzędach gminnych. Zaobserwowano również proces stopniowego demokratyzowania się stowarzyszeń pokrewnych zawodów i fachów. Zob. m.in.: *To pierwszy zryw wolnościowy, którego zakończenie nie oznaczało pogorszenia sytuacji Polaków...* z Feliksem Tychem rozmawia Kamil Piskała, [w:] *Rewolucja 1905. Przewodnik Krytyki Politycznej*, pod red. K. Piskały i W. Marca, Warszawa 2013, s. 44-45; Z. Chyra-Rolicz, *Wpływ rewolucji 1905 roku na rozwój spółdzielczości w Królestwie Polskim*, [w:] *Dziedzictwo rewolucji 1905-1907*, pod red. nauk. A. Żarnowskiej [i in.], Warszawa 2007, s. 205-216; A. Kołodziejczyk, *Przemiany w oświacie i kulturze wsi Królestwa Polskiego w dobie rewolucji 1906 roku*, [w:] Warszawa: tamże, s. 227-243; A. Janiak-Jasińska, *Ku nowoczesnym stowarzyszeniom społecznym. Ruch zawodowy pracowników umysłowych*, [w:] Warszawa: tamże, s. 245-255. Zob. też J. Stemler, *Polska Macierz Szkolna. Szkic historyczno-sprawozdawczy z 20-lecia działalności 1905-1925*, Warszawa 1926; J. Krajewska, *Czytelnictwo wśród robotników w Królestwie Polskim 1870-1914*, Warszawa 1979; S. Gajewski, *Spoleczna działalność duchowieństwa w Królestwie Polskim 1905-1914*, Lublin 1990.

²² M. Nietyksza, *Przemiany demograficzne...*, s. 289.

²³ S. Kowalska-Glikman, *Drobnomieszczaństwo...*, s. 14.

²⁴ Tamże, s. 49.

sklepiarza. Jednak już wewnątrz tej grupy można odnaleźć liczne podziały, głównie ze względu na posiadane majątki i prowadzone interesy. Na status społeczny i ekonomiczny drobnomieszczaństwa bezustannie wpływali przybywający z zewnątrz nowi mieszkańcy Warszawy, dysponujący kapitałem różnej wysokości. Dodatkowo (i to obserwowane jest w każdej warstwie społecznej) od 1830 roku do początków XX wieku jakość życia drobnomieszczaństwa ulegała ciągłej przemianie. Najbogatsze rodziny z tej grupy łatwo przenikały w sferę burżuazji średniej bądź niższej; do czasów po powstaniu styczniowym obie te warstwy niejednokrotnie są w źródłach traktowane w sposób łączny. W latach 1882-1897 nastąpił znaczny rozrost i zróżnicowanie środowiska drobnomieszczańskiego głównie z powodu napływu licznych Żydów z Rosji, wśród których duży odsetek stanowili zamożni kupcy, następnie przedstawiciele wolnych zawodów: lekarze, adwokaci i notariusze. Wobec rozwoju przemysłu metalowego, następnie konfekcyjnego, garbarskiego, potem szeroko pojętej przedsiębiorczości spożywczej i wytwórczej, który następował od 1887 roku aż do końca I wojny światowej, powstawały liczne warsztaty, magazyny sklepowe, rozwinął się handel komisowy, zwielokrotniły się przewozy pasażerskie i towarowe. Równocześnie znacznie postępowała urbanizacja miasta; burzono małe parterowe domki i stawiano w ich miejsce nowoczesne czynszowe kamienice. Pojedynczy kupcy przenosili swoje kramy do domów handlowych, następowała naturalna selekcja zawodowa według aktualnych potrzeb, dzięki czemu rosło zróżnicowanie zawodowe i równocześnie majątkowe. Postępujące dysproporcje wśród drobnomieszczaństwa widoczne były zwłaszcza w warunkach mieszkaniowych jej przedstawicieli²⁵. Wciąż poszerzał się rozziw między warstwami najbiedniejszymi, średnimi i najzamożniejszymi – z czasem nie tylko majątkowy, ale i kulturalny, a jednocześnie dolne grupy społeczne burżuazji wciąż mieszały się z bogatszymi warstwami drobnomieszczańskimi²⁶.

²⁵ Po 1891 roku notowano największe zagęszczenie mieszkańców. Często w jednopokojowych lokalach mieszkały 3-4 osoby, a im biedniejsze dzielnice tym zagęszczenie było większe. Dodatkowo wynajmowano pokoje urzędnikom, oficerom i studentom, czym właściciele lokali poprawiali sobie domowy budżet. Wzmożony ruch budowlany pod koniec XIX wieku skutkowało wzrostem liczby mieszkań wielopokojowych, lecz przy tym zagęszczenie mieszkańców nie spadało ze względu na zbyt szybki napływ ludności, za którym nie nadążało tempo urbanizacji. Przy czym w przypadku średniego drobnomieszczaństwa poprawił się status mieszkaniowy. Charakterystyczne dla tej grupy były zazwyczaj trzy- i czteroizbowe mieszkania z pełnym wyposażeniem sanitarnym.

²⁶ S. Kowalska-Glikman, *Drobnomieszczaństwo...*, s. 43.

Drobnomieszczaństwo warszawskie w omawianym okresie to przede wszystkim posiadacze własnych firm (warsztaty lub sklepy), w których działalności brali udział osobiście, najczęściej nie korzystając z obcych mechanizacji. Wśród nich byli rzemieślnicy, którzy produkcję często łączyli ze sprzedażą wyprodukowanych przez siebie towarów (przywarsztatowe kramiki lub większe sklepy). Bogatsi z nich przyjmowali czeladników oraz zatrudniali majstrów i innych pomocników. Przedstawiciele zawodów łączyli się w cechy, odznaczające się ogromną, wręcz agresywną konkurencyjnością wobec osób niezrzeszonych oraz wobec firm i towarów żydowskich²⁷. Ta charakterystyka idealnie oddaje strukturę zatrudnienia pracowników m.in. poligrafii warszawskiej w latach 70. XIX wieku, kiedy w introligatorniach, litografiach i drukarniach dominowały zrzeszenia cechowe oparte na manufakturowym podziale pracy. Właściciele (tzw. pryncypałowic) oficyn drukarskich kierowali czeladnikami i uczniami realizującymi poszczególne fazy procesu produkcyjnego²⁸ – na początku XX wieku wyodrębniło się ponad 40 stanowisk pracy związanych z produkcją książki²⁹, a w większych przedsiębiorstwach także personel nadzoru techniczno-produkcyjnego, do którego należeli zarządzający³⁰.

W kupieckich zrzeszeniach zawodowych od 1868 roku do I wojny światowej obowiązywała ustawa o opłatach za prawo do prowadzenia handlu, a świadectwa kupieckie (patenty gildyjne) m.in. nadawały kupcom różne kategorie. Przypuszcza się, że większość księgarzy warszawskich należało do gildii, o czym świadczy ich czynny udział w pracach Zgromadzenia Kupców³¹ i innych organizacjach³². Należy także zwrócić uwagę, że udział w rynku kupieckim miały także bogate rodziny wywodzące się z burżuazji.

Do drobnomieszczaństwa zalicza się również górną warstwę pracowników najemnych, czyli tzw. robotników wykwalifikowanych, do których należeli także pracownicy poligrafii. W literaturze przedmiotu podkreśla się również, że m.in. zecerzy, mający codzienny kontakt z pismem oraz drukarze utrzymujący liczne kontakty z warszawską

²⁷ Tamże, s. 174

²⁸ S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 184.

²⁹ Tamże, s. 185-186.

³⁰ Tamże, s. 187.

³¹ K. Kowalczyk, *Księgarstwo warszawskie...*, s. 62-63.

³² M.in. w Kasach Przeworności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich. Zob. tamże, s. 65-75.

inteligencją przyczynili się do ogólnego wzrostu wykształcenia drobnomieszczaństwa jak i do osiągnięcia własnej stabilizacji zawodowej i społecznej³³.

Sytuacja pracowników najemnych w Warszawie związana była przede wszystkim z rozwojem przemysłu i stopniowym przechodzeniem od manufaktury do produkcji fabrycznej. Początki kapitalizmu w Polsce sięgają XVIII wieku – pierwszy jego okres kończy się ok. 1820 roku³⁴, drugi - zwany okresem manufaktury wyznaczają lata 1820-1850, a kolejny, w którym nastąpiły początki przewrotu przemysłowego, kończy się wraz na początku lat 60. XIX wieku w latach 1861-1864³⁵. W tej ostatniej dekadzie wartość wytwórczości produkcji przemysłowej Warszawy stanowiła blisko 20% produkcji całego Królestwa. W 1862 roku na jeden zakład przypadało statystycznie 17,8 robotników. Środowisko pracowników najemnych składało się z osób o wielorakim pochodzeniu. Pierwszą grupę stanowili chłopci, którzy do Warszawy przybyli ze wsi, podejmując prace związane z przemysłem spożywczym i rolniczym. Osobną kategorię osób napływających do miasta z okolicznych wsi stanowili wyrobownicy, czyli robotnicy niewykwalifikowani – dniówkowi, sezonowi i stali. Dla chłopów i wyrobników przeniesienie się do miasta stanowiło ogromny awans społeczny. Dlatego dla pracy w mieście porzucali służbę w majątkach ziemskich; na miejscu zostawali zwykle ci, którzy nie posiadali żadnych innych zdolności, niż praca w gospodarstwie. Nie mniej jednak wśród osób pochodzących ze wsi najliczniejsza była grupa służących (lokaj, pokojówek, sprzątaczek itp.), od których nie wymagano specjalnych kwalifikacji. Kolejną grupę stanowili robotnicy budowlani i miejscy. Wymagano od nich pewnego wykwalifikowania do wykonywania danej pracy, zatrudniano ich zwykle sezonowo lub dorywczo, a ich rekrutacja nie odbywała się przypadkowo. Warszawscy pracownicy najemni mieli też pochodzenie miejskie. Tzw. plebs miejski obejmował przede wszystkim pracowników fizycznych: wyrobników, służących, czeladników i terminatorów.

W latach 60. XIX wieku liczba robotników przemysłowych sięgała około 6000 osób pracujących w manufakturach i fabrykach, ilość czeladników, terminatorów oraz robotników cechowych i niecechowych zatrudnionych w warsztatach różnego typu wynosiła blisko 12 000 osób, zaś wyrobników około 11 000. Liczba robotników fabrycznych wzrosła w latach 1866-1915 do 40 000. Wraz z robotnikami z najmniejszych zakładów stanowili oni liczbę

³³ S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 188.

³⁴ T. Łepkowski, *Początki klasy robotniczej...*, s. 25.

³⁵ Tamże, s. 25-26.

sięgającą nawet 80 000³⁶. Wzrastała także liczba robotników w niewielkich zakładach np. ślusarskich, kuźniach, galanterii metalowej. W latach 1866-1899 ich liczba wzrosła ośmiokrotnie, kolejny wzrost notowany był tuż przed wybuchem wojny w 1914 roku.

Poligraficy na tle innych zawodów nie stanowili bardzo licznej grupy. Do 1914 roku liczyli ok. 2500 osób – dla porównania, w tym samym czasie w konfekcji pracowało ok. 20 000 osób³⁷. Fach poligrafa należał jednak do jednych z najbardziej cenionych zawodów, a pracownicy z tej grupy cieszyli się szczególnym uznaniem społecznym, zwłaszcza że niejednokrotnie posiadali bardzo dobre wykształcenie w swojej dziedzinie³⁸.

Pod terminem „inteligencja” rozumie się pewną kategorię społeczną obejmującą ludzi, którzy dzięki swojemu wykształceniu stają na czele narodu³⁹. Początków tej zbiorowości należy szukać na przełomie XVIII i XIX wieku, choć była ona liczebnie mała i nie posiadała jeszcze świadomości swojej odrębności społecznej. W okresie międzypowstaniowym grupa inteligencka nadal nie stanowiła odrębnej warstwy, lecz raczej zespół ludzi poszczególnych kategorii zawodowych utrzymujących się z pracy umysłowej. Dopiero ostatnie ćwierćwiecze XIX wieku uznawane jest za okres początkowy wyłonienia się tej grupy jako osobnej warstwy, co badacze wiążą z rozkwitem gospodarczym. W *Wielkiej encyklopedii powszechnej ilustrowanej* wydanej w Warszawie w 1903 roku (nakładem Saturnina Józefa Sikorskiego) po raz pierwszy pojawia się definicja inteligencji wyróżniająca ją jako odrębną grupę zawodową i towarzyską, posiadającą określone wykształcenie⁴⁰. Pod koniec XIX wieku potroiła ona swoją liczebność w stosunku do lat 70. tego stulecia. Warto przy tym zaznaczyć, że wielu absolwentów Szkoły Głównej Warszawskiej oraz Uniwersytetu Warszawskiego obejmowało po studiach stanowiska zawodowe zgodnie z kierunkiem ukończonych studiów.

Wraz z rozwojem warstwy inteligenckiej, jej charakter zatrudnienia łączył się z podejmowaniem pracy w instytucjach prywatnych. Oczywiście w przypadku przedsiębiorstw, usług itp. miało to związek z rozwojem gospodarki kapitalistycznej. Nie bez znaczenia był też rozrost biurokracji i naturalnie, działalność oświatowa, literacka i wydawnicza. W tym

³⁶ A. Żarnowska, *Robotnicy Warszawy...*, s. 14.

³⁷ Tamże, s. 19.

³⁸ Tamże, s. 20.

³⁹ J. Żurawicka, *Inteligencja warszawska...*, s. 12.

⁴⁰ Ad. M., *Inteligencja*, [w:] *Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana*, Ser. 1, t. 31-32: *Instygator - Joel Manuel*, [pod red. J. Aleksandrowicza], Warszawa 1903, s. 34-35, [online], <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/publication/10735?tab=1> [dostęp 6.11.2018].

ostatnim przypadku wśród inteligencji warszawskiej prym wiodli dziennikarze i literaci oraz wydawcy. Dzięki ich aktywności popularyzowano dorobek piśmienniczy, m.in. poprzez zamieszczanie w czasopiśmie streszczeń i recenzji książek trudno dostępnych w Polsce. Wydawano wielotomowe wydawnictwa, takie jak encyklopedie i słowniki, a także podręczniki i poradniki dla tych osób, które rozwijały się samodzielnie realizując swoje osobiste zainteresowania. Niewątpliwie przyczyniało się to do pomnażania się inteligencji jako grupy, kształtowania jej tożsamości. Popularna w tym środowisku była także działalność nielegalna⁴¹. Jeśli chodzi o przynależność do warstwy inteligentnej osób wywodzących się z grupy zawodowej poligrafów, to – jak już wspomniano jedynie zecerzy posiadali taki rodowód. Uzupełniali oni także swoje wykształcenie w trakcie pracy zawodowej⁴². Według Marianny Mlekickiej jedynie 2% ogółu drukarzy posiadało pochodzenie inteligentne⁴³. Pozostałe osoby wykonujące zawody poligraficzne jedynie poprzez liczne kontakty z literatami, dziennikarzami czy nauczycielami mogły być zaliczane do inteligencji, lecz większość z nich miała pochodzenie robotnicze.

Warszawska burżuazja w XIX wieku była już wielokrotnie charakteryzowana w literaturze przedmiotu, zwłaszcza w wielu opracowaniach historycznych⁴⁴, choć – jak podkreśla np. Joanna Hensel, dokładne określenie ogólnej liczby osób wchodzących w skład tej grupy nie jest możliwe⁴⁵. Na potrzeby niniejszej rozprawy należy wyróżnić tylko te obszary działalności zawodowej burżuazji, które mają styczność z podjętą tematyką, a więc pominięto działalność ogrodniczą, leśniczą i rolniczą a skupiono się przede wszystkim na charakterystyce rozwoju techniczno-przemysłowego i komunikacyjnego oraz na omówieniu jej działalności kulturalnej.

Za Ryszardem Kołodziejczykiem można wyodrębnić trzy stadia rozwojowe burżuazji:

1. Narodziny (schyłek XVIII wieku i połowa XIX wieku);

⁴¹ Konspiracyjna akcja oświatowa była prowadzona zazwyczaj pod osłoną legalnych placówek (np. tajna nauka czytania dla dzieci od siódmego roku życia prowadzona przez Warszawskie Towarzystwo Dobroczynności obejmująca ok. 1500 dzieci). Zob. J. Żurawicka, *Inteligencja warszawska...*, s. 254.

⁴² S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 193-194.

⁴³ Zob. M. Mlekicka, *Wydawcy warszawscy w XIX w. jako grupa społeczna i ich związki z inteligencją*, [w:] *Inteligencja polska XIX i XX wieku. Studia*. T. 4, pod red. R. Czepulis-Rastenis, Warszawa 1985, s. 15.

⁴⁴ M. Siennicka, *Rodzina burżuazji...*, s. 17-22.

⁴⁵ J. Hensel, *Burżuazja warszawska drugiej połowy XIX w. w świetle akt notarialnych*, Warszawa 1979, s. 88-179.

2. Burżuazja w warunkach liberalizmu ekonomicznego (od 1850 roku do lat 80. XIX wieku);
3. Dzieje burżuazji w okresie kapitalizmu monopolistycznego (do wybuchu I wojny światowej)⁴⁶.

Za początki warszawskiej burżuazji można uznawać działalność handlowo-finansową oraz usługi dzierżawcze prowadzone przez środowiska kupieckie, zwłaszcza bogatych mieszczan (kupców i bankierów), głównie Żydów (przykładem może być protoplasta żydowskich rodów burżuazyjnych Warszawy – Szmul Zbytkower-Jakubowicz), ale także Ormian, Polaków i Niemców. Po powstaniu listopadowym Warszawa zaczęła przechodzić metamorfozę społeczno-gospodarczą – choć sfera handlu nadal była główną siłą napędową dla majątków przyszłej burżuazji, na rynek wchodziły także kapitalistyczne źródła dochodu. Do połowy wieku XIX nie były to ogromne inwestycje (inwestorem kopalń, hut i manufaktur był wówczas skarb państwa), a raczej prywatne majątki, głównie pochodzące z działalności bankierskiej i kupieckiej, następnie rzemieślniczej i kamienicznictwa.

W następnych latach dzięki rozwojowi kolei Warszawa stała się centrum komunikacyjno-handlowym na szlaku wschód-zachód i północ-południe. Rzemiosło miasta notowało ogromny rozkwit, nawet mimo postępu technicznego i mechanizacji produkcji. Powstało wiele nowych zakładów przemysłowych, wśród których 67 wywodziło się z zakładów rzemieślniczych z zachowaniem tradycji rzemiosła i drobnej wytwórczości. Na budowie kolei wyrosły nowe fortuny, tzw. środowisko średniozamożnej burżuazji. W działalności nowych zakładów przemysłowych natomiast wyraźnie rysował się udział zarówno środowisk średniej jak i drobnej burżuazji. Warszawskie kupiectwo i kramarstwo stanowiło 11% w 1854, a w 1862 roku już 14% ogółu kupców w kraju. Przy czym w okresie międzypowstaniowym, w efekcie przeobrażeń społeczno-gospodarczych spadła liczebność burżuazji średniej, wzrosła natomiast drobna. Natomiast pod koniec wieku XIX burżuazja warszawska rozpoczęła ekspansję na rynki zagraniczne, nawiązując liczne kontakty międzynarodowe.

Spośród „ludzi książki” przedstawicielami burżuazji byli głównie właściciele większych zakładów wydawniczych oraz przedsiębiorstw księgarsko-nakładczych. Potrzeba

⁴⁶ R. Kołodziejczyk, *Burżuazja warszawska do 1918 r.*, [w:] *Spółeczeństwo Warszawy w rozwoju historycznym...*, s. 424.

wyposażenia zakładów w nowoczesne maszyny drukarskie wymagała sporych nakładów finansowych, a konieczność ich ciągłego rozwoju nawiązywania nowych kontaktów z wieloma wpływowymi kręgami kapitalistycznymi. Mieli oni rozległe kontakty z poetami i pisarzami, co przynosiło wzajemne korzyści. W tym kontekście można wymienić m.in. Gebethnerów i Hösicków oraz Lewentalów (wydawców „Kłosów” i „Kuriera Warszawskiego”). Bardzo istotna w tym środowisku była również działalność filantropijna, co było charakterystyczne dla środowisk myślących i działających w duchu pozytywistycznym⁴⁷. W przypadku burżuazji jej udział w kulturze Warszawy przede wszystkim służył podniesieniu pozycji społecznej – stąd tak chętnie uczestnictwo przedstawicieli tej grupy w balach kostiumowych (np. Akademii Sztuk Pięknych lub Filharmonii), rautach dyplomatycznych oraz przyjęciach organizowanych m.in. w Zamku Warszawskim. Aktywność kulturalna miała także niekiedy służyć reklamie poszczególnych firm, ale do wyjątków należała bogata działalność tego rodzaju wydawcy Salomona Franciszka Salezego Lewentala (1841-1902), która miała na celu niemal wyłącznie autopromocję⁴⁸. Znamienna jest działalność mecenaska, która zazwyczaj była tradycją części rodzin z tej grupy społecznej. Do najszlachetniejszych mecenasów sztuki należały rodziny Spiessów, Tarasiewiczów oraz Gebethnerów⁴⁹.

Jeśli chodzi o strukturę narodowościową i wyznaniową, wśród burżuazji dominowały dwie podstawowe grupy: Polacy wyznania rzymskokatolickiego (42,5%) oraz Żydzi (53,9%). Znamienny jest fakt, że ta proporcja była analogiczna dla wszystkich grup społecznych Warszawy. Inne narodowości i wyznania nie odgrywały wśród burżuazji żadnego znaczenia (stanowiły zaledwie 3,6% ogółu). Żydzi stanowili istotny odsetek ogólnej ludności warszawskiej, osiągając w połowie lat sześćdziesiątych około 32%. W 1882 stanowili 33,4%, w 1897 – 35,4%, w 1900 36,4%⁵⁰, a w 1913 roku – 37,5% populacji w Królestwie Polskim⁵¹. Osoby pochodzenia żydowskiego dzierżyły w swych rękach największe przedsiębiorstwa przemysłowe, zwłaszcza handlowe i ubezpieczeniowe. Obok prowadzenia dużych firm przez najbogatsze żydowskie rodziny, drugą charakterystyczną

⁴⁷ M. Siennicka, *Rodzina burżuazji...*, s. 102-103.

⁴⁸ S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 81.

⁴⁹ B. Poznańska, *Burżuazja warszawska (1918-1939)*, [w:] *Spółczeństwo Warszawy w rozwoju historycznym...*, s. 437-454.

⁵⁰ A. Cała, H. Węgrzynek, G. Zalewska, *Historia i kultura...*, s. 363.

⁵¹ M. Nietyksza, *Przemiany demograficzne...*, s. 289-290.

sferą działalności Żydów warszawskich było drobne kupiectwo, stanowiące domenę najbiedniejszych warstw społecznych⁵². Kolejnym znaczącym obszarem aktywności Żydów była działalność w oświacie warszawskiej.

1.2. Kultura muzyczna Warszawy

Niniejsze rozważania należy zacząć od statusu społecznego muzyka. Podobnie jak w przypadku zawodów związanych z drukiem, również i on był postrzegany z punktu widzenia warstwy społecznej, z której pochodził lub w jakiej głównie się obracał. Ogólnie, w XIX wieku zawód ten był stawiany na równi z zawodami rzemieślniczymi. Po likwidacji Uniwersytetu Warszawskiego muzycy, chcący się kształcić na terenie zaboru rosyjskiego, nie mogli bowiem uzyskać odpowiedniego wykształcenia. Przy czym należy podkreślić, że uzdolnieni kompozytorzy oraz wybitni wirtuozi instrumentalisci chętniej zaliczani byli do klasy inteligenckiej, natomiast przeciętni tzw. muzykanci przynależeli bardziej do warstwy rzemieślniczo-wyrobniczej⁵³. Złą passę, nie tylko w szkolnictwie muzycznym, przejawiającą się przede wszystkim w braku aktywnych, rozwijających się placówek kulturalnych przerwało założenie w 1861 roku Instytutu Muzycznego Warszawskiego (dalej: IMW)⁵⁴.

Ruch muzyczny w badanym okresie związany był przede wszystkim z twórczością rozrywkową i rozwojem muzykowania amatorskiego. Obcowanie ze sztuką, czyli szeroko pojętą muzyką, malarstwem i rzeźbą było uzależnione od tradycji rodzinnej, statusu społecznego i majątkowego. Tak jak w warstwach bogatszych uprawiano muzykę w domach i salonach, co związane było z domową edukacją muzyczną i posiadaniem instrumentów (głównie fortepianów), tak w grupie inteligenckiej muzykowanie miało miejsce częściej w klubach, kółkach i towarzystwach. Z braku większych środków materialnych, a co za tym idzie niemożności posiadania instrumentów, podstawowym narzędziem wykonawczym był tutaj głos. Tak więc ogromne znaczenie dla rozwoju kultury muzycznej miała przede wszystkim działalność zespołów śpiewaczych (głównie chórów męskich, mieszanych, kwartetów solowych)⁵⁵, o których będzie mowa później.

⁵² M. Mlekicka, *Pracownicy książki w Warszawie w świetle „Przewodnika” W. Dzierżanowskiego*, „Studia o Książce” 1981, t. 11, s. 96.

⁵³ R. Czepulis-Rastenis, „Klasa umysłowa”. *Inteligencja Królestwa Polskiego 1832-1862*, Warszawa 1973, s. 100.

⁵⁴ Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 14.

⁵⁵ Tamże, s. 75.

W środowiskach robotniczych, jak pisze Anna Żarnowska⁵⁶, udział w życiu kulturalnym był szczególnie trudny nie tylko ze względu na brak podstawowego wykształcenia. Ograniczenie wynikało także ze zwykłego braku czasu: dzień pracy liczył kilkanaście godzin, a urlopy nie były jeszcze ustanowione prawnie. Pracowano także w niedziele i w święta. Dopiero w 1897 roku ustanowiono niedziele jako dni wolne od pracy, określono również liczbę 21 dni świątecznych (religijnych i państwowych) w ciągu roku kalendarzowego⁵⁷.

Grupa pracowników najemnych kojarzona jest przede wszystkim z najprostszą formą rozrywki, uprawianą w pobliżu miejsca zamieszkania, np. słuchanie gry muzykantów ulicznych oraz katarzyniarzy chodzących po mieście z kolorowymi balonikami, papugami, chorągiewkami, oglądanie kuglarzy, cyrkowców, którzy prezentowali swoje umiejętności w podwórzach kamienic. Nieodłącznym elementem plebejskiej rozrywki była muzyka też muzyka prymitywnych kapel grających zwykle w szynkach, grana do piwa i urozmaicająca wszelką rozrywkę (najczęściej o demoralizującym charakterze). Życie towarzyskie prowadzono głównie zatem na podwórkach, w gospodach, i w szynkarniach, ale i przed kościołem. Najczęstszym miejscem, gdzie spotykano się z kulturą był bowiem właśnie kościół, dokąd przyciągała nie tylko wiara, ale i podniosła atmosfera, śpiewy, obecność muzyki⁵⁸ oraz namiastka literatury w postaci kazań. Dodatkowym elementem ukulturalniającym najniższe warstwy społeczne były uroczystości związane ze świętami katolickimi, takimi jak Boże Ciało, Wielkanoc, Boże Narodzenie, a u bogatszych rodzin także wesela i pogrzeby. Tradycyjne obrzędy religijne były uzupełniane luźnymi formami świeckiej rozrywki⁵⁹.

Na przełomie XIX i XX wieku upowszechniły się tzw. ogródki bawarskie (bawarie), w których instalowano kręgielnie, strzelnice, organizowano występy małych orkiestr, popisy

⁵⁶ A. Żarnowska, *Robotnicy Warszawy...*, s. 176.

⁵⁷ Niektóre zawody wyłamywały się z tych ustaleń, np. piekarze, którzy pracowali cały tydzień i rok, zob. tamże, s. 140. Środowiska poligraficzne również wysuwały żądania regulacji tygodnia i dnia pracy. Zmniejszenia ilości godzin do dziewięciu domagał się w 1908 roku Związek Litografów. Żądano także poprawy warunków pracy, które dotąd uważano za bardzo szkodliwe dla zdrowia, zob. S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 205-206.

⁵⁸ Od 1874 roku profesjonalna muzyczna oprawa nabożeństw oraz koncerty w kościołach św. Cecyli i św. Jana odbywały się z udziałem m.in. chóru oraz orkiestry Instytutu Muzycznego Warszawskiego pod kierunkiem Apolinarego Kątskiego. Po jego śmierci koncerty całkowicie ustały i dopiero w 1917 roku tradycję koncertowania w kościele św. Jana, już wyłącznie z udziałem kapeli rorantystów wprowadził Stanisław Kazuro (1881-1961), zob. M. Dziadek, *Od Szkoły Dramatycznej...* [T. 1], s. 180, 184-185, 210.

⁵⁹ A. Żarnowska, *Robotnicy Warszawy...*, s. 182-183.

komików i tancerek. Początkowo była to ulubiona rozrywka drobnomieszczańska, z czasem jednak do grona gości dołączali czeladnicy, lepiej zarabiający robotnicy, a zwłaszcza nie posiadający rodzin młodzi mężczyźni⁶⁰. Następnie przy ogródkach rozpowszechniły się tzw. teatrzyki ogródkowe; pod koniec XIX wieku w różnych dzielnicach Warszawy działało około trzydziestu takich zespołów, m.in.: „Prado” na ul. Wolskiej, „Pohulanka” na Twardej, „Pod Dębem” na Pradze, „Grenada” na Nalewkach. Aktorzy i muzycy przejawiali raczej mierny poziom artystyczny, a repertuar był mieszany, niskich lotów. W czasie rozkwitu teatrzyków ogródkowych coraz bardziej popularna stawała się operetka. Czerpiąc z jej repertuaru wędrownie trupy artystów m.in. z Austrii i Francji mogły zaprezentować swoje umiejętności. Początkowo wystawiano głównie jednoaktówki i „składanki”, a przedstawienia miały bardzo niski poziom. Dopiero po 1875 roku warszawscy melomani zetknęli się z prawdziwą francuską sztuką operetkową, głównie dzięki występom gościnnym Emilii Keller⁶¹, francuskiej wodewilistki i primadonny operetkowej. Na jej lekkie i dowcipne przedstawienia godził się nawet Teatr Wielki, a operetka tym samym dotarła do wyższych sfer, niestety na krótko, gdyż po wyjeździe E. Keller powrócono do ogródków. Polskie (głównie lubelskie, łódzkie i poznańskie) zespoły artystyczne pamiętając występy francuskiej wodewilistki z jeszcze większym zaangażowaniem zaczęły organizować przedstawienia, a nowe gwiazdy scen ogródkowych ściągały ogromne rzesze publiczności⁶².

Popularność teatrzyków ogródkowych nie spotykała się z zadowoleniem władz Warszawskich Teatrów Rządowych (dalej: WTR)⁶³, które początkowo usiłowały walczyć z nimi za pomocą zakazów. Zabiegi te nie przyniosły rezultatu, gdyż dyrektorzy trup układając repertuar teatrzyków, w inteligentny sposób dobierali teksty lub ich przekłady albo korzystali z osobistych znajomości szukając wsparcia dla swojej działalności. Wobec bezsilności w stosunku do prężnie rozwijającej się działalności operetkowej, w zarządzie WTR postanowiono zatem wydzielić tzw. trzecią scenę (po Teatrze Wielkim i Teatrze Rozmaitości) i przeznaczyć ją do wystawiania lżejszych form artystycznych, w tym do operetki.

⁶⁰ Tamże, s. 184.

⁶¹ Daty życia nieznane.

⁶² Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna...*, s. 113.

⁶³ Dekretem księcia warszawskiego Fryderyka Augusta I (1750-1827), wydanym 14 kwietnia 1810 roku utworzono Rządową Dyрекję Teatru zwaną Warszawskimi Teatrami Rządowymi. W ich skład wchodziły różne zespoły teatralne, w tym operowe, operetkowe i baletowe: Teatr Narodowy, przemianowany w 1833 roku na Teatr Wielki, od 1829 roku - Teatr Rozmaitości, od 1870 - Teatr Letni, od 1880 - Teatr Mały, od 1881 - Teatr Nowy, od 1901 - Teatr Nowości.

Inicjatorami Trzeciego Teatru byli: wiceprezes Teatrów Rządowych Bogumił Foland (1836 - 1895)⁶⁴ oraz aktor Czesław Stromfeld (1849-1891)⁶⁵. Scenę pomieścił budynek cegielnika Lucjana Kazimierza Granzowa (1832-1912)⁶⁶, wydzierżawiony przez WTR w 1880 roku. Nowo powstałą placówkę nazwano Teatrem Małym⁶⁷.

Obsadę przedstawień operetkowych i wodewilowych stanowili głównie aktorzy Teatru Rozmaitości oraz orkiestra złożona z niemieckich muzyków. Początkowo grano repertuar starszy, znany⁶⁸ i „ograny”, także ten „ogródkowy”, nie wymagający specjalnego przygotowania oraz prób. Dzięki ogromnej popularności tych form, jak twierdzi A. Żarnowska, teatr jarmarczny zaczął powoli zanikać⁶⁹. Teatr Mały wciąż jednak musiał zabiegać o publiczność. W tym celu, a także dla rozszerzenia repertuaru, w 1881 roku otwarto scenę letnią na terenie nieczynnego już ogródka „Alkazar”, nazywając ją Teatrem Nowym⁷⁰ (lub Letnim⁷¹). Działał on bardziej jako filia Teatru Rozmaitości, którego pożar w 1883 roku oraz wprowadzenie ostrych oszczędności z powodu koniecznych nakładów remontowych zapoczątkował rozkwit operetki. Przedstawienia operetkowe nie wymagały bowiem dużych środków finansowych, dlatego z ich wystawieniem nigdy nie było problemu. Po chwilowym kryzysie, kierownictwo Ludwika Śliwińskiego (1857-1923)⁷² w latach 1890-1915 podniosło

⁶⁴ J.B. Foland był także dyrektorem Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego, zob. *Foland Jan Bogumił*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. [T. 1:] 1765-1965, [na podstawie materiałów S. Dąbrowskiego oprac. red. Z. Raszewski i in.], Warszawa 1973, s. 170.

⁶⁵ Czesław Stromfeld (1849-1892), pseud. Czewita, zob. *Stromfeld Czesław*, [w:] tamże, s. 688.

⁶⁶ Warszawski przedsiębiorca budowlany pochodzenia niemieckiego, założyciel Zakładów Cegielnianych Kazimierza Granzowa w Kawęczynie, zob. *Kazimierz Granzow*, [w:] *Wikipedia, wolna encyklopedia*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Granzow [dostęp 6.11.2018]. Zob. też „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1885, R. 3, nr 112, s. 452.

⁶⁷ „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1888, R. 5, nr 260, s. 420.

⁶⁸ O popularności poszczególnych operetek zapewniano warszawian na teatralnych afiszach; sztuki często grane były po kilkadziesiąt razy, np. wystawiany wielokrotnie w Teatrze Nowym *Ptasznik z Tyrolu* Carla Zellerera, zob. *Dziś w czwartek, dnia 1 (13) sierpnia 1891 roku 48-my raz: Ptasznik z Tyrolu. Opereta w 3-ch aktach M. Westa i L. Helda*, [Warszawa: wydawca nieznanym, druk Jan Cotty], 1891, [online] <https://polona.pl/item/71298390/0/> [dostęp 6.11.2018] lub jednoaktowa operetka komiczna *Zaloga okrętu* z muzyką Ivana Dragutina Stjepana Zajca, zob. *Dziś w piątek, dnia 1 (13) maja 1892 roku, 23-ci raz: Profesor moralność. Krotchwila w 3-ch aktach Albina Valabregue'a*, [Warszawa: wydawca nieznanym, druk Jan Cotty], 1892, [online] <https://polona.pl/item/71298392/0/> [dostęp 6.11.2018].

⁶⁹ A. Żarnowska, *Robotnicy Warszawy...*, s. 191-192.

⁷⁰ Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 120-121.

⁷¹ Wspomniany wcześniej Teatr Letni powstał już w 1870 roku, początkowo jako tymczasowy, na czas remontu Teatru Wielkiego i miał działać tylko w sezonie letnim. Okazał się jednak na tyle nowoczesny i wygodny, iż z powodzeniem wystawiano tam nie tylko farsy i operetki, lecz także dramaty i opery. W 1890 roku dokonano w nim kilka modernizacji, m.in. w zakresie ogrzewania i zadaszenia, dzięki czemu scenę otwarto na cały rok.

⁷² Śliwiński podczas pobytów zagranicznych czerpał wzory z inscenizacji europejskich, niejednokrotnie bez żadnych zmian przenosząc gotowe, obce pomysły na polską scenę. Z wielkim zaangażowaniem zajmował się doбором repertuaru, w tym przekładami, wyborem artystów i pracowników pomocniczych. Podkreśla się

warszawską operetkę do rangi europejskiej. Przy czym w tym czasie europejska popularność operetki francuskiej ustąpiła miejsca najmodniejszym wówczas utworom m.in. wiedeńskich kompozytorów. Ich dzieła, obok dawnych francuskich operetek, zaczęły stanowić podstawę repertuaru również Teatru Małego⁷³. Dodatkowym atutem była jego nowa siedziba (Teatr Mały zmienił nazwę na Teatr Nowości). Doskonała obsada wykonawcza, tak solistyczna⁷⁴ jak zespołowa⁷⁵, przyczyniła się do wielkiego sukcesu formy operetkowej⁷⁶.

Odnosnie charakterystyki publiczności przedstawień operetkowych, Anna Wypych-Gawrońska określa ją jako zróżnicowaną zarówno społecznie i kulturowo. Zauważa jednak u niej podobieństwa do osób uczęszczających do teatrów ogródkowych (m.in. cechujący obie publiczności luźny, wesoły, a nawet gwarny odbiór przedstawień), co jest w pełni zrozumiałe, gdyż oba gatunki muzyczne mają wspólny rodowód i funkcję: rozrywkową. Tak więc, jak pisze A. Wypych-Gawrońska, na publiczność operetki składała się zarówno inteligencja, jak i ziemiaństwo; pojawiały się osoby z najniższych sfer społecznych, jak również tzw. śmietanka towarzyska oraz – co w tamtym okresie było oczywiste – oficerowie wojska i policji carskiej⁷⁷. Publiczność warszawska ponadto interesowała się życiem ówczesnych celebrytów, jakimi byli soliści operetkowi (i operowi), żyła także problemami samych WTR, co – jak podkreśla autorka wspomnianego opracowania – stanowiło niewątpliwie fenomen i było bardzo charakterystycznym przejawem ówczesnej kultury muzycznej Warszawy⁷⁸.

swoisty instynkt sceniczny tego reżysera, który potrafił wydobyć zalety także z tych mierniejszych utworów. Dzięki niemu nawet kolejne wznowienia tych samych dzieł pozostawały atrakcyjne dla publiczności, zaś sam teatr operetkowy był dumą Warszawy. Zob. A. Wypych-Gawrońska, *Warszawski teatr operowy i operetkowy w latach 1880-1915*, Częstochowa 2011, s. 133, 135, 403-404.

⁷³ A. Wypych-Gawrońska, *Warszawski teatr operowy...*, s. 135.

⁷⁴ Wielokrotnie obok wielu włoskich gwiazd sceny operowej występowali gościnnie w Warszawie m.in.: Bronisława Dowiakowska (1840-1910), Władysław Mierzwiński (1848/1850-1909), Ignacy Dygas (1881-1947), Janina Korolewicz-Waydowa (1875-1955), Adam Didur (1873-1946), czy ulubieniec warszawskiej publiczności - Aleksander Myszuga (1853-1922). Stałe angaże posiadali m.in. Władysław Floriański (1854-1911), Helena Zboińska-Ruszkowska (1877-1948), Salomea Kruszelnicka (1873-1952) i Michalina Frenkiel-Niwińska (1868-1927), zob. A. Wypych-Gawrońska, *Warszawski teatr operowy...*, s. 214-222.

⁷⁵ Liczba muzyków w orkiestrze oscylowała wokół 60 instrumentalistów w latach 80. XIX wieku, 55 na przełomie wieków, do około 70 w sezonie 1910-1911. Skład orkiestry zasilany był głównie przez absolwentów IMW, a w późniejszych latach Szkoły Muzycznej WTM, a także uczestników kursów prywatnych. Chórzystów pozyskiwano początkowo poprzez egzaminy, powtarzane okresowo, jednak na skutek ich niedostatecznych umiejętności wokalnych zorganizowano współpracę m.in. z Towarzystwem Śpiewaczym „Lutnia”, a z czasem uruchomiono szkołę chórów przy WTR, zob. A. Wypych-Gawrońska, *Warszawski teatr operowy...*, Częstochowa 2011, s. 238, 256.

⁷⁶ Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 111-159.

⁷⁷ A. Wypych-Gawrońska, *Warszawski teatr...*, s. 415-417.

⁷⁸ Tamże, s. 420.

Odpowiedź na pytanie, jak działalność operetkowa wpływała na zbiory teatralne i rynek wydawniczy w Warszawie jest niezwykle trudna. Choć są informacje o bibliotekach i magazynach nut prowadzonych przez WTR, specjaliści traktują je na równi ze zwykłym inwentarzem teatralnym takim jak rekwizyty, maszyny czy meble⁷⁹. Nie znalazłam natomiast żadnych informacji na temat warszawskich pełnych wydań dzieł operetkowych i operowych z okresu 1875-1918; drukowano jedynie wyciągi i transkrypcje fortepianowe najpopularniejszych oper⁸⁰. Jeśli wśród kosztów utrzymania budynków WTR widnieje „kopiowanie egzemplarzy i ról”⁸¹ nasuwa się wniosek, że korzystano z nut powielanych odręcznie.

Obok popularnych umuzycznionych form scenicznych dużym zainteresowaniem m.in. społeczności robotniczej cieszyło się wspólne muzykowanie. Towarzyszyło ono odpoczynkowi po całodniowej pracy, uroczystościom rodzinnym i obchodom różnych świąt. Początkowo wspólne muzykowanie polegało głównie na zbiorowym śpiewie i deklamacjach. Tę formę uprawiali m.in. murarze. Często też było śpiewanie w grupach przy akompaniamencie gitary. Z czasem zaczęto organizować chóry, związane głównie z warszawskimi parafiami. Udział w chórze kościelnym stanowił niejednokrotnie jedyną możliwość nauki śpiewu⁸². Także w wielu fabrykach zakładano orkiestry i chóry robotnicze, mimo ogromnych trudności finansowych związanych z zakupem instrumentów⁸³. Zespoły te oświetlały wiele uroczystości miejskich i religijnych, a ceny biletów były zwykle bardzo małe. Po rewolucji 1905 roku i ustabilizowaniu warunków pracy najemnej życie artystyczne w zakładach zaczęło rozkwitać. Muzyczny poziom orkiestr i chórów zaczął się podnosić, głównie dzięki inicjatywom lewicowej inteligencji, która organizowała koncerty także poza kościołem. Na takich spotkaniach śpiewano głównie pieśni robotnicze i grano melodie rewolucyjne.

⁷⁹ Tamże, s. 41, 43.

⁸⁰ Np. wyciąg fortepianowy opery *Mazepa* Adama Münchheimera, wydany nakładem Gebethnera i Wolffa w 1899 roku, wyciąg fortepianowy z opery *Livia quintilla* Zygmunta Noskowskiego, opublikowany nakładem Gebethnera i Wolffa lub wyciąg fortepianowy z *Wesela* Karola Huberta Rostworowskiego, również wydany nakładem Gebethnera i Wolffa w 1910 roku, por. A. Lisowska, A. Żórawska-Witkowska, *Twórczość operowa kompozytorów środowiska warszawskiego w drugiej połowie XIX w.*, [w:] *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 196.

⁸¹ A. Wypych-Gawrońska, *Warszawski teatr operowy...*, s. 44.

⁸² A. Żarnowska, *Robotnicy Warszawy...*, s. 195.

⁸³ Informacje na ten temat są sprzeczne, gdyż m.in. Z. Kozak-Wawrzyńska pisze, że na temat zespołów przy zakładach pracy nie ma żadnych informacji, zob. też, dz. cyt., s. 77. Z kolei w studium Anny Żarnowskiej czytamy: „Liczba kapel robotniczych mnoży się nieustannie”, zob. też, *Robotnicy Warszawy...*, s. 195.

Kolejnym etapem rozwoju amatorskiego ruchu muzycznego była działalność koncertowa w Dolinie Szwajcarskiej, która obejmowała ulice: Koszykową, Mokotowską, Chopina i Aleje Ujazdowskie. Organizację koncertów rozpoczęto w 1826 roku⁸⁴. Początkowo miały one charakter rozrywkowy, a ich wartość artystyczna pozostawała na niskim poziomie. W latach 50. XIX wieku Dolina stała się jednak jedynym miejscem, gdzie można było posłuchać muzyki symfonicznej, także europejskiej⁸⁵. Wśród występujących tam orkiestr należy wymienić przede wszystkim legnicki zespół niemieckiego dyrygenta Benjamina Bilsego (1816-1902)⁸⁶ oraz polską orkiestrę Gustawa Adolfa Sonnefelda (1837-1914)⁸⁷, a w latach 70. - latach 70. - orkiestrę IMW prowadzoną przez Apolinarego Kątskiego (1825-1879)⁸⁸. Grano głównie transkrypcje fragmentów operowych i przeróbki dzieł chóralnych lub fortepianowych (zwłaszcza Fryderyka Chopina, 1810-1849)⁸⁹. Zagraniczne orkiestry obok repertuaru kompozytorów europejskich prezentowały utwory polskich twórców⁹⁰. Dolina Szwajcarska jawiła się także jako szansa dla zaistnienia stałej, profesjonalnej warszawskiej orkiestry. Z powodu jej braku ubolewali wybitni polscy dyrygenci, m.in. Zygmunt Noskowski (1846-1919). Sam Noskowski od 1881 roku organizował w Dolinie cykl koncertów orkiestry złożonej niemal wyłącznie z muzyków zagranicznych, zapraszając na występy najslawniejszych polskich solistów⁹¹, w tym pianistę Aleksandra Michałowskiego (1851-1938), śpiewaczkę Teodozję Jakowicką-Friderici (1835-1889), harfistkę Matyldę Pistor (?-

⁸⁴ Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 33.

⁸⁵ Tamże, s. 35.

⁸⁶ W. Wiślicki, *Bilse i jego orkiestra*, „Kłosa, Czasopismo Ilustrowane Tygodniowe” 1865, nr 9 z dnia 18 (30) sierpnia, s. 107-108.

⁸⁷ G.A. Sonnenfeld przyjechał do Warszawy w 1857 roku na gościnne występy. Zob. *Dolina Szwajcarska* [ogłoszenie], „Kurier Warszawski” 1894, R. 74, Nr 55 z dnia 24 lutego, s. 4. Pozostał jednak w mieście na stałe, organizując tzw. Orkiestrę Warszawską, z którą występował m.in. w Dolinie Szwajcarskiej w latach 1870-1898, a także dyrygując zespołami w teatrzykach ogródkowych i amatorskimi zespołami pracowniczymi. Wraz z orkiestrą Towarzystwa „Syrena Rekord” dokonał w 1908 roku pierwszych nagrań utworów symfonicznych zarejestrowanych na płytach gramofonowych, zob. A. Spóz, *Sonnenfeld Adolf Gustaw*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. [T. 10:] *Sm-Ś*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2007, s. 33-34.

⁸⁸ Z. Chechlińska, *Kątski Apolinary*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. [T. 5], s. 57.

⁸⁹ Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 37-38.

⁹⁰ A. Münchheimer, *Z powodu orkiestry Laubego*, „Echo Muzyczne. Dwutygodnik Literacko-Artystyczny” 1880, R. 4, nr 13, s. 103-104. Drezdeńska orkiestra Hermanna Gustava Mannsfeldta (1833-1892) prezentowała także dzieła polskich i czeskich kompozytorów, zob. E. Szczepańska-Lange, *Historia muzyki polskiej*. T. 5: *Romantyzm. Cz. 2 B: 1850-1900. Życie muzyczne w Warszawie w drugiej połowie XIX wieku*, pod red. S. Sutkowskiego, Warszawa 2010, s. 639. Daty życia Mannsfeldta podano za DJ Bibi, *Mannsfeldt Hermann Gustav 1833 1892 Kurzbiographie*, [w:] DJ-Bibi.de, [online] <http://www.dj-bibi.de/piwigo/picture.php?/3074/category/25> [dostęp 23.11.2018].

⁹¹ „Echo Muzyczne...” 1881, R. 5, nr 21, s. 167.

1927)⁹² i pianistkę Florę Florentynę Friedenthal (1859-1939)⁹³. Organizował także tańsze koncerty sezonowe. Niestety, imprezy te nie cieszyły się spodziewaną popularnością i przynosiły muzykom znaczne straty finansowe. Inne próby stworzenia stałej warszawskiej orkiestry symfonicznej podejmował, także w latach 80. XIX wieku, wspomniany już G.A. Sonnenfeld, który postawił na popularyzację mniej znanej muzyki polskiej⁹⁴ oraz Leopold Lewandowski (1831-1896), który repertuar swojej orkiestry prezentowany w Dolinie Szwajcarskiej oparł głównie na muzyce rozrywkowej⁹⁵.

Dopiero w następnej dekadzie poziom artystyczny koncertów granych w Dolinie zaczął rosnąć dzięki występom zespołów profesjonalnych. Należała do nich orkiestra Rudolfa Bullerjahn (1856-1911)⁹⁶, który dla utworów wymagających większej obsady angażował dodatkowo muzyków m.in. z orkiestry Teatru Wielkiego i WTM. Repertuar uzupełniał utworami bliższymi muzyce popularnej. Kolejną zagraniczną orkiestrą był zespół Karla Meydera z Berlina⁹⁷, w późniejszych latach zasilony przez muzyków G.A. Sonnenfelda i śpiewaków z Towarzystwa Śpiewaczego „Lutni”.

Chóry i inne zespoły śpiewacze były odpowiedzią na potrzebę wspólnego muzykowania warszawskiej inteligencji. Pierwsze chóry męskie założyli dwaj wykształceni muzycy: Karol Studziński (1828-1883)⁹⁸ i Juliusz Stattler (1844-1901)⁹⁹. W działalności tych chórów uczestniczyli przedstawiciele świata literackiego, prawniczego i lekarskiego. Pod koniec lat 90. przy organizacjach społecznych powstały kolejne zespoły: przy Towarzystwie Wioślarskim chór „Duda”¹⁰⁰, przy Towarzystwie Cyklistów¹⁰¹ chór pod dyrekcją Ludwika

⁹² Data urodzin nieznana, zob. *Pistorowie i Murzynowscy*, [w:] *Warszawskie zabytkowe pomniki nagrobne*, [online] https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=21218 [dostęp 7.11.2018].

⁹³ *Friedenthal Flora Florentyna*, [w:] L.T. Błaszczuk, *Żydzi w kulturze muzycznej...*, s. 74.

⁹⁴ Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 48.

⁹⁵ Tamże, s. 49.

⁹⁶ Niemiecki dyrygent, dyrektor m.in. Towarzystwa Symfonicznego w Nowym Jorku oraz dyrektor artystyczny orkiestry w Getyndze. Na skutek odmowy finansowania działalności orkiestry przez Radę Miasta Getyngi, wyjechał do Moskwy, gdzie do końca życia prowadził działalność dyrygencką. Zob. *Rudolf Bullerjahn*, [w:] *Wikipedia, wolna encyklopedia*, [online] https://de.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Bullerjahn [dostęp 7.11.2018]; *Teatr, literatura, sztuka*, „Wiek Ilustrowany. Dziennik Polityczny, Literacki i Społeczny” 1903, nr 148, s. 4.

⁹⁷ „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1895, nr 18 (605), s. 213.

⁹⁸ Uczył solfeżu i zasad muzyki w IMW, był także członkiem zarządu tego Instytutu. Był autorem podręcznika *Zasady muzyki oraz nauka czytania nut głosem* i przygotował edycję *Pamiętnika do nauki harmonii* autorstwa Stanisława Moniuszki. Zob. M. Dziadek, *Od Szkoły Dramatycznej...* [T. 1], s. 126, 177, 193.

⁹⁹ Pedagog Instytutu dla Głuchoniemych i Ociemniałych oraz profesor chóru w IMW. Autor reform nauczania m.in. harmonii i kontrapunktu. Zob. M. Dziadek, *Od Szkoły Dramatycznej...* [T. 1], s. 126, 177, 193.

¹⁰⁰ Od września 1909 roku chór „Duda” prowadził Waclaw Lachman. Zob. J. Bekanowski, *Na strunach „Harfy”*, Warszawa 1981, s. 82.

¹⁰¹ „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1892, nr 477, s. 558.

Grossmana (1835-1915)¹⁰² oraz przy Stowarzyszeniu Subiektów Handlowych chór „Gędzba”¹⁰³. Warto wymienić również chóry: drukarzy powołany w 1898 roku z inicjatywy Adama Witkowskiego i Ludwika Wawrzynowicza, drukarzy-zecerów, byłych członków Opery Warszawskiej, absolwentów Konserwatorium Warszawskiego¹⁰⁴, handlowców pod dyrekcją Tytusa Mikulskiego (1843-1907)¹⁰⁵ oraz połączone chóry kilku klubów pod dyrekcją Feliksa Konopaska (1860-1930)¹⁰⁶. Mimo tych wszystkich starań, przez braki obsadowe wiele znakomitych dzieł muzyki europejskiej (np. XVII i XVIII-wieczne utwory oratoryjne i kantatowe) pozostawało nieznanych wśród warszawskich słuchaczy. Po jeszcze jednej nieudanej próbie stworzenia chóru mieszanego¹⁰⁷, z inicjatywy Piotra Maszyńskiego (1855-1934) zorganizowano w WTM klasę chóralską, której uczestnicy zasilili nowo utworzony chór męski „Lutnia”. Zespół ten od razu odniósł ogromny sukces¹⁰⁸, mimo że w jego repertuarze wciąż brakowało kantat czy oratoriów. Zgromadził osoby różnego wykształcenia muzycznego i wieku, w tym znamienitych przedstawicieli inteligencji warszawskiej, głównie urzędników, ekonomistów, techników i kupców. Z czasem liczba muzyków powiększała się, a dzięki udanym koncertom wzrastały dochody chóru. Działalność „Lutni” spopularyzowała edycje

¹⁰² Obok działalności kompozytorskiej i dyrygenckiej L. Grossmann zajmował się także organizacją warszawskiego życia muzycznego, był współzałożycielem WTM, wspomagał finansowo Towarzystwo Śpiewacze „Lutnia” i prowadził salon muzyczny utrzymując artystyczne i handlowe stosunki ze światem muzycznym Europy i Stanów Zjednoczonych, zob. A. Żórawska-Witkowska, *Grossman Ludwik*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. [T. 3:] *efg*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1987, s. 489-490.

¹⁰³ Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 77.

¹⁰⁴ Próby chóru odbywały się w prywatnym mieszkaniu Wawrzynowicza przy ul. Chmielnej. Zob. Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 78.

¹⁰⁵ T. Mikulski debiutował w 1869 roku jako śpiewak w WTR, a w latach 1879-1884 działał jako reżyser w zespole Józefa Teksla (1839-1904) w Płocku oraz w sezonach letnich w warszawskich teatrzykach ogródkowych; po 1884 roku ponownie śpiewał i pracował jako pomocnik reżysera w warszawskiej operze WTR, zob. *Mikulski Tytus Ksawery*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. [T. 1], s. 443.

¹⁰⁶ F. Konopasek głównie dyrygował, kierując przede wszystkim zespołami amatorskimi. W Warszawie osiadł w 1888 roku. Dyrygował tutaj m.in. orkiestrami wojskowymi, założoną przez siebie orkiestrą popularną występującą w sezonach letnich w Dolinie Szwajcarskiej i podobnymi orkiestrami grającymi w miejscowościach uzdrowiskowych. W latach 1903-1908 kierował także orkiestrą smyczkową WTM oraz prowadził chóry: Koła Śpiewaczego przy Warszawskim Towarzystwie Cyklistów, Koła Śpiewaczego Towarzystw Sportowych, chór „Pieśń” Politechniki Warszawskiej, zespół Szkoły Technicznej Hipolita Wawelberga i Stanisława Rotwanda oraz w latach 1908-1908 chór Sekcji Muzyki Zbiorowej WTM, zob. A. Spóz, *Konopasek Feliks*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. [T. 5:] *klh*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1997, s. 162.

¹⁰⁷ W 1885 roku z inicjatywy Kazimierza Danysza (1840-1912) powstał chór mieszany, którego celem było nie tylko propagowanie muzyki wokalno-instrumentalnej z poprzednich wieków, lecz przede wszystkim zgromadzenie funduszy na budowę pomnika S. Moniuszki. Niestety po dwóch latach działalności zespół upadł, zob. „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1885, nr 68, s. 32. Zob. też Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 80.

¹⁰⁸ „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1887, nr 215, s. 532-533.

utworów muzycznych przeznaczonych dla chóru męskiego. W akcję wydawniczą włączyła się m.in. firma Gebethner i Wolff publikując w 1888 roku *Missę brevis* Władysława Rzepki (1854-1932)¹⁰⁹. Nakładem „Lutni” wydano w tym samym roku także zbiór ok. 150 utworów na chór męski kompozytorów polskich i zagranicznych¹¹⁰. Przedsiębiorstwo Gebethner i Wolff opublikowało również do 1895 roku cztery tomy dzieł na chór męski w serii „Lutnia”. Kontynuacją tej akcji edytorskiej była seria „Lirnik”, w której w 1896 roku ukazał się zbiór kompozycji na chór mieszany *a cappella*¹¹¹. Drugim, odnoszącym sukcesy towarzystwem śpiewaczym była „Harfa” założona w 1907 roku przez dyrygenta Wacława Lachmana (1880-1963)¹¹².

Obok publicznej działalności orkiestr, chórów i innych zespołów, na gruncie muzyki bliższej charakterowi amatorskiemu (lecz nie jest to reguła), rozwojowi życia muzycznego sprzyjało muzykowanie domowe. W Warszawie działała w badanym okresie spora liczba solistów, zarówno wokalistów jak i instrumentalistów, przede wszystkim pianistów grających „po domach”. Muzykowanie tego typu odbywało się albo w domach warszawskiej inteligencji¹¹³, albo w salonach najbogatszych warszawian.

Jednym ze źródeł wiedzy na temat życia rodzinnego, poziomu zamożności domu oraz życia towarzyskiego i artystycznego rodziny są według J. Hensel spisy inwentarzowe zawartości ówczesnych mieszkań. Z zapisów notarialnych wynika, że główną częścią domu był salon stanowiący centrum życia rodzinnego oraz część reprezentacyjną, urządzone według najnowszej mody. Wyposażenie domów arystokracji oraz najbogatszej burżuazji stanowiły fortepiany firm wiedeńskich i skrzypce; średniej – pantaliony (mniejsze fortepiany o pionowym układzie strun, zwane też fortepianem-żyrafą), klawikordy, klasyczne fortepiany i pianina; drobnej – klarnety i gitary hiszpańskie. Obowiązkowo w każdym domu musiała być

¹⁰⁹ Tamże 1888, nr 253, s. 357.

¹¹⁰ „Kurier Warszawski” 1888, nr 3, Dodatek poranny, s. 2.

¹¹¹ Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 97.

¹¹² W. Lachman jako dyrygent chóralski działał już przed studiami w IMW. W latach studenckich (1902-1909) dał się poznać jako zdolny i pracowity uczeń, zyskując przez to uznanie profesorów, głównie P. Maszyńskiego i Z. Noskowskiego, którzy poza planem studiów uczyli go sztuki dyrygowania oraz zapoznawali z teorią muzyki. Lachman był również urodzonym organizatorem życia muzycznego, a jego zespoły studenckie osiągały poziom godny występów na warszawskich salonach (np. u Friedmannów). Jego działalność była doceniana również przez mecenasów sztuki, m.in. adwokata i antykwariusza Karola Malczewskiego (1855-1930), w salonie którego chór „Harfa” został oficjalnie założony. Lachman prowadził także działalność kompozytorską, pisząc przede wszystkim utwory chóralskie oraz pieśni na głos i fortepian. Zob. J. Bekanowski, *Na strunach...*, s. 24-29; 73-76. Zob. też A. Mrygoń, *Lachman Wacław*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. Biograficzna. [T. 5], s. 262.

¹¹³ Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 103.

grająca szkatułka, ozdobne grające pudełko lub „pudełko grające na 6 sztuk”¹¹⁴. Muzyka stanowiła więc istotny element życia tej grupy społecznej. Kładziono także nacisk na edukację muzyczną, zwłaszcza na naukę gry na instrumencie. Już od momentu wydania pierwszego *Śpiewnika domowego* S. Moniuszki (1819-1872) w 1842 roku¹¹⁵ rosło zainteresowanie pieśnią na głos solowy z akompaniamentem instrumentu klawiszowego.

Zamiłowanie do domowego muzykowania cechowało szczególnie kobiety. Budziło jednak kontrowersje, o czym świadczą liczne polemiki prasowe na temat nauczania ich gry na fortepianie. Uprawianie muzyki przez panie wyzwalalo w XIX wieku ambiwalentne odczucia społeczne – z jednej strony uważano, iż gra na fortepianie odciąga ich uwagę od plotkowania i zastępuje czytelnictwo miernej literatury, np. romansów; z drugiej strony zwracano uwagę na to, że kobieta zajęta graniem prawdopodobnie w ogóle nie sięga po książki oraz nie uczestniczy w pożytecznych pracach. Dla XIX wieku typowe było lekceważące postrzeganie tego rodzaju aktywności kobiet nawet jeśli artystka posiadała profesjonalne wykształcenie muzyczne¹¹⁶, o wysoki poziom którego postulowały same kobiety m.in. na łamach „Kroniki Rodzinnej”¹¹⁷. Inaczej odnoszono się do muzykowania amatorskiego i artystycznego mężczyzn.

Pośród imprez salonowych należy wymienić poniedziałki artystyczne w salonie kupca, kolekcjonera, muzyka i właściciela fortepianów Feliksa Gebethnera (1832-1887)¹¹⁸, organizowane w latach 1879-1887, w czasie których wykonywano utwory orkiestrowe na głos i fortepian oraz na instrument z towarzyszeniem fortepianu, a także utwory kameralne¹¹⁹. Rauty muzyczne odbywały się także w salonie L. Grossmana, głównie z udziałem solistów operowych, wybitnych pianistów i skrzypków, zarówno profesjonalistów, jak i amatorów. U Aleksandra Rajchmana (1855-1904), redaktora „Echa Muzycznego, Teatralnego i Artystycznego”, koncertowali głównie artyści-amatorzy, choć pojawiały się u niego również bardzo znane nazwiska¹²⁰. Stałe imprezy odbywały się w pałacyku Wertheimów¹²¹ przy

¹¹⁴ J. Hensel, *Burżuazja warszawska...*, s. 190-191.

¹¹⁵ K. Mazur, *Pierwodruki Stanisława Moniuszki*, Warszawa 1970, s. 25.

¹¹⁶ M. Dziadek, L.M. Moll, „Odrodźmy się w muzyce!” (*A.M. Klechniowska, 1935*). *Muzyka na łamach polskich czasopism kobiecych i „kobieca” krytyka muzyczna 1818-1939*, Katowice 2005, s. 33-34.

¹¹⁷ Często dowodzono, że domowe nauczanie gry na fortepianie nie ma przyszłości i jest po prostu stratą czasu ze względu na niejednokrotnie bardzo niski poziom umiejętności uczennic, zob. tamże, s. 28-29.

¹¹⁸ J. Kleczyński, *S. p. Feliks Gebethner*, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1887, nr 192, s. 283.

¹¹⁹ Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 105.

¹²⁰ M.in. pianistki: Helena Hochedlinger (daty życia nieznane) i Maria Wąsowska-Badowska (1866 lub 1868-?) oraz śpiewacy: Aleksandra Klamrzyńska-Stromfeld (1859-1946), Maria Ludwika Gutman-Kwiecińska (1868-

Alejach Ujazdowskich; w domu kompozytora Aleksandra Zarzyckiego (1834-1895), u którego koncertowało zwykle grono profesorskie IMW; u Aleksandra Trylskiego¹²² oraz u doktora Adama Mayzla¹²³. Warto w tym miejscu podkreślić, że udział w organizacji spotkań salonowych miał również żony i córki ich organizatorów; bywały one także inicjatorkami wydarzeń kulturalnych, muzycznych i literackich¹²⁴.

W przypadku tego rodzaju muzykowania również nie ma informacji na temat typu wykorzystywanych druków z nutami; możliwe, że właśnie dla tych spotkań wydawano dodatki nutowe do czasopism lub serie nutowe o znamiennych tytułach, np. „Opera w Salonie” i „Nouvelles Danses de Salon Modernes pour Piano” firmy Gebethner i Wolff, „Wybór Śpiewów Salonowych” i „Salon-Kompositionen” Wydawnictwa Michała Arcta, „Perles de Salon” Wydawnictwa Józefa Ungra czy „Skrzypek w Salonie” Księgarni Mazowieckiej. Jest to prawdopodobne tym bardziej, że często uczestnikami i organizatorami salonowych koncertów byli przede wszystkim bogatsi przedstawiciele warszawskiej kultury książki (literaci, wydawcy itp.).

Omówiona powyżej aktywność amatorska i półamatorska to jedynie fragment obrazu kultury muzycznej Warszawy drugiej połowy XIX wieku. Jej składową stanowi oczywiście również działalność muzyczna uznawana przez muzykologów za tzw. kulturę wysoką, uprawiana wyłącznie przez wykształconych muzyków. W jej obrębie należy umieścić przede wszystkim profesjonalne szkolnictwo muzyczne, bowiem z warszawskich uczelni pochodzili soliści i muzycy współtworzący zespoły wykonawcze, a także instytucje muzyczne takie jak Opera i Filharmonia Warszawska. Należy tutaj przede wszystkim wspomnieć o działalności IMW oraz WTM, a także poruszyć niemniej ważny temat prywatnych klas wokalnych i instrumentalnych.

1896), Władysław Mierzwiński (1850-1909), A. Myszuga i Władysław Seideman (1849–1919), zob. Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 108.

¹²¹ Z tej rodziny pochodził Juliusz Wertheim (1880-1928), kompozytor, pianista i dyrygent.

¹²² Redaktor „Gazety Rolniczej” (od 1883 roku), zmarły w 1909 roku, zob. Trylski, [w:] *Encyklopedia Gutenberga*, [online] <http://www.gutenberg.czyz.org/word,79373> [dostęp 7.11.2018]. Zob. też „Kurier Rolniczy”, pismo tygodniowe wydane pod red. Adama Mieczyskiego, [online] <https://polona.pl/item/48707977/0/> [dostęp 7.11.2018].

¹²³ Imię ustalono na podstawie „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1901, Nr 44, s. 476. Zob. też Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 109.

¹²⁴ Np. Emilia Bloch (1870-1940), żona finansisty Jana Blocha (1836-1902), która po jego śmierci całkowicie przejęła trud organizacji salonów. Artystów i literatów wspierały również m.in. Klementyna Granzow (1843–1890) i Aleksandra Weyssenhoff (1860-1939), zob. M. Siennicka, *Rodzina burżuazji warszawskiej i jej obyczaj. Druga połowa XIX i początek XX w.*, Warszawa 1998, s. 102-103.

Piśmiennictwo współtworzące kulturę muzyczną badanego okresu to również podręczniki i inne publikacje zwarte z zakresu historii muzyki i muzykologii pisane przez ówczesnych kompozytorów, pedagogów, historyków muzyki i instrumentalistów.

Warszawskie szkolnictwo muzyczne zostało już w dużej części scharakteryzowane w obszernych publikacjach monograficznych poświęconych historii poszczególnych placówek. Omawiając je w niniejszej pracy skupiono się więc przede wszystkim na muzykach tam zatrudnionych oraz stosowanych przez nich programach nauczania, jak również ich działalności artystycznej, dydaktycznej i naukowej, która znalazła wyraz w publikacjach w postaci nut oraz podręczników. Takie ujęcie problematyki szkolnictwa ma szczególne znaczenie dla zbadania ewentualnych analogii między potrzebami związanymi z kształceniem muzyków oraz z działalnością koncertową a warszawskim ruchem wydawniczym. Nie pominięto także zasygnalizowanej na początku rozdziału zależności między statusem przedstawicieli danej warstwy społecznej a możliwościami podjęcia przez nich profesjonalnego kształcenia muzycznego oraz dalszej działalności artystycznej bądź naukowej.

IMW – jeden z najważniejszych warszawskich ośrodków muzycznych – został założony pomiędzy 19 września a 1 października 1860 z inicjatywy A. Kątskiego¹²⁵. Od 31 sierpnia 1916 działał już jako Konserwatorium Muzyczne m. st. Warszawy, a od 7 lutego 1919 roku jako Państwowe Konserwatorium Muzyczne w Warszawie¹²⁶. Określone przez Magdalenę Dziadek etapy działalności Instytutu (związane z czasem pełnienia funkcji dyrektora przez daną osobę) pozwalają w niniejszej pracy na omówienie jego działalności w kilku okresach:

- drugiej dyrekcji A. Kątskiego (1868-1879);
- dyrekcji A. Zarzyckiego (1879-1888);
- kierownictwa Rady Pedagogicznej (1888-1903);
- dyrekcji Emila Młynarskiego (1904-1907);
- kierownictwa Rady Nadzorczej (1908-1910);
- dyrekcji Stanisława Barcewicza (1910-1918).

¹²⁵ Skrzypek i kompozytor, uczeń m.in. Niccolò Paganiniego (1782-1840). Koncertował na europejskich i polskich scenach. Do Warszawy powrócił w latach 50-tych; po utworzeniu IMW ograniczył działalność kompozytorską i artystyczną, zob. Z. Chechlińska, *Kątski Apolinary ...*, s. 57.

¹²⁶ M. Dziadek, *Od Szkoły Dramatycznej...*[T. 1], s. 544-545.

Analizując je wzięto pod uwagę przede wszystkim osoby pedagogów i organizację nauczania, w tym realizowane programy dydaktyczne i wykorzystywane podręczniki. Do grona profesorskiego Instytutu należeli zarówno muzycy pochodzący z Warszawy, jak i spoza niej. Nauczanie muzyki realizowano w trakcie sześcioletniego kursu podzielonego na różne poziomy trudności trwające dwa lub trzy lata w zależności od przedmiotu oraz wyboru specjalności. Pedagodzy wykładali przedmioty według autorskiego programu zatwierdzonego przez dyrektora oraz Radę Nadzorczą IMW.

Poniższy wykaz wykładowców Instytutu z uwzględnieniem wykorzystywanej przez nich literatury muzycznej (tabela 1), w tym m.in. podręczników dla dzieci, przedstawiono w porządku chronologicznym, według okresu ich zatrudnienia. W części wykazu „Literatura muzyczna i podręczniki” uwzględniono jedynie warszawskie wydania nut i książek z lat 1875-1918, wymieniane w bibliografiach i możliwe do jednoznacznej identyfikacji. W tabeli pominięto te osoby, które nie były autorami dzieł muzycznych o przeznaczeniu dydaktycznym. Muzykom pochodzącym spoza Warszawy poświęcono odpowiednie przypisy.

Tabela 1. Pedagodzy IMW oraz ich autorskie podręczniki lub utwory muzyczne o charakterze dydaktycznym¹²⁷. Opracowanie własne

Okres zatrudnienia pedagoga	Przedmiot i pedagog	Publikacje muzyczne o przeznaczeniu dydaktycznym
1862-1872	Chór, harmonia, kontrapunkt, instrumentacja, kompozycja: S. Moniuszko	S. Moniuszko, <i>Pamiętnik do nauki harmonii</i> , Warszawa: F. Hösicke, 1871 ¹²⁸ .

¹²⁷ Zob. też np. A. Rutkowska, *Działalność pedagogiczna Instytutu...*, s. 166-204 oraz też, *Rola społeczna Instytutu Muzycznego Warszawskiego...*, s. 145-176.

¹²⁸ Brak informacji o datach wydania kolejnych wznowień; wiadomo tylko, że powstały wznowienia zostały opublikowane także nakładem Ferdynanda Hösicke. Zob. K. Mazur, *Pierwodruki Stanisława Moniuszki...*, s. 130-131, 206.

1863-1881	Zasady muzyki, solfeż, chór: K. Studziński	<p>K. Studziński: <i>Zasady muzyki elementarnej oraz nauka czytania nut głosem</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Warszawa: J. Kaufmann, nakł. aut., 1869, w drukarni J. Jaworskiego¹²⁹; – Warszawa: nakł. aut., 1874 (Druk. „Wiek”) – Warszawa: Gebethner i Wolff, druk. J. Noskowskiego, 1879¹³⁰; – Warszawa: Gebethner i Wolff, druk. J. Noskowskiego, 1883; – Warszawa: Gebethner i Wolff, druk. J. Noskowskiego, 1889; – Warszawa: Gebethner i Wolff, druk. J. Noskowskiego, 1896¹³¹. <p>K. Studziński, <i>Wyjątek z teorii wyższej zasad muzyki, studja odnoszące się do sposobów śpiewania, odległości muzycznych oraz zastosowania tychże w praktyce dla każdego rodzaju głosu, jako to: sopranu, altu, tenoru i basu</i>, Warszawa: Gebethner i Wolff, 1878¹³².</p>
-----------	---	---

¹²⁹ K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX. stulecia*. T. 4: R-U, Kraków 1878, s. 401.

¹³⁰ Tamże. T. 7: *Dopelnienia*. (P-Ż), Kraków 1882, s. 183.

¹³¹ Wyd. 4, 5 i 6, zob. K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX. stulecia. Lata 1881-1900*. T. 4: R-Z, Kraków 1916, s. 314.

¹³² K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX. stulecia*. T. 7: *Dopelnienia* (P-Ż), Kraków 1882, s. 183.

1866-1896	Fortepian: Rudolf Strobl (1831-1915) ¹³³	<ul style="list-style-type: none"> – seria „Collection Strobl. Choix des Compositions Classiques et Modernes”, Warszawa: Gebethner i Wolff, 1882-1925 (1270 utworów różnych kompozytorów; zbiór podzielony na sześć stopni trudności¹³⁴); – J. Nowakowski, <i>Szkoła na fortepian</i>, wydanie nowe, według najlepszych tegoczesnych wzorów, opracowali i uzupełnili R. Strobl i I. Krzyżanowski, Warszawa: Gebethner i Wolff, [ok. 1887]¹³⁵; – W. Żeleński, <i>Szkoła na fortepian</i>, Warszawa: [wydawca nieznany], 1883.
-----------	---	---

¹³³ R. Strobl swój program nauczania opierał także m.in. na *Gradus ad Parnassum* M. Clementiego, ćwiczeniach Theodora Kullaka (1818-1882) oraz Teodora Leszetyckiego (1830-1915). Zob. B. Chmara-Żączkiewicz, *Strobl...*, s. 178.

¹³⁴ R. Strobl oparł swój zbiór na dziełach kompozytorów uznawanych za wybitnych, m.in. Ferenc Liszta, Ludwiga van Beethovena, W.A. Mozarta, Ruggiera Leoncavallo (1857-1919), Franza Schuberta, Domenica Scarlattiego (1785-1757), Camille`a Saint-Saëns (1835-1921), Maurycego Moszkowskiego czy Felixa Mendelssohna-Bartholdy, a także polskich kompozytorów: F. Chopina, A. Michałowskiego czy J. Nowakowskiego.

¹³⁵ Data wydania podana za M. Dziadek, *Od Szkoły Dramatycznej...*[T. 1], s. 209. Estreicher wymienia również wydanie wydrukowane w sztycharni ks. Izidora Józefa Cybulskiego w Warszawie, niestety rok wydania pozostaje nieznany. Zob. K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX. stulecia*. T. 3: (L-Q), Kraków 1876, s. 249. Por. K. Ossowski, *Drukarnstwo warszawskie w latach 1795-1806*, „Roczniki Biblioteczne” 2013, R. 57, s. 41.

1869-1909	Kontrapunkt, instrumentacja, kompozycja: Z. Noskowski	<p>Z. Noskowski: <i>Szkółka na skrzypce. Krótka i łatwa szkółka na skrzypce dla dzieci i początkujących według zasad Alarda, Davida i innych z zastosowaniem melodii polskich</i>, Warszawa: nakład F. Hösocka¹³⁶.</p> <p>Z. Noskowski: <i>Krótka i łatwa szkółka na skrzypce dla dzieci i początkujących według zasad Alarda, Dawida i innych z zastosowaniem melodii polskich</i>,</p> <ul style="list-style-type: none"> – Warszawa: F. Hösock, [1886]; – Warszawa: F. Hösock, [ok. 1893]; – Warszawa: F. Hösock, 1894¹³⁷; – Warszawa: F. Hösock, [ok. 1900]. <p>Z. Noskowski: <i>Krótka i łatwa szkółka na fortepian dla dzieci i początkujących według szkoły Ludwika Köhlera z zastosowaniem melodii polskich</i>,</p> <ul style="list-style-type: none"> – Warszawa: F. Hösock, cenz. 1892; – Warszawa: F. Hösock, cenz. 1893 (Moskwa, w drukarni i litogr. W. Grosse); – Warszawa: F. Hösock, [ok. 1900]. <p>Z. Noskowski, M. Zawirski, <i>Wykład praktyczny harmonji jako kurs przygotowawczy do nauki kontrapunktu</i>,</p> <ul style="list-style-type: none"> – Warszawa: nakł. i dr. M. Arct, 1904¹³⁸; <p>wyd. w jęz. rosyjskim: <i>Prakticzeskij uczebnik harmonii</i>, Warszawa: M. Arct, 1904¹³⁹.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Warszawa: M. Arct, 1909. <p>Z. Noskowski: <i>Kontrapunkt. Kanony, waryacje i fuga, wykład praktyczny</i>, Warszawa: Gebethner i Wolff, 1907 ([Kraków], W.L. Anczyc).</p>
-----------	---	---

¹³⁶ W. Wroński, *Zygmunt Noskowski*, Kraków 1960, s. 150.

¹³⁷ Witold Wroński podaje datę wydania 1894 rok z numerem wydawniczym 619, zob. W. Wroński, dz. cyt., s. 150. Pozostałe wydania rejestrowane w Katalogu Głównym BN posiadają numer wydawniczy 680.

¹³⁸ BN oraz M. Dziadek datuje rok edycji tej pozycji na rok 1903. W bibliografii dzieł Z. Noskowskiego widnieje zaś jako data wydania 1904 rok. Zob. W. Wroński, dz. cyt., s. 150. Zob. też M. Dziadek, *Od Szkoły Dramatycznej...*[T. 1], s. 243-244.

¹³⁹ M. Dziadek, *Od Szkoły Dramatycznej...*[T. 1], s. 244.

<p>1872-1878 (Żeleński)</p> <p>1873-1915 (Roguski)</p>	<p>Harmonia: Gustaw Roguski (1839-1921) i Władysław Żeleński (1837-1921)</p>	<p>W. Żeleński: <i>Nauka pierwszych zasad muzyki</i>,</p> <ul style="list-style-type: none"> – Warszawa: Gebethner i Wolff, 1897¹⁴⁰; – Warszawa: Gebethner i Wolff, 1898 (Kraków: W.L. Anczyc)¹⁴¹. <p>G. Roguski, W. Żeleński: <i>Nauka harmonii i kontrapunktu oraz pierwszych zasad kompozycji</i>,</p> <ul style="list-style-type: none"> – Warszawa: [nakł. aut.], 1877 (Warszawa: J. Noskowski)¹⁴²; – wyd. poprawione i powiększone: Warszawa: Gebethner i Wolff, 1899¹⁴³ <p>Publikacje przełożone przez G. Roguskiego:</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Pierwsze zasady muzyki krótko i przystępnie wyłożone przez Maksymiljana Hellera</i> ; przetł. G. Roguski, Warszawa: nakł. i dr. M. Arct, 1901 (wyd. 2: 1905 r.)¹⁴⁴.
<p>1873-1898</p>	<p>Fortepian: Erazm Nowakowski (1843-1898)</p>	<p>E. Nowakowski: <i>Poradnik dla początkujących nauczycieli fortepianu</i>, Warszawa: M. Arct, druk. K. Kowalewskiego, 1893.</p> <p>E. Nowakowski: <i>Zasady palcowania fortepianowego, podręcznik przy nauce gry na fortepianie</i>, Warszawa: nakład Towarzystwa, Gebethner i Wolff, druk. M. Tarnowskiego, 1887¹⁴⁵.</p>

¹⁴⁰ Według Katalogu Głównego BN jest to wydanie drugie.

¹⁴¹ K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX. stulecia. Lata 1881-1900*. T. 4: R-Z, Kraków 1916, s. 638.

¹⁴² W. Żeleński, G. Roguski, *Nauka harmonii oraz pierwszych zasad kompozycji, ułożona przez ... profesorów harmonii i kontrapunktu w Instytucie muzycznym warszawskim, dzieło przyjęte przez Instytut muzyczny warszawski*, Warszawa: nakład autorów, druk J. Noskowskiego, 1877, w 8ce dużej, str. XVI i 288 z nutami w teście, cyt. za K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX. stulecia*. T. 5: (W-Z), Kraków 1880, s. 322.

¹⁴³ K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX. stulecia. Lata 1881-1900*. T. 4: R-Z, Kraków 1916, s. 638.

¹⁴⁴ Tytuł oryginalny: M.P. Heller, *Elementarlehre der Musik, in kurzer und leicht fasslicher Form, nebst einem Verzeichnis der in der Musik vorkommenden Fremdwörter*, zob. *Bibliografia polska 1901-1939*. T. 11, s. 294.

¹⁴⁵ Obie publikacje E. Nowakowskiego wymienia K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX. stulecia. Lata 1881-1900*. T. 3: L-Q, Kraków 1911, s. 259.

1874-1885	Skrzypce i zespoły kameralne: Władysław Górski (1846-1915)	<p>W. Górski: <i>Praktyczna szkoła na skrzypce</i>. Cz. wstępna, <i>Podręcznik dla początkowej nauki gry na skrzypcach</i>, oprac. Z. Noskowski, Warszawa: F. Hösic, [ok. 1890];</p> <p>W. Górski: <i>Praktyczna szkoła na skrzypce</i>. Cz. 1, <i>Szkoła dla początkujących</i>,</p> <ul style="list-style-type: none"> – Warszawa: F. Hösic, 1880¹⁴⁶; – Warszawa: F. Hösic, [cenz.1895]; – Warszawa: F. Hösic, cenz. 2 VII 1901; – Warszawa: F. Hösic, cenz. 1903¹⁴⁷; <p>W. Górski: <i>Praktyczna szkoła na skrzypce</i>. Cz. 2, <i>Szkoła pięciu pozycji</i>,</p> <ul style="list-style-type: none"> – Warszawa: F. Hösic, 1880; – Warszawa: F. Hösic, cenz. 1894; <p>W. Górski: <i>Praktyczna szkoła na skrzypce</i>. Cz. 3, <i>Przygotowanie do Etud Kreutzera, Fiorillego i Rodego</i>, Warszawa: F. Hösic, 1885;</p> <p>W. Górski: <i>Praktyczna szkoła na skrzypce</i>. Cz. 4, <i>Ćwiczenia w gamach</i>, Warszawa: F. Hösic, cenz. 1897.</p>
1878-1886 (Różycki) 1876-1886 (Rutkowski)	Fortepian: Aleksander Różycki (1845-1914) i Antoni Rutkowski (1859-1886)	<p>A. Różycki, A. Rutkowski, <i>Szkoła techniki fortepianowej</i>, (Warszawa: F. Hösic, 1886¹⁴⁸; Warszawa: M. Arct, po 1900¹⁴⁹);</p> <p>A. Różycki: <i>Elementarna szkoła ABC na fortepian</i> op. 50, Warszawa: M. Arct, 1894¹⁵⁰;</p> <p>A. Różycki, <i>Exercices dans l'étendue de cinq tons</i> op. 5, (Warszawa: M. Arct, 1893 ; Warszawa: M. Arct, 1896)¹⁵¹;</p> <p>A. Różycki, <i>Etudes et Exercices Rédigés, Doigtés et Classés</i>, Warszawa: M. Arct, 1903¹⁵²</p> <p>A. Różycki, <i>Arpèges et accords</i> (Warszawa: M. Arct, 1905 ; Warszawa: M. Arct, 1910 ; Warszawa: M. Arct, [ante VIII 1915])¹⁵³;</p> <p>A. Różycki: liczne opracowania utworów kompozytorów zagranicznych (oraz własnych) ułożone wg stopnia trudności¹⁵⁴.</p>

¹⁴⁶ Tytuł przejęty z Katalogu Głównego BN. Estreicher podaje tę pozycję pod innym tytułem: *Nowa szkoła na skrzypce, praktyczna, dla początkujących, zebrana z rozmaitych najcelniejszych autorów i ułożona przez... prof. szkoły wyższej skrzypcowej w Konserwatorium warszawskim*, cz. 1-3, Warszawa: Ferd. Hösic, 1880, zob. K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX. stulecia*. T. 9: *Gmach-Gzowski*, Kraków 1970, s. 129. Wydania inne niż z 1880 roku nie zostały w *Bibliografii polskiej* zarejestrowane; podano je według Katalogu Głównego BN,

¹⁴⁷ Wydanie z 1901 i 1903 roku zob. *Bibliografia polska 1901-1939*. T. 10: *Gos-Gz*, red. E. Dombek, H. Machnik, E. Sterzycka, Warszawa 2009, s. 101.

1878-1904	historia muzyki i estetyka muzyczna: Bolesław Wilczyński (1821-)	B. Wilczyński, <i>Historia muzyki w krótkim zarysie...</i> , Warszawa: Gebethner i Wolff, druk. Rubieszewskiego i Wrotnowskiego, 1894 ¹⁵⁵ .
1886-1895	Śpiew solowy: Mieczysław Horbowski (1849-1937)	M. Horbowski, <i>Szkoła śpiewu teoretyczno-praktyczna zebrana z najcelniejszych autorów, opracowana i dopełniona....</i> Część I. – Warszawa: F. Hösicke, (1887); – Warszawa: F. Hösicke, (1894). ¹⁵⁶

¹⁴⁸ Ocena podręczników, zob. J. Kleczyński, *Nowa szkoła fortepianowa*, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1887, nr 180, s. 136.

¹⁴⁹ M. Dziadek, *Od Szkoły Dramatycznej...*, s. 211.

¹⁵⁰ Barbara Chmara-Żaczekiewicz twierdzi, że zbiór ten jest nową wersją *Nowej szkoły na fortepian*, Warszawa: M. Arct, 1894. Zob. *Wydawnictwa Muzyczne księgarni i Składu Nut M. Arcta w Warszawie, Nowy-Świat 53*, [1895], s. [nlb]. Zob. też B. Chmara-Żaczekiewicz, *Różycki Aleksander*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna. biograficzna*. [T. 8:] *Pe-r*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2004, s. 491.

¹⁵¹ B. Chmara-Żaczekiewicz, *Różycki Aleksander*, dz. cyt.

¹⁵² Data wydania: 1903 rok podana za B. Chmara-Żaczekiewicz, *Różycki Aleksander*, dz. cyt., s. 491. BN posiada w swoich zbiorach wydania wcześniejsze, począwszy od roku 1890. Są to opracowania głównie etiid fortepianowych, a także innych ćwiczeń palcowych kompozytorów polskich: m.in. Jana Kleczyńskiego, Z. Noskowskiego i samego A. Różyckiego oraz kompozytorów zagranicznych: m.in. Theodora Döhlera (1814-1856), Louisa Köhlera (1820-1886), Alberta Löschna, Alberta Biehla (1835-1899), Aloysa Schmitta (1788-1866), Karla Heinricha Döringa (1834-1916), Ernsta Grenzebacha (1871-1936) Stephena Hellera (1813-1888), Alphonse’a Leduca (1804-1868), Sigmunda Leberta (1821-1884), Carla Czernego, Charlesa Mayera (1799-1862), Henriego Bertiniego, Bernharda Wolffa (1835-1906), Hermanna Berensa, Johanna Nepomuka Hummla (1778-1837), Henriego Herza (1803-1888), Corneliusa Gurlitta (1820-1901), Félix Le Couppey’a (1811-1887), Jeana Baptiste’a Duvernoy. Wydania te nie są wymieniane w *Bibliografii polskiej...* Estreichera.

¹⁵³ B. Chmara-Żaczekiewicz wymienia je oddzielnie, funkcjonują jednak w ramach serii *Études et Exercices*.

¹⁵⁴ M.in. serie M. Arcta: „Les Deux Amies. Zbiór Łatwych Utworów na Fortepian na 4 Ręce, Wybranych, Przejrzanych i Opalcowanych przez Prof. A. Różyckiego”; „Musique Moderne. Zbiór Najnowszych Utworów na Fortepian na 2 Ręce, Wybranych, Przejrzanych i Opalcowanych przez Prof. A. Różyckiego”; „Le Jeune Pianiste. Zbiór Łatwych Utworów na Fortepian na 2 Ręce, Wybranych, Przejrzanych i Opalcowanych przez Prof. A. Różyckiego”, zob. *Wydawnictwa Muzyczne księgarni i Składu Nut M. Arcta w Warszawie, Nowy-Świat 53*, [Warszawa 1895].

¹⁵⁵ K. Estreicher: *Bibliografia XIX wieku. Lata 1881-1900*, t. 4, s. 512.

¹⁵⁶ Tamże, T. 10: *Litera H*, Kraków 1972, s. 382.

1887-1889	Fortepian: Jan Kleczyński (1837-1895)	<p>J. Kleczyński, <i>O wykonywaniu dzieł Szopena. Trzy odczyty... Wypowiedziane w Resursie obywatelskiej w Warszawie w d. 11, 15 i 17 Marca 1879 roku</i>, Warszawa: Druk. J. Sikorskiego, 1879¹⁵⁷;</p> <p>J. Kleczyński, <i>Chopin w celniejszych swoich utworach. Trzy odczyty... Wypowiedziane w Resursie Obywatelskiej w dniach 3, 7, i 8 Grudnia 1883 r. w Warszawie. 1) Nokturny i Preludya, 2) Ballady i Scherza, 3) Polonezy i Mazurki</i>, Warszawa: nakład Echa Muzycznego, Teatralnego i Artystycznego, druk. Braci Jeżyńskich (dawniej J. Ungra), 1886¹⁵⁸;</p> <p>J. Kleczyński, <i>Słownik wyrazów używanych w muzyce</i>, Warszawa: nakł. Gebethnera i Wolffa, Kraków: G. Gebethner i Spółka, druk. W.L. Anczyca i Spółki, 1893¹⁵⁹.</p>
1887-1911	Harmonia, fortepian: Marek Zawirski (1865-1911)	<p>Z. Noskowski, M. Zawirski, <i>Wykład praktyczny harmonji jako kurs przygotowawczy do nauki kontrapunktu</i>,</p> <ul style="list-style-type: none"> – Warszawa: nakł. i dr. M. Arct, 1904; – wyd. w jęz. rosyjskim: <i>Prakticzeskij uczebnik harmonii</i>, Warszawa: M. Arct, 1904. – Warszawa: M. Arct, 1909. <p>M. Zawirski, <i>Nauka harmonji w streszczeniu z przykładami...</i>, Warszawa: M. Arct, 1904¹⁶⁰.</p> <p>Ebenezer Prout, <i>Formy muzyczne</i>, przeł. M. Zawirski, Warszawa: Gebethner i Wolff, 1907¹⁶¹.</p>
1898-1915	Organy, fortepian, zasady muzyki: Henryk Makowski (1862-1933)	<p>H. Makowski, M. Surzyński, <i>Szkoła na organy</i>, Warszawa: Gebethner i Wolff, [ok. 1910]¹⁶²;</p> <p>H. Makowski, I. Pilecki, <i>Zasady harmonii</i>,</p> <ul style="list-style-type: none"> – Warszawa: [wydawca nieznany], 1898¹⁶³; – Warszawa: [WTM], nie przed 1903] (I. Plewiński¹⁶⁴).

¹⁵⁷ M. Woźna, *Kleczyński Jan*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna. biograficzna*. [T. 5], s. 101. Zob. też K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia*. T. 16: *Katar-Knaus*, Kraków 1991, s. 178.

¹⁵⁸ K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia*. T. 16, s. 178.

¹⁵⁹ Tamże, s. 179.

¹⁶⁰ BN, sygn.: 47.590 ; Kras. 13.394.

¹⁶¹ BN, sygn.: 204.460 ; 855.653 A.

¹⁶² BN, sygn.: Mus.III.83.732 Cim.

¹⁶³ BN, sygn.: 1.476.183 A.

¹⁶⁴ BN, sygn.: 1.475.215 A.

1898-1918	Zasady muzyki: Michał Marian Biernacki (1855-1936)	M.M. Biernacki, <i>Zasady muzyki przyjęte i zalecone przez Instytut Muzyczny w Warszawie</i> , – Warszawa: Gebethner i Wolff, 1901 ¹⁶⁵ ; – Warszawa: Gebethner i Wolff, 1907 ¹⁶⁶ ; – wyd. przejrz. i uzup., Warszawa: Gebethner i Wolff, [1911].
1905-1915	Organy, kontrapunkt, kompozycja: Mieczysław Surzyński (1866-1924)	H. Makowski, M. Surzyński, <i>Szkola na organy</i> , Warszawa: Gebethner i Wolff, [ok. 1910] ¹⁶⁷ ; M. Surzyński, <i>Nowa szkoła chóru gregoriańskiego (magister choralis)...</i> , ze słowem wstępnym Józefa Surzyńskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff, 1913 ¹⁶⁸ .
1906-1915	Historia muzyki polskiej: Aleksander Poliński (1845-1916)	A. Poliński, <i>Dzieje muzyki polskiej w zarysie</i> , Warszawa: E. Wende ; Lwów: skł. gł. księg. H. Altenberg, [1907] ¹⁶⁹ .
1910-1915	Fortepian i teoria muzyki: Adolf Guzewski (1876-1920) ¹⁷⁰	A. Guzewski: <i>Treściwy kurs instrumentacyi</i> , Warszawa ; Lublin: Gebethner i Wolff; Kraków: G. Gebethner, [1910] ¹⁷¹ .
1910-1918	Skrzypce: Romuald Aust (1872-)	współautor serii nutowej wydawanej przez firmę Gebethner i Wolff: „Les Fleurs du Violoniste : choix de compositions pour violon avec accompagnement de piano revues et doigtees par Romuald Aust”. Zawierała opracowania na skrzypce i fortepian utworów kompozytorów zagranicznych ¹⁷² .
1911-1918	Harmonia: Ignacy Pilecki (1867-1929)	Makowski H., Pilecki I.: <i>Zasady harmonii</i> – Warszawa: [wydawca nieznany], 1898; – Warszawa: [wydawca nieznany, nie po 1903] (I. Plewiński).

¹⁶⁵ „Przegląd Bibliograficzny Księgarni Gebethnera i Wolffa w Warszawie” 1907, Nr. 7-8, s. 114.

¹⁶⁶ Tamże.

¹⁶⁷ Kolejne wydania *Szkoły na organy* były publikowane w dwóch częściach w 1925 i 1930 roku przez firmę Gebethner i Wolff, zob. B. Chmara-Żaczekiewicz, *Surzyński Mieczysław*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna. biograficzna*. [T. 10], s. 200. Edycje te posiada również BN.

¹⁶⁸ BN, sygn.: 199.101 ; 795.040 A.

¹⁶⁹ BN, sygn.: 192.904 ; 66.446 ; 892.061 A ; Podr.Muz.IV.A.3. Katarzyna Morawska podaje jednak lwowskie wydanie jako jedyne, zob. K. Morawska, *Poliński Aleksander*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna. biograficzna*. [T. 8], s. 145.

¹⁷⁰ J. Paja, *Guzewski Adolf*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna. biograficzna*. [T. 3], s. 531-532.

¹⁷¹ Zob. *Bibliografia polska 1901-1939*. T. 10, s. 596.

¹⁷² Por. *Kol Nidrei* op. 47 [na skrzypce lub wiolonczelę z fortepianem], Varsovie, Lublin, Lodz: Gebethner & Wolff (Druk. L. Biliński i W. Maślankiewicz), cenz. 1915 lub J. Brahms, *Danses hongroises* nr 5., [na skrzypce oraz skrzypce z tow. fortepianu], Varsovie: Gebethner & Wolff (druk. W. Piekarniak), [nie przed 1912]. Zob. *Bibliografia polska 1901-1939*. T. 3: *Bol-Ce*, red. B. Dobrzyńska, I. Olszewska, Warszawa 1993, s. 139.

Przy nauczaniu gry na poszczególnych instrumentach, obok powstałych w latach 70-90. XIX wieku polskich opracowań dydaktycznych opartych na literaturze zagranicznej, posługiwano się również oryginalnymi metodami ćwiczeń uznawanymi powszechnie za wzorcowe. Alicja Rutkowska w monografii *Działalność pedagogiczna Instytutu Muzycznego Warszawskiego (1860-1918)* opublikowanej w Warszawie w 1967 roku wymienia je albo ograniczając się do ogólników¹⁷³, albo sugerując konkretne wydanie używane przez warszawskich dydaktyków¹⁷⁴. Na przykład w przypadku klas fortepianu wiadomo, że w środowisku pianistycznym IMW stosowane były bardzo znane szkoły takich kompozytorów jak: Carl Czerny (1791-1857), Henri Bertini (1798-1876), Johann Baptist Cramer (1771-1858)¹⁷⁵ czy Muzio Clementi (1752-1832). Grano także sonaty Ludwiga van Beethovena (1770-1827) utwory fortepianowe Johanna Sebastiana Bacha (1665-1750), Felixa Mendelssohna-Bartholdy'ego (1809-1847), Josepha Haydna (1732-1809) lub Carla von Webera (1786-1826), a na najwyższych kursach także utwory F. Chopina, Domenica Scarlattiego (1785-1757) i Ferencza Liszta (1811-1886)¹⁷⁶. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na brak w XIX wieku utworów muzycznych skomponowanych z myślą o dzieciach, o ich potrzebach psychicznych – w takim rozumieniu, w jakim tworzona jest muzyka dziecięca dziś¹⁷⁷. Stąd muzyczną literaturę dziecięcą w XIX wieku kompletowano z dzieł klasycznych uważanych za najbardziej umuzykalniające i najlepiej kształtujące warsztat wykonawczy

¹⁷³ Zob. „Program 3-letniego kursu gry na fortepianie w klasach wyższych Instytutu Muzycznego (Konserwatorium) Warszawskiego” R. Strobla, [w:] A. Rutkowska, *Działalność pedagogiczna Instytutu...*, s. 180.

¹⁷⁴ Najczęściej wskazywano na wydawców niemieckich: Henry'ego Charlesa Litolffa, Eduarda Hallbergera, Bernharda Christopha Breikopfa, Carla Friedricha Petersa, czy Carla Krolla. Zob. „Programat na 6 kursów rocznych podzielony, podług którego ma być prowadzony wykład w klasach fortepianowych”, [w:] A. Rutkowska, *Działalność pedagogiczna Instytutu...*, s. 182 oraz „Programat sześciu kursów rocznych w klasach fortepianowych”, tamże, s. 186.

¹⁷⁵ A. Rutkowska podaje tylko ogólnikowo, że grano *Etiudy* op. 40 z edycji Karla Franza Koehlera (księgarnia i wydawnictwo założone w Lipsku w 1719 roku, obecnie działa pod nazwą Friedrich Volckmar Koehler & Volckmar AG, por. *Karl Franz Koehler*, [w:], *Wikipedia, wolna encyklopedia*, [online] https://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Franz_Koehler [dostęp 9.11.2018]). Zob. A. Rutkowska, *Działalność pedagogiczna Instytutu...*, s. 180.

¹⁷⁶ A. Rutkowska, *Działalność pedagogiczna Instytutu...*, s. 180.

¹⁷⁷ Publikacje muzyczne tego typu zaczęto w Polsce wydawać dopiero po II wojnie światowej. Twórcy tej muzyki priorytetowo traktowali kolejne etapy rozwoju psychicznego dzieci poczynając od lat przedszkolnych, od których zazwyczaj rozpoczyna się edukacja muzyczna. Najliczniej powstawały utwory fortepianowe: m.in. książeczki muzyczne dla dzieci Feliksa Rybickiego, utwory dedykowane dzieciom autorstwa Marii Anny Klechniowskiej (1888-1973), czy liczne utwory fortepianowe Stanisławy Raube (1902-1980). Wśród kompozycji skrzypcowych można wymienić utwory Stefana Hermana (1902-1981) i Władysława Walentynowicza (1902-1999). Powstawały też utwory na inne instrumenty.

młodego artysty, drugoplanowo traktując treść dzieła, która mogłaby bezpośrednio trafić do wyobraźni małego dziecka (zob. fot. 1)

Fot. 1. G. Adolfson, *Klejnoty muzyczne. Wybór melodi z najcenniejszych oper polskich i obcych oraz najpiękniejszych śpiewów polskich łatwo dla dzieci ułożonych na fortepian*. Z. 5, Warszawa: F. Hösic (Leipzig: C.G. Röder), [ok. 1880], [online] Polona.pl, <http://polona.pl/item/79211508> [dostęp 17.11.2018]

Na przełomie XIX i XX wieku kompozytorzy utworów dziecięcych zaczęli stopniowo wykorzystywać poezję pisarzy Młodej Polski (zob. fot. 2).

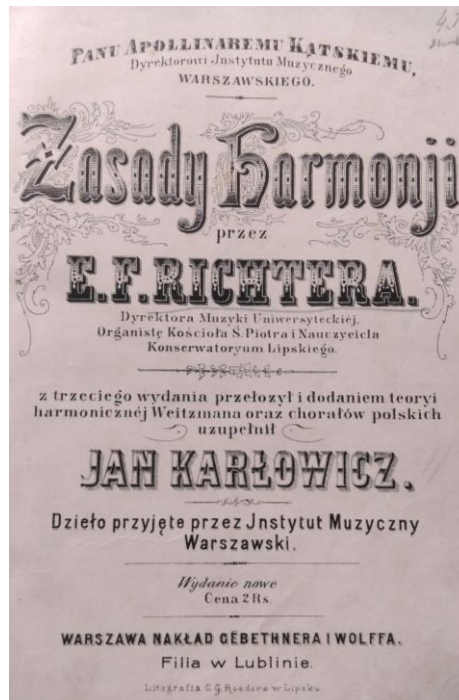
WYDAWNICTWA M. ARCTA W WARSZAWIE	
ŚPIEWNIKI DLA DZIECI.	
Gwiazdka. Wspaniały kolenda do śpiewu z towarzyszeniem fortepianu, zebrał i łatwo ubiół Zygmunt Noskowski.	1 45
Kościuszkę i Kr. Józef. 2 pieśni Or-Ota z muzyką F. Starczewskiego.	— 70
Pieśń Skautów. Śpiewy dla harczerzy. Słowa K. Kalinowskiego, z muzyką F. Starczewskiego, w 2 częściach. brosz.	2 80
Marsze Skautów, z muzyką F. Starczewskiego, brosz.	— 55
Lutnia dziecięca. 34 piosenki, marsze, zabawy i gry, z towarzyszeniem fortepianu, ułożone przez J. Chrzęszczowską i F. Ginejko. Wyd. V, 2,65, w opr.	3 80
Mały śpiewnik dla dzieci. 34 piosenki z towarzyszeniem fortepianu. Muzyka i słowa H. Bojarskiej. Wyd. II.	2 —
Młody lirnik. 16 piosenek z towarzyszeniem fortepianu wybranych z różnych kompozytorów ze słowami W. Rapackiego (syna). Część I dla dzieci.	2 —
— — Część II dla młodzieży.	3 —
Nasza Ojczyzna. Śpiewnik na jeden, dwa i trzy głosy. Muzyka F. Starczewskiego, słowa Or-Ota.	4 50
Piosenki dla dzieci. Wybrane z książek M. Konopnickiej, ułożone do śpiewu z towarzyszeniem fortepianu przez Stanisława Niedzielskiego. 12 piosenek	po 85
Rankiem. Piosenka w kuźni. Dwie siostry. Nasz domek. Co robią piaszki. Janek. Wieczorny paciorek. Dziadek. Druciarzyk. Wieczorem. Mały trębacz. Piosenka majowa	
Szopka. 16 piosenek Or-Ota, z muzyką Al-Ara. Z rysunk. A. Piotrowskiego.	1 40
Szopka polska w suenach i pieśniach Or-Ota.	— 1 20
Szopka warszawska. Sceny i pieśni Or-Ota. Z 24 figurami rysunku A. Gawiańskiego.	2 10
Śpiewnik dla dzieci. Cztery pory roku. 50 piosenek z towarzyszeniem fortepianu. Słowa M. Konopnickiej, muzyka Z. Noskowskiego. Wyd. III, 5,70, w oprawie	6 60
Śpiewnik na dwa głosy. Wybór pieśni różnych kompozytorów, zebrał i ułożył Z. Rutowski.	1 40

Gedruckt und auch für die Asfuhs freigegeben durch die Kais. Deutsche Presse-Verlag. Warschau, den 19. III. 1918. T.-N° 9129. Dr. N° 762.
DRUKARNIA M. ARCTA W WARSZAWIE, NOWY-SWIAT 41.

Fot. 2. Biblioteki popularne dla dzieci i młodzieży. *Moje Książeczki, Teatrzyk Amatorski, Zajmujące Czytanki, Biblioteczka Narodowa, Powieści Historyczne.* kwiecień 1918, Warszawa ; Lublin: M. Arct (Drukarnia M. Arcta), 1918, s. [26]. Źródło: Polona.pl, [online] <http://polona.pl/item/20705127> [dostęp, 28.10.2018]

W zakresie teorii muzyki (tj. zajęć z harmonii, zasad muzyki, kontrapunktu, kompozycji, instrumentacji) i estetyki muzycznej oraz nauki gry na innych instrumentach zanim powstały polskie podręczniki również posługiwano się literaturą niemiecką, ale także francuską, początkowo w wersjach oryginalnych, następnie tłumaczonych przez warszawskich pedagogów (zob. fot. 3); podobne zjawisko obserwuje się także w przypadku korzystania ze szkół śpiewu¹⁷⁸.

¹⁷⁸ Taż, *Rola społeczna Instytutu...*, s. 34-36, 127-131.

Fot. 3. E.F. Richter, *Zasady harmonii* [...] z dodaniem teorii harmonicznej Weitzmana oraz chorałów polskich, uzupełnił J. Karłowicz [...], Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa, filia w Lublinie (Litografia C. G. Rödera w Lipsku), [druk po 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 27014; sygn. 09 - Ric-Zas. Zdjęcie: Marta Walkusz

W zakresie historii muzyki polskiej, potrzeba napisania kompendium wiedzy, służącego studentom za podręcznik, była sprawą dość priorytetową nie tylko na potrzeby studiów w IMW. Mimo to w Warszawie, pierwszą syntetycznie ujętą historię muzyki polskiej opublikowano prawdopodobnie dopiero w 1916 roku¹⁷⁹. Była to *Historia muzyki polskiej i powszechnej* Tadeusza Joteyki (1872-1932)¹⁸⁰ wydana przez M. Arcta (1840-1916)¹⁸¹.

Taka sama sytuacja w kwestii podręczników muzycznych i materiałów nutowych niezbędnych w procesie dydaktycznym dotyczyła także szkoły muzycznej drugiego, równie znaczącego ośrodka muzycznego, jakim było Warszawskie Towarzystwo Muzyczne im. S. Moniuszki (WTM), założone w 1871 roku z inicjatywy krytyka i pedagoga muzycznego

¹⁷⁹ Wcześniej, jak wykazuje *Bibliografia polskiego piśmiennictwa muzycznego*, dostępne były wydania lwowskie i krakowskie lub też warszawskie, lecz niepełne: słowniki albo opracowania traktujące temat z punktu widzenia węższego zagadnienia czy kreślące ogólne, skrótowe zarysy historii muzyki polskiej. Podobnie rzecz się miała później, tj. po roku 1918, głównie za sprawą rozkwitu polskiej muzykologii; powstawały liczne rozprawy naukowe i artykuły poświęcone muzyce polskiej lecz w większości w ramach wąskiej problematyki. Zob. *Bibliografia polskiego piśmiennictwa muzycznego...*, s. 69-84.

¹⁸⁰ Kompozytor, wiolonczelista i dyrygent chóralny, student Z. Noskowskiego oraz w klasie wiolonczelisty Antoniego Cinka w IMW. Zob. Z. Chechlińska, *Joteyko Tadeusz*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna. biograficzna*. [T. 4], s. 511-512.

¹⁸¹ *Bibliografia polskiego piśmiennictwa muzycznego...*, s. 60. Zob. także BN, sygn.: 613.154; 387.752. Po opracowaniu T. Joteyki powstała, wydana w Warszawie u Gebethnera i Wolffa dopiero w 1920 roku, *Historia muzyki polskiej (w zarysie)* Zdzisława Jachimeckiego (1882-1953). Zob. tamże, s. 70.

Władysława Wiślickiego (1829-1889). Placówka miała początkowo charakter inteligencko-klubowy, a następnie naukowy. Wśród jej założycieli byli najwybitniejsi przedstawiciele środowiska muzycznego: kompozytorzy, muzykolodzy, popularyzatorzy, wydawcy-drukarze i wykonawcy, m.in. S. Moniuszko, J. Sikorski, Józef Wieniawski (1837-1912), A.R. Wolff, J. Kleczyński, czy Maria Kalergis (1822-1874). Pierwszym prezesem WTM został Sergiusz Muchanow (1833-1897), zaś dyrektorem muzycznym A. Zarzycki¹⁸². Do momentu powstania Filharmonii Warszawskiej w 1901 roku, Towarzystwo pełniło także niejako rolę zastępczą. W 1884 roku powołano w nim szkołę muzyczną stanowiącą poważną konkurencję dla IMW. Uruchomiono klasy głównie instrumentów orkiestrowych (tj. skrzypiec, wiolonczeli, kontrabasów i instrumentów dętych), a także organów i śpiewu solowego oraz klasy teorii muzyki, dykcji i deklamacji.

Jako jedyny warszawski ośrodek muzyczny Towarzystwo gromadziło polskie muzykalia i podejmowało się mecenatu publikacji kompozycji. Z inicjatywy dyrektorów muzycznych w latach 1874-1878 ukazała się mianowicie pierwsza seria wydawnictw nutowych WTM, zapoczątkowana kompozycjami S. Moniuszki – ogółem nakładem Sekcji im. S. Moniuszki w latach 1897-1916 wydano 65¹⁸³ (licząc wznowienia i nadbitki – 90¹⁸⁴) jego utworów (w tym *Śpiewniki domowe* S. Moniuszki). Pierwsza seria była kontynuowana drobnymi kompozycjami m.in. J. Kleczyńskiego, Ksawerego Syrewicza (1838-1891) i Józefa Władysława Krogulskiego (1815-1842). W sumie do 1915 roku dzięki Sekcji im. S. Moniuszki oraz Sekcji im. F. Chopina wydano około 70 tytułów (bez nadbitek) i zebrano liczący około 2000 pozycji zbiór rękopisów, korespondencji i pamiątek moniuszkowskich, a także zorganizowano pierwszy w Polsce ośrodek gromadzący pamiątki po F. Chopinie oraz opublikowano w 1904 roku *Niewydane dotychczas pamiątki po Chopinie* w opracowaniu Mieczysława Karłowicza (1876-1909).

Kolejne okresy działalności dyrektorów muzycznych WTM pozwalają na wyodrębnienie następujących etapów jego działalności:

- 1871-1875 – A. Zarzycki;

¹⁸² *Jubileusz 125-lecia Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego im. Stanisława Moniuszki*, red. A. Spóz, Warszawa 1996, s. 11.

¹⁸³ Zob. K. Mazur, *Pierwodruki Stanisława Moniuszki...*, s. 160.

¹⁸⁴ Zob. A. Spóz, *Tradycje moniuszkowskie w Warszawskim Towarzystwie Muzycznym w latach 1871-1914. Aneks 2. Utwory S. Moniuszki wydane nakładem Sekcji im. Moniuszki*, [w:] *Szkice o kulturze muzycznej XIX wieku. Studia i materiały*. T. 2, pod red. Z. Chechlińskiej, Warszawa 1973, s. 283-286.

- 1875-1878 – J. Wieniawski;
- 1878-1880 – W. Żeleński;
- 1880-1902 – Z. Noskowski;
- 1902-1905 – M.M. Biernacki;
- 1905-1925 – M. Karłowicz.

Początkowo głównie skupiono się na pozyskaniu i urządzeniu odpowiedniego lokum dla Towarzystwa, nie tylko przeznaczonego dla jego działalności statutowej (tj. związanej z propagowaniem muzyki polskiej) i koncertowej, ale również posiadającego pomieszczenia dla biblioteki, która za dyrektury A. Zarzyckiego w 1871 roku liczyła już 1372 tomy pochodzące z darów księgarń, głównie Gebethnera i Wolffa oraz G.K. Sennewalda¹⁸⁵. Kolejnym problemem WTM była ciągła niestabilność finansowa oraz częste zmiany w zarządzie. Także liczne wydatki związane ze stypendiami i działalnością wydawniczą, rozpoczętą po 1874 roku, pochłaniały znaczne fundusze. Kolejny dyrektor, W. Żeleński próbował rozsądniej niż poprzednicy gospodarować skromnymi środkami WTM, co wobec różnych problemów, zwłaszcza częstych i nagłych zmian lokalowych było bardzo trudne. Zlikwidował m.in. mające wysoką rangę wśród publiczności warszawskiej koncerty muzyki klasycznej, zastępując je wieczorami muzycznymi o niższym poziomie i lżejszym charakterze lecz zapewniającymi stałą frekwencję średniej burżuazji i mniej zamożnego mieszczaństwa, a tym samym dość stabilne dochody z biletów.

Dopiero od 1880 roku, dzięki staraniom Z. Noskowskiego, WTM zaczęło wychodzić z ciężkiej sytuacji materialnej; uregulowało warunki lokalowe; zastosowało nowe formy aktywności. Pozwoliło to m.in. na rozwinięcie zespołów wokalnych (początek sukcesów założonego w 1895 roku chóru męskiego „Lira” i chóru mieszanego) oraz – choć chwilowo – orkiestry. Ponowny kryzys działalności symfonicznej pogłębiła inauguracja w 1901 r. pierwszego sezonu koncertowego Filharmonii Warszawskiej. WTM skupiło się więc po 1901 r. na działalności edukacyjnej i organizatorskiej występując pod nazwą Wyższej Szkoły Muzycznej im. Fryderyka Chopina Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego¹⁸⁶.

¹⁸⁵ A. Spóz, *Warszawskie Towarzystwo Muzyczne 1871-1971*, Warszawa 1971, s. 15-16.

¹⁸⁶ Wśród grona pedagogicznego pojawili się absolwenci IMW, m.in.: P. Maszyński, Z. Noskowski, Michał Hertz (1844 lub 1846-1918), A. Michałowski, W. Wiślicki, czy Władysław Rzepko. Zob. M. Dziadek, *Od Szkoły Dramatycznej...*, s. 213.

Wprowadzenie do programu nauczania teoretycznych przedmiotów muzycznych pozwoliło na podniesienie poziomu wykształcenia muzycznego nowego pokolenia artystów¹⁸⁷.

Po 1902 r. funkcję dyrektora muzycznego przejął M. Karłowicz, który utworzył amatorską orkiestrę smyczkową, współpracował z sekcjami naukowymi, a także opracował założenia działalności nowych oddziałów WTM: Sekcji Muzyki Zbiorowej i Sekcji Naukowej. W skład pierwszej z nich obok małych zespołów kameralnych i wokalnych weszła amatorska orkiestra prowadzona przez F. Konopaskę oraz mała orkiestra symfoniczna pod kierunkiem Stanisława Maurycego Lessera (1855-1929). Zadaniem tego oddziału było propagowanie muzyki polskiej, a organizowane przezeń konkursy wykonawcze stanowiły bodziec do utrzymywania wysokiego poziomu gry we wszystkich zespołach. Sekcja Muzyki Zbiorowej miała także wpływ na rozwój i udoskonalanie technik kompozytorskich polskiej muzyki symfonicznej oraz kameralnej, co istotnie korelowało z programem działającej już od roku Filharmonii.

Natomiast dzięki działalności Sekcji Naukowej rozwinęła się polska muzykologia. Jej zarząd zachęcał do poszukiwań naukowych i studiów porównawczych w tej dziedzinie oraz nauk pokrewnych, zaś odczyty łączono z koncertami muzyki dawnej, która w szczególności cieszyła się zainteresowaniem ówczesnych badaczy i warszawskich melomanów¹⁸⁸. Wyniki studiów muzykologicznych publikowano w „Kwartalniku Muzycznym” wychodzącym w latach 1911-1914¹⁸⁹.

¹⁸⁷ A. Spóz, *Warszawskie Towarzystwo Muzyczne...*, s. 27-30. Wykładami przedmiotów teoretycznych zajęli się m.in. H. Makowski, Henryk Opieński (1870-1942) i M.M. Biernacki, brakuje jednak informacji jakich przedmiotów konkretnie uczyli. Zob. A. Spóz, dz. cyt., s. 44-45.

¹⁸⁸ Świadczy o tym zawartość ówczesnych czasopism naukowych i periodyków muzycznych. Analizując tytuły artykułów zawartych chociażby w „Kwartalniku Muzycznym” można zauważyć, że badania naukowe prowadzono przede wszystkim nad muzyką polską XVI i XVII wieku; omawiano także wpływ zagranicznych (głównie włoskich) technik kompozytorskich w muzyce polskiej. Widoczne jest również zainteresowanie szeroko pojętą analizą dzieł F. Chopina oraz recepcją polskiego folkloru w muzyce. Por. *Kwartalnik muzyczny 1911-1914...*, s. 21-52. Teksty o podobnej tematyce drukowano także np. na łamach „Echa Muzycznego, Teatralnego i Artystycznego”, lecz tu nacisk położony był głównie na aktualności ze świata muzycznego Warszawy (mniej na wydarzenia z innych polskich ośrodków) oraz na relacje z Paryża, Berlina, następnie z Wiednia, co odzwierciedla zainteresowania muzyków tamtego okresu – odejście od osiągnięć włoskich w kierunku francuskich, niemieckich i austriackich. Wyrazem tego było zainteresowanie muzyką Claude Debussy’ego (1862-1918), Gustava Mahlera (1860-1911), Richarda Straussa (1864-1949) i Hugo Wolffa (1860-1903) oraz twórczością dodekafonistów i publikowanie reportaży z europejskich wydarzeń muzycznych. Zob. „*Echo Muzyczne*” 1877-1882. „*Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne*” 1883-1907. [T.] 1, oprac. W. Poźniak, Kraków 1965, s. 12.

¹⁸⁹ A. Spóz, *Warszawskie Towarzystwo Muzyczne...*, s. 43.

Wreszcie trzecią formą działalności WTM była wspomniana wyżej Szkoła Muzyczna stanowiąca bardzo poważną konkurencję dla IMW, przede wszystkim dzięki programowi nauczania autorstwa Bolesława Domaniewskiego (1857-1925)¹⁹⁰, który także napisał szkołę na fortepian wydawaną w Warszawie: *Vade mecum pour pianistes modernes (suite d'exercices de mécanisme)*. 1re-2e partie par¹⁹¹. Publikacja ta miała szereg edycji w badanym okresie:

- Varsovie: Gebethner & Wolff, [1897].
- Varsovie: Gebethner & Wolff ; Leipzig: Breitkopf & Härtel, [ok. 1900];
- Varsovie: propriété de l'auteur, Gebethner & Wolff ; Leipzig: Breitkopf & Härtel, [ok. 1905] ([W-wa]: Warecka 7, C. Witanowski);
- Varsovie: Gebethner & Wolff ; Leipzig: Breitkopf & Härtel, [ok. 1910] (Warszawa: Oboźna 9, Lit. C. Witanowski);
- Varsovie: nakładem autora, Gebethner & Wolff, [po 1910].
- Varsovie: Gebethner & Wolff ; Leipzig: Breitkopf & Härtel, [1914] (Litogr. C. Witanowski);
- Varsovie: propriété de l'auteur, Gebethner & Wolff, [ok. 1915];

Drugim pedagogiem WTM, który napisał podręcznik wydany w 1912 roku nakładem firmy Gebethner i Wolff był H. Opieński. Autor *Dziejów muzyki powszechnej w zarysie*¹⁹² nauczał przedmiotów z zakresu teorii muzyki. Warto tutaj podkreślić, że z WTM współpracowali najważniejsi warszawscy edytorzy, w szczególności właśnie firma Gebethner i Wolff, która miała największy wkład w prace wydawnicze Sekcji im. Moniuszki. Dzieła będące wynikiem działalności WTM także nakładem Edwarda Wende (1830-1914)¹⁹³, Maurycego Orgelbranda¹⁹⁴, a na publikacjach Towarzystwa pojawiają się również informacje

¹⁹⁰ Tamże, s. 44.

¹⁹¹ Wykaz sporządzono na podstawie opisów edycji zamieszczonych w katalogach BN oraz w *Bibliografii polskiej 1901-1939...*

¹⁹² H. Opieński, *Dzieje muzyki powszechnej w zarysie*, Warszawa ; Lublin [etc.]: Gebethner i Wolff ; Kraków: G. Gebethner, dr. 1912 (Kraków: W.L. Anczyc), BN, sygn.: 2.026.469; 1.231.190 A. Brak informacji o innych wydaniach.

¹⁹³ Np. Z. Noskowski, *W jesieni*, chór prężniczek na 2 głosy żeńskie z towarzyszeniem fortepianu, Warszawa: Wydawnictwo Sekcji Muzyki Zbiorowej (Warszawa: E. Wende i Ska ; Łódź: L. Fiszer), 1912. BN, sygn.: Mus.III.83.776 Cim. Na temat E. Wende zob. J. Długosz, *Wende Edward*, [w:] *SPKP*, s. 944.

¹⁹⁴ Np. J. Niewiarowska-Brzozowska, *Polonez (Des-dur)* na fortepian, Warszawa: Warsz. Tow. Muzyczne, Sgł. M. Orgelbrand, [ok. 1890], (Dodatek muzyczny do: „Ruch Muzyczny” 1859, nr 34). BN, sygn.: Mus.III.69.341.

o drukarniach, głównie Jana Cotty¹⁹⁵ oraz firmie Carla Gottlieba Rödera (1812-1883) założonej w 1846 roku w Lipsku¹⁹⁶ (przy pieśniach z niemieckim przekładem)¹⁹⁷.

Wykładowcy-instrumentaliści zarówno pracujący w WTM, jak i w IMW byli przede wszystkim muzykami zasilającymi różnorakie orkiestry i zespoły WTR¹⁹⁸, a od 1901 roku orkiestrę Filharmonii Warszawskiej. Ich praca pedagogiczna ściśle przeplatała się zatem z działalnością wykonawczą lub dyrygencką oraz w wielu przypadkach – kompozytorską. Poza oficjalnymi ośrodkami oświaty muzycznej również odbywały się prywatne lekcje gry na instrumentach oraz kursy wokalne prowadzone przez najsłynniejszych wirtuozów i mistrzów, a ich klasy niejednokrotnie przewyższały poziomem te prowadzone np. przez Instytut. Najbardziej rozwinęła się dydaktyka wokalistyki. Za najlepsze klasy wokalne uznawane były prywatne kursy Wilhelma Troschla (Troszla, 1823-1887)¹⁹⁹, Jana Quattriniego (1822-1893)²⁰⁰, Marii Sobolewskiej (1882-1957)²⁰¹ oraz działająca od 1905 roku klasa Heleny

¹⁹⁵ Np. S. Moniuszko, *Koszykarz*, pieśń [na] solo baryton z towarzyszeniem kwintetu smyczkowego, sł. A. Pługa [właśc. A. Pietkiewiczza], sprawdził i do druku przygotował F. Konopasek, Warszawa: Wydawnictwo i własność Sekcji Imienia Moniuszki Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego, skł. gł. u Gebethnera i Wolffa, [1915] (W-wa: Druk. i Lit. Jana Cotty). BN, sygn.: Mus.III.163.677.

¹⁹⁶ Zob. C.G. Röder, IMSLP/Petrucci Music Library, [online] https://imslp.org/wiki/C.G._R%C3%B6der [dostęp 12.10.2018].

¹⁹⁷ Np. M. Karłowicz, *Pod jaworem*, pieśń na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu = *Unterm Ahorn*, Lied für eine Singstimme und Klavier, [słowa pieśni ludowej z okolic Włoszczowy; Deutsch von E. de Schoultz-Adaiewsky], Warszawa: Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, Gebethner i Wolff ; Berlin: A. Stahl, [ok. 1910] (Leipzig: C.G. Röder G.m.b.H.). BN, sygn.: Mus.III.88.897.

¹⁹⁸ Przede wszystkim orkiestry Teatru Wielkiego. Zob. Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 314-315.

¹⁹⁹ Śpiewak (bas) i kompozytor niemieckiego pochodzenia, po odejściu z Teatru Wielkiego w 1865 roku zajął się twórczością kompozytorską oraz zainicjował prywatne kursy wokalne; opracował także *Ćwiczenia głosowe oraz Szkołę śpiewu na głos sopranowy i mezzosopranowy* (według katalogu BN edycja – Warszawa: Gebethner i Wolff, [ok. 1875] (Leipzig: C.G. Röder); kolejne wydanie: Warszawa: Gebethner i Wolff ; Kraków: G. Gebethner i S-ka, [po 1919], a także *Méthode de chant pour la voix de soprano et mezzosoprano = Gesangschule für Soprano und Mezzo-Soprano...*, Varsovie: G. Sennewald, [ok. 1880]). Zob. B. Chmara-Żaczekiewicz, *Troschel (Troszel) Wilhelm Karol*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna. biograficzna*. [T. 11:] t-v, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2009, s. 153-154.

²⁰⁰ Dyrygent i pedagog włoskiego pochodzenia. Oprócz intensywnej działalności koncertowej, organizatorskiej i pedagogicznej w placówkach warszawskich, prowadził także kursy prywatne, dzięki którym wykształcił grono najznakomitszych wokalistów, m.in. Ludwikę Leśniewską (1830-1882), Marię Kwiecińską (1868-1896), Walerię Rostkowską (1825-1917), Józefa Dołęgę Chodakowskiego (1850-1914), występujących m.in. w zespole operowym Teatru Wielkiego. Zob. B. Chmara-Żaczekiewicz, *Quattrini Jan Ludwik*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna. biograficzna*. [T. 8], s. 264.

²⁰¹ Daty życia podano za M.J. Minakowski, *Stanisława Maria Sobolewska*, [w:] *Genealogia potomków Sejmu Wielkiego*, [online] <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.232538> [dostęp 6.9.2017]. M. Sobolewska prowadziła szkołę śpiewu od 1902 roku, zob. A. Rutkowska, *Nauczanie muzyki w Warszawie*, [w:] *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 30. Uczennice jej szkoły występowały m.in. na koncertach filharmonicznych obok najznakomitszych wykonawców, zob. np. *Z sal koncertowych*, „Przegląd Muzyczny” 1911, nr 5, s. 15.

Hryniewieckiej²⁰² i Władysława Szymanowskiego (1840/1841-1917)²⁰³. Do 1914 roku powstały również szkoły oferujące naukę nie tylko gry na wielu instrumentach, ale równocześnie śpiewu chóralnego i solowego, rytmiki oraz wykłady z teorii muzyki zarówno na poziomie konserwatorium jak i szkoły średniej. Wśród założycieli tych placówek należy wymienić m.in. J. Stattlera²⁰⁴, I. Pileckiego, Zofię Płoszko-Iwanowską (1887-1943)²⁰⁵, Marię Dąbrowską²⁰⁶, Lucjana Marczewskiego (1879-1935)²⁰⁷ i Ludwika Ursteina (1871-1935)²⁰⁸ oraz P. Maszyńskiego²⁰⁹.

Takie znaczące ośrodki kultury muzycznej jak Filharmonia Warszawska, a zwłaszcza Teatr Wielki (Opera) mają swoją osobną, burzliwą historię, szczegółów której nie będę w tej pracy przedstawiać, bowiem ma ona swoją obszerną literaturę. Podejmę jedynie najważniejsze wątki z ich dziejów, istotne z punktu widzenia mojej rozprawy. Trudno określić, jak duży wpływ na warszawski muzyczny rynek wydawniczy miała działalność obu ośrodków oraz czy podczas prób i przedstawień korzystano z druków czy rękopisów. Z pewnością wśród drukowanych dzieł scenicznych dominowały wyciągi fortepianowe i różne

²⁰² Istnieją wątpliwości co do imienia Hryniewieckiej. Niektóre źródła podają imię Helena – być może chodzi w tym przypadku o Helenę Hryniewiecką (1841-1905) z domu Mickiewicz, zob. *Helena Hryniewiecka (Rymwid-Mickiewicz h. Poraj)*, [online] <https://www.geni.com/people/Helena-Hryniewiecka/6000000003825075109> [dostęp 9.11.2018]; zob. też A. Rutkowska, *Nauczanie muzyki...*, s. 30. Pojawia się też imię Julia, gdy mowa o Hryniewieckiej organizatorce kursów wokalnno-dramatycznych, zob. C. Walewska, *Ruch kobiecy w Polsce*. Cz. 2, Warszawa 1909, s. 13.

²⁰³ A. Rutkowska podaje imię „Wacław”, zob. też, *Nauczanie muzyki...*, s. 30. Chodzi jednak o Władysława Szymanowskiego, aktora, śpiewaka i reżysera, który obok współpracy z H. Hryniewiecką nauczał także w „Klasie Dykcji i Deklamacji” WTM oraz w Szkole Aplikacyjnej, zob. *Szymanowski Władysław*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. [T. 1], s. 717-718. „Echo Muzyczne” jako datę urodzenia Szymanowskiego podaje 1843 rok, zob. „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1891, nr 382 (4), s. 50.

²⁰⁴ Zob. A. Rutkowska, *Nauczanie muzyki...*, s. 30. J. Stattler od 1872 roku był kierownikiem wydziału muzycznego w Instytucie Głuchoniemych i Ociemniałych w Warszawie, zob. E. Zet., *Uroczystość w Szkole Muzycznej dla ociemniałych Państwowego Instytutu Głuchoniemych i Ociemniałych w Warszawie*, „Świat Niewidomych (Le Monde des Aveugles)” 1937, nr 3-4, s. 5-6.

²⁰⁵ Skrzypaczka i kompozytorka, na jej temat zob. m.in. J. Ostromęcka, *Pamiętnik z lat 1862-1911*, oprac. A. Brus, Warszawa 2004, [online] <http://pther.net/PDF/Pamietniki/14%20Jadwiga%20Ostrom%20C4%99cka%20Pami%20C4%99tnik%20z%20lat%201862-1911.pdf> [dostęp 9.11.2018]. Jej szkoła muzyczna oferowała naukę gry na skrzypcach i fortepianie oraz kurs śpiewu, zob. *Szkoła Muzyczna Iwanowskiej-Płoszko* [reklama], „Świat” 1910, nr 35, s. 20, [online] <https://polona.pl/item/10524697/23/> [dostęp 9.11.2018].

²⁰⁶ Daty życia nieznane. Koncesję na prowadzenie szkoły muzycznej uzyskała w 1911 roku, zob. *Nowa szkoła muzyczna*, „Przegląd Muzyczny” 1911, R. 4, s. 16.

²⁰⁷ Kompozytor, pianista i pedagog założył Szkołę Muzyczną w 1912 roku, zob. *Szkoła muzyczna pod dyrekcją Lucjana Marczewskiego* [reklama], „Przegląd Muzyczny” 1912, z. 2, s. 15.

²⁰⁸ Pianista, przyjmował uczniów przy ul. Krakowskie Przedmieście 9, zob. „Młoda Muzyka” 1909, nr 20, s. 17.

²⁰⁹ P. Maszyński w 1892 roku reaktywował działalność szkoły wokalnno-chóralnej założonej w 1841 przez Karola Kurpińskiego (1785-1857), następnie prowadzonej z przerwami przez: J. Quattriniego, Leopolda Matuszyńskiego (1829-1893), Jana Mellera (1824-1903) i w latach 1883-1887 T. Jakowicką-Friderici. Zob. A. Rutkowska, *Nauczanie muzyki...*, s. 31-33.

opracowania na fortepian lub dwa fortepiany, a także inne aranżacje umożliwiające dotarcie do jak najszerszego grona wykonawców (w tym także do bywalców salonów i do muzykujących w domowym zaciszu). Druków pełnych partytur zarówno oper jak i dzieł orkiestrowych nie spotyka się w zachowanych zbiorach²¹⁰. Niewątpliwie jednak oba centra kulturalne cieszyły się najwyższym statusem jeśli chodzi o muzyczną kulturę wysoką uprawianą w Warszawie. Odbiorcy wystawianych w nich dzieł reprezentowali średnie i wyższe warstwy społeczne. Dla muzyków praca w zespołach Filharmonii i Opery jawiła się jako swoisty rodzaj awansu społecznego²¹¹ (należy przypomnieć, że wcześniej zawód muzyka traktowany był na równi z rzemiosłem), tym bardziej, że na koncerty zapraszano najwybitniejszych solistów polskich i zagranicznych, więc praca z nimi była zapewne bardzo satysfakcjonująca. Edukacja muzyczna, działalność artystyczna zaczęły zatem stwarzać możliwość zmiany statusu społecznego, jego podniesienia²¹², wejścia do wyższych warstw społecznych²¹³.

Opera i operetka warszawska stanowiły jeden z działów WTR, a ich pracownicy byli podzieleni na trzy kategorie, w zależności od rangi pełnionej funkcji²¹⁴. Wystawianie oper przez Teatr Wielki uważano za nobilitujące tę scenę. Dlatego Teatr podejmował ów wysiłek mimo, że wciąż borykano się z problemami finansowymi, kadrowymi (na co wpływało częste zrywanie kontraktów, głównie przez włoskich artystów) oraz z nieżyczliwym przyjmowaniem przez publiczność zagranicznych artystów, która w zatrudnianiu obcych artystów widziała zagrożenie dla polskości²¹⁵.

Wśród instrumentalistów polskich występujących w orkiestrze Teatru Wielkiego ponownie spotyka się muzyków z IMW i WTM, w tym m.in. S. Barcewicz (1858-1929), I.

²¹⁰ Wyjątkiem jest publikacja w 1860 roku metodą przedruku, tzn. wiernego odbicia rękopisu na prasie litograficznej pełnej partytury opery *Halka* S. Moniuszki, zob. W. Tomaszewski, *Warszawskie edytorstwo muzyczne...*, s. 165.

²¹¹ A. Wypych-Gawrońska, *Warszawski teatr operowy...*, s. 59.

²¹² Wśród uczniów IMW 10%-15% stanowiły osoby wywodzące się ze środowiska rzemieślniczego i robotniczego, a także młodzież pochodząca ze wsi – głównie dzieci wiejskich organistów, które zapisały się na studia organowe. Zob. A. Rutkowska, *Rola społeczna Instytutu...*, s. 25. Jeśli chodzi o pochodzenie społeczne studentów Szkoły Muzycznej WTM, brakuje jednoznacznych danych.

²¹³ Zwłaszcza po 1905 roku, w okresie złagodzenia polityki antypolskiej zaczęły powstawać organizacje i instytucje, które prowadziły kursy doszkalające z różnych dziedzin. Pozwoliło to na podnoszenie m.in. poziomu edukacji artystycznej wśród młodzieży. Także dzięki temu słuchacze podobnych kursów (w tym np. absolwenci IMW) mieli szansę podnieść swój status społeczny, zob. A. Rutkowska, *Rola społeczna Instytutu...*, s. 45.

²¹⁴ A. Wypych-Gawrońska, *Warszawski teatr operowy...*, s. 58.

²¹⁵ Tamże, s. 89-91.

Pileckiego, Izzydora Lotto (1840-1927), Antoniego Cinka (1863-1933), Henryka Waghaltera (1869-1958), Jana Łusakowskiego (1860-1917), czy Wojciecha Osmańskiego (1834-1908)²¹⁶.

Muzyka symfoniczna była w drugiej połowie XIX wieku w stosunkowo złej kondycji. Po części wynikało to z braku w Warszawie profesjonalnej, stałej orkiestry, którego nie były w stanie zrekompenzować ani goszczące w Dolinie Szwajcarskiej zespoły Bilsego i Sonnenfelda ani borykająca się z problemami obsadowymi orkiestra IMW. Natomiast orkiestra Teatru Wielkiego rzadko wykonywała utwory symfoniczne²¹⁷. W tym okresie powstało również niewiele, w porównaniu do utworów kameralnych, fortepianowych i muzyki wokalne, polskich dzieł symfonicznych – wśród nich należy wyróżnić kompozycje Z. Noskowskiego, J. Wieniawskiego, T. Joteyki, Henryka Melcera (1869-1928), W. Żeleńskiego, Grzegorza Fitelberga (1879-1953), M. Karłowicza, Romana Statkowskiego (1859-1925) czy E. Młynarskiego (1870-1935). Największym powodzeniem wśród autorów, wykonawców i odbiorców cieszyła się forma poematu symfonicznego oraz uwertury koncertowej. Gorzej miała się symfonia i koncert. Właściwie żadne dzieło orkiestrowe nie doczekało się w badanym okresie warszawskich wydań²¹⁸. Do naszych czasów przetrwały w niewielkiej ilości jedynie autografy – w formie całych partytur lub jedynie szkiców²¹⁹.

²¹⁶ Z. Kozak-Wawrzyńska, *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 351-353.

²¹⁷ I. Poniatowska, *Twórczość symfoniczna i kameralna środowiska warszawskiego w latach 1860-1914*, [w:] *Kultura muzyczna Warszawy...*, s. 227.

²¹⁸ Od ok. 1880 do początków XX wieku ukazały się, a przynajmniej są znane, jedynie zagraniczne wydania utworów kameralnych kilku polskich kompozytorów – jak wyżej wspomniano np. utwory na skrzypce i fortepian miały liczne warszawskie wydania, zarówno w postaci edycji samoistnych wydawniczo jak i dodatków nutowych do czasopism. Twórczość J. Wieniawskiego publikowali m.in. francuski edytor Auguste Durand & Fils i wydawcy niemieccy: Bote & Bock, Schönewerk und Cie oraz wydawnictwo Christiana Friedricha Kahnta (1823-1897), zob. W. Poźniak, *Muzyka kameralna i skrzypcowa*, [w:] *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*, [Cz.] 2: *Od Oświecenia do Młodej Polski*, Kraków 1966, s. 480. Z kolei dzieła kameralne W. Żeleńskiego wydawało m.in. lipskie wydawnictwo założone przez Carla Friedricha Kistnera (1797-1844), firma H. Litolf, a także wrocławski edytor Julius Hainauer (1827-1897), zaś utwory Z. Noskowskiego niemieccy nakładcy: Kahnt w spółce z wydawnictwem założonym przez Franza Ernsta Christopha Leuckarta (1748-1817), zob. tamże, s. 484-486. Kwartety smyczkowe R. Statkowskiego opublikowała w 1894 roku również niemiecka firma Ries & Erler, a jedyny utwór kameralny I.J. Paderewskiego, *Sonata a-moll* op. 13, wydany został w 1885 roku przez firmę Bote & Bock, zob. tamże, s. 500. Polskie dzieła kameralne (przede wszystkim utwory na instrument solowy i fortepian) wydawali także m.in. londyński Pitt & Hatzfeld, paryski Heugel – założyciele: Jacques Léopold Heugel (1815-1883) i Jean Antoine Meissonnier (1783-1857) – czy londyński Schott and Co, natomiast kwintety Witolda Maliszewskiego (1873-1939) publikował np. rosyjski wydawca Mitrofan Petrowiç Belâev (1836-ok. 1904), tamże, s. 507.

²¹⁹ I. Poniatowska, *Twórczość symfoniczna...*, s. 228-234.

Działalność Filharmonii Warszawskiej, pod nazwą Towarzystwo Akcyjne Filharmonia Warszawska, została zainaugurowana 5 listopada 1901 roku²²⁰. W składzie jej zarządu obok muzyków były osoby reprezentujące arystokrację i burżuazję²²¹. Pierwszym dyrygentem został E. Młynarski²²², który podjął współpracę z najwybitniejszymi ówczesnymi solistami, m.in. pianistami Józefem Śliwińskim (1865-1930), Józefem Hoffmanem (1876-1957) i Katarzyną Jaczynowską (1873-1920), skrzypkami Pawłem Kochańskim (1887-1934), S. Barcewiczem i Tymoteuszem Adamowskim (1858-1943) oraz sopranistką Salomeą Kruszelnicką (1872-1952)²²³. Orkiestra filharmoniczna składała się głównie z Czechów, Francuzów i Włochów²²⁴, ale również z wybitnych polskich muzyków, którzy dotąd przebywali za granicą²²⁵.

Mimo trudności finansowych, w repertuarze Filharmonii od samego początku przeplatano dzieła najznamienitszych polskich kompozytorów XIX wieku z utworami uznawanymi za kanon europejskiej muzyki klasycznej²²⁶. Istotną sprawą było wzajemne

²²⁰ Pierwsze pomysły powołania Filharmonii pojawiły się już w 1898 roku, przy okazji organizacji serii koncertów symfonicznych pod kierunkiem E. Młynarskiego. Już rok później zawiązano Towarzystwo Akcyjne Filharmonii Warszawskiej które zainicjowało budowę gmachu przyszłej Filharmonii, zob. M. Demska-Trębacz, *Wspólne losy dwóch instytucji muzycznych Warszawy*, [w:] *Filharmonia w Warszawie w stulecie jej istnienia. Studia i materiały*, pod red. nauk. M. Demskiej-Trębacz, Warszawa 2001, s. 42. Pomysłodawcą budowy gmachu Filharmonii oraz jej pierwszym dyrektorem był A. Rajchman, wydawca "Echa Muzycznego, Artystycznego i Teatralnego", gospodarz wspomnianego salonu artystycznego, gdzie w spotkaniach obok muzyków uczestniczyli wymienieni poniżej przedstawiciele warszawskiej burżuazji, zob. „Kurier Warszawski” 1899, nr 23, s. 4-5.

²²¹ M.in. rodzina Lubomirskich, hrabia Tomasz Zamoyski (1861-1935), hrabia Władysław Tyszkiewicz (1865-1936), L. Grossman, baron Leopold Julian Kronenberg (1849-1937), Bronisław Popławski (1868-1939). Zob. *Filharmonia w Warszawie 1901-2001. Wystawa zorganizowana z okazji jubileuszu stulecia Filharmonii Narodowej ...*, Warszawa 2001, s. 6.

²²² Dyrektorzy artystyczni (kierownicy) Filharmonii w układzie chronologicznym – E. Młynarski: 1901-1905; Z. Noskowski: 1906-1908; H. Melcer: 1908-1909; G. Fitelberg: 1909-1911; Zdzisław Birnbaum (1878-1921): 1911-1914; 1916-1918. Dyrygenci jako szefowie orkiestry – E. Młynarski: 1901-1905; Emil Nikolaus Režniček (1860-1945): 1905-1909; G. Fitelberg: 1909-1911; Z. Birnbaum: 1911-1914; 1916-1921. Dyrygenci orkiestry (bez funkcji administracyjnej) – Carl Prohaska (1869-1927): 1901-1905; Karel Komzák II (1850-1905): 1902-1904; Jan Górski (1865-po 1906): 1902-1903; Ludvík Vítězslav Čelanský (1870-1931): 1904-1905; Z. Noskowski: 1905-1908; Ignacy Cielewicz (1858-1917): 1905-1908; H. Opiński: 1909-1910; Józef Ozimiński (1875-1945): 1910-1938, zob. M. Gołębiowski, *Filharmonia w Warszawie 1901-1976*, Kraków 1976, s. 274.

²²³ E. Szczepańska-Lange, *Historia muzyki polskiej*. T. 5: *Romantyzm*. Cz. 2 B: *1850-1900. Życie muzyczne w Warszawie w drugiej połowie XIX wieku*, pod red. S. Sutkowskiego, Warszawa 2010, s. 763. Por. też. M. Gołębiowski, *Filharmonia w Warszawie...*, s. 24-37.

²²⁴ *Filharmonia w Warszawie 1901-2001...*, s. 12.

²²⁵ E. Szczepańska-Lange, *Historia muzyki polskiej...*, s. 767. Zob. też M. Gołębiowski, *Filharmonia w Warszawie...*, 279-280.

²²⁶ Na koncercie inauguracyjnym zagrano wyłącznie muzykę polską: utwory W. Żeleńskiego, Zygmunta Stojowskiego (1870-1946), S. Moniuszki, I.J. Paderewskiego, Z. Noskowskiego i F. Chopina, zob. „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1901, nr 45 (945), s. 484. Następne koncerty to już albo wyłącznie arcydzieła muzyki europejskiej autorstwa m.in. R. Straussa, Richarda Wagnera (1813-1883), L. van Beethovena, Antonina Dvořáka (1841-1904), F. Mendelssohna-Bartholdy czy W.A. Mozarta. Grano je niekiedy na przemian

powiązanie Filharmonii z innymi organizacjami muzycznymi: z WTM, który początkowo zajmował gmach Filharmonii, a po wielu zmianach lokalizacji powrócił doń w 1909 roku²²⁷ oraz z Warszawskim Towarzystwem Śpiewaczym „Lira”. Owe powiązanie nie tylko ograniczało się do dzielenia jednego budynku, ale polegało też na wspólnocie „interesów” muzycznych i służyło upowszechnianiu muzyki w Warszawie.

Kolejny raz należy podkreślić, iż duża część artystów działała równocześnie w kilku ośrodkach warszawskich. Ta konstatacja dotyczy wyłącznie tych muzyków, którzy pozostawili po sobie dorobek twórczy w postaci kompozycji muzycznych i piśmiennictwa muzykologicznego oraz osób, które działały w dziedzinach pokrewnych – na przykład na twórczość kompozytorską i muzyczną działalność wydawniczą nie tylko ośrodka warszawskiego znacząco wpłynął dramaturg Jan Chęciński (1826-1874), autor wielu przekładów librett operowych, pieśni, a także tekstów własnych²²⁸. Utwory wokalne-instrumentalne z jego tłumaczeniami były wydawane przez wielu edytorów warszawskich, m.in.: Ferdynanda Hösicka (1835-1900)²²⁹ w serii „Album Włoskie”²³⁰ czy „Album Śpiewów Salonowych”²³¹, Gustawa Karola Sennewalda (1833-1896)²³² w serii „Pieśni Obce”²³³, firmy

z muzyką polską XIX w., w większości przypadków kompozytorów-wykładowców IMW lub WTM, takich jak m.in.: A. Zarzycki, I.J. Paderewski, Z. Noskowski, S. Moniuszko, R. Statkowski, P. Maszyński. Koncerty układano w numerowane cykle tzw. koncertów popularnych, zob. np. *5 koncert popularny*, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1901, nr 47 (947), s. 517; *9 wieczór filharmonijny*, tamże 1902, nr 2 (954), s. 23. Organizowano też recitale wybitnych instrumentalistów, zob. np.: *Recital fortepianowy Leopolda Godowskiego*, tamże 1902, nr 4 (956), s. 46-47.

²²⁷ A. Spóz, *Warszawskie Towarzystwo Muzyczne...*, s. 48.

²²⁸ Do jego słów muzykę pisali polscy kompozytorzy np.: K. Kratzer, *Ujrzałem raz...* [muzyka], słowa J. Chęcińskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff, [po 1910], 5 s. ; 32 cm (Kłosa z Naszej i Obcej Niwy ; 18). BN, sygn.: Mus.III.70.400; Mus.III.91.388.

²²⁹ I. Nagórska, *Hösick Ferdinand Wilhelm*, [w:] *SPKP*, s. 333-334. Hösick obok nakładów własnych prowadził dodatkowo skład główny nut Graynera z Moskwy, a z Paryża i Lipska sprowadzał książki zakazane przez rosyjską cenzurę. Grayner, a właściwie W. Greiner lub Greiner i Bauer, moskiewski wydawca muzyczny; rozpoczął działalność w 1833 roku w Grätz, zob. *W. Greiner*, [w:] IMSLP [online] http://imslp.org/wiki/W._Greiner [dostęp 9.10.2017]. Zob. też: *Hofmeister Monatsberichte for the years 1829-1900* [online] <http://hofmeister.rhul.ac.uk/2008/index.html> [dostęp 9.10.2017].

²³⁰ Zob. np.: P. Casotti, *Kwaciarka = La fioraja*, przekład J. Chęciński, Warszawa: F. Hösick, cenz. 23 V 1900 (W-wa, Krak. Przedm. 2 w lit. C. Witanowskiego), 5 s. ; 33 cm (Album Włoskie ; 12). BN, sygn.: Mus.III.144.460.

²³¹ Zob. np.: W.F. Kücken, *Lza*, muzyka..., słowa przerobił z niemieckiego J. Chęciński, Warszawa: F. Hösick, cenz. 1900 (W-wa, Krak. Przedm. 2 w lit. C. Witanowskiego), 7 s. ; 35 cm (Album Śpiewów Salonowych ; 18). BN, sygn.: Mus.III.61.664; Mus.III.103.556.

²³² A. Lewandowska, *Sennewald Gustaw Karol*, [w:] *SPKP*, s. 808-809.

²³³ Zob. np.: L. Arditi, *Pocahunek - walc*, muzyka..., [sł. pol. J. Chęciński], Warszawa: G. Sennewald, [ok. 1875]. 11 s. ; 33 cm (Pieśni Obce - G. Sennewald ; 10). BN, sygn.: Mus.III.121.116 współopr. z sygn. Mus.III.121.100-119.

Gebethner i Wolff w serii „Opera w Salonie”²³⁴ czy „Zbiór Ulubionych Śpiewów”²³⁵. Chęciński jest również autorem librett m.in. *Straszego dworu*, *Verbum nobile* oraz *Parii*, do których muzykę napisał S. Moniuszko, a także *Rybaka z Palermo* z opery L. Grossmana oraz *Otona Łucznika* z opery Adama Münchheimera (1830-1904)²³⁶.

Warszawską kulturę muzyczną współtworzyli także twórcy publicystyki muzycznej. Po początkowej stagnacji spowodowanej spadkiem czytelnictwa w okresie popowstaniowym²³⁷, w badanym okresie nastąpił znaczny wzrost liczby tytułów czasopism²³⁸. Obok dzienników publicystycznych²³⁹ i informacyjno-politycznych²⁴⁰, tygodników społeczno-politycznych i kulturalnych²⁴¹ docierających do inteligencji, mieszczaństwa i ziemiaństwa²⁴², prasy kobiecej²⁴³ i „dla ludu” (nie pisano tam o muzyce²⁴⁴), w latach 70. zaczęły pojawiać się periodyki specjalistyczne: teatralne i muzyczne.

W różnych czasopismach problematyką muzyczną zajmowali się nie tylko profesjonalni, warszawscy muzycy²⁴⁵, ale też (w mniejszym stopniu) edytorzy²⁴⁶ oraz osoby związane z polskim życiem artystycznym i naukowym. Artykuły na temat muzyki publikowane w czasopismach społeczno-politycznych i kulturalnych miały charakter

²³⁴ F. Halévy, *La Juive = Żydówka* nr 1 [właśc. 10], *Romance de Rachel (On nadejść ma = Il va venir)* par. ..., [sl. pol. J. Chęciński], Warszawa [etc]: Gebethner i Wolff, [po 1918] (Warecka 7, C. Witanowski), 9, [1] s. ; 34 cm (Opera w Salonie ; 135), BN sygn.: Mus.III.105.184.

²³⁵ G. Verdi, *Trovatore „romanza”*, przekład J. Chęcińskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff, [po 1910], 3 s. ; 34 cm (Zbiór Ulubionych Śpiewów ; 27). BN, sygn.: Mus.III.62.261.

²³⁶ L. Stawowy, *Chęciński Jan Konstanty*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna. biograficzna*. [T. 2:] *cd*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1984, s. 101.

²³⁷ J. Łojek, J. Myśliński, W. Władyka, *Dzieje prasy polskiej*, Warszawa 1988, s. 54.

²³⁸ Z. Kmieciak, *Prasa polska w Królestwie Polskim i Imperium Rosyjskim w latach 1865-1904*, [w:] *Prasa polska w latach 1864-1918*, red. J. Łojek, Warszawa 1976, s. 13.

²³⁹ Np. „Kurier Warszawski”, czy wydawany przez M. i Hipolita (1843-1920) Orgelbrandów, a od 1887 roku przez Gebethnera i Wolffa „Kurier Codzienny”, zob. J. Łojek, J. Myśliński, W. Władyka, *Dzieje prasy...*, s. 54.

²⁴⁰ Np. „Gazeta Warszawska” i „Gazeta Polska” redagowana przez J. Sikorskiego, zob. tamże.

²⁴¹ M.in. „Biblioteka Warszawska”, „Kłosa”, „Prawda”, „Tygodnik Illustrowany”, „Wędrowiec”.

²⁴² Z. Kmieciak, *Prasa polska...*, s. 42.

²⁴³ Np. „Bluszcz”, „Świt”, „Tygodnik Mód i Powieści”, zob. J. Łojek, J. Myśliński, W. Władyka, *Dzieje prasy...*, s. 55.

²⁴⁴ Z. Kmieciak, *Prasa polska...*, s. 42-43.

²⁴⁵ M.in. S. Barcewicz, M.M. Biernacki, M. Gawalewicz, W. Górski, Z. Jachimecki, E. Kania, J. Kleczyński, P. Maszyński, Z. Noskowski, H. Opieński, A. Poliński, J. Stattler, W. Wiślicki, W. Żeleński, K. Michałowski, zob. *Muzyka w polskich czasopismach literackich i społecznych 1864-1900*, pod red. E. Szczawińskiej, Kraków 1964, Bibliografia Muzyczna Polskich Czasopism Niemuzycznych ; t. 3; *Muzyka w polskich czasopismach literackich i artystycznych 1901-1918*, pod red. E. Szczawińskiej, Kraków 1971.

²⁴⁶ Przede wszystkim F. Hössick, który pisał m.in. artykuły biograficzne o F. Chopinie, por. *Muzyka w polskich czasopismach literackich i społecznych 1864-1900*, s. 27, a także J. Sikorski.

popularyzatorski²⁴⁷. Ogłaszano na ich łamach rozmaite nowinki muzyczne²⁴⁸ i wiadomości z życia muzycznego²⁴⁹, recenzje oraz relacje z krajowych i zagranicznych koncertów i przedstawień operowych²⁵⁰, biogramy kompozytorów i wykonawców²⁵¹, a także wszelkie anegdotki ze świata artystycznego. Autorzy zwracali również uwagę na problemy bytowe związane z zawodem muzyka.

Na łamach czasopism społeczno-politycznych i kulturalnych pojawiała się krytyka muzyczna²⁵². Do jej rozwoju przyczyniły się także kobiety, m.in. poprzez recenzje i sprawozdania z warszawskich koncertów publikowane już od pierwszego numeru, tj. od 1865 roku w „Bluszczu” ukazującym się pod redakcją Józefa Sikorskiego (1813-1896), a od 1868 roku J. Kleczyńskiego. Mimo, że męska część świata dziennikarskiego wytykała autorkom recenzji dyletantyzm i „typowe cechy kobiece”²⁵³, w latach 80-90. XIX wieku kobieca krytyka muzyczna zaistniała na łamach kolejnych pism warszawskich. Przy czym w tej drugiej dekadzie pisano już nie tylko recenzje, lecz również przekłady literackie, a także artykuły i rozprawki o muzyce i dziedzinach pokrewnych, takich jak pedagogika, historia i estetyka muzyczna. Publikowano m.in. liczne relacje z życia koncertowego Paryża w latach 1886 i 1893-1894 autorstwa Marii Loévy (1854-1927) ogłaszane w „Echu Muzycznym, Teatralnym i Artystycznym”, muzyczne artykuły Cecylii Walewskiej (1859-1940) na łamach „Wędrowca”, „Echa Muzycznego”, „Tygodnika Mód i Powieści” oraz „Prawdy”, a także artykuły z zakresu krytyki muzycznej, literackiej i teatralnej autorstwa Bronisławy Neufeldówny (1857-1931), notabene pierwszej kobiety-sekretarz redakcji „Gazety

²⁴⁷ W wielu czasopismach wiadomości muzyczne pojawiały się w stałych rubrykach, np.: *Teczka Wędrowca* w „Wędrowcu”, *Ruch muzyczny* w „Bluszczu”, *Ze świata tonów* lub *Echa Warszawy* w „Przeglądzie Tygodniowym”.

²⁴⁸ Nie tylko z Warszawy, np. *Maski* w dziale *Teczka Wędrowca* periodyku „Wędrowiec” – informacja o ukończeniu opery przez P. Mascagniego, „Wędrowiec” 1899, nr 44, s. 873, [online] <http://bcul.lib.uni.lodz.pl/publication/378> [dostęp 14.12.2018].

²⁴⁹ Np. W. Bogusławski, *Teatr w Warszawie*, „Tygodnik Ilustrowany” 1890, nr 49, s. 354-356, [online] <http://bcul.lib.uni.lodz.pl/dlibra/publication?id=1472&tab=3> [dostęp 14.12.2018] lub np. informacje dla melomanów w dziale *Pokłosie* periodyku „Kłosa”, zob. „Kłosa” 1878, nr 664, s. 187, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/392368?tab=1> [dostęp 14.12.2018].

²⁵⁰ Np. J. Kleczyński, *Koncert p. Barcewicza*, „Bluszcz” 1879, nr 5, s. 38, [online] <http://bcul.lib.uni.lodz.pl/publication/490> [dostęp 14.12.2018].

²⁵¹ Np. W.J. Reiss, *Robert Schumann. (Sylwetka jubileuszowa)*, „Biblioteka Warszawska” 1910, t. 4, s. 121-136, [online] <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/105172/edition/98985/content> [dostęp 14.12.2018].

²⁵² Por. *Muzyka w polskich czasopismach literackich i społecznych 1864-1900*, s. 115-116 oraz *Muzyka w polskich czasopismach literackich i artystycznych 1901-1918*, s. 96.

²⁵³ Podział na kobiece i męskie piśmiennictwo oraz artyzm dokonywany jest w literaturze przedmiotu z obecnej perspektywy. W badanym okresie unikano takich porównań, zob. M. Dziadek, L.M. Moll, „*Odrodźmy się w muzyce!*”..., s. 42-43, 53.

Polskiej²⁵⁴. Pod koniec badanego okresu wśród kobiet piszących o muzyce była Aleksandra Kordzikowska (daty życia nieznane), recenzentka „Kuriera Porannego”, jedna z redaktorek „Świata Kobiecego”, a także tłumaczka literatury francuskiej²⁵⁵. W tym czasie coraz ważniejszego znaczenia w muzykologii nabierały badania nad muzyką dawną oraz jej wykonawstwo na oryginalnych instrumentach. Tej problematyki dotyczyły m.in. artykuły klawesynistki Wandy Landowskiej (1877-1959)²⁵⁶ pozytywnie oceniane nie tylko przez środowisko muzykologiczne, ale również w najważniejszych pismach inteligentkich, m.in. w tygodniku literacko-społeczno-politycznym „Głos”²⁵⁷. Kończąc ten wątek należy podkreślić, że artykuły poświęcone muzyce docierały również do środowisk amatorskich, także kobiecych – przykładem może być dział sprawozdań muzycznych w czasopiśmie „Dobra Gospodyni” (1900-1915, od 1908 roku ukazywało się pod tytułem „Kobieta”).

Mimo, że w tym samym czasie prosperowały także periodyki *stricte* muzyczne, w czasopismach społeczno-politycznych i kulturalnych stosunkowo często pojawiały się też teksty traktujące określoną tematykę z zakresu muzyki w sposób zbyt specjalistyczny dla zwykłego melomana. Artykuły tego rodzaju mogły być przeznaczone dla wykształconego muzycznie odbiorcy, np. pedagoga²⁵⁸ lub osoby studiującej muzykę²⁵⁹. Dotyczyły przede wszystkim teorii muzyki, jej historii oraz etnografii muzycznej²⁶⁰, a także dziedzin pokrewnych²⁶¹.

²⁵⁴ M. Dziadek, L.M. Moll, „Odrodźmy się w muzyce!”..., s. 33-39

²⁵⁵ Zob. A. Janicka, *Słownik czasopism*, [w:] Z. Gloger, *Pisma rozproszone*. T. 1: 1863-1876, red. naukowa J. Ławski i J. Leończuk, Białystok 2014, s. 76, [online] <http://www.ksiaznicapodlaska.pl/images/20151029/Wstepy.pdf> [dostęp 23.11.2018]; M. Dziadek, L.M. Moll, „Odrodźmy się w muzyce!”..., s. 45.

²⁵⁶ Landowska angażowała się w popularyzację zapomnianych kompozytorów, wprowadzając do programów koncertów utwory autorów polskiej muzyki dawnej, m.in. Adama Jarzębskiego, Mikołaja Zieleńskiego, Bartłomieja Pękiela i Marcin Mielczewskiego, zob. W.M. Marchwica, *Wanda Landowska, prekursorka wykonawstwa historycznego*, [w:] *Rola i wkład Polaków w kreację dziedzictwa kulturowego innych narodów*, red. S. Kowalska, Poznań-Kalisz 2014, s. 63, [online] http://www.academia.edu/17617589/Wanda_Landowska_prekursorka_wykonawstwa_historycznego._Wanda_Landowska_-_precursor_of_Historically_Informed_Performance [dostęp 23.11.2018].

²⁵⁷ M. Dziadek, L.M. Moll, „Odrodźmy się w muzyce!”..., s. 45.

²⁵⁸ Podejmowano tematy ogólne związane z wychowaniem i kształceniem muzycznym. Omawiano także sprawy dotyczące IMW oraz WTM; głównie były to artykuły informacyjne, ale pojawiały się także głosy krytyki wobec IMW, zob. np.: *Wątpliwe zasługi Instytutu Muzycznego w Warszawie*, „Przegląd Tygodniowy” 1876, nr 26, s. 304, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=128823&tab=3> [dostęp 13.12.2018].

²⁵⁹ Np. recenzje książek muzycznych, zob. np. *G. Aleksander Poliński: Pieśń Bogarodzica pod względem muzycznym* [...], „Tygodnik Ilustrowany” 1903, nr 49, s. 979, [online] <http://bcul.lib.uni.lodz.pl/dlibra/docmetadata?id=52> [dostęp 13.12.2018].

²⁶⁰ Np. Z. Gloger, *Kilka słów o pieśniach ludowych i narodowych*, „Kłosy” 1881, nr 836, s. 10-11, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/110685?tab=1> [dostęp 13.12.2018] lub R. Zawiliński, *Folklor i*

Publicystyka i krytyka muzyczna rozwijała się przede wszystkim w periodykach specjalistycznych. Najdłużej działającym i najrozleglejszym pod względem poruszanej tematyki czasopismem badanego okresu było „Echo Muzyczne”. Działo w latach 1877-1907 (z przerwą w latach 1882-1883) pod pełną nazwą „Echo Muzyczne : pismo wychodzące dwa razy na miesiąc, poświęcone wyłącznie utworom muzycznym, tak krajowych jak i zagranicznych kompozytorów”. Wydawcą i redaktorem „Echa” był początkowo litograf Wincenty Kruziński (1840-1928), a od 1879 roku także Władysław Banarski (zm. 1899²⁶²). Od 1880 roku redaktorami zostali również J. Kleczyński i A. Rajchman. Począwszy od 1884 roku czasopismo rozszerzyło pole zainteresowań w stronę literatury, teatru i plastyki zmieniając tytuł na „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne : tygodnik artystyczno-literacki, wychodzi raz na tydzień z bezpłatnym dwutygodniowym dodatkiem nut”. Po 1903 roku powrócono jednak do idei czasopisma czysto muzycznego, po czym z powodu trudności finansowych, różnorodnych zatargów programowych w redakcji i obniżenia poziomu merytorycznego periodyk przestał się ukazywać.

Fot. 4. Odmiany graficzne winyety „Echa Muzycznego”, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3383&tab=3> [dostęp 14.12.2018]

jego zadania, „Biblioteka Warszawska” 1894, t. 2, s. 368-381, [online] <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/97273/edition/91656/content> [dostęp 13.12.2018].

²⁶¹ Estetyka, socjologia, psychologia i fizjologia muzyki.

²⁶² Znana jest jedynie data śmierci tego wydawcy. Zob. NUKAT, [online] <http://katalog.nukat.edu.pl> [dostęp 7.4.2017],

W „Echu” dominowała tematyka związana z życiem muzycznym, nie tylko warszawskim, ale ogólnokrajowym i zagranicznym. Na jego łamach komentowano niemal każde wydarzenie artystyczne. Autorami sprawozdań, recenzji, komentarzy byli głównie redaktorzy naczelni (przede wszystkim J. Kleczyński). W „Echu” publikowali właściwie ci sami muzycy, którzy zamieszczali swoje teksty w pismach społeczno-literackich. Szczegółowo omawiano wszystkie aspekty związane z teorią muzyki, wykonawstwem i pedagogiką muzyczną oraz historią muzyki i biografistyką²⁶³.

Publicystykę muzyczną uprawiano również w wychodzącym niespełna trzy lata (1905-1907) „Lutniście : ilustrowanym dwutygodniku literacko-muzycznym”,²⁶⁴ i w „Nowościach Muzycznych : czasopiśmie literacko-nutowym poświęconym utworom fortepianowym” wydawanych w latach 1903-1914, jako kontynuacja „Melomana”²⁶⁵. Podobnie jak w „Echu”, także i na łamach „Nowości” starano się przede wszystkim oddać specyfikę warszawskiego ruchu muzycznego. Pismo to uważane było za konserwatywne²⁶⁶. Krytycy muzyczni publikujący w „Nowościach” podkreślali, że Warszawa zyskała ogromne uznanie w Europie jako ośrodek muzyczny odwiedzany przez najznakomitszych artystów, zarówno wykonawców jak i dyrygentów prezentujących dzieła klasyczne i najnowsze²⁶⁷. W „Nowościach” podejmowano również tematykę związaną z pedagogiką muzyczną (przede wszystkim fortepianową i wokalną), folklorem oraz historią i teorią muzyki.

²⁶³ „ECHO Muzyczne” 1877-1882. „ECHO Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1883-1907...

²⁶⁴ W „Lutniście”, który uznawany był za pismo Szkoły Muzycznej WTM, publikowano artykuły związane przede wszystkim z muzyką chóralną oraz działalnością zespołów chóralnych. Do lipca 1905 roku „Lutniście” drukowano u A. Pęczalskiego i K. Marszałkowskiego przy ul. Królewskiej 27, potem u Aleksandra Michalskiego przy ul. Chmielnej 27. Wydawcą czasopisma był Juliusz Kosiński, redaktorem Bolesław Domaniewski (1857-1923), także dyrektor Szkoły Muzycznej WTM, zob. np. „Lutnista” 1905, nr 11-12, s.164. Pismo nie publikowało dodatków nutowych, zob. M. Michałowska, *Do historii polskich czasopism muzycznych: „Lutnista”, „Nowości muzyczne”, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Biblioteka”* 1963, T. 3, nr 45, s. 182-191.

²⁶⁵ O „Melomanie” będzie mowa w rozdziale trzecim rozprawy, gdyż był to wyłącznie periodyk nutowy.

²⁶⁶ Chodziło głównie o reakcje krytyków Adolfa Chybińskiego (1880-1952) i Leona Chojeckiego (1858-1931) na nowy prąd w muzyce reprezentowany przez takich kompozytorów jak Apolinary Szeluto, Ludomir Różycki i Karol Szymanowski, których awangardowy warsztat kompozytorski (dźwiękowy) ciągle porównywano z łagodniejszym brzmieniem utworów romantycznych, zob. „Nowości Muzyczne” 1903-1914, „Lutnista” 1905-1907, oprac. M. Michałowska, Kraków 1961, s. 10-11.

²⁶⁷ Tamże, s. 17.

Fot. 5. „Nowości Muzyczne, czasopismo literacko-nutowe poświęcone utworom fortepianowym” 1908, nr 2, s. [1], [3], [online] <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/publication?id=43410&tab=3> [dostęp 14.12.2018]

Pod koniec pierwszej dekady XX wieku pojawiły się publikacje muzykologiczne. Artykuły naukowe o tej tematyce pisano przede wszystkim na łamach „Kwartalnika Muzycznego”, uznawanego za pierwsze czasopismo muzyczne o charakterze naukowym²⁶⁸, a także w „Młodej Muzyce” („Przeglądzie Muzycznym”²⁶⁹) oraz „Echu Muzycznym, Teatralnym i Artystycznym”.

Kończąc niniejsze rozważania warto wspomnieć o kolekcjach bibliotecznych, jako elemencie kultury muzycznej Warszawy. Pamiętając o zbiorach oświatowych²⁷⁰, w których zapewne nie brakowało druków muzycznych, chciałabym tutaj zwrócić uwagę na kolekcje rodzin arystokratycznych i burżuazyjnych oraz na zbiory biblioteki WTM, która była właściwie jedyną biblioteką muzyczną sensu stricto w Warszawie. Instytut Muzyczny Warszawski mimo tego, że był instytucją założoną przede wszystkim w celach edukacyjnych, takowej nie posiadał, choć pierwsze wzmianki o potrzebie jej stworzenia pojawiły się ok. 1886 roku²⁷¹. Jednak wobec licznych spraw organizacyjnych oraz problemów politycznych i finansowych sprawa biblioteki nie była przez długi czas poruszana. Oficjalnie otwarto ją dopiero pod koniec lat 30. XX wieku dzięki staraniom Eugeniusza Morawskiego (1876-1948), dyrektora już za czasów Państwowego Konserwatorium Muzycznego. Wśród zbiorów

²⁶⁸ „Kwartalnik Muzyczny” 1911-1914, 1928-1933, 1948-1950. „Polski Rocznik Muzykologiczny” 1935-1936, oprac. M. Kielanowska-Bronowicz, Kraków 1963, s. 8.

²⁶⁹ „Młoda Muzyka” ukazywała się w latach 1908-1909, a od 1910 roku jako „Przegląd Muzyczny” pod redakcją Romana Chojnackiego (daty życia nieznane), zob. „Młoda Muzyka” 1908-1909. „Przegląd Muzyczny” 1910-1914, 1918-1919, oprac. A. Porębowiczowa, Kraków 1964, s. 8.

²⁷⁰ Np. czytelnia bezpłatnych Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności. Pierwsza z nich została otwarta w 1861 roku. Na ten temat zob. m.in. K. Świerkowski, *Rodowód Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie*, [w:] *Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie. Praca zbiorowa*, pod red. S. Tazbira, Warszawa 1961, s. 107-129.

²⁷¹ A. Rutkowska, *Działalność pedagogiczna Instytutu...*, s. 66, 68.

były głównie dwudziestowieczne niemieckie pozycje muzykologiczne; o innych wydaniach nie ma żadnych informacji²⁷².

W pierwszej połowie XIX wieku prywatne zbiory muzyczne były stosunkowo małe, na przykład w rodzinach bogatych mieszczan liczyły maksymalnie 25 tytułów²⁷³. Na początku stulecia książki zaliczane były do grupy ruchomości podobnie jak meble i posiadały swe miejsce w zapisach notarialnych²⁷⁴. Najważniejsza bowiem była ich wartość materialna, dlatego je dokładnie opisywano²⁷⁵. W następnych dziesięcioleciach sytuacja się zmieniała, aż pod koniec wieku w aktach notarialnych zapisywano już tylko same tytuły książek²⁷⁶. Można więc wnioskować, że miarą wartości książki stała się wtedy jej treść, a nie cena²⁷⁷. Równocześnie od drugiej połowy tego stulecia prywatne zbiory muzyczne bogatszych mieszkańców Warszawy zaczęły sukcesywnie rosnąć²⁷⁸. W ich willach wydzielano specjalne pomieszczenia służące za biblioteki²⁷⁹. Niewątpliwie prywatne zbiory muzyczne stawały się ważnym składnikiem kultury muzycznej miasta.

W drugiej połowie XIX wieku zwiększyła się ilość warszawskich bibliotek, m.in. gromadzących muzykalia. Do najważniejszych polskich księżnic w badanym okresie należały: Biblioteka Ordynacji Zamojskiej funkcjonująca w Warszawie od 1811 roku²⁸⁰; Biblioteka Ordynacji Krasieńskich, założona w 1844 roku²⁸¹ (w 1860 roku wpłynęła do niej spuścizna kolekcjonera Konstantego Świdzińskiego z Sulgostowa, 1793-1855); działająca od

²⁷² zob. M. Dziadek, *Od Szkoły Dramatycznej...*, s. 470

²⁷³ A. Moczulska, *Rola książki jako przedmiotu w domach burżuazji warszawskiej w XIX wieku*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1979, nr 1, s. 32.

²⁷⁴ Tamże, s. 40.

²⁷⁵ Tamże, s. 35-37.

²⁷⁶ M. Siennicka, *Rodzina burżuazji warszawskiej i jej obyczaj. Druga połowa XIX i początek XX w.*, Warszawa 1998, s. 102.

²⁷⁷ Wśród warszawskich kolekcjonerów były osoby, które gromadziły książki tylko ze względów prestiżowych czy materialnych np. Aleksander Temler (1825-1917). Oczywiście byli również tacy zbieracze, którzy gromadzili książki nie tylko po to, aby je posiadać, ale również w celu ich czytania. Największe zbiory książek, których treść była jednym z pierwszych kryteriów wyboru, posiadali m.in. finansjści J. Bloch i Leopold Kronenberg (1812-1878) oraz przemysłowiec Karol Szlenkier (1839-1900). Osobistymi zainteresowaniami kierowali się oczywiście wydawcy, np. Gustaw Adolf Gebethner i F. Hösicke czy uczeni, np. historyk Mathias Berson (1824-1908). Z zasobów bibliotek domowych świadomie korzystały także żony i córki właścicieli, dysponując następnie księgozbiorami jako spadkobierczynie. Na ten temat zob. m.in. M. Siennicka, *Rodzina burżuazji...*, s. 102-104.

²⁷⁸ A. Moczulska, *Rola książki...*, s. 32.

²⁷⁹ Tamże..., s. 39.

²⁸⁰ B. Bieńkowska, *Książka na przestrzeni dziejów*, Warszawa 2005, s. 344.

²⁸¹ W końcu II wojny światowej biblioteka została podpalona przez Niemców, ocalała część zbiorów specjalnych (mapy, ikonografia, plany i muzykalia) trafiła do Biblioteki Narodowej, zob. B. Bieńkowska, *Książka na przestrzeni dziejów...*, s. 341.

1841 roku Biblioteka Przeździeckich, która w 1892 roku przejęła księgozbiór historyka Józefa Łepkowskiego (1826-1894)²⁸²; Biblioteka m. st. Warszawy, otwarta w 1907 roku przez Towarzystwo Biblioteki Publicznej (TBP)²⁸³ m.in. ze zbiorami założonej w 1890 roku Czytelni Naukowej i książkami Zygmunta Glogera (1845-1910) oraz Bolesława Prusa (1847-1912)²⁸⁴. Muzykalia były też zapewne w bibliotekach oświatowych Polskiej Macierzy Szkolnej działających w latach 1906-1907 i po 1916 roku. W okresach nieaktywności zbiory bibliotek będących pod jej opieką przejmowali prywatni kolekcjonerzy lub inne organizacje²⁸⁵. Zbiory muzyczne zgromadzone w bibliotekach dopełniały obraz kultury muzycznej Warszawy w latach 1875-1918.

Muzykalia miały nie tylko wartość utylitarną – przez prywatnych kolekcjonerów gromadzone były także ze względów prestiżowych i estetycznych jako element domowego wyposażenia²⁸⁶.

Nuty nabywano często tylko dla ilustracji okładowych wykonywanych przez znanych artystów i tłoczonych przez najlepsze zakłady drzeworytnicze i litograficzne. Przy czym warszawskich druków ozdobionych pięknymi, kolorowymi okładkami nie ma wiele. Zapewne wpłynął na to ogólny stan polskiego drukarstwa i edytorstwa w tym okresie, nie pozwalający na zbyt kosztowne edycje. Czytelnicy z elitarnego kręgu odbiorców druków muzycznych zaspokajali swoje potrzeby estetyczne czy prestiżowe nabywając doskonale pod względem edytorskim publikacje zagraniczne.

Okładki warszawskich druków były ozdabiane różnorako: scenkami rodzajowymi lub alegorycznymi, portretami kompozytorów lub autorów tekstów (fot. 6).

²⁸² Obecnie, część ocalałych po II wojnie zbiorów przejęła Biblioteka Narodowa, tamże, s. 342.

²⁸³ TBP zostało powołane w 1906 r. w celu zaprowadzenia i utrzymywania księgozbioru złożonego ze wszystkich działów literatury beletrystycznej, a tym samym zaspokojenia potrzeb czytelniczych warstw średnich oraz literatury naukowej, stanowiącej wsparcie dla rozwoju nauki i edukacji, zob. B. Bieńkowska, H. Chamerska, *Tysiąc lat książki i bibliotek w Polsce*, Wrocław 1992, s. 202.

²⁸⁴ B. Bieńkowska, *Książka na przestrzeni dziejów...*, s. 342.

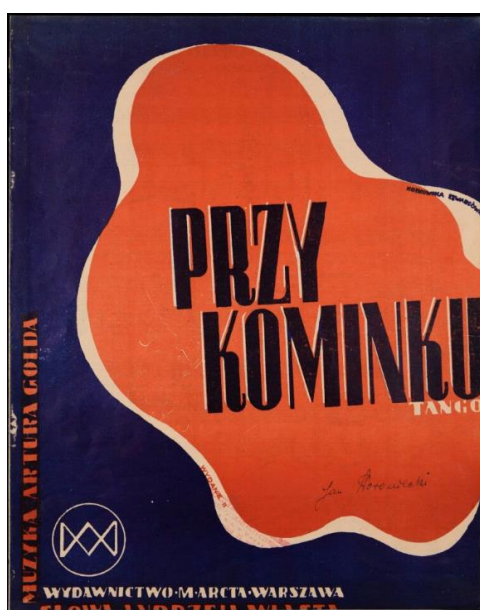
²⁸⁵ B. Bieńkowska, H. Chamerska, *Tysiąc lat książki...*, s. 202.

²⁸⁶ A. Moczulska, *Rola książki...*, s. 38.

Fot. 6. Ilustracja autorstwa Józefa Tadeusza Balukiewicza (1831-1907)²⁸⁷ przedstawiająca scenę taneczną na stronie tytułowej publikacji: W. Osmański, [...] *Anieli Tyrchowskiej 24 krakowiaki* [...] *na fortepian*, Warszawa: nakład F. Hösicka, [cenz. 1895]. Źródło: Polona.pl²⁸⁸

Miewały też postać kolorowej grafiki o abstrakcyjnym charakterze (fot. 7):

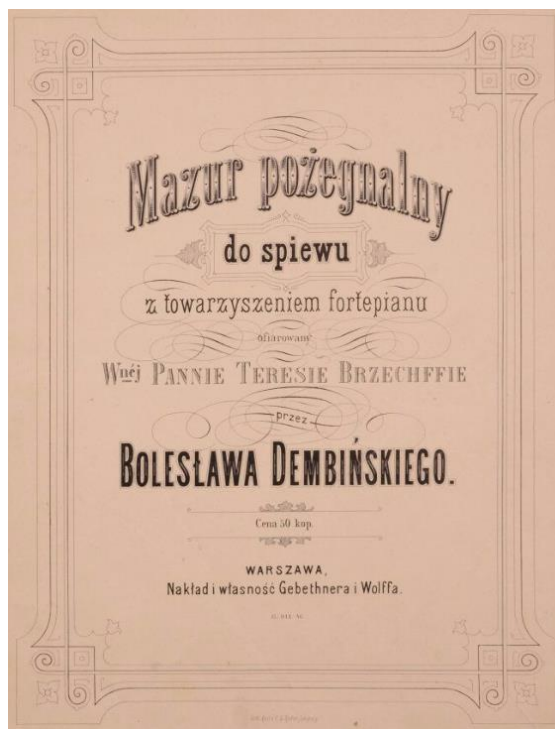
Fot. 7. Ilustracja autorstwa M. Kotkowskiej i R. Szwarcówny²⁸⁹ okładki publikacji: A. Gold, *Przy kominku. Tango* [na głos i fortepian], Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta, [ok. 1900]. Źródło: Polona.pl²⁹⁰

²⁸⁷ Polski malarz, twórca obrazów historycznych, zob. *Wielkopolski słownik biograficzny*, pod red. A. Gąsiorowskiego, J. Topolskiego i in., Warszawa-Poznań 1981, s. 35.

²⁸⁸ BN, sygn.: Mus.III.77.240, [online] <https://polona.pl/item/71652851/0/> [dostęp 11.11.2018].

²⁸⁹ Brak informacji o ilustratorach.

Najczęściej jednak na okładkach znajdowała się zwykła lub nieco bardziej ozdobna konwencjonalna ramka (fot. 8):

Fot. 8. B. Dembiński, *Mazur pożegnalny do śpiewu z towarzyszeniem fortepianu* [...] Warszawa: nakład i własność Gebethnera i Wolffa, [ok. 1900]. Źródło: Polona.pl²⁹¹

* * *

W Warszawie, mieście kontrastów, m.in. w sferze kultury muzycznej spotykały się warstwy najuboższe z najbogatszymi, jednak muzyka przez nie uprawiana i słuchana nie może być ujmowana zbiorczo, gdyż odmienne były jej cele i różnorako ją postrzegano. Tak zwana kultura wysoka kojarzona jest raczej z profesjonalnie wykształconymi artystami oraz z placówkami edukacyjnymi, w których zdobywali wiedzę i umiejętności. Z drugiej strony kulturę elitarną tworzyło także amatorskie lub półamatorskie, lecz pozostające na wysokim poziomie artystycznym muzykowanie w salonach bogatych rodzin warszawskich. Przejawy najniższej kultury muzycznej to przygrywanie w lokalach gastronomicznych, na ulicach i

²⁹⁰ BN, sygn.: Mus.III.122.127, [online] <https://polona.pl/item/67464476/0/> [dostęp 11.11.2018].

²⁹¹ BN, sygn.: Mus.III.91.339, [online] <https://polona.pl/item/70257701/0/> [dostęp 1.9.2017].

podwórzach. Miewała ona swe szlachetniejsze oblicze w postaci przedstawień w bawariach, a z czasem jej poziom rósł od działalności teatrzyków ogródkowych po „łżejsze” koncerty w Dolinie Szwajcarskiej. Nie można więc jednoznacznie powiedzieć, jaka była „typowa” kultura muzyczna Warszawy drugiej połowy XIX wieku. Najczęściej też dana forma ukulturalniania związana była z określonym kręgiem społecznym, toteż im niższe wykształcenie, pochodzenie, stan materialny, tym skromniejszy wydaje się być poziom umuzykalnienia, co implikowało zadowoleniem się formami najprostszymi, oferującymi zwykły relaks po pracy. Wyższe sfery warszawian kierowały się motywacjami głębszymi. W ich przypadku muzyka stawała się nie tylko zwyczajną rozrywką, modą – również w sensie „kosmopolitycznym”, ale często także nośnikiem „ducha” narodowego i jednym z czynników nobilitujących działalność publiczną. Muzyka „poważna”, a więc ta profesjonalna, operowa, symfoniczna, kameralna przeciwstawiała się prymitywnej muzyce plebsu, ordynarnym przyśpiewkom i płytkim teatrzykom operetkowym. Jednocześnie muzyk – dawny rzemieślnik stawał się kimś „lepszym” mając szansę współtworzyć kulturę najwyższą. Zwykły „grajek uliczny” z podstawowym wykształceniem²⁹², obdarzony talentem, po przejściu kursów muzycznych – mógł grać na przykład w orkiestrze Opery Warszawskiej.

Powyższa próba charakterystyki kultury muzycznej Warszawy lat 1875-1918 nie jest wyczerpująca. Wiele kwestii zostało w niej pominiętych, ale zostały one omówione w literaturze przedmiotu. W swoim opracowaniu starałam się skupić tylko na aspektach najważniejszych z punktu widzenia tematyki mojej rozprawy, dotyczących uwarunkowań kulturowych, społecznych, ekonomicznych i politycznych wpływających na sytuację i działalność warszawskiego ruchu wydawniczego i poligrafii oraz muzyczny repertuar wydawniczy w badanym okresie. Tym samym najważniejszy cel rozdziału został osiągnięty, bowiem przedstawia on niejednolity obraz warszawskiej kultury muzycznej, w której znaczącą rolę odgrywała działalność zawodowa i kulturotwórcza „ludzi książki” – edytorów, drukarzy i księgarzy.

²⁹² Od kandydatów do podjęcia nauki w IMW wymagano co najmniej świadectwa ukończenia szkoły podstawowej, zob. A. Rutkowska, *Działalność pedagogiczna Instytutu...*, s. 131, 150.

Rozdział 2. Drukarstwo muzyczne na tle typografii warszawskiej w latach 1875-1918

Charakterystykę warszawskiego druku w drugiej połowie XIX wieku należy rozpocząć od przypomnienia kwestii statusu społecznego i ekonomicznego „ludzi książki”, którego kształtowanie się było przedmiotem rozważań w poprzednim rozdziale. Ich przynależność do danej grupy społecznej uzależniona była głównie od stopnia zamożności²⁹³. Posiadany majątek decydował zaś o wielkości i poziomie produkcji firm związanych z wytwarzaniem książki, w tym poligraficznych²⁹⁴. Od możliwości finansowych zależało wyposażenie zakładów, możliwość zatrudnienia pracowników posiadających odpowiednią wiedzę fachową a i zdobycie odpowiedniej wiedzy przez samego właściciela firmy oraz zwłaszcza na przełomie XIX/XX wieku zdolność do szybkiego dostosowywania się do przemian technologicznych i gospodarczych. Nieodzowna była bowiem konieczność ciągłego rozwoju warsztatów. Stąd ogólnie rzecz ujmując w drugiej połowie XIX wieku nastąpił rozwój firm typograficznych – od półcechowych małych zakładów rękodzielniczych, poprzez stopniowe doskonalenie produkcji i rozbudowę części z nich, ku wielkim przedsiębiorstwom poligraficznym i wielofunkcyjnym halom produkcyjnym²⁹⁵. Te największe warszawskie firmy wydawnicze, prowadzące zarazem działalność drukarską (i księgarską) zaliczane już były do przedsiębiorstw wyższej klasy – między innymi firmy E. Wende²⁹⁶, Gustawa Adolfa Gebethnera (1831-1901)²⁹⁷ i Augusta Roberta Wolffa (1833-1910)²⁹⁸, F. Hösicka, M. Orgelbranda²⁹⁹.

Jeśli chodzi o warszawskie druku to u progu badanego okresu (w 1870 roku) według obliczeń Janusza Sowińskiego i Stefana Lewandowskiego działało 36 drukarni i 44

²⁹³ M.J. Lech, *Ludzie druku...*, s. 107-111.

²⁹⁴ Znane są sumy „startowe”, którymi dysponowali litografowie starając się o koncesję na otwarcie zakładów; musiały one wynosić minimum 300 rubli, zob. I. Tessaro-Kosimowa, *Historia litografii warszawskiej*, Warszawa 1973, s. 27.

²⁹⁵ M.J. Lech, *Ludzie druku...*, s. 108.

²⁹⁶ J. Długosz, *Wende Edward*, [w:] *SPKP*, s. 944.

²⁹⁷ K. Konarska, *Gebethner Gustaw Adolf*, tamże, s. 249.

²⁹⁸ *Taż*, *Wolff August Robert*, tamże s. 977-978.

²⁹⁹ M.J. Lech, *Księgarze i księgarnie...*, s. 211.

litografii w sumie zatrudniające 334 pracowników³⁰⁰, natomiast zdaniem Mariana Juliana Lecha w mieście funkcjonowało 80 drukarni³⁰¹.

Liczba drukarni w ciągu następnych 30 lat stopniowo wzrastała – według obliczeń M.J. Lecha w 1880 roku było 95 drukarni, w 1900 – 190, a w 1905 roku już 209³⁰². Jednak odnośnie 1912 roku w opracowaniu Ksawerego Świerkowskiego *Z dziejów książki warszawskiej* (Warszawa 1939) podawane są mniejsze liczby: dwie odlewnie czcionek, jedna fotochemigrafia, dziewięć litografii i 56 zakładów sztycharsko-litograficznych³⁰³.

2.1. Typologia zakładów drukarskich

Na początku XIX wieku, głównie wskutek nieprzychylności zaborców dla polskości, drukarstwo stanowiło jedną z wielu broni w walce o polską kulturę, edukację i naukę. Księgarze prowadzący także działalność nakładczą domagali się przede wszystkim druku książek tanich, na dobrym poziomie edytorskim i wartościowych, użytecznych dla narodu³⁰⁴. Pierwsza połowa stulecia to także rozwój ruchu (z niepoślednim udziałem „ludzi książki”) ratowania pamiątek narodowych, wydawania dawnych rękopisów i promowania współczesnej twórczości, w tym również utworów nutowych (stąd liczne pierwodruki dzieł m.in S. Moniuszki, począwszy od lat 40. XIX wieku³⁰⁵). Drukarnie usiłowały także sprostać ogromnemu zapotrzebowaniu na podręczniki i wydawnictwa popularno-naukowe dla dzieci i młodzieży, w tym dla dziewcząt.

³⁰⁰ J. Sowiński, *Polskie drukarstwo. Historia drukowania typograficznego i sztuki typograficznej w Polsce w latach 1473-1939*, Wrocław 1996, s. 102 oraz S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 57. W innym opracowaniu (*Sztuka typograficzna...*, s. 37) J. Sowiński pisze o 789 osobach zatrudnionych w 163 zakładach, z czego 50% stanowili drukarze.

³⁰¹ M.J. Lech, *Ludzie druku...*, s. [246].

³⁰² Tamże, s. [246]. Tendencji tej nie potwierdzała jednak „Gazeta Handlowa”, która w połowie interesującego mnie okresu podawała, że w 1898 roku było m.in. 77 drukarni, w tym 8 rządowych (czyli ogółem o 13 mniej w stosunku do 1880 roku), 67 zakładów litograficznych (3 rządowe), 11 sztycharni, drzeworytni i fotokopii, 33 ręcznych pras drukarskich oraz 8 lejni czcionek i 21 stereotypowni (łącznie poligraficznych). Zob. *Kronika krajowa*, „Gazeta Handlowa” 1898, nr 51, s. 3. Natomiast według M.J. Lecha dwa lata później liczba drukarni miałyby wzrosnąć aż o 113 zakładów.

³⁰³ K. Świerkowski, *Z dziejów książki...*, s. 21.

³⁰⁴ Przykładem może być działalność Drukarni Tadeusza Mostowskiego produkującej „książkę staranną a jednocześnie bardzo taną”, cyt. za J. Sowiński, *Polskie drukarstwo*, Wrocław 1988, s. 106, czy Drukarnia A. Gałęzowskiego i Komp., której celem było rozpowszechnianie wartościowych książek, w tym literatury staropolskiej „w sposób tani, dogodny i zarazem powabny”, cyt. za E. Słodkowska, *Produkcja i rozpowszechnianie wydawnictw w Królestwie Polskim 1815-1830*, Warszawa 2002, s. 84-86; zob. też też, Spółka wydawnicza pod firmą Drukarnia A. Gałęzowskiego w Warszawie, „Rocznik Biblioteki Narodowej” 1968, t. 4, s. 317-332.

³⁰⁵ K. Mazur, *Pierwodruki Stanisława Moniuszki...*, s. 32.

Takie podstawowe zadania spełniała warszawska poligrafia, ulegająca w ciągu XIX wieku przekształceniom. W historii polskiego drukarstwa i typografii podkreśla się trzy aspekty: przede wszystkim znaczny postęp technologiczny widoczny już od połowy XVIII wieku, mający wpływ na życie społeczne i gospodarkę całego kraju, następnie poliprofilowość zakładów typograficznych oraz, co za tym idzie, rozwój firm poligraficzno-wydawniczych specjalizujących się w danym rodzaju produkcji. Kolejnym krokiem było zawiązywanie różnych spółek i spółdzielni, tworzących swoisty łańcuch zależności, włączający do szerokiej działalności wszystkie specjalności poligraficzne począwszy od działów produkcyjnych, poprzez działalność wydawniczo-poligraficzną w zakresie zarówno książek, jak i czasopism, wytwarzanie druków akcydensowych, skończywszy na księgarstwie³⁰⁶. Jak wiele podmiotów grupowała branża w Warszawie pokazuje informacja „Gazety Handlowej”, według której w 1898 roku tylko inspektorowi drukarni podlegało 586 zakładów³⁰⁷.

W opracowaniach historycznych dotyczących działalności warszawskich zakładów poligraficznych podkreśla się ich wieloprofilowość. Firmy, zwłaszcza te większe, obok usług poligraficznych, prowadziły także wypożyczalnie oraz antykwariaty i księgarnie nakładowe i/lub sortymentowe³⁰⁸. Warsztaty drukarskie pracowały samodzielnie lub wchodziły w skład firm drukarsko-wydawniczych – właściciele takich zakładów byli często równocześnie drukarzami i nakładcami. W uproszczeniu oznacza to, że samodzielna drukarnia wykonywała zlecenia z zewnątrz (czyli od danego wydawcy), zaś zakład wydawniczo-drukarski kierował się instynktem handlowym swego właściciela i publikował wydawnictwa własne, które miały przynieść zysk; bywało też, że przyjmował zlecenia zewnętrzne³⁰⁹. Występowały także sytuacje, w których firma wydawała pozycje nakładem autora lub tłumacza³¹⁰. Granica między „drukowaniem” a „wydawaniem” nieraz się zacierała, więc analiza zapisów w adresach wydawniczych oraz informacji na temat materiału nutowego jest jedynym sposobem ustalenia czy publikacja powstała w całości dzięki jednemu wielkiemu zakładowi poligraficznemu łączącemu działalność nakładczą i drukarską, czy jednak dany nakładca-

³⁰⁶ Tak działały m.in. zakłady Orgelbrandów i Lewentalów, zob. S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 74-76.

³⁰⁷ *Kronika krajowa*, „Gazeta Handlowa” 1898, nr 51, s. 3.

³⁰⁸ Por. „Wykaz księgarń” w: M. Mlekicka, *Pracownicy książki w Warszawie...*, s. 98-100.

³⁰⁹ Samowystarczalność w tym zakresie podkreślano adnotacją „Druk nakładem własnym”, zob. S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 83.

³¹⁰ S. Arct, E. Pawłowska, *Wydawcy warszawscy...*, s. 343.

firma wydawnicza zleciła np. skład nut i ich druk podmiotowi zewnętrznemu. Przemysł produkcyjny związany z rynkiem książki mieścił w sobie kilka współpracujących ze sobą gałęzi; należy tutaj wymienić m.in. litografię, stereotypię, gisernictwo, zakłady sztycharskie, drzeworytni i fotokopii oraz introligatorskie³¹¹.

Z czasem tradycyjny podział na specjalizacje cechowe stopniowo zaczął ustępować miejsca specjalizacjom według rodzajów produkcji. Wydzieliły się trzy typy zakładów poligraficznych: drukarnie dzielowe produkujące książki na zlecenie księgarzy; prasowe, podporządkowane wydawcom gazet i czasopism oraz akcydensowe, czyli dawne litografie i introligatornie, przekształcone w zakłady poligraficzno-papiernicze, produkujące dla branży przemysłowych i handlowych³¹².

Cechy poligraficzne zaczęły przeobrażać się w manufaktury, następnie w przedsiębiorstwa poligraficzno-wydawnicze. Przykładem są m.in. firmy Natana Glücksberga (1780-1831)³¹³, Jana Jaworskiego (1815-1875)³¹⁴, Stanisława Strąbskiego (1813-1857)³¹⁵, Józefa Ungra (1817-1874)³¹⁶ czy Samuela Orgelbranda (1810-1868)³¹⁷, które przekształciły się stopniowo w drukarnie nakładowe, czyli połączenie wydawnictwa, drukarni oraz księgarni. Tym samym drukarze-księgarze stali się przedsiębiorcami wydającymi i produkującymi różnorodne publikacje, początkowo głównie seryjne, encyklopedyczne, periodyczne i ilustrowane³¹⁸. Pod koniec XIX wieku warszawska typografia uzyskała oficjalnie wysoką rangę przemysłową, zaczęły powstawać spółki akcyjne i komandytowe, jako ewidentne oznaki wpływu kapitalizmu³¹⁹.

Odnosnie oferty wydawniczej z lat 1875-1918 zauważalny jest wzrost produkcji³²⁰, obejmujący obok np. literatury religijnej, piśmiennictwo naukowe i popularno-naukowe³²¹. Cechowała się ona multiprofilowością. Jak wykazała analiza źródeł oraz literatury

³¹¹ J. Sowiński, *Sztuka typograficzna...*, s. 37.

³¹² S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 24.

³¹³ M. Topińska, *Glücksberg Natan*, [w:] *SPKP*, s. 267-269.

³¹⁴ Z. Dobrzański, *Jaworski Jan*, tamże, s. 372.

³¹⁵ J. Rogala, *Strąbski Stanisław*, tamże, s. 860.

³¹⁶ M. Kocójowa, *Unger Józef*, tamże, s. 924-926.

³¹⁷ W. Gramatowski, *Orgelbrand Samuel*, tamże, s. 646-647.

³¹⁸ S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 25.

³¹⁹ M.J. Lech, *Drukarze i drukarnie w Królestwie Polskim 1869-1905. Materiały ze źródeł archiwalnych*, Warszawa 1979, s. 282.

³²⁰ M. Kwiatkowska, *Książka naukowa w repertuarze wydawców warszawskich w drugiej połowie XIX wieku. Piśmiennictwo dyscyplin humanistycznych*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum” 2001, nr 10, s. 41.

³²¹ Tamże, s. 344.

przedmiotu, w tym not biograficznych drukarzy i nakładców, duże firmy produkowały zarówno książki z literaturą popularną i popularno-naukową, jak i podręczniki oraz wydawnictwa i pomoce naukowe z wielu dziedzin oraz w wielu językach (głównie polskim, angielskim, niemieckim, francuskim, ale także hebrajskim). Z zakresu geografii produkowano również mapy, atlasy i globusy. Największe wydawnictwa zatrudniały przy tym m.in. redaktorów będących specjalistami w określonych dziedzinach nauki, dbając o poziom merytoryczny swoich publikacji. Warto również wspomnieć, że w wydawnictwach tego typu wykorzystywano najnowsze trendy edytorstwa, stosując pomocniczy aparat naukowy. Publikacje te były jednak słabo ilustrowane, głównie ze względu na trudności technologiczne i finansowe. Początkowo ilustracje drukowano za granicą. Starano się ilustrować przede wszystkim podręczniki oraz inne wydawnictwa z dziedziny historii. Stosowano w nich zazwyczaj technikę drzeworytniczą. Popularność tego typu publikacji skutkowałą powstawaniem litografii przy większych drukarniach, a z czasem samodzielnych warsztatów litograficznych współpracujących z drukarniami³²².

Na tym tle tematyka muzyczna w warszawskiej ofercie wydawniczej pojawiała się zazwyczaj marginalnie. Publikacje o tej treści ukazywały się m.in. w samodzielnie prosperujących zakładach, drukujących na zlecenie wydawców, np.: w Drukarni Piotra Ambroziewicza, Drukarni Aleksandra Ryszarda Ginsa (1819-1908) czy w „Drukarni Artystycznej” Kazimierza Kopytowskiego (1871-1929)³²³.

O działalności zakładu P. Ambroziewicza nie ma informacji w źródłach i opracowaniach. W zachowanych publikacjach można jedynie znaleźć adres firmy: ul. Warecka 5. W zakładzie powstawały m.in. druki muzyczne zleczone przez E. Wende³²⁴ lub nuty wydane nakładem Izy Leśniewicz³²⁵. Drukowano tam również niektóre numery „Nowości Muzycznych” nakładem Leona Chojeckiego³²⁶. Oprócz wydawnictw nutowych u

³²² J. Sowiński, *Polskie drukarstwo...*, s. 108.

³²³ Ś.p. Kazimierz Kopytowski, „Przegląd Graficzny, Wydawniczy i Papierniczy” 1930, nr 2, s. 11.

³²⁴ Np. F. Lehár, *Rote Rosen. Walzer nach Motiven der Operette „Der Mann mit den drei Frauen”* Warschau, E. Wende & Co. (Warecka 5, Druk. P. Ambroziewicza), [ok. 1910], 12, [2] s. ; 32 cm. BN, sygn.: Mus.III.143.837.

³²⁵ Np. I. Leśniewicz, *Gdzie jest twój sen?*, pieśń na sopran lub tenor z tow. fortep., sł. K. Tetmajera, Warszawa: nakład i własność autorki (Druk Piotra Ambroziewicza, litografia J. Konarzewski), [ok. 1905], 5 s. ; 34 cm. BJ, sygn.: 6440/2.

³²⁶ „Nowości Muzyczne. Czasopismo Literacko-Nutowe Poświęcone Utworom Fortepianowym” 1906, nr 12, s. 4.

Ambroziewicz drukowane były publikacje zawierające m.in. teksty piosenek kabaretowych³²⁷ i innych³²⁸.

Wśród drukarzy incydentalnie tłoczących nuty był A.R. Gins³²⁹, który rozpoczął pracę w drukarstwie w 1837 roku, a w 1852 nabył drukarnię Towarzystwa Misjonarzy Angielskich w Warszawie. W latach 1855-1900 w jego drukarni powstało ok. 130 pozycji, po 1900 roku ponad 100 (głównie podręczników do nauki języków obcych, wydawnictw popularno-naukowych i religijnych). Przyjmował zlecenia od wielu dużych firm wydawniczych – m.in. od Księgarni Nakładowej Jana Fiszera (1863-1909)³³⁰, Gebethnera i Wolffa, Wydawnictwa i Księgarni „Pomoc Szkolna” Henryka Wajnera (Hersza Wejnera, 1872-?)³³¹ działającej w latach 1903-1939³³² oraz E. Wende i Hermanna Riegela (właściciele: Hermann Riegel i Heinrich Olawski – daty życia obu księgarzy nieznane³³³). Gins był nakładcą również własnych wydawnictw, głównie druków akcydensowych i dzieł naukowych. Po jego śmierci, przynajmniej do 1909 roku drukarnią zarządzał syn Henryk Adolf (1846-1921)³³⁴. Zakład A.R. Ginsa występuje tylko w jednym odnalezionym przeze mnie druku nutowym, w którego adresie wydawniczym znajduje się zapis „Imprimerie Alexandre Gins”³³⁵. Ponieważ brakuje informacji o innym wydawcy, należy przypuszczać, że nuty zostały wydane przez Ginsa

³²⁷ Np. *Co w kabaretach śpiewają! Z repertuaru E. Konarzewskiego kuplecisty warszawskiego*, Warszawa: Druk. P. Ambroziewicz, 1914, s. 15. Źródło: Biblioteka Rosyjskiej akademii nauk (BAN), sygn.: XXIX/6 15420.

³²⁸ *Zuchwalec ; Ani tatki, ani matki ; Kącik ; Walc nocy ; Łóżeczko ; O kobietach ; Chryzantemy ; Podrzucone dziecię ; Moje słońce ; Nasze kasjerki ; Czem się dzisiaj chłopców bierze ; Takiemu troszkę, pokaż pończoszkę i inne*, [Warszawa]: Skł. gł. T. H. Nasierowski. Druk. P. Ambroziewicz, [1914], 17x12,5 cm, 16 s., *Co Śpiewa Warszawa*, t. 4. Zob. *Bibliografia polska 1901-1939*. T. 4: *Ch-Cy*, pod red. B. Dobrzyńskiej. I. Olszewskiej, Warszawa 1998, s. 521.

³²⁹ J. Długosz, *Gins Aleksander, Ryszard*, [w:] *SPKP*, s. 262.

³³⁰ F. Pieczętkowski, *Fischer Jan*, [w:] *SPKP*, s. 225.

³³¹ M. Mlekicka, *Wydawcy książek w Warszawie w okresie zaborów*, Warszawa 1987, s. 186.

³³² Tamże, s. 260. Wydawał także nuty, por. G. Meyerbeer, *Afrykanka*, opera w 5 aktach, streściła z dodaniem celniejszych arji B. Drzewiecka, Warszawa: H. Wajner, 1918. BN, sygn.: 492.695. Były też nuty z lat wcześniejszych, np. D.F.E. Auber, *Fra-Diavolo*, opera w 3 aktach z francuskiego..., słowa E. Scribe, ułożyła K. Sz.-r., Warszawa: Wyd. H. Wajner, (Druk. O. Romm), 1915, zob. *Bibliografia polska 1901-1939*. T. 1: *A-Bars*, pod red. I. Olszewskiej, Wrocław 1986, s. 341.

³³³ W.P. Angerstein, *Lehrbuch für den Konfirmandenunterricht, Ausgabe A (für reifere Konfirmanden und Konfirmierte)*, 5. verbess. und erwait. Aufl., Warschau: im Selbstverlag des Verfassers, in Kommission bei H. Riegel (Druk. A. Gins), 1906, 140 s. ; 19 cm. BUW, sygn.: 290294 ; 9.13.12.39.

³³⁴ Data śmierci podana za *Nekrologi-baza.pl*, [online] <http://www.nekrologi-baza.pl/zlista/103> [dostęp 27.4.2017] oraz *MyHeritage.pl*, [online] https://www.myheritage.pl/names/adolf_gins [dostęp 27.4.2017].

³³⁵ *Cantiques chrétiens à l'usage de l'Église évangélique-réformée de Varsovie*, Varsovie: Imprimerie Alexandre Gins, 1880, 16 s. ; 18 cm. BUW, sygn.: 275834.

nakładem własnym. Podobna sytuacja jest w przypadku książki o tematyce muzycznej, w której adresie wydawniczym również pojawia się tylko sam A.R. Gins³³⁶.

Innym zakładem drukarskim, w którym sporadycznie tłoczono muzykalia (głównie podręczniki muzyczne) była „Drukarnia Artystyczna” K. Kopytowskiego mieszcząca się przy Nowym Świecie 47, którą nabył w 1907 roku³³⁷. O jej dalszych dziejach wiadomo jedynie tyle, że została zniszczona w 1939 roku. Kopytowski drukował nuty wydane m.in. przez E. Wende oraz firmę Kuncewicz i Hofman, dawniej St. Sadowski, Księgarnia i Skład Nut.

Kolejną firmą realizującą zlecenia wydawców była Drukarnia Maurycego Lewińskiego (daty życia nieznane). Właściciel otworzył drukarnię w latach 80. XIX wieku przy ul. Krakowskie Przedmieście 40. Realizował nakłady największych wydawców warszawskich. Ponieważ od 1860 roku także prowadził w Suwałkach księgarnię, w której sprzedawał nuty wydane przez F. Hösicka, można przypuszczać, że sam je drukował w Warszawie. Lewiński drukował dzieła F. Chopina³³⁸ i inne nuty³³⁹.

Na podstawie sprawozdań inspektorów do spraw cenzury oraz koncesji wiadomo, że także Drukarnia Lesznowskich – prowadzona przez Ludwika Lesznowskiego (1818-1875), a następnie przez Stanisława Lesznowskiego (1848-1909)³⁴⁰ – wymieniana jest m.in. jako odbiorca zleceń na druk muzykaliów³⁴¹, brak jednak innych informacji o tym zakładzie. Znamy natomiast tylko lokalizację wielu drukarni, które w swej ofercie miały także produkcję nut. Wśród nich należy wymienić: Zakład Drukarski S. Chmielewskiego³⁴², Drukarnię

³³⁶ W. Günther, *Narodziny operetki we Francji*, Warszawa: [wydawca nieznany] (druk. A. Gins), 1909, 45 s. ; 24 cm. BN, sygn.: 340.788.

³³⁷ *Ś.p. Kazimierz Kopytowski*, dz. cyt., s. 11.

³³⁸ Np. F. Chopin, *Marsz żałobny* [op. 35], transcr. par G. Adolfson, op. 189 nr 3, Warszawa: F. Hösick (Druk. M. Lewiński; Lit[ogr.] O. [!] Witanowski), cenz. 1902, 34,5x27,5 cm ; 5 s. + violin, violoncello 1 s., nlb. 1, („Kłosy. Najpiękniejsze śpiewy ułożone na skrzypce i fortepian przez G. Adolfson[a]. Układ na violonczellę przez A. Cink[a]” ; nr] 58), zob. *Bibliografia polska 1901-1939*. T. 4, s. 208. Inne wydanie utworu F. Chopina zob. tamże, s. 229.

³³⁹ A. Sartorio, *Cyganie na Puszczy (Zigeuner auf der Puszta)*, obrazek muzyczny op. 42, Warszawa: nakł. F. Hösick’a (Druk. M. Lewińskiego), [1894], 7 s. ; 33 cm, (Salon. Zbiór Kompozycji i Ulubionych Salonowych na Fortepian wybranych i opalcowanych przez M. Dietricha, G. Roguskiego, A. Różyckiego i in. ; dég. 2, 256), znak wyd.: F. 2 H. F. Hösick. BUŁ, sygn.: M 19097.

³⁴⁰ Działalność Lesznowskich kojarzona jest przede wszystkim z pracą redakcyjną nad „Gazetą Warszawską”, której kierownictwo S. Lesznowski przejął od ojca w 1875 roku, zob. *Stanisław Lesznowski w 25-tą rocznicę pracy redaktorskiej*, „Wędrowiec” 1900, nr 43, s. 856.

³⁴¹ M.J. Lech, *Drukarze i drukarnie w Królestwie Polskim...*, s. 266.

³⁴² S. Chmielewski (imię i daty życia nieznane), także redaktor i wydawca „Gońca Warszawskiego”, zob. „Gońca Warszawski. Pismo codzienne”, 1912-1914, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=104734> [dostęp 22.9.2017]. Prawdopodobnie drukowano u niego jedynie teksty pieśni, np.: *Hej, co mi tam!...*, *zbiór pieśni i deklamacyi*, Warszawa: skl. gł. w Druk. Nowy Świat

Aleksandra Tadeusza Jezierskiego³⁴³, Drukarnię K. Piechockiego i Spółki, Drukarnię Wacława Piekarniaka, Sztycharnię K. Drzewieckiego, Drukarnię Społeczną Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich oraz Drukarnię Edwarda Nicza i Spółki.

A.T. Jezierski drukował głównie utwory muzyczne publikowane nakładem warszawskich wydawców, w tym Gebethnera i Wolffa³⁴⁴ (warte wspomnienia są przede wszystkim edycje dzieł F. Chopina³⁴⁵) – także we współpracy z Wydawnictwem Kasy Przeworności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich³⁴⁶. Jeśli chodzi o zakład K. Piechockiego³⁴⁷ wiadomo jedynie, iż drukował u niego m.in. E. Wende³⁴⁸ oraz firma Gebethner i Wolff – również wspólnie z kompozytorem Adamem Karasińskim (1868-1920)³⁴⁹.

Wacław Piekarniak (zm. 1933) pracował jako drukarz prawdopodobnie od ok. 1913 roku, początkowo przy ul. Nowy Świat 34, a od 1918 roku na ul. Ordynackiej 3³⁵⁰. W literaturze przedmiotu nie wspomina się, że w jego zakładzie drukowano także muzykalia, lecz z zawartości katalogów bibliotecznych oraz *Bibliografii polskiej 1901-1939* wynika, że nuty drukowali u niego m.in. Gebethner i Wolff oraz Bronisław Rudzki (zm. 1940)³⁵¹.

22 (S. Chmielewski i S-ka), [po 1914], 128 s., il. ; 12 cm. BN, sygn.: 1.472.180 A; *Frania i Mania czyli Dwie mateczki-koteczki, wesole piosneczki*, Warszawa: S. Szild (S. Chmielewski), 1911, 16 s. ; 19 cm. BN, sygn. nie zidentyfikowana, por. *Bibliografia polska 1901-1939*. T. 8: *Fr-Gef*, pod red. G. Federowicz i in., Warszawa 2006, s. 25.

³⁴³ O tym drukarzu brak jakichkolwiek informacji. Wiadomo jedynie, że jego drukarnię zamknięto 6 września 1906 roku. Zob. *Bibliografia Warszawy*. T. 4: *Wydawnictwa ciągle 1904-1918*, Wrocław 1973, s. 505-506.

³⁴⁴ F. Chopin, *Marsz żałobny = Marche funebre* op. 35. Układ ułatwiony na fort. Wilhelm Goldner, Varsovie: Gebethner et Wolff (Druk. A.T. Jezierski ; Lit[ogr.] C. Witanowski), cenz. 1905, [znak wydaw.] G 3052 W, 34,5x27 cm ; 3 s., (Les Chrysanthèmes. Melodies en vogue arrangees et doigtees par L. Krogulski et autres. Ed. facile pour piano a deux mains ; No. 52). Zob. *Bibliografia polska 1901-1939*. T. 4, s. 208.

³⁴⁵ Por. utwory Chopina wykazane w tamże, s. 165, 181, 183, 185, 187, 191, 199, 205, 207, 208, 246, 256, 265, 266, 267, 268, 276, 277, 283.

³⁴⁶ H. Jarecki, *Ballada z opery „Jadwiga”*. *Zaczarowana królowna w mirtowym gaju drzemie*, Warszawa: Wydaw. Kasy Przeworności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich ; Gebethner i Wolff (Oboźna 9, Lit. C. Witanowski), cenz. 1904, 5 s. ; 34 cm, (Echa Oper i Operetek ; 15). BN, sygn. Mus.III.103.458.

³⁴⁷ Ustalono jedynie adres Zakładów Drukarskich K. Piechockiego: ul. Kopernika 34, zob. m.in. reklamę w: „Mucha” 1914, nr 31, s. 10, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/plain-content?id=139338> [dostęp 16.11.2018]. Imię oraz daty życia drukarza nieznane.

³⁴⁸ Á.G. Villoldo, *El choclo, le vrai tango argentin*, Varsovie: E. Wende & Co (Kopernika 34, Druk K. Piechocki i S-ka), [ok. 1910], 3, [1] s., fot. ; 34 cm, (Les Plus Jolis Tangos Argentins pour Piano ; 1). BN, sygn.: Mus.III.161.298.

³⁴⁹ S. Będkowski, *Karasiński Adam*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. [T. 5], s. 28. Zob. A. Karasiński, *Obrona Warszawy, marsz na fortepian* op. 98, Warszawa: Gebethner i Wolff ; [nakładem autora] (druk K. Piechocki i Ska, Litogr. Konarzewskiego i Mękarzkiego, Nowy Świat 47), cenz. 1915, 6 s., il. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.104.506 Cim ; Mus.III.91.893.

³⁵⁰ I. Treichel, *Piekarniak Wacław*, [w:] *SPKP. Supplement*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1986, s. 169.

³⁵¹ Rozstrzelany w Palmirach 23 stycznia 1940 r. Zob. *Rudzki Bronisław (?-1940)*, [online] <http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/KHW/makwww.exe?BM=01&IM=01&TX=&NU=05&WI=RUDZKIbB> [dostęp

Zarówno imię, jak i działalność drukarza K. Drzewieckiego nie są znane. Jego nazwisko pojawia się m.in. na nutach wydanych w 1911 roku nakładem Kazimierza Idzikowskiego (zm. 1918)³⁵², a wydrukowanych przez Drukarnię Społeczną Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich³⁵³ oraz na wydawnictwach muzycznych opublikowanych w 1912 roku nakładem Gebethnera i Wolffa – wymienionych w *Bibliografii polskiej 1901-1939*³⁵⁴. W Sztycharni Drzewieckiego tłoczył także Ignacy Rzepecki (1885-1944)³⁵⁵, np. *Orientele one step* Sturgesa Gaya Byrona (Warszawa po 1917)³⁵⁶. Wiele innych edycji nut opatrzonych informacją o sztycharni Drzewieckiego, wydanych nakładem największych edytorów warszawskich, pochodzi już z lat 20-30. XX wieku.

Z usług Drukarni Społecznej Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich korzystali m.in. F. Grąbczewski i I. Rzepecki, K. Idzikowski, Gebethner i Wolff, przy czym oprócz edycji nutowych wymienionych przy okazji omawiania sztycharni Drzewieckiego nie ma żadnych innych przykładów sprzed 1918 roku. Drukarnia mieściła się przy Placu Grzybowskiem 3/5³⁵⁷ i działała przy Stowarzyszeniu założonym w 1905 roku przez ks. Marcelego Godlewskiego (1865-1945)³⁵⁸ z siedzibą przy ul. Śniadeckich 5³⁵⁹. Podstawowa działalność oficyny związana była właśnie bezpośrednio ze Stowarzyszeniem.

28.4.2018], zob. też A. Linert, *Rudzki Kazimierz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 33, Wrocław [i in.] 1989-1991, s. 49.

³⁵² J. Rogala, *Idzikowski Kazimierz*, [w:] *SPKP*, s. 347.

³⁵³ G.F. Händel, *Le forgeron harmonieux*, air [variations E-dur], Varsovie ; Kieff: L. Idzikowski ([Warszawa:] Druk. Społeczna S[towarzyszenia] R[obotników] Ch[rześcijańskich], sztych K. Drzewiecki), [po 1911], 5 s. ; 34 cm, (Choix de Compositions en Vogue Tir'ees des Répertoires Pédagogiques [...], ed. nouv., revue, doigt'ee et corrig'ee), [w:] *Bibliografia polska 1901-1939*. T. 11: *H-Hoł*, red. tomu G. Federowicz i in., Warszawa 2009, s. 120.

³⁵⁴ M. Glinka, *Élégie, Ne iskušaj menâ*, Varsovie: Gebethner & Wolff (W. Piekarniak, Sztych. K. Drzewiecki), [1912], [1], 3 s. ; 33 cm, (Les Fleurs du Violiniste [...]; [nr] 23), [w:] *Bibliografia polska 1901-1939*. T. 9: *Geg-Gor*, red. tomu H. Machnik i in., Warszawa 2007, s. 209. Przechowywane w Bibliotece Narodowej, sygn. nieznana.

³⁵⁵ Księgarz i nakładca, odbywał praktyki w księgarni J. Fiszera w latach 1903-1906, a po śmierci właściciela nabył ją na własność (od 1 stycznia 1913 r.) obejmując jej kierownictwo. W 1917 roku przeniósł księgarnię i skład nut do lokalu przy ul. Krakowskie Przedmieście 1. Zakład posiadał duży dział nut oraz wydawnictwo muzyczne. Zob. F. Pieczętkowski, *Rzepecki Ignacy*, [w:] *SPKP*, s. 779.

³⁵⁶ G. Byron, *Orientele, one-step*, Warszawa: I. Rzepecki (Sztych. K. Drzewiecki), [po 1917], 3 strony ; 31 cm. Znak wyd. I. 71 R. BN Mus.III.119.473 ; Mus.III.119.474.

³⁵⁷ *Drukarnia Społeczna Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich*, Biblioteka Polskiej Piosenki, [online] http://bibliotekapiosenki.pl/instytucje/Drukarnia_Spoleczna_Stowarzyszenia_Robotnikow_Chrzescijanskich [dostęp 1.6.2017].

³⁵⁸ M.G. Brodziński, *Oblicza polskiej spółdzielczości wiejskiej. Geneza, rozwój, przyszłość*, Warszawa 2014, s. 76.

³⁵⁹ *Informacje Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich w Łodzi*, [online] <http://srch-pl.blogspot.com/> [dostęp 29.6.2017]

Edward Karol Nicz (1853 lub 1851-1916)³⁶⁰, warszawski drzeworytnik i od 1906 roku właściciel drukarni przy ul. Nowy Świat 70, prowadził zakład założony na potrzeby tygodnika „Ziarno”. Po kilku latach z powodu ponoszonych strat finansowych zamknął go prawdopodobnie w 1912 roku³⁶¹. Nieliczne publikacje muzyczne tego zakładu przechowywane w zbiorach BN świadczą o tym, że obok literatury popularnej E.K. Nicz drukował także nutowe nuty, a z jego usług korzystał m.in. E. Wende³⁶².

Pewnym ewenementem wśród oficyn omawianego typu są dwie drukarnie, których nazwy sugerują, iż ich oferta była skierowana wprost do wydawców muzycznych. Pierwsza z nich to Drukarnia, Litografia i Sztucharnia Nut J. Komorowskiego. Na temat osoby oraz właściciela i jego zakładu nie wiadomo nic więcej oprócz tego, że działał przy ul. Nowy Świat 28. Jednak BN posiada druki muzyczne wytłoczone w jego warsztacie, m.in. wydane nakładem B. Rudzkiego³⁶³. O drugim zakładzie - Litografii i Sztucharni Nut J. Mękarskiego, u którego drukowało wielu wydawców będzie szerzej mowa później.

Do kolejnego typu zakładów poligraficznych można zaliczyć takie warszawskie warsztaty, które w swoich dokonaniach miały znaczną ilość wyprodukowanych druków muzycznych. Przy czym trzeba zaznaczyć, iż w wielu przypadkach trudno stwierdzić, czy zakłady litograficzne były wytwórcami danego egzemplarza w całości, tzn. ryciny okładkowej oraz zapisu nutowego, czy też odbiły tylko samą ilustrację znajdującą się na obwolucie³⁶⁴. Na części druków muzycznych można znaleźć informację, że za ich wytworzenie odpowiadały wspólnie: warsztat litograficzny i drukarnia. Ukazywały się jednak również nuty sygnowane tylko przez drukarnię bądź litografię.

³⁶⁰ Zob. *Ś.p. Edward Nicz*, „Tygodnik Ilustrowany” 1916, nr 30, s. 359.

³⁶¹ A. Śnieżko, *Nicz Edward Karol*, [w:] *SPKP*, s. 626.

³⁶² G.M. Cohan, *The yankee doodle boy, two step intermezzo*, op. 150, Varsovie: E. Wende & Co (Nowy-Świat 70, Druk. E. Nicz i Sp.), [ok. 1905], 5, [1] s. ; 32,5 cm. BN, sygn.: Mus.III.154.152 – według A. Śnieżki, cytowanego w poprzednim przypisie, E.K. Nicz założył drukarnię w 1906 roku, więc data wydania ustalona przez bibliotekarzy BN dla tego druku wydaje się błędna.

³⁶³ Zob np. C. Borel-Clerc, *Cléo de Mérode*, walc, mandolina, [arr. Z. Zdziennicka], Warszawa: B. Rudzki (Nowy Świat 28, Druk. Lit. sztucharnia Nut. J. Komorowski), [ok. 1910], 3 s. ; 27 cm, (Z Repertuaru Mandolinisty ; 9), BN, sygn.: Mus.II.26.355. Oprócz tego wydania BN posiada edycję z 1905 roku bez informacji o serii (sygn.: Mus.III.151.414).

³⁶⁴ Ozdobne karty tytułowe lub okładki stanowiły istotny element wyposażenia salonów artystycznych rodzin z wyższych warstw społecznych, o czym była mowa w rozdziale pierwszym niniejszej rozprawy. Zob. też I. Tessaro-Kosimowa, *Historia litografii...*, s. 145. Znany litografem specjalizującym się w wydawaniu kart tytułowych i okładek do nut był np. Maksymilian Fajans (1825-1890), por. tamże, s. 239.

Wśród firm o największej produkcji druków muzycznych należy przede wszystkim omówić działalność Szwajcara Jana Cotty (1801-1885)³⁶⁵. Do Warszawy przybył między 1863 i 1866 rokiem, kupując zapewne po 1868 roku³⁶⁶ od drukarza Augusta Liefelda³⁶⁷ (Liefeldt³⁶⁸) dawną drukarnię Stanisława Strąbskiego (1813-1857)³⁶⁹ przy ul. Danielewiczowskiej 495a. Od 1866 roku działał pod nazwą „Drukarnia Jana Cotty” wykonując zlecenia wielu wydawnictw warszawskich. Prowadził także działalność nakładową, wydając głównie kalendarze. W 1868 roku zawarł kontrakt z Dyrekcją Teatrów Warszawskich na wyłączny druk i sprzedaż programów oraz afiszów teatralnych i koncertowych. W tym czasie, to jest do 1869 roku firma występowała pod nazwą Drukarnia Teatrów Warszawskich Jana Cotty (dalej: DTW)³⁷⁰. Nakładem zakładu wychodziły także utwory sceniczne: opery i komedie. W latach ok. 1882-1897 drukarnia mieściła się przy ul. Senatorskiej 29. Oczywiście w tym czasie nadal publikowała afisze teatralne i koncertowe³⁷¹. Następnie przeniesiono ją na ul. Kapucyńską 7, gdzie działała aż do 1939 roku – pod różnym kierownictwem i kolejną nazwą: Drukarnia i Litografia Jana Cotty w Warszawie. Cotty drukował także nuty na zlecenie znanych warszawskich wydawców, najczęściej dla firmy

³⁶⁵ Wiele pisowni nazwiska: Cotty, Cotti, Kotty. Zob. Z. Dobrzański, *Cotty Jan*, [w:] *SPKP*, s. 133.

³⁶⁶ Ostatni odszukany przeze mnie druk sygnowany przez Liefelda pochodzi 1868 roku. Jest to „Plakat informujący o przybyciu do miasta mechanika Karola Lucka z gabinetem mechanicznym poruszających się figur woskowych. Program: Wieczera Pańska, Góra Oliwna, Pożegnanie Jezusa z matką Maryją”, „jednostronny; dwujęzyczny (j. polski i rosyjski); kolor biały; Drukarnia A. Liefeldt”. Źródło: Archiwum Państwowe w Radomiu, sygn.: PL-58-206/0 - 3054, [online] <https://szukajwarchiwach.pl/58/206/0/-/3054?q=liefeld&wynik=3&rpp=15&page=1#tabJednostka> [dostęp 21.11.2018].

³⁶⁷ Zob. Z. Dobrzański, *Cotty Jan*, s. 133.

³⁶⁸ Istnieją dwie odmiany pisowni. *SPKP* oraz m.in. znalezione przez mnie źródło podają formę Liefeld, zob. J. Rogala, *Strąbski Stanisław Jan*, dz. cyt., s. 860, natomiast K. Estreicher: Liefeldt, zob. K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia*. Cz. 1, *Stolecie 19*. T. 4, (*R-U*), Kraków 1878, s. 310, [online] <https://polona.pl/item/bibliografia-polska-xix-stulecia-cz-1-stolecie-19-t-4-r-u,NjY0NzUyMTY/317/#info:metadata> [dostęp 26.11.2018].

³⁶⁹ J. Rogala, *Strąbski Stanisław Jan*, dz. cyt., s. 860. J. Cotty skorzystał przede wszystkim ze zdobyczy typograficznych Strąbskiego przejąwszy od niego także wzory czcionek. Zob. K. Świerkowski, *Z dziejów książki...*, s. 19.

³⁷⁰ Po tym czasie prawdopodobnie firma wróciła do nazwy „Jan Cotty” o czym świadczą przykłady wydanych wydrukowanych przez nią programów teatrów warszawskich. Por. *Program 3-go Koncertu Symfonicznego pod dyr. 1-go kapelmistrza Teatrów Warsz. Józefa Rzebiczka*, [Warszawa]: W drukarni Jana Cotty, 1891, Mazowiecka Biblioteka Cyfrowa [online] http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=5983&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI [dostęp 2.11.2018].

³⁷¹ Np. *Dolina Szwajcarska. W sobotę, dnia 9(21) sierpnia 1897 roku, Koncert Symfoniczny Orkiestry Karola Meydera pod dyr. kompozytora i profesora Pana Juliusza Majora*, Warszawa: Druk Jana Cotty, Kapucyńska nr 7, 1897, [2] s.; 37,5 x 49 cm, Mazowiecka Biblioteka Cyfrowa [online] <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/doccontent?id=37870> [dostęp 2.11.2018].

Gebethner i Wolff³⁷². Informują o tym zwykle okładki lub strony tytułowe publikacji. W części druków zakład Cotty występuje obok innych firm, np. J. Mękarskiego³⁷³ lub Litografii Cypriana Witanowskiego³⁷⁴.

Zakład litograficzny Juliusza Volmara Flecka (1813-1888³⁷⁵) został założony wcześniej, bo w 1840 roku przy ul. Nowosenatorskiej i działał pod nazwą J.V. Fleck et Co. Po śmierci Flecka firmę przejął jego syn Otton (1843-1908). Tłoczył on m.in. dzieła muzyczne wydane nakładem Anny Fleck³⁷⁶ i Gebethnera i Wolffa – na przykład w kilku drukach muzycznych pochodzących z zasobów BN, opublikowanych nakładem Gebethnera i Wolffa, użyto reprodukcji obrazu W. Podkowińskiego wykonanej w zakładzie litograficznym Flecka³⁷⁷. Jak twierdzi Irena Tessaro-Kosimowa, druk muzykaliów stanowił znaczny procent produkcji tej firmy³⁷⁸.

O życiu i działalności litografa C. Witanowskiego wiadomości są bardzo skąpe. Jedynie z raportów cenzorskich można dowiedzieć się, że w 1887 otworzył litografię we własnym mieszkaniu przy ul. Bednarskiej 11, a w 1891 roku rozszerzył działalność o drukarnię³⁷⁹. Wiele przykładów wydawnictw świadczy o tym, że w jego zakładzie litograficznym drukowano m.in. nuty³⁸⁰. Wskazują na to informacje umieszczone głównie na

³⁷² Np. S. Moniuszko, *Air de l'op. „Halka”*: *Szumią jodły*, arr. par L. Krogulski, Varsovie: Gebethner & Wolff (druk i lit. Jana Cotty), [po 1912], 5 s. ; 33 cm, (Les Chrysanthèmes ; 72). BN, sygn.: Mus.III.127.384.

³⁷³ M. Moszkowski, *Etudes de virtuosité „Per aspera”* op. 72 Nr. 3 en Sol majeur, nr 4 en Ut majeur, Varsovie: Gebethner i Wolff (No. 17 Aleksandrja, Pospieszna Lit. i Szytych nut K.[!] Mękarskiego), cenz. 13 IV 1904, 9, [1] s. ; 34 cm, (Choix de Compositions. Degré 5 ; 204). Na s. tyt.: „Imprimerie Jean Cotty”. BN, sygn.: Mus.III.103.740.

³⁷⁴ Np. A. Ponchielli, *La Gioconda: Romanza La cieca*, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie ; Lit. C. Witanowski, Oboźna 9), [19-?], 5 s. ; 34 cm, (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; 20). BG AMuz. Gdańsk, nr inw. N 44297, sygn.: 78(0.068) Ponch A - Gioco I/Rom.

³⁷⁵ Daty życia podano za Bazą Deskryptorów BN, [online] <http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/KHW/makwww.exe?BM=01&IM=01&TX=&NU=13&WI=FLECKbALBERT> [dostęp 28.4.2017]. Natomiast Wanda Rukóżyżo podaje 1864 rok jako datę śmierci, zob. też, *Fleck Juliusz V.*, [w:] *SPKP*, s. 228.

³⁷⁶ Np. A. Fleck (Iskierka), *Na obiad! Walczyk z czasów pensjonarskich ułożony i ofiarowany na dochód kuchen ruchomych*, Warszawa: nakładem autora (druk. Lit J. Fleck), [cenz. 1900], 5 s., Il. ; 35 cm. BN, sygn.: Mus.III.79.447 Cim. ; mf. 44566.

³⁷⁷ Zob. np.: W. Lochman, *Kochaneczka. Polka mazurka ofiarowana P. P. Kozaneckim*, Warszawa: Gebethner i Wolff, [cenz 1887], 5 s., il. ; 35 cm, (Album Tańców Władysława Lochmana). BN, sygn.: Mus.III.78.767/2 Cim.

³⁷⁸ I. Tessaro-Kosimowa, *Historia litografii...*, s. 241.

³⁷⁹ M.J. Lech, *Drukarze i drukarnie w Królestwie Polskim...*, s. 280.

³⁸⁰ Takie druki można odnaleźć m.in. w BJ lub w Bibliotece Głównej Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach, zob. np. J. Kleczyński, N. Żmichowska, *Krakowiak Circulus vitiosus*, Warszawa: F. Hösicke (Warszawa: Lit. C. Witanowskiego), [dr. 1902], 13 s. ; 33 cm, (Koncert w Salonie. Wybór Duecików Salonowych na Dwa Głosy Żeńskie lub Mieszane ; No. 13). BJ, sygn.: 6217/1 ; BG AMuz. Kat, sygn.: 232 III. Także Biblioteka Główna Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku posiada

okładkach oraz pod zapisem nutowym, np. „Lit. C. Witanowski, ul. Warecka 7”³⁸¹, „Lit. C. Witanowski, Oboźna 9”³⁸² czy „Lit.: C. Witanowski, Warszawa Krakowskie Przedmieście 2”³⁸³. Jedynie dzięki tym informacjom oraz raportom cenzorskim można dowiedzieć się, gdzie mieścił się zakład Witanowskiego, który tłoczył nuty dla większości warszawskich wydawców muzykaliów. Więcej wiadomo o zakładzie litograficzno-sztycharskim założonym w 1862 roku przez grafika Juliana Aleksandra Mękarskiego (zm. 1895)³⁸⁴, mieszczącym się początkowo przy Krakowskim Przedmieściu 338, potem przy ul. Bednarskiej 16 i ponownie Krakowskim Przedmieściu nr 38 (40) – w adresie wydawniczym nut można spotkać również ul. Aleksandra 17³⁸⁵. Mękarski specjalizował się w produkcji nut, w tym partytur – było to w badanym okresie rzadkością, gdyż głównie z powodów finansowych muzycy wykonywali polskie dzieła orkiestrowe z rękopisów lub z wyciągów fortepianowych. W zakładzie odbijano także metodą litograficzną ilustracje na okładkach³⁸⁶. Mękarski początkowo prowadził drukarnię sam, później w spółce z Józefem Konarzewskim (1875-1927)³⁸⁷. Po jego śmierci Konarzewski prowadził firmę samodzielnie³⁸⁸. Zakład Mękarskiego występuje na nutach wydanych nakładem największych warszawskich wydawców, przede wszystkim G.

wiele nut tłoczonych w zakładzie Witanowskiego, co wykazuje spis bibliograficzny w Aneksie do niniejszej rozprawy.

³⁸¹ S. Moniuszko, *Dziad i baba*, [sł.] J. Kraszewskiego, Warszawa [etc.]: Gebethner i Wolff (Warszawa: Zakł. Graf. B. Wierzbicki i Ska), [1897], 7 s. ; 34 cm, (Śpiewnik I Stanisław Moniuszko ; No. 16), Pod tekstem nutowym: „Lit. C. Witanowski”, zob. [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication/290738> [dostęp 19.04.2017].

³⁸² I. Przywałowski, *Trzy pieśni*. [Nr] 2: *A gdy już umrę*, sł. Or-Ota, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9 w Warszawie), [19-], 5 s. ; 34 cm, (Lira ; N. 236). Ded. „Wielmożnej Pani Marji Boguckiej”. AMuz. Gdańsk, nr inw. N 44293, sygn.: 78(0.068) Przya I - Agdy.

³⁸³ B. Smetana, *Danses bohemiens = [Česke tance]*, No 7 *Ulan A-dur*, pour le piano a deux mains, Varsovie: Gebethner et Wolff (Lit.: C. Witanowski, Warszawa Krak. Przedm. 2), cenz. 1904, 7 s.; 33x26 cm, (Compositions Modernes et Brillantes). BG AMuz. Gdańsk, nr inw. N 36372, sygn.: 78(0.068) - Smeta B-Ceske 7.

³⁸⁴ I. Tessaro-Kosimowa, *Mękarski Julian Aleksander*, [w:] *SPKP. Suplement*, s. 140.

³⁸⁵ Np. R. Wagner, *Tannhäuser*, [Arie:] *O, du mein holder Abendstern* op. 196 n. 23, D. Krug ; revu par M. Maltz, Varsovie: G. Sennewald (No. 17 Aleksandra, J. Mękarski), [1900-1905], 5 s. ; 35 cm, (Les Chrysanthèmes ; 3). BN, sygn.: Mus.III.150.056. Ulica ta dzisiaj już nie istnieje: „W 1907 ulice Aleksandrię i Wróblą połączono i nazwano ul. Kopernika”, por. *Ulica Mikołaja Kopernika*, [online] <http://srodmiescie.warszawa.pl/ulica-151.html> [dostęp 29.6.2017].

³⁸⁶ Jak wynika z informacji w adresie wydawniczym, druk samych nut wykonany został przez zakład Laskauera i Babickiego, jedynie rysunek na okładce odbito w Litografii Mękarskiego, zob. też C.M. Ziehrer, *Piękny Rigo, operetka na sam fortepian* op. 400, *Walc Paziowie = Unsere Edelknaben*, Warszawa: G. Sennewald (Druk. P. Laskauera i W. Babickiego), cenz. 1900. Na k. tyt. litografia przedstawia osobę grającą na skrzypcach. Adres wyd.: ul. Krakowskie Przedmieście No 7 ; Litogr: J. Mękarski, ul. Aleksandra No 17, 9 s., lit. 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.106.299.

³⁸⁷ H. Tadeusiewicz, *Konarzewski Józef*, [w:] *SPKP. Suplement*, s. 99.

³⁸⁸ Tamże.

Sennewalda, jak również Gebethnera i Wolffa, E. Wende i Henryka Trenklera (zm. 1902)³⁸⁹. W adresach wydawniczych tych druków można spotkać takie informacje jak np.: „Lit. J.F. Konarzewski i J. MękarSKI”, „W-wa, No. 17 Aleksandrja, J. MękarSKI”, „Stabilimento Litografico J. MękarSKI” czy „Druk w lit. MękarSKI No 15 Bednarska”.

Założona w 1903 roku przez Wacława Maślankiewicza (zm. 1929) drukarnia wraz z introligatornią początkowo była prowadzona samodzielnie przez właściciela, zaś po 1905 roku wspólnie z Ludwikiem Bilińskim (daty życia nieznane)³⁹⁰. W zakładzie drukowano głównie czasopisma oraz różne wydawnictwa socjalistyczne, a także nuty wydawane nakładem Gebethnera i Wolffa – co wiadomo przede wszystkim z zapisów *Bibliografii polskiej 1901-1939* oraz dzięki analizie zbiorów *varsavianów* muzycznych przechowywanych m.in. w BN i bibliotekach gdańskich³⁹¹.

Trzecim typem zakładów, w których ukazywały się muzykalia, były firmy łączące działalność poligraficzną z nakładową, a w niektórych przypadkach także księgarską i antykwaryczną. Należały do nich przede wszystkim Litografia Juliana Müllera (1825³⁹²-1905)³⁹³ i Karola Müllera (Miller, 1835-1920)³⁹⁴ oraz Drukarnia Piotra Laskauera (1857-1931)³⁹⁵.

Laskauer działał samodzielnie jako drukarz od 1877 roku³⁹⁶. W 1895 założył wraz z Władysławem Babickim (daty życia nieznane) drukarnię przy ul. Świętokrzyskiej 11. Zawiązanie spółki pozwoliło mu na rozbudowę nie tylko drukarni, ale również rozszerzenie

³⁸⁹ Zob. I. Nagórska, *Hösick Ferdinand Wilhelm...*, s. 334.

³⁹⁰ W 1922 roku, na dwa lata, Maślankiewicz ponownie został jedynym właścicielem zakładu, potem wszedł w spółkę z Feliksem Jabłczyńskim, z którym prowadził go do 1929 roku. Zob. I. Treichel, *Maślankiewicz Wacław*, [w:] *SPKP. Supplement*, s. 136.

³⁹¹ Np. A. Enna, *Menuet et Scherzino*, Varsovie ; Lublin: Gebethner i Wolff ([Warszawa]: L. Biliński i W. Maślankiewicz), [1908-1911], 7 s. ; 34 cm, (Choix de Compositions Classiques et Modernes pour Piano, Revues, Doigtées et Classées par Ordre de Difficulté par Rodolphe Strobl. Degré 5 ; [nr] 261). BN, sygn., Mus.III.81.573.

³⁹² Jako data urodzin, podawany jest również rok 1826, zob. *Jubileusz litografa*, „Kurier Warszawski” 1892, nr 281, s. 4.

³⁹³ E. Szulc, *Cmentarz ewangelicko-anglikański w Warszawie. Zmarli i ich rodziny*, Warszawa 1989, s. 397; por. J. Długosz, *Müller Julian*, [w:] *SPKP*, s. 613.

³⁹⁴ Malarz i od ok. 1865 roku właściciel zakładu litograficznego, zob. *Karol Miller*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Karol_Miller [dostęp 10.5.2017].

³⁹⁵ *Ś.p. Piotr Laskauer*, „Przegląd Graficzny, Wydawniczy i Papierniczy” 1931, nr 19, s. 194.

³⁹⁶ E. Pokorzyńska, *Z dziejów introligatorstwa warszawskiego XIX i I. połowy XX wieku*, dysertacja doktorska przygotowana pod kierunkiem prof. Uniwersytetu Śląskiego dr hab. E. Różyckiego, Katowice 2009, s. 210, [online]

<http://repozytorium.ukw.edu.pl/bitstream/handle/item/1471/Pokorzyńska,%20Z%20dziejów.pdf?sequence=1> [dostęp 18.4.2017].

działalności introligatorni nakładowej³⁹⁷. W 1902 roku Laskauer nabył drukarnię po zmarłym S.F.S. Lewentalu mieszczącą się przy ul. Nowy Świat 41. Odtąd działał w tym miejscu jako Piotr Laskauer i S-ka, a lokum przy ul. Świętokrzyskiej prawdopodobnie zlikwidował³⁹⁸. W 1914 roku przeniósł drukarnię do własnego budynku przy ul. Mariensztat 8.

P. Laskauer drukował głównie nakłady najważniejszych firm warszawskich, m.in. Gebethnera i Wolffa (także razem z Kasą Przewodności), M. Arcta, J. Fiszera czy Gabriela Centnerszvera (1841-1917)³⁹⁹, niektóre druki wydając również nakładem własnym. Choć opracowania na temat drukarstwa warszawskiego w badanym okresie nie wspominają o tym, że w zakładzie P. Laskauera drukowano także nuty, w zbiorach BN można odnaleźć publikacje muzyczne, w których adresie wydawniczym podano obok nakładcy P. Laskauera jako wykonawcę, np. w *Danse des Almées* op. 85 Marie A. Durand (1830-1909)⁴⁰⁰. W *Études mélodiques* op. 184 Alberta Löschora (1819-1905)⁴⁰¹ informacja o druku Laskauera podana została na tylnej okładce (data cenzury 1897 oraz nazwa „Druk P. Laskauera & W. Babickiego. Warszawa, Ś-to Krzyska 11.”). Nie ma jednak pewności, w jakim stopniu jego zakład był odpowiedzialny za druk tego utworu skoro na s. 2, pod zapisem nutowym wymieniony jest również J. Męcarski. W zbiorach Akademii Muzycznej w Gdańsku także znajdują się nuty wydane z udziałem Drukarni P. Laskauera. Informacja o tym znajduje się na nich w różnych miejscach: na okładce, na stronie przedtytułowej lub na właściwej stronie tytułowej. Podobnie jak w przypadku egzemplarzy z BN, także w drukach muzycznych z BG Akademii Muzycznej Drukarnia P. Laskauera występuje równocześnie z innymi zakładami, m.in. z Litografią C. Witanowskiego⁴⁰².

³⁹⁷ E. Pokorzyńska, *Introligatorstwo warszawskie XIX i pierwszej połowy XX wieku*, [w:] *Introligatorstwo warszawskie*, red. merytoryczna I. Wojsz, Warszawa [2005], s. 45.

³⁹⁸ H. Tadeusiewicz, *Laskauer Piotr*, [w:] *SPKP*, s. 498.

³⁹⁹ J. Cygańska, *Centnerszwer Gabriel*, [w:] *SPKP*, s. 107-108.

⁴⁰⁰ Np. M.A. Durand, *Danse des Almées* op. 85, Varsovie: Édition de la Société des employés de librairies á Varsovie Gebethner & Wolff (Nowy Świat 41, druk P. Laskauera i S-ki), cenz. 1904, 5 s. ; 33 cm, (Compositions Modernes et Brillantes). BN, sygn.: Mus.III.103.348.

⁴⁰¹ Zob. A. Löschor, *Études mélodiques (extrait)* op. 184, éd. rev. par prof. A. Różycki, Warszawa: M. Arct (No. 17 Aleksandrja, J. Męcarski), [cenz. 1899], 13 s. ; 33 cm, (Études et Exercices. Degré 6 ; 10). BN, sygn.: Mus.III.65.217.

⁴⁰² Np. R. Leoncavallo, *Do Ninon*, canzonetta D-dur, poezja A. de Musset, przekł. pol. M. Radziszewskiego, Warszawa: Wydawnictwo Kasy Przewodności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich ; Gebethner i Wolff sgl., [cenz.1904], 7 s. ; 34 cm, (Cudne Dźwięki. Wybór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów ; 54). „Druk Piotra Laskauera i S-ki, Nowy Świat 41”. Na s. 2 zamieszczono informację: „Lit C. Witanowskiego Warszawa Krakowskie Przedmieście 2”. BG AMuz. Gdańsk, nr inw. N 44439, sygn.: 78(0.068) Leonc R - Donin.

J. Müller rozpoczął działalność w 1842 roku. Dziewięć lat później (1851) założył przy ul. Senatorskiej 467b (później 24⁴⁰³, pojawia się również numer 20⁴⁰⁴) litografię i cynkografię, a także skład nut i wydawnictwo, działając przede wszystkim jako nakładca⁴⁰⁵. Korzystał również z usług zakładu litograficznego swojego syna – K. Müllera⁴⁰⁶, bądź Aleksandra Pajewskiego (1832-1921)⁴⁰⁷ lub też drukował nuty samodzielnie⁴⁰⁸. Na podstawie zachowanych egzemplarzy można wnioskować, że dzieła muzyczne wydrukowane i/lub wydane nakładem J. Müllera ukazywały się prawdopodobnie w latach 1860⁴⁰⁹-1873⁴¹⁰-1896⁴¹¹. Przy czym po 1892 roku zakład litograficzny prowadził już tylko Karol⁴¹², natomiast Julian skupił się wyłącznie na działalności wydawniczej. Na temat zakładu K. Müllera niewiele ponadto wiadomo; druki nutowe informują jedynie, że mieścił się przy ul. Senatorskiej 24⁴¹³.

⁴⁰³ Z informacji zamieszczonych na nutach wynika, że zakład mieścił się również przy ul. Senatorskiej 18. Zob. np. W. Osmański, *Piękne warszawianki*, [trzy polki:] *Blondynka, Szatynka, Brunetka*, Warszawa: J. Müller (Druk. w Litogr. J. Müllera Senatorska 18.), [ok. 1880], 3, [2], 2-3 s. [pag. wielokrotna] ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.82.131 Cim.

⁴⁰⁴ Np. K. Müller, *Polonez tryumfalny „Za Króla Sasa jedz, pij i popuszczaj pasa” ułożony na skrzypce*, Warszawa: Nakł. litografii J. Müller ulica Senatorska wprost O.O. Reformantów No 20., [1862], 3 s. ; 31 cm. BN mf. 64283, Mus.III.111.136 Cim.

⁴⁰⁵ Zob. np.: A. Jacobi, *Fortepian Berty*, vodevil, muzyka Condor, śpiewy ulubione [...] na fortepian..., Warszawa: J. Müller, [cenz 1896], 7 s. ; 32 cm. BN, sygn.: Mus.III.103.465 ; Mus.III.87.134. Ponadto J. Müller wydawał dzieła najznakomitszych warszawskich kompozytorów, m.in. K. Studzińskiego, W. Krogulskiego, G.A. Sonnenfelda, Teodora Hertza (1822-1884). Zob. *Jubileusz litografa*, dz. cyt., s. 4.

⁴⁰⁶ Np. K. Namysłowski, *Marsze skomponowane przez dyrektora Orkiestry Włościańskiej*, Warszawa: nakładem Juliana Müllera (w lit. Karola Müllera), [ok. 1895], 15 s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.104.441. Druk ten został opatrzony znakiem wydawniczym w postaci liczby. Można również spotkać takie oznaczenia jak np. J XVIII-35 M, np. w druku: K. Namysłowski, *Cap i koza*, mazur, Warszawa: J. Müller (Senatorska 24, lit. Karola Müllera), cenz. 1892, 3 s., il. ; 35 cm, (Kompozycje Karola Namysłowskiego ; 13). BN, sygn.: Mus.III.114.953 ; Mus.III.87.929.

⁴⁰⁷ Np. G.A. Sonnenfeld, *Pan Twardowski* [balet]. 1: *Taniec Elfów* [walc], Warszawa: Nakładem Juliana Müllera (Niecała Nr. 12, drukiem A. Pajewskiego), cenz. 15.II.1878, 7, [1] s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.143.611.

⁴⁰⁸ A. Sonnenfeld, *Taniec elfów*, walc z baletu *Twardowski*, Warszawa: nakładem Juliana Müllera (ul. Senatorska No 467, w Lit. J. Müllera), [ok. 1880], 7 s., il. ; 34 cm, (Tańce z Baletu Pan Twardowski, muzyka A. Sonnenfelda ; 1). BN, sygn.: Mus.III.67.269 ; Mus.III.93.299.

⁴⁰⁹ A.L. Tuszyński, *Polonez skomponowany na wielką orkiestrę i przełożony na fortepian*, Warszawa: nakładem Litografii J. Müller, [ok. 1860], 7 s. ; 35 cm. BJ, sygn. BJ Muz. 514 III.

⁴¹⁰ W. Krogulski, *Chant sans paroles pour piano* op. 10, Varsovie: chez Julien Müller (Lit's J. Müller), [1873], 5 s. ; 34 cm. Biblioteka m. st. Warszawy, sygn.: Szt.Mus. 10945 Cim.

⁴¹¹ A. Jacobi, *Fortepian Berty*, dz. cyt.

⁴¹² *Jubileusz litografa*, s. 4.

⁴¹³ W. Osmański, *Polonezy*, op. 204 No. 1: *Mociumdzieju*, skomponowane na fortepian, Warszawa: J. Müller (Senatorska 24, K. Müller), cenz. 1892, 3 s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.103.235/1.

2.2. Postęp technologiczny a drukarstwo muzyczne

Jak wspomniano na początku niniejszego rozdziału, w XIX wieku, zwłaszcza w drugiej jego połowie, drukarstwo warszawskie weszło w etap szybkiego rozwoju technologicznego. Za najważniejsze zdobycze w tym zakresie uważa się ustalenie jednolitego systemu miar typograficznych dla czcionek oraz dla materiału justunkowego (spacje, interlinie i inne niedrukowalne wypełnienia⁴¹⁴)⁴¹⁵, wprowadzenie walca do nakładania farb, zastosowanie stereotypii oraz tzw. maszyny pospiesznej (warszawska Drukarnia Banku Polskiego miała takie maszyny jako pierwsza w Polsce, zainstalowane w 1833 roku⁴¹⁶). Wykorzystanie tego wynalazku przyśpieszyło niemal 10-krotnie produkcję drukarską. W ciągu stulecia zainstalowano w Polsce ok. 40 maszyn dociskowych firmy König (Koenig), początkowo tylko przy produkcji periodyków⁴¹⁷. Stosowano również maszyny innych niemieckich firm, m.in. Bauera, Aichele'a & Bachmanna oraz Alberta-Frankenthala, a także maszyny rotacyjne paryskiej firmy założonej przez Hippolyta Augusta Marinoniego (1823-1904)⁴¹⁸. Wydajność maszyn dociskowych sięgała od 500 do 1000 odbitek na godzinę przy zwykłej maszynie oraz do 2000 stron przy maszynie pośpiesznej. Maszyny rotacyjne pozwalały na odbicie nawet od 12 do 25 tysięcy stron na godzinę – w Warszawie najszybszą posiadała drukarnia „Kuriera Porannego”⁴¹⁹. Do warszawskiej poligrafii wprowadzono także maszyny do składania tekstu, zastępujące skład ręczny, z powodu którego występowały znaczne opóźnienia w druku. Pierwsze linotypy sprowadził z berlińskiej firmy Mergenthalera⁴²⁰ Ludwik Straszewicz (1857-1913)⁴²¹ – w 1908 roku do „Kuriera Polskiego”. Rok później za sprawą P. Laskauera do „Kuriera Warszawskiego” trafiły monotypy

⁴¹⁴ *Justunek (Materiał justunkowy)*, [w:] *Multimedialny słownik z procesów przeddrukowych*, [online] <http://sloownikzprepressu.weebly.com/justunek.html> [dostęp 20.4.2017].

⁴¹⁵ R.F. Haller-Goldschach, *Reforma lania czcionek*, „Przewodnik. Pismo Fachowe dla Spraw Drukarsko-Litograficznych” 1890, nr 4, s. 25-27, [online] <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/355451/edition/339190/content?ref=desc> [dostęp 29.11.2018].

⁴¹⁶ J. Sowiński, *Polskie drukarstwo...*, s. 109.

⁴¹⁷ Fabrykę Koeniga założyli 9 sierpnia 1817 roku Friedrich Koenig (1774-1833) i Andreas Friedrich Bauer (1783-1860) w położonym nieopodal Würzburga opuszczonym klasztorze Kloster Oberzell. Obecnie firma Koenig & Bauer AG składa się z kilku fabryk działających w różnych miastach Niemiec; największa z nich oraz centralna siedziba firmy mieści się w Würzburgu, zob. *Koenig & Bauer*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Koenig_%26_Bauer [dostęp 20.4.2017].

⁴¹⁸ S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 134.

⁴¹⁹ Tamże, s. 136.

⁴²⁰ Tamże, s. 129, 280.

⁴²¹ S. Konarski, *Straszewicz Ludwik*, [w:] *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, [online] <http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/ludwik-straszewicz> [dostęp 20.9.2017].

angielskie⁴²², a po 1912 roku znalazły zastosowanie przy druku „Nowej Gazety” oraz „Kuriera Porannego”. W tym czasie linotypy i monotypy znajdowały się już w ośmiu drukarniach, obok wspomnianych także m.in. w firmie Niemira i Synowie i w zakładzie Nahuma Sokołowa (1861-1936)⁴²³. Wydajność linotypów wynosiła 3500 znaków na godzinę, co dla zastępowało pracę dziesięciu składaczy ręcznych⁴²⁴.

Jednym z najprężniej działających warszawskich zakładów poligraficznych była firma J. Ungra, której rozkwit przypadł na lata 60-70. XIX wieku. Jej właściciel dysponował własną drukarnią przy ul. Nowolipki 9, nabytą w 1857 roku⁴²⁵ od Franciszka Chmielewskiego (daty życia nieznane), w której tłoczył początkowo publikacje G.A. Sennewalda, a później już tylko własne. Zatrudniał 48 osób obsługujących sześć maszyn pośpiesznych pracujących na silnikach spalinowych⁴²⁶. Operatorów maszyn sprowadzał z Niemiec. Zorganizował m.in. redakcję, gisernię i drzeworytnię angażując do tych działów specjalistów. Prowadził również działalność księgarską. W latach 70. firma była przedsiębiorstwem poligraficzno-wydawniczym stale powiększającym swój kapitał i rozszerzającym zakres działalności (np. otwarto filię księgarni w Kielcach i Petersburgu). Choć w literaturze przedmiotu brakuje informacji o produkcji dzieł muzycznych przez Drukarnię Ungra, znalazłam jeden przykład takiej publikacji – wydanie utworu *Rusalka* z ok. 1900 roku przechowywane w Bibliotece Jagiellońskiej⁴²⁷. Jak wynika z historii firmy, wtenczas drukarnię prowadzili bracia Jan i Józef Jeżyńscy (daty życia obu drukarzy są nieznane)⁴²⁸. Musieli więc drukować nuty pod nazwą

⁴²² S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 137.

⁴²³ A.A. Zięba, *Sokołów Nahum (Natan) Tobiasz*, [w:] *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, [online] <http://ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/nahum-tobiasz-sokolow> [dostęp 28.11.2018], por. M. Fuks, *Prasa żydowska w Polsce XIX i pierwszej połowy XX wieku (do końca drugiej wojny światowej)*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1973, nr 12/1, s. 31-32, [online] [http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Rocznik_Historii_Czasopiśmiennictwa_Polskiego/Rocznik_Historii_Czasopiśmiennictwa_Polskiego-r1973-t12-n1-s27-55/Rocznik_Historii_Czasopiśmiennictwa_Polskiego-r1973-t12-n1-s27-55.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Rocznik_Historii_Czasopiśmiennictwa_Polskiego/Rocznik_Historii_Czasopiśmiennictwa_Polskiego-r1973-t12-n1/Rocznik_Historii_Czasopiśmiennictwa_Polskiego-r1973-t12-n1-s27-55/Rocznik_Historii_Czasopiśmiennictwa_Polskiego-r1973-t12-n1-s27-55.pdf) [dostęp 10.12.2018].

⁴²⁴ S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 137-138.

⁴²⁵ K. Świerkowski twierdzi, że Unger założył drukarnię w 1841 roku, zob. tenże, *Z dziejów książki...*, s. 19-20.

⁴²⁶ S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 60.

⁴²⁷ A. Bogucki, *Rusalka*, słowa C. Norwida, Warszawa: w drukarni J. Ungra, [ok. 1900]. [3] s. ; 35 cm. BJ, sygn.: BJ Muz. 601 III.

⁴²⁸ Byli krewnymi Gracjana Jeżyńskiego-Ungra (1853-1911), adoptowanego syna zmarłego w 1874 roku J. Ungra, zob. M. Kocójowa, *Unger Gracjan Jeżyński*, [w:] *SPKP*, s. 925. W 1888 roku podzielili zakład między sobą, Józef prowadził drukarnię (od 1892 roku przy ul. Daniłowiczowskiej 16), zaś Jan kierował odlewnią czcionek, stereotypią, rytownią, światłodrukiem i politypią - w 1905 roku dział ten przejął jego syn Stanisław (daty życia nieznane), zob. M. Adrianek, *Jeżyński Józef*, tamże, s. 375-376; też, *Jeżyński Jan*, tamże, s. 376 oraz A. Kłossowski, *Jeżyński Stanisław*, tamże, s. 376.

Drukarni Ungra⁴²⁹; publikacje niemuzyczne notowane np. w *Bibliografii polskiej 1901-1939* mają wciąż w adresie wydawniczym Drukarnię Braci Jeżyńskich⁴³⁰. Trudno jednak o potwierdzenie tych przypuszczeń na podstawie tylko jednego druku nutowego. O wiele więcej można powiedzieć o działalności wydawniczej Ungra w zakresie muzykaliów prowadzonej wspólnie z W. Banarskim⁴³¹, ale będzie to przedmiotem rozważań trzeciego rozdziału niniejszej rozprawy.

Maszyny pospieszne stosował także litograf Władysław Głowczewski (1843-1905), który w 1877 roku nabył zakład od B. Sławoszewskiego (imię i daty życia nieznane) przy ul. Królewskiej 23 prowadząc firmę pod nazwą Litografia Artystyczna W. Głowczewski. Pierwszą maszynę pospieszną zainstalował w swojej firmie dwa lata później (1879), co zwiększyło wydajność druku z 30 do 250 arkuszy na godzinę. W 1894 roku przeniósł zakład do specjalnie wybudowanego budynku przy ul. Chmielnej 18⁴³² i powiększył jego park maszynowy o jeszcze jedno urządzenie pospieszne oraz kilka maszyn pomocniczych. Głowczewski specjalizował się przede wszystkim w wykonywaniu ilustracji do wydawnictw naukowych, głównie przyrodniczych i medycznych, a także kartograficznych. Realizował zamówienia krajowe, jak również z Austrii i Niemiec, co stanowiło ważne osiągnięcie dla polskiej litografii⁴³³. W jego zakładzie drukowano także wydawnictwa nutowe, publikowane nakładem m.in. Gebethnera i Wolffa⁴³⁴.

⁴²⁹ Nazwa zakładu, który obejmował drukarnię, wydawnictwo, redakcję czasopism, drzeworytnię, introligatornię, gisernię i księgarnię zmieniała się w czasie. Od 1874 roku, drukarnia pod kierownictwem G. Ungra działała pod nazwą „Józef Unger”, zaś udziały księgarni w 1877 przejął W. Banarski, prowadząc ją początkowo pod nazwą „Unger i Banarski”, potem tylko pod własnym nazwiskiem (do 1880 roku). Od 1883 roku, po przejęciu drukarni przez J. i J. Jeżyńskich, drukowali jako Bracia Jeżyńscy, następnie, prawdopodobnie po podziale firmy w 1888, pod nazwą „J. Unger”, zob. M. Kocójowa, tamże, s. 925.

⁴³⁰ Najczęściej jednak w adresie wydawniczym pojawia się zapis „druk Braci Jeżyńskich (dawniej J. Unger)”.

⁴³¹ Znana jest jedynie data śmierci tego wydawcy. Zob. NUKAT, [online] <http://katalog.nukat.edu.pl> [dostęp 7.4.2017],

⁴³² [J. Muszkowski], *50 lecie firmy Litografia Artystyczna W. Głowczewski, Warszawa 27 XI 1877-1927*, Warszawa 1927, s. [12].

⁴³³ B. Pawlak, *Głowczewski Władysław*, [w:] *SPKP*, s. 270-271.

⁴³⁴ Np. A. Karasiński, *Mariola*, walse [op. 133], Warszawa: skl. gł. Gebethner i Wolff (Lit. W. Głowczewski), [po 1915], 7 s., il. ; 32 cm. BN, sygn. Mus.III.124.372 – data wyd. [przed 1920]; tenże, *Piękne ziemianki*, walc op. 132, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. W. Głowczewski), [ok. 1920], 5 s. ; 33 cm, BJ, brak sygnatury. BN posiada również dzieło wydane ok. 1925 roku: A. Gold, *Fleur d'amour*, walse-boston, Varsovie: B. Rudzki (odbito w Lit. Art. W. Głowczewski), [ok. 1925], 3, [1] s., il. kolor. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.154.173. Mimo, że daty wydania cytowanych nut wykraczają poza ramy chronologiczne niniejszej rozprawy, przytoczono zacytowano je w celu potwierdzenia, że w zakładzie Głowczewskiego drukowano także muzykalia.

Kolejną firmą korzystającą z nowinek technologicznych był zakład założony w 1886 roku przez drukarza Ksawerego Franciszka Rubieszewskiego (1855-1930), który w 1893⁴³⁵ wszedł w spółkę z adwokatem Karolem Wrotnowskim (daty życia nieznane). Zakład początkowo mieścił się przy ul. Nowy Świat 34 (nazwa „K. Rubieszewski”), a po 1893 roku przeniesiono go na ul. Włodzimierską 3/5 (T. Czackiego 8⁴³⁶) zmieniając nazwę firmy na „Rubieszewski i Wrotnowski”. Zakład od 1914 roku był wyposażony w siedem maszyn drukarskich, w większości z napędem elektrycznym. Firma (pod innymi nazwami i kierowana przez różne osoby) działała do lat czterdziestych. Drukowano w niej przede wszystkim dzieła naukowe i wydawnictwa ilustrowane, zamówione głównie przez Gebethnera i Wolffa⁴³⁷. W zakładzie drukowano także nuty, m.in. dla wydawcy E. Wende⁴³⁸ i książki muzyczne publikowane m.in. przez Gebethnera i Wolffa⁴³⁹.

Warto również wspomnieć o Drukarni J. Sikorskiego⁴⁴⁰. Kompozytor, krytyk muzyczny⁴⁴¹, współzałożyciel WTM i twórca pierwszego znaczącego czasopisma muzycznego „Ruch Muzyczny” (1857)⁴⁴², także urządził swój zakład bardzo nowocześnie – zainstalował np. motory gazowe do napędu maszyn. Sikorski drukował m.in. „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” J. Kleczyńskiego, a także książki niemuzyczne publikowane nakładem Gebethnera i Wolffa, E. Wende i Sp. oraz J. Fiszera.

Problematyka gisernictwa i technik graficznych stosowanych w produkcji nut omówiona jest szczegółowo w literaturze przedmiotu tylko do ok. 1865 roku. Dzieje

⁴³⁵ Podawana jest również data 1 lutego 1892 roku. Zob. „Kurier Warszawski” 1917, nr 227 (wydanie wieczorne), s. 6.

⁴³⁶ „Kurier Warszawski” R. 97 (1917) nr 227 (wydanie wieczorne), s. 6.

⁴³⁷ I. Treichel, *Rubieszewski Ksawery Feliks*, [w:] *SPKP. Suplement*, s. 186.

⁴³⁸ O. Crémieux, *Quand l'amour refléurit*, valse, śl. polskie Z. Vieweger, Warszawa: nakł. i wł. E. Wende i Ska. (Drukarnia Rubieszewskiego i Wrotnowskiego), [ok. 1915], 7 s. ; 33 cm, Primadonna Album ; 4). BN, sygn.: Mus.III.106.811.

⁴³⁹ T. Joteyko, *Podręcznik do nauki szkolnej śpiewu zbiorowego, zawierający objaśnienia teoretyczne, ćwiczenia głosowe i pieśni*. Cz. 1-4, Warszawa [i in.]: Gebethner i Wolff (Warszawa: Rubieszewski i Wrotnowski), [1917-1919], 102 s., il., nuty ; 20 cm. *Bibliografia polska 1901-1939*. T. 14: *Jol-Jaś*, pod red. M. Barańskiej, M. Grochowskiej, H. Machnik, Warszawa 2012, s. 32-33.

⁴⁴⁰ Gdy w 1871 roku Sikorski został właścicielem „Gazety Polskiej” założył dla niej drukarnię przy ul. Niecałej 11 (następnie Mazowiecka 6, Warecka 6 i Warecka 14) pod nazwą J. Sikorski lub Drukarnia „Gazety Polskiej”, zob. S. Dziki, *Sikorski Józef*, [w:] *SPKP*, s. 820.

⁴⁴¹ Działalność Sikorskiego jako krytyka muzycznego ma większe znaczenie niż jego twórczość kompozytorska, do której on sam odnosił się bardzo sceptycznie. Jako krytyk i publicysta muzyczny J. Sikorski odznaczał się wyjątkową skrupulatnością i surowością osądów, czym wzbudzał jednocześnie szacunek i niechęć. Zarzucano mu m.in. tendencyjność w ocenie dzieł S. Moniuszki zob. *Józef Sikorski*, [w:] *Antologia polskiej krytyki muzycznej XIX i XX wieku (do roku 1939)*, oprac. S. Jarociński, Kraków 1955, s. 68.

⁴⁴² Czasopismo przetrwało sześć lat. Pierwszy numer wyszedł 1 kwietnia 1857, a od 1862 roku wychodziło pod tytułem „Pamiętnik Muzyczny i Teatralny”, tamże, s. 67.

polskiego drukarstwa, a zwłaszcza poligrafii i edytorstwa muzycznego z przełomu XIX i XX wieku nie zostały dotąd całościowo przebadane i opisane. Inicjatorem odrodzenia polskiego drukarstwa muzycznego był kompozytor Józef Elsner (1769-1854), który w 1802 roku założył pierwszą w Polsce sztycharnię nut⁴⁴³. Do 1820 roku dominowało więc sztycharstwo, za pomocą którego wydano blisko 82% druków muzycznych. 15% nut powstało przy wykorzystaniu techniki litograficznej, która zdecydowaną przewagę zyskała w następnym dwudziestoleciu – 64% nut wykonano techniką litograficzną, a tylko 7% sztycharską⁴⁴⁴. Po 1840 roku dominowała cynkografia, głównie ze względu na lekkość blatów odlewniczych w porównaniu do kamiennych używanych w litografii. Już od 1841 roku, za sprawą pracownika litografii Banku Polskiego Seweryna Oleszczyńskiego (1801-1876), przeniesiono tę zdobycz na grunt muzyczny, co – jak podkreślano – wpłynęło na dokładność i czystość przedruku z uniknięciem sporządzania matrycy w sposób zwierciadlany⁴⁴⁵. Mimo oczywistej innowacji techniki cynkograficznej, w latach 50. całkowicie zarzucono tę metodę i nadal w 97% wydawnictw stosowano litografię. W latach 60. chętnie sięgano do techniki miedziorytniczej ze względu na trwałość matrycy, która pozwalała na wielokrotne odbijanie materiału. Początkowo, do 1858 roku, miedziane matryce wykonywano u lipskiego sztycharza C.G. Rödera, później jednak zaczęto wyrabiać je w Warszawie. Z metody sztychowania nut na miedzianej płycie korzystał m.in. G.K. Sennewald, G. Gebethner, księgarz i wydawca Adam Dzwonkowski (1815-1886)⁴⁴⁶ oraz na początku lat 70. księgarz, nakładca, właściciel jednego z większych w Warszawie składów nut Józef Kaufmann (daty urodzenia i śmierci nieznane), od 1872 roku właściciel drukarni przy ul. Nowosenatorskiej 5 (później Trębackiej, Świętokrzyskiej i Krakowskie Przedmieście)⁴⁴⁷. Jedynie warsztat K. Müllera w tym okresie wciąż pozostawał wierny wyłącznie litografii⁴⁴⁸. Dzięki sztycharstwu wykonywano niedużym kosztem liczne przedruki oraz dodruki dzieł wcześniejszych⁴⁴⁹.

⁴⁴³ M. Przywecka-Samecka, *Drukarstwo muzyczne w Polsce do końca XVIII wieku*, Kraków 1969, s. 177.

⁴⁴⁴ W. Tomaszewski, *Warszawskie edytorstwo muzyczne...*, s. 70-71.

⁴⁴⁵ Tamże, s. 72.

⁴⁴⁶ S. Walatyńska, *Dzwonkowski Adam*, [w:] *SPKP*, s. 199.

⁴⁴⁷ M. Kocójowa, *Kaufmann Józef*, [w:] *SPKP*, s. 402.

⁴⁴⁸ Tamże, s. 75. Natomiast Jan Muszkowski podkreślał, że drukarstwo europejskie niejako zatrzymało pęd dążenia do coraz to doskonalszych i szybszych maszyn na rzecz powrotu do artyzmu jaki dawała litografia odręczna, zob. [J. Muszkowski], *50 lecie firmy...*, s. [11].

⁴⁴⁹ W. Tomaszewski, *Warszawskie edytorstwo muzyczne...*, s. 73-74.

Stosowanie obu metod przy druku muzykaliów kontynuowano także w następnych dekadach, co potwierdzają zapisy w adresach wydawniczych publikacji muzycznych przechowywanych w bibliotekach i archiwach – mniejsze zakłady oferowały druk za pomocą jednej z technik, większe, jak np. Litografia i Sztucharnia Nut J. Mękarskiego mogły zaoferować nakładcom różne możliwości. W przypadku braku podobnych informacji do podobnych wniosków prowadzi analiza typograficzna zachowanych wydawnictw.

Jeśli zaś chodzi o czcionki nutowe, to w latach 50. XIX wieku korzystano z czcionek ruchomych sprowadzanych z zagranicy⁴⁵⁰. Przy czym ze względu na trudność w uzyskiwaniu wysokiej jakości druku stosowano je przy mniej skomplikowanym zapisie nutowym lub w książkach muzycznych, gdzie nuty pojawiają się przeważnie w charakterze krótkich przykładów (fot. 9):

Fot. 9. Przykład czcionki ruchomej zastosowanej w przykładzie nutowym użyty w książce: Z. Noskowski, *Kontrapunkt. Kanony, wariacje i fuga. Wykład praktyczny*. Dzieło przyjęte przez Instytut Muzyczny w Warszawie, Warszawa: (nakład Gebethnera i Wolffa) 1907, s. 103. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 8714; sygn. 09 - Nos-Kon Zdjęcie: Marta Walkusz

Ruchome czcionki sprawdzały się jednak przede wszystkim w muzyce wokalne wielogłosowej – pierwszy zbiór pieśni złożony tą techniką został wydany przez lipskiego edytora Johanna Gottloba Immanuela Breitkopfa (1719-1794) już w 1756 roku⁴⁵¹. W przypadku większych dzieł oraz bardziej skomplikowanych utworów na fortepian – w

⁴⁵⁰ Jako pierwszy w Warszawie z importowanych czcionek nutowych korzystał w latach 1850-1855 S. Strąbski, brakuje jednak sprawdzonych informacji, skąd je sprowadzał. Zob. K. Mazur, *Polskie edytorstwo muzyczne między powstaniem listopadowym a styczniowym*, [w:] *Szkice o kulturze muzycznej XIX wieku, Studia i materiały*. T. 1, pod red. Z. Chechlińskiej, Warszawa 1971, s. 62. Jednym z najlepszych sposobów składania nut był system Johanna Gottloba Immanuela Breitkopfa z Lipska, który odlewał poszczególne nuty razem z wycinkami pięciolinii. Zob. M. Sawicki, *Składanie nut*, „Wiadomości Graficzne. Czasopismo Związku Zawodowego Pracowników Poligrafii” 1965, nr 5, s. 8.

⁴⁵¹ M. Sawicki, *Składanie nut...*, s. 8.

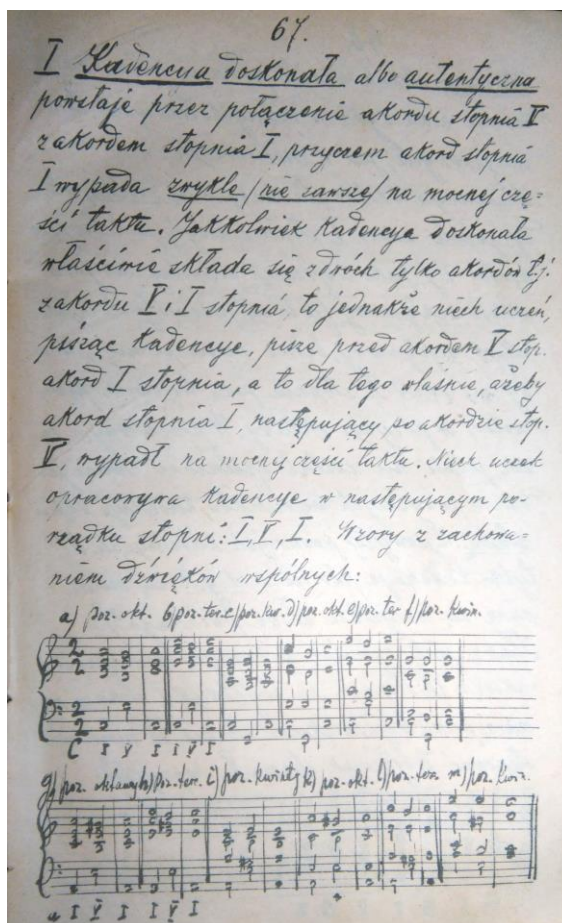
fakturze fortepianowej największą trudność sprawiały wielodźwięki oraz rozmaite znaki spoza pięciolii jak oznaczenia pedalizacji, ozdobników, akolady itp. – o wiele prościej było korzystać z techniki litograficznej lub miedziorytniczej⁴⁵². Należy wspomnieć również o tym, że składacz nut musiał mieć przygotowanie muzyczne, a przynajmniej znać poszczególne wartości nut i znaczenie wszelkich muzycznych znaków, a także potrafić prawidłowo rozplanować zapis nutowy tak, by nie przerwać danego wiersza w nieodpowiednim miejscu. Dlatego profesjonalni składacze nut byli „w cenie”, zwłaszcza w obliczu rosnącego zapotrzebowania na druk pieśni⁴⁵³, głównie wielogłosowej (chóralnej), a także podręczników muzycznych z przykładami nutowymi. Zresztą również sztycharze musieli być muzykami, gdyż przygotowanie matrycy także wymagało znajomości zasad muzyki.

Kilka zakładów warszawskich posiadało własne gisernie (m.in. J. Unger, firma Gebethner i Wolff), w źródłach brakuje jednak informacji o tym, czy wytwarzano w nich czcionki nutowe. Na podstawie analizy zapisu nutowego warszawskich druków muzycznych wydanych w okresie 1875-1918 nasuwa się jednak wniosek, że korzystano prawie wyłącznie z techniki sztycharskiej i litograficznej, choć system składania nut wymyślony przez Breitkopfa nie zmienił się do początku XX wieku. Przy czym zazwyczaj same nuty były wykonywane metodą sztychograficzną, zaś litografii używano do druku ilustracji okładek⁴⁵⁴. Litografowano także rękopisy (zob. fot. 10).

⁴⁵² K. Mazur, *Polskie edytorstwo muzyczne...* T. 1, s. 75.

⁴⁵³ *Dobry zecer*, „Przewodnik. Pismo Fachowe dla Spraw Drukarsko-Litograficznych” 1889, nr 19, s. 152, [online] <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/355450/edition/339189/content?ref=desc> [dostęp 29.11.2018]. Por. M. Sawicki, *Składanie nut...*, s. 8.

⁴⁵⁴ K. Mazur, *Polskie edytorstwo muzyczne...*, s. 73.

Fot. 10. H. Makowski, I. Pilecki, *Zasady harmonii*, Warszawa: w litografii I. Plewińskiego, ulica Daniłowiczowska, No. 7, [przed 1898]. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 18507; sygn. 09 - Mak-Zas. Zdjęcie: Marta Walkusz

Nawiasem mówiąc przewagę sztycho- i litografii notuje się nawet jeszcze w latach 60. XX wieku głównie ze względu na czystość i wyrazistość zapisu nutowego⁴⁵⁵.

Także w dziedzinie ilustracji w badanym okresie nastąpił rozwój technologiczny: przede wszystkim zastosowano techniki fotochemiczne wraz z jednoczesnym użyciem maszyn rotacyjnych. Połączenie tych wynalazków stopniowo zastępowało pod koniec XIX wieku przestarzałe metody ksylograficzne i litograficzne. Jednymi z pierwszych firm specjalizujących się w fotografice były: Zakład Fotochemiczny Bolesława Wierzbickiego i Spółki oraz wspomniany wyżej zakład litograficzny O. Flecka⁴⁵⁶. B. Wierzbicki (1869-

⁴⁵⁵ M. Sawicki, *Matryce nutowe*, „Wiadomości Graficzne. Czasopismo Związku Zawodowego Pracowników Poligrafii” 1965, nr 6, s. 5.

⁴⁵⁶ S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 138-139

1923)⁴⁵⁷ otworzył w 1897 roku pierwszy w Królestwie Polskim zakład fotochemiczny przy ul. Złotej 3 (następnie 24) pod nazwą Zakłady Graficzne B. Wierzbicki i Spółka – po wycofaniu się wspólnika⁴⁵⁸ Wierzbicki prowadził firmę sam. W 1904 roku przeniósł ją na ul. Chmielną 61. Zakład posiadał kilka działów: drukarnię artystyczną, litografię, dział offsetowy, światłodrukarnię, fotochemografię, cynkografię oraz introligatornię. Drukarnia rozwijała się najlepiej ze wszystkich działów, a jej produkcja obejmowała bogato ilustrowane wydawnictwa książkowe, albumy malarskie, druki reklamowe, reprodukcje, a także nuty. Spod maszyn firmy Wierzbickiego wyszła spora ilość druków muzycznych – tylko w zbiorach Akademii Muzycznej w Gdańsku można znaleźć kilkanaście egzemplarzy takich nut, spośród których najwięcej wydanych zostało nakładem Gebethnera i Wolffa, następnie F. Hösocka oraz B. Rudzkiego. Nuty wydrukowane w zakładzie Wierzbickiego rejestruje również *Bibliografia polska 1901-1939*.

Na podstawie powyższych rozważań, można stwierdzić, że na tle ogólnej produkcji drukarstwa warszawskiego w badanym okresie, wytwory muzyczne reprezentowały stosunkowo wysoki poziom edytorski i miały oczywiście wkład w tworzenie kultury muzycznej miasta. Niewątpliwie było to związane z multiprofilowością wielkich przedsiębiorstw poligraficzno-wydawniczo-księgarskich oraz z ich nastawieniem na realizację zleceń w szerokim zakresie, z różnych dziedzin. Największe firmy, których działalność nie ograniczała się przecież do sfery poligraficznej, takie jak zakłady J. Ungra, Gebethnera i Wolffa, F. Hösocka, M. Orgelbranda, P. Laskauera czy Müllerów dzięki swej wszechstronności handlowo-usługowej były zależne właściwie tylko od aktualnej koniunktury rynkowej, do której były w stanie dopasować swoją działalność – także w zakresie oferty muzycznej. Zawiązywane wówczas spółki księgarskie były dodatkowym źródłem wzajemnego wsparcia. Kondycja firm, które zajmowały się tylko poligrafią uzależniona była przede wszystkim od liczby zleceń wydawców i autorów lub kompozytorów.

Choć poligrafia muzyczna nie była głównym działem żadnego z warszawskich zakładów, niektóre z nich miały tę działalność znacznie rozwiniętą, a poziom wykonania i liczba publikowanych muzykaliów stanowi jeden z wyznaczników ich rozpoznawalności

⁴⁵⁷ T. Galewski, *Wierzbicki Bolesław*, [w:] *SPKP*, s. 952-953.

⁴⁵⁸ Wspólnik nosił nazwisko Szalaj (zob. T. Galewski, *Wierzbicki*, s. 952) bądź Szalej (zob. S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 173).

(druki Cotty, Gebethnera i Wolffa, Witanowskiego, Mękarskiego i Konarzewskiego). Pozostali drukarze zajmowali się produkcją muzykaliów w dużo mniejszym stopniu – u niektórych była to zaledwie jedna bądź kilka-, kilkanaście publikacji muzycznych.

Biorąc pod uwagę aspekt technologiczny, druk muzykaliów jest szczególnie trudny ze względu na wykorzystywane w nich systemy notacji i oznaczeń, do wydrukowania których potrzebne były specjalne czcionki. Z powodu wielu trudności technologicznych i potrzeby szybkiego powielania publikacji w Warszawie stosowano przede wszystkim technikę litograficzną do produkcji muzykaliów. Skład ruchomymi czcionkami stanowił ogromną trudność w utworach muzycznych i stosowany był głównie w przykładach nutowych zamieszczanych w książkach i podręcznikach o tematyce muzycznej. Skład tego typu wymagał także od zecera dobrej znajomości zasad muzyki. W technice litograficznej i miedziorytniczej taka potrzeba istniała jedynie podczas przygotowania matrycy.

W podsumowaniu nasuwa się wniosek, że poza Drukarnią, Litografią i Sztycharnią Nut J. Komorowskiego oraz Litografią i Sztycharnią Nut J. Mękarskiego nie było w badanym okresie warszawskich drukarni muzycznych *sensu stricto*. Z drugiej strony wiele spośród licznych zakładów działających w latach 1875-1918 niewątpliwie miało w swojej ofercie muzykalia. Trudno wszelako przeprowadzić „sztywną” kategoryzację interesujących firm, bowiem w miarę upływu lat zmieniały się, przekształcały się z zakładów prowadzących działalność rzemieślniczą w przedsiębiorstwa wielofunkcyjne, aktywne w różnych segmentach rynku książki. Tym samym zacierała się specjalizacja firm, za wyjątkiem zakładów (zwłaszcza litograficznych i sztycharskich), które realizowały wyłącznie zamówienia zewnętrzne. Naturalnie, wyraźną specjalizację muzyczną miały dwie wymienione powyżej firmy Komorowskiego i Mękarskiego. Mimo wszystko, dzięki wnikliwej analizie przede wszystkim nut i książek z badanego okresu, a także informacji prasowych oraz studiom bibliograficznym udało mi się zidentyfikować te zakłady, które współtworzyły muzyczną poligrafię Warszawy w latach 1875-1918. Przedstawiam je w tabeli 2 podając lata ich działalności, jeśli są mi znane.

Tabela 2. Zakłady drukarskie i typograficzne. Opracowanie własne

L.p.	Nazwa zakładu	Okres działalności
1.	Drukarnia K. Piechocki i Spółka	-
2.	Drukarnia Lesznowskich	-
3.	Drukarnia Litografia i Sztucharnia Nut J. Komorowski	-
4.	Drukarnia M. Tarnowskiego (ul. Niecała 14)	-
5.	Drukarnia Piotra Ambroziewicza (lub Ambrożewicza)	-
6.	Litografia Ignacego Plewińskiego (ul. Damiłowiczowska 7)	-
7.	Sztucharnia K. Drzewieckiego	-
8.	Zakład Drukarski S. Chmielewskiego	-
9.	Drukarnia A.T. Jezierskiego	-1906
10.	Litografia Juliana Müllera i Karola Müllera (K. Müller po 1892)	1842 ⁴⁵⁹ lub 1851-1892
11.	Zakłady Litograficzno-Intrologatorskie Juliusza Volmara Flecka (Otton Fleck 1888-1937 ⁴⁶⁰)	1843-1888
12.	Drukarnia A. Ginsa (ul. Zielna 47), w latach 1900-1909 prowadzona przez syna Henryka Adolfa	ok. 1855-ok. 1900
13.	Drukarnia Józefa Ungra (1874-1883 syn Gracjan Jeżyński-Unger ; 1883 – bracia Jan i Józef Jeżyńscy ; 1905 – Stanisław Jeżyński (tylko odlewnia czcionek)	1857 ⁴⁶¹ -po 1906
14.	Litografia J.F. Konarzewskiego i J. Mękarskiego ; Litografia i Sztucharnia Nut J. Mękarskiego	1862-1927
15.	Jan Cotty	1863-1939
16.	Drukarnia J. Sikorskiego (Julia Sikorska 1886-1910)	1871-1910
17.	Drukarnia Józefa Kaufmanna	1872-1881
18.	Drukarnia Emila Skiwskiego ⁴⁶² (1839-1892) ⁴⁶³ (syn Jan prowadził firmę do 1900 r.)	1874-1900
19.	Drukarnia Józefa Bergera (ul. Elektoralna 14; w latach 1884-1890 prowadzona przez Wacława Ratyńskiego, od 1890 przez Józefa	1875-1884

⁴⁵⁹ I. Tessaro-Kosimowa podaje datę 1852, zob. też, *Historia litografii...*, s. 261.

⁴⁶⁰ Tamże, s. 241.

⁴⁶¹ Wg S. Lewandowskiego drukarnia Ungra powstała w 1841 roku, zob. S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 57.

⁴⁶² Drukarz ten pojawia się m.in w publikacji: A. Biehl, *14 Études*, no. 6-10, op. 44. Cah. 2, nouvelle ed. rev. par A. Różycki, Warszawa: M. Arct ([druk.] Emil Skiwski), [cenz. 1892], 9 s. ; 30 cm, (Études et Exercices. Degré 3 ; 1). BN, sygn.: Mus.III.65.210.

⁴⁶³ S. Szenic, *Cmentarz powązkowski 1851-1890. Zmarli i ich rodziny*, Warszawa 1982 s. 27-28. Jako rok urodzin podawany jest również 1836, zob. K. Woźniakowski, *Poligraf redaktorem: warszawski „Przyjaciół Dzieci” czasu redakcji Emila Skiwskiego (wrzesień 1890 – czerwiec 1892)*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2016, nr 211, s. 237. Według Zdzisława Dobrzańskiego E. Skiwski urodził się ok. 1837 roku, zob. Z. Dobrzański, *Skiwski Emil [w:] SPKP*, s. 825.

	Filipowicza (1870-1941))	
20.	Litografia Artystyczna Władysław Głowczewski	1877-1948
21.	Drukarnia Jana Noskowskiego (ul. Mazowiecka 11, ul. Warecka 15)	1880-ok. 1905
22.	Drukarnia Maurycy Lewiński i Syn	po 1880-1900
23.	Drukarnia Rubieszewskiego i Wrotnowskiego	1886-po 1939
24.	Litografia Cypriana Witanowskiego (Litografia od 1887, drukarnia od 1891)	1887-1937 ⁴⁶⁴
25.	Drukarnia Józefa Filipowicza (dawniej Bergera) (ul. Złota 3)	1890-1895
26.	Drukarnia Piotra Laskauera (do 1902 P. Laskauer i W. Babicki ; 1902 - 1930? P. Laskauer i S-ka)	1895-1930?
27.	Władysław Mazurczyk (ul. Królewska 9, Nowy Świat 23)	1897 ⁴⁶⁵ -
28.	Zakłady Graficzne Bolesława Wierzbickiego	1897-1936 ⁴⁶⁶
29.	Ludwik Biliński i Waław Maślankiewicz (Biliński 1905-1922 ; F. Jabłczyński 1924-1929)	1903 - 1929
30.	Drukarnia Społeczna Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich	1905-
31.	Drukarnia E. Nicz i Sp.	1906-1912?
32.	„Drukarnia Artystyczna” Kazimierza Kopytowskiego	1910?-1939
33.	Drukarnia W. Piekarniaka	1913-po 1939

Mimo niejednokrotnie dość skąpych informacji na temat działalności poszczególnych zakładów – często jedynym śladem po ich istnieniu są zachowane muzykalia – i niemożności sporządzenia kompletnej listy poligrafów „muzycznych”, prezentowane powyżej zestawienie przedstawia się dość imponująco. Podsumowując, można stwierdzić, że muzyczne drukarstwo Warszawy jak na warunki finansowe (niejednokrotnie ograniczające możliwości inwestycji w modernizację zakładów, nowoczesne technologie), lokalowe (liczne przeprowadzki), kadrowe (konieczność zatrudniania osób znających zasady muzyki) i polityczne (cenzura) pozostawało na dość wysokim poziomie, także na tle innych ośrodków polskich. Jednak nie był na tyle wysoki, aby mógł pozwolić na realizację wszystkich przedsięwzięć edytorskich warszawskich nakładców. Właśnie omówienie działalności wydawniczej i księgarskiej w kolejnym

⁴⁶⁴ I. Tessaro-Kossimowa podaje 1881 jako rok rozpoczęcia działalności C. Witanowskiego, por. I. Tessaro-Kossimowa, *Historia litografii...*, s. 276.

⁴⁶⁵ I. Tessaro-Kossimowa podaje 1897 jako rok rozpoczęcia działalności W. Mazurczyka, lecz istnieją druki muzyczne z datą cenzury 1896, zob. np. *Proba = (Próba)*, dz. cyt., BN, sygn.: Mus.III.152.720 ; por. I. Tessaro-Kossimowa, *Historia litografii...*, s. 276. Możliwe jednak, że cenzura dopuściła utwór rok przed ostatecznym wydrukowaniem egzemplarza; data cenzury może być powielana przez następne lata.

⁴⁶⁶ Wg E. Pokorzyńskiej jest to skrajna data działalności Wierzbickiego jako introligatora, zob. E. Pokorzyńska, dz. cyt., s. 525.

rozdziale ukaże pełny, bogaty obraz warszawskiego edytorstwa muzycznego, z uwzględnieniem roli największych firm, dysponujących własnym zapleczem poligraficznym (np. Gebethner i Wolff, F. Hösick i M. Arct).

Rozdział 3. Wydawnictwa i księgarnie muzyczne działające w Warszawie w latach 1875-1918 i ich oferta

Pamiętając, że druki muzyczne ukazywały się na zlecenie instytucji i organizacji – o czym była mowa w rozdziale pierwszym niniejszej rozprawy – szczególnie Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego (Katalog Główny BN rejestruje m.in. 37 utworów S. Moniuszki wydanych nakładem WTM⁴⁶⁷) oraz wydawane były nakładem własnym np. autorów, chciałabym się tutaj skupić na nakładcach profesjonalnych.

Tak jak w poprzednich rozdziałach, także i w tym należy spojrzeć na profesjonalnych wydawców i księgarzy warszawskich z kilku punktów widzenia. Przede wszystkim należy zacząć od ról społeczno-politycznych, jakie pełnili ludzie książki na przełomie XIX i XX wieku, związanych z zajmowanym przez nich miejscem w hierarchii społecznej. Następnie należy przeanalizować działalność edytorów muzycznych w latach 1875-1918, która podobnie jak w przypadku drukarzy muzykaliów została omówiona w literaturze przedmiotu dość pobieżnie i wyrywkowo – wiele nazwisk pojawi się tu po raz kolejny, lecz omawianych z innej perspektywy. Za najważniejsze zadanie niniejszej części rozprawy uznałam też charakterystykę publikacji muzycznych z warszawskim adresem wydawniczym – przy czym tak jak W. Tomaszewski w przypadku muzykaliów wydanych do 1865 roku⁴⁶⁸ za istotne elementy rozpoznawcze wydawców uważam znaki wydawnicze, przynależność danej publikacji do określonej serii wydawniczej, a także pojawiające się w adresie wydawniczym nazwy ulic oraz informacje na temat współpracy z drukarzami. Sądzę również, że przedstawienie historii zwłaszcza mniej znanych firm pozwoli w niektórych przypadkach na uporządkowanie różnorodnych danych zebranych na podstawie analizy druków, katalogów bibliotecznych i opracowań. Poniższa tabela 3, podobnie jak w przypadku zestawienia drukarzy muzykaliów w poprzednim rozdziale, ujmuje w ramach czasowych działalność nakładców oraz ich następców i spadkobierców.

⁴⁶⁷ A. Spóz, *Tradycje moniuszkowskie...*, s. 261-269. Por też. *Aneks 2. Utwory S. Moniuszki wydane nakładem Sekcji im. Moniuszki*, tamże, s. 283-286.

⁴⁶⁸ W. Tomaszewski, *Warszawskie edytorstwo muzyczne...*

Tabela 3. Profesjonalne wydawnictwa, drukarnie i księgarnie muzyczne działające w Warszawie w latach 1875-1918. Opracowanie własne

Lp.	Wydawnictwo lub wydawca	Okres działalności
1.	A. Fleck (Iskierka)	.
2.	Jerzy Dunin-Borkowski	.
3.	Wydawnictwo Stanisław Samoń ⁴⁶⁹	.
4.	Wilden Marceli (kierownik działu nut w firmie Gebethnera i Wolffa, później samodzielny wydawca) ⁴⁷⁰	.
5.	Wydawnictwo Kasy Przejrzystości i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich	.
6.	Wydawnictwo Stowarzyszenia Pracowników Księgarskich	.
7.	Księgarnia G.A. Sennewalda ⁴⁷¹ (G.K. Sennewald 1860-1896 ; Władysław Gustaw Sennewald 1896-1901 ⁴⁷² ; Maria Jadwiga Reutt 1901-1905 ⁴⁷³)	1832-1905
8.	Księgarnia S. Orgelbranda (Samuel: 1836-1868 ; Mieczysław: 1868-1903 ⁴⁷⁴ ; Hipolit: 1903-1919 ⁴⁷⁵ (wraz z Henrykiem Rundo (1858-?) ⁴⁷⁶ i Janem Kazimierzem Skiwskim ⁴⁷⁷)	1836-1919
9.	Wydawnictwo i Księgarnia Juliana Müllera	1851-1892
10.	Księgarnia Gebethnera i Wolffa (G.A. Gebethner 1857-1901 ; A.R. Wolff 1857-1910 ; Jan Robert Gebethner 1902-1910 ⁴⁷⁸ ; Józef August Wolff 1901-1918 ⁴⁷⁹)	1857-1951
11.	E. Wende i Sp. (Tadeusz Hiż ⁴⁸⁰ , Andrzej Turkuł (1898-1928) ⁴⁸¹ i Roman Wende 1898-1905) ⁴⁸²	1858-1928

⁴⁶⁹ Daty życia nieznane. Prowadził redakcję i wydawnictwo czasopisma „Trubadur Warszawski” oraz księgarnię przy ul. Siennej 4, w której można było nabyć m.in. nuty, zob. „Trubadur Warszawski” 1911, nr 6, s. 8. Brakuje jednak potwierdzenia w źródłach, że sam wydawał muzykalia. W *Bibliografii polskiej 1901-1939* znajdują się tylko dwa przykłady wydawnictw Samonia, jednakże są to jedynie teksty piosenek z kabaretów i operetek: *Alli Baba. Z operetki najnowsze kuplety*, Warszawa: Wyd. Samoń ; Druk. Warsz. Zakłady Drukarskie, 1911, 8 s. oraz J. Jankowski, *Kuplety, piosenki i monologi*, Warszawa: Samoń („Minerwa”), 1912, 16 s.. Por. *Bibliografia polska 1901-1939*.T. 1, s. 148.

⁴⁷⁰ L. Fiszer, *Wspomnienia starego księgarza*, Warszawa 1959, s. 54.

⁴⁷¹ Gustaw Adolf Sennewald zmarł w 1860 roku, zob. A. Lewandowska, *Sennewald Gustaw Adolf*, [w:] *SPKP*, s. 808.

⁴⁷² A. Lewandowska, *Sennewald Władysław Gustaw*, [w:] *SPKP*, s. 809.

⁴⁷³ Maria Jadwiga Reutt (Reuttówna) (1863 lub 1867-1942), zob. C. Gajkowska, *Reutt (Reuttówna) Maria Jadwiga*, [w:] *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, [online] <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/maria-jadwiga-reutt> [dostęp 03.1.2019].

⁴⁷⁴ W. Gramatowski, *Orgelbrand Mieczysław*, [w:] *SPKP*, s. 647.

⁴⁷⁵ Tamże.

⁴⁷⁶ Tamże, s. 648.

⁴⁷⁷ Daty życia nieznane, zob. Z. Dobrzański, *Skiwski Emil*, [w:] *SPKP*, s. 826, por. K. Woźniakowski, *Poligraf redaktorem: warszawski „Przyjaciel Dzieci” czasu redakcji Emila Skiwskiego (wrzesień 1890 – czerwiec 1892)*, „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*” 2016, nr 14, s. 251 [online] <http://sbsp.up.krakow.pl/article/viewFile/20811861.14.16/3106> [dostęp 03.1.2018].

⁴⁷⁸ K. Konarska, *Gebethner Jan Robert*, [w:] *SPKP*, s. 250-251.

⁴⁷⁹ K. Konarska, *Wolff Józef August*, [w:] *SPKP*, s. 978.

⁴⁸⁰ F. Pieczętkowski, *Hiż Tadeusz*, [w:] *SPKP*, s. 332.

⁴⁸¹ H. Tadeusiewicz, *Turkuł Andrzej*, [w:] *SPKP*, s. 915.

12.	Leopold Schiller (Szyller) ⁴⁸³ , ul. Nowy Świat 19 (do 1878), 31 (do 1894), 32 (1896) ⁴⁸⁴	1865-1899?
13.	Księgarnia Maurycego Orgelbranda (Wydawnictwo 1897-1904) ; Księgarnia Marcela Machwitza (dawniej Orgelbranda) 1897-1900 ⁴⁸⁵ (Zofia Machwitz Lazerowa (?-1941 ⁴⁸⁶) i Aleksander Lazer (1871-1934 ⁴⁸⁷) 1900-1941 (pod nazwą Maurycy Orgelbrandt! ⁴⁸⁸)	1865-1904
14.	Księgarnia Ferdynanda Hösicka (Ferdynand 1900-1913 ⁴⁸⁹ ; Stanisław Markusfeld 1913-1919 ⁴⁹⁰	1865-1940
15.	Wydawnictwo Gabriela Centnerszvera	1867-1912
16.	Księgarnia J. Ungra i W. Banarskiego	1872-1880
17.	Wydawnictwo Henryka Trenklera	przed 1875-1902?
18.	Wydawnictwo Michała Glücksberga ⁴⁹¹	1875-1907
19.	Wydawnictwo Echa Muzycznego	1877-1907
20.	Księgarnia Ludwika Polaka ⁴⁹²	1880-1885
21.	Księgarnia Antoniego Lesmana ⁴⁹³ i Ferdynanda Świszczowskiego ⁴⁹⁴	1882-1884
22.	Księgarnia i Skład Nut A.W. Gruszeckiego	1884-1887
23.	Księgarnia i Antykwariat Ch. J. Rosenweina	1885-1914
24.	Księgarnia Edwarda Kolińskiego ⁴⁹⁵	1887-1907
25.	Arct Michał ⁴⁹⁶	1887-1950
26.	Księgarnia Juliana Guranowskiego ⁴⁹⁷	1888-1906
27.	Księgarnia Konstantego Trepte ⁴⁹⁸	1893-1927

⁴⁸² J. Długosz, *Wende Edward...*, s. 944.

⁴⁸³ K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia*. T. 4: R-U, s. 466-467.

⁴⁸⁴ „Na Nowym-Świecie przybyła nowa Xięgarnia oraz Skład Nót i Papieru L. Schillera, założona w domu niegdyś Taubego nieopodal ulicy Chmielnej”, zob. „Kurier Warszawski” 1865, nr 245, s. 1282.

⁴⁸⁵ M. Mlekicka, *Wydawcy książek w Warszawie...*, s. 155. Daty życia Machwitza nieznanne.

⁴⁸⁶ *Maria Konopnicka, listy do synów i córek*, wstęp i oprac. L. Magnone, Warszawa 2010, s. 182, [online] https://www.academia.edu/14939332/Maria_Konopnicka_Listy_do_syn%C3%B3w_i_c%C3%B3rek_wst%C4%99p_i_opracowanie_Lena_Magnone_Wydawnictwo_IBL_PAN_Warszawa_2010?auto=download [dostęp 03.1.2018].

⁴⁸⁷ Tamże, s. 566.

⁴⁸⁸ Tamże.

⁴⁸⁹ I. Nagórska, *Hösick Ferdynand Wilhelm ...*, s. 334.

⁴⁹⁰ J. Ladorucki, *Wybrane polskie serie poetyckie i wydania wzorcowe poezji dla uczniów i nauczycieli do 1939 roku. Aspekty edytorskie i kulturowe* (podrozdział „Księgarnia F. Hoesicka” Mariana i Szymona Sztajnsbergów), „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2017, nr 1 (18), s. 36. Na temat S. Markusfelda zob. też I. Nagórska, *Hösick Ferdynand*, [w:] SPKP, s. 334.

⁴⁹¹ M. Topińska, *Glücksberg Michał*, [w:] SPKP, s. 267.

⁴⁹² M. Grabowska-Wilczyńska, *Polak Ludwik*, [w:] SPKP, s. 694.

⁴⁹³ I. Lepalczyk, *Lesman Antoni*, [w:] SPKP, s. 507.

⁴⁹⁴ F. Pieczętkowski, *Świszczowski Ferdynand*, [w:] SPKP, s. 894.

⁴⁹⁵ J. Długosz, A. Kłossowski, *Koliński Edward*, [w:] SPKP, s. 429.

⁴⁹⁶ J. Kacprzak, *Arct Michał*, [w:] SPKP, s. 14-15.

⁴⁹⁷ Z. Żebrowska, *Guranowski Julian*, [w:] SPKP, s. 307.

⁴⁹⁸ F. Pieczętkowski, *Trepte Konstanty*, [w:] SPKP, s. 905-906.

28.	Księgarnia nakładowa Adama Grzegorza Dubowskiego ⁴⁹⁹	1895-1905
29.	Księgarnia Stanisława Sadowskiego ⁵⁰⁰	1896-1921
30.	Księgarnia Maksymiliana Borkowskiego ⁵⁰¹ (M. Borkowski i Stanisław Karpowicz 1896-1899 ⁵⁰² ; M. Borkowski 1899-1926)	1896-1926
31.	Księgarnia Mateusza Szczepkowskiego ⁵⁰³	1897-1918
32.	Księgarnia Stanisława Fabijańskiego ⁵⁰⁴ (do 1931 roku żona Maria)	1897-1930
33.	Księgarnia Nakładowa J. Fiszer (J. Fiszer 1898-1909; M. Fiszerowa 1909-1934)	1898-1934
34.	Wydawnictwo S. Karpowicza	1899-?
35.	Warszawskie Towarzystwo Akcyjne Artystyczno-Wydawnicze	1899-1901
36.	Wydawnictwo K. Idzikowskiego	1901-1905
37.	Wydawnictwo Alfreda Zonera ⁵⁰⁵	1902-?
38.	Księgarnia Popularna	1903-1939
39.	Wydawnictwo B. Rudzki	1906-?
40.	Księgarnia Mazowiecka	1910-1927
41.	Księgarnia Wincentego Jakowickiego ⁵⁰⁶	1912-1928
42.	Księgarnia I. Rzepeckiego	1913-1920

3.1. Typologia nakładców

W ostatniej ćwierci XIX wieku upowszechniło się społeczne poczucie siły sprawczej książki, prasy i ich instytucji dla rozwoju oświaty (wydawnictw, drukarni, księgarń⁵⁰⁷, bibliotek⁵⁰⁸) oraz edukacji, kultury, a zwłaszcza dla popularyzacji nauki i wreszcie dla zachowania tożsamości narodowej. Wzrosło zainteresowanie książką i prasą (także czasopismami, czego przykładem może być popularność „Niwy” czy „Przeglądu

⁴⁹⁹ H. Tadeusiewicz, *Dubowski Adam Grzegorz*, [w:] *SPKP*, s. 186-187.

⁵⁰⁰ H. Werno, *Sadowski Stanisław*, [w:] *SPKP*, s. 783-784.

⁵⁰¹ F. Pieczętkowski, *Borkowski Maksymilian*, [w:] *SPKP*, s. 82-83.

⁵⁰² S. Konarski, *Karpowicz Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 12, Wrocław 1966-1967, s. 121-123; H. Werno, *Karpowicz Stanisław*, [w:] *SPKP*, s. 399.

⁵⁰³ F. Pieczętkowski, *Szczepkowski Mateusz*, [w:] *SPKP*, s. 872-873.

⁵⁰⁴ J. Fabijański, *Fabijański Stanisław*, [w:] *SPKP*, s. 211.

⁵⁰⁵ *Alfred Jan Zoner*, [online] <https://www.geni.com/people/Alfred-Zoner/6000000041749339142> [dostęp 12.12.2018].

⁵⁰⁶ Pachoński J., *Jakowicki Wincenty*, [w:] *SPKP*, s. 356.

⁵⁰⁷ Dla działalności oświatowej największe znaczenie miały m.in. Księgarnia Krajowa Konrada Prószyńskiego (1851-1908) i Księgarnia Ludowa Józefa Grajnera (1831-1910), zob. B. Bieńkowska, H. Chamerska, *Zarys dziejów książki*, Warszawa 1987, s. 311-312.

⁵⁰⁸ Na temat roli bibliotek powszechnych w rozwoju oświaty zob. m.in. B. Bieńkowska, H. Chamerska, *Tysiąc lat książki...*, s. 202.

Tygodniowego⁵⁰⁹) wśród grup społecznych, które wcześniej takowego nie wykazywały⁵¹⁰. Pojawiły się czasopisma specjalistyczne, w tym muzyczne o czym była mowa wcześniej, rosły nakłady dzienników⁵¹¹. Nakładcy zaczęli publikować wtedy m.in. wielotomowe wydawnictwa naukowe i popularnonaukowe głównie z zakresu nauk historycznych⁵¹² i przyrodniczych. Popyt na książki wzrósł m.in. wraz z potrzebami związanymi z kształceniem w nowych zawodach, nauczaniem domowym oraz kursami tajnymi⁵¹³. Działalność związana z produkcją i kolportażem książki zaczęła kojarzyć się z prestiżem i korzyściami finansowymi. Powstawały i rozwijały się kolejne przedsiębiorstwa poligraficzne (głównie prywatne, jednoosobowe), które z racji zamierzonej ciągłości swej pracy i zastrzeżonej prawnie nazwy zyskiwały miano firm profesjonalnych. Wiele wydawnictw produkowało zarówno publikacje zwarte, jak i periodyki, o różnorodnej, rozległej tematyce, częstotliwości, z wielokierunkowym przeznaczeniem czytelniczym⁵¹⁴.

Wspomniana w poprzednim rozdziale multiprofilowość wielkich zakładów wydawniczo-księgarsko-drukarskich w Polsce była już utrwalałym zjawiskiem. Największy udział w rynku książki i prasy miały firmy o ustalonym już prestiżu: Gebethnera i Wolffa, M. Orgelbranda, M. Glücksberga (1838-1907)⁵¹⁵, G.K. Sennewalda oraz E. Wende, które w 1873 roku zawiązały Spółkę Wydawniczą Księgarzy Warszawskich. Jej powołanie było przejawem dążenia do organizacji przemysłu książkowego według reguł gospodarki kapitalistycznej, które obok możliwości szybkiego bogacenia się niosły także ryzyko nagłej utraty przez firmę pozycji na rynku⁵¹⁶. Celem spółki była zwłaszcza wspólna praca na rzecz nauki przez publikowanie dzieł skierowanych głównie do warszawskiej inteligencji⁵¹⁷, a także

⁵⁰⁹ M. Kwiatkowska, *Rynek – polityka – edukacja. Wydawcy profesjonalni w Królestwie Polskim wobec programów upowszechniania i popularyzacji wiedzy na przełomie XIX i XX wieku*, [w:] *Działalność instytucji wydawniczych na rzecz oświaty i edukacji w XIX i początkach XX wieku*, pod red. I. Michalskiej i G. Michalskiego, Łódź 2014, s. 15.

⁵¹⁰ B. Bieńkowska, H. Chamerska, *Zarys dziejów...*, s. 310.

⁵¹¹ Tamże, s. 311.

⁵¹² Zob. M. Kwiatkowska, *Książka naukowa w repertuarze wydawców warszawskich w drugiej połowie XIX wieku : piśmiennictwo dyscyplin humanistycznych*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum” 2001, t. 10, s. 39-56.

⁵¹³ B. Bieńkowska, H. Chamerska, *Zarys dziejów...*, s. 310.

⁵¹⁴ J. Kostecki, *Ruch wydawniczy na ziemiach polskich (1877-1986)*, [w:] *Instytucje – publiczność – sytuacje lektury. Studia z historii czytelnictwa*. T. 4, red. J. Kosteckiego, Warszawa 1992, s. 158-160, 169-170.

⁵¹⁵ M. Topińska, *Glücksberg Michał...*, s. 267.

⁵¹⁶ K. Haubold, *Spółdzielczość w drukarstwie, przemyśle wydawniczym i księgarstwie*, Warszawa 1934, s. 4.

⁵¹⁷ M. Kwiatkowska, *Rynek – polityka – edukacja...*, s. 16.

zapobieganie wzajemnej konkurencji. Jej zawiązanie stało się jedną z najnowszych zdobyczy gospodarczych ówczesnej Warszawy na gruncie edytorstwa i księgarstwa.

Oczywiście, w mieście działały jeszcze inne, znaczące organizacje edytorskie, które przeważnie były spółkami kilku firm oraz zrzeszeniami osób, np. mecenasów sztuki, muzyków, przedstawicieli bogatych rodzin i środowisk biznesowo-handlowych. Wśród tego rodzaju podmiotów, publikujących muzykalia, należy wymienić na przykład Wydawnictwo Stowarzyszenia Pracowników Księgarskich, ale przede wszystkim Wydawnictwo Kasy Przeworności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich, która do 1904 roku opublikowała co najmniej 138 wydawnictw muzycznych⁵¹⁸ – do Kasy należeli tacy nakładcy jak m.in. Adam Grzegorz Dubowski (1835-1912)⁵¹⁹, A. Turkuł (1856-1929, spółka E. Wende)⁵²⁰, Teodor Paprocki (1856-1895)⁵²¹, Zygmunt Arct (1871-1935)⁵²², Aleksander Lazer (1871-1934)⁵²³ i I. Rzepecki.

Klaudia Kowalczyk, autorka monografii *Księgarstwo warszawskie w drugiej połowie XIX wieku* (Warszawa 2004), wyodrębnia trzy rodzaje spółek zawieranych w ówczesnej Warszawie:

- firmowe, działające pod nazwiskami wspólników;
- komandytowe, gdzie jeden ze wspólników odpowiadał całym majątkiem za zobowiązania spółki; w ich obrębie wyróżnia się także spółki akcyjne, w których wspólnotę tworzyły kapitały, a nie osoby;
- tzw. ciche, czyli stowarzyszenia udziałowe, które oficjalnie nie były zarejestrowane, a wspólnicy dzielili się zyskami ze zrealizowanych zleceń⁵²⁴.

Największy udział w muzycznym rynku wydawniczym i księgarskim miały spółki komandytowe i firmowe, a wśród nich przede wszystkim zakłady: Gebethnera i Wolffa, M.

⁵¹⁸ K. Kowalczyk, *Księgarstwo warszawskie...*, s. 75.

⁵¹⁹ Początkowo pracował jako zecer w firmie T. Paprockiego, następnie przez 14 lat pełnił tam stanowisko zastępcy kierownika. Po krótkim okresie pracy u Gebethnera i Wolffa, w 1895 roku otworzył przy ul. Chmielnej 30 księgarnię. Początkowo prowadził ją wspólnie z zecerem R. Gajewskim, a od 1898 roku działał już samodzielnie, w 1900 roku przenosząc firmę na ul. Marszałkowską 91. W latach 1905-1907 przeszedł całkowicie na działalność wydawniczą, którą prowadził z synem Marianem Joachimem. Po 1907 roku ich drogi zawodowe się rozeszły: M.J. Dubowski otworzył własną księgarnię nakładową przy ul. Wspólnej 49, zaś A.G. Dubowski wrócił do pracy u Gebethnera i Wolffa. Zob. H. Tadeusiewicz, *Dubowski Adam Grzegorz...*, s. 186-187.

⁵²⁰ H. Tadeusiewicz, *Turkuł Andrzej...*, s. 915.

⁵²¹ J. Racięcka, *Paprocki Teodor*, [w:] *SPKP*, s. 658 podaje „ok. 1857” jako rok urodzenia T. Paprockiego.

⁵²² J. Kacprzak, *Arct Zygmunt*, [w:] *SPKP*, s. 15-17.

⁵²³ I. Treichel, *Lazer Aleksander*, [w:] *SPKP*, s. 500.

⁵²⁴ K. Kowalczyk, *Księgarstwo warszawskie...*, s. 32-35.

Arcta, E. Wende⁵²⁵, A. Lesmana (daty życia nieznane) i F. Świszczowskiego (1846-1913)⁵²⁶ oraz T. Paprockiego i Spółki. W spółkach firmowych współnikami bardzo często byli członkowie rodzin, a kierownictwo nimi przekazywano z ojca na syna. Tak było np. w powstałej w 1836 roku Księgarni M. Arcta, działającej początkowo w Lublinie pod kierownictwem Stanisława Samuela⁵²⁷ Arcta (1818-1900)⁵²⁸, który od 1856 zaczął współpracę z bratankiem — M. Arctem⁵²⁹. Ten drugi w 1887 roku kupił w Warszawie od Artura W. Gruszeckiego (1852-1929)⁵³⁰ księgarnię i skład nut przy ul. Nowy Świat 53 i od razu rozpoczął też działalność wydawniczą oraz drukarską. Faktyczne kierownictwo firmy pełnił jednak syn Michała – Z. Arct⁵³¹. W 1914-1915 przeniesiono księgarnię na ul. Nowy Świat 35⁵³².

Podobną historię miała również firma Gebethner i Wolff - spółka księgarska, skład nut oraz wydawnictwo założone w 1857 roku przez G.A. Gebethnera⁵³³ i A.R. Wolffa⁵³⁴. Od

⁵²⁵ Po odbyciu praktyki księgarskiej w Rydze przeniósł się do Warszawy w 1858 roku, gdzie wraz ze współnikiem Wilhelmem Sanderem (daty życia i śmierci nieznane) 26 sierpnia tego roku założył księgarnię sortymentową E. Wende i Sp. Początkowo mieściła się ona przy ul. Senatorskiej 2, a od ok. 1865 roku przy Krakowskim Przedmieściu 412a, potem pod nr 9 - na rogu ul. Królewskiej. Po pewnym czasie E. Wende został jej jedynym właścicielem. Zob. J. Długosz, *Wende Edward*, s. 944.

⁵²⁶ Założyli w 1882 roku księgarnię, skład nut i wypożyczalnię książek. Spółka przetrwała do 1884 roku (przejął ją A.W. Gruszecki). Zob. I. Lepalczyk, *Lesman Antoni...*, s. 507 oraz F. Pieczętkowski, *Świszczowski Ferdynand...*, s. 894. Krótkotrwała działalność firmy była kontynuacją prac wydawniczych A. Lesmana zainicjowanych w 1881 roku jeszcze w zakładzie działającym pod kierownictwem ojca – Bernarda Lesmana (Lessmann, 1815-1878), zob. P. Łopuszański, *Z rodu księgarzy - warszawskie korzenie Bolesława Leśmiana*, „Pamiętnik Literacki, czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” 2003, nr 94/3, s. 151-152. A. Lesman publikował prace filozoficzne oraz rozpoczął dziesięciotomową edycję poezji *Lira polska* – tom 1 wydał w 1882 roku, kolejne ukazały się już nakładem spółki Lesman i Świszczowski; od tomu 7 w adresie wydawniczym ponownie figurował tylko A. Lesman, który po opuszczeniu spółki otworzył nowy zakład przy ul. Zgoda 1. Wspólnicy wydawali również książki podróżnicze i popularnonaukowe w serii „Książeczki Dziesięciogroszowe”, zob. tamże, s. 160. Jeśli chodzi o muzykalia, spółka na pewno prowadziła ich sprzedaż – A. Lesman opracował *Katalog czytelnicy znajdującej się przy Księgarni i składzie nut Lesmana i Świszczowskiego*, *Mazowiecka 14*, Warszawa 1884, zob. K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia*. T. 15: *Katalogi*, Kraków 1991, s. 159. W opracowaniach nie ma wzmianki o tym, że Lesman i Świszczowski byli również wydawcami muzykaliów, ja natomiast znalazłam jeden utwór muzyczny opublikowany przez tę spółkę, przechowywany w BN oraz w BUŁ: A. Sonnenfeld, *Carmen quadrille composée pour le piano* op. 145, Varsovie: Lesman & Świszczowski, cenz. 1882., znak wyd. L 2 S. BN, sygn.: Mus.III.75.414 ; BUŁ, sygn.: M 18548.

⁵²⁷ A. Skrzypczak, *Księgarnia i wydawnictwo Michała Arcta w Warszawie 1887-1950*, [w:] *Warszawscy wydawcy*, red. J. Myszkowska, Warszawa 2003, „Sesje Varsavianistyczne”, z. 10, s. 22.

⁵²⁸ J. Kacprzak, *Arct Stanisław*, [w:] *SPKP*, s. 14.

⁵²⁹ J. Kacprzak, *Arct Michał...*, s. 14-15.

⁵³⁰ T. Smolarczyk, *Gruszecki Artur*, [w:] *SPKP*, s. 300.

⁵³¹ J. Kacprzak, *Arct Stanisław*, [w:] tamże, s. 15-16.

⁵³² Po śmierci M. Arcta firma przyjęła nazwę „Spadkobiercy Michała Arcta” i była prowadzona przez synów Michała – Zygmunta (daty życia nieznane) i Stanisława Jana (1884-1963), a także Stanisława Arcta (1919-1942) i Jana Golczewskiego (wnuka M. Arcta). Zob. F. Pieczętkowski, *Arct Stanisław Jan*, [w:] *SPKP*, s. 17-18.

⁵³³ K. Konarska, *Gebethner Gustaw Adolf*, [w:] *SPKP*, s. 249-250.

1860 roku przyjęła nazwę Gebethner i Wolff. Na początku mieściła się przy ul. Krakowskie Przedmieście 415 (17, następnie 15) i od razu stała się jednym z najbardziej liczących się przedsiębiorstw w podzielonej kordonami granicznymi zaborców Polsce i za granicą. Od 1874 roku posiadała filię w Krakowie⁵³⁵, od 1899 w Łodzi⁵³⁶, 1907 w Nowym Jorku⁵³⁷, od 1910 w Lublinie⁵³⁸, od 1919 w Poznaniu⁵³⁹, a w latach 1925-1930 w Paryżu⁵⁴⁰. Dział muzyczny firmy rozpoczął działalność równocześnie z wydawaniem książek; kierował nim syn G.A. Gebethnera – Gustaw Wojciech Gebethner (1859-1909)⁵⁴¹. Publikował m.in. utwory S. Moniuszki, początkowo na zlecenie Sekcji im. S. Moniuszki WTM. Dzieła Moniuszki wydawano zarówno w postaci partytur, wyciągów fortepianowych, materiałów dla orkiestry, jak i partytur chóralnych z akompaniamentem fortepianowym. Nuty publikowane nakładem Sekcji im. S. Moniuszki WTM były sygnowane znakiem wydawniczym Gebethnera i Wolffa, pod którym umieszczano skrót „Sek. Mon.”⁵⁴². Firma wydawała także dzieła Ignacego Feliksa Dobrzyńskiego (1807-1867) i pierwsze edycje zbiorowe utworów F. Chopina⁵⁴³. Opublikowała również wiele prac z zakresu teorii i historii muzyki, śpiewniki i inne liczne

⁵³⁴ Taż, *Wolff August Robert*, tamże, s. 977-979.

⁵³⁵ Organizatorem filii w Krakowie był Władysław Ludwik Anczyc (1823-1883), pisarz, działacz polityczny i społeczno-oświatowy. Na zlecenie G.A. Gebethnera i A.R. Wolffa zakupił księgarnię od Jana Jaworskiego (1815-1875). Od 1875 roku prowadził ją pod nazwą Gebethner i Wolff. Od 1891 firmą zarządzał Ferdynand Świszczowski (1846-1913). Zob. I. Aleksandrowicz, Z. Rybska, *Anczyc Władysław Ludwik*, [w:] *SPKP*, s. 10-12.

⁵³⁶ W 1890 roku otwarto w Łodzi skład nut i fortepianów, zob. np. *Nowości muzyczne wydane nakładem Gebethnera i Wolffa w Warszawie, filia w Łodzi, Piotrkowska 225 (18), I piętro* [anons], „Dziennik Łódzki” 1890, nr 264, s. 4, [online] <http://bc.wimbp.lodz.pl/dlibra/publication?id=8629&tab=3> [dostęp 03.1.2019]. W 1899 roku założono również księgarnię sortymentową, której kierownictwo pełnił Janusz Eustachy Goźliński (1870-1961). W 1901 księgarnię sprzedano Zygmuntovi Rychlińskiemu (daty życia nieznane) oraz Rudolfowi Wegnerowi (1876-1941), zob. K. Konarska, *Gebethner Gustaw Adolf*, [w:] *SPKP*, s. 249; daty życia Wegnera zob. P. Pilarczyk, *Rudolf Wegner*, [w:] Korporacja Akademicka Hermesia, [online] http://hermesia.pl/?page_id=7%E2%80%8F [dostęp 03.1.2019]. Jan Muszkowski (*Z dziejów firmy Gebethner i Wolff 1857-1937*, Warszawa 1938, s. 24-25), podaje jednak, że filię w Łodzi otwarto w 1902 roku, a w 1904 sprzedano ją Z. Rychlińskiemu i R. Wegnerowi. W 1912 spółka Gebethner i Wolff odkupiła firmę od Stanisława Miszewskiego (1874-1942), który jako kierownik prowadził ją do 1928 roku, por. J. Jaworska, *Miszewski Stanisław*, [w:] *SPKP*, s. 598; por. tamże, s. 252.

⁵³⁷ *Z dziejów firmy Gebethner i Wolff...*, s. 18-19.

⁵³⁸ Data jest niepewna, J. Muszkowski podaje 1910 (*Z dziejów firmy Gebethner i Wolff...*, s. 26), zaś Krystyna Konarska - 1908 (K. Konarska, *Gebethner Jan Robert ...*, s. 251). Filia lubelska działała do 1932 roku.

⁵³⁹ K. Konarska, *Gebethner Jan Robert...*, s. 251.

⁵⁴⁰ *Z dziejów firmy Gebethner i Wolff ...*, s. 29.

⁵⁴¹ K. Konarska, *Gebethner Gustaw Adolf...*, [w:] *SPKP*, s. 250.

⁵⁴² A. Spóz, *Tradycje moniuszkowskie...*, s. 261-269. Por też. *Aneks 2. Utwory S. Moniuszki wydane nakładem Sekcji im. Moniuszki*, tamże, s. 283-286.

⁵⁴³ J.M. Chomiński, T.D. Turło, *Katalog dzieł Fryderyka Chopina = A catalogue of the works of Frederick Chopin*, Kraków 1990, s. 261-263.

utwory kompozytorów polskich oraz obcych, zarówno w wydaniach samoistnych jak i w ramach serii.

Działalność wydawnicza firmy E. Wende w zakresie muzykaliów w ogóle nie została przeanalizowana w literaturze przedmiotu, mimo że opublikowała pokaźną liczbę druków muzycznych: tylko w Katalogu Głównym BN można odnaleźć ponad 160 rekordów nut wydanych przez nią przed 1918 rokiem, a w katalogu NUKAT ponad 50, choć nie wszystkie nuty ukazały się w Warszawie. Nazwa firmy występuje na drukach w wielu wariantach: Ed. Wende, E. Wende, E. Wende & Co., E. Wende & Sp., E. Wende i S-ka, E. Wende i Spółka, skł. gł. E. Wende i Ska; E. Wende et Cie, nakład i własność księgarni i składu nut E. Wende i Ska – do spółki weszli T. Hiż (1883-1945)⁵⁴⁴ i A. Turkuł. Podawano ją także jednocześnie z warszawskim adresem „F. Jasińskiego”⁵⁴⁵, z łódzkim adresem wydawniczym firmy Ludwika Fiszera (1890-1962)⁵⁴⁶, kijowskim Leona Idzikowskiego (1827-1865)⁵⁴⁷ oraz adresami

⁵⁴⁴ F. Pieczętkowski, *Hiż Tadeusz*, [w:] *SPKP*, s. 332.

⁵⁴⁵ Chodzi o Feliksa Jasińskiego (1861-1929) – kolekcjonera sztuki, kompozytora, przede wszystkim jednak krytyka muzycznego i literackiego, zob. A. Kobos, *Wielki czarny ptak - Feliks „Manggha” Jasiński*, [online] <http://www.zwoje-scrolls.com/zwoje23/text13p.htm> [dostęp 18.5.2017]. Zob. też *Feliks Jasiński i jego Manggha*, wstęp i oprac. E. Miodońska-Brookes; wybór tekstów fr. i pol. M. Cieśla-Korytowska i E. Miodońska-Brookes; przekład tekstów z j. francuskiego M. Cieśla-Korytowska, Kraków 1992. Jasiński wydawał swoje kompozycje samodzielnie oraz finansował publikacje utworów muzycznych innych kompozytorów. Sześć własnych dzieł wydał w firmie E. Wende, zob. H. Marcinkowska, *Édition du Musée Jasiński. Kilka uwag o publikacjach muzycznych Feliksa Jasińskiego*, „Rozprawy Muzeum Narodowego w Krakowie. Seria Nowa” 2012, t. 5, s. 264-265, 268-269, [online] http://media.mnk.pl/images/upload/o-muzeum/wydawnictwa/rozprawy/tom%20V/14_2013_H.Marcinkowska_Muzeum%20Jasińskiego.pdf [dostęp 30.11.2018].

⁵⁴⁶ W 1911 roku odkupił księgarnię E. Wendego od T. Hiża i A. Turkuła mieszczącą się przy Krakowskim Przedmieściu 9. Zob. F. Kotowski, *Fiszer Ludwik*, [w:] *SPKP*, s. 226-228. Por. np. F.D. Marchetti, *Fascination..., valse tzigane = Oczarowanie, walc*, Warsowie: E. Wende & Co ; Łódź: L. Fiszer (Warszawa: Nowy Świat 47, lit. J.F. Konarzewski i J. MękarSKI), [nie przed 1911], 5 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.160.021 ; Mus.III.143.716.

⁵⁴⁷ F. Popy, *Sphinx? Valse*, Varsovie: E. Wende & Co (Kieff: L. Idzikowski), [ok. 1908], [online] <https://polona.pl/item/sphinx-valse,ODIyMDEzNTk/0/#info:metadata> [dostęp 05.1.2019]. Na temat kijowskiego księgarza i nakładcy zob. J. Rogala, *Idzikowski Leon*, [w:] *SPKP*, s. 347-348.

lipskich firm Friedricha Hofmeistera (1782-1864)⁵⁴⁸ i Nicolausa Simrocka⁵⁴⁹, a także moskiewskiej Pëtra Ivanoviča Jurgensona⁵⁵⁰.

Do drugiego rodzaju spółek firmowych – spółki akcyjnej należało przede wszystkim przedsiębiorstwo S. Orgelbranda⁵⁵¹, które w 1896 roku przekształciło się w Towarzystwo Akcyjne Odlewni Czcionek i Drukarni S. Orgelbranda⁵⁵², a w 1901 weszło w skład Warszawskiego Towarzystwa Akcyjnego Artystyczno-Wydawniczego⁵⁵³, utworzonego po połączeniu się z Towarzystwem Artystycznym powołanym jeszcze w 1899 roku⁵⁵⁴. Podobny charakter miała firma brata Samuela – Maurycego⁵⁵⁵, który po zamknięciu wileńskiej spółki przeniósł się do Warszawy i w 1865 roku otworzył na Krakowskim Przedmieściu 407 (później 1) księgarnię ze składem nut, atlasów, map i globusów, a od 1866 wypożyczalnię książek. W 1871 roku Maurycy przeniósł firmę na ul. Nowy Świat 69, handlując także instrumentami muzycznymi. Razem z innymi nakładcami zainicjował w 1873 roku powstanie Spółki Wydawniczej Księgarzy Warszawskich, w skład której wchodził: Gebethner i Wolff, M. Glücksberg, G.K. Sennewald, E. Wende oraz sam M. Orgelbrand. Spółka przetrwała do 1888 roku, gdy jej nakłady przeszły w posiadanie Gebethnera i Wolffa. W 1876 Maurycy

⁵⁴⁸ Był wydawcą i bibliografem muzycznym, prywatnie przyjacielem wielu polskich kompozytorów, np. F. Chopina, E. Nowakowskiego, A. Kańskiego, Karola Lipińskiego i J. Wieniawskiego. Był właścicielem wydawnictwa muzycznego, publikując m.in. samouczki, szkoły na różne instrumenty oraz dzieła muzyczne kompozytorów polskich i zagranicznych. Zob. M. Burchardt, *Hofmeister Friedrich*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna. biograficzna*. [T. 4], s. 263.

⁵⁴⁹ Inne nazwy firmy: Musikverlag N. Simrock, Simrock Verlag lub Simrock. Chodzi o niemieckie wydawnictwo założone w 1793 roku przez N. Simrocka (1751-1832). Zob. R. Elvers, *Simrock*, [w:] *Grove Music Online*, [online] <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.25848> [dostęp 21.5.2018].

⁵⁵⁰ Wydawnictwo P. Jurgenson zostało założone przez rosyjskiego edytora Pëtra Ivanoviča Ūrgensona (1836-1904) w 1861 roku w Moskwie. W latach 1870-1903 przedsiębiorstwo wchłonęło 17 mniejszych zakładów wydawniczych, dzięki czemu stało się największym wydawnictwem rosyjskim. Ponadto, w 1897 roku otworzono jego filię w Lipsku. Zob. G. Morris, C. Dunlop, *Jürgenson [Yurgenson], Pyotr Ivanovich*, [w:] *Grove Music Online*, [online] <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.14553> [dostęp 21.5.2018].

⁵⁵¹ Po jego śmierci zakład objęli synowie: Hipolit (1843-1920) i Mieczysław (1847-1903), którzy początkowo działali pod nazwą Samuel Orgelbrand Synowie. Zakład obejmował kilka oddziałów kierowanych przez różne osoby: drukarnię, odlewnię czcionek, dział sprzedaży maszyn drukarskich oraz księgarnię nakładową. Dział drukarski urządzony był bardzo nowoczesnie i stosował wszystkie znane dotychczas formy sztuki typograficznej, w tym sztycharnię i drzeworytnię nut, zob. W. Gramatowski, *Orgelbrand Mieczysław...*, s. 647.

⁵⁵² S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 162.

⁵⁵³ Literatura przedmiotu nie wspomina o tym, że Towarzystwo Akcyjne zajmowało się m.in. wydawaniem muzykaliów. W BN można jednak znaleźć nuty wydane jego nakładem, sygnowane znakiem wydawniczym „O 3 F”, np. K. Lubomirski, *Oberek na fortepian*, słowa W. Rapackiego syna, Warszawa: Warszawskie Towarzystwo Akcyjne Artystyczno-Wydawnicze, cenz. 1901, 5 s. ; 32 cm. BN, sygn.: Mus.III.99.071 ; Mus.III.103.226.

⁵⁵⁴ Trzon spółki Towarzystwo Artystyczne stanowił zakład poligraficzno-wydawniczy „Emil Skiwski”, litografia i skład wydawnictw O. Flecka oraz wydawnictwa periodyczne: „Tygodnik Mód i Powieści” i „Przyjaciel dzieci”, zob. S. Lewandowski, *Poligrafia warszawska...*, s. 161-162.

⁵⁵⁵ I. Treichel, *Orgelbrand Maurycy*, [w:] *SPKP*, s. 644-646.

otworzył filię księgarni przy ul. Senatorskiej 22 (później 32), przy której rozwinął również działalność wydawniczą, publikując m.in. nuty, w tym dzieła S. Moniuszki. W 1897 roku sprzedał księgarnię sortymentową oraz skład nut i wypożyczalnię książek właścicielowi ziemskiemu Marcelemu Machwitzowi (Machwic), a na przełomie 1888 i 1889 roku filię przy ul. Senatorskiej J. Guranowskiemu (1860-1922)⁵⁵⁶. Sobie pozostawił jedynie wydawnictwo, którego skład główny powierzył M. Machwitzowi, a sam przeniósł się na ul. Żurawią 1. Machwitz prowadził księgarnię do 1900 roku, następnie przeszła ona na własność A. Lazera, potem K. Idzikowskiego⁵⁵⁷.

Bardzo częstym zjawiskiem wśród warszawskich edytorów, także wydających muzykalia, było zawiązywanie spółek dwuosobowych. Przy czym osoby wspólników często zmieniały się lub czasowo firmę prowadzono jednoosobowo. Do spółek tego typu należała np. firma drukarska Niemira i Synowie⁵⁵⁸, spółka rodzinna A.G. i M.J. (Mariana Joachima, 1881-1942)⁵⁵⁹ Dubowskich, spółka drukarsko-wydawnicza Rubieszewskiego i Wrotnowskiego, Księgarnia I. Rzepeckiego, firma Józef Kaufmann i Spółka⁵⁶⁰, czy firma Ungra⁵⁶¹ i Banarskiego. Ta ostatnia powstała jako spółka w 1872 roku i obejmowała księgarnię, skład nut oraz wypożyczalnię nut na fortepian. Mieściła się przy ul. Krakowskie Przedmieście 443 (potem 71)⁵⁶². Nazwiska obu wydawców widnieją w nutach mających znaki wydawnicze: U. [nr] B. ; sam numer bez oznaczeń literowych ; [nr] Unger & Banarski oraz w serii „Perles de Salon”⁵⁶³. Należy w tym miejscu przypomnieć, że po śmierci J. Ungra w 1874 roku, firmę przejął G. Jeżyński-Unger, a w 1877 roku udziały księgarni sprzedał W. Banarskiemu, który prowadził ją tylko do 1880 roku. Analiza znaków wydawniczych i serii

⁵⁵⁶ Z. Żebrowska, *Guranowski Julian...*, s. 307.

⁵⁵⁷ J. Rogala, *Idzikowski Kazimierz*, [w:] tamże, s. 347.

⁵⁵⁸ Stanisław Piotr Niemira (Niemira, 1831-1896) rozpoczął działalność jako drukarz przed 1865 rokiem w zakładzie S. Orgelbranda, a później jako wspólnik w drukarni Franciszka Hieronima Czerwińskiego (1837-1899). W 1883 roku założył własny zakład przy pl. Wareckim 4. Drukował głównie dla Gebethnera i Wolffa, M. Orgelbranda, Mariana Aleksandra Wizbeka (1853-1898) i K. Treptego. Zob. Z. Dobrzański, *Niemira Stanisław Piotr, Niemira*, [w:] *SPKP*, s. 627.

⁵⁵⁹ Zob. H. Tadeusiewicz, *Dubowski Adam...*, s. 186.

⁵⁶⁰ Zob. M. Kocójowa, *Kaufmann Józef...*, s. 402. Księgarnię i skład nut otworzył w 1860 roku przy ul. Krakowskie Przedmieście nr 442, później nr 71 (właśnie pod nazwą Józef Kaufmann i Sp.). Początkowo prowadził ją z A. Rajchmanem i F. Hösickeiem (do 1862 roku), o czym świadczą adresy wydawnicze, np.: F.Q. Dulcken, *Elegja* skomponowana na fortepian, Warszawa: J. Kaufman i F. Hösick, [po 14 X 1857], 7 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.67.729. W 1862 roku J. Kaufman założył wypożyczalnię nut, a od 1870 zaczął sam wydawać nuty.

⁵⁶¹ Działalność drukarska Ungra została omówiona w rozdziale drugim niniejszej rozprawy.

⁵⁶² Zob. M. Kocójowa, *Unger Józef...*, s. 924-925.

⁵⁶³ Wydawnictwa sygnowane nazwą „Unger i Banarski” datuje się na lata 1873-1874, zob. tamże, s. 925.

nutowych potwierdza, że to Banarski zajął się działalnością wydawniczą, przy czym w nutach najczęściej „podpisywał się” jako W. Banarski (także jako L. Banarski, Ladislas Banarski lub Lad. Banarski). Wspomniane znaki wydawnicze to: B [nr] K ; W [nr] B ; W [nr] K ; same liczby bez oznaczeń literowych ; B [nr] K W. Banarski ; C [nr] M⁵⁶⁴. Banarski wydawał też dzieła w serii „Kompozycje Klasyczne i Salonowe na Fortepian” oraz publikował utwory muzyczne jako dodatki do czasopisma „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne”⁵⁶⁵. Spadkobiercy Ungra występują w adresach wydawniczych obok Banarskiego w roli drukarzy, ale wyłącznie w drukach niemuzycznych, m.in. w wydanych w 1878 i 1879 roku dwóch przekładach librett operowych⁵⁶⁶.

Muzykalia ukazywały się także nakładem księgarni A.G. Dubowskiego, który rozpoczął działalność w 1895 roku przy ul. Chmielnej 30, początkowo wspólnie z zecerem R. Gajewskim (imię i daty życia nieznane), a od 1898 samodzielnie. W 1900 przeniósł firmę na ul. Marszałkowską 91. Nie wiadomo jednak, jak dużą część jego nakładów stanowiły nuty. Znalaziono tylko kilka druków muzycznych z nazwiskiem A.G. Dubowskiego w adresie wydawniczym; jeden sygnowany jest znakiem wydawniczym: A [nr] D Dubowski⁵⁶⁷, trzy: A [nr] D, a inny znakiem: A 1 D A. G⁵⁶⁸. Na egzemplarzach wydrukowano datę cenzury 1901 lub 1902, przy czym dwa dzieła powstały w zakładzie litograficznym J. Konarzewskiego przy ul. Nowy Świat 38. W latach 1905-1907 A.G. Dubowski prowadził działalność wydawniczą wspólnie z synem Marianem Joachimem – nie znalazłam druków muzycznych wydanych przez tę spółkę, źródła bibliograficzne i literatura przedmiotu także ich nie odnotowują. Po 1907 roku M.J. Dubowski otworzył własną księgarnię nakładową, ale nie odnalazłam

⁵⁶⁴ Np. C 1 M. Zob. C. Miłaczewski, *Marche militaire* op. 39 composée pour le piano, Varsovie: L. Banarski (No. 6 Trębacka, lit. Mękarski), cenz. 1878, 3 s. ; 33 cm. BN sygn.: Mus.III.154.511.

⁵⁶⁵ Np. Z. Noskowski, *Gavotte* ; E. Kania, *Żale dziewczyny, zadumka* ; W. Żeleński, *Humoreska „Pije Kuba do Jakuba”*, [Warszawa]: Echo Muz. (Trębacka No 6, lit. Mękarski), cenz. 1 II 1879, s. 27-34 pag. c. ; 31 cm, „Echo Muzyczne. Dodatek” 1879 ; 4, zn. wyd.: B 6 K, B 7 K, B 8 K. BN sygn.: Mus.III.162.134 Cim. Por. też [online] <http://polona.pl/item/17794094> [dostęp 7.4.2017].

⁵⁶⁶ Np. R. Wagner, *Lohengrin*. Opera romantyczna w 3 aktach, tł. L. Matuszyńskiego, Warszawa: W. Banarski (J. Unger), 1878, 62 s. ; 18 cm. BN, sygn.: 1.463.636 A.

⁵⁶⁷ Np. A 12 D Dubowski. Zob. I.J. Paderewski, *Kontredans z opery „Manru”*, ułożył na fortepian R. Wiśnicki, Warszawa: A.G. Dubowski, cenz. 1902. 7 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.104.122, [online] <http://www.polona.pl/dlibra/doccontent?id=36660> [dostęp 11.04.2017].

⁵⁶⁸ H. Eibl, *Trąbi-zupka, polka* op. 601 ułożona na fortepian, Warszawa: A.G. Dubowski, cenz. 10 I 1901, 5 s., il. ; 32 cm. BN, sygn. Mus.III.99.060, [online] <https://polona.pl/item/38086312/0/> [dostęp 29.3.2017].

wydawnictw nutowych w jego ofercie. Natomiast A.G. Dubowski wrócił do firmy Gebethnera u Wolffa, w której pracował przed 1895 rokiem⁵⁶⁹.

Inną dwuosobową spółkę założyli M. Borkowski (1872-1926)⁵⁷⁰ i Stanisław Karpowicz (1864-1921)⁵⁷¹. W 1896 roku otworzyli księgarnię z działem nut przy ul. Marszałkowskiej 88 pod nazwą „Borkowski i Karpowicz”. Według źródeł bibliograficznych podczas wspólnej działalności opublikowali 16 pozycji muzycznych, ale niestety nie odnalazłam tych wydawnictw w zbiorach bibliotecznych. W 1899 roku spółka rozpadła się, a nakładcy utworzyli jednoosobowe firmy.

Borkowski przeniósł księgarnię na ul. Marszałkowską 97 kontynuując m.in. wydawanie nut (ok. 30 pozycji). W ich adresie wydawniczym firma występowała pod nazwą Sgł. M. Borkowski⁵⁷² lub M. Borkowski.

Według Haliny Werno S. Karpowicz uruchomił wydawnictwo nutowe przy ul. Marszałkowskiej 141⁵⁷³, lecz żadne materiały źródłowe w postaci druków muzycznych lub katalogów wydawniczych nie potwierdzają tej informacji.

Jednoosobowe firmy edytorskie przeważały w Warszawie w latach 70-80. XIX wieku. Wśród nakładców muzykaliów należy jeszcze wymienić:

- (Wydawnictwo), Księgarnię i Antykwariat Ch. J. Rosenweina;
- (Wydawnictwo) Anny Fleck;
- Księgarnię (Wydawnictwo) Stanisława Sadowskiego;
- Księgarnię i Skład Nut A.W. Gruszeckiego;
- Księgarnię Edwarda Kolińskiego;
- Księgarnię Juliana Guranowskiego;
- Księgarnię K. Treptego;
- Księgarnię Mateusza Szczepkowskiego;
- Księgarnię Nakładową Jana Fiszera;
- Księgarnię Stanisława Fabijańskiego
- Wydawnictwo Alfreda Zonera;

⁵⁶⁹ Por. H. Tadeusiewicz, *Dubowski Adam Grzegorz...*, s. 186-187.

⁵⁷⁰ F. Pieczętkowski, *Borkowski Maksymilian...*, s. 82-83.

⁵⁷¹ S. Konarski, *Karpowicz Stanisław...*, s. 121-123.

⁵⁷² C. Borel-Clerc, *La Matichiche marche espagnole*, Warszawa: Sgł. M. Borkowski, [ok. 1910], 5 s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.65.016.

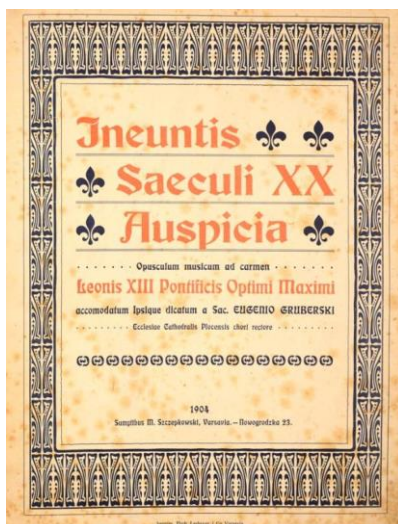
⁵⁷³ H. Werno, *Karpowicz Stanisław...*, s. 399.

- Wydawnictwo Bronisława Rudzkiego;
- Wydawnictwo Gabriela Centnerszvera;
- Wydawnictwo Henryka Trenklera;
- Wydawnictwo K. Idzikowskiego;
- Wydawnictwo Stanisława Samonia;

Większość z tych firm miała własne zaplecze instytucjonalne. Wymienione księgarnie należały zarówno do sortymentowych, jak i nakładowych, posiadały również wypożyczalnię i skład (sklep, magazyn) nut. W zakresie wydawnictw muzycznych byli to jednak często nakładcy przygodni i w ich działalności tego rodzaju nie można dostrzec żadnej regularności. Na przykład M. Szczepkowski (1874-1936)⁵⁷⁴ prowadził początkowo działalność oświatowo-kulturalną w katolickich organizacjach młodzieżowych. W 1897 roku, po odbyciu krótkiej praktyki w księgarni T. Paprockiego, otworzył przy ul. Nowogrodzkiej 23 (21 od 1909 roku) wypożyczalnię książek, zaś rok później księgarnię nakładową. Zajmował się głównie sprzedażą publikacji religijnych: podręczników, książeczek do nabożeństwa, broszurek dla czytelników wiejskich itp. W 1913 roku przeniósł księgarnię na Al. Jerozolimskie 53, a w 1918 sprzedał ją Drukarni i Księgarni św. Wojciecha z Poznania. Choć działalność wydawnicza Szczepkowskiego w zakresie muzykaliów nie została dostrzeżona w literaturze przedmiotu, to w zbiorach BN można znaleźć przykład nut wydanych jego nakładem. Jest to kantata *Ineuntis saeculi XX au spicia. Opusculum musi cum ad carmen Leonis XIII...* Eugeniusza Gruberskiego (1870-1923)⁵⁷⁵ wydana w 1904 roku w postaci wyciągu fortepianowego, a wydrukowana w Pospiesznej Litografii i Sztycharni Nut J. Mękarskiego przy ul. Aleksandrja 17 (fot. 11).

⁵⁷⁴ F. Pieczętkowski, *Szczepkowski Mateusz...*, s. 872-873.

⁵⁷⁵ E. Gruberski, *Ineuntis saeculi XX auspicia opusculum*, musicum ad carmen Leonis XIII Pontificis Optimi Maximi, accomodatam, ipsique dicatum, Warszawa: Wydaw. Księg. Nakładowej M. Szczepkowski (No 17 Aleksandrja, Pospieszna Litogr. i Sztych. Nut J. Mękarski), 1904, 26, [2] s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.110.007 Cim., [online] <http://polona.pl/item/38926149> [dostęp 11.4.2017].

Fot. 11. E. Gruberski, *Ineuntis saeculi XX auspicia opusculum* [...]. Źródło: Polona.pl, [online] <http://polona.pl/item/38926149> [dostęp 11.4.2017]

Działalność A. Zonera (1873-1945)⁵⁷⁶ jako wydawcy muzycznego miała także charakter incydentalny; nuty z jego warszawskim adresem wydawniczym można odnaleźć w zbiorach BN⁵⁷⁷. W 1899 roku Alfred przejął od ojca, Leopolda Zonera (1839-1915) łódzką księgarnię sortymentową i nakładową, wydającą m.in. „Bibliotekę Nowości” (serię obejmującą powieści głównie tłumaczone z języka francuskiego) oraz tygodnik ilustrowany „Świat”. Do firmy należał także skład nut mieszczący się przy ul. Piotrkowskiej. Alfred przeniósł wydawnictwo „Biblioteki Nowości” i „Świata” do Warszawy, a w 1902 roku założył własną drukarnię nakładową przy ul. Chmielnej 26⁵⁷⁸. Podobny charakter miała działalność edytorska E. Kolińskiego (1849-1907)⁵⁷⁹, który w 1887 roku otworzył księgarnię sortymentowo-nakładową przy ul. Marszałkowskiej 122. Od 1895 roku prowadził też dział nut w filii mieszczącej się przy ul. Targowej 41 (39a) na Pradze. Oprócz tzw. wydawnictw dla ludu, książek popularnonaukowych i druczków religijnych okazjonalnie wydawał także nuty⁵⁸⁰.

⁵⁷⁶ Alfred Jan Zoner, dz. cyt.

⁵⁷⁷ *Album muzyczne*. 2, Warszawa: A. Zoner, [ok. 1910], [22] s. ; 32 cm. BN, sygn.: Mus.III.109.507 ; Mus.III.118.702

⁵⁷⁸ J. Jaworska, *Zoner Leopold*, [w:] *SPKP*, s. 1026.

⁵⁷⁹ J. Długosz, A. Kłossowski, *Koliński Edward...*, s. 429.

⁵⁸⁰ W BN znaleziono dwa utwory fortepianowe Romana Wiśnickiego (daty życia nieznane), wydane przez E. Kolińskiego; jeden z nich sygnowany jest znakiem wydawniczym K (K 1, K 2 lub 1 K, 2 K), zob. R. Wiśnicki, *Talizman szczęścia walc na fortepian* op. 28 No 3, Warszawa: E. Koliński (Nowy Świat 38, Konarzewski), cenz. 1899, 5 s. ; 33 cm. BN, sygn. Mus.III.104.123. Utwory (również R. Wiśnickiego) wydane przez Kolińskiego znaleziono także w BUŁ, zob. np. R. Wiśnicki, *Pan Wołodyjowski*, mazur na fortepian No 30 op. 3, Warszawa:

O życiu i działalności kolejnego nakładcy, Jerzego Dunina-Borkowskiego, brakuje nawet szczerkowych informacji. Jego firma działała przy ul. Świętokrzyskiej 18 pod różnymi nazwami: Jerzy Dunin-Borkowski, Drukarnia Jerzy Dunin-Borkowski, Księgarnia Jerzy Dunin-Borkowski⁵⁸¹. Zarówno BN jak i *Bibliografia polska 1901-1939* rejestruje wiele edycji nut tego wydawcy z lat 1900-1920. Znak wydawniczy na tych drukach zawsze występuje w formie: H. [nr] Z.⁵⁸² Dodatkowo niektóre nuty w adresie wydawniczym posiadają właśnie informację o nakładzie „Spółki Wydawniczej Nut”⁵⁸³. Być może jej współwłaścicielem był Borkowski, gdyż nuty wydane jej nakładem, zarówno w sytuacji gdy w adresie wydawniczym jest wymieniona samodzielnie, jak i wtedy gdy występuje wraz z nazwiskiem Borkowskiego posiadają znak wydawniczy: H. [nr] Z. Większość omawianych tutaj druków muzycznych została wydana jednak ok. 1920 roku. Drukowane były w różnych zakładach, m.in. „Drukarni Artystycznej” K. Kopytowskiego, w Zakładzie Litograficznym Hilarego Skłodowskiego⁵⁸⁴ i w Sztycharni K. Drzewieckiego.

Firma S. Fabijańskiego (1865-1930)⁵⁸⁵ powstała w 1897 roku przy ul. Królewskiej 27 (od 1900 roku funkcjonowała na Królewskiej 29). Początkowo prowadziła introligatorstwo i księgarstwo, później wydając głównie podręczniki i pomoce szkolne (ogółem 35 pozycji⁵⁸⁶). Rozwijając działalność nakładczą w 1906 roku Fabijański założył spółkę księgarzy pod nazwą Towarzystwo „Wydawnictwo Podręczników Szkolnych”⁵⁸⁷. Cztery lata później (1910) z jego inicjatywy powstała Warszawska Spółka Wydawnicza, która działała do 1914 roku⁵⁸⁸.

nakład i własność Księgarni i Składu Nut Edwarda Kolińskiego (Lit. Konarzewskiego), [1900], 5 s. ; 32 cm. BUŁ, sygn. M 23731. Tu odmienny znak wydawniczy: E 3 K.

⁵⁸¹ Zob. *Jerzy Dunin-Borkowski*, [online] http://www.bibliotekapiosenki.pl/instytucje/Jerzy_Dunin-Borkowski [dostęp 30.5.2017].

⁵⁸² Np. H. 67 Z. Zob. H. Nicholls, „*Delilah*” valse boston pour piano, Warszawa: J. Dunin-Borkowski, [po 1918], 3 s. ; 34 cm, sygn.: Mus.III.71.246.

⁵⁸³ Np. J. Rico, *Nie dowiesz się nigdy!* = *Tu ne sauras jamais*, walc do śpiewu lub na fortepian, sł. pol. W. Rapackiego syna, Warszawa: nakł. i wł. Spółki Wydawniczej Nut ; skł. gł. w księgarni Jerzy Dunin-Borkowski, [ok. 1910], 5 s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.105.095.

⁵⁸⁴ Brakuje informacji na temat tego zakładu. Wiadomo tylko, że funkcjonował przy ul. Nowy Świat 35.

⁵⁸⁵ J. Fabijański, *Fabijański Stanisław...*, s. 211.

⁵⁸⁶ S. Arct, E. Pawłowska, *Wydawcy warszawscy...*, s. 374. Autorzy artykułu używają innej pisowni nazwiska wydawcy: Fabiański.

⁵⁸⁷ J. Fabijański, dz. cyt., s. 211.

⁵⁸⁸ M. Mlekicka, dz. cyt., s. 52. Autorka jako datę zakończenia działalności spółki podaje 1930 – rok śmierci Fabijańskiego, tamże, s. 262.

Publikowała m.in. muzykalia, na przykład nakładem WPS ukazał się *Śpiewnik dla szkół początkowych* w opracowaniu W. Rzepki⁵⁸⁹.

Do nietypowych inicjatyw edytorskich należała natomiast działalność wydawnicza A. Fleck⁵⁹⁰. Była ona przede wszystkim pisarką i autorką książek dla młodzieży wydawanych w latach 1886-1916. Działała również jako dziennikarka, podpisując artykuły pseudonimem „Iskierka”. Ponadto sama opublikowała własną kompozycję muzyczną⁵⁹¹, co nie było jednak częste na ówczesnym rynku muzycznym.

W porównaniu z wyżej wymienionymi nakładcami część jednoosobowych firm bardzo poważnie traktowało muzyczny rynek wydawniczy. Ich oferta była bowiem dość obszerna, o czym świadczy zawartość publikowanych przez nie katalogów księgarskich i wydawniczych; przy czym katalogi te były opracowywane zazwyczaj bardzo starannie. U niektórych nakładców z tej grupy można rozpoznać pewną specjalizację, np. u K. Treptego (1856-1927)⁵⁹². Dział nut w jego księgarni zaopatrzony był przede wszystkim w wydawnictwa pedagogiczne, m.in. opublikowane własnym nakładem nuty na wszystkie instrumenty⁵⁹³ oraz na głos. Trepte w ogóle działalność wydawniczą rozpoczął od nut: publikował utwory na fortepian, skrzypce oraz wokalne.

W podobny sposób działał wspomniany wyżej J. Guranowski – losy jego firmy znane są do 1906 roku⁵⁹⁴ oraz księgarz L. Polak (1827-1885)⁵⁹⁵, który początkowo prowadził założoną w 1862 roku wspólnie z Henrykiem Merzbachem (1837-1903)⁵⁹⁶ księgarnię i skład

⁵⁸⁹ W. Rzepko, *Śpiewnik dla szkół początkowych, ochron, sal zajęć i kursów pedagogicznych* na 2 głosy [a capp.], Warszawa: S. Fabijański, 1916, [38] s. ; 18 cm. BN, sygn.: Mus.I.4467.

⁵⁹⁰ Była znana także z nazwisk po mężach – Gabszewiczowa, później Maciańska, zob. *Iskierka*, [online] <http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/KHW/makwww.exe?BM=01&IM=01&TX=&NU=01&WI=ISKIERKA> [dostęp 28.4.2017].

⁵⁹¹ Opracowania milczą o muzycznej działalności wydawniczej A. Fleck, jednak w zbiorach BN można odnaleźć dwa warianty (por. sygn.: Mus.III.79.447 ; mf. 44566, <https://polona.pl/item/na-obiad-walczyk-z-czasow-pensyonarskich-ulozony-i-ofiarowany-na-dochod-kuchen,NjU2MzA1MzI/0/#info:metadata>; z kolorowaną okładką, BN, sygn.: Mus.III.119.275, <https://polona.pl/item/na-objad-walczyk-z-czasow-pensyonarskich-ulozony-i-ofiarowany-na-dochod-kuchen,NjU2MzA1MzE/0/#info:metadata>) wydania wspomnianego wyżej utworu *Na objad*. Druk jest opatrzony znakiem wydawniczym A 1 F.

⁵⁹² F. Pieczętkowski, *Trepte Konstanty...*, s. 905-906.

⁵⁹³ Np. K. Paschalski, *Ćwiczenia na podstawie gam krzyżkowych i bemolowych w tonacjach majorowych i minorowych na wiolonczelę*, Warszawa: K. Trepte (No 17 Aleksandrja, J. Mękarski), cenz. 1902, 14 s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.104.205, [online] <http://polona.pl/item/52843189> [dostęp 10.4.2017].

⁵⁹⁴ Z. Żebrowska, *Guranowski Julian...*, s. 307.

⁵⁹⁵ M. Grabowska-Wilczyńska, *Polak Ludwik...*, s. 694.

⁵⁹⁶ T. Popiel, *Merzbach Henryk*, [w:] *SPKP*, s. 577-578.

nut o nazwie Merzbach i Polak przy ul. Krakowskie Przedmieście 446 (później 79)⁵⁹⁷. Po powstaniu styczniowym księgarnia została zlikwidowana. Później (1880) L. Polak został właścicielem księgarni i składu nut przy ul. Nowy Świat 39, przejętego po Adolfie Kowalskim⁵⁹⁸. Jako nakładca muzykaliów wyróżniał się także K. Idzikowski, który w 1901 roku nabył od M. Orgelbranda skład główny przy ul. Żórawiej 1, prowadził firmę pod nazwą „Księgarnia i skład nut Kazimierza Idzikowskiego (dawniej Maurycego Orgelbranda)”, a w 1904 roku przeniósł ją na ul. Nowy Świat 21. Firma Idzikowskiego działała do 1919 roku, w którym przeszła na własność spółki Perzyński, Niklewicz i Sp.⁵⁹⁹ Pośród wielu rodzajów wydawnictw również S. Sadowski (1860-1921)⁶⁰⁰ publikował muzykalia, czego dowodzą jego katalogi wydawnicze. Swoją księgarnię sortymentową, nakładową i komisową prowadził od 1896 roku przy Marszałowskiej 115, od 1913 przy tej samej ulicy pod numerem 91.

Wśród większych firm jednoosobowych nie można pominąć działalności B. Rudzkiego⁶⁰¹, Był nie tylko wydawcą działającym być może od 1900 roku⁶⁰², ale od ok. 1905-1906 także właścicielem firmy gramofonowej, składu nut i wydawnictwa muzycznego mieszczącego się przy ulicy Marszałkowskiej. W literaturze fachowej nie ma jakichkolwiek informacji o działalności wydawniczej B. Rudzkiego w zakresie muzykaliów⁶⁰³ co jest zadziwiające, gdyż zbiory biblioteczne wykazują, że był wydawcą bardzo dużej ilości nut. Na przykład BN posiada ponad 900 druków nutowych opublikowanych przez niego w latach 1900-1935, a katalog NUKAT rejestruje ok. 250 jego druków. Rudzki wydawał nuty w wielu

⁵⁹⁷ Ogłosili kilka katalogów z muzykaliaami: *Biuletyn pierwszy nowości polskich, znajdujących się w Księgarni i Składzie Nut Muzycznych Henryka Merzbacha i Ludwika Polaka*, Warszawa: druk. S. Orgelbranda, (1862), fol., str. 2 nl; *Drugi biuletyn nowości Księgarni i składu muzykalii ... w Warszawie, Krakowskie Przedmieście Nr. 446 (19) wprost Księży Bernardynów*, Warszawa: Orgelbrand, 1862, fol., str. 2 nl.

⁵⁹⁸ Daty życia nieznane. Zob. J. Długosz, *Kowalski Adolf*, [w:] *SPKP*, s. 455.

⁵⁹⁹ Współwłaścicielem spółki był księgarz Benon Perzyński (1883-1957), zob. J. Jachowski, *Perzyński Benon*, [w:] *SPKP*, s. 669.

⁶⁰⁰ H. Werno, *Sadowski Stanisław...*, s. 783-784.

⁶⁰¹ Bronisław był ojcem aktora filmowego i teatralnego Kazimierza Rudzkiego (1911-1975), zob. T. Mościcki, *Kazimierz Rudzki*, dz. cyt.

⁶⁰² Zob. np. Z. Zdziennicka, *Wiązanka melodii swojskich na mandolinę lub skrzypce ułożyła...*, Warszawa: B. Rudzki, [ok. 1900] (Lit. J.F. Konarzewski i J. Mękowski), 18 s. ; 26 cm. Datacja podana za BN, sygn.: Mus.II.27.299.

⁶⁰³ Np. w Internecie można jedynie znaleźć informacje o jego firmie fonograficznej, zob. J.S. Majewski *Niezwykłe eksponaty na wystawie „Szafa grająca! Żydowskie stulecie na szelaku i winylu”*, [online] <http://cojestgrane24.wyborcza.pl/cjg24/1,13,21328375,146950,Niezwykłe-eksponaty-na-wystawie--Szafa-grajaca--zy.html> [dostęp 28.4.2017].

seriach; był również wydawcą czasopisma muzycznego „Estrada” ukazującego się prawdopodobnie w latach 1917-1922⁶⁰⁴.

Na muzycznym rynku wydawniczym stosunkowo dużą rolę odgrywała jeszcze mieszcząca się przy ul. Senatorskiej 32 Księgarnia Mazowiecka, która miała swój własny znak wydawniczy i publikowała nuty w wielu seriach. Współpracowała z największymi litografami warszawskimi, o czym będzie mowa później (zob. tabela 4). Z edycji tekstów śpiewek i arii z operetek⁶⁰⁵ oraz piosenek ludowych⁶⁰⁶ znana była natomiast Księgarnia Popularna, m.in. wydawca *Wielkiego ulubionego śpiewnika polskiego*⁶⁰⁷ z lat: 1909 (w Drukarni W. Cywińskiego), 1911 (w Drukarni A.G. Syrkina) i 1914 (w Drukarni J. Keltera).

3.2. Nakładcy muzyczni a drukarze

Bardzo interesująca i warta zarysowania jest kwestia współpracy warszawskich nakładców z zakładami drukarskimi. Wnikliwa analiza adresów wydawniczych i innych zapisów w drukach muzycznych pozwoliła na sporządzenie wykazu nakładców i zakładów, z usług których korzystali przy realizacji swoich przedsięwzięć edytorskich. Wyniki tych badań zostały przedstawione w tabeli 4. Przy czym w spisie pominięto nakładców, w przypadku których brakuje informacji na ten temat.

Tabela 4. Wykaz wybranych nakładców warszawskich i współpracujących z nimi zakładów poligraficznych. Opracowanie własne

Nakładca	Zakład poligraficzny
Wydawnictwo A. Zonera	własna drukarnia, ul. Chmielna 26

⁶⁰⁴

[Estrada],

[online]

<http://www.sapijaszko.net/index.php?title=Specjalna:Szukaj&limit=250&offset=0&profile=default&search=estrada> [dostęp 28.4.2017].

⁶⁰⁵ M.in. *Najnowszy śpiewnik salonowy. Zbiór śpiewek, krakowiaków, romansów, kujawiaków oraz deklamacje dla zakochanych*, Warszawa: Księgarnia Popularna (J. Wegmejster), 1914, 76, [2] s. ; 21 cm. BN, sygn.: 1.516.489 oraz *Najnowszy śpiewnik warszawski, zbiór piosenek i kupletów z najnowszych operetek oraz deklamacji i monologów humorystycznych*, Warszawa: „Księgarnia Popularna”, 1914, 76, [2] s. ; 23 cm. BN, sygn.: 634.552 ; 555.362.

⁶⁰⁶ Np. K. Krumłowski, „*Pójdź do mnie dziewczyno!...*”. *Zbiór najnowszych krakowiaków, mazurków, kujawiaków i piosnek brukowych*, Warszawa: nakł. Księgarni Popularnej, [1909]. 64 s. ; 20 cm. BUŁ, sygn.: 762668.

⁶⁰⁷ Np. B...ki [autor pod kryptonimem], *Wielki ulubiony śpiewnik polski. Największy wybór piosenek ludowych, krakowiaków, romansów i kupletów*, Warszawa: Nakł. Księgarni Popularnej, 1911, 64 s. ; 20 cm. BUW, sygn.: 4.21.12.36.

E. Wende i Sp.	<ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia K. Kopytowskiego – Litografia J.F. Konarzewskiego – Litografia J.F. Konarzewskiego i J. Mękarskiego – Drukarnia Rubieszewskiego i Wrotnowskiego – Drukarnia P. Ambroziewicza – Drukarnia K. Piechockiego i S-ki – Zakład Litograficzny C.G. Rödera (Lipsk)
F. Hösicik	<ul style="list-style-type: none"> – C.G. Röder (Lipsk) – Drukarnia J. Jaworskiego – Inst. Lith. de Engelmann et Mühlberg (Lipsk) – Litografia C. Witanowskiego, Krakowskie Przedmieście 2; – Litografia J. Mękarski, ul. Krakowskie Przedmieście 30, ul. Bednarska 16
Gebethner i Wolff	<ul style="list-style-type: none"> – B. Wierzbicki (lub B. Wierzbicki i S-ka), ul. Chmielna 61 – C.G. Röder (Lipsk) (Stich und Druck der Röderschen Officin) – Drukarnia i Litografia Jana Cotty – Drukarnia Józefa Kamińskiego – Drukarnia Józefa Ungra – Drukarnia Rubieszewskiego i Wrotnowskiego – Drukarnia W. Piekarniaka – Drukarnia Wł.L. Anczyca i Spółki (Kraków) – Drukarnia i Litografia Feliksa Kasprzykiewicza – Litografia C. Witanowski, ul. Warecka 7, ul. Oboźna 9 – Litografia J. Konarzewski i J. Mękarski , ul. Nowy Świat 47 – Litografia J. Mękarski, ul. Krakowskie Przedmieście 40, ul. Krakowskie Przedmieście 38 – Oscar Brandstetter (Lipsk) (Stich u. Druck v. F.W. Garbrecht's Nachf.) – Druk Synów St. Niemiry – Pospieszna Litografia i Sztucharnia Nut J. Mękarskiego, ul. Aleksandrja 17 – Zakład Sztucharski Gebethnera i Wolffa

J. Dunin-Borkowski (Spółka Wydawnicza Nut)	<ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia Artystyczna K. Kopytowskiego – H. Skłodowski – Sztycharnia K. Drzewieckiego
Księgarnia E. Kolińskiego	Litografia Konarzewskiego , ul. Nowy Świat 38
Księgarnia G.K. Sennewalda	<ul style="list-style-type: none"> – C.G. Röder (Lipsk) (Lith. Anst. v. C.G. Röder) – Drukarnia G. Paprocki – M. Arct, ul. Ordynacka 3 – Pospieszna Lit. i Sztych. nut J. Mękarskiego, ul. Aleksandrja nr 17, ul. Krakowskie Przedmieście 40, Krakowskie Przedmieście 38
Księgarnia i Antykwariat Ch.J. Rosenweina	Wincenty Thiehl
Księgarnia I. Rzepeckiego	<ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia W. Piekarniaka, ul. Ordynacka nr 3 – J.F. Konarzewski i J. Mękarski
Księgarnia Nakładowa J. Fiszera	<ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia i Litografia Jana Cotty – Litografia C. Witanowskiego, ul. Oboźna 9 – Litografia J.F. Konarzewski i J. Mękarski, ul. Nowy Świat 47 – Pospieszna Litografia i Sztycharnia Nut J. Mękarskiego, ul. Aleksandrja 17, ul. Krakowskie Przedmieście 40 – W. Grosse, Rue Grande Spasski (Moskwa) – Zakład Litograficzny C.G. Rödera (Lipsk)
Księgarnia J. Guranowskiego	<ul style="list-style-type: none"> – Litografia i Sztycharnia nut S. Orgelbranda i Synów – Litografia Konarzewskiego , ul. Nowy Świat 37

Księgarnia J. Kaufmanna	<ul style="list-style-type: none"> – C.G. Röder (Lipsk); – Litografia C. Witanowskiego; – Litografia i Sztucharnia Nut J. Mękarskiego; – Litografia Marcelego Gotz⁶⁰⁸ – Zakład Litograficzny Władysława Otto⁶⁰⁹ – Zakład Sztucharski Gebethnera i Wolffa;
Księgarnia J. Ungra i W. Banarskiego	<ul style="list-style-type: none"> – Litografia Mękarski , ul. Trębacka 6 ; ul. Krakowskie Przedmieście 443 „wprost Resursy Obywatelskiej”. – Sztuch Nut J. Mękarskiego, ul. Bednarska 16;
Księgarnia K. Trepte	C. Witanowski, ul. Krakowskie Przedmieście 2
Księgarnia L. Polaka	Litografia J. Mękarskiego
Księgarnia M. Arcta	<ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia Arcta, ul. Ordynacka 3 – Drukarnia P. Laskauera & W. Babickiego, ul. Świętokrzyska 11 – Emil Skiwski – Litografia C. Witanowskiego, ul. Oboźna 9 ; Krakowskie Przedmieście 2 ; Krakowskie Przedmieście 64, – Litografia J. Ryszkiewicza – Litografia Władysława Mazurczyka, – Pospieszna Litografia i Sztucharnia Nut J. Mękarskiego, ul. Nowy Świat 47, ul. Krakowskie Przedmieście 40 ; ul. Aleksandrja 17 – W. Grosse (Moskwa)
Księgarnia M. Borkowskiego	<ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia K. Piechocki i S-ka, ul. Kopernika 34 – L. F. Konarzewski i J. Mękarski, ul. Nowy Świat 47 – L. Konarzewski, ul. Nowy Świat 38

⁶⁰⁸ Litograf Marcelego Gotz (daty życia i śmierci nieznane) w latach 1854-1880 prowadził zakład przy ul. Miodowej 481. Specjalizował się głównie w produkcji dzieł kartograficznych, jednak w zbiorach BN można znaleźć nuty tłoczone w jego zakładzie po 1865 roku (np. sygn.: Mus.III.80.767 Cim ; Mus.III.113.128). Nie znaleziono jego druków muzycznych z lat późniejszych. Zob. I. Tessaro-Kosimowa, *Gotz Marcelego*, [w:] *SPKP. Supplement*, s. 61.

⁶⁰⁹ Litograf Władysław Otto (zm. 1895) otworzył zakład litograficzny oraz sztucharnię nut w 1858 roku przy ul. Bielańskiej 597, a w 1860 przeniósł firmę na Krakowskie Przedmieście 442. Warsztat specjalizował się w druku nut – Otto tłoczył głównie śpiewniki oraz zbiory pieśni religijnych i ludowych, a w prasie ogłaszał gotowość drukowania partytur. Drukowali u niego znani warszawscy wydawcy nut, m.in. Gebethner i Wolff, J. Kaufmann, F. Hösicke oraz Rudolf Fryderyk Friedlein. Zakład został sprzedany w 1863 roku Rządowi Narodowemu; po upadku powstania, W. Otto został skazany na zesłanie. Zob. H. Tadeusiewicz, *Otto Władysław*, [w:] *SPKP. Supplement*, s. 161.

Księgarnia M. Orgelbranda	Sztych Nut J. Męcarskiego, ul. Krakowskie Przedmieście 40 lub 38 ; ul. Bednarska 16; po 1901 roku także Pośpieszna Sztycharnia Nut J. Męcarskiego przy ul. Aleksandrja 17.
Księgarnia M. Szczepkowskiego	Pospieszna Litografia i Sztycharnia Nut J. Męcarskiego, ul. Aleksandrja 17
Księgarnia Mazowiecka	<ul style="list-style-type: none"> – B. Wierzbicki i Sp. – Drukarnia P. Ambroziewicza, ul. Warecka 5 – Litografia J. Konarzewskiego i J. Męcarskiego, ul. Nowy Świat 47 – Zakład Litograficzny i Sztycharski J. Konarzewskiego, ul. Nowy Świat 38
Księgarnia Popularna	<ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia A.G. Syrkina – Drukarnia B. Wójcikiewicza – Drukarnia J. Keltera – Drukarnia W. Cywińskiego
Księgarnia S. Sadowskiego	<ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia J. Brusia i S-ki, ul. Foksal 18 – Litografia C. Witanowskiego, ul. Krakowskie Przedmieście 2 – Litografia J. Konarzewskiego, ul. Nowy Świat 47 (38), ul. Krakowskie Przedmieście 47
Wydawnictwo Kasy Przejorności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich	<ul style="list-style-type: none"> – C. Witanowski – J.F. Konarzewski i J. Męcarski, ul. Nowy Świat 47 – L. Biliński i W. Maślankiewicz – Drukarnia P. Laskauera – Drukarnia W. Piekarniaka
Wydawnictwo B. Rudzkiego	<ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia i Litografia p.f. „Jan Cotty”, ul. Kapucyńska 7 – Drukarnia, Litografia i Sztycharnia Nut J. Komorowski, ul. Nowy Świat 28 – Litografia J.F. Konarzewskiego i J. Męcarskiego, ul. Nowy Świat 47 – Zakład Graficzny B. Wierzbicki i S-ka
Wydawnictwo A.G. Dubowskiego	Zakład Litograficzny J. Konarzewskiego, ul. Nowy Świat 38
Wydawnictwo G. Centnerszvera	<ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia J. Goldmana – Drukarnia J. Noskowskiego
Wydawnictwo H. Trenklera	J. Męcarski, ul. Trębacka 6, ul. Bednarska 16
Wydawnictwo i Księgarnia J. Müllera	<ul style="list-style-type: none"> – Litografia J. Müllera, ul. Senatorska 467b lub Senatorska 18 – Litografia Karola Müllera, ul. Senatorska 24

Wydawnictwo K. Idzikowskiego	<ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia Artystyczna, ul. Nowy Świat 47 – J. Konarzewski, ul. Nowy Świat 2 – Zakład Litograficzny J.F. Konarzewski i J. Mękowski, ul. Nowy Świat 47
Wydawnictwo M. Glücksberga	<ul style="list-style-type: none"> – Zakład Szycharski Gebethnera i Wolffa (nuty z 1865) – Zakład Litogr. C.G. Rödera (1860)

Nazwy zakładów drukarskich podano za drukami muzycznymi, pokazując w ten sposób nie tylko warianty w jakich występowały na publikacjach, ale również zmiany adresów, pod którymi funkcjonowały. Z zestawienia wynika, że wydawcy powierzali druk nut przede wszystkim Konarzewskiemu lub Mękowskiemu (albo spółce Konarzewskiego i Mękowskiego). Uczyniło tak 20 (66%) nakładców wymienionych w tabeli. U C. Witanowskiego drukowało ośmiu nakładców (26%), u B. Wierzbickiego, J. Cotty i W. Piekarniaka po trzech (10%), u P. Laskauera, K. Kopytowskiego, Ambroziewicza, Piechockiego – dwóch (6,6%). J. Müller i A. Zoner korzystali wyłącznie z własnego zakładu, przynajmniej w zakresie druków muzycznych. W powyższym zestawieniu są też drukarze, którzy pojawiają się jako wykonawcy pojedynczych edycji utworów muzycznych. Może to świadczyć o tym, że nie specjalizowali się w tłoczeniu nut i przyjmowali takie zlecenia sporadycznie.

Interesującym faktem jest to, że aż dziewięciu (30%) wydawców drukowało swoje nakłady w Lipsku u C.G. Rödera i byli to głównie najwięksi nakładcy, w tym Gebethner i Wolff, F. Hössick, E. Wende, J. Fiszer, J. Kaufmann, czy M. Glücksberg. Korzystanie z usług zagranicznych zakładów drukarskich mogło wynikać z różnych przyczyn. Nie jest wykluczone, że miejscowe drukarnie nie były w stanie zrealizować wszystkich przedsięwzięć wydawniczych warszawskich nakładców, zwłaszcza tych, które wymagały wysokiego poziomu edytorskich. Możliwe też, że firmy zagraniczne oferowały lepsze warunki wykonania usługi. Niewykluczone jest także, że polscy nakładcy wybierając zagraniczne drukarnie starali się omijać kłopotliwe procedury cenzuralne obowiązujące w Królestwie⁶¹⁰.

⁶¹⁰ Według ustaleń Janusza Kosteckiego tylko 559 publikacji warszawskich nakładców wykonanych w drukarniach spoza granic Królestwa w latach 1872-1904 było poddanych cenzurze. Niestety, brakuje informacji, ile wśród nich było muzykaliów (Kostecki zaliczył druki muzyczne do szerokiej kategorii „sztuka i sport”), zob. J. Kostecki, *Trudny proces przenikania. Carska cenzura zagraniczna wobec importu publikacji w języku polskim w latach 1865-1904*, Warszawa 2011, s. 171, 261. Wydawcy warszawscy odkryli, że publikacje przychodzące z

Z powyższym zagadnieniem wiąże się zatem kwestia technik poligraficznych stosowanych w produkcji muzykaliów, o których szczegółowo była mowa w rozdziale drugim niniejszej rozprawy. Zaprezentowane zestawienie potwierdza, że w ówczesnym drukarstwie muzycznym bezsprzecznie królowała litografia oraz sztycharstwo, a w przypadku publikacji mieszanych (tekstu przeplatane nutami) stosowano ruchome czcionki nutowe. Taki wniosek nasuwa się nie tylko po analizie typograficznej druków muzycznych, ale przede wszystkim po przestudiowaniu zapisów dotyczących drukarni, umieszczanych w adresach wydawniczych lub w innym miejscach (zazwyczaj na okładce). Inne techniki, na przykład technika fotochemiczna stosowana u Wierzbickiego, były dość rzadko spotykane w przypadku nut.

Sposób numerowania druków muzycznych (matryc) wprowadzony przed 1875 rokiem był kontynuowany po tej dacie. W wielu przypadkach numery najprawdopodobniej były nadawane przez zakład drukarski i oznaczały kolejną publikację w dorobku nakładcy⁶¹¹. To, co współcześnie rozumiemy przez znak wydawniczy i co wprowadził pod koniec lat 50. XIX wieku Rudolf Fryderyk Friedlein (1811-1873)⁶¹² pojawia się w nutach wydanych do 1918 roku i w latach późniejszych. Raz nadany numer był powielany w następnych edycjach i powtarzany na każdej stronie. Budowa znaku wydawniczego miała zazwyczaj formę pierwszego znaku wprowadzonego przez Friedleina: „R. 1 F.”. Stosowano też liczne warianty znaku; ich kształt uzależniony był od współpracy z danym drukarzem lub zmian zachodzących w firmie wydawniczej. Obok inicjałów nazwy firmy lub imienia i nazwiska jej właściciela/li, w znakach często zawierano inicjały: kompozytora utworu, autora słów lub przekładu oraz imienia i nazwiska właściciela filii zakładu drukarskiego (tabela 5).

Tabela 5. Wykaz znaków wydawniczych stosowanych w drukach muzycznych przez wybranych warszawskich nakładców

Nakładca	Znaki wydawnicze
A. Fleck	– litery i numery: A [nr] F.

zagrancicy były kontrolowane najmniej, w przeciwieństwie do drukowanych w całości na terenie Królestwa, zob. *Z dziejów firmy Gebethner i Wolff 1857-1937...*, s. 16.

⁶¹¹ K. Mazur, *Polskie edytorstwo muzyczne...*, s. 86-87.

⁶¹² F. Pieczętkowski, *Friedlein Rudolf Fryderyk*, [w:] *SPKP*, s. 235.

A.G. Dubowski:	<ul style="list-style-type: none"> – litery, nazwisko nakładcy i numery: A [nr] D Dubowski⁶¹³ – litery i numery: A [nr] D ; A [nr] D A. G⁶¹⁴
Wydawnictwo B. Rudzkiego	<ul style="list-style-type: none"> – litery i numery: B [nr] R⁶¹⁵ – samodzielne litery: B R⁶¹⁶ – samodzielny numer⁶¹⁷
E. Wende	<ul style="list-style-type: none"> – litery i numery: E [nr] W⁶¹⁸, rzadziej E W⁶¹⁹ – inicjały J [nr] F⁶²⁰, F [nr] J (inicjały wydawcy F. Jasińskiego) – inicjały od nazwy filii: K. P. [nr]⁶²¹ – inicjały kompozytora: K [nr] M (Karol Milowicz)⁶²² – samodzielne numery⁶²³.
F. Hösicke	<ul style="list-style-type: none"> – samodzielne numery⁶²⁴ – litery i numery: F. H. [nr]⁶²⁵, F.H.⁶²⁶, F [nr] H⁶²⁷ – nazwisko i numery: [nr] Hoesick⁶²⁸

⁶¹³ Np. A 12 D Dubowski. Zob. I.J. Paderewski, *Kontredans z opery „Manru”*, ułożył na fortepian R. Wiśnicki, Warszawa: A.G. Dubowski, cenz. 1902. 7 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.104.122, [online] <http://www.polona.pl/dlibra/doccontent?id=36660> [dostęp 11.4.2017].

⁶¹⁴ H. Eibl, *Trąbi-zupka, polka* op. 601 ułożona na fortepian, Warszawa: A.G. Dubowski, cenz. 10 I 1901, 5 s., il. ; 32 cm. BN, sygn. Mus.III.99.060, [online] <https://polona.pl/item/38086312/0/> [dostęp 29.3.2017].

⁶¹⁵ Np. B 380 R. Zob. A. Kitschmann, *Mój ideał*, Warszawa: B. Rudzki (W-wa, Nowy Świat 47, Lit. J.F. Konarzewski i J. Mękowski), cenz. 1917, 5 s., fot. ; 33 cm, (Z Repertuaru Karola Hanusza). BN, sygn.: Mus.III.150.706.

⁶¹⁶ Np. A. Rényi, *Walc z operetki „Zuza”*, Varsovie: B. Rudzki (Nowy Świat 47, J.F. Konarzewski i J. Mękowski), [ok. 1910], 3 s. ; 34 cm, (Le Pianiste au Salon ; 60). BN, sygn.: Mus.III.151.599 ; Mus.III.151.600.

⁶¹⁷ Np. 341. Zob. J. Jarzębski, *Nowa praktyczna szkoła na skrzypce*. Cz. 3, przejrzana i uzupełniona przez [...] St. Barcewicz, Warszawa: B. Rudzki, [po 1910], 44 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.71.697/3.

⁶¹⁸ Np. E 412 W. Zob. H. Felix, *Senne marzenia*, słowa F. Z., Varsovie: E. Wende (Nowy-Świat 47, Druk. K. Kopytowskiego), [ok. 1918], 5 s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.119.213.

⁶¹⁹ *Marsyljanka, hymn narodowy francuski do śpiewu z towarzyszeniem fortepianu*, Warszawa: E. Wende i Sp. (Nowy Świat 47, Lit. J. Konarzewski i J. Mękowski), cenz. 1914, 3 s., il. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.150.915.

⁶²⁰ Np. J 457 F. Zob. P. Lincke, „*Robaczki świętojańskie” gawot z operetki „Lysistrata”*, sł. polskie W. Rapackiego (syna), Warszawa: E. Wende i Sp., [po VIII 1915], 5 s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.150.835.

⁶²¹ Np. K. P. 1. Zob. E. Walter, *Pieśni*, Lwów, Księg. Polska B. Połonieckiego ; Warszawa: E. Wende i Sp., [ok. 1910], 9 s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.104.811.

⁶²² Np. K 2 M. Zob. K. Milowicz, *Polka-humoreska* op. 2, Varsovie: E. Wende & C-ie, [ok. 1900], 5 s. ; 34 cm, (Compositions pour le Piano, Karol Milowicz). BUJ, sygn.: BJ Muz. 8504 III 2.

⁶²³ Np. 829. Zob. F. Löhr, *Légende slave* op. 35, Warszawa: E. Wende, [ok. 1910], 7 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.62.960.

⁶²⁴ Np. 524. Zob. W. Osmański, *Marsz Żuaw* No 1, Varsovie: F. Hösicke (Krak. Przedm. 2, w Lit. C. Witanowskiego), cenz. 1904, 7 s. ; 33 cm. BN, sygn. Mus.III.103.719.

⁶²⁵ Np. F. H. 724. Zob. T. Kullak, *Opowiadanie = Conte ; Poranek świąteczny = Dimanche matin ; Kołysanka = Berceuse ; Na jeziorze = Sur le lac* op. 62, Varsovie: F. Hösicke 1901 (Krak. Przedm. 2, w lit. C. Witanowskiego), cenz. 26 VI, 7 s. ; 35 cm. BN, sygn. Mus.III.161.899.

⁶²⁶ C.K. Harris, *Après le bal = Po balu = After the ball, célèbre valse américaine pour piano*, Varsovie: F. Hösicke, [ok. 1900], 7 s., il. ; 32 cm. BN sygn. Mus.III.163.454.

⁶²⁷ Np. F 20 H. Zob. F.P. Tosti, *Nie kocham cię ! = (Non t'amo più ?)* melodia, muzyka..., tłum. P. Maszyńskiego, Warszawa: F. Hösicke (Krak. Przedm. 2, C. Witanowski), cenz. 1899, 7 s. ; 32 cm, (Z Albumu Marcelliny Kochańskiej ; 18), BN, sygn. Mus.III.150.414.

G.K. Sennewald	<ul style="list-style-type: none"> – litery i liczby: G. [nr] W.⁶²⁹, G [nr] S⁶³⁰, G. S. [nr]⁶³¹ – samodzielne numery⁶³²
G. Centnerszwer	<ul style="list-style-type: none"> – samodzielne numery⁶³³ – litery i numery: V. M. I. [nr]⁶³⁴; G [nr] C⁶³⁵ – inicjały kompozytora: H [nr] M⁶³⁶, czy E [nr] L⁶³⁷ – inicjały autora słów: A. [nr] K⁶³⁸
Gebethner i Wolff	<ul style="list-style-type: none"> – litery i numery: G [nr] W – G [nr] W Sek. Mon.⁶³⁹ (w publikacjach wydanych nakładem Sekcji im. S. Moniuszki WTM) – inicjał tłumacza: AA [nr] K - AA [nr] K (Aleksander Albert Krajewski)⁶⁴⁰
H. Trenkler	<ul style="list-style-type: none"> – litery i numery: H [nr] T; F. 33 T⁶⁴¹
Księgarnia I. Rzepeckiego	<ul style="list-style-type: none"> – litery i numery: I [nr] R⁶⁴²; J [nr] R⁶⁴³

⁶²⁸ Np. 66 Hoesick. Zob. F. Abt, *Tęsknota (Agathe)* [op. 39 nr 1] sopran [i fort.], Warszawa: F. Hoesick, [po 1905], 3 s. ; 34 cm, (Romanzero ; 9), BN sygn.: Mus.III.93.199.

⁶²⁹ Np. G. 3576 W. Zob. L. Gothov-Grüneke, *Za oceanem, walc z motywów operetki*, [ulożył na fortepian L. Sizo], Warszawa: G. Sennewald, [ok. 1905], 7 s. ; 34 cm. BN, sygn. Mus.III.69.963.

⁶³⁰ Np. G 945 S. Zob. F. von Blon, *Operetka Amazonka, Rendez vous*. Marsz, Varsovie: G. Sennewald, cenz. 1904, 5 s. ; 33 cm. BN, sygn. Mus.III.103.183, [online], <https://polona.pl/item/19931223/0/> [dostęp 29.3.2017].

⁶³¹ Np. G. S. 935. Zob. O. Fetrás, *Noc nad Alstrą = Modnacht auf der Alster*, walc op. 60, Warszawa: z nakładów księgarni i składu nut G. Sennewalda (No 17 Aleksandrja, pospieszna lit. i sztych. nut J. Mękarskiego), cenz. 1903, 11 s. ; 33 cm, Dodatek Muzyczny do „Wędrowca” 1903, nr 10. BN, sygn. Mus.III.106.850, Mus.III.114.707.

⁶³² Np. 1890. Zob. W. Gawroński, *Variations pour piano* op. 12, Varsovie: skł. gł. G. Sennewald (Leipzig: C.G. Röder), [ok. 1900], 15 s. ; 34 cm. BN, sygn. Mus.III.151.790, Mus.III.64.695, [online] <http://polona.pl/item/12578278> [dostęp 29.3.2017].

⁶³³ Np. 1. Zob. A. Sonnenfeld, *Król reporterów*, operetka op. 124 (*Reporter i Kontredans*), Warszawa: G. Centnerszwer, [1881], 7 s. ; 31 cm. BN, sygn.: mf. 52068 ; Mus.III.72.740 Cim.

⁶³⁴ Np. V. M. I. 14. Zob. M. Leipziger, *Vivat marche*, Varsovie: G. Centnerszwer, [ok. 1900], 5 s. ; 35 cm, *Marches en Vogue* ; 10. BN, sygn.: Mus.III.152.884 ; Mus.III.152.885.

⁶³⁵ Np. G 1 C. Zob. J. Vogt, *Rondino* op. 21, Warszawa: G. Centnerszwer, cenz. 1897, 7 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.75.291.

⁶³⁶ Np. H 1 M. Zob. H. Malewska, *Walc* na fortepian, Warszawa: G. Centnerszwer, cenz. 1895, 7 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.102.487.

⁶³⁷ Np. E 1 L. Zob. E. Levy, *Espérance polka pour piano*, Varsovie: G. Centnerszwer, [ok. 1870], 5 s. ; 31 cm. BN, sygn.: Mus.III.146.457.

⁶³⁸ Np. A. 2 K. Zob. J. Szczepkowski, *Obertas do śpiewu*, słowa Antoniego Kudasiewicza, Warszawa: Sgł. G. Centnerszwer, [cenz. 1895], 7 s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.69.157.

⁶³⁹ A. Spóz, *Tradycje moniuszkowskie...*, s. 261-269. Por też. *Aneks 2. Utwory S. Moniuszki wydane nakładem Sekcji im. Moniuszki*, tamże, s. 283-286. Katalog Główny BN wykazuje 37 utworów wydanych nakładem WTM.

⁶⁴⁰ A. Gross, *Melodye daurskie*. Serya 2, Warszawa: skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa (Krak. Przedmieście 38, w lit. Mękarskiego), cenzura 1883, [1], 24, 4, 4, 2, 6, 2, 2, 6 stron, il. ; 32 cm. BN, sygn.: Mus.III.80.728/2Cim.

⁶⁴¹ J. Kleczyński, *Ja widzę Cię. Romans do Śpiewu*, muzyka..., Warszawa: nakł. Księgarni i Składu nut Henryka Trenklera, Stich und Druck von Engelmann & Mühlberg in Leipzig, b. r. (ok. 1880), znak wydawniczy: F. 33 T. Henryk Trenkler. Biblioteka Miasta Stołecznego Warszawy, sygn.: Szt.Mus. n. 2128 Cim.

⁶⁴² Np. I 28 R. Zob. T. Broock, *Uroczą chwila*, walc, Warszawa: I. Rzepecki, [ok. 1918], 3 s., il. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.145.617.

J. Dunin-Borkowski (Spółka Wydawnicza Nut)	– litery i numery: H. [nr] Z. ⁶⁴⁴
Księgarnia Nakładowa J. Fiszera	– litery i numery: J [nr] F ⁶⁴⁵ ; I. [nr] F. ⁶⁴⁶ – samodzielne litery: J T F ⁶⁴⁷ – numer i nazwa firmy: [nr] J. Fiszer ⁶⁴⁸
Księgarnia J. Guranowskiego	– litery i numery: J [nr] G ⁶⁴⁹
J. Unger i W. Banarski	– litery i numery: U. [nr] B. – sam numer bez oznaczeń literowych – numer i nazwa firmy: [nr] Unger & Banarski
J. Kaufmann i Spółka	– samodzielne numery ⁶⁵⁰ – litery i numery: J [nr] K ⁶⁵¹ , K. & C. [nr] ⁶⁵² , G. M. [nr]. ⁶⁵³ – symbole i numery, np. ~ [2] ~ lub x 11 x ⁶⁵⁴

⁶⁴³ Np. J 12 R. Zob. J. Burski, *Jacobson*, [piosenka], muz. aranż., sł. Konrada Toma, Warszawa: I. Rzepecki (Nowy Świat 47, Lit. J.F. Konarzewski i J. Mękarcki), cenz. 19 IV. 1917., 3, [1] s. fot., il. kolor. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.144.470

⁶⁴⁴ Np. H. 17 Z. Zob. J. Rico, *Nie dowiesz się nigdy!* = *Tu ne sauras jamais*, walc do śpiewu lub na fortepian, Warszawa: nakł. i wł. Spółki Wydawniczej Nut ; skł. gł. w księgarni Jerzy Dunin-Borkowski, [ok. 1910], 5 s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.105.095.

⁶⁴⁵ Np. J 511 F. Zob. K. Millöcker, *Valse de l'operette „Jung-Heidelberg” (Jugend Walzer)*, Varsovie: J. Fiszer, [ok. 1910], 7 s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.105.093.

⁶⁴⁶ Np. I. 472 F. Zob. J. Strauss, *Cake walk de l'operette Frühlingluft (Ach ta wiosna)*, Varsovie: J. Fiszer, [ok. 1905], 5, [1] s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.153.637.

⁶⁴⁷ J. Einödshofer, *Dziubuchna* [na głos z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: J. Fiszer, cenz. 1903, 5 s., il. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.119.117.

⁶⁴⁸ Np. 1 J. Fiszer. Zob. S. Benzef, *Melodie utworzone na fortepian*, Warszawa: J. Fiszer, [ok. 1910], 10 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.64.702.

⁶⁴⁹ Np. J 14 G. Zob. F. Mendelssohn-Bartholdy, *Venetianisches Gondellied* op. 19 No. 6, Varsovie: J. Guranowski (Nowy Świat 38, Lit. Konarzewskiego), cenz. 10 V 1900, 7, [1] s. ; 33 cm, (Album des Oeuvres Classiques et Modernes - J. Guranowski ; 4). BN, sygn.: Mus.III.163.672.

⁶⁵⁰ Np. 626. Zob. R. Favarger, *L'adieu, Nocturne pour le piano* op. 18, Varsovie: chez J. Kaufmann, [ok. 1880], 7 s., lit. ; 34 cm. BN, sygn. Mus.III.108.403.

⁶⁵¹ Np. J 167 K. Zob. J. Offenbach, *La belle Hélène, opera bouffe. Quadrille*, arrangée pour piano seul par Strauss, Varsovie: J. Kaufmann, depot général chez Gebethner et Wolff (No 15 ulica Bednarska, lit. Mękarcki), [1874], 7 s. ; 30 cm. BN, sygn.: Mus.III.111.095 Cim., [online], <https://polona.pl/item/24712952/0/> [dostęp 29.03.2017].

⁶⁵² Np. K. & C. 3. Zob. F.Q. Dulken, *Mazur*, [Warszawa: J. Kaufmann (Śto Krzyska No. 17, Szytych. Nut J. Mękarckiego)], cenz. 4 I 1874, 10 s. ; 29 cm, (Świat Muzykalny 1873 ; 34). BN, sygn. Mus.III.71.048/34 Cim.

⁶⁵³ Np. G. M. 8. Zob. A. de Kontski, *La nuit au bord de la mer, meditation* op. 163, [Warszawa: J. Kaufmann, 1870], 6? s. ; 29 cm, (Świat Muzykalny 1870 ; 8?), BN, sygn.: Mus.III.162.094 Cim. Mimo, że druk wydany został przed 1875 rokiem, cytuję go w celu prezentacji jednej z form znaku wydawniczego.

⁶⁵⁴ J. Nowakowski, *Niepewność, romans*, Warszawa: nakład Józefa Kaufmanna, (Krak. Przed. No. 411, Lit. i Szytycharnia Nut J. Mękarckiego), [1871-1872], 7 s. ; 32 cm, Lutnia, BN, sygn.: Mus.III.154.522.

Wydawnictwo K. Idzikowskiego	<ul style="list-style-type: none"> – litery i numery: M [nr] O ; M 90 (inicjały przejęte po M. Orgelbrandzie) – litery i numery: K. [nr] I.⁶⁵⁵ (własne inicjały ; w adresie wydawniczym pojawia się także zmieniony inicjał imienia Idzikowskiego: C. Idzikowski⁶⁵⁶ - od Casimir Idzikowski). – inicjały kompozytorów: B [nr] G⁶⁵⁷, W [nr] T⁶⁵⁸
K. Trepte	<ul style="list-style-type: none"> – litery i numery: K. [nr] T.⁶⁵⁹
Księgarnia Mazowiecka	<ul style="list-style-type: none"> – litery i numery: K [nr] M⁶⁶⁰ – w ramach serii „Feuilles d’Album” lub z adresem wydawniczym w jęz. francuskim: F. d’A. N. [nr]⁶⁶¹ – inicjały kompozytora: W. [nr] R (Wincenty Rapacki)⁶⁶²
Księgarnia L. Polaka	<ul style="list-style-type: none"> – litery i numery: L. P. [nr]⁶⁶³ ; L [nr] P ; S [nr] T⁶⁶⁴ – samodzielne litery: LP. – samodzielne numery
M. Arct	<ul style="list-style-type: none"> – samodzielne numery: 564 – litery i numery: M. [nr] A. ; M [nr] T – inicjały kompozytora i numery: L 7 C⁶⁶⁵ – numer i nazwa firmy: 5 M. Arct⁶⁶⁶, 344 Arct⁶⁶⁷

⁶⁵⁵ Np. K. 29 I. Zob. K. Malinowski, *Six morceaux rustiques*, compositions pour piano op. 5. Nr 1, *Berceuse*, Varsovie: K. Idzikowski, [przed 1915], 5 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.61.958/1.

⁶⁵⁶ K. Malinowski, *Trois improvisations* pour piano op. 6. No 3, *Méditation*, Varsovie: C. Idzikowski (Nowy Świat 47, Drukarnia Artystyczna), [przed 1915], 7, [1] s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.160.005/3 ; Mus.III.61.957/3.

⁶⁵⁷ Np. B 17 G. Zob. B. Gołogowski, *Dumka*, śpiew z towarzyszeniem fortepianu, sł. B. Leśmiana, Warszawa: K. Idzikowski, [ok. 1910], 7 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.150.507.

⁶⁵⁸ W. Trojanowski, *Marsz „Strażak”* na fortepian, Warszawa: Sgł. Kazimierz Idzikowski, Nowy Świat 21 (Lit. F.J. Konarzewski), [ok. 1905], 3 s., il. ; 4 cm. BN, sygn.: Mus.III.104.564 Cim.

⁶⁵⁹ Np. K.14 T. Zob. J.P. Kirnberger, *Fugue à deux voix*, Varsovie: K. Trepte (Krak. Przedm. 2, C. Witanowski), cenz. 1896, 3 s. ; 34 cm, *Le Pianiste Célèbre* ; 4. BN, sygn.: Mus.III.151.824.

⁶⁶⁰ Np. K 91 M. Zob. H. Brzeziński, *Marsz na fortepian ku pamięci uroczystego obchodu 125-lecia Konstytucji w Polsce 3go Maja* op. 203, Warszawa: Księgarnia Mazowiecka, 1916, 3 s. ; 35 cm. BN, sygn.: Mus.III.62.700 ; Mus.III.113.830.

⁶⁶¹ G. Verdi, *Rigoletto. Canzone „La donna è mobile” = Kobieta zmienną jest*, Varsovie: Librairie Mazowiecka, [ok. 1912], [4] s. ; 14x17 cm. BN, sygn.: Mus.I.7079.

⁶⁶² Np. W. 4 R. Zob. W. Rapacki, *À la Watteau, cudne szmaragdów kobierce*, piosnka na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu, Warszawa: Sgł. Księgarnia Mazowiecka (B. Wierzbicki i S-ka), [1912], [4] s. ; 19 cm.

⁶⁶³ Np. L. P. 47. Zob. L. van Beethoven, *Adagio [Leichte Klaviersonate, cz. 2]*, Varsovie: L. Polak, [nie przed 1905], 3 s. ; 32 cm, *Répertoire des Pièces Classiques et Modernes pour Piano Seul. Suite 3, Morceaux Faciles et de Moyenne Difficultés* ; 9. BN, sygn.: Mus.III.83.644. Zastanawiające są niektóre daty wydania tego utworu podane w katalogu BN – wydają się one błędne, zwłaszcza te spoza okresu działalności L. Polaka. Np. w cytowanym druku podano datę „[po 1905]” – jest to prawdopodobnie błąd katalogerów.

⁶⁶⁴ Np. S 6 T. Zob. S. Tokarzewski, *Romance pour piano* op. 14, Warszawa: L. Polak (Krak. Przed. No. 38, Lit. MękarSKI), cenz. 1880, 5 s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.64.226 ; Mus.III.83.675.

⁶⁶⁵ L. Chojecki, *Iris, opera di Pietro Mascagni. Sérénata arrangée pour piano*, Warszawa: M. Arct, cenz. 1899, 5 s. ; 35 cm. BN, sygn.: Mus.III.102.485.

Księgarnia M. Borkowskiego	<ul style="list-style-type: none"> – litery i numery: M [nr] B⁶⁶⁸ – inicjały kompozytora: W [nr] J⁶⁶⁹
M. Orgelbrand	<ul style="list-style-type: none"> – inicjały kompozytorów: G [nr] T⁶⁷⁰, K [nr] M⁶⁷¹ – litery i numery: M. [nr] O.⁶⁷²; M. O. No. 49 – samodzielne numery – litera i numer M [nr]⁶⁷³ (tylko wtedy gdy w adresie wydawniczym jest również nazwisko K. Idzikowskiego⁶⁷⁴ oraz Pośpieszna Sztycharnia Nut J. Mękarskiego przy ul. Aleksandrja 17)
S. Sadowski	<ul style="list-style-type: none"> – inicjały kompozytorów: L. P. (Leon Przyżycki), T [nr] K (T.B. Kóźmiński), W. [nr] T. (Władysław Trojanowski) – litery i numery: S [nr] T⁶⁷⁵, S. [nr] S.⁶⁷⁶ – samodzielne numery
W. Banarski	<ul style="list-style-type: none"> – litery i numery: B [nr] K; W [nr] B; W [nr] K; C [nr] M⁶⁷⁷ – sam numer bez oznaczeń literowych – litery, numery i nazwisko wydawcy: B [nr] K W. Banarski
Wydawnictwo Kasy Przeworności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich	<ul style="list-style-type: none"> – litery i numery: K [nr] P⁶⁷⁸ – znak Gebethnera i Wolffa: G [nr] W.

⁶⁶⁶ A. Löschorh , *7 exercices mélodiques*, Warszawa: M. Arct , [po 1905], 3 s. ; 33 cm, (Le Jeune Pianiste. Degré 1 ; 2), BN, sygn. Mus.III.65.580.

⁶⁶⁷ J. Haydn, *Menuet de la symphonie L'Impériale*, Varsovie: M. Arct (Oboźna 9, Lit. C. Witanowski), [ok. 1905], 3, [1] s. ; 31 cm, (Le Jeune Pianiste. Degré 2 ; 31). BN, sygn. Mus.III.164.181.

⁶⁶⁸ Np. M 21 B. Zob. J. Gilbert, *Laluś = „Puppchen”*: *Du bist mein Augenstern*, polka-marsz-intermezzo, muzyka, sł. polskie W. Rapackiego (syna), Warszawa: M. Borkowski (Nowy-Świat 47, Lit. J.F. Konarzewski i I. Mękarski), [po 1912], 3 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.119.499 ; Mus.III.105.040 ; Mus.III.163.145.

⁶⁶⁹ Np. W 10 J. Zob. W. Jarecki, *Melodye zmierzchów* op. 6 nr 3: *W ogrodzie*, sł. Z. Różycki, Warszawa: M. Borkowski (Nowy Świat 38, lit. J. Konarzewski), cenz. 1904, 5 s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.106.879/3.

⁶⁷⁰ Np. G 6 T. Zob. G. Türke, *Tylko z tobą*, polka mazurka na fortepian, Warszawa: skl. gł. M. Orgelbrand (40 Krak. Przedm., Mękarski), cenz. 25 I 1894, 3 s. ; 33 cm. BN, sygn.: Mus.III.161.635 ; Mus.III.87.884.

⁶⁷¹ Np. K 1 M. Zob. K. Miller, *Jan III Sobieski pod Wiedniem* [marsz], Warszawa: M. Orgelbrand (Kra. Przedm. No. 38, Sztych Nut J. Mękarskiego), cenz. 1883, 8 s., il. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.160.089.

⁶⁷² Np. M. 7 O. Zob. T. Kahle, *24 Préludes, dans tous les tons majeurs et mineurs à l'usage de ses élèves* op. 1 composés, Varsovie: M. Orgelbrand, [ok. 1880], 47 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.145.101.

⁶⁷³ Np. M 90. Zob. T. Nidecki, *Marsz żałobny* [...] na orkiestrę instrumentów dętych z chórem, a teraz na fortepian ułożony przez Józefa Sosnkowskiego, Warszawa: K. Idzikowski, p. M. Orgelbrand (No 17 Aleksandrja, Lit. i posp. sztych. nut J. Mękarskiego), [cenz 1902], 3 s., il. ; 32 cm. BN, sygn.: Mus.III.103.696.

⁶⁷⁴ Należy przypomnieć, że w latach 1901-1919 Idzikowski prowadził firmę pod nazwą „Księgarnia i skład nut Kazimierza Idzikowskiego (dawniej Maurycego Orgelbranda)”.

⁶⁷⁵ Np. S 25 T. Zob. W. Julicz, *Figiel księżycy*, walc, operetka w 1 akcie z repertuaru Teatru Nowoczesnego w Warszawie, Warszawa: St. Sadowski (Warszawa: Nowy Świat 47, Lit. J. Konarzewski), [ok. 1915], 5 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.124.195 ; Mus.III.124.196.

⁶⁷⁶ Np. S.30 S. Zob. T. Godecki, *Bez róż* [...] pieśń na 1 głos [i fortepian], do słów J. Lemańskiego, Warszawa: St. Sadowski, [po 1905], 3 s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.68.835.

⁶⁷⁷ Np. C 1 M. Zob. C. Miłaczewski, *Marche militaire*....

Skrupulatna analiza korelacji między formą i zawartością znaków edytorskich oraz adresami wydawniczymi to jedyny sposób na określenie w miarę dokładnej daty edycji druków muzycznych z badanego okresu, oczywiście w przypadku gdy nie podano na nich chociażby daty cenzury. Należy jednak pamiętać, że data cenzury, tak samo jak znak wydawniczy może być powielona z poprzednich nakładów i tym samym przekłamywać rzeczywisty rok wydania. Stąd wiele pomyłek w katalogach bibliotecznych, często wynikających z braku dostatecznych danych pozwalających na ustalenie daty opisywanego nakładu. Na ten problem zwracano uwagę już w badanym okresie apelując do edytorów o umieszczanie na publikacjach rzeczywistych dat edycji⁶⁸⁰.

3.3. Muzyczna działalność reklamowa i wydawnicza w prasie warszawskiej

W rozdziale pierwszym niniejszej rozprawy omówiono działalność publicystyczną uprawianą na łamach periodyków społeczno-politycznych i kulturalnych oraz specjalistycznych czasopism muzycznych i muzykologicznych, stanowiącą ważny element kultury muzycznej Warszawy. Należy przy tym pamiętać, że czasopisma były wydawane także przez tych edytorów, którzy mieli w swoich ofertach publikacje muzyczne.

Na łamach periodyków reklamowano więc najnowsze nuty i książki muzyczne, najczęściej w formie zbliżonej do prezentacji nakładów w katalogach księgarskich. W tygodnikach niemuzycznych prezentowano przede wszystkim najnowsze wydawnictwa Gebethnera i Wolffa⁶⁸¹, G.K. Sennewalda⁶⁸² i L. Polaka⁶⁸³, często wraz z ich omówieniem i

⁶⁷⁸ Np. K 97 P. Zob. L. Arditi, *Gdy róże się rozwijają* = *Se saran rose*, walc, sł. polskie Z. Vieweger, Warszawa: Gebethner i Wolff, Wydawnictwo Kasy Przejrzystości i Pomocy Warsz. Pomocników Księgarskich, cenz. 1904, 7, [1] s. ; 34 cm. BN, sygn.: Mus.III.109.529.

⁶⁷⁹ Np. K 589 P. *Czajka*, słowa Z. Bajkowskiej, [Warszawa]: Gebethner i Wolff, Stowarzyszenie Pracowników Księgarskich, ok. 1917, 5 s. ; 30 cm, (Cygańskie Pieśni ; 6). Biblioteka miasta st. Warszawy, sygn.: Szt.Mus. n. 5831. Notabene przyjęta w cytowanym opisie data wydania tych nut jest prawdopodobnie błędna, gdyż spółka Stowarzyszenie Pracowników Księgarskich została zarejestrowana dopiero w 1923 roku, zob. A. Kłossowski, *Tradycje polskich organizacji księgarskich*, Warszawa 1984, s. 28.

⁶⁸⁰ F. Starczewski, *Daty na nutach*, „Lutnista. Ilustrowany Dwutygodnik Literacko-Muzyczny” 1905, nr 3, s. 48.

⁶⁸¹ Np. *Nowości książkowe i nutowe firmy Gebethner i Wolff*, „Scena i Sztuka” 1908, nr 41, s. 5, [online] <https://polona.pl/item/scena-i-sztuka-r-2-nr-41-10-pazdziernika-1908,NzgxODQ5NDY/4/#info:metadata> [dostęp 15.12.2018].

⁶⁸² Zob. „Kłosy” 1875, nr 516, s. 311, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/110683?tab=1> [dostęp 15.12.2018].

krótką recenzją. Natomiast w dziennikach nie było miejsca na obszerne charakterystyki. Stosowano więc skrócony opis druków, składający się z nazwiska kompozytora, tytułu i ceny (fot. 12).

Fot. 12. *Nowe kompozycje na fortepian*, „Kurier Warszawski” 1878, nr 23, s. 9, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=47030&tab=3> [dostęp 15.12.2018]

Interesującym sposobem dotarcia do szerokiego grona odbiorców, było umieszczenie spisu nowych publikacji lub anonsu informującego o muzycznych nowościach wydawniczych w „Kalendarzach Warszawskich” J. Ungra⁶⁸⁴, wydawanych w latach 1846-1917 (w 1921 roku Warszawskie Biuro Ogłoszeń Ungra zostało przekształcone w spółkę i działało jeszcze kilka lat⁶⁸⁵). „Kalendarze” były adresowane do każdego odbiorcy, niezależnie od tego jaki uprawiał zawód i czy w ogóle zajmował się muzykowaniem, więc reklamowała się w nich większość firm związanych z rynkiem książki.

Swoistym dopełnieniem muzycznego rynku wydawniczego były drukowane dodatki nutowe dołączane zarówno do czasopism niemuzycznych, jak i muzycznych. Do periodyków społeczno-literackich dołączano jednostronicowe (lub mniejsze, wypełniające tylko część strony) dodatki nutowe: utwory kompozytorów polskich, głównie warszawskich (w badanym okresie opublikowano w ten sposób 56 utworów). Były to m.in. krótkie utwory na fortepian solo, pieśni lub arie z oper w aranżacji na głos i fortepian, rzadziej utwory chóralne⁶⁸⁶. Sam druk nut (litografowana odbitka) zwykle nie był dobrej jakości (zob. fot. 13 i fot. 14).

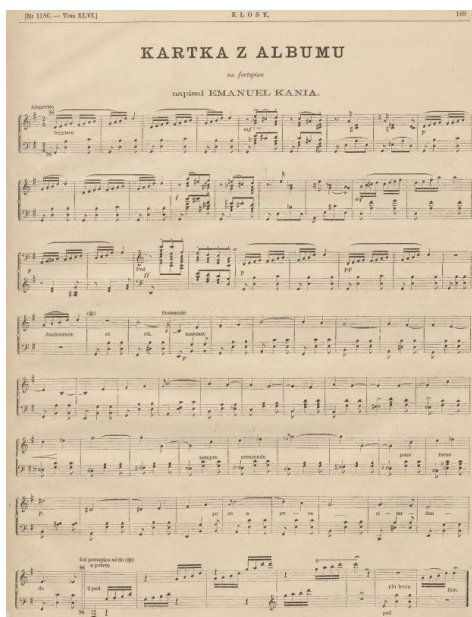
⁶⁸³ Zob. „Kłosa” 1889, nr 899, s. 187, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication?id=117590&tab=3> [dostęp 15.12.2018].

⁶⁸⁴ Zob. np. „Józefa Ungra Kalendarz Warszawski Popularno-Naukowy, Ilustrowany na rok zwyczajny 1901, który ma dni 365”, Warszawa: nakładem Józefa Ungra przy ulicy Nowolipki Nr 2406 (7 nowy) wprost ulicy Dzikiej, 1901.

⁶⁸⁵ M. Kocójowa, *Unger Gracjan Jeżyński...*, s. 925-926.

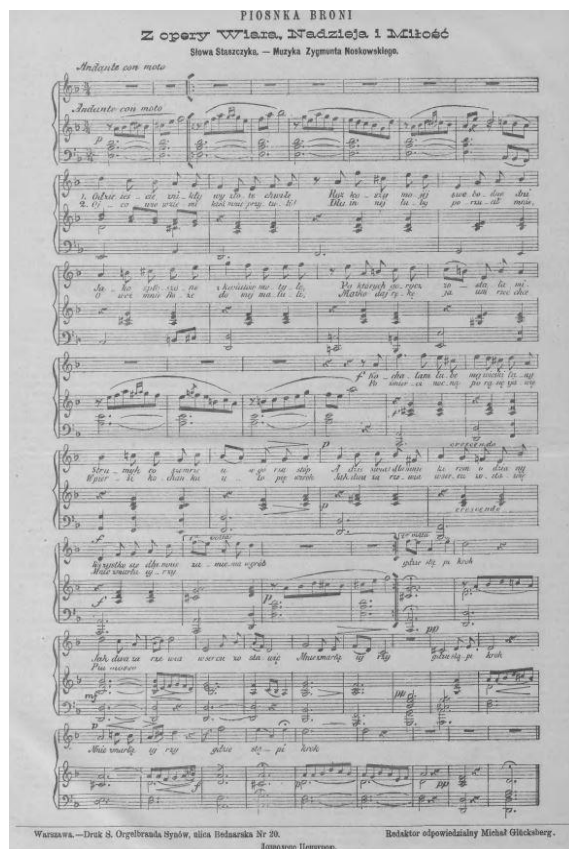
⁶⁸⁶ Zob. *Muzyka w polskich czasopismach literackich i społecznych 1864-1900*, dz. cyt.; *Muzyka w polskich czasopismach literackich i artystycznych 1901-1918*, dz. cyt.

Zamieszczane utwory nie zawsze opatrywano komentarzem, drukowano je po prostu na ostatniej stronie periodyku, bez związku z treścią numeru. Bywało jednak i tak, że nuty były dodatkiem do felietonu⁶⁸⁷.

Fot. 13. Dodatek muzyczny do „Kłosów”: E. Kania, *Kartka z albumu* na fortepian, „Kłosy” 1888, nr 1186, s. 189, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication?id=394016&tab=3> [dostęp 12.12.2018]

⁶⁸⁷ Artykuł *Nasze ryciny* z przykładem nutowym: O. Kolberg, *Mazur*, „Tygodnik Ilustrowany” 1889, nr 332, s. 302-303, [online] <http://bcu1.lib.uni.lodz.pl/dlibra/publication?id=1510&tab=3> [dostęp 15.12.2018].

Fot. 14. Dodatek muzyczny do „Bluszczu”: Z. Noskowski, *Piosnka Broni* z opery *Wiara, nadzieja i miłość*, sł. Staszycyński, Warszawa: Druk. S. Orgelbranda Synów, ulica Bednarska Nr 20, „Bluszcz” 1883, nr 50, s. [393], 400, [online] <http://bcu1.lib.uni.lodz.pl/publication/490> [dostęp 11.12.2018]

Zupełnie inne formy prezentacji i zarazem promocji muzykaliów stosowano w czasopiśmie muzycznych. Na przykład w „Echu Muzycznym” 1882 (nr 12) zaprezentowano najnowsze warszawskie publikacje nutowe, zwracając uwagę na wydawcę (notabene własnego) już w tytule artykułu⁶⁸⁸. W dziale „Nowości muzyczne” lub „Nowe nuty” już „Echa Muzycznego, Teatralnego i Artystycznego” zawsze podawano edytora nowej publikacji. Nie były to jednak zwykłe wykazy druków, ale ich szczegółowe omówienia, często z przykładami nutowymi i recenzjami⁶⁸⁹. Krótkie anonse zamawiane przez wydawców miały w tym periodyku swoje miejsce w dziale reklamowym (fot. 15 i fot. 16).

⁶⁸⁸ *Nowości muzyczne wydane nakładem firmy: „Kruziński et Levi”*, „Echo Muzyczne” 1882, nr 12, s. 92-93, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=242369&tab=3> [dostęp 15.12.2018]. Inny przykład, z 1892 roku to: J. Kleczyński, *Nowości muzyczne. Piosnki dla dzieci*, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1892, nr 20 (450), s. 229-230, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3217&tab=3> [dostęp 15.12.2018].

⁶⁸⁹ Np. *Nowości muzyczne. Muzyka organowa*, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1890, nr 375, s. 587-588, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3215&tab=3> [dostęp 15.12.2018].

H R A B I N A

Opera **ST. MONIUSZKI.**

Wyciąg fortepianowy na dwie ręce.

Wydanie nowe kompletne
przez Profesora G. ROGUSKIEGO.
Cena rb. **3.**

Nowe wydanie zawiera: **Poloneza.**
Recytatywy, chóry i całkowitą
muzykę baletową.

Nakład GEBETHNERA i WOLFFA
w Warszawie i Łodzi.

Fot. 15. [Anons], „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1900/1901, nr 2 (902), s. 24, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3383&tab=3> [dostęp 15.12.2018].

KSIĘGARNIA i SKŁAD NUT

G. Sennewalda

w Warszawie,

Krakowskie-Przedmieście 7.

poleca świeżo wyszłe z druku śpiewy:
C. M. Ziehrera z operetki „Wesoła para”.

1) **Walc** „Bioga nocy”, śpiewany przez p. Władysława Proniewiczę. Cena 45 kop.

2) **Kuplety** „Dziś mile przepędzamy czas”, śpiewane przez Michalinę Łaską. Cena 30 k.p.

J. Offenbacha z operetki „Rajskie jabłuszko”.

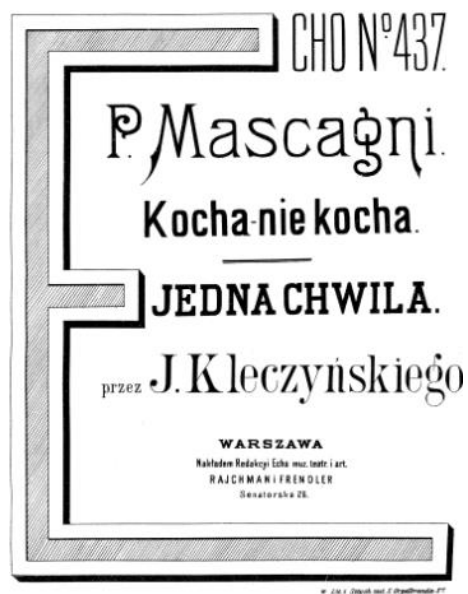
1) **Śpiew Gustawa**. Wujaszku wybaczć chciej”. Cena 45 kop.

2) **Śpiew Gustawa**. „Posłuchaj rady mej”. Cena 30 kop.

Fot. 16. [Anons], „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1900/1901, nr 4 (956), s. 48, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3384&tab=3> [dostęp 15.12.2018]

Bardzo poważnie traktowano w „Echu Muzycznym, Teatralnym i Artystycznym” dodatki nutowe. Były wydawane regularnie, w co drugim numerze pisma, stąd ich ilość jest imponująca – od listopada 1901 roku ta regularność uległa zachwianiu, dodatki wydawano coraz rzadziej, aż zaprzestano ich publikacji zupełnie. Każda edycja nut posiadała swój znak wydawniczy. Jeśli chodzi o ich formę, to należy przede wszystkim podkreślić, że był to praktycznie osobny, kilkustronicowy zeszyt, przygotowany tak, by użytkownik mógł oderwać go od czasopisma i kolekcjonować oddzielnie. Periodyk ogłaszał również spisy wydanych dodatków. Druk nut był bardzo dobrej jakości. Ponieważ na takich wydawnictwach podawano nazwę drukarni, należy przyjąć, że to właśnie w tych zakładach wyprodukowano cały zapis nutowy (zob. fot. 17, fot. 18 i fot. 19⁶⁹⁰).

⁶⁹⁰ Dodatki nutowe drukował m.in. J. Mękarski, zob. „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1887, nr 175, s. [73], [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=2893&tab=3> [dostęp 15.12.2018]. Litografowaniem

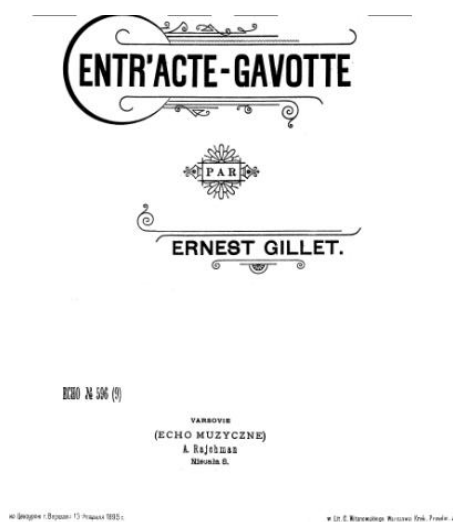

Fot. 17. Zapis nazwy drukarni „w Lit. i Sztych. nut S. Orgelbranda S^w”, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1892, nr 7 (437), [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3217&tab=3> [dostęp 15.12.2018]

Fot. 18. Zapis nazwy drukarni „Lit. Konarzewskiego Nowy Świat 38 w Warszawie”, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1902, nr 4 (956), [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3384&tab=3> [dostęp 15.12.2018]

nut w literackiej części czasopisma prawdopodobnie zajmował się W. Kruziński, zob. „*Echo Muzyczne*” 1877-1882, „*Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne*” 1883-1907..., s. 8-9.

Fot. 19. Zapis nazwy drukarni „w Lit. C. Witanowskiego Warszawa Krak. Przedm. 2.”, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1895, nr 9 (596), [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3377&tab=3> [dostęp 15.12.2018]

Na łamach „Echa” publikowano utwory znanych kompozytorów europejskich i polskich, szczególnie warszawskich. Dominowali twórcy dziewiętnastowieczni, rzadziej tworzący na przełomie XVII/XVIII i w XVIII wieku. W ofercie muzycznej czasopisma zauważalne jest preferowanie nowości – publikowano utwory kompozytorów czynnych w ówczesnym życiu artystycznym, często także dzieła nagrodzone na konkursach kompozytorskich. Były to w większości oryginalne lub w uproszczonym układzie utwory fortepianowe, a także transkrypcje lub wyciągi fortepianowe fragmentów z oper. Wydawano także pieśni na głos i fortepian, rzadziej na inne instrumenty i dzieła chóralne.

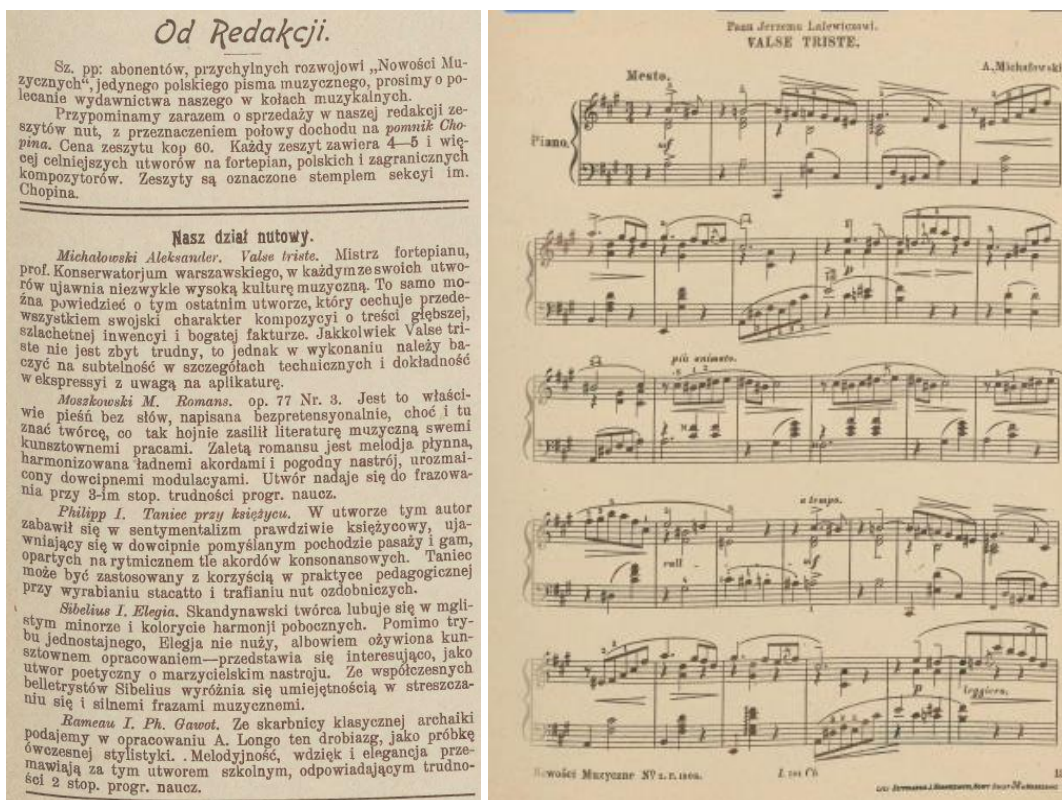
Drugim warszawskim czasopismem muzycznym był „Meloman” – „Miesięcznik nutowy na fortepian z bezpłatnym dodatkiem literackim” (zob. fot. 20) założony w 1899 roku przez L. Chojeckiego i ukazujący się pod jego redakcją muzyczną⁶⁹¹. Periodyk zawierał wyłącznie edycje nut.

⁶⁹¹ „Nowości muzyczne” 1903-1914. „Lutnista” 1905-1907..., s. 12.

Fot. 20. Okładka verso i recto, w: Z. Noskowski, *Pieśń z fantazy dramatycznej „Zawisza Czarny”* op. 72 nr 1, sł. K. Tetmajera, Warszawa: Meloman (lit. C. Witanowskiego, Krakowskie Przedmieście 2), 1901. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44537, sygn.: 78(0.068) Nosko Z - Pieśń 72/1. Zdjęcie: Marta Walkusz

Wydawane w latach 1903-1914 „Nowości Muzyczne” były kontynuacją „Melomana”, poszerzoną o część literacką, omówioną w rozdziale pierwszym niniejszej rozprawy. Podobnie jak w „Echu”, również i w nich zamieszczano dodatki muzyczne, publikując repertuar fortepianowy złożony głównie z fortepianowych transkrypcji fragmentów dzieł scenicznych lub opracowań muzyki ludowej (sporządzonych zwykle przez W. Rzepkę lub L. Chojeckiego). W „Nowościach” ukazywały się też oryginalne utwory autorskie, w tym dzieła nagradzane na konkursach kompozytorskich oraz utwory zagranicznych kompozytorów pochodzące z różnych epok (fot. 21).

Fot. 21. Omówienie utworów muzycznych prezentowanych w numerze jako dodatek nutowy oraz pierwsza strona pierwszego utworu z tegoż dodatku (druk J. Konarzewskiego), „Nowości Muzyczne. Dodatek literacki” 1908, nr 2, s. [3], 13, [online] <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/publication?id=43410&tab=3> [dostęp 15.12.2018]

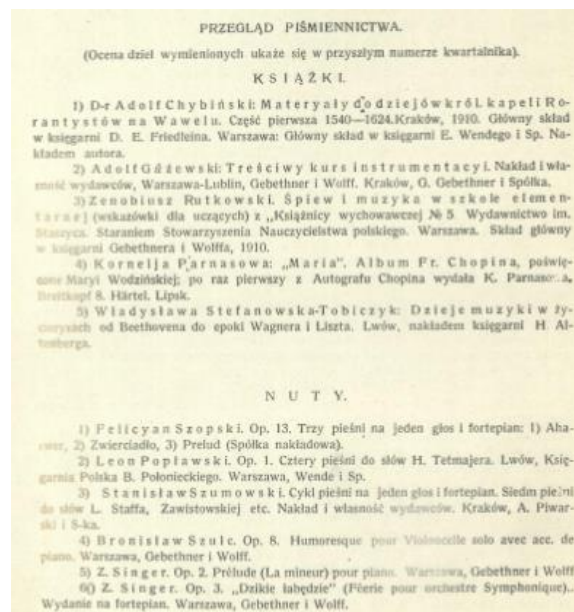
Do 1906 roku „Nowości” drukowano nakładem M. Arcta przy ul. Ordynackiej 3, a od numeru czwartego w drukarni P. Ambroziewicza na ul. Wareckiej. Same nuty litografowano początkowo w zakładzie C. Witanowskiego przy Krakowskim Przedmieściu 2, w latach 1904-1905 w Pośpiesznej Litografii i Sztucharni Nut J. Mękarskiego (Aleksandra 17), a od 1906 roku u J. Konarzewskiego na ul. Nowy Świat 38⁶⁹² – więc w najlepszych warszawskich zakładach, dlatego jakość druku nut była bardzo dobra.

Nuty zawarte w dwóch rocznikach „Kwartalnika Muzycznego” wydanych w latach 1911-1914 pod redakcją profesorów Konserwatorium Warszawskiego: R. Statkowskiego i Felicjana Szopskiego (1865-1939)⁶⁹³ oraz pedagoga szkoły muzycznej WTM H. Opieńskiego, reprezentowały zupełnie inny repertuar muzyczny. W większości były to bowiem dotąd

⁶⁹² Tamże.

⁶⁹³ U. Mieszkieleo, *Szopski Felicjan*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. [T. 10:] *Sm-Ś*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2007, s. 248.

niepublikowane dzieła dawnej muzyki polskiej, począwszy od XVI wieku oraz transkrypcje fortepianowe utworów zawartych w tabulaturach. Wybór literatury związany był z rozwojem badań nad polską muzyką, a więc powstawaniem prac przyczynkarskich wypełniających dotychczasową lukę w polskim piśmiennictwie muzykologicznym. „Kwartalnik” drukowała Drukarnia P. Laskauera, a dystrybucją pisma w Warszawie zajęły się składy Gebethnera i Wolffa⁶⁹⁴. Na jego łamach były oczywiście reklamowane najnowsze wydawnictwa muzykologiczne, a także nutowe nie tylko wydawców warszawskich (fot. 22).

Fot. 22. *Przegląd piśmiennictwa i Nuty*, „Kwartalnik Muzyczny” 1911, z. 1, s. 104 [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=118174> [dostęp 15.12.2018]

3.4. Serie i cykle wydawnicze

Z końcem pierwszej dekady XX wieku w środowisku „ludzi książki” zauważalna była coraz większa świadomość potrzeb czytelniczych, dlatego wydawcy coraz bardziej specjalizowali swą ofertę z myślą o konkretnym typie czytelnika⁶⁹⁵. Już od 1820 roku widocznym trendem stało się wydawanie dzieł w seriach, co można tłumaczyć głównie względami praktycznymi: serię zawsze można było w każdej chwili zakończyć, łatwiej też było sklasyfikować tematycznie publikowane w niej dzieła, ponadto taka forma wydawnicza

⁶⁹⁴ „*Kwartalnik Muzyczny*” 1911-1914..., s. 8-12.

⁶⁹⁵ M. Kwiatkowska, *Rynek – polityka – edukacja...*, s. 25.

skłaniała potencjalnego kupca do skompletowania całości ciągu wydawnictw⁶⁹⁶. W przypadku edycji muzycznych moda na serie jest szczególnie zauważalna w badanym okresie. Konkretyzacja odbiorców druków muzycznych stanowiła jeden z zabiegów marketingowych, mających swe najprostsze odbicie w wymownych tytułach (nazwach) serii.

Charakteryzując zagadnienie ciągłego publikowania muzykaliów należy zastanowić się nad definicją samego terminu serii i jego adekwatnością względem badanych przez mnie *varsavianów*. Przede wszystkim należy w mojej opinii określić pojęcia „seria” i „cykl”, gdyż ich doprecyzowanie pozwoli na rozpoznanie, jaki rodzaj ciągłości wydawniczej wykorzystywano najczęściej przy publikacji muzykaliów. Jako serię należy więc uznać takie wydawnictwo ciągłe, którego poszczególne tomy są dziełem różnych autorów i posiadają tytuł wyróżniający, jednocześnie są powiązane wspólnym tytułem i opatrzone (lub nie) ciągłą numeracją⁶⁹⁷ lub innymi znakami identyfikacyjnymi⁶⁹⁸. Różnica między serią a cyklem wynika przede wszystkim z obecności z góry ustalonego planu wydawniczego. W przypadku cyklu plan ten jest konsekwentnie realizowany, a jego zakończenie jest przewidziane, np. z powodu wyczerpania zagadnienia. Seria natomiast z założenia nie ma przewidywalnego końca⁶⁹⁹.

Wiele zamkniętych cykli muzycznych ukazało się już w latach 50. i 60. XIX wieku. O tym, że ich zakończenie było działaniem intencjonalnym edytora świadczy przede wszystkim stała liczba kompozycji będących elementami cykli⁷⁰⁰ (np. po 6, 12 utworów itp.). Dużo wcześniej przed rozpoczęciem publikacji cykli ogłaszano także plany wydawnicze, oferując czytelnikom przedpłaty⁷⁰¹.

Drugim rodzajem ciągłości wydawniczej były jak wyżej wspomniano - serie. Ich zakończenie nie było przewidywane i jeśli się przytrafiło, to zwykle było skutkiem przerwania działalności samego wydawcy. Zazwyczaj były numerowane. Obejmowały do 200, a nawet ponad 300 zeszytów, np. „Le Carnaval de Varsovie” („Karnawał

⁶⁹⁶ H. Kowalska, *Serie nutowe w repertuarze wydawców muzykaliów w okresie zaborów*, „Roczniki biblioteczne” 2005, R. 49, s. 123.

⁶⁹⁷ *EWoK*, szp. 2147.

⁶⁹⁸ J. Dunin, *Rozwój cech wydawniczych polskiej książki literackiej XIX-XX wieku*, oprac. wstępem poprzedził i podał do druku J. Ladorucki, Łódź 2018, s. 197.

⁶⁹⁹ Tamże, s. 198.

⁷⁰⁰ H. Kowalska, *Serie nutowe...*, s. 125.

⁷⁰¹ Tamże, s. 126.

Warszawski”⁷⁰²) F. Hösocka. Duża liczba numerów oraz różnorodność treści zapewne niekiedy dezorientowała odbiorców, dlatego wydawcy dzielili serie⁷⁰³ lub tworzyli tzw. podserie grupujące dzieła muzyczne według różnorodnych kryteriów⁷⁰⁴.

Nazwy serii z jednej strony stanowiły bezpośrednie odzwierciedlenie ówczesnych potrzeb czytelniczych, a z drugiej, jak twierdzi Artur Jazdon, miały za zadanie wzbudzić ciekawość u czytelnika, skłonić go do zakupu publikacji. Wydawcy opatrząc edycje seryjne charakterystycznymi znakami graficznymi i chwytliwymi tytułami zyskiwali stałych odbiorców poszukujących kolejnych tytułów z danej serii⁷⁰⁵. Równocześnie serie odegrały z natury rzeczy niebagatelną rolę w wyrabianiu nawyków czytelniczych, a w przypadku muzykaliów w kształtowaniu kultury muzycznej ich odbiorców.

Z wyżej wymienionych powodów edytorzy warszawscy działający w latach 1875-1918 bardzo chętnie korzystali z możliwości ciągłego wydawania swoich publikacji. W przypadku muzykaliów zjawisko to było szczególnie rozpowszechnione, dlatego właściwie trudno spotkać utwór, który nie wchodziłby w skład jakiegoś cyklu bądź serii. Wszegobecność serii łączy się z popularnością krótkich kompozycji, o małej obsadzie wykonawczej. Ujmowanie ich w cykle było z kolei zapewne celowym zabiegiem, gdyż łatwiej było sprzedać kilkustronicowy zeszyt, jeśli był opatrzony kolejnym numerem dużej kolekcji. Często dany utwór był publikowany w tej samej formie wielokrotnie przez różnych wydawców, w obrębie różnych serii⁷⁰⁶.

⁷⁰² Tamże, s. 130.

⁷⁰³ Prezentacja na okładce całości aktualnie wydanych numerów serii „Opera w Salonie” do numeru 178, z podziałem na kompozytorów, zob. G. Bizet, *Carmen, kuplety toreadora*, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk i Lit. Jana Cotty), [1912-1915], 9, [1] s. ; 33,5 cm, (Opera w Salonie ; 2). BN, sygn.: Mus.III.154.006, [online] <http://polona.pl/item/87836347> [dostęp 5.12.2018]. Ok. 1918 roku seria liczyła już 156 numerów, por. C. Gounod, *Faust*. Akt 3, nr 5: *Śpiew Siebla: Kwiatki wyjawcie jej = Fates lui mes aveux*, Warszawa: Gebethner i Wolff, [post 1918], 9 s. ; 32 cm, (Opera w Salonie ; 156). BN, sygn.: Mus.III.105.143, [online] <http://polona.pl/item/68395983> [dostęp 5.12.2018].

⁷⁰⁴ Bywało, że podserie reklamowano na okładkach utworów muzycznych pochodzących z innych serii. Przykładem przednia okładka z podziałem serii „Śpiewy Polskie z Towarzystwem Fortepianu” na kilka podserii, zob.: G. Puccini, *Tosca*. Akt 2: *Modlitwa Toski*, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1912-1915], 5 s. ; 32 cm, (Opera w Salonie ; 125). BN, sygn.: Mus.III.150.007, [online] <http://polona.pl/item/14522420> [dostęp 5.12.2018]. Natomiast na tylnej okładce tego druku znalazła się prezentacja dwóch różnych serii oraz ich podserii.

⁷⁰⁵ A. Jazdon, *Wielkopolskie serie wydawnicze do 1945 roku*, Poznań 1997, s. [6], [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=42682> [dostęp 7.12.2018].

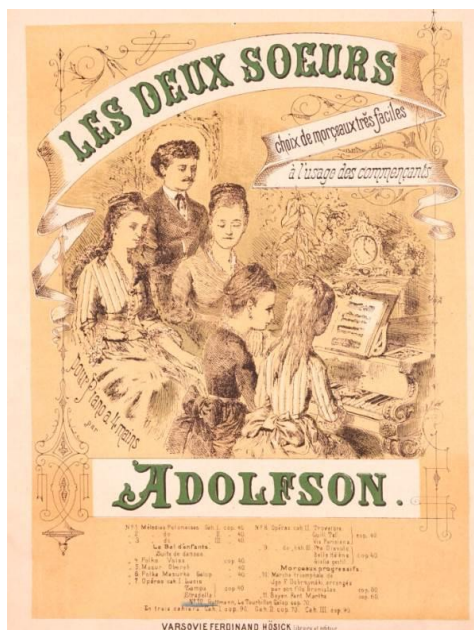
⁷⁰⁶ Np. aranżacja fortepianowa arii *Oh! dolci baci* z opery *Tosca* G. Pucciniego została wydana w kilku seriach u różnych edytorów, por.: G. Puccini, *Arya z op. „Tosca”: oh! dolci baci*, Warszawa: B. Rudzki (Nowy Świat 47, J. Konarzewski i J. Mękarcki), cenz. 1916, 3 s. ; 32 cm, (Pianista w Salonie ; 97). BN, sygn.: Mus.III.150.017, [online] <http://polona.pl/item/14522436> [dostęp 10.12.2018] ; Tenże, *Tosca: oh! dolci baci o languide carezze*,

Pod względem tematycznym wśród wydawnictw ciągłych panowała ogromna różnorodność dyktowana przede wszystkim zapotrzebowaniem odbiorców, na które każdy z wydawców starał się odpowiedzieć w sposób możliwie atrakcyjny. Serie muzyczne były odzwierciedleniem nie tylko aktualnie panującej mody, ale i potrzeb zawodowych, dydaktycznych oraz melomańskich.

Wśród nut wydanych w seriach i cyklach w latach 1875-1918 można wyróżnić kilka grup tematycznych. Pierwsza z nich obejmuje utwory na konkretną obsadę wykonawczą. Najliczniejsze były kompozycje fortepianowe, a szczególnie cykle tańców, np. publikowane u J. Kaufmanna: „Zbiór Ulubionych Tańców”, „Najnowsze Tańce na Fortepian”, „Nowe Mazury Ułożone na Fortepian”, „Quadrilles et Lanciers pour le Piano”, czy „Dances Nouvelles pour le Piano par Jean et Joseph Strauss”. Tańce na fortepian wyróżnili także: firma Gebethner i Wolff, np. w seriach: „Tańce i Marsze na Fortepian”, „Valse de Salon pour Piano à Deux Mains (Walce do Tańca)”, „Nouvelles Dances de Salon Modernes pour Piano”; M. Arct, np.: „Walce Wyborowe Ułożył na Fortepian E. Waldteufel”; F. Hösic: „Choix de Dances Favorites pour le Piano”; J. Fiszer, np.: „Cake-Walk”, „Dances Nouvelles pour Piano Seul” i cykl „3 Marsze Humorystyczne”; J. Guranowski, np.: „Wybór Nowych Utworów Tanecznych na Fortepian”; K. Trepte, np.: „Dances Favorites pour Piano”; G.K. Sennewald, np.: „Dances pour Piano” i H. Trenkler: „Pluie de Fleurs. Nouvelles Dances de Salon pour Piano”⁷⁰⁷. Muzyka fortepianowa była układana również w inne, nietaneczne serie. Tworzyły je utwory zarówno na fortepian solo, na fortepian na cztery ręce (np. seria M. Arcta „Koleżanki”, czy zeszyty „Les Deux Soeurs. Choix de Morceaux Très Faciles à L’usage des Commencants” F. Hösicka, jak i na dwa fortepiany. Warto zwrócić uwagę na piękną okładkę zeszytu F. Hösicka (zob. fot. 23), której ikonografia zawiera bezpośrednią wskazówkę, że utwory w nim zawarte przeznaczone są dla całej rodziny. Niewątpliwie edytor zastosował tutaj czytelny „chwyt reklamowy” promujący to wydawnictwo.

arr. par S. Alassio, Warszawa: Gebethner & Wolff, [post 1910], 3 s. ; 33 cm, (Les Chrysanthèmes ; 58). BN, sygn.: Mus.III.99.112, [online] <http://polona.pl/item/75721911> [dostęp 10.12.2018] i tenże, *Tosca: oh! dolci baci o languide carezze*, Warszawa: G. Sennewald (Aleksandrja No. 17: J. Mękariski), cenz. 1901, 3 s. ; 34 cm, (Dodatek Muzyczny do „Wędrowca” 1901 ; 21), [online] <http://polona.pl/item/14522433> [dostęp 10.12.2018].

⁷⁰⁷ W. Osmański, *Brunetka polka* [op. 47], Varsovie: H. Trenkler, [około 1880], 4 s., il. ; 31 cm, (Pluie de Fleurs), H 16 T, BN sygn.: Mus.III.143.082.

Fot. 23. A. Gutmann, *Le tourbillon*, galop [brillant op. 37], Warszawa: F. Hösicke, [ok. 1880], 13 s. : il. ; 32 cm, (Les Deux Soeurs ; 12). BN, sygn.: Mus.III.80.105, [online], <http://polona.pl/item/39646672> [dostęp 10.12.2018]

Wśród wydawnictw przeznaczonych na inne obsady wykonawcze niż fortepian można wyróżnić serie skrzypcowe: Gebethnera i Wolffa „Compositions pour Instruments à Cordes” i „Répertoire des Pièces Classiques et Modernes pour Violon avec Accompagnement de Piano”⁷⁰⁸; K. Idzikowskiego: „Choix des Compositions Modernes pour Violon et Piano”; „Skrzypek w Salonie” Księgarni Mazowieckiej oraz utwory na mandolinę: imponująca seria zawierająca blisko 300 numerów „Z Repertuaru Mandolinisty” (utwory na mandolinę bądź skrzypce z tekstem podłożonym), „Mandolinist i Skrypać” B. Rudzkiego oraz „Towarzysz Mandolinisty” i „Mandolinista w Salonie” publikowane nakładem Księgarni Mazowieckiej.

Drugą, bardzo popularną wśród odbiorców grupą tematyczną wydawnictw ciągłych były transkrypcje i aranżacje fragmentów dzieł scenicznych, głównie operetek, wyjątków baletowych lub ulubionych arii operowych. Były to nie tylko fortepianowe kompozycje. Licznie publikowano także układy na głos i fortepian (partia fortepianowa najczęściej w uławniej, przystępnej dla nieprofesjonalnego muzyka aranżacji), np. wydawane przez: G.K. Sennewalda „Wesołe Piosenki. Zbiór Śpiewów i Kupletów Wykonywanych w Teatrze

⁷⁰⁸ Było to wydawnictwo zbudowane analogicznie do serii opracowań fortepianowych R. Strobla. Utwory skrzypcowe w nim zawarte opracowali i posegregowali według 6 stopni trudności profesorowie IMW, m.in. R. Aust i A. Cink. Zob. H. Kowalska, *Serie nutowe...*, s. 128-129.

Nowości i Innych”⁷⁰⁹; Gebethnera i Wolffa „Odgłosy Operetek. Śpiewy i Kuplety z Operetek”, „Dernières Nouveautés des Opérettes”, „Zbiór Ulubionych Śpiewów”, „Kłosa z Naszej i Obcej Niwy”; Wydawnictwo Kasy Przejrzystości „Echa Oper i Operetek”. W tej grupie tematycznej można wyróżnić publikacje zawierające repertuar wybranego muzyka. Honorowano w ten sposób wokalistów. Dość liczne cykle tego typu ukazywały się w wydawnictwie Rudzkiego, m.in.: „Z Repertuaru St. Ratolda”⁷¹⁰, „Z Repertuaru Józefa Redo”⁷¹¹, „Z Repertuaru Władysława Lina”⁷¹², „Z Repertuaru W. Rapackiego”⁷¹³. M. Arct wydał natomiast cykl „Z Repertuaru Tadeusza Leliwy”⁷¹⁴ a firma Gebethnera i Wolffa „Pieśni Obce : na mezzosopran z towarzyszeniem fortepianu w przekładzie polskim J. Chęcińskiego” ówczesnie jednego z najwybitniejszych autorów polskich przekładów.

Kolejną grupą tematyczną były serie kompozytorskie. E. Wende opublikował ułożone w serię „Compositions pour le Piano, Karol Milowicz”⁷¹⁵; G.K. Sennewald cykl „Wybór Śpiewów z Repertuaru A. Bandrowskiego”⁷¹⁶ we własnym przekładzie; M. Arct „Oeuvres de Jean Sébastien Bach”⁷¹⁷, „Compositions Paul Wachs”, „Walce Wyborowe Ułożył na Fortepian E. Waldteufel” i „Petits Morceaux Faciles Composées par J. Łusakowski”. Podobnie firma Gebethner i Wolff wydawała dzieła kompozytorów: „Utwory do Śpiewu

⁷⁰⁹ Zob. np. W. Aletter, *Młoda wdówka = (Die kleine Witwe)*, kuplety śpiewane w krotchwili „Dama od Maksyma”, Warszawa: G. Sennewald (ul. Aleksandrja No 17 Lit. J. Mękarski), cenz. 18 VII 1900, 3, [1] s. : 33 cm, (Wesołe Piosenki), BN, sygn.: Mus.III.87.146, [online] <http://polona.pl/item/71257284> [dostęp 10.12.2018]. Serię „Wesołe Piosenki” kontynuował potem Gebethner i Wolff jako wydawnictwo numerowane, por. A. Kutschera, *Mateczko, ach, co mi się śniło = (Weisst du, Mutterl, was i träumt hab?)* op. 4, sł. pol. B. Londyńskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff, [po 1910], 3, [1] strona ; 34 cm, (Wesołe Piosenki ; 16). BN, sygn.: Mus.III.90.787, [online] <http://polona.pl/item/71171983> [dostęp 10.12.2018].

⁷¹⁰ Stanisław Antoni Ratold (Zadarnewski, 1893-1926), piosenkarz kabaretowy i estradowy, librecista, zob. *Tragiczny zgon ś. p. Ratolda*, „Kurier Warszawski” 1926, nr 184, z dnia 7 lipca, s. 8.

⁷¹¹ Józef Stanisław Redo (1872-1942), śpiewak i aktor operetkowy. Zob. *Redo Józef Stanisław*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. [T. 1], s. 589.

⁷¹² Władysław Lin (zm. 1965), aktor m.in. Teatru Nowości i piosenkarz; znana jest data rozpoczęcia jego działalności artystycznej: 1917 rok, zob. *Lin Władysław*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. [T. 1], s. 383.

⁷¹³ Wincenty Rapacki (1865-1943), aktor i śpiewak, zob. *Rapacki Wincenty*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. [T. 1], s. 583.

⁷¹⁴ Tadeusz Leliwa (1875-1929), tenor Opery Warszawskiej, pedagog, zob. *Leliwa Tadeusz*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. [T. 1], s. 372. Zob. też *Teatr i muzyka*, „Kurier Warszawski” 1922, R. 102, nr 248, s. 6.

⁷¹⁵ Karol Milowicz (daty życia nieznane), kompozytor. Zob. *Nasz dział nutowy*, „Nowości Muzyczne. Dodatek literacki” 1910, nr 4, s. [3].

⁷¹⁶ Aleksander Bandrowski (1860-1913), tenor operowy, librecista i tłumacz. Zob. „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1885, nr 96, s. 303.

⁷¹⁷ „Oeuvres de Jean Sébastien Bach, Revues, Interprétées et Doigtées par Al. Michałowski, A. Różycki, A.M. Zawirski, Professeurs au Conservatoire de Musique à Varsowie [!]”, [w:] *Wydawnictwa pedagogiczno-muzyczne Wydawnictwa i Księgarnia M. Arcta w Warszawie*, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut M. Arcta, [1909], s. 20.

Marjana Sokołowskiego”, „Mélodies Polonaises de Stanislas Moniuszko Transcrites et Paraphrasées pour Piano” oraz wielką serię dzieł F. Chopina: „Frédéric Chopin. Oeuvres de Piano. Edition Nouvelle Revue, Corrigée et Doigtée par Jean Kleczyński, avec Variantes Provenant de L’auteur Lui-même et Communiquées par Ses Meilleurs Élève”. Natomiast J. Fiszer wydawał w serii kompozycje Emila Haucka⁷¹⁸: „Célèbres Compositions de Emile Hauck”.

Jako czwartą kategorię omawianych typów wydawnictw należy wyróżnić dydaktyczne wydawnictwa ciągłe. Ich pojawienie się na rynku warszawskim należy uznać za przełom w polskiej dydaktyce muzycznej, gdyż, jak wspomniano w rozdziale pierwszym, do tej pory muzyki uczono z publikacji niemieckich i francuskich. W obrębie owych polskich serii dydaktycznych podzielono kompozycje na stopnie trudności, w oparciu o programy nauczania IMW i WTM oraz, w przypadku kompozycji na fortepian, szczegółowo opalcowano. Pierwszym zbiorem dydaktycznym był zainicjowany w 1882 roku⁷¹⁹ przez L. Polaka cykl „Répertoire des Pièces Classiques et Modernes pour Piano Seul Choisies Revues et Doigtées par Rodolphe Strobl, Professeur du Conservatoire à Varsovie”. Został wydany w trzech zestawach: „I-me Suite”, „II-me Suite” i „III-me Suite” z podziałem utworów na dwa stopnie trudności: „Morceaux Faciles et de Moyenne Difficultés” oraz „Morceaux plus Difficultés”. Prawdopodobnie po śmierci Polaka w 1883 roku, celem uniknięcia nagłego przerwania ukazywania się poszczególnych numerów, cykl przejęła firma Gebethner i Wolff. Kolejne zeszyty zostały jednak opublikowane niezgodnie z zaplanowaną numeracją i w większości przypadków bez daty wydania. W określeniu datacji druku części zeszytów pomocne mogą być jedynie z rzadka podane daty cenzury (zawsze 1882) w połączeniu z numerem występującym w znaku wydawniczym L. Polaka (L [nr] P lub L. P. [nr])⁷²⁰. Pozostałe zeszyty posiadające znaki wydawnicze i adres Gebethnera i Wolffa⁷²¹, dlatego moim zdaniem powinny być datowane po 1883 roku. Tytuł cyklu uzasadnia hipotezę, iż L. Polak zamierzał

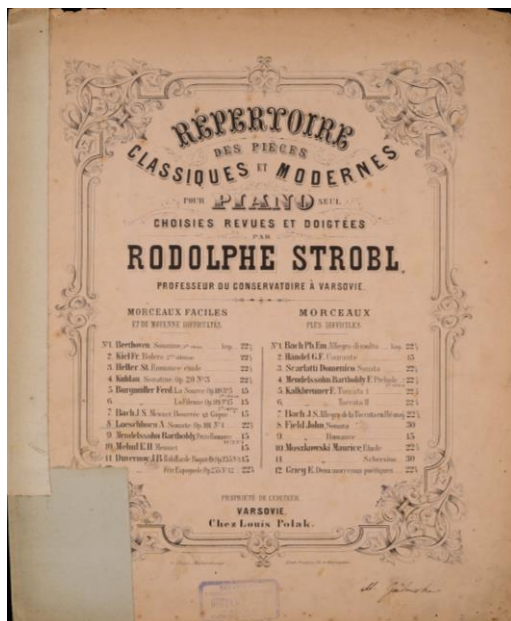
⁷¹⁸ Emile Hauck (?-1963), francuski kompozytor, [w:] Bibliothèque Nationale de France, [online] <http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb14842921v> [dostęp 1.10.2017].

⁷¹⁹ *Przewodnik dla nauczycieli*, „Echo Muzyczne, Dwutygodnik Literacko-Artystyczny” 1882, nr 18, s. 141.

⁷²⁰ Np. A. Löschorh, *Sonate* op. 101, no. 1, 1re partie, Varsovie: L. Polak, cenz. 1882, strony 2 [i] 5 ; 34 cm, (Répertoire des Pièces Classiques et Modernes pour Piano Seul, Morceaux Faciles et de Moyenne Difficultés ; 8). BN, sygn.: Mus.III.94.105, [online] <http://polona.pl/item/74775850> [dostęp 8.12.2018].

⁷²¹ Np. F. Mendelssohn-Bartholdy, *Marche nuptiale* du *Songe d'une nuit d'été*, Varsovie: Gebethner & Wolff, [ok. 1880], 5 s. ; 33 cm, (Répertoire des Pièces Classiques et Modernes pour Piano Seul. Suite 2, Morceaux Faciles et de Moyenne Difficultés ; 6). Znak wydawniczy G. 1019 W. BN, sygn.: Mus.III.87.301, [online] <http://polona.pl/item/65514563> [dostęp 8.12.2018]. Data wydania podana za BN, prawdopodobnie błędna.

wydać tylko 24 utwory. Zbiór kompozycji ujęty w zestawie pierwszym nie zawiera w nazwie cyklu wyrażenia „I-me Suite” (zob. fot. 24), które pojawia się dopiero na okładce utworu *Fugue de la toccata en mi mineur* J.S. Bacha⁷²² ze znakiem wydawniczym L.P. 51.

Fot. 24. A. Löschhorn, *Sonate* op. 101, no. 1, 1re partie, Varsovie: L. Polak, cenz. 1882, (Répertoire des Pièces Classiques et Modernes pour Piano Seul, Morceaux Faciles et de Moyenne Difficultés ; 8), [online] <http://polona.pl/item/74775850> [dostęp 8.12.2018]⁷²³

Drugą serią pedagogiczną był ogromny zbiór kompozycji opracowany przez R. Strobla, wydawany już wyłącznie przez Gebethnera i Wolffa: „Choix de Compositions Classiques et Modernes pour Piano Revues, Doigtées et Classées par Ordre de Difficulté par Rodolphe Strobl [...]”. Zawierał dzieła kompozytorów polskich i zagranicznych ułożone wg pięciu stopni trudności⁷²⁴ (zob. fot. 25).

⁷²² J.S. Bach, *Fugue de la toccata en mi mineur*, Varsovie: L. Polak, [ca 1890], 5 s. ; 34 cm, (Répertoire des Pièces Classiques et Modernes pour Piano Seul. Suite 2, Morceaux plus Difficiles ; 1). Data wydania według BN, sygn. Mus.III.86.874 ; Mus.III.145.807, [online] <http://polona.pl/item/73025355> [dostęp 10.12.2018].

⁷²³ Por. inny numer z zestawu pierwszego: J. Field, *Romance*, Varsovie: L. Polak, [cenz. 1882], 3 s. ; 34 cm, (Répertoire des Pièces Classiques et Modernes pour Piano Seul, Morceaux plus Difficiles ; 9). Znak wydawniczy L 21 P. BN, sygn.: Mus.III.94.055 ; Mus.III.86.879, [online] <http://polona.pl/item/68705232> [dostęp 8.12.2018].

⁷²⁴ H. Kowalska, *Serie nutowe...*, s. 128-129.

CHOIX DE COMPOSITIONS

Classiques et Modernes pour PIANO revues, doigtées et classées par ordre de difficulté par
RODOLPHE STROBL ci-devant professeur des classes supérieures
 de Piano du Conservatoire à Varsovie.

Les œuvres ci-dessous sont recommandées à jouer en même temps que les œuvres de Clementi, Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert et d'autres.

I. DEGRÉ.			
133. Heiss C. Op. 298. Fleur des champs	20	176. Rossini G. Finale de l'ouverture de	20
134. Löw J. Op. 35 Nr. 1. 2. Rondino.	30	177. Friedrich F. Op. 382. Petite sonate	30
135. — Op. 35 Nr. 3. 4. Prière matinale.	30	178. Fröhberg C. Op. 1. Nr. 1. Le désir	30
136. — Op. 35 Nr. 10. 11. Étude de salon.	40	179. — Op. 1. Nr. 2. Jolie interrompue.	30
137. — Op. 40. Nr. 1. Sonatine 1 ^{re}	40	180. Godard B. Op. 149. Nr. 1. Prélude.	20
138. — Op. 43. Nr. 3. Douces vacances	30	181. — Op. 149. Nr. 2. Marche des gar-	20
139. Mayer Ch. Op. 340. Nr. 3. 12. Petite	30	182. — Op. 149. Nr. 3. Nouvellette.	30
140. — Op. 40. Nr. 1. Sonatine 1 ^{re}	30	183. Wolff B. Op. 220. Nr. 1. 3. Polonaise	30
141. Vepel M. Op. 40. Nr. 1. Sonatine 1 ^{re}	30	184. — Op. 230. Nr. 5. 6. Rheinländer.	30
142. — Op. 40. Nr. 1. Allegro-Finale sur	30	185. — Op. 230. Nr. 7. 8. Polka hongroise.	30
143. — Op. 40. Nr. 1. Allegro-Finale sur	30	186. Ree L. Op. 261. Nr. 1. 4. Chanson	30
144. — Op. 40. Nr. 1. Allegro-Finale sur	30	187. Reinhold H. Op. 28. Nr. 1. 2. 7. 4.	30
145. — Op. 40. Nr. 1. Allegro-Finale sur	30	188. Daverny J. B. Op. 312. Nr. 18. Dieu!	30
146. Bossi M. E. Petite valse	30	189. Lieber H. Op. 132. Nr. 3. Sonatine	30
147. Bernard J. Op. 14. Polka gracieuse	30	190. — Op. 221. Nr. 1. Rondó.	30
148. Czerny Ch. Op. 565. Nr. 6. Rondó	30	191. Bungart H. Op. 54. Nr. 3. 13. 14.	30
149. Hummel J. N. En sortant de l'école	30	192. Fröhberg C. Op. 6 Nr. 2. Joyeux	30
150. — Sonatine	30	193. Franke H. Chanson printanière	30
151. Kublau Fr. Rondó	30	194. Batak B. Op. 88. Nr. 1. 8. Danse	30
152. Wanhai J. Rondó	30	195. — Op. 88. Nr. 4. 7. Dans la verdure	30
153. Hummel J. N. Deux petites romances	30	196. Lorez Ch. Dors mon enfant. Berceuse.	30
154. Wolff B. Deux morceaux	30	197. Nowakowski I. Op. 44. Nr. 1. 2. Quatre	30
155. — Op. 197. Trois morceaux. Une	40	198. — Op. 44. Nr. 3. 4. Quatre petits	30
156. Mozart W. A. Menuet de „Don Juan”	30	199. — Op. 44. Nr. 3. 4. Quatre petits	30
157. — Duo et Air de Zerline de l'op. „Don Juan”	30	200. Wachs P. Tiens! c'est gentil. Bluette	30
158. — Complète et Chœur des Clochettes	30	201. Bungart H. Op. 54. Nr. 1. 8. 5. 10.	30
159. Gluck Ch. Gavotte d'Armide et Ga-	30	202. Baumfelder F. Op. 36. Nr. 1. 2. 3.	30
160. — Op. 197. Trois morceaux. Une	40	203. Köhler L. Op. 216. Nr. 6. Berceuse.	30
161. Weber C. M. Chœur des chasseurs	30	204. — Op. 246. Nr. 11. 12. Les soldats	30
162. Rossini G. Duo et Quintette de l'op. „Barbier de Séville”	30	205. — Op. 246. Nr. 22. 23. Vie joyeuse.	30
163. Desmetti G. Canzonetta et Duo de l'op. „L'Elisir d'amore”	30	206. Marley Ch. Op. 91. Nr. 1. 2. La pre-	30
164. Schmitt J. Op. 248. Nr. 3 et Op. 249.	30	207. — Op. 91. Nr. 8. 9. Sérénade des	30
165. Wilbac R. de Fantaisie	20	208. — Op. 91. Nr. 17. 22. Berceuse.	30
166. Beringer O. Le Régiment violet	30	209. — Op. 91. Nr. 8. 7. Rocco. Carna-	30
167. Kublau Fr. Op. 46. Nr. 2. Rondó	30	210. Batak B. Op. 84. Nr. 3. Sonatine	30
168. Aletter W. Bianca. Petite romance	30	211. Berliti C. Op. 188. Nr. 1. Sonatine.	30
169. Förster Alb. Op. 165. Nr. 4. Schar-	30	212. — Op. 188. Nr. 2. Sonatine. Pa-ma-	30
170. Licher H. Op. 157. Nr. 2. Me voilà!	30	213. — Op. 188. Nr. 3. Sonatine Sol-	30
171. Schytle L. Op. 69. Nr. 2. Gaie	30	214. — Op. 188. Nr. 4. Sonatine. Do-ma-	30
172. — Op. 69. Nr. 6. Dans le moulin	30	215. — Op. 188. Nr. 5. Sonatine. La-mi-	30
173. — Op. 69. Nr. 8. 11. Souvenir de	30	216. — Op. 188. Nr. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.	30
174. Förster A. Op. 42. Nr. 1. Sonatine	30	217. — Op. 173. Nr. 2. Sonatine.	40
175. Meyerbeer G. Air de l'ombre de l'op. „Dinorah”. Valse	20	218. Lack Th. Op. 237. Nr. 1. 2. 3. Six	40
		219. Lack Th. Op. 257. Nr. 4. 5. 6. Six	40
		220. Fink W. Op. 295. Nr. 6. Au bord du	30
		221. Becker O. Op. 31. Nr. 2. 3. Le pre-	30
		222. Sartorio A. Quatre morceaux mélo-	30
		223. — Nr. 1. Bonheur parfait.	30
		224. — Nr. 2. Capricieuse.	30
		225. — Nr. 3. Doux désir.	30
		226. — Nr. 4. Historiette gaie.	30
		227. Enckhausen M. Op. 76. Nr. 1. Sonatine	40
		228. Enckhausen M. Chanson du printemps	30
		229. Guel H. van. Op. 143. Bahillage.	30
		230. Merkel G. Op. 138. Nr. 1. Allegretto.	30
		231. Clementi M. Valse	30
		232. Diabelli A. Op. 168. Nr. 1. Rondó	30
		233. Enckhausen M. Op. 75. Nr. 1. Sonat-	30
		234. Kähler L. Op. 306. Sonatine	30
		235. Lack Th. Op. 161. Petit menuet	30
		236. — Op. 161. Petit menuet	30
		237. — Op. 161. Petit menuet	30
		238. Landry A. Op. 277. Au bois j'ai	30
		239. Mayer Ch. Op. 340. Nr. 1. 2. Deux	30
		240. — Op. 340. Nr. 3. 4. Deux	30
		241. — Op. 340. Nr. 5. 6. Deux	30
		242. — Op. 340. Nr. 7. 8. Deux	30
		243. — Op. 340. Nr. 9. 10. Deux	30
		244. — Op. 340. Nr. 11. 12. Deux	30
		245. — Op. 340. Nr. 13. 14. Deux	30
		246. — Op. 340. Nr. 15. 16. Deux	30
		247. — Op. 340. Nr. 17. 18. Deux	30
		248. — Op. 340. Nr. 19. 20. Deux	30
		249. — Op. 340. Nr. 21. 22. Deux	30
		250. — Op. 340. Nr. 23. 24. Deux	30
		251. — Op. 340. Nr. 25. 26. Deux	30
		252. — Op. 340. Nr. 27. 28. Deux	30
		253. — Op. 340. Nr. 29. 30. Deux	30
		254. — Op. 340. Nr. 31. 32. Deux	30
		255. — Op. 340. Nr. 33. 34. Deux	30
		256. — Op. 340. Nr. 35. 36. Deux	30
		257. — Op. 340. Nr. 37. 38. Deux	30
		258. — Op. 340. Nr. 39. 40. Deux	30
		259. — Op. 340. Nr. 41. 42. Deux	30
		260. — Op. 340. Nr. 43. 44. Deux	30
		261. — Op. 340. Nr. 45. 46. Deux	30
		262. — Op. 340. Nr. 47. 48. Deux	30
		263. — Op. 340. Nr. 49. 50. Deux	30
		264. — Op. 340. Nr. 51. 52. Deux	30
		265. — Op. 340. Nr. 53. 54. Deux	30
		266. — Op. 340. Nr. 55. 56. Deux	30
		267. — Op. 340. Nr. 57. 58. Deux	30
		268. — Op. 340. Nr. 59. 60. Deux	30
		269. — Op. 340. Nr. 61. 62. Deux	30
		270. — Op. 340. Nr. 63. 64. Deux	30
		271. — Op. 340. Nr. 65. 66. Deux	30
		272. — Op. 340. Nr. 67. 68. Deux	30
		273. — Op. 340. Nr. 69. 70. Deux	30
		274. — Op. 340. Nr. 71. 72. Deux	30
		275. — Op. 340. Nr. 73. 74. Deux	30
		276. — Op. 340. Nr. 75. 76. Deux	30
		277. — Op. 340. Nr. 77. 78. Deux	30
		278. — Op. 340. Nr. 79. 80. Deux	30
		279. — Op. 340. Nr. 81. 82. Deux	30
		280. — Op. 340. Nr. 83. 84. Deux	30
		281. — Op. 340. Nr. 85. 86. Deux	30
		282. — Op. 340. Nr. 87. 88. Deux	30
		283. — Op. 340. Nr. 89. 90. Deux	30
		284. — Op. 340. Nr. 91. 92. Deux	30
		285. — Op. 340. Nr. 93. 94. Deux	30
		286. — Op. 340. Nr. 95. 96. Deux	30
		287. — Op. 340. Nr. 97. 98. Deux	30
		288. — Op. 340. Nr. 99. 100. Deux	30
		289. — Op. 340. Nr. 101. 102. Deux	30
		290. — Op. 340. Nr. 103. 104. Deux	30
		291. — Op. 340. Nr. 105. 106. Deux	30
		292. — Op. 340. Nr. 107. 108. Deux	30
		293. — Op. 340. Nr. 109. 110. Deux	30
		294. — Op. 340. Nr. 111. 112. Deux	30
		295. — Op. 340. Nr. 113. 114. Deux	30
		296. — Op. 340. Nr. 115. 116. Deux	30
		297. — Op. 340. Nr. 117. 118. Deux	30
		298. — Op. 340. Nr. 119. 120. Deux	30
		299. — Op. 340. Nr. 121. 122. Deux	30
		300. — Op. 340. Nr. 123. 124. Deux	30
		301. — Op. 340. Nr. 125. 126. Deux	30
		302. — Op. 340. Nr. 127. 128. Deux	30
		303. — Op. 340. Nr. 129. 130. Deux	30
		304. — Op. 340. Nr. 131. 132. Deux	30
		305. — Op. 340. Nr. 133. 134. Deux	30
		306. — Op. 340. Nr. 135. 136. Deux	30
		307. — Op. 340. Nr. 137. 138. Deux	30
		308. — Op. 340. Nr. 139. 140. Deux	30
		309. — Op. 340. Nr. 141. 142. Deux	30
		310. — Op. 340. Nr. 143. 144. Deux	30
		311. — Op. 340. Nr. 145. 146. Deux	30
		312. — Op. 340. Nr. 147. 148. Deux	30
		313. — Op. 340. Nr. 149. 150. Deux	30
		314. — Op. 340. Nr. 151. 152. Deux	30
		315. — Op. 340. Nr. 153. 154. Deux	30
		316. — Op. 340. Nr. 155. 156. Deux	30
		317. — Op. 340. Nr. 157. 158. Deux	30
		318. — Op. 340. Nr. 159. 160. Deux	30
		319. — Op. 340. Nr. 161. 162. Deux	30
		320. — Op. 340. Nr. 163. 164. Deux	30
		321. — Op. 340. Nr. 165. 166. Deux	30
		322. — Op. 340. Nr. 167. 168. Deux	30
		323. — Op. 340. Nr. 169. 170. Deux	30
		324. — Op. 340. Nr. 171. 172. Deux	30
		325. — Op. 340. Nr. 173. 174. Deux	30
		326. — Op. 340. Nr. 175. 176. Deux	30
		327. — Op. 340. Nr. 177. 178. Deux	30
		328. — Op. 340. Nr. 179. 180. Deux	30
		329. — Op. 340. Nr. 181. 182. Deux	30
		330. — Op. 340. Nr. 183. 184. Deux	30
		331. — Op. 340. Nr. 185. 186. Deux	30
		332. — Op. 340. Nr. 187. 188. Deux	30
		333. — Op. 340. Nr. 189. 190. Deux	30
		334. — Op. 340. Nr. 191. 192. Deux	30
		335. — Op. 340. Nr. 193. 194. Deux	30
		336. — Op. 340. Nr. 195. 196. Deux	30
		337. — Op. 340. Nr. 197. 198. Deux	30
		338. — Op. 340. Nr. 199. 200. Deux	30
		339. — Op. 340. Nr. 201. 202. Deux	30
		340. — Op. 340. Nr. 203. 204. Deux	30
		341. — Op. 340. Nr. 205. 206. Deux	30
		342. — Op. 340. Nr. 207. 208. Deux	30
		343. — Op. 340. Nr. 209. 210. Deux	30
		344. — Op. 340. Nr. 211. 212. Deux	30
		345. — Op. 340. Nr. 213. 214. Deux	30
		346. — Op. 340. Nr. 215. 216. Deux	30
		347. — Op. 340. Nr. 217. 218. Deux	30
		348. — Op. 340. Nr. 219. 220. Deux	30
		349. — Op. 340. Nr. 221. 222. Deux	30
		350. — Op. 340. Nr. 223. 224. Deux	30
		351. — Op. 340. Nr. 225. 226. Deux	30
		352. — Op. 340. Nr. 227. 228. Deux	30
		353. — Op. 340. Nr. 229. 230. Deux	30
		354. — Op. 340. Nr. 231. 232. Deux	30
		355. — Op. 340. Nr. 233. 234. Deux	30
		356. — Op. 340. Nr. 235. 236. Deux	30
		357. — Op. 340. Nr. 237. 238. Deux	30
		358. — Op. 340. Nr. 239. 240. Deux	30
		359. — Op. 340. Nr. 241. 242. Deux	30
		360. — Op. 340. Nr. 243. 244. Deux	30
		361. — Op. 340. Nr. 245. 246. Deux	30
		362. — Op. 340. Nr. 247. 248. Deux	30
		363. — Op. 340. Nr. 249. 250. Deux	30
		364. — Op. 340. Nr. 251. 252. Deux	30
		365. — Op. 340. Nr. 253. 254. Deux	30
		366. — Op. 340. Nr. 255. 256. Deux	30
		367. — Op. 340. Nr. 257. 258. Deux	30
		368. — Op. 340. Nr. 259. 260. Deux	30
		369. — Op. 340. Nr. 261. 262. Deux	30
		370. — Op. 340. Nr. 263. 264. Deux	30
		371. — Op. 340. Nr. 265. 266. Deux	30
		372. — Op. 340. Nr. 267. 268. Deux	30
		373. — Op. 340. Nr. 269. 270. Deux	30
		374. — Op. 340. Nr. 271. 272. Deux	30
		375. — Op. 340. Nr. 273. 274. Deux	30
		376. — Op. 340. Nr. 275. 276. Deux	30
		377. — Op. 340. Nr. 277. 278. Deux	30
		378. — Op. 340. Nr. 279. 280. Deux	30
		379. — Op. 340. Nr. 281. 282. Deux	30
		380. — Op. 340. Nr. 283. 2	

okładkowym wykazie opublikowanych numerów serii w 1918 roku, znalazłam jedynie A. Różyckiego i Antoniego Wincentego Rutkowskiego (1859-1886)⁷²⁵.

Dla najmłodszych muzyków również przeznaczono kilka serii, w większości opatrzonych programem pedagogicznym, np.: „Le Jeune Pianiste”, czy „Les Deux Amies” = „Przyjaciółki” M. Arcta⁷²⁶, „Moniuszko dla Młodzieży” S. Sadowskiego, karnawałowe utwórki dla dzieci we wspomnianej już serii „Karnawał Warszawski” F. Hösicka, czy „Album Młodego Pianisty” Księgarni Mazowieckiej.

Piątą grupą tematyczną, bardzo zróżnicowaną i popularną wśród edytorów wydawnictw ciągłych a zapewne i wśród kupujących, były publikacje zawierające utwory przeznaczone do muzykowania salonowego. Takie zbiory wydawali m.in.: F. Hösick – „Salon. Zbiór Kompozycji Ulubionych Salonowych na Fortepian”, „Koncert w Salonie. Wybór Duecików Salonowych na Dwa Głosy Żeńskie lub Mieszane”; M. Arct – „Wybór Śpiewów Salonowych”, „Musique de Salon” i „Salon-Kompositionen”; J. Unger i W. Banarski – „Perles de Salon” i „Kompozycje Klasyczne i Salonowe na Fortepian”; Księgarnia Mazowiecka – „Skrzypek w Salonie”; Wydawnictwo Kasy Przeworności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich – „Deklamator Salonowy” oraz B. Rudzki – „Pianista w Salonie (Le Pianiste au Salon)”.

Amatorskie muzykowanie miało wówczas w Warszawie ogromne powodzenie, nakładcy szukali więc kolejnych pretekstów do poszerzania oferty wydawniczej. Kolejną kategorię stanowiły więc zbiory kompozycji przeznaczeniem rozrywkowym, balowym i karnawałowym (z pominięciem omówionych już form tanecznych na fortepian), np.: „Piękna Tancerka, Podarek Muzyczny na Karnawał”, „Le Carnaval de Varsovie” i „Niezapominajki Karnawałowe” F. Hösicka, „Dźwięki Balowe” i „Marzenia Balowe” M. Arcta, czy „Baw się Warszawo. Album Karnawałowe” Księgarni Mazowieckiej.

Pozostałe grupy tematyczne nie były już tak licznie reprezentowane w repertuarze muzykaliów. Na przykład muzyka religijna została ujęta przede wszystkim w gebethnerowski cykl „Caecilia. Zbiór Śpiewów Religijnych z Towarzyszeniem Organu lub Fortepianu” oraz

⁷²⁵ L. Köhler, *Petite école de la vélocité (sans octaves)*, op. 242. Cah. 2, Warszawa: M. Arct, [post 1918], 9 s. ; 33 cm, (Études et Exercices. Degré 3 ; 3). BN, sygn.: Mus.III.89.912 ; Mus.III.65.276 ; Mus.III.116.808, [online] <http://polona.pl/item/78624945> [dostęp 8.12.2018].

⁷²⁶ Dla M. Arcta serie pedagogiczne dla młodzieży opracowali profesorowie IMW, m.in.: A. Różycki („Le Jeune Pianiste”, „Les Deux Amies”, „Musique Classique et Moderne”, „Études et Exercices”), A. Michałowski, Marek Zawirski („Konservatorium Warszawskie” lub „Conservatoire de Musique à Varsovie”), A. Łusakowski („Młody Muzyk”). Zob. H. Kowalska, *Serie nutowe...*, s. 133.

serię F. Hösicka: „Chwała na Wysokości. Zbiór Kompozycji Kościelnych”, w skład której wychodziły podserie „Msze i Śpiewy Kościelne St. Moniuszki” oraz „Msze i Śpiewy Kościelne Najcelniejszych Autorów Polskich Wybrane przez St. Moniuszkę, A. Freyera i in”⁷²⁷. Muzyce polskiej poświęcono też serię „Kłosa z Rodzinnej Niwy. Najpiękniejsze Śpiewy i Melodye Polskie Ułożone jako Duetta na Skrzypce i Fortepian przez G. Adolfsona” czy zbiór „Kwiaty Polskie”⁷²⁸ F. Hösicka, ale wydawnictw tego typu (wyłącznie z rodzimą muzyką) było w badanym okresie tylko kilka.

Wydawano też serie bez konkretyzacji tematycznej i o różnej objętości, np. „Świat Muzykalny”⁷²⁹ (tytuł serii także w wersji francuskiej: „Le Monde Musical”), „Głos Duszy” i „Perles Musicales” publikowane przez J. Kaufmanna oraz obszerna seria „Cudne Dźwięki. Wybór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów” (ok. 1915 roku wydano 160 numerów⁷³⁰) Gebethnera i Wolffa.

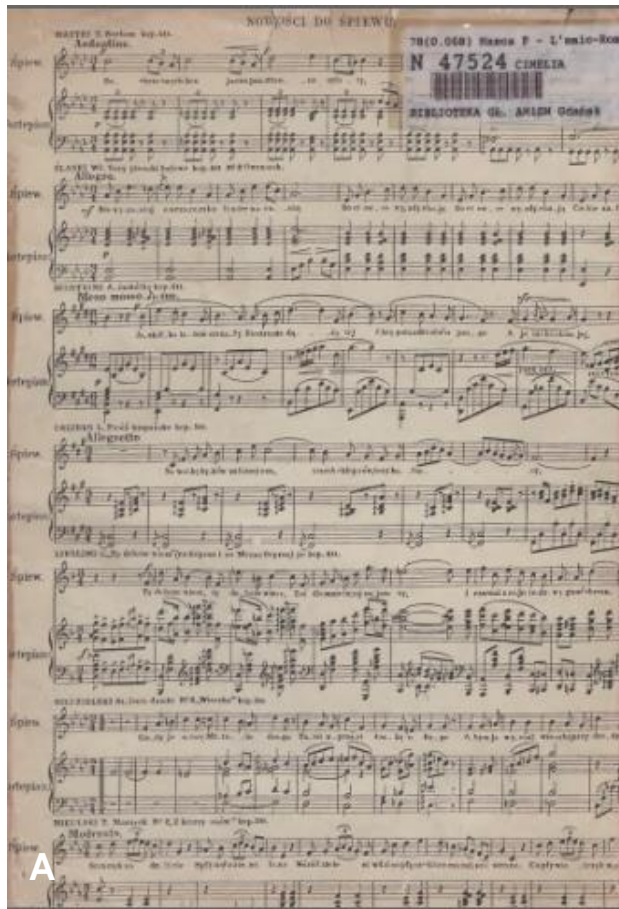
Prezentacja poszczególnych numerów w obrębie cyklu bądź serii występowała w dwóch odmianach – w postaci zwykłego spisu, jako nutowe incipity (zob. fot. 26 A, B).

⁷²⁷ Tamże, s. 129-130.

⁷²⁸ Jak pisze H. Kowalska, zbiór „Kwiaty polskie. Ulubione śpiewy i melodye polskie ułożone na fortepian i zebrane przez W. Janusza” wszedł w skład serii „Salon. Zbiór kompozycji i ulubionych salonowych na fortepian, a od 191 numeru zmieniono nazwę na „Salon. Wybór kompozycji salonowych klasycznych na fortepian”. Z powodu liczebności (aż 270 utworów) i różnorodności pogrupowano je według trudności wykonania, co spotkało się z uznaniem odbiorców, zob. tamże, s. 130.

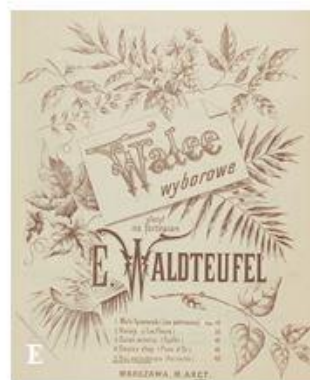
⁷²⁹ BN posiada w swych zbiorach 32 pozycje z tej serii zawierającej drobne utwory (nie tylko polskich kompozytorów), głównie na fortepian lub głos i fortepian oraz opracowania fortepianowe wyjątków operowych. Nuty te zostały wydane w latach 1870-1872.

⁷³⁰ Informacja podana za spisami z okładek, por. L. Denza, *Wróć do mnie znów... = (Torna)*, mélodie, sł. pol. W. Rapackiego (syna), Warszawa: Wydawnictwo Kasy Przechodności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich ; [skł. gł.] Gebethner i Wolff, [przed 1910], 7, [1] s., 1 głos ([1] s.) ; 34 cm, (Cudne Dźwięki ; 155). BN, sygn. Mus.III.87.606 ; Mus.III.119.270, [online] <http://polona.pl/item/73388614> [dostęp 8.12.2018]. BN podaje, w mojej opinii mylnie, datę wydania 1912-1915.

Fot. 26 A, B. P. Mascagni, *L'amico Fritz*: No. 1, *Romanza Son pochi fiori* = *Romans o fijkach* [na sopran i fortepian]. Varsavia ; Moscou: Gebethner e Wolff ; J. Hilkner (Lit. J. Mękarski 40 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz. 1891. 5 s. ; 34 cm. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47524; sygn.: 78(0.068) Masca P - L'amico-Roman (A) ; S. Moniuszko, *Verbum Nobile* [...], sl. J. Chęcińskiego, Warszawa-Kraków: Gebethner i Wolff, [druk po 1919], 7 s. ; 32 cm, Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44420, sygn.: 78(0.068) Moniu S - Verbu/Sta. (B). Zdjęcia. Marta Walkusz

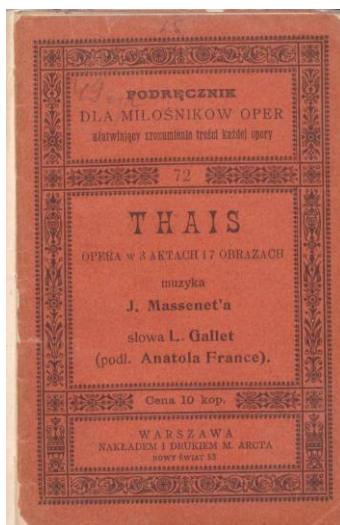
Jak wyżej wspomniano, charakterystyczną cechą serii jest jej rozpoznawalny znak graficzny. W przypadku druków nutowych, których powierzchnia okładki jest spora (wysokość większości woluminów wynosi ponad 30 cm), nie brakowało miejsca do umieszczenia ozdobnej nazwy serii i jej logotypu oraz stylizowanej ramki, a w niektórych wydawnictwach również rysunku, który od razu miał zwracać uwagę kolekcjonera (przy czym układ tych elementów i styl graficzny ulegał czasem zmianie). Na okładkach umieszczano także litografowane ilustracje znanych i popularnych wówczas artystów, poli- lub monochromatyczne. W większości przypadków tytuły serii były jednak zapisywane prostą czcionką (choć w różnych kolorach), bez ilustracji i obramowania (fot. 27 A-G).

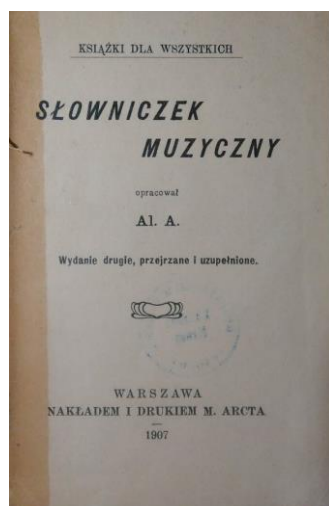
Fot. 27 A-G. Wybrane przykłady nazw i logotypów serii. **A:** seria G.K. Sennewalda „Wesołe Piosenki. Zbiór Śpiewów i Kupletów Wykonywanych w Teatrze Nowości i Innych” ; **B i C:** seria B. Rudzkiego „Z Repertuaru Mandolinisty” ; **D:** seria Księgarni Mazowieckiej „Skrzypek w Salonie. Zbiór Najulubieńszych Melodji na Same Skrzypce” ; **E:** seria M. Arcta „Walce Wyborowe Ułożył na Fortepian E. Waldteufel” ; **F:** seria M. Arcta „Le Jeune Pianiste” ; **G:** seria Gebethnera i Wolffa „Kłosa z Naszej i Obcej Niwy”

Nie należy zapominać również o muzycznych seriach książkowych, do których należały wydawnictwa M. Arcta: „Podręcznik dla Miłośników Oper” (zob. fot. 28) i „Książki

dla Wszystkich” – była to seria zawierająca pozycje o tematyce ogólnej, ale w jej obrębie pojawiały się również tytuły muzyczne⁷³¹ (fot. 28 i fot. 29).

Fot. 28. J. Massenet, *Thais*, opera w 3 aktach i 7 obrazach, sł. L. Gallet ; [podł. A. France], Warszawa: M. Arct ([druk] M. Arct), [1909], 19 s. ; 13 cm, (Podręcznik dla Miłośników Oper ; nr 72). Źródło: BN, sygn.: I 1.469.939 A, [online] <http://polona.pl/item/8854728> [dostęp 10.12.2018]

Fot. 29. Al. A., *Słowniczek muzyczny*, wyd. 2, Warszawa: nakładem i drukiem M Arcta, 1907, 114 s. ; 14 cm, (Książki dla Wszystkich). Źródło: BG AMuz., nr inw. K 18743, sygn.: 09 - Arc-Sło. Zdjęcie: Marta Walkusz

Imponująca ilość muzycznych wydawnictw ciągłych stanowi jeden z wyróżników muzycznego edytorstwa w Warszawie w latach 1875-1918. Dowodzą one, że dla edytorów muzycznych najwyższy priorytet stanowiły potrzeby odbiorców. Publikując cykle i serie

⁷³¹ Por. *Książki dla Wszystkich. Biblioteczka Narodowa, katalog numerowy, M. Arct w Warszawie*, Warszawa: M. Arct (Drukarnia M. Arcta), 1914, 23, [1] s. ; 19 cm (Książki dla Wszystkich). BN, sygn.: TD/KA - AA, [online] <http://polona.pl/item/22151446> [dostęp 10.12.2018].

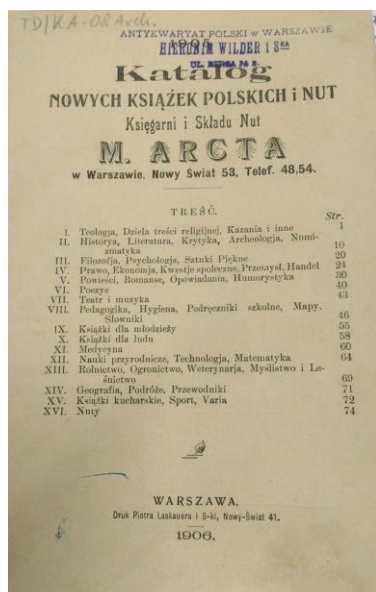
wydawcy zaspokajali potrzeby profesjonalnych muzyków (np. w seriach pedagogicznych, głównie pianistycznych i skrzypcowych), ale przede wszystkim wychodzili naprzeciw zainteresowaniom szerokiego grona wykonawców, w tym amatorów i melomanów o różnym stopniu zaawansowania muzycznego. O przeznaczeniu tych publikacji dla możliwie szerokiego grona odbiorców świadczą nośne tytuły nadawane cyklom i seriom, dobrze zazwyczaj odzwierciedlające zawartość muzyczną i przeznaczenie wykonawcze druków. Edytorzy pamiętali też o informowaniu kolekcjonerów o pozycjach już opublikowanych w ramach poszczególnych serii. Informacje te miały zwykle postać wykazów zawierających skrócone opisy bibliograficzne podane wraz z cenami publikacji. Rzadziej miały charakter incipitów nutowych – ten rodzaj prezentacji repertuaru pojawiał się przy mniejszych, zamkniętych cyklach.

3.5. Katalogi wydawnicze

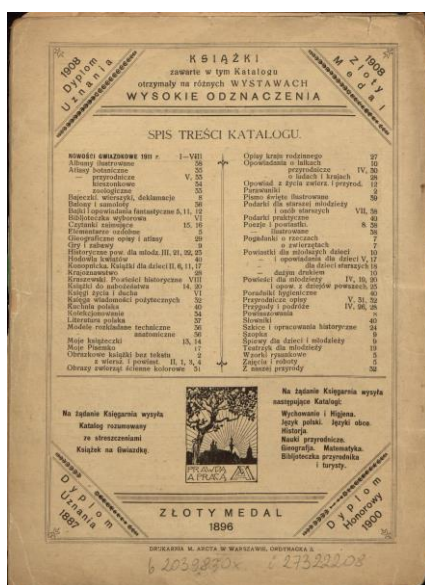
Ważnym sposobem informowania potencjalnych użytkowników indywidualnych, ale także bibliotek, wypożyczalni książek i nut o wydawanych muzykaliach, ich cenach, zniżkach i abonamentach, a zarazem formą ich reklamy były katalogi księgarskie i wydawnicze, w których nakładcy i właściciele różnych typów księgarń prezentowali swoją ofertę.

Bogaty katalog, przedstawiający dorobek wydawniczy podzielony według rozmaitych kategorii, z obowiązkowym spisem treści, podawanym według stron (zob. fot. 30) albo w układzie alfabetycznym (zob. fot. 31), zbudowany w sposób klarowny, z przemyślanymi, konsekwentnymi opisami bibliograficznymi, a zwłaszcza z wydzielonym działem muzycznym, z dodatkowymi informacjami (np. o otrzymanych nagrodach, zob. fot. 31) był wyrazem prestiżu i ambicji edytora⁷³². W prospekcie wydawca lub księgarz zwracał się bezpośrednio do odbiorcy swojej oferty, dostosowując do jego gustu, przyzwyczajając kolorystykę (w miarę możliwości) i układ graficzny katalogu.

⁷³² A. Boruc, *Katalogi księgarskie i wydawnicze drugiej połowy XIX wieku jako źródło informacji o książce*, „Wiek XIX. Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza” 2012, R. 5 (47), s. 571.

Fot. 30. Katalog nowych książek polskich i nut Księgarni i Składu Nut M. Arcta w Warszawie [...], Warszawa: Druk Piotra Laskauera i S-ki, Nowy Świat 41, 1906. Źródło: BN, sygn. TD/KA - AA. Zdjęcie: Marta Walkusz

Fot. 31. Książki na gwiazdkę i podarki wydawnictwa M. Arcta w Warszawie, Warszawa: Wydawnictwa M. Arcta (Drukarnia M. Arcta), 1911, s. 52, [online] <https://polona.pl/item/ksiazki-na-gwiazdke-i-podarki-wydawnictwa-m-arcta-w-warszawie,MjIxNTYwNzQ/18/#info:metadata> [dostęp 1.12.2018]

Częstotliwość ogłaszania katalogów nie była regularna, edytor kierował się bowiem wycuciem handlowym: prezentował nowości – w zależności od typu prowadzonej firmy, zarówno nakładów własnych, jak i innych wydawców, organizował swoistą wyprzedaż,

obniżając ceny lub sugerując zakup wybranych publikacji, na przykład z okazji zbliżających się świąt⁷³³ (fot. 32).

Fot. 32. Książki na gwiazdkę i podarki wydawnictwa M. Arcta w Warszawie, Warszawa: Wydawnictwa M. Arcta (Drukarnia M. Arcta), 1911, s. 9, [online] <https://polona.pl/item/ksiazki-na-gwiazdke-i-podarki-wydawnictwa-m-arcta-w-warszawie,MjIxNTYwNzQ/18/#info:metadata> [dostęp 1.12.2018]

Nuty prezentowano w katalogach przeważnie oddzielnie, według różnorodnych kryteriów: wiek lub płeć odbiorcy; wydawnictwa idealne na prezent (wyprzedaje); podręczniki i pomoce dydaktyczne⁷³⁴; serie wydawnicze. W obrębie tak określonych kategorii publikacje grupowano na przykład według obsady wykonawczej. Nowości zazwyczaj były wymieniane osobno i szczególnie eksponowane. Aby dodatkowo zachęcić do zakupu, dołączano czasem zwięzłe omówienie treści publikacji nutowej ze wskazaniem konkretnego przeznaczenia wykonawczego (zob. fot. 33).

⁷³³ Np. *Na Gwiazdkę! Księgarnia i skład nut muzycznych Ferdynanda Hösicka w Warszawie. Ulica Senatorska Nr 496 poleca następujące wydawnictwa, które z powodu Nader Ozdobnego wydania i niepraktykowania przystępnej ceny stosowne są na podarki*, Warszawa: druk. Aleksandra Ginsa, 1875; *Na Gwiazdkę! Roku 1882, 1883. Katalog książek i nut Księgarni i składu nut Ferdynanda Hösick'a w Warszawie, ulica Senatorska No 496*, Warszawa (Lipsk: czcionkami C.G. Rödera), 1882; *Na Gwiazdkę! Nowości literackie i muzyczne stosowne na podarki dla młodzieży i dorosłych wydane nakładem Księgarni i Składu Nut Ferdynanda Hösicka w Warszawie przy ulicy Senatorskiej Nr 496*, Warszawa: druk. Józefa Jeżyńskiego, 1888; *Na Gwiazdkę! Nowości literackie i muzyczne stosowne na podarki dla młodzieży i dorosłych wydane nakładem Księgarni i Składu Nut Ferdynanda Hösicka w Warszawie przy ulicy Senatorskiej Nr 496. Do nabycia we wszystkich znaczniejszych księgarniach w Warszawie, na prowincyi i zagranicą*, Warszawa: druk. M. Lewińskiego, 1892.

⁷³⁴ Np. prezentacja muzycznych pomocy dydaktycznych w katalogu *Wydawnictwa pedagogiczno-muzyczne Księgarni i Składu Nut M. Arcta w Warszawie = Catalogue des ouvrages de musique publiés par la Librairie de M. Arct à Varsovie*, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut M. Arcta (Drukarnia M. Arcta), [1909], s. 2-3.

— 31 —

XXI. WYDAWNICTWA PEDAGOGICZNO-MUZYCZNE.
Księgarni M. ARCTA w Warszawie

1. KSIĄŻKI TEORETYCZNE — SZKOŁY.

Heller M. Pierwsze zasady muzyki. — 20
Monografie muzyczne — p. „Książki dla Wszystkich” str. 78.
 Niekowski Z. i Zawirski M. Wykład praktyczny harmonii jako kurs przygotowawczy do nauki kontrapunktu. Dla szkół muzycznych i konserwatoriów. Wyd. I. — 2 —
 w sprawie 2 20
 Różycki A. prof. Nowa szkoła na fortepian, zalecana przez
 Instytut Pedagogiczny Warszawskiego Instytutu Muzycznego.
 Kurs obywateli. W. 2.50, w sprawie 2 80
 Rutkowski Z. Wskazówki dla uczących się organów przy for-
 tepianowej. Wpływ nauki organistalicy. Pod-
 ręcznik dla szkół, uzupełniony wyborem pięciu różnych
 kompozycji. — 50
 Sławiński K. ks. Teoretyczno praktyczny przewodnik śpiewaka.
 Szkoła systematycznej nauki śpiewu. Kop. 90, w opr. 1 —
 — Czerwikowa śpiewu figuralnego i chóralnego. — 50
 Słowicki K. wykład muzyczny — p. „KdW.” str. 78.
 Słowicki K. znakomitych muzyków — p. — str. 78.
 Zawirski M. Nauka harmonii w strojeniu, z przykładami. — 40
 Życiarys muzyków — p. „KdW.” str. 78.

2. WPRAWY I ĆWICZENIA.

a) *Etudes et Exercices.* Wybór najlepszych i najwięcej zna-
 nych twórców, mierzonych w zakresie fortepianowej
 z opublikowaniem, zebrał i ułożył profesor A. Różycki
 105 osobistych ćwiczeń. w cenie od kop. 30 do — 60
 Stopień I przygotowawczy 8 osobistych ćwiczeń.
 „ II łatwy 12 „ „
 „ III łatwy 16 „ „
 „ IV trudniej 18 „ „
 „ V średniej trudności 18 „ „
 „ VI trudniej 18 „ „
 „ VII trudny 14 „ „

b) *Repertuar szkoły utworów klasycznych i nowocześniejszych.*
 Berens H. op. 61. Nowa szkoła śpiewu. (Nouvelle école
 de chant). W opracowaniu prof. J. Łoskowskiego. 1 25
 Czerny C. op. 740. Sprawność palowa. (L'art de délier les
 doigts). W opublikowaniu prof. L. Ureńska. 2 osobiste po 1 20
 Duvernoy J. B. op. 120. Szkoła mechanizmu. (École de
 Mécanisme). W opracowaniu prof. J. Łoskowskiego. 1 20

Fot. 33. Katalog wydawnictw M. Arcta. Książki ogólnokształcące, podręczniki szkolne, książki popularno-naukowe, książki dla wszystkich, książki dla dzieci i młodzieży, wydawnictwa muzyczne, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut [M. Arcta], [1914], s. 31, [online] <http://polona.pl/item/22156071> [dostęp 1.12.2018]

Najwięcej katalogów z obszernymi spisami muzykaliów ogłaszali najaktywniejsi nakładcy: Gebethner i Wolff⁷³⁵, M. Arct⁷³⁶, M. Orgelbrand⁷³⁷ i F. Hösock⁷³⁸. Posiadały one podobny kształt, choć różniły się grafiką i stopniem szczegółowości opisów druków⁷³⁹.

⁷³⁵ Np.: *Wykaz nowych książek, nut, map, atlasów, rycin, i.t.p. di nabycia w księgarni Gebethnera i Wolffa w Warszawie, przy ul. Krakowskie Przedmieście nr 15*, Warszawa: druk. A. Pajewskiego, 1876; *Katalog dzieł nakładowych (lub w większej ilości nabytych) Księgarni, Składu Nut, Organów i Fortepianów Gebethnera i Wolffa w Warszawie przy ul. Krakowskie Przedmieście nr 415 (15)*, Warszawa: Druk. Władysława Szulca i Sp, 1879; *Katalog śpiewów polskich znajdujących się w Księgarni i Składzie Nut Gebethnera i Wolffa w Warszawie*, Warszawa: Druk. Józefa Ungra, [1880]; *Ostatnie wydawnictwa księgarni, składu nut, fortepianów i melodykonów Gebethnera i Wolffa w Warszawie*, Warszawa: druk. Józefa Ungra, [1881]; *Katalog dzieł nakładowych i w większej ilości nabytych Księgarni, Składu Nut, Fortepianów i Organów Gebethnera i Wolffa w Warszawie przy ul. Krakowskie Przedmieście Nr 415 (15)* Warszawa: druk. Braci Jeżyńskich (dawniej J. Unger), 1884; *Katalog śpiewów polskich (z tekstem polskim) zawierający śpiewy na jeden i kilka głosów, kościelne i z oper jako też ćwiczenia i szkoły do śpiewu na organy lub harmonium znajdujące się w składzie nut Gebethnera i Wolffa w Warszawie*, zebrał i ułożony przez Marcelego Wildena, Warszawa: Gebethner i Wolff (Kraków: Druk. Wł.L. Anczyca i Spółki), 1887; *Katalog śpiewów z tekstem polskim wydanych w ostatnich czterech latach, jako uzupełnienie ogólnego Katalogu Śpiewów wydanego w 1887 r. nakładem Gebethnera i Wolffa*, Warszawa 1891; *Wydawnictwa Księgarni i Składu Nut Gebethnera i Wolffa w Warszawie, Krakowskie-Przedmieście Nr. 15*, Warszawa: druk. Emila Skińskiego, [1898]; *Katalog śpiewów polskich i obcych kompozytorów z tekstem polskim zawierający śpiewy na jeden i kilka głosów, kościelne i z oper, jako też ćwiczenia i szkoły do śpiewu na organy lub harmonium znajdujące się w składzie nut Gebethnera i Wolffa*, zebrał i ułożył Marwil, Warszawa: Gebethner i Wolff (Kraków: Druk. W.L. Anczyca i Sp.), 1899; *Dodatek do Katalogu śpiewów polskich i obcych kompozytorów z tekstem polskim znajdujących się w składach nut Gebethnera i Wolffa*, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i lit. J. Cotty), 1907.

Katalogi wydawnicze największych edytorów były najbardziej rozbudowane, wielostronicowe, posiadały dużą ilość działów i kategorii, nawet w obrębie samych muzykaliów, które opracowane były dość szczegółowo. Z punktu widzenia badacza istotnym ich mankamentem jest to, że nie zawierają dat wydania lub druku publikacji – oczywiście data cenzury oraz data wydania katalogu nie rozwiązuje problemu identyfikacji daty edycji i druku.

Jedną z najcenniejszych informacji dla potencjalnych nabywców druków, zawartą w katalogach wydawniczych, były ich ceny. Naturalnie cena uzależniona była od objętości

⁷³⁶ Np.: *Księgarnia, Wydawnictwa muzyczne Księgarni M. Arcta w Warszawie skład nut oraz ekspedycja czasopism krajowych i zagranicznych w miejscu i na prowincyj M. Arcta w Warszawie, Nowy Świat 53 róg Wareckiej, i w Lublinie*, Warszawa: druk. St. Niemiery, [1889]; *Dodatek 2 do Katalogu księzek polskich księgarni składu nut oraz ekspedycji czasopism krajowych i zagranicznych w miejscu i na prowincyj M. Arcta w Warszawie, Nowy Świat 53 róg Wareckiej i w Lublinie*, Warszawa: druk. St. Niemiery, [1889]; *Dodatek 3 do katalogu księzek polskich księgarni składu nut oraz ekspedycji czasopism krajowych i zagranicznych w miejscu i na prowincyj M. Arcta w Warszawie. Nowy Świat 53 róg Wareckiej i w Lublinie*, Warszawa: druk. St. Niemiery, [1890]; *Katalog księzek i nut wydanych nakładem M. Arcta w Warszawie i Lublinie*, Warszawa 1892, Warszawa: księg. M. Arcta, druk. St. Niemiery, 1892; *Na podarki. Księgarnia i skład nut M. Arcta w Warszawie Nowy Świat 53 poleca jako najodpowiedniejsze podarki następujące wytworne wydawnictwa: ...*, [Warszawa]: druk. Emila Skińskiego, [1892]; *Na Gwiazdkę. Księgarnia i skład nut M. Arcta w Warszawie, Nowy Świat 53 poleca jako najodpowiedniejsze podarki następujące wytworne wydawnictwa ...*, [Warszawa]: druk. Kowalewskiego, [1894]; *Wydawnictwa muzyczne Księgarni i Składu Nut M. Arcta w Warszawie, Nowy Świat 53. Wydawnictwa Pedagogiczne*, [Warszawa]: Druk. Tow. Kom. St. J. Zaleski & Co., [1895]; *Księgarnia i Skład Nut M. Arcta w Warszawie i w Lublinie, katalog wydawnictw własnych oraz w większej ilości nabytych*, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut M. Arcta (Druk. Est. Sierpińskiego), 1895; *Katalog nowych księzek polskich i nut Księgarni i Składu Nut M. Arcta w Warszawie, 1905*, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut M. Arcta (Druk. Piotra Laskauera i S-ki), 1906; *Katalog wydawnictw M. Arcta: książki ogólno-kształcące, podręczniki szkolne, książki popularno-naukowe, książki dla wszystkich, książki dla dzieci i młodzieży, wydawnictwa muzyczne*, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut [M. Arcta] (Drukarnia M. Arcta), [ok. 1912]; *Katalog wydawnictw M. Arcta, książki ogólno-kształcące, podręczniki szkolne, książki popularno-naukowe, książki dla wszystkich, książki dla dzieci i młodzieży, wydawnictwa muzyczne*, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut [M. Arcta], [1914]⁷³⁶.

⁷³⁷ Np.: *Wykaz księzek polskich i nut oraz najnowszych księzek przeznaczonych na gwiazdkę dla dzieci i młodzieży. Nr 46*, Warszawa: druk. St. Niemiery, 1883; *Wykaz księzek polskich i nut, oraz najnowszych księzek przeznaczonych na gwiazdkę dla dzieci i młodzieży. Pisma peryodyczne na rok 1885. Nr 48*, Warszawa: druk. St. Niemiery 1884; *Wyciąg z katalogu księzek i nut wydanych nakładem lub nabytych przez księgarnię i Skład Nut Maurycego Orgelbranda w Warszawie*, Warszawa: druk. S. Orgelbranda Synów, 1885; *Wykaz księzek polskich i nut na fortepian i do śpiewu oraz najnowszych księzek przeznaczonych na gwiazdkę dla dzieci i młodzieży. Pisma peryodyczne na rok 1885. Nr. 49*, Warszawa: druk. St. Niemiery 1885; *Wykaz księzek polskich i nut na fortepian i do śpiewu oraz najnowszych księzek przeznaczonych na gwiazdkę dla dzieci i młodzieży. Pisma peryodyczne na rok 1886. Nro. 58*, Warszawa: M. Orgelbrand, 1895; *Katalog księzek i nut wydanych nakładem lub w większej ilości nabytych przez Maurycego Orgelbranda w Warszawie*, Warszawa: druk. S. Orgelbranda Synów, 1890; *Nowe książki i nuty do nabycia w księgarni Maurycego Orgelbranda w Warszawie*, Warszawa: druk. St. Niemiery, 1890; *Wyciąg z Katalogu księzek i nut wydanych nakładem lub w większej ilości nabytych przez Maurycego Orgelbranda w Warszawie*, Warszawa: druk. St. Niemiery, 1892; *Katalog księzek i nut wydanych nakładem własnym, nabytych na własność i niektórych w komis otrzymanych Maurycego Orgelbranda w Warszawie*, Warszawa: druk. S. Orgelbranda Synów, 1896⁷³⁷.

⁷³⁸ Wydał kilka katalogów zawierających spisy publikacji muzycznych, w tym *Katalog nut i księzek znajdujących się do nabycia w księgarni Ferdynanda Hösocka w Warszawie*, Kijów, Tipografiá S.A. Spilúta, 1900.

⁷³⁹ Na ten temat zob. też A. Boruc, *Katalogi księgarskie i wydawnicze...*, s. 565.

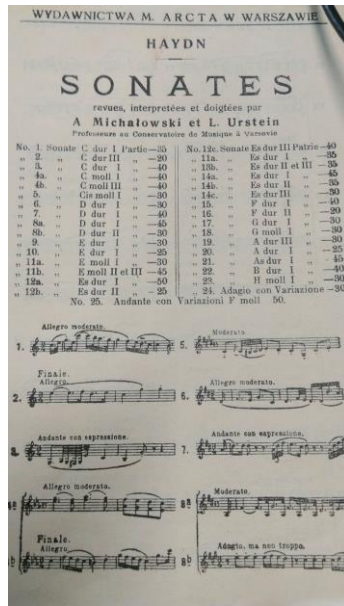
egzemplarza - zbiory nut były zawsze kilka razy droższe od pojedynczych utworów. Po zajęciu Warszawy przez Niemców ceny podawano w markach⁷⁴⁰.

Spisy nut zawsze układane były w kolejności alfabetycznej począwszy od nazwiska kompozytora. Następnie podawano inicjały ich imion, tytuł utworu (i czasem formę muzyczną), numer opus i pozostałe numery, redaktora opracowania oraz cenę. Utwory szeregowano często także według stopnia trudności, zwłaszcza jeśli spis druków nutowych występował w obrębie serii dydaktycznej⁷⁴¹.

Rzadziej w katalogach wydawniczych pojawiały się reklamy wydawnictw, których zawartość przedstawiona była w postaci incipitów nutowych (zob. fot. 34):

⁷⁴⁰ Np. *Katalog dzieł nakładowych i w większej ilości nabytych* [Gebethnera i Wolffa]. *Ceny w markach*, Warszawa 1917, [online] <https://polona.pl/item/katalog-dziel-nakladowych-i-w-wiekszej-ilosci-nabytych-ceny-w-markach,MjkyNjczNDQ/0/#info:metadata> [dostęp 13.12.2018].

⁷⁴¹ Por. np.: *Katalog dzieł i nut nakładowych księgarni Konstantego Trepte w Warszawie*, Warszawa: druk. Stanisława Niemiery, 1897; *Katalog książek i nut nakładowych i komisowych księgarni i składu nut Konstantego Treptego w Warszawie. Marszałkowska 149*, Warszawa: druk. St. Niemiery Synów, [1898]; *Katalog ostatnich nowości do nabycia w księgarni i składzie nut Konstantego Trepte*, Warszawa: Wydawnictwo księgarni Konstantego Trepte, druk. St. Niemiery, [b. r.]; *Katalog dzieł nakładowych i komisowych Księgarni i Składu Nut G. Centnerszvera, w Warszawie ul. Marszałkowska Nr. 73*, Warszawa: druk. J. Goldmana, 1885; *Katalog nakładowy i komisowy Księgarni i Składu Nut G. Centnerszvera i S-ki* ([druk] M. Lewiński i Syn), cenz. 1904; *Katalog nakładowy i komisowy G. Centnerszwer i S-ka, Księgarnia, Skład Nut, Autopoligrafji, Akwafort, Reprod. Dzieł Sztuki, Ram Styłowych*, Warszawa: G. Centnerszwer i S-ka, Księgarnia, Skład Nut, Autopoligrafji, Akwafort, Reprod. Dzieł Sztuki, Ram Styłowych, ([druk.] L. Biliński, W. Maślankiewicz), [1911]; *Katalog książek i nut wydanych od początku wojny do dnia 1 grudnia 1915 roku*, Warszawa: Księgarnia W. Jakowickiego (W. Piekarniak), 1915; *Katalog książek i nut wydanych własnym nakładem, otrzymanych na skład główny i nabytych w większej ilości*, Warszawa: Księgarnia Nakładowa W. Jakowickiego ([druk.] R. Kaniewski), 1917; *Katalog niektórych dzieł komisowych i nakładowych księgarni E. Wendego w Warszawie*, Warszawa: Księgarnia E. Wende i S-ka (Ig. Zawiszewski), cenz. 1885; *Katalog niektórych dzieł komisowych i nakładowych księgarni E. Wende i S-ki w Warszawie Krakowskie Przedmieście N. 9.*, Warszawa: Druk. Ig. Zawiszewskiego, [1895]; *Katalog nakładowy i komisowy Księgarni pod firmą E. Wende i S-ka, Warszawa Krakowskie Przedmieście 9*, Warszawa: Druk. i Lit. Jana Cotty, 1902; *Katalog książek polskich i nut Księgarni i Składu Nut Jana Fiszera*, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut Jana Fiszera (K. Kopytowski i S-ka), 1912; *Katalog wydawnictw własnych i komisowych oraz w większej ilości nabytych*, Warszawa: Jan Fiszer, Księgarnia i Skład Nut ([druk] Warszawa: L. Biliński i W. Maślankiewicz), 1909; *Katalog wydawnictw nakładowych i komisowych Księgarni i Składu Nut Jana Fiszera w Warszawie*, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut Jana Fiszera ([druk] Warszawa: G. Paprocki), 1904.

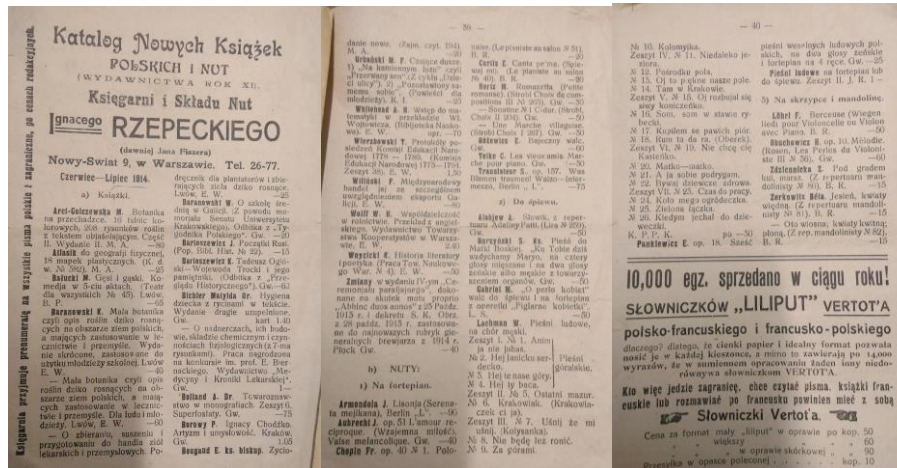
Fot. 34. Wydawnictwa pedagogiczno-muzyczne Księgarni i Składu Nut M. Arcta w Warszawie = *Catalogue des ouvrages de musique publiés par la Librairie de M. Arct à Varsovie*, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut M. Arcta (Drukarnia M. Arcta), [1909], s. 6. Źródło: BN, sygn. TD/KA - AA. Zdjęcie: Marta Walkusz

Stosowano różne kroje i style czcionek, aby zwrócić uwagę potencjalnego odbiorcy (zob. fot. 35) oraz czarne lub kolorowe ilustracje – zwłaszcza gdy potencjalnymi odbiorcami nut miały być dzieci.

Fot. 35. *Na Gwiazdkę 1879. Najnowsze książki dla młodzieży stosowne na podarki wydane nakładem Księgarni i Składu nut Ferdynanda Hösicke w Warszawie*, Warszawa: Druk J. Noskowskiego 1879, s. 4, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=349967> [dostęp 1.12.2018]

Mniejsze firmy księgarsko-wydawnicze, zapewne z braku regularnych dochodów, wydawały katalogi rzadko⁷⁴² i najczęściej nie prezentowały zasobów działów muzykaliów aż w tak rozbudowany sposób; wykaz wszystkich nowości (nie tylko nutowych) mieścił się w ich przypadku zwykle na jednej-dwóch stronach (zob. fot. 36).

Fot. 36. Katalog nowych książek polskich i nut Księgarni i Składu Nut Ignacego Rzepeckiego (dawniej Jana Fiszera), wydawnictwa rok XI: czerwiec-lipiec 1914, [Warszawa]: [Księgarnia i Skład Nut Ignacego Rzepeckiego (Drukarnia Artystyczna K. Kopytowskiego i S-ki)], [1914], s. 38-40⁷⁴³. Źródło: BN, sygn.: TD/KA - RA. Zdjęcie: Marta Walkusz

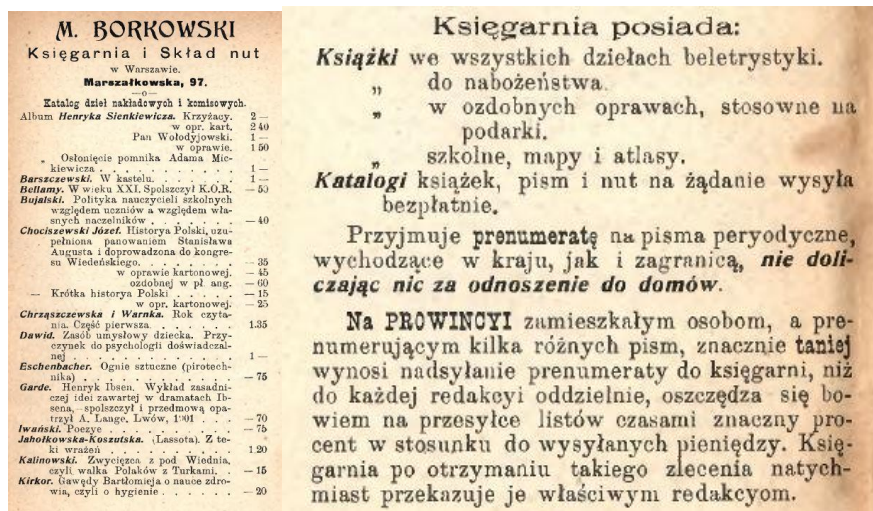
Często potencjalny klient mógł czerpać informacje o ofercie muzycznej z księgarskich wykazów dzieł nakładów obcych oraz ze spisów zasobów czyteln. Przykładem może być tutaj *Katalog księgarni i składu nut A. W. Gruszeckiego z 1885 roku*⁷⁴⁴, który obejmował 1400 dzieł polskich wydanych w ostatnich kilkudziesięciu latach. Natomiast Księgarnia M. Borkowskiego prezentowała ofertę w formie skróconych opisów bibliograficznych lub w

⁷⁴² Np. jeden katalog wymieniający w ofercie nuty wydał m.in. J. Guranowski: *Troisième catalogue supplémentaire du Cabinet de Lecture de livres français dans la Librairie et Magasin de Musique succursales de Jules Guranowski à Varsovie [...]*, Varsovie, J. Guranowski, cenz. 1890 (Varsovie, S. Orgelbrand Fils), 17 s.; 15 cm. BN, sygn.: TD/KA - GA. Podobnie L. Polak: *Katalog Księgarni i Składu Nut w połączeniu z Ekspedycją pism peryodycznych Ludwika Polaka w Warszawie. Nr. 15. 1884*, Warszawa: drukarni „Wieku”, 1883, cyt. za K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia*, T. 15: *Katalogi*, Kraków 1991, s. 203.

⁷⁴³ Por. *Katalog nut wydawnictw własnych i komisowych. Muzyka fortepianowa, skrzypcowa i wiolonczelowa. Cz. I.*, Warszawa: L. Idzikowski, Wydawnictwo, Skład Nut i Księgarnia, ok. 1910, BN, sygn.: TD/KA - IA; *Edition complète, originale, très soignée, sans coupures Fr. Chopin*, Varsovie; Kieff: L. Idzikowski, ok. 1910. BN, sygn.: TD/KA - IA.

⁷⁴⁴ *Katalog, księgarni i składu nut A.W. Gruszeckiego przy ulicy Mazowieckiej Nr 14 (obok Towarzystwa Kredytowego Ziemięskiego w Warszawie*, oprac. Ferd. Świszczowski, Warszawa: w Drukarni Jana Cotty, Senatorska 27, 1885, BN, sygn.: TD/KA - GA. Por. K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia*, T. 15: *Katalogi*, Kraków 1991, s. 103. Zob. też T. Smolarczyk, *Gruszecki Artur...*, s. 300.

sposób ogólny, zbiorczy, a wysyłkę pełnego katalogu oferowała tylko na żądanie klienta (zob. fot. 37).

Fot. 37. Katalog dzieł nakładowych i komisowych księgarni M. Borkowskiego, Warszawa: Księgarnia M. Borkowskiego, 1908 (Warszawa, J. Bruś). BN, sygn.: TD/KA - BA. s. 44 i 47. Zdjęcie: Marta Walkusz

Katalogi księgarskie i wydawnicze są obecnie jednym z najważniejszych źródeł wiedzy o ówczesnej muzycznej ofercie wydawniczej. Podawane przez wydawców i księgarzy ceny informują o wartości materialnej druków muzycznych na przełomie XIX i XX wieku. Na podstawie ofert kierowanych do skonkretyzowanych odbiorców można określić także ówczesny, szeroki krąg odbiorców muzykaliów. W naturalny sposób są one też wyrazem, a zarazem świadectwem ówczesnej kultury muzycznej Warszawy.

Układ spisów katalogowych informuje o tym, że nuty stanowiły w większości przypadków tylko jeden z wielu rodzajów asortymentu wydawniczego oferowanego przez daną firmę. W badanym okresie w Warszawie nie było wydawcy, który zajmował się wyłącznie publikacją muzykaliów, choć w niektórych firmach (np. Arcta, czy Gebethnera i Wolffa) produkcja muzyczna stanowiła jeden z ważniejszych działów ich ogólnej działalności. Dlatego katalogi w wielu wypadkach są jedynym źródłem informacji o tym, że dany wydawca w ogóle miał w swej ofercie muzykalia. Podobnie rzecz ma się z handlem nimi – tutaj nieocenionym źródłem są katalogi księgarskie. Szczegółowa analiza wydawnictw tego typu mogłaby pozwolić na oszacowanie ilości wydawanych i sprzedawanych muzykaliów w Warszawie na przełomie XIX i XX wieku. Problem ten ze względu na swoją

złożoność (m.in. należałoby podjąć próbę oszacowania nakładów) wymaga jednak w mojej opinii odrębnych badań.

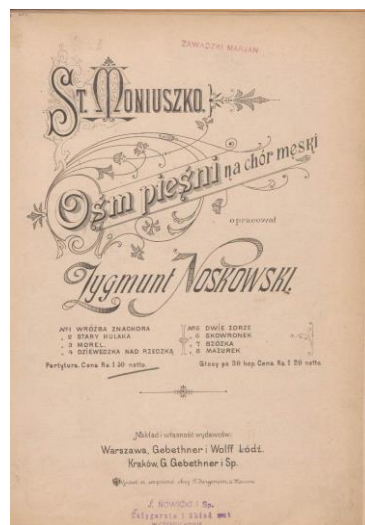
3.6. Repertuar wydawniczy

W rozdziale pierwszym niniejszej rozprawy wspomniano, że wśród publikacji nutowych badanego okresu właściwie nie spotykamy partytur kompozycji orkiestrowych, wielkich form wokalnoinstrumentalnych i dzieł scenicznych. Można zgodzić się z W. Tomaszewskim, że przyczyną tej tendencji było adresowanie oferty wydawniczej przede wszystkim do odbiorców indywidualnych z przeznaczeniem do muzykowania domowego⁷⁴⁵. Drugim powodem tego stanu rzeczy był brak w Warszawie profesjonalnej orkiestry, a więc bodźca do rozwoju działalności edytorskiej związanej z publikacją partytur, materiałów orkiestrowych. W dużym uproszczeniu, muzycy orkiestrowi korzystali z rękopiśmiennych głosów instrumentalnych, zaś dyrygenci z wyciągów fortepianowych. Nawet fakt powstania w 1901 roku Filharmonii Warszawskiej i rozwój muzyki kameralnej nie zmienił tej praktyki przynajmniej do 1918 roku.

Faktura fortepianowa była najpopularniejszą formą ogłaszaną drukiem, dlatego też oprócz wyciągów powstawały liczne, zarówno oryginalne dzieła, jak i transkrypcje na fortepian solo. Z form muzycznych najlepiej do szerokiej publiczności trafiała pieśń – począwszy od piosenek plebejskich i wesołych śpiewek wyjętych z operetek, po pieśni „wyższych lotów” oraz arie operowe, które publiczność upodobała sobie najbardziej i które były wdzięcznym materiałem licznych przeróbek na głos i fortepian lub instrument solowy z towarzyszeniem fortepianu. Edycje literatury smyczkowej, podobnie jak pieśni początkowo ograniczały się do znanych utworów opracowywanych w wersjach ułatwionych. Później utwory tego rodzaju publikowano m.in. w zbiorach o charakterze dydaktycznym. Dużym powodzeniem wśród wydawców cieszyła się muzyka gitarowa i mandolinowa, co zapewne wynikało z tego, że właśnie te instrumenty były najczęściej spotykane u warszawiaków wywodzących się z niższych grup społecznych, m.in. w domach robotników. Zatem o ile znajomość zapisu muzycznego i cena nut na to pozwalała, najuboższe warstwy stanowiły potencjalnych odbiorców tych opracowań. Natomiast stosunkowo mało jest przykładów edycji utworów na instrumenty dęte.

⁷⁴⁵ W. Tomaszewski, *Warszawskie edytorstwo muzyczne...*, s. 148.

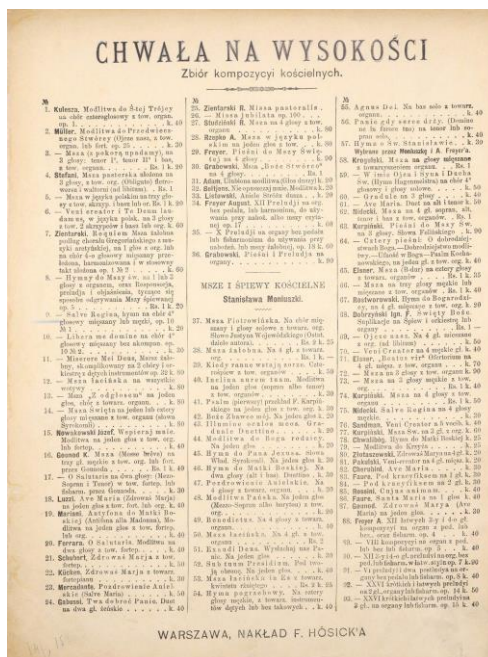
Z kolei muzyka chóralna zanotowała widoczny rozwój w badanym okresie. Przyczyną wzrostu zainteresowania twórczością chóralną nie tylko samego Moniuszki, ale i innych kompozytorów, w tym zagranicznych były liczne odezwy muzyków by zasilać amatorskie chóry⁷⁴⁶, działalność m.in. „Lutni” P. Maszyńskiego⁷⁴⁷, a także prace Sekcji im. S. Moniuszki WTM, którego współorganizatorem byli przecież także udziałowcy spółki Gebethner i Wolff. Powodzenie i wysoki poziom nawet amatorskich zespołów śpiewaczych skutkowało powstawaniem nowych dzieł, które dynamizowały rynek wydawniczy, poszerzały jego ofertę.

Fot. 38. S. Moniuszko, *Ośm pieśni na chór męski*, Warszawa: Gebethner i Wolff (Moscow: Grave et imprime chez P. Jurgenson), cenz. 1898, 11 s. ; 26 cm, [online] <http://polona.pl/item/68149933> [dostęp 4.10.2017]

⁷⁴⁶ K. Danysz, *W kwestyi Chóru Amatorskiego w Warszawie (art. nadesłany)*, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1885, nr 12, s. 444-445.

⁷⁴⁷ „Lutnia” warszawska, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1897, nr 33 (724), s. 389.

Fot. 39. Okładka prezentująca religijne dzieła chóralne wydawane w serii „Chwała na Wysokości. Zbiór Kompozycji Kościelnych” publikowanej nakładem F. Hösocka, [w:] R. Zientarski, *Salve Regina*, hymn, na chór 4o głosowy mieszany lub mężczy, op. 10 nr 1, Warszawa: F. Hösock, [cenz. 1898], 3 s. ; 35 cm (Chwała na Wysokości ; 9), [online] <http://polona.pl/item/39004003> [dostęp 4.10.2017]

* * *

Edytorstwo muzyczne okresu powojennego było mocno wpisane w ogólną historię warszawskiego drukarstwa i księgarstwa. Zarówno pod względem relacji handlowo-produkcyjnych, wykorzystywanych technik poligraficznych, oraz ogólnego poziomu estetycznego wydawnictw nie odstawało względem innych form wydawniczych. Problematyka warszawskiego edytorstwa muzycznego w badanym okresie nie została dotąd całościowo opracowana, być może dlatego, że nie istniał wówczas w Warszawie żaden zakład wyspecjalizowany tylko w produkcji muzykaliów - nut i książek muzycznych. Stąd stan obecnej wiedzy nie pozwala na szersze omówienie działalności niektórych zakładów bądź osób pojawiających się w publikacjach muzycznych w charakterze nakładcy, a w kilku przypadkach brakuje wręcz jakichkolwiek pewnych danych na ten temat. Nie mniej jednak w niniejszym rozdziale udało się zidentyfikować szereg firm i osób współtworzących warszawski rynek druków muzycznych na przełomie XIX i XX wieku.

Dokonana powyżej charakterystyka różnorodnej działalności warszawskich środowisk muzycznych, także wyrażająca się w muzycznej wytwórczości poligraficznej, pozwala na określenie funkcji wszystkich typów muzykaliów w badanym okresie. Określając owe role, należy mieć na uwadze ówczesną sytuację polityczną i społeczną miasta oraz jego mieszkańców a także to, jakie pragnienia i cele pragnęli przekazać artyści w swej twórczości. Utrwalanie i rozwój tożsamości narodowej było ideą najważniejszą i wydaje się, że cała działalność kulturalna miała jej służyć. Muzyka jako nośnik tych pragnień miała potencjalnie większą szansę przedarcia się przez okowy cenzury, stąd usilne dążenia do utrzymania opery narodowej, popularyzacja polskich kompozycji i walka o przekazywanie polskich wartości także w ramach edukacji muzycznej. Wydawnictwa muzyczne służyły więc ówczesnie jako nośniki działań narodowościowych i wychowawczych.

Jednak kultura muzyczna była także wypadkową życia codziennego warszawian i ich problemów doczesnych, pochodzenia społecznego, wyznania, zainteresowań kulturalnych, w tym muzycznych, poziomu wykształcenia, warunków materialnych, kontaktów osobistych oraz innych, czysto osobistych uwarunkowań. Z tymi czynnikami wiążą się kolejne funkcje druków muzycznych: edukacyjna, rozrywkowa i religijna. Wreszcie część z omawianych publikacji tworzyła warsztat muzyczny (teoretyczny i wykonawczy) amatorskich i profesjonalnych muzyków w ich twórczości artystycznej. Muzykalia (podręczniki i nuty) były także wykorzystywane w działalności pedagogicznej. Wyróżnione funkcje druków muzycznych widoczne są również w treści periodyków oraz w muzycznych wydawnictwach ciągłych.

Ważnym aspektem muzycznej działalności kompozytorskiej i piśmienniczej była więc użyteczność i upowszechnienie wszelkiej wytwórczości. Dbano o to w różnoraki sposób, począwszy od dostosowania wykorzystywanych zdobyczy technologicznych do formatu i typu publikacji, poprzez wprowadzenie nowych form dystrybucji – na przykład składających do kolekcjonowania zeszytów ułożonych w serie o sugestywnych tytułach – skończywszy na popularyzacji muzyki dzięki dodatkom nutowym do czasopism sprzedawanym w cenie periodyków. Istotnym przejawem dbałości wydawców o dotarcie publikacji do odbiorcy było branie pod uwagę przy przygotowaniu edycji wszystkich poziomów umiejętności wykonawczych – stąd wśród druków muzycznych znaczna ilość transkrypcji z zastosowaniem uproszczonej faktury i dobór obsady wykonawczej dostosowanej do

ówczesnych możliwości (także lokalowych) muzykowania większości warszawian. Naturalnie, publikując muzykalia starano się zaspokajać gusta ówczesnej publiczności, nadążać za aktualnie panującą tendencją lub modą w muzyce. Walor dydaktyczny stanowił trzecią, pośrednio scalającą oba powyższe aspekty funkcję, jaką pełniły ówczesne muzykalia, w szczególności utwory muzyczne.

Relacje między życiem kulturalnym ówczesnej Warszawy, a jej rynkiem poligraficznym tworzyły liczne współzależności. Charakterystyka przekroju społecznego Warszawy, ustalenie swobodnego środka ciężkości jej oddziaływań kulturalnych, tj. umieszczenie go w sferach bardziej uświadomionych społecznie, intelektualnie i kulturowo oraz zbadanie współzależności kultury miasta, także muzycznej zawodów działalnością ludzi książki – nakładców, poligrafów, księgarzy – uzasadnia stwierdzenie o ich znaczącym wkładzie w rozwój tejże kultury. Mam tutaj na myśli aktywność organizacyjną, mecenasowską, ale przede wszystkim warszawską produkcję wydawniczą w zakresie muzykaliów w latach 1875-1918. Składały się na nią edycje kompozycji muzycznych, uzupełniane przez muzyczne piśmiennictwo naukowe i czasopiśmiennictwo, stanowiąc idealne odzwierciedlenie złożoności i dróg wieloaspektowego rozwoju warszawskiej kultury muzycznej. I nie tylko jej, gdyż można sądzić, że publikacje te, choćby poprzez działalność filii warszawskich firm, miały znacznie dla rozwoju kultury muzycznej w całym Królestwie Polskim, w zaborze austriackim i pruskim, oraz wśród emigracji i Polonii.

Druki te funkcjonowały w polskim życiu muzycznym także po 1918 roku, a nawet po 1944 roku, na przykład służąc jako pomoc dydaktyczna muzykom działającym w Trójmieście po II wojnie światowej. Ta kwestia będzie przedmiotem rozważań w kolejnych częściach niniejszych rozważań.

Rozdział 4. Warszawskie druki muzyczne z lat 1875-1918 w bibliotecznych zbiorach gdańskich

Niniejszy rozdział rozpoczyna drugą część rozprawy, w której, poprzez zarysowanie problematyki związanej z obecnością polskiej kultury muzycznej w Gdańsku po 1875 roku, omówienie okoliczności powstawania polskiego szkolnictwa muzycznego w tym mieście oraz charakterystykę muzykaliów wydanych przez warszawskich nakładców w latach 1875-1918 przechowywanych w bibliotekach gdańskich, zidentyfikowano proveniencję tych zasobów, a także ich przeznaczenie oraz rolę i znaczenie dla gdańskiego ruchu muzycznego.

4.1. Obecność polskiej kultury muzycznej w Gdańsku po 1875 roku

Po aneksji miasta przez Prusy rozpoczął się okres walki ze wszystkimi przejawami polskiej kultury. Pod koniec XIX wieku muzyka polska w Gdańsku była szczególnie dyskryminowana, a artyści promujący dzieła polskich kompozytorów tracili posady lub spotykali się z zakazem koncertowania⁷⁴⁸. W tym okresie polskie wykonawstwo muzyczne pozostawało domeną amatorskich towarzystw śpiewaczych. Należały do nich założona w 1884 roku „Jedność” oraz „Lutnia” (1896)⁷⁴⁹. Ich działalność oparta była na utworach pochodzących ze śpiewników wydawanych w Poznaniu lub na terenie zaboru rosyjskiego, m.in. w Warszawie – na przykład korzystano z repertuaru chóru męskiego „Lutnia” P. Maszyńskiego⁷⁵⁰. W okresie międzywojennym w Gdańsku działało już dziesięć polskich chórów⁷⁵¹.

Polskich szkół muzycznych w mieście nie było, a rozwój niemieckiego szkolnictwa muzycznego nastąpił w nim dopiero w końcu XIX wieku – w 1900 roku dyrygent i kompozytor Ludwig Heidingsfeld (1854-1920) założył Danziger Konservatorium. W 1906 powstała kolejna niemiecka szkoła: Riemann Konservatorium⁷⁵², a w 1907 roku szkoła muzyczna Hugo Wenickiego⁷⁵³. Obok tych placówek działało również Westpreußisches

⁷⁴⁸ B. Czyżak, *Upolitycznienie kultury*, [w:] *Historia Gdańska. Opracowanie zbiorowe*. T. 4. [Cz.] 1, pod red. E. Cieślaka, Sopot 1998, s. 485-486.

⁷⁴⁹ P. Podejko, *Życie muzyczne w dawnego Gdańska, Pomorza i Kujaw*, Gdańsk 2001, s. 29.

⁷⁵⁰ B. Czyżak, *Upolitycznienie kultury...*, s. 491.

⁷⁵¹ W. Kmicic-Mieleszyński, *Polska kultura muzyczna w Wolnym Mieście Gdańsku (w latach od 1920 do 1939)*, [w:] *Kultura i Sztuka*, „Pomorze Gdańskie” 1965, nr 12, s. 159-160.

⁷⁵² Hugo Riemann (1849-1919). Zob. P. Podejko, *Życie muzyczne...*, s. 30.

⁷⁵³ B. Czyżak, dz. cyt., s. 492.

Konservatorium Danzig założone przez Fritza Bindera (1873-1945) w 1909 roku oraz Musikschule Brederlow⁷⁵⁴.

Na mocy traktatów zawartych po I wojnie światowej, w Wolnym Mieście Gdańsku umożliwiono prowadzenie polskiej działalności oświatowej, nauczanie muzyki i jej krzewienie przez polskich artystów mieszkających w tym mieście oraz przyjeżdżających doń na koncerty⁷⁵⁵. W 1926 roku⁷⁵⁶ powstało Polskie Towarzystwo Muzyczne (PTM) pod kierownictwem Kazimierza Banasia-Purwina (1890-1952)⁷⁵⁷, a od 1930 roku – Franciszka Kubacza (1868-1933)⁷⁵⁸. Już wówczas zapraszano do Gdańska wybitnych polskich artystów⁷⁵⁹, także z Warszawy, m.in. pianistów: Margueritę Trombini-Kazuro (1891-1979), Józefa Turczyńskiego (1884-1953), Aleksandra Wielhorskiego (1888-1952), Stanisława Bącz-Osmołowskiego⁷⁶⁰; skrzypków: Irenę Dubiską (1899-1989), Bronisława Hubermana (1882-1947), Zdzisława Jahnke (1895-1972), Leonię Dobrzańską (1895-1960)⁷⁶¹ oraz wiolonczelistkę Zdzisławę Wojciechowską (1907-1985). Jednakże to głównie dzięki pracy kolejnego prezesa PTM, wiolonczelisty i dyrygenta Kazimierza Wiłkomirskiego (1900-1995) poziom artystyczny polskiego życia muzycznego w Gdańsku zaczął stopniowo wzrastać. Na jego zaproszenia do udziału w koncertach odpowiadali tacy wielcy artyści jak m.in. śpiewak Jan Kiepura (1902-1966), kompozytor Feliks Nowowiejski (1877-1946), śpiewaczka Ewa Bandrowska-Turska (1894-1979) i kompozytor Ludomir Różycki (1883-1953). K. Wiłkomirski organizował liczne koncerty kameralne i symfoniczne poprzedzane swoimi autorskimi prelekcjami. Repertuar koncertów obejmował dzieła najznakomitszych

⁷⁵⁴ W. Kmicic-Mieleszyński, *Polska kultura muzyczna...*, s. 149.

⁷⁵⁵ L. Mokrzecki, *Polskie Konservatorium Muzyczne w Gdańsku (1929-1939)*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne” 1965, R. 8, Prace Pomorzoznawcze, nr 13, s. 121-122.

⁷⁵⁶ Wacław Kmicic-Mieleszyński podaje 1925 rok, zob. tenże, *Polska kultura muzyczna...*, s. 168. Zarówno ta data, jak i pojawiający się w literaturze rok 1928 są błędne. Zob. L. Mokrzecki, *Dwa etapy działalności Polskiego Konservatorium Muzycznego w Wolnym Mieście Gdańsku 1929-1939*, [w:] *Gdańskie lata Kazimierza Wiłkomirskiego*, [red. nac. J. Krassowski], Gdańsk 2002, s. 24.

⁷⁵⁷ Gdański działacz polonijny, zob. H. Galus, *Gdańszczanie w Polsce lat 1945-1989*, [online] <http://henryk.galus.vot.pl/gosdp/52.tom.htm> [dostęp 2.11.2017].

⁷⁵⁸ Gdański działacz patriotyczny i społeczny, lekarz, zob. *Znani gdańszczanie*, [online] <http://www.gdansk.pl/turystyka/Znani-gdanszczanie,a,3662> [dostęp 2.11.2017].

⁷⁵⁹ W. Kmicic-Mieleszyński, dz. cyt., s. 168.

⁷⁶⁰ Daty życia nieznane, zob. M. Chamot, *Pamięć a życie kulturalne Pałuk. Ślaboszewska linia rodu Zdziechowskich*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Gospodarki. Edukacja – Rodzina – Społeczeństwo” 2017, T. 29, nr 2, s. 350. Podawana jest również inna forma nazwiska: Bończ-Osmołowski, zob. J. Krassowski, *Życie muzyczne międzywojennej Gdyni na tle rozwoju kulturalnego*, „Zeszyty Naukowe Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku” 1983, z. 21-22, s. 158.

⁷⁶¹ Żołnierka (pseud.), *Z ziemi polskiej do włoskiej*, [online] <http://tropem-hubala.blogspot.com/2017/06/z-ziemi-polskiej-do-woskiej.html> [dostęp 3.11.2017].

kompozytorów europejskich, w tym prawie wszystkich twórców polskich. Swoje dzieła mogli prezentować także gdańscy artyści: Tadeusz Tylewski (1898-1959)⁷⁶² i Hubert Strobel, a w późniejszych latach Henryk Jabłoński (1915-1989)⁷⁶³, Edward Żuk i Lubomir Szopiński (1913-1961).

Od 1934 roku Wiłkomirski był także pedagogiem oraz dyrektorem pierwszej polskiej szkoły muzycznej: Polskiego Konserwatorium Muzycznego Macierzy Szkolnej w Gdańsku, założonego w 1929 roku⁷⁶⁴ z inicjatywy działaczy Polonii gdańskiej przy poparciu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (WRiOP). Pierwszym dyrektorem placówki został Jana Niwiński (1883-?). W szkole uczyli muzycy zarówno posiadający „gdańskie” wykształcenie muzyczne⁷⁶⁵ jak i absolwenci Konserwatorium Warszawskiego, m.in. skrzypek Zdzisław Roesner⁷⁶⁶, dyrygent Aleksander Dulin (1885-1954)⁷⁶⁷, skrzypek i chórmistrz Stefan Wasiak (1904-1982)⁷⁶⁸ oraz pianistka Maria Wiłkomirska (1904-1995)⁷⁶⁹. Wielu z nich po wojnie tworzyło kadre profesorską Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej i innych szkół muzycznych na Wybrzeżu.

Pobliskie miasta – Sopot i Gdynia, miały w sferze kultury muzycznej niemalże równe znaczenie⁷⁷⁰. W Sopocie w drugiej połowie XIX wieku życie muzyczne wciąż rozwijało się i trzymało wysoki poziom artystyczny, czego wyrazem była działalność m.in. towarzystw śpiewaczych takich jak „Lutnia” (od 1909 roku)⁷⁷¹. Również w 1909 roku działalność

⁷⁶² Zob. *Tadeusz Tylewski*, [w:] *Gedanopedia*, [online] https://www.gedanopedia.pl/?title=TYLEWSKI_TADEUSZ [dostęp 2.11.2017].

⁷⁶³ Na chrzcie nadano mu imiona Helmut Hubertus. Po II wojnie Jabłoński przybrał polskie imię Henryk. Zrezygnował też z podawania nazwiska po ojcu Degler przyjmując nazwisko po babci Rozalii Jabłońskiej. Od 30 października 1948 roku zmienił urzędowo personalia na Henryk Hubertus Jabłoński, Zob. W. Anczykowska-Wysocka, *Henryka Jabłońskiego życie z muzyką*, [w:] *Henryk Hubertus Jabłoński (1915-19189), kompozytor gdański*, pod red. J. Krassowskiego, Gdańsk 2009, s. 5, 12.

⁷⁶⁴ Wówczas szkoła nosiła nazwę: Polskie Konserwatorium Muzyczne, zob. L. Mokrzecki, dz. cyt., s. 127.

⁷⁶⁵ Np. T. Tylewski i H.H. Jabłoński, który był uczniem K. Wiłkomirskiego, zob. K. Wiłkomirski, *Wspomnienia*, Kraków 1971, s. 455.

⁷⁶⁶ A. Chodubski, *Nauka, kultura i sztuka w Wolnym Mieście Gdańsku*, Toruń 2000, s. 55.

⁷⁶⁷ *Dulin Aleksander*, Zarząd Cmentarzy Komunalnych w Gdyni, [online] http://www.zck.pl/patroni_ulic/ [dostęp 2.11.2017].

⁷⁶⁸ *Stefan Wasiak*, [w:] Towarzystwo Śpiewacze „Lira” im. Stefana Wasiaka w Warszawie, [online] <http://www.lira.waw.pl/patron> [dostęp 2.11.2017].

⁷⁶⁹ Siostra K. Wiłkomirskiego, uczennica Józefa Turczyńskiego w Warszawie.

⁷⁷⁰ J.M. Michałak, *Muzyka i widowiska w Sopocie-Stawowiu. Fakty, dygresje i znaki zapytania*, „Rocznik Sopocki” 1997, T. 12, s. 97, 99.

⁷⁷¹ F. Mamuszka, *Z historii koła śpiewaczego „Lutnia” w Sopocie (w 70 rocznicę jego założenia)*, „Rocznik Sopocki” 1979 [1980], s. 89.

rozpoczęła sopocka Opera Leśna⁷⁷² Życie kulturalne powstałej w 1926 roku Gdyni początkowo było związane głównie z teatrem i kinem. Jednak równocześnie rozwijał się amatorski ruch muzyczny, w którym działali m.in. A. Dulin⁷⁷³ i Marian Niemierkiewicz (1877-1951)⁷⁷⁴, a koncerty dawały liczne gdyńskie chóry, w tym „Lutnia”, „Harmonia”, „Hejnał” i „Dzwon Bałtycki”. Szczególną rolę w gdyńskim ruchu śpiewaczym odgrywał zespół wokalny „Symfonia” pod kierownictwem Władysława Kirsteina (1901-1987). W swoim repertuarze miał największą liczbę dzieł religijnych i świeckich, uczestniczył w największych koncertach i współpracował z orkiestrą polskiej Marynarki Wojennej oraz Gdyńskim Towarzystwem Muzycznym (GTM)⁷⁷⁵. Do Gdyni przyjechał również F. Nowowiejski, który brał udział w tzw. „Święcie Pieśni” odbywającym się 4 sierpnia 1935 roku z okazji Wystawy Przemysłowo-Rzemieślniczej⁷⁷⁶. Z inicjatywy „Symfonii” zainaugurowano również Festiwal Muzyki Religijnej oraz liczne konkursy chóralne⁷⁷⁷. Drugim, wybitnym kompozytorem, który koncertował również w Gdyni był L. Różycki. Osobną, nie mniej bogatą działalność koncertową uprawiała wspomniana orkiestra Marynarki Wojennej pod kierownictwem A. Dulina.

Na szczególną uwagę zasługuje rozwój szkolnictwa muzycznego w Gdyni. Pierwsza (prywatna) szkoła muzyczna działała w tym mieście w latach 1929-1934. Została założona – podobnie jak Konserwatorium Polskie w Gdańsku – przez J. Niwińskiego. Prowadziła klasę skrzypiec, wiolonczeli, kontrabas, fortepianu, instrumentów dętych, śpiewu solowego, nauczała również przedmiotów teoretycznych. Jej wykładowcy nie są niestety znani. W marcu 1934 roku z inicjatywy Z. Roesnera i S. Bącz-Osmołowskiego otwarto nową (także prywatną) placówkę – Szkołę Muzyczną im. Fryderyka Chopina przy ul. Świętojańskiej 61.

⁷⁷² R. Heising, *Życie muzyczne w Sopocie w latach 1945-1979*, „Rocznik Sopocki” 1980-1981 [1983], s. 94.

⁷⁷³ W 1929 roku objął stanowisko kapelmistrza w orkiestrze Marynarki Wojennej, zob. J. Krassowski, *Życie muzyczne międzywojennej Gdyni...*, s. 154.

⁷⁷⁴ D. Nowicka, *Życie kulturalne Gdyni 1926-1939*, „Rocznik Gdyński” 1986, nr 7, s. 202.

⁷⁷⁵ Towarzystwo powstało 27 listopada 1931 roku skupiając wybitnych przedstawicieli gdyńskiej inteligencji, nie tylko muzyków (m.in. A. Dulin i M. Niemierkiewicz), ale i urzędników, lekarzy i prawników. GTM organizowało koncerty symfoniczne, pozyskiwało cenionych muzyków w celu wykonywania ambitnego repertuaru, a także scalało działalności kilku środowisk muzycznych, zob. J. Krassowski, *Życie muzyczne międzywojennej Gdyni...*, s. 162-163.

⁷⁷⁶ Wystawa odbywająca się z udziałem 224 wystawców była pierwszą tego typu imprezą w Gdyni. Towarzyszył jej konkurs, w których wzięło udział 13 chórów. Chór „Symfonia” pod tymczasowym kierownictwem Nowowiejskiego zdobył pierwsze miejsce. Zob. K. Miszewska, *Historia dzielnicy - kalendarium do 1935 r.*, Rada Dzielnicy Śródmieście, [online] <http://www.gdynia-srodmiescie.info/index.php/osrodmiesciu/historia-dzielnicy/157-historia-dzielnicy-kalendarium-do-1935-r> [dostęp 1.12.2017].

⁷⁷⁷ J. Krassowski, *Życie muzyczne międzywojennej Gdyni...*, s. 152-153.

Wykładali w niej znakomici muzycy z Konserwatorium Warszawskiego, w tym pianista J. Turczyński, skrzypek Wacław Romuald Kochański (1878-1939), pianistka Krystyna Wyrobek-Roesnerowa, wspomniani wcześniej dyrygent A. Dulin, wiolonczelista K. Wiłkomirski i pianistka M. Wiłkomirska, a także śpiewaczka Julia Gorzechowska (absolwentka szkół moskiewskich i włoskich) oraz pianista Stanisław Lewiński (absolwent konserwatorium Wilhelma Winterfelsa w Bydgoszczy). Oprócz gry na skrzypcach, wiolonczeli, kontrabasie, fortepianie, uczono w niej m.in. gry na organach, instrumentach dętych drewnianych i blaszanych, śpiewu chóralnego, rytmiki, gry w zespołach orkiestrowych i smyczkowych oraz wykładano solfeż⁷⁷⁸.

Współpraca kilku środowisk muzycznych, tj. towarzystw śpiewaczych, Szkoły Muzycznej i GTM w istotny sposób wpłynęła na poziom kultury muzycznej nie tylko samej Gdyni, ale również okolicznych miejscowości, m.in. Pucka, Helu i Tczewa, z których przyjeżdżali uczniowie uczęszczający na lekcje muzyki, a także samego Gdańska. Połączenie sił kilku ośrodków pozwoliło też na utrzymanie w Gdyni stałej orkiestry symfonicznej złożonej głównie z młodzieży. Wysoki poziom orkiestry oraz amatorskich chórów pozwalał na realizację ambitnych planów repertuarowych z udziałem zaproszonych artystów, m.in. pianistów Eugenii Umińskiej (1910-1980) i Witolda Małcużyńskiego (1914-1977), Jerzego i Ireny Stefanów, Henryka Sztompki (1901-1964) oraz, rzadziej, zespołów muzycznych, w tym Filharmonii Warszawskiej (występującej w Gdyni pod batutą K. Wiłkomirskiego), Filharmonii Berlińskiej i chóru lwowskiego „Echo”. W latach 30. gościnnie występowała też Opera i Operetka Warszawska prezentując przedstawienia z udziałem wybitnych artystów. Dużym powodzeniem cieszyły się również koncerty muzyki rozrywkowej – w Gdyni śpiewali m.in. Hanka Ordonówna (1902-1950), Mira Zimińska (1901-1997), Mieczysław Fogg (1901-1990) oraz rozmaite, modne wówczas zespoły rozrywkowe, np. „Chór Dana” Władysława Daniłowskiego (1902-2000).

Choć II wojna światowa zatrzymała proces rozwoju polskiej kultury muzycznej, w latach powojennych powracający na Wybrzeże gdańscy muzycy⁷⁷⁹ oraz artyści przybywający z innych miast – głównie z Warszawy, m.in. pianista Zbigniew Turski (1908-1979), śpiewacy

⁷⁷⁸ Tamże, s. 158-159.

⁷⁷⁹ Wśród nich byli min. H.H. Jabłoński, Marian Antoniak, T. Tylewski, Jan Gdaniec i Ludgarda Chudzicka, zob. A. Michalska, *Prekursorzy gdańskiej pedagogiki wokalne XX wieku*, „Musica Vocale” 2012, [T.] 1, s. 45.

K. Czekotowski, Maria Bojar-Przemieniecka (1897-1982)⁷⁸⁰ i Roman Kuklewicz (1908-1984), dyrygent i pedagog muzyczny Bohdan Wodiczko (1911-1985), kompozytor Władysław Walentynowicz (1902-1999)⁷⁸¹ – bardzo szybko zajęli się jej odnawianiem, począwszy przede wszystkim od tworzenia szkolnictwa muzycznego. Już w październiku 1945 roku rozpoczęły się pierwsze egzaminy wstępne do Gdańskiego Instytutu Muzycznego z siedzibą w Sopocie założonego przez grupę artystów-pedagogów: W. Walentynowicza⁷⁸², K. Czekotowskiego i M. Bojar-Przemieniecką oraz pianistę Jana Gorbatego (1902-1999). Dwa lata później, 25 września 1947 roku powołano do życia Państwową Wyższą Szkołę Muzyczną w Sopocie⁷⁸³. Organizatorem uczelni był muzykolog Stefan Śledziński (1897-1986), zaś jej rektorem został pianista Jan Ekier (1913-2014). Pierwszymi wydziałami były: instrumentalny z dziekanem Zenonem Felińskim (1898-1971) i pedagogiczny z dziekanem Romanem Heisingiem (1902-1989). Od następnego roku akademickiego uczelnia posiadała już cztery wydziały: teorii, instrumentalny, wokalny i pedagogiczny.

Okres powojenny to czas rozwoju polskiej kultury muzycznej na całym Wybrzeżu Gdańskim. W Gdyni od maja 1945 roku z powodzeniem działała 20-osobowa orkiestra smyczkowa, a już 29 września tego roku odbył się pierwszy koncert symfoniczny gdańskiej Filharmonii Bałtyckiej. Pierwszymi jej kierownikami byli jedni z najwybitniejszych polskich symfoników: Z. Turski, S. Śledziński i Zygmunt Latoszewski (1902-1995). Zespół gościł również najbardziej znanych dyrygentów, takich jak m.in. Zdzisław Górczyński (1895-1977) i Karol Stryja (1915-1998). Działalność Filharmonii pociągała za sobą inne inicjatywy – na przykład w 1955 roku założono Biuro Koncertowe Filharmonii, w którym konsultacje muzyczne prowadził W. Walentynowicz. Działalność biura objęła m.in. organizowanie poranków muzycznych dla dzieci, recitali i audycji dla szkół, festiwalu Muzyki Organowej w

⁷⁸⁰ Maria Magdalena Czekotowska vs. Preobrażeńka (pseud. Bojar-Przemieniecka), z domu Szymańska lub Szyniańska, zob. *Cmentarz Powązkowski w Warszawie*, [online] <http://www.sowa.website.pl/powazki/Pochowani/spiszm.html> [dostęp 13.3.2017].

⁷⁸¹ Zob. tamże, s. 45-46.

⁷⁸² *Zarys działalności uczelni [Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Gdańsku] w okresie 1947-1967*, [red. R. Heising], Gdańsk 1968, s. 6-7.

⁷⁸³ W wyniku połączenia Instytutu Muzycznego ze szkołą muzyczną w Gdańsku-Wrzeszczu pod dyrekcją Stanisława Bielickiego i szkołą muzyczną w Gdańsku-Oliwie pod dyrekcją Tadeusza Klosia powstał w 1945 roku Gdański Instytut Muzyczny pod naczelnym kierownictwem W. Walentynowicza. W 1946 roku Gdański Instytut Muzyczny podzielono na szkołę niższą i wyższą. Na bazie szkoły wyższej utworzono Państwową Wyższą Szkołę Muzyczną w Sopocie, obejmującą trzy szkoły: niższą pod kierownictwem Zofii Heinrich, średnią pod kierownictwem Stefana Tarkowskiego i wyższą pod kierownictwem S. Śledzińskiego. Zob. A. Michalska, dz. cyt., s. 49.

Gdańsku-Oliwie, a od 1964 roku Festiwalu Młodych Muzyków przygotowywanego wspólnie z Gdańskim Towarzystwem Przyjaciół Sztuki⁷⁸⁴.

Równocześnie w drugiej połowie lat 40. dążono do uruchomienia działalności operowej. Utworzone w 1949 roku Studio Dramatyczne prezentowało w sezonie letnim spektakle w Operze Leśnej w Sopocie, a jesienią i zimą – w Gdańsku-Wrzeszczu, w specjalnie w tym celu odbudowanym gmachu. Przedstawienia te spotkały się z entuzjastycznym przyjęciem publiczności, a zespół odbierał bardzo życzliwe recenzje nie tylko w prasie lokalnej. Studio współtworzyli artyści z Filharmonii Bałtyckiej i gdyńskiego teatru „Wybrzeże”, którego współzałożycielem był Iwo Gall (1890-1959). Prowadzono w nim zajęcia m.in. z zakresu gry scenicznej, dykcji, chóru, baletu oraz historii dramatu. Wśród wykładowców Studia byli znakomici muzycy, m.in. Janina Jarzynówna (1915-2004), R. Kuklewicz, I. Gall i Konrad Łaszewski.

Studio Operowe przy Filharmonii Bałtyckiej założył w 1949 roku Z. Latoszewski. Zespół operowy przygotowywali tacy uznani soliści jak K. Czekotowski, R. Kuklewicz, J. Jarzynówna, Wiktor Brégy (1903-1976), Karol Majewski (daty życia nieznane)⁷⁸⁵. Podczas czteroletniego okresu kierownictwa artystycznego Latoszewskiego studio wystawiło wiele znakomitych spektakli, a wśród nich polską prapremierę opery *Trzewiczki* Piotra Czajkowskiego. Pod dwuletnim kierownictwem artystycznym K. Wiłkomirskiego rozszerzono repertuar zarówno o pozycje klasyczne (opery Wolfganga Amadeusa Mozarta, 1756-1791) jak i współczesne (np. opery L. Różyckiego). W celu rozwoju artystycznego i wykonawczego zespołu Wiłkomirski starał się włączać do przygotowywania spektakli nowych reżyserów i scenografów. W 1953 roku gdańskie Studio Operowe zostało upaństwowione i połączone z Filharmonią tworząc Państwową Operę i Filharmonię Bałtycką w Gdańsku. Gdy w 1955 roku na stanowisko kierownika wrócił Z. Latoszewski, wzbogacono przede wszystkim repertuar współczesny nowej placówki o najnowsze dzieła m.in. Witolda Lutosławskiego (1913-1994), Igora Strawińskiego (1882-1971), Tadeusza Szeligowskiego (1896-1963), Tadeusza Bairda (1928-1981) i Maurice Ravela (1875-1937).

⁷⁸⁴ B.M. Jankowski, M. Misiorny, *Muzyka i życie muzyczne na ziemiach zachodnich i północnych 1945-1965*, Poznań 1968, s. 24-35.

⁷⁸⁵ W pierwszej premierze brały udział najbardziej znane osobistości ówczesnej polskiej wokalistyki, m.in. J. Gdaniec, Jan Kusiewicz, Jerzy Szymański, Paweł Trzebiatowski, Lech Stachowski, Ryszard Ślęzak, zob. B.M. Jankowski, M. Misiorny, *Muzyka i życie muzyczne...*, s. 130-133.

W latach 60. kierownictwo Państwowej Opery i Filharmonii Bałtyckiej objął Jerzy Katlewicz (1927-2015), który starał się przede wszystkim prezentować na jej scenie repertuar mniej znany, zarówno w zakresie muzyki współczesnej jak i klasycznej. Wyborem wielkich dzieł wokalnie-instrumentalnych Katlewicz podkreślał ogromny poziom artystyczny zespołów wokalnych, którymi po K. Czekotowskim do 1962 roku opiekował się śpiewak, profesor Stefan Belina-Skupiewski (1885-1962)⁷⁸⁶. Zwraca się zwłaszcza uwagę na nowatorskie podejście Opery i Filharmonii Bałtyckiej do ról solistycznych, w których wprowadzono integrację elementów aktorskich i muzycznych⁷⁸⁷.

Podczas gdy gdański zespół operowo-symfoniczny odnosił ogromne sukcesy w dziedzinie opery, w Gdyni zadebiutował zespół operetkowy. Pierwszą premierę *Bal w operze* Richarda Heubergera (1850-1914), wystawioną 18 maja 1958 roku, wyreżyserowała Danuta Dostalik-Baduszkowa (1919-1978), kierowniczka artystyczna gdyńskiego Teatru Muzycznego. Placówka ta, założona właśnie w 1958 roku, początkowo uważana była za twór tymczasowy i jako element życia muzycznego Trójmiasta traktowana marginesowo. Jednak pod kierownictwem Baduszkowej⁷⁸⁸ zespół teatru, a zwłaszcza jego wokalna część, odnosił spektakularne sukcesy. W repertuarze od razu postawiono na największe i najpopularniejsze operetki: kompozycje Franza Lehára, Emmericha Kálmána, Franza von Suppého, Franza Schuberta i Jacquesa Offenbacha. Baduszkowa współpracowała z najlepszymi dyrygentami Włodzimierzem Globiszem (daty życia nieznane) i Zbigniewem Bruną (ur. 1934) oraz scenografami Januszem Adamem Krassowskim (1929-1969) i Andrzejem Sadowskim (1926-2009). Dzięki jej zaangażowaniu i charyzmie Teatr Muzyczny w Gdyni zyskał sławę na skalę światową.

Na przełomie XIX i XX wieku oraz w latach międzywojennych polskie zaplecze poligraficzne i księgarskie ruchu muzycznego na terenie Trójmiasta właściwie nie istniało⁷⁸⁹.

⁷⁸⁶ Zob. MSW, sygn. 2/317/0/26.6/7297, Belina Skupiewski Stefan.

⁷⁸⁷ Tamże, s. 139.

⁷⁸⁸ W pierwszych 20 latach działalności Teatru Muzycznego D. Baduszkowa była dyrektorem naprzemiennie z Witoldem Świąteckim i Aleksandrem Wasielem oraz Mieczysławem Krzyńskim. Lata, w których nie pełniła funkcji kierowniczej, uważane są za znacznie słabsze, niestabilne, przyczyniające się do kilku kryzysów teatru, zob. B.M. Jankowski, M. Misiorny, *Muzyka i życie muzyczne...*, s. 176, 179.

⁷⁸⁹ Jeśli chodzi o polskie firmy na Pomorzu, już od lat 20. działały wyłącznie wyspecjalizowane spółki i konsorcja wydawnicze zajmujące się publikowaniem czasopism oraz w mniejszym stopniu wydawnictw zwartych o tematyce ogólnej. W literaturze przedmiotu wymienia się w tym kontekście przede wszystkim: Spółkę Akcyjną „Gazeta Gdańska”, Towarzystwo Wydawnicze Pomorskie, Towarzystwo Akcyjne Drukarnia Bydgoska, Pomorską Spółdzielnię Wydawniczą „Gryf” oraz Narodową Spółkę Wydawniczą, zob. A. Romanow,

W Gdyni od lat 20. istniały cztery drukarnie, ale tylko u M. Niemierkiewicza⁷⁹⁰ ukazywały się muzykalia⁷⁹¹. W latach 1891-1939 na Wybrzeżu Gdańskim funkcjonowało zaledwie kilka polskich księgarń⁷⁹², jednak nie udało mi się ustalić, czy posiadały w swych składach nuty polskich wydawców⁷⁹³. Pewne jest tylko, że owe placówki dysponowały przede wszystkim dziełami polskich pisarzy. Sprzedawały również różnorakie ryciny, druki akcydensowe i dewocjonaalia, polską prasę oraz materiały papiernicze⁷⁹⁴.

Po II wojnie światowej działalność kulturalna na terenie Trójmiasta, a więc i literacka wydawnicza, muzyczna, potrzebowała odbudowy od podstaw. Początkowo ruch wydawniczy na Wybrzeżu miał charakter społeczny, a jego oferta była bardzo różnorodna, wynikająca z aktualnych potrzeb m.in. politycznych, społecznych, edukacyjnych. Nic zatem dziwnego, iż muzyka zajmowała w niej wybitnie marginalne miejsce, a wydania nut były jednostkowe⁷⁹⁵. Przy czym przemysł poligraficzny Trójmiasta aż do lat 70. był najgorzej rozwijającą się

Wydawcy i drukarnie polskie w Wolnym Mieście Gdańsku (1920-1939), „Rocznik Gdański” 1978, T. 38, z. 2, s. 97.

⁷⁹⁰ M. Niemierkiewicz jako wydawca działał w latach 1908-1919 w Poznaniu (Księgarnia oraz Magazyn i Wydawnictwo Nut Marian Niemierkiewicz). Publikował głównie druki muzyczne, zob. A. Jazdon, *Wydawcy poznańscy 1815-1914. Kształtowanie środowiska i repertuaru wydawniczego*, Poznań 2014, s. 151-152, 252, 338. W 1927 lub w 1928 roku przeniósł się do Gdyni, zob. Z. Dobrzański, *Niemierkiewicz Marian*, [w:] *SPKP*, s. 627. Por. H.M. Niemierkiewicz, *Akademia Opowieści. Księgarz z Gdyni i jego niezwykła kolekcja*, Trójmiasto.wyborcza.pl, [online] <http://trojmiasto.wyborcza.pl/trojmiasto/7,35612,23286532,akademia-opowiesci-ksiegarz-z-gdyni-i-jego-niezwykla-kolekcja.html> [dostęp 15.5.2018].

⁷⁹¹ D. Nowicka, *Życie kulturalne Gdyni...*, s. 206. Zob. też. J. Laskowska, *Ruch wydawniczy w Gdańsku po II wojnie światowej*, Gdańsk 2002, k. 62, rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. dra hab. Wiktora Peplińskiego, przechowywana w dziale Informacji Naukowej BUG, sygn. III 37490/PD.

⁷⁹² Były to: założona w 1891 roku księgarnia Bernarda Miłskiego (1856-1926), w 1910 księgarnia Romana Czarlińskiego (1868-), w 1913 księgarnia Jana Kwiatkowskiego, w 1925 efemeryczna, jednoroczna księgarnia „Wieku Kultury”, w tym samym roku księgarnia Marii Obstówny, w 1928 księgarnia-antykwariat Pawła Orczykowskiego, w 1931 efemeryczna księgarnia Roberta Markiewicza. Istniały także dwie księgarnie kolejowe prowadzone od 1931 roku przez Polskie Towarzystwo Księgarni Kolejowych „Ruch”: jedna przy ul. Kaszubski Targ 21, druga – w hali Dworca Głównego. Zob. M. Pelczar, *Księgarstwo gdańskie w wieku XIX i w pierwszej połowie XX wieku (czasy zaboru pruskiego i okres Wolnego Miasta Gdańska 1920-1030)*, [w:] *Księgarstwo gdańskie dawniej i dziś*, Gdańsk 1980, s. 35-41.

⁷⁹³ Tematyka muzyczna poruszana była w nielicznych polskich pomorskich periodykach spoza regionu gdańskiego, m.in. „Słowie Pomorskim” wydawanym w dwudziestoleciu międzywojennym w Toruniu – przede wszystkim liczne informacje o wydarzeniach muzycznych, działalności zespołów i szkół muzycznych, rzadko recenzje i artykuły muzykologiczne, zob. E. Gawrońska, *Polskie życie muzyczne na Pomorzu w latach 1920-1939*, Toruń 2016, s. 42-45. Periodykiem muzycznym był grudziądzki „Muzyk Wojskowy”, w którym publikowano głównie artykuły o polskich i obcych kompozytorach z różnych epok oraz artykuły o charakterze naukowym dotyczące historii muzyki. Ukazywały się tam również prace na temat orkiestry symfonicznej i poszczególnych instrumentów, w których zamieszczano wykazy kompozycji na dany instrument. W stałych rubrykach zamieszczano artykuły z zakresu teorii muzyki i kompozycji oraz nuty. Omawiano również treść bieżących numerów polskich czasopism muzycznych, zob. tamże, s. 45-48.

⁷⁹⁴ M. Pelczar, *Księgarstwo gdańskie w wieku XIX...*, s. 35-41.

⁷⁹⁵ Np. pieśni marszowe z nutami wydane przez Spółdzielnię Wydawniczą „Żeglarz” działającą w Gdyni w latach 1946-1949. Zob. J. Laskowska, *Ruch wydawniczy w Gdańsku...*, s. 38.

gałęzią gospodarki całego regionu – przyczyną były niestabilne warunki lokalowe, brak urzędzeń i papieru. Muzykalia drukowano zazwyczaj Wejherowie (Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie), w drukarni „Nowator” w Gdyni (nuty wydawała tu przede wszystkim PWSM), a także w powstałych w 1946 roku Zakładach Graficznych w Gdańsku.

Z trójmiejskich edytorów *stricte* muzycznych, jako pierwsze rozpoczęło działalność Wydawnictwo PWSM w Sopocie, którego pierwsze publikacje ukazały się dopiero w 1957 roku. Inicjatorem działalności edytorskiej uczelni był doc. Konrad Pałubicki (1910-1992). Przez następne 30 lat Wydawnictwo publikowało rozprawy, artykuły i opracowania (w serii „Prace Specjalne”), skrypty autorstwa pedagogów PWSM oraz wydawnictwa zbiorowe zawierające materiały z sesji naukowych, a także rozmaite źródła i przyczynki do historii uczelni (w serii „Rocznik Informacyjny”). Dopiero od 1984 roku w jego ofercie pojawiły się nuty – w serii „Muzyka Pomorza” ukazał się tylko jeden numer zawierający materiał tego typu: partytura *Drugiego koncertu na organy, sopran (lub tenor) i dzwony* H.H. Jabłońskiego⁷⁹⁶. Ten zakres działalności Wydawnictwa uczelni rozwinął się jednak w pełni dopiero po 2000 roku.

Drugim ośrodkiem z Wybrzeża Gdańskiego mającym pewne znaczenie w zakresie publikacji muzykaliów było Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie (dalej: ZK-P). Pierwsze broszury zaczęło wydawać w 1959 roku. Jego repertuar wydawniczy obejmował głównie dzieła pisarzy kaszubskich, monografie, biografie i pamiętniki mające na celu przypomnienie, utrwalenie i ochronę całokształtu dorobku kulturalnego i historii Kaszub. Od lat 70. kierownictwo ZK-P objął zespół badaczy i historyków regionu kaszubskiego⁷⁹⁷, dlatego zakres tematyczny jego wydawnictw wciąż się rozszerzał. Wydawnictwo publikowało m.in. teksty i nuty pieśni kaszubskich.

Oczywiście, nie można zapominać, że powojenny rynek książki Trójmiasta tworzyły głównie muzykalia wydane poza regionem. Kierownicy gdańskich księgarń sprowadzali z całego kraju i sprzedawali podręczniki m.in. dla uczniów szkół muzycznych – na przykład wyjeżdżano do Warszawy celem dokonywania zakupów i pozyskiwania kontaktów z tamtejszymi księgarniami. W Trójmieście organizowały się także przedstawicielstwa firm

⁷⁹⁶ J. Laskowska, *Ruch wydawniczy w Trójmieście po II wojnie światowej (1945-1989)*, Gdańsk 2009, s. 153-156.

⁷⁹⁷ Byli to m.in. Wojciech Kiedrowski, Tadeusz Boldun, Józef Borzyszkowski, Izabella Trojanowska i Lech Bądkowski.

księgarskich i wydawniczych działających w innych regionach, np. Spółka Edmund Krzepakowski, Edmund Kiczka i Stanisław Ćwirko-Godycki prowadziła przedstawicielstwo Polskiego Wydawnictwa Muzycznego. Gdańscy księgarze zaopatrywali swoje placówki także poprzez wymianę dubletów z innymi księgarniami. Warto przy tym zaznaczyć, że do lat 1951-1953, do momentu likwidacji koncesji działały jeszcze prywatne wydawnictwa muzyczne. Od 1950 roku publikacje muzyczne wydawców ogólnopolskich trafiały do księgarni trójmiejskich za pośrednictwem „Domu Książki” w Warszawie, głównego detalicznego dystrybutora wydawnictw w latach 1950-1989⁷⁹⁸. Dotyczyło to m.in. publikacji wspomnianego PWM, założonego w 1945 roku w Krakowie⁷⁹⁹. Publikowało ono jednak głównie dzieła muzyczne o dużych obsadach wykonawczych – na orkiestry dęte i symfoniczne – w postaci pełnych partytur. Były to przede wszystkim utwory kompozytorów aktualnie działających (szybko wydawano np. kompozycje prezentowane na festiwalach „Warszawska Jesień”), zarówno utwory oryginalne jak i rozmaite aranżacje. Publikacje naukowe wydawane przez PWM ukazały się w latach 50. w obrębie kilku serii i cyklów (np. „Studia i Materiały do Dziejów Muzyki Polskiej”, „Materiały do Bibliografii Muzyki Polskiej”, „Bibliografia Polskich Czasopism Muzycznych”, „Bibliografia Muzyczna Polskich Czasopism Niemuzycznych” pod redakcją Tadeusza Strumiły (1884-1958), „Źródła Pamiętnikarsko-Literackie do Dziejów Muzyki Polskiej”, „Dokumentacja Warszawskiego Okresu Życia i Twórczości Chopina”, „Biblioteka Chopinowska”)⁸⁰⁰. Od lat 60. rozszerzono repertuar o muzykę kompozytorów polskich z XVII-XVIII wieku, publikowaną w kilku seriach oraz kompozycje nowoodkryte: symfoniczne, kameralne i wokalnie-instrumentalne⁸⁰¹. Wydawano również słowniki i leksykony muzyczne⁸⁰². Przede wszystkim jednak od początku istnienia jednym z głównych celów wydawniczych PWM (i nie tylko) była literatura pedagogiczna: podręczniki do nauki przedmiotów z zakresu teorii muzyki i kompozycji oraz historii muzyki, a także wydawnictwa nutowe o przeznaczeniu dydaktycznym. Zbliżony

⁷⁹⁸ Zob. I. Zachciał, *Księgarstwo gdańskie w XXX-leciu*, [w:] *Księgarstwo gdańskie dawniej i dziś*, Gdańsk 1980, s. 53.

⁷⁹⁹ Pierwszymi nutami Wydanymi przez PWM był *Romans* op. 16 na skrzypce i fortepian A. Zarzyckiego, por. A. Zarzycki, *Romans* op. 16 na skrzypce z fortepianem = pour violon et piano, oprac. I. Dubiska, Kraków cop. 1945.

⁸⁰⁰ Z. Helman, *Wydawnictwa muzyczne*, [w:] *Polska współczesna kultura muzyczna 1944-1964*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1968, s. 235-237.

⁸⁰¹ Tamże, s. 237-238.

⁸⁰² Np. B. Schäffer, *Mały informator muzyki XX wieku*, Kraków 1967.

charakter repertuaru wydawniczego miał Dział Muzyczny Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik” działający pod kierownictwem Witolda Rudzińskiego (1913-2004). Skupił się on na upowszechnianiu kultury muzycznej wydając m.in. repertuar estradowy dla orkiestr dętych, odeonowych, mandolinowych oraz piosenki taneczne i pieśni masowe⁸⁰³. W 1953 roku Dział Muzyczny „Czytelnika” został włączony PWM⁸⁰⁴.

Jednak ze względu na ograniczenia, jakie narzucał w latach 50. XX wieku Centralny Urząd Wydawnictw, Przemysłu Graficznego i Księgarstwa⁸⁰⁵, wycofywanie ze sprzedaży śpiewników i pieśni zakwestionowanych przez cenzurę⁸⁰⁶ oraz niskiej jakości edytorskiej wydawanych kompozycji, można założyć, że przynajmniej do połowy lat 50. XX wieku dostępna oferta wydawnicza nie spełniała oczekiwań profesjonalnych odbiorców, prowadzących zarówno działalność artystyczną jak i dydaktyczną w zakresie nauczania muzyki na poziomie wyższym. Dlatego artyści i pedagodzy prawdopodobnie wciąż w dużym stopniu korzystali z nut przedwojennych.

Podsumowując, w pierwszym powojennym pięcioleciu trudno było o wartościowe muzykalia polskie na rynku książkowym Gdańska. Brakowało takich wydawnictw w księgarniach, z tego powodu muzycy, którzy po wojnie osiedlili się w Trójmieście, często poszukiwali ich w antykwariatach, a z czasem też w miejscowych bibliotekach, których zasoby muzykaliów zresztą współtworzyli, o czym będzie mowa dalej.

4.2. Biblioteki gdańskie posiadające polskie zbiory muzyczne

Spośród bibliotek gdańskich mających status placówek naukowych lub których profil gromadzenia zbiorów wiąże się z historią i szkolnictwem Gdańska w rozumieniu ogólnym

⁸⁰³ Zob. W. Rudziński, *Pieśń masowa*, [w:] *Kultura Muzyczna Polski Ludowej 1944-1955*, red. J.M. Chomiński, Z. Lissa, Kraków 1957, s. 225-232; por. Z. Helman, *Wydawnictwa muzyczne...*, s. 232-233.

⁸⁰⁴ A. Sitarz, *W cieniu Polskiego Wydawnictwa Muzycznego. O kilku polskich wydawnictwach prywatnych działających w dziedzinie muzyki po II wojnie światowej do początku lat pięćdziesiątych*, [w:] *Muzykolog wobec świadectw źródłowych i dokumentów. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Piotrowi Poźniakowi w 70. rocznicę urodzin*, red. Z. Fabiańska [i in.], Kraków 2009, s. 341-351.

⁸⁰⁵ Np. niedopuszczenie do sprzedaży niezgodnionych z Domem Książki dzieł polskich kompozytorów z przełomu XIX i XX wieku, np. F. Rybickiego, Henryka Wieniawskiego i innych, zob.: Archiwum Akt Nowych (dalej AAN), Centralny Urząd Wydawnictw, Przemysłu Graficznego i Księgarstwa (dalej: CUWPGiK). T. 2, s. 17: Pozycje nie uzgodnione z Domem Książki [1952 r.].

⁸⁰⁶ Zob. np. AAN, CUWPGiK. T. 76, s. 174: Protokół nr 44/56 z posiedzenia Komisji Oceny Wycofanych Wydawnictw z dnia 12.04.1956 r. ; por. AAN, CUWPGiK. T. 86, s. 81: Pismo Karola Kuryluka, prezesa CUWPGiK do Jakuba Bermiana wiceprzewodniczącego Rady Ministrów z dnia 6.08. 1955 r. ; brak pieśni m.in. S. Niewiadomskiego i M. Karłowicza, brak nowych polskich wydań szkół na fortepian, zob. AAN, CUWPGiK. T. 11, s. [nlb]: Protokół nr 41 z posiedzenia Kolegium z dnia 10 grudnia 1955.

oraz w zakresie trójmiejskiej kultury muzycznej przebadano zbiory: Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej im. S. Moniuszki, Biblioteki Gdańskiej PAN, BUG, Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej, Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Josepha Conrada-Korzeniowskiego oraz Biblioteki Seminarium Duchownego w Gdańsku-Oliwie.

Z wyjątkiem Biblioteki Pedagogicznej (gdzie zbiory przejrzał zatrudniony tam bibliotekarz) kwerendy zostały przeprowadzone przeze mnie osobiście. Jako kustosz miałam bezpośredni dostęp do zbiorów Biblioteki Akademii Muzycznej, możliwe więc było swobodne przeprowadzenie weryfikacji zapisów katalogowych sporządzanych w niej przez ostatnie 70 lat. Naturalnie, miałam również wgląd do dokumentacji Biblioteki Akademii Muzycznej ewidencjonującej wpływy. Kolekcję muzyczną Biblioteki Gdańskiej PAN – zidentyfikowaną na podstawie analizy katalogów kartkowych i katalogu online – przebadalam z autopsji, skupiając się na zapisach proveniencyjnych oraz na egzemplarzy analizie typograficznej druków. Podobnie było w przypadku zbiorów BUG oraz WiMBP, w których zapewniono mnie, że wszystkie przechowywane zbiory mają swoje opisy w katalogu online. Po przeszukaniu tych katalogów, zweryfikowałam znalezione tytuły z autopsji.

W niniejszym podrozdziale omówiono historię oraz funkcje tych bibliotek, w których przeprowadzono kwerendy zakończone sukcesem, tzn. odnaleziono w nich warszawskie muzykalia opublikowane w latach 1875-1918.

4.2.1. Biblioteka Główna Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku

Państwowa Wyższa Szkoła Muzyczna w Sopocie realizując cele naukowe i dydaktyczno-artystyczne musiała zapewnić wykładowcom i studentom dostęp do niezbędnych materiałów składających się na warsztat naukowy i edukacyjny placówki. Ponieważ jak wyżej podkreślono, w Trójmieście nie było po II wojnie światowej wydawnictwa, które zajmowałyby się publikacją muzykaliów, w tym skryptów i podręczników dla studentów, ogromnego znaczenia nabierały zbiory Biblioteki PWSM. Jej pierwsze nabytki pochodziły z darów gdańskich muzyków i pedagogów uczelni (2345 woluminów nut i 214 woluminów książek); przejęła też materiały z zasobów ponemieckich⁸⁰⁷. W następnych dziesięcioleciach księgozbiór nadal kompletowano głównie

⁸⁰⁷ Była to część zbiorów pozostała po Gdańskim Instytucie Muzycznym, a opiekunkami zasobu były: Maria Rogaczewska i Eleonora Busko. Zob. A. Michalska, *50-lecie Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej w Gdańsku*, „Bibliotekarz” 12/1997, s. 21-22.

z darów. Pierwszym kierownikiem Biblioteki była absolwentka Konserwatorium Muzycznego w Warszawie - Maria Jałozo⁸⁰⁸, dzięki której księgozbiór szybko wzrastał i w 1958 roku (ostatni rok pracy M. Jałozo) liczył już 5658 woluminów nut, 3847 tomów książek, 340 roczników czasopism oraz 551 płyt. M. Jałozo zapoczątkowała również rejestrację zasobu w księgach inwentarzowych⁸⁰⁹. W październiku 1966 roku PWSM wraz z Biblioteką została przeniesiona do Gdańska na ul. Łagiewniki 3. W grudniu 1981 roku księżnica uczelniana zmieniła nazwę na Bibliotekę Główną Akademii Muzycznej im. S. Moniuszki. W 2000 roku w następstwie przeniesienia uczelni do nowego gmachu przy ul. Łąkowej 1-2 poprawiły się warunki lokalowe księżnicy, co pozwoliło na jej dalszy rozwój. Obecnie, wg danych z 28 lutego 2019 roku, w zbiorach Biblioteki Głównej znajduje się:

- 54 903 woluminy druków muzycznych, w tym 68 woluminów nut wydanych w systemie Braille’a;
- 25 414 woluminów książek;
- 22 tytuły czasopism bieżących (ogółem 2142 woluminy);
- 1961 katalogów wydawniczych;
- 1934 afisze i 2535 programów w Dziale Dokumentów Życia Muzycznego;
- 360 manuskryptów;
- 7687 płyt analogowych;
- 5292 płyty kompaktowe;
- 5064 taśm magnetofonowych
- 48 CD-ROMów;
- 333 dokumenty audio-wideo;
- 274 mikrofilmy;
- 257 dokumentów ikonograficznych;
- 5675 prac dyplomowych i magisterskich.

⁸⁰⁸ Daty życia nieznane.

⁸⁰⁹ I. Czarnecka, *Biblioteka Główna*, [w:] *Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku 1947-1997. Księga jubileuszowa*, pod red. J. Krassowskiego, Gdańsk 1997, s. 104.

4.2.2. Biblioteka Gdańska Polskiej Akademii Nauk

Istotnym ośrodkiem naukowo-kulturalnym dawnego Gdańska była założona w 1596 roku Biblioteka Rady Miasta Gdańska (*Bibliotheca Senatus Gedanensis*)⁸¹⁰, która od początku stanowiła jedną z najzasobniejszych placówek bibliotecznych zarówno w Prusach Królewskich jak i na terenie całej Rzeczypospolitej⁸¹¹. Otwarcie nowego gmachu Biblioteki Gdańskiej przy ul. Wałowej w 1905 roku⁸¹² było jednym z ważniejszych wydarzeń w dziejach Gdańska na przełomie XIX i XX wieku. Jak na tamte czasy budynek ten był bardzo nowoczesny i oferował idealne warunki do gromadzenia (magazyn mieszczący 250 tysięcy woluminów), opracowywania i udostępniania zbiorów. Jego lokalizacja umożliwiała także późniejszą dobudowę nowego magazynu⁸¹³. Na ówczesne zasoby Biblioteki składały się głównie dary płynące z Niemiec, m.in. dzięki fundacjom. Znamienny jest fakt, że nawet po utworzeniu w 1918 roku Wolnego Miasta Gdańska, Niemcy podkreślali konieczność „zachowania niemieckiego stanu posiadania” w kulturze, w tym w bibliotekarstwie miejskim – biblioteki miały odzwierciedlać niemieckie korzenie miasta. Takie zadanie spełniała też Biblioteka Gdańska, której zbiory w następnych latach zasilają przede wszystkim darowizny, materiały pozyskiwane na drodze wymiany m.in. z Pruskiej Biblioteki Państwowej oraz zapisy książkowe osób związanych z gdańską kulturą i oświatą – do najważniejszych kolekcji pozyskanych przez Bibliotekę w okresie międzywojennym zalicza się spuściznę poety i malarza Roberta Reinicka (1805-1852), a także dary profesora historii i bibliotekarza Maxa Perlbacha (1848-1921)⁸¹⁴. Tworzące księgozbiór Biblioteki Gdańskiej zasoby utrwaliły jej gdańsko-niemiecki profil, a pojawiające się w darach *polonica* stanowiły do 1945 roku rzadkość.

Okres powojenny, do 1954 roku, uważa się za drugi etap działalności Biblioteki Miejskiej w Gdańsku. Pierwszym jej powojennym dyrektorem został docent Marian Pelczar (1905-1983)⁸¹⁵, a wicedyrektorem dr Marian Des Loges (1898-1957)⁸¹⁶. W 1946 roku

⁸¹⁰ S. Schelwig, *O początkach Biblioteki Gdańskiej. List i rozprawa*, z języka łacińskiego przełożyła i komentarzem opatrzyła L. Pszczółkowska, Gdańsk 1992, s. 43.

⁸¹¹ M. Andrzejewski, *Biblioteki w międzywojennym Gdańsku*, Gdańsk 1995, s. 5.

⁸¹² W latach 1817-1905 Biblioteka mieściła się w kościele św. Jakuba przy ul. Wałowej 28. Zob. A. Klemp, *Nowa siedziba Biblioteki Gdańskiej z 1905 roku*, „*Libri Gedanenses*” 2004, T. 22, s. 151.

⁸¹³ M. Andrzejewski, *Biblioteki...*, s. 7-8.

⁸¹⁴ Tamże, s. 11.

⁸¹⁵ *Marian Pelczar (1905-1983)*, [w:] *Zasłużeni bibliotekarze Okręgu Gdańskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 1945-1995*, [red.] H. Jabłoński, Gdańsk 1995.

zakończono w niej prace związane ze zlokalizowaniem zaginionych w czasie wojny zbiorów oraz ich rewindykacją; dzięki tej akcji odzyskano ok. 80 tysięcy pozycji⁸¹⁷. Drugie tyle zgromadzono dzięki odnalezieniu porzuconych książek ponemieckich⁸¹⁸ i darom spływającym z różnych instytucji według dyspozycji Ministerstwa Oświaty. W Bibliotece znalazł się m.in. przyjęty w bezterminowy depozyt księgozbiór biblioteki kościoła św. Jana liczący ok. 3600 dzieł⁸¹⁹. Zbiory Biblioteki zorganizowano w dwa działy: naukowy i oświatowy. Dział naukowy posiadał księgozbiór obejmujący dawne zbiory historyczne zgromadzone od 1596 do 1945 roku oraz współczesne, systematycznie uzupełniane m.in. o publikacje Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku⁸²⁰. Dział oświatowy gromadził przede wszystkim wydawnictwa popularno-naukowe i beletrystyczne⁸²¹. Jednak dzięki swojej kolekcji oraz licznym kontaktom ze środowiskami i instytucjami naukowymi Biblioteka Miejska w Gdańsku cieszyła się rangą placówki naukowej. M.in. dlatego w 1952 roku jej dział naukowy włączono do sieci bibliotek Polskiej Akademii Nauk, potwierdzając tym samym naukowy charakter jego księgozbioru jak i odpowiedni poziom kwalifikacji personelu bibliotecznego. Bibliotekę Gdańską Polskiej Akademii Nauk (BG PAN) powołano oficjalnie 1 stycznia 1955 roku⁸²².

Obecnie jej księgozbiór obejmuje m.in.⁸²³:

⁸¹⁶ Marian F.A. *Des Loges (1898-1957)*, [w:] *Zasłużeni bibliotekarze Okręgu Gdańskiego...*

⁸¹⁷ H. Dzienis, *Działalność Biblioteki Miejskiej w Gdańsku w latach 1945-1954*, „*Libri Gedanenses*” 2004 [2005], T. 22, s. 162.

⁸¹⁸ Na wystawie zorganizowanej w 2005 roku z okazji 100-lecia obecnej siedziby Biblioteki zaprezentowano celowo niekonserwowane zbiory, które wróciły z Malborka, Pelplina, z wielu miejsc w Gdańsku, a także z Moskwy. Pojedyncze „powroty” zdarzają się także do dzisiaj. Zob. A. Trojanowska, *Wystawa. Biblioteka Miejska w Gdańsku w latach 1945-1955. „Pamięci Mariana Pelczara w setną rocznicę urodzin”*, „*Libri Gedanenses*” 2004 [2005], T. 22, s. 214.

⁸¹⁹ H. Dzienis, *Działalność Biblioteki Miejskiej...*, s. 162.

⁸²⁰ Towarzystwo powstało w 1922 roku z inicjatywy Polonii gdańskiej. Początkowo wydawało czasopismo „*Pomorze*”, które nie miało rangi pisma naukowego, a od 1927 „*Rocznik Gdański*”, w którym publikowano artykuły naukowe obejmujące zagadnienia związane z Gdańskiem, Pomorzem Gdańskim i morzem, głównie z zakresu historii i jej nauk pomocniczych, literatury, dziejów kultury i oświaty, językoznawstwa i socjologii. Zespół redakcyjny, złożony z historyków oraz wykładowców Gimnazjum Polskiego, utrzymywał kontakty naukowe z ośrodkami badawczymi w Poznaniu i Krakowie, a także w Czechosłowacji i Holandii. Działalność naukową i społeczną w Towarzystwie prowadził m.in. M. Pelczar, który w 1945 roku został jego sekretarzem generalnym. Dzięki temu Towarzystwo i Bibliotekę Miejską połączyła ścisła współpraca. Zob. E. Breza [i in.], *Zasługi „Rocznika Gdańskiego” dla rozwoju nauki i wiedzy o Pomorzu*, „*Rocznik Gdański*” 1978, T. 38, z. 2, s. 10-13. Zob. też J. Drwał, *Związki Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki z Biblioteką Miejską w Gdańsku w latach 1934-1955*, „*Libri Gedanenses*” 2004 [2005], T. 22, s. 207.

⁸²¹ H. Dzienis, *Działalność Biblioteki Miejskiej...*, s. 169.

⁸²² Tamże, s. 170.

⁸²³ Dane na podstawie *Charakterystyki Biblioteki*, [online] <http://www.bgpan.gda.pl/zbiory.php> [dostęp 28.11.2017].

- 10 000 jednostek rękopisów, w tym 380 rękopisów średniowiecznych, pochodzących głównie z gdańskich bibliotek kościelnych i klasztornych, i ok. 2500 manuskryptów z XVI-XVIII wieku;
- kolekcję inkunabułów i starych druków (ponad 64 000 tomów), w tym druki gdańskie;
- 8000 jednostek zbiorów graficznych (ryciny, albumy, rysunki i płyty graficzne, sztychy o tematyce historycznej związane z Gdańskiem oraz portrety gdańskich osobistości z XVI-XX wieku);
- zbiory kartograficzne liczące ponad 9000 pozycji z XVII-XX wieku (atlasy, mapy arkuszowe, plany i kilka globusów);
- ponad 3000 pozycji inwentarzowych numizmatów;
- ok. 13 000 ekslibrisów, ponad 300 albumów z ekslibrisami oraz literatura ekslibrisologiczna;
- zbiory fotograficzne liczące ok. 27 000 odbitek, 5500 negatywów i 1600 pocztówek poświęcone architekturze Gdańska z przełomu XIX i XX wieku;
- teatralia dokumentujące życie teatralne Gdańska od XVII wieku oraz materiały od XIX wieku z działu Dokumentów Życia Społecznego (afisze, plakaty, ulotki, statuty, katalogi, prospekty, informatory, zaproszenia, programy);
- druki z XIX i pierwszej połowy XX wieku (w tym czasopisma) oraz druki nowe z przewagą piśmiennictwa z zakresu nauk humanistycznych i społecznych, teksty literackie oraz podstawowe dzieła z zakresu nauk technicznych i medycznych, a także dokumenty nieksiążkowe: m.in. mikrofilmy, slajdy i mikrofiszki mające na celu ochronę oryginałów najcenniejszych dokumentów, np. rękopisów, starodruków i czasopism z XIX wieku.

4.2.3. Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego

Jedyna praca monograficzna poświęcona tej Bibliotece⁸²⁴ omawia jej historię na podstawie wspomnień obecnych i byłych pracowników oraz dokumentacji przechowywanej w archiwach. Jej dzieje rozpoczynają się w momencie powstania w 1945 roku księgozbioru Pedagogium w Gdańsku-Oliwie (od 1946 roku Państwowej Wyższej Szkoły

⁸²⁴ G. Jaškowiak, *35 lat Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego*, Gdańsk 2006, s. 9.

Pedagogicznej⁸²⁵, dalej: PWSP) i włączenia do niego zbiorów poniemieckich⁸²⁶. W 1949 roku powstała następna agenda późniejszego Uniwersytetu Gdańskiego, a więc i Biblioteka Wyższej Szkoły Handlu Morskiego w Sopocie, przekształconej później w Wyższą Szkołę Ekonomiczną⁸²⁷. Bezpośrednimi poprzedniczkami obecnej Biblioteki Uniwersyteckiej były zatem Biblioteka PWSP i Biblioteka Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie. Powołana w 1970 roku BUG połączyła oba księgozbiory; tym samym w zbiorach ksiąźnicy uniwersyteckiej znalazły się także m.in. materiały ze Zbiornicy Księgozbiorów Zabezpieczonych w Gdańsku zorganizowanej 1 marca 1947 roku, którą kierował początkowo M. Pelczar⁸²⁸ oraz z Biblioteki Akademii Handlowej w Królewcu. W momencie powołania Biblioteka Główna UG posiadała w sumie ok. 220 tysięcy woluminów. Bibliotece Głównej UG podlegały także: Biblioteka Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi WSP w Gdyni (16 500 woluminów), Biblioteka przy Katedrze Historii Literatury Polskiej (12 000 woluminów), Biblioteka Wyższego Studium Nauczycielskiego i Biblioteka Studium Nauczycielskiego w Gdańsku-Oliwie (łącznie 310 000 woluminów). W latach 1970-1981 dyrektorem ksiąźnicy uniwersyteckiej był Zbigniew Binerowski (1927-1985), w latach 1981-1996 Jadwiga Łuszczynska, a w latach 1996-2008 Urszula Sawicka. W roku akademickim 2008/2009 funkcję dyrektora BUG objęła st. kustosz dypl. Grażyna Jaśkowiak.

6 listopada 2006 roku został otwarty nowy budynek Biblioteki Głównej UG w Gdańsku-Oliwie przy ul. Wita Stwosza 53. Naczelną jej funkcją jest „wspieranie procesów naukowo-badawczych i edukacyjnych na Uniwersytecie Gdańskim, zgodnie z oczekiwaniami i potrzebami kadry naukowej i studentów oraz zaspokajanie potrzeb biblioteczno-informacyjnych użytkowników zewnętrznych”⁸²⁹, a także pełnienie roli „środowiskowego

⁸²⁵ D. Bień, *Kronika Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku za czas od chwili jej powstania do końca 1952 roku autorstwa Adama Dobrowolskiego*, „Progress. Journal of Young Researchers” 2017, nr 1, s. 102.

⁸²⁶ Składały się na nie m.in. księgozbiory z zakresu nauk społecznych, humanistyki i geografii, ponad 14 000 woluminów kolekcji psychotechnicznej Politechniki Gdańskiej oraz ponad 20 000 książek z Seminarium Filozoficzno-Pedagogicznego Politechniki Gdańskiej i z majątku Młotowo w powiecie kołobrzeskim, zob. G. Jaśkowiak, dz. cyt., s. 14-16.

⁸²⁷ Tamże, s. 20.

⁸²⁸ Na temat działalności tej zbiornicy gdańskiej zob. R. Nowicki, *Polskie zbiornice księgozbiorów zabezpieczonych w latach 1947-1955*, [w:] *Oblicza współczesnej bibliologii. Konteksty i transgresje*, red. nauk. G. Czapanik, Z. Gruszka, J. Ladorucki, Łódź 2014, s. 122-123.

⁸²⁹ *Prezentacja Biblioteki*, [online] <http://www.bg.ug.edu.pl/o-bibliotece/prezentacja-biblioteki> [dostęp 12.12.2017].

centrum informacji naukowej”⁸³⁰. Według danych z 31 grudnia 2015 roku zasoby księżnicy liczyły blisko 1,7 miliona jednostek, w tym:

- 1 070 884 książek;
- 335 841 czasopism (dodatkowo ponad 100 000 czasopism elektronicznych);
- 178 685 jednostek zbiorów specjalnych⁸³¹.

4.2.4. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Josepha Conrada-Korzeniowskiego w Gdańsku

WiMBP została założona 10 kwietnia 1986 roku. Jest samorządową placówką kultury, prowadzoną i finansowaną wspólnie przez Pomorski Urząd Wojewódzki w Gdańsku i miasto Gdańsk. Służy „zachowaniu dziedzictwa narodowego, ze szczególnym uwzględnieniem dorobku województwa pomorskiego” oraz „zaspokaja i rozwija potrzeby czytelnicze, edukacyjne, informacyjne i kulturalne mieszkańców województwa pomorskiego”. W tym celu m.in. „gromadzi, opracowuje, przechowuje i ochrania materiały biblioteczne, zwłaszcza dotyczące regionu pomorskiego dokumentujące jego dorobek kulturowy, naukowy i gospodarczy”, a także „prowadzi rejestrację bibliograficzną piśmiennictwa dotyczącego województwa pomorskiego – opracowuje i publikuje Bibliografię Pomorza Gdańskiego”⁸³². Biblioteka Główna WiMBP mieści się przy ul. Targ Rakowy 5/6 i stanowi jedną z 31 filii rozsianych na terenie Gdańska.

Według danych ze stycznia 2019 roku stan faktyczny wszystkich zbiorów Biblioteki Główniej wynosił 678 783 woluminów, w tym m.in.:

- 637 262 książki;
- 5545 czasopism oprawnych;

⁸³⁰ Tamże.

⁸³¹ Są to „rękopisy, stare druki, zbiory kartograficzne, graficzne i audiowizualne [...], dokumenty życia społecznego i materiały reprograficzne (mikrofilmy, mikrofiszki). Od 1996 roku częścią tego zbioru jest również księgozbiór XIX w. Do najcenniejszych cymeliów Biblioteki należą stare druki - zabytki literatury polskiej i światowej, a w szczególności druki gdańskie, tzw. *gedaniana*. Są wśród nich dzieła wybitnych przedstawicieli historiografii gdańskiej XVI - XVIII w., m.in. Kaspra Schütza, Reinholda Curickego, Gotfryda Lengnicha i innych. Pośród rękopisów na uwagę zasługuje kolekcja literacka obejmująca autografy, listy i inne dokumenty osobiste wybitnych pisarzy polskich XX w.”, cyt za. tamże.

⁸³² *Opis instytucji* [Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Josepha Conrada-Korzeniowskiego w Gdańsku], [online] <https://baza.nina.gov.pl/institutions/20/details> [dostęp 5.5.2018]. Na podstawie §1, §4 oraz §5 Statutu Biblioteki, [online] <http://www.wbpg.org.pl/tresc/statut> [dostęp 5.5.2018].

- 32 285 audiobooków;
- 3524 dokumenty z zapisem filmowym lub muzycznym⁸³³.

4.3. Warszawskie druki muzyczne w bibliotecznych zbiorach gdańskich

Studia nad znalezionymi w bibliotekach gdańskich nutami oraz książkami muzycznymi miały wieloaspektowy charakter. Przede wszystkim poprzez analizę typograficzną i bibliograficzną należało ustalić miejsce oraz datę wydania każdego z wyselekcjonowanych druków. Trzeba było bowiem zgodnie z założeniami rozprawy zidentyfikować wszystkie warszawskie muzykalia – z uwzględnieniem innych miast, w których mieściły się oddziały warszawskich nakładców – opublikowane w latach 1875-1918. Obok samych druków poddano analizie także dostępne katalogi biblioteczne, na czele z katalogami Biblioteki Narodowej oraz bibliografie, w tym wielokrotnie cytowaną wcześniej *Bibliografię polską XIX. stulecia* K. Estreichera i *Bibliografię polską 1901-1939*.

Ten sposób postępowania badawczego pozwolił na identyfikację 374 tytułów nut i 56 książek, które można zaliczyć do interesujących mnie *varsavianów*. Ponieważ współtworzyły one kulturę muzyczną Warszawy w badanym okresie, a zarazem stanowiły jej wyraz, przeanalizowałam ich treść, przeznaczenie czytelnicze i wykonawcze. Ze względu na ogromną dysproporcję ilościową oraz odmienny profil posiadających je bibliotek, podzielono wyselekcjonowany zasób na dwie części. Jako pierwszy omówiono zbiór nut i książek muzycznych znajdujący się w zasobie BG AMuz. im. S. Moniuszki. Druga część zawiera charakterystykę druków odnalezionych w zbiorach BG PAN, BUG oraz WiMBP.

Kończąc rozdział scharakteryzowano gdańskie *varsaviana* jako źródło informacji na temat warszawskiego muzycznego ruchu wydawniczego w latach 1875-1918 – przedstawiając powiązania między firmami wydawniczymi a zakładami typograficznymi (osobno dla książek i nut), które można zrekonstruować na podstawie analizy muzykaliów opublikowanych w Warszawie.

⁸³³ Dane uzyskane od Anny Marszałec, kierownika Działu Organizacji Sieci Miejskiej WiMBP.

4.3.1. Muzykalia przechowywane w Bibliotece Głównej Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku

4.3.1.1. Książki

Zbiór „warszawskich” książek przechowywanych w BG AMuz. liczy jedynie 26 tytułów. Ponad połowę z nich stanowią podręczniki z zakresu teoretycznych przedmiotów muzycznych (zasady muzyki⁸³⁴, kontrapunkt, harmonia⁸³⁵, formy muzyczne⁸³⁶) i historii muzyki⁸³⁷, w tym dwie szkoły gry na fortepian⁸³⁸. Drugą grupę wydawnictw tworzą biografie i materiały do życia i twórczości S. Moniuszki i F. Chopina, w szczególności cenne *Niewydane dotychczas pamiątki po Chopinie* (Warszawa 1904)⁸³⁹. Ostatnią część tego małego zbioru tworzą książki pomocne w nauce (nie posiadające jednakże funkcji podręczników) i w zakresie wykonawstwa lub percepcji muzyki – do tej kategorii można zaliczyć słowniczki terminologii muzycznej⁸⁴⁰, analizę *Symfonii* Ignacego Jana Paderewskiego (1860-1941)⁸⁴¹

⁸³⁴ Np. M.M. Biernacki, *Zasady muzyki przyjęte i zalecone przez Instytut Muzyczny w Warszawie*, wyd. 3 przejrz. i uzup., Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. W.L. Anczyca i Spółki), [1911]. BG AMuz., nr inw. K 24949; sygn. 09 - Bie-Zas.

⁸³⁵ Np. Z. Noskowski, M. Zawirski, *Wykład praktyczny harmonji jako kurs przygotowawczy do nauki kontrapunktu* oprac., wyd. 2., Warszawa: Nakładem i drukiem M. Arcta, 1909. BG AMuz., nr inw. K 8313 ; K 24948; sygn. 09 - Nos-Wyk.

⁸³⁶ Np. E. Prout, *Formy muzyczne* przeł. M. Zawirski, Warszawa ; Kraków: nakł. Gebethnera i Wolffa ; G. Gebethner i Spółka (Kraków, Druk W.L. Anczyca i Spółki), 1907. BG AMuz., nr inw. K 17893; sygn. 09 - Pro-For.

⁸³⁷ Np. T. Joteyko, *Historia muzyki polskiej i powszechnej w zarysie z nutami, tablicami i ilustracjami w tekście*, Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta (Drukarnia M. Arcta, Warszawa – Nowy Świat 41), dr. 1916. BG AMuz., nr inw. K 16438 ; K 17535; sygn. 09 - Jot-His.

⁸³⁸ E. Nowakowski, *Zasady palcowania fortepianowego podręcznik przy nauce gry na fortepianie*, Warszawa: Wydawnictwo Sekcji Naukowej Towarzystwa Muzycznego w Warszawie (Druk M. Tarnowskiego, Niecała No. 14, w Warszawie), 1887. BG AMuz., nr inw. K 17427; sygn. 09 - Now-Zas oraz Z. Rutkowski, *Wskazówki dla uczących początków gry fortepianowej (wpływ nauki ogólnokształcącej)*, Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta (Nakładem i drukiem M. Arcta), 1905. (Książki Dla Wszystkich ; 216). BG AMuz., nr inw. K 17441; sygn. 09 - Rut-Wsk.

⁸³⁹ *Niewydane dotychczas pamiątki po Chopinie, listy Chopina do rodziny i rodziny do niego, listy pani Sand i jej córki, listy Wodzińskich, listy uczennic i znajomych Chopina, korespondencja p. Stirling, rozmaitości*, oprac. M. Karłowicz, Warszawa: Sgł. Jan Fiszer ; Warszawskie Towarzystwo Muzyczne Sekcja im. Chopina, 1904. BG AMuz., nr inw. K 6699; sygn. 09 - Kar-Nie.

⁸⁴⁰ Ar. Al., *Słowniczek muzyczny* przejrz. i uzup. G. Roguski, wyd. 2., Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta (nakład i druk. M. Arcta), 1907. (Książki Dla Wszystkich ; No 18). BG AMuz., nr inw. K 18743; sygn. 09 - Arc-Sło oraz J. Kleczyński, *Słownik wyrazów używanych w muzyce*, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. Wł.L. Anczyca i Sp w Krakowie pod zarz. J. Gadowskiego), 1893. BG AMuz., nr inw. K 18814; sygn. 09 - Kle-Sło.

⁸⁴¹ H. Opieński, *Symfonia h-mol I.J. Paderewskiego (rozbiór muzyczny)*, Warszawa: [wydawca nieznany] (Druk Piotra Laskauera), 1913. BG AMuz., nr inw. K 26911; sygn. 09 - Opi-Sym.

oraz omówienia i libretta dzieł operowych⁸⁴², a także, należąca do opracowań z zakresu estetyki muzycznej książkę Friedricha von Hauseggera (1837-1899) *Muzyka jako wyraz* (Warszawa 1914)⁸⁴³.

Najbardziej cenne z punktu widzenia bibliologicznego i kolekcjonerskiego są pierwsze wydania, BG AMuz. posiada tylko dwie takie pozycje⁸⁴⁴; wydania kolejne wśród omawianych książek stanowią zdecydowaną większość⁸⁴⁵. Nawiasem mówiąc wiele z tych publikacji w ogóle nie doczekało się wznowień⁸⁴⁶, jak można wnosić ze źródeł bibliograficznych i przeanalizowanych katalogów wydawniczych.

⁸⁴² Np. L. Stein, *Księżna-Czardaszka, operetka w 3-ch aktach*, libretto L. Steina i B. Jenbacha, przekł. A. Kitschmana i L. Śliwińskiego, muz. E. Kalmana, Warszawa: Nakład L. Śliwińskiego (Drukarnia Teatralna F. Syrewicza i S-ki, Senatorska 28), 1917. BG AMuz., nr inw. K 22346; sygn. 09 - Ste-Ksi.

⁸⁴³ F. Hausegger, *Muzyka jako wyraz*, przekł. A. Chybiński, J.W. Reiss, Warszawa: Przegląd Muzyczny (Drukarnia T. Jankowskiego, Wspólna 54, tel. 256-97), 1914. (Książnica ; t. 1). BG AMuz., nr inw. K 23417; K 20089; sygn. 09 - Hau-Muz.

⁸⁴⁴ T. Joteyko, *Zasady muzyki, podręcznik do użytku szkół muzycznych*, Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta (Drukarnia M. Arcta, Warszawa – Nowy Świat 41), cenz. 1914. BG AMuz., nr inw. K 28000; sygn. 09 - Jot-Zas. Drugie wydanie M. Arct opublikował w 1926 roku, zob. *Bibliografia polska 1901-1939*. T. 14, s. 39. Drugą pozycją jest pierwsze wydanie: H. Makowski, I. Pilecki, *Zasady harmonii ułożone przez nauczycieli przy Warszawskim Towarzystwie Muzycznym*, Warszawa: I. Plewiński (W litografii J. Plewińskiego ulica Damiłowiczowska, No. 7 [Litografowane faks. rękopisu]), [przed 1898]. BG AMuz., nr inw. K 18507; sygn. 09 - Mak-Zas. Drugie wydanie, według Katalogu Głównego BN, pochodzi prawdopodobnie z ok. 1903 roku. Nie tylko BG AMuz. posiada pierwsze wydania publikacji warszawskich. Pierwszym wydaniem jest m.in. książka Opieńskiego przechowywana w BG PAN, zob. H. Opieński, *Dzieje muzyki powszechnej w zarysie*, Warszawa ; Lublin: Gebethner i Wolff (druk W.L. Anczyca i Spółki w Krakowie), 1912. BG PAN, sygn. I 13922. Drugie wydanie powstało w 1922 roku, również nakładem Gebethnera i Wolffa, zob. K. Morawska, *Opieński Henryk*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. [T. 7:] *N-Pa*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2002, s. 165.

⁸⁴⁵ Np. K. Studziński, *Zasady muzyki oraz nauka czytania nut głosem pojedynczo lub zbiorowo przyjęte przez Instytut Muzyczny (Konserwatorium) Warszawski* przez profesora Instytutu Muzycznego w Warszawie. Wyd. 5. Warszawa: nakładem autora ; Skład Główny u Gebethnera i Wolffa, Krakowskie Przedmieście Nr. 15 (W Drukarni Noskowskiego, ul. Mazowiecka Nr. 11), 1889. BG AMuz., nr inw. K 6704; sygn. 09 - Stu-Zas 5.

⁸⁴⁶ Np. C. Mendes, *Ryszard Wagner i jego dramaty muzyczne*, streścił A. Lange, Warszawa: Nakładem i drukiem M. Arcta, 1902. (Książki Dla Wszystkich ; 73). BG AMuz., nr inw. K 20297; sygn. 09 - Men-Rys oraz E. Prout, *Formy muzyczne*, dz. cyt., Z. Noskowski, *Kontrapunkt. Kanony, wariacje i fuga. Wykład praktyczny*, Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa (druk W.L. Anczyca i Spółki), 1907. (Biblioteka Teoretyczna Warszawskiego Konserwatorium Muzycznego). BG AMuz., nr inw. K 8714; sygn. 09 - Nos-Kon.

4.3.1.2. Nuty

W niniejszym podrozdziale przedmiotem analizy jest autorstwo druków, ich zawartość treściowa, formy muzyczne i obsady wykonawcze, a także charakterystyka przeznaczenia wykonawczego nut wydanych w ramach rozmaitych serii. Celem tego opracowania jest odpowiedź na pytanie, czy i na ile zbiór nut BG AMuz. jest reprezentatywny dla całokształtu warszawskiej wytwórczości poligraficznej z lat 1875-1918 w zakresie muzyki oraz w jakim stopniu stanowi odzwierciedlenie ówczesnej kultury muzycznej.

Wyselekcjonowane druki nutowe wydane z warszawskim adresem wydawniczym stanowią zbiór liczący 371 tytułów. Pod względem autorstwa jest to zbiór bardzo zróżnicowany. Przeważają twórcy polscy, następnie włoscy, niemieccy i francuscy. Po kilku kompozytorów pochodzi z Austrii, Stanów Zjednoczonych Ameryki, Szwecji i Węgier; poszczególni twórcy z Argentyny, Białorusi, Belgii, Czech, Danii, Rosji i Norwegii. Spośród polskich autorów najwięcej edycji w zbiorze mają dzieła F. Chopina (71 tytułów), następnie S. Moniuszki (54), P. Maszyńskiego (15), Z. Noskowskiego (7), M. Karłowicza (5), Ignacego Kossobudzkiego (1873-1926; 5), Karola Szymanowskiego (1882-1937; 5) i A. Zarzyckiego (5). Spośród kompozytorów obcych Norweg Edvard Hagerup Grieg (1843-1907; 10), następnie kompozytorzy włoscy – Pietro Mascagni (1863-1945; 6), Giacomo Puccini (1858-1924; 5), Giuseppe Verdi (1813-1901; 5) oraz niemieccy – L. van Beethoven, F. Mendelssohn-Bartholdy (4) i Moritz (Maurycy) Moszkowski (1854-1925; 4)⁸⁴⁷. W zbiorze warszawskich nut BG AMuz. znalazły się więc przede wszystkim wydania utworów kompozytorów żyjących w XIX oraz na przełomie XIX i XX wieku – tylko trzech twórców pochodziło z XVII, kilkunastu z XVIII wieku.

Na wyodrębniony zbiór edycji nut składają się wokalnie-instrumentalne i instrumentalne utwory muzyczne. Wśród wokalnie-instrumentalnych form muzycznych dominuje pieśń na głos i fortepian, która jako gatunek w XIX oraz na przełomie XIX i XX wieku przeżywała swój największy rozkwit w całej Europie i zyskiwała ogromną popularność zarówno wśród kompozytorów, wykonawców jak i odbiorców muzyki. Na drugim miejscu

⁸⁴⁷ Urodził się we Wrocławiu. Mimo tego, że rodzina posiadała polskie korzenie uznawany jest za kompozytora niemieckiego. Często występował w Warszawie jako pianista, prezentując przede wszystkim własne utwory, oraz jako dyrygent. Zob. I. Poniatońska, *Moszkowski Moritz*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. [T. 6:] *m*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2000, s. 384-385.

pod względem liczby wydań znajdują się aranżacje arii z oper w opracowaniu partii orkiestrowej na fortepian. Praktyka sporządzania wyciągów fortepianowych fragmentów oper była wyrazem popularności samej opery w Warszawie i przynosiła wielostronne korzyści. Opery stanowiły bowiem niewyczerpane źródło takich materiałów, których wydania zapewniały dochody zarówno wydawcom, kompozytorom, jak i twórcom opracowań fortepianowych⁸⁴⁸. Publikacje tego typu służyły oczywiście także wykonawcom, którzy mogli rozszerzać swój repertuar koncertowy. Kolejną ich zaletą to upowszechnienie dzieł obcych wśród polskich odbiorców, ze względu na polskie przekłady librett operowych⁸⁴⁹. Ciekawą praktyką była również aranżacja utworów fortepianowych na głos i fortepian, czego przykładem w zbiorze BG AMuz. są transkrypcje dzieł F. Chopina, wydawane osobno oraz w ramach serii „Utwory Chopina Ułożone do Śpiewu” Gebethnera i Wolffa.

Zdecydowaną mniejszość w omawianym zbiorze stanowią natomiast duety wokalne z towarzyszeniem fortepianu. Są to zarówno – podobnie jak w przypadku pieśni solowych – utwory skomponowane oryginalnie na dwa głosy i fortepian, jak i wyciągi fortepianowe duetów pochodzących z oper. Tylko jedno wydanie reprezentuje tercet (na sopran, tenor, baryton i fortepian, w układzie oryginalnym)⁸⁵⁰. W zbiorze obecne są również wyciągi fortepianowe całych oper: *Halki* oraz *Verbum nobile* S. Moniuszki.

Kolejną kategorię stanowi muzyka chóralna, w której mieszczą się przede wszystkim śpiewniki zawierające pieśni na czterogłosowy chór mieszany lub męski – zebrane i opracowane lub skomponowane przez P. Maszyńskiego oraz T. Joteykę oraz tzw. „hasła” muzyczne napisane dla chórów (także dla tych spoza Warszawy) przez różnych kompozytorów⁸⁵¹. Zbiory te są jedynie drobnym wycinkiem bogatej działalności chóralnej warszawskich kompozytorów i chórmistrzów, o której wspomniano w rozdziale pierwszym

⁸⁴⁸ Wśród nich pojawiali się tacy wybitni kompozytorzy warszawscy jak P. Maszyński, Henryk Waghalter (1869-1958), czy G. Roguski.

⁸⁴⁹ W analizowanym zbiorze druków wśród autorów polskich przekładów należy wymienić: J. Chęcińskiego, P. Maszyńskiego, Stellę Milner (daty życia nieznane), Maksymiliana Radziszewskiego (1828-?), W. Rapackiego, Feliksa Schobera (1846-1879), Władysława Sterlinga (1876-ok. 1943), Zofię Vieweger (1860-przed 1945), Jana Woźnickiego (1874-1926), Stanisława Zadarnowskiego (pseud. Ratold, 1893-1926) i Ignacego Ziółkowskiego (daty życia nieznane). Teksty na własne potrzeby tłumaczył również m.in. śpiewak T. Leliwa.

⁸⁵⁰ A. Dargomyżskij, *Nocowała chmurka złotowłosa = Nočevala tučka zolotaâ*, trio [na sopran, tenor, baryton i fortepian], tekst ros. M. Lermontowa, Warszawa: Idzikowski Leon (w Drukarni Społecznej Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich, Pl. Grzybowski 3/5 ; [nuty:] Szytych. K. Drzewiecki), [po 1911].

⁸⁵¹ Np. *Hasła „Lutni” oraz stowarzyszeń śpiewackich w Warszawie, w Łodzi, w Kaliszu, w Radomiu, w Wieluniu*, [na chór męski a cappella], Warszawa: Echo Muzyczne, [1898]. Zbiór zawiera „hasła” skomponowane przez Z. Noskowskiego, Józefa Horky’ego (daty życia nieznane), T. Joteykę i W. Rzepkę.

niniejszej rozprawy. Odmienną obsadę posiadają *Pieśni weselne* Eugeniusza Pankiewicza (1857-1898), skomponowane na duet wokalny lub dwugłosowy chór żeński z towarzyszeniem fortepianu w układzie na cztery ręce⁸⁵². Na szczególną uwagę zasługuje *Milda, kantata mitologiczna litewska* S. Moniuszki wydana w 1909 roku⁸⁵³, jedyny w całym omawianym zbiorze przykład pełnej partytury dzieła wokально-instrumentalnego, będący litografowanym faksymile rękopisu. To pierwsze wydanie kantaty opublikowane równocześnie w postaci wyciągu jak i partytury wraz z głosami orkiestrowymi⁸⁵⁴.

Muzyka wokально-instrumentalna była wydawana przede wszystkim w różnorodnych cyklach i seriach, omówionych już w rozdziale trzecim niniejszego opracowania. Wiele z nich reprezentowanych jest w gdańskim zbiorze, w tym opublikowane przez:

– Gebethnera i Wolffa:

- „Caecilia. Zbiór Śpiewów Religijnych z Towarzyszeniem Organu lub Fortepianu”;
- „Chabry. Zbiór Śpiewów Polskich Kompozytorów na Jeden Głos z Towarzyszeniem Fortepianu”;
- „Co Śpiewa Warszawa. Wybór Pieśni, Piosnek i Kupletów Śpiewanych na Koncertach i w Teatrach”;
- „Cudne Dźwięki. Wybór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów na Jeden Głos z Towarzyszeniem Fortepianu”;
- „Hosanna. Zbiór Śpiewów Religijnych z Towarzyszeniem Organu lub Fortepianu”;
- „Lira. Zbiór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów na Jeden i Dwa Głosy z Towarzyszeniem Fortepianu i Innych Instrumentów”;
- „Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich na Różne Głosy, oraz Duety z Towarzyszeniem Fortepianu”;
- „Pieśń Ludowa Górska”;

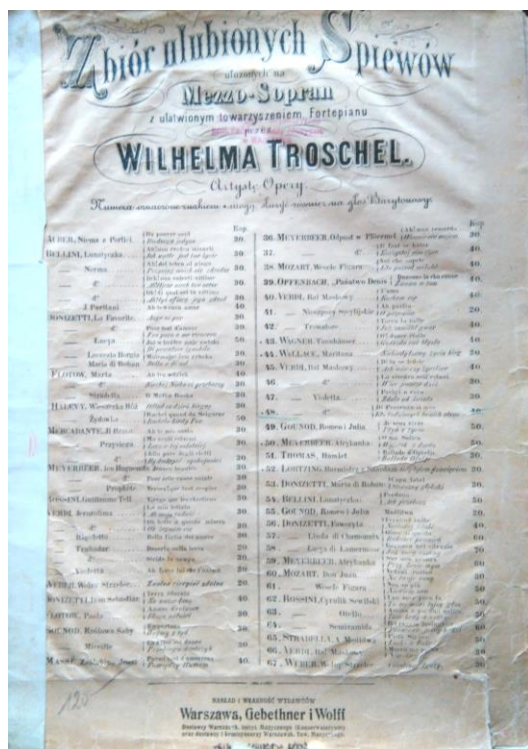
⁸⁵² E. Pankiewicz, *Sześć pieśni weselnych ludowych polskich, w formie suity* na dwa głosy żeńskie (albo chór żeński) i fortepian na cztery ręce, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1912-1915].

⁸⁵³ S. Moniuszko, *Milda, kantata mitologiczna litewska* partytura orkiestrowa sprawdzona i do druku przyg. przez P. Maszyńskiego, sł.: J.I. Kraszewski, Warszawa: Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, Sekcja im. S. Moniuszki ; sgł. Gebethner i Wolff, [1909], [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=279493&from=publication> (23.2.2018).

⁸⁵⁴ K. Mazur, *Pierwodruki Stanisława Moniuszki...*, s. 160, 224.

- „Śpiewy Polskie z Towarzyszeniem Fortepianu” (w ramach serii: „Cztery Ulubione Pieśni Śpiewane przez Alicję Barbi”);
- „Utwory Chopina Ułożone do Śpiewu”;
- „Utwory Muzyczne Adama Wrońskiego, Dyrektora Orkiestry Teatru Lwowskiego i Zdrojowej Krynicy”;
- „Utwory Muzyczne Wilhelma Troschla. Śpiewy z Towarzyszeniem Fortepianu”;
- „Utwory Piotra Maszyńskiego” (m.in. w ramach serii „Do Śpiewu”);
- „Z Repertuaru Tadeusza Leliwy”;
- „Wybór Piosnek Polskich Utworu Stanisława Moniuszki”;
- „Zbiór Ulubionych Śpiewów Ułożonych na Mezzo-sopran z Ułatwionym Towarzyszeniem Fortepianu przez Wilhelma Troschel. Artystę Opery”⁸⁵⁵ (fot. 40);

⁸⁵⁵ Seria *Zbiór Ulubionych Śpiewów (...)* W. Troschla obecna jest również w drukach muzycznych wydanych nakładem G.K. Sennewalda, zarówno wcześniejszych, z lat 60. XIX wieku, np. V. Bellini, *Norma: Arya Orovesa*, Warszawa: nakładem G. Sennewalda (Szytych i druk C.G. Rödera w Lipsku), [ok. 1865]. (Zbiór ulubionych śpiewów ułożonych na mezzo-sopran z ułatwionym towarzyszeniem fortepianu przez Wilhelma Troschel ; 3). Znak wyd. G. S. 45. Źródło: BN, sygn. Mus.III.154.002, jak i późniejszych, datowanych po 1880 roku, np. W. Troschel, *Mój kwiatek*, wiersz M.B. Antoniewiczza, Warszawa: G. Sennewald (Lipsk: sztych i druk C.G. Rödera), [ok. 1880]. Znak wyd. 395. Źródło: BN, sygn. Mus.III.69.833 ; Mus.III.161.163, [online] <http://polona.pl/item/19720822> [dostęp 24.3.2018].

Fot. 40. Przykład serii „Zbiór Ulubionych Śpiewów Ułożonych na Mezzo-Sopran z Ułatwionym Towarzystwem Fortepianu przez Wilhelma Troschel. Artystę Opery” w: G. Verdi, *Traviata: Violetta* [na mezzosopran lub baryton i fortepian]. Warszawa: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff, [ok. 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47562; sygn. 78(0.068) Verdi G - Travi 2/Ger. Zdjęcie: Marta Walkusz

– S. Sadowskiego:

– „Niezapominajki. Zbiór Śpiewów Swojskich i Obcych Kompozytorów Wybrał Witold Aleksandrowicz, Profesor Śpiewu, B. Artysta Opery” (fot. 41);

Fot. 41. Przykład serii Wydawnictwa S. Sadowskiego, w: F. Schubert, *Ostatnia nadzieja = Letzte Hoffnung*, sł. pol. naśladował z poezji Hajoty W. Aleksandrowicz. Warszawa: Wydawnictwo Stanisława Sadowskiego (Lit. Konarzewskiego Nowy Świat 38 w Warszawie), cenz. 1899. (Niezapominajki. Zbiór Śpiewów Swojskich i Obcych Kompozytorów Wybrał Witold Aleksandrowicz, Profesor Śpiewu, B. Artysta Opery ; 4). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47727; sygn. 78(0.068) Schub F – Letzt, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=32838> [dostęp 22.02.2019]

– G.K. Sennewalda:

- „Arion. Zbiór Pieśni, Aryi i Duetów do Śpiewu z Fortepianem Zebranych Staraniem Wilhelma Troschla, B. Artystę Opery, Nauczyciela Muzyki” (fot. 42);

Fot. 42. Przykład serii „Arion [...]” – F.W. Kücken, *Serenada Maurytańska*, sł. pol. R. Nowiny, Warszawa: nakładem G. Sennewalda (w Lit. Mękarskiego, Krakowskie Przedmieście 38 w Warszawie), cenz. 1882. (Arion. Zbiór Pieśni, Aryi i Duetów do Śpiewu z Fortepianem Zebranych Staraniem Wilhelma Troschla, B. Artystę Opery, Nauczyciela Muzyki, [nr] 7). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44355; sygn.: 78(0.068) Kucke FW – Seren, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=33826> [dostęp 22.02.2019]

- „Dzieła Pośmiertne Wilhelma Troschla”, w obrębie której publikowano utwory w podseriach: „Śpiewy Religijne” i „Śpiewy Salonowe” (fot. 43);

Fot. 43. Przykład serii „Dzieła Pośmiertne Wilhelma Troschla” w: W. Troschel, *Czarodziejka*, śpiew, sł. Deotymy, Warszawa: nakład G. Sennewalda (lit. Mękarskiego 40 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz. 1887 [druk przed 1895]. (Dzieła Pośmiertne Wilhelma Troschla ; 10). Znak wyd. G 4588. W. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44592; sygn. 78(0.068) Trosch W – Czaro, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=33987> [dostęp 22.2.2019]

- „Euterpe. Zbiór Ulubionych Aryi z Oper i Romansów Obcych w Przekładzie Polskim, w Przekładzie Polskim Zebranych Staraniem Jana Quattriniego”;
- „Kłosa z Naszej i Obcej Niwy. Zbiór Pieśni i Piosenek na Jeden i Dwa Głosy z Towarzyszeniem Fortepianu”;
- M. Arcta:

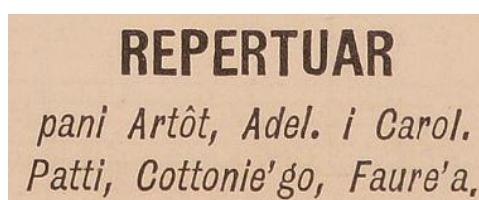
- „Wybór Śpiewów Salonowych na Jeden i Dwa Głosy z Towarzyszeniem Fortepianu”;
- L. Idzikowskiego:
 - „Echa z Zachodu. Wybór Najpiękniejszych Śpiewów Obcych Kompozytorów w Przekładzie Polskim z Zachowaniem Tekstu Oryginalnego i Uwzględnieniem Innych”;
 - „Pieśni Wschodu. Wybór Najpiękniejszych Śpiewów Kompozytorów Rosyjskich w Przekładzie Polskim z Zachowaniem Tekstu Oryginalnego i Uwzględnieniem Innych”;
- Rajchmana i Frendlera:
 - „Arcydzieła Muzyki Historycznej Włoskiej, Francuskiej i Niemieckiej”;
- B. Rudzkiego:
 - „Pod Włoskim Niebem”;
- Kruzińskiego i Lewiego:
 - „Fleurs Melodiques. Choix de Romances des Pièces Classiques et Modernes Choisies et Revues par Miecislav de Horbowski, Professeur de Chant” (fot. 44);

Fot. 44. Przykład nazwy serii w zakładzie Kruziński et Lewi oraz stopka adresowa wydawcy w powiększeniu w: M. Moszkowski, *Oczęta = Mädchenaug*, sł. pol. M. Radziszewskiego, Varsovie: chez Kruziński et Lewi (w Lit. Mękarskiego 38 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz. 1883. (Fleurs Melodiques [...] Choisies et Revues par

Mieczysław de Horbowski, Professeur de Chant ; 8). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44416; sygn. 78(0.068) Moszk M – Oczęć, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=32548> [dostęp 22.2.2019]

- F. Hösocka:
 - „Chwała na Wysokości. Zbiór Kompozycji Kościelnych”;
 - „Nuty do Śpiewu. Zbiór Najulubieńszych Śpiewów Polskich i Obcych z Towarzyszeniem Fortepianu”
 - podseria: „Repertuar Pani Artôt, Adel. i Carol. Patti, Cottonie’go, Faure’a”
(zawsze z zachowaniem skrótów imion wokalistek, zob. fot. 45);

Fot. 45. Przykład nazwy serii „Repertuar Pani Artôt [...]”, w: L. Denza, *O! Gdybyś mnie kochała! = Si tu m'aimais!*, przekł. M. Radziszewskiego, Warszawa: Hösock, [19?]. (Repertuar Pani Artôt, Adel. i Carol. Patti, Cottonie’go, Faure’a ; No. 19). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 4160; sygn.: 78(0.068) Denza L – Gdyby, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=34127> [dostęp 22.2.2019]

- podseria: „Śpiewy Różnych Kompozytorów Polskich i Obcych”;
- „Koncert w Salonie. Wybór Duecików Salonowych na Dwa Głosy Żeńskie lub Mieszane”;
- „Reszke Album. Zbiór Najulubieńszych Śpiewów Polskich i Obcych z Towarzyszeniem Fortepianu”;
- „Romanzero. Zbiór Romansów, Aryi i Duetów”;
- „Śpiewnik Salonowy. Wybór Śpiewów Polskich i Obcych na Głos Mezzosopranowy i Sopranowy z Towarzyszeniem Fortepianu”;
- „Z Albumu Marcelliny Kochańskiej, B. Donadio, A. Barbi i Innych. Zbiór Najpiękniejszych Śpiewów z Towarzyszeniem Fortepianu” (fot. 46);

Fot. 46. Przykład zapisu nazwy serii wraz z ilustracją – J. Massenet, *Noc w Hiszpanii = Nuit d'Espagne*, tłum. M. Radziszewski, Warszawa: F. Hösic, [ok. 1895]. (Z Albumu Marcelliny Kochańskiej [...]). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44432; sygn.: 78(0.068) Masse J – Nocwh, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=33167> [dostęp 22.2.2019]

W obrębie muzyki instrumentalnej w zbiorze warszawskich muzykaliów BG AMuz. przeważają kompozycje fortepianowe (na dwie lub w mniejszej ilości na cztery ręce). Wśród nich należy wyróżnić utwory pisane oryginalnie na fortepian oraz aranżacje. Większość z nich wydana została w ramach serii dydaktycznych: R. Strobla „Choix des Compositions Classique et Modernes” w edycji Gebethnera i Wolffa oraz „Le Programme des Professeurs Choix de Compositions de Piano Classées, Revues et Doigtées par G. Roguski, A. Różycki, A. Rutkowski, A. Sygietyński [...] avec le Concours de A. Michałowski et I. Paderewski” w publikacji F. Hösicka.

Utwory bez przeznaczenia dydaktycznego również publikowano w cyklach i seriach wydawniczych, w których „grupowano” dzieła na przykład ze względu na formę muzyczną (m.in. seria F. Hösicka „Ouvertures Favorites pour Piano a 2 mains, a 4 mains) lub sugerując miejsce wykonania (seria B. Rudzkiego „Pianista w Salonie”), bądź po prostu z uwagi na potencjonalnych kolekcjonerów (m.in. „Chrysantemes” i „Compositions des Auteurs Polonais” Gebethnera i Wolffa, „Collection de Potpourris” L. Idzikowskiego, „Portefeuille du Pianiste. Collection de Pieces Favorites pour Piano” F. Hösicka (fot. 47).

Fot. 47. Przykład serii dla pianistów, w: F. Liszt, *Rapsodie Hongroise* No. 2, S.244, pour piano, Varsovie: chez Ferdinand Hösic (Litografia i Sztucharnia Nut J. Mękarskiego No. 411 Krak. Przedm), [przed 1900]. (Portefeuille du Pianiste. Collection de Pieces Favorites pour Piano ; No. 18). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 33487; sygn.: 78(0.068) Liszt F - Rapso 2, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=31364> [dostęp 23.1.2019]

Na szczególną uwagę w analizowanym zbiorze zasługuje obszerne, piąte wydanie dzieł F. Chopina. Publikowano je sukcesywnie w latach 1902-1915⁸⁵⁶ w cyklu „Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et corrigée d'après les premières autorités pédagogiques et artistiques par Rodolphe Strobl”. Zbiór, wydany nakładem Gebethnera i Wolffa, obejmuje dziesięć, ponumerowanych zeszytów. Ich strony tytułowe mają różną szatę graficzną, co być może wynika z tego, że poszczególne numery były drukowane w różnych zakładach – przede wszystkim w Drukarni A.T. Jezierskiego, Pospiesznej Litografii i Sztucharni Nut J. Mękarskiego oraz w Zakładach Graficznych B. Wierzbickiego i Spółki).

Dzieła na inne instrumenty stanowią w omawianym zbiorze jednostkowe przypadki. Wśród publikacji tego typu należy wymienić jedynie *Danse hongroise* Johannesa Brahmsa (1833-1897) w transkrypcji na skrzypce i fortepian R. Austa⁸⁵⁷; trio na skrzypce, wiolonczelę i fortepian *Mazourka* F. Chopina w transkrypcji A. Cinka⁸⁵⁸ oraz część pierwszą *Szkoły na organy* H. Makowskiego i M. Surzyńskiego⁸⁵⁹.

Podsumowując, można stwierdzić, że zbiór muzykaliów BG AMuz. stanowi niewątpliwie odzwierciedlenie tzw. „wyższej” warszawskiej i ogólnopolskiej kultury

⁸⁵⁶ Datowanie zbioru m.in. na podstawie: J.M. Chomiński, T.D. Turło, *Katalog dzieł Fryderyka Chopina...*, s. 261-263.

⁸⁵⁷ J. Brahms, *Danse hongroise* No. 4 pour violon avec accompagnement de piano, revues et doigtées par Romuald Aust, Varsovie: Gebethner & Wolff, [19?]. S. 3-5 + głos ; 31 cm. (Les Fleurs du Violoniste. II. Degré ; 18). Znak wyd. K 462 P. BG AMuz., nr inw. N 40392; sygn.: 78(0.068) Brahm J – Danse.

⁸⁵⁸ F. Chopin, *Mazourka* op. 7 no. 1 pour Piano, Violon et Cello, arr. par Prof. A. Cink, Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie, ul. Kapucyńska 7 ; Lit. C. Witanowski, Oboźna 9), [1909-1913]. 6 s. + 1 s. (brak gł. skrzypiec) ; 34 cm. (Trios pour Piano, Violon et Cello arr. par A. Cink et Autres). Znak wyd. G 5324 W. BG AMuz., nr inw. N 48373; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Mazur 7/1.

⁸⁵⁹ H. Makowski, M. Surzyński, *Szkoła na organy*, cz. 1, Warszawa: nakład i własność Gebethnera i Wolffa (Lit. J. Konarzewski), [po 1895], [3], 97 s. ; 33 cm. Znak wyd. G 4970 W ; nr wyd. No. 54. BG AMuz., nr inw. N 35694; sygn.: 78(0.068) Makow H - Szkoł 1.

muzycznej w badanym okresie. Zarówno to, jak i fakt, że w Bibliotece znalazły się przede wszystkim wydania utworów kompozytorów żyjących w XIX oraz na przełomie XIX i XX wieku, wynika głównie z proveniencji tych druków, o czym będzie mowa w następnym rozdziale.

4.3.2. Muzykalia przechowywane w Bibliotece Gdańskiej PAN, Bibliotece UG oraz Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Josepha Conrada-Korzeniowskiego w Gdańsku

Biblioteki te, a zwłaszcza Biblioteka Gdańska PAN pełnią funkcję repozytoriów gromadzących *gedaniana*. Z punktu widzenia moich badań najbardziej interesujące są zbiory muzykaliów tych placówek.

W zbiorach BG PAN wśród publikowanych kompozycji z XIX i XX wieku dominuje twórczość pieśniarska oraz salonowa. Jej zbiór *varsavianów* wydanych w latach 1875-1918 jest niewielki – liczy jedynie 33 tytuły, w tym utwory i podręczniki muzyczne, libretta i teksty oraz druki ulotne i wydawnictwa zbiorowe. Dwa, interesujące mnie dzieła muzyczne w posiadaniu Biblioteki to najślynniejsze opery S. Moniuszki: *Halka* (cenz. 1904)⁸⁶⁰ i *Straszny dwór* (cenz. 1898)⁸⁶¹. Do utworów muzycznych można zaliczyć także *Raptularzyk Lutni 1887-1901*⁸⁶², wydany nakładem i wydrukowany w 1901 roku w zakładowej drukarni Gebethnera i Wolffa (na okładce widnieje również informacja o zakładzie introligatorskim Jana Franciszka Pugeta (1871-1921)⁸⁶³ w Warszawie), w którym zawarto pieśni chóralskie

⁸⁶⁰ S. Moniuszko, *Halka*, opera w czterech aktach, partytura fortepianowa ze śpiewem, sł. W. Wolski. Wyd. nowe, przejrz. i popr., Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff (Pospieszna Lit. i Sztuch. Nut J. Mękarskiego N 17 Aleksandrja w Warszawie), dozwoleno cenzuroù, Varšava, 31 Marta 1904. Nagłówek: Wydanie Jubileuszowe na pamiątkę 500go przedstawienia Halki na scenie Warszawskiej dnia 9 grudnia 1900 roku. 240 s. ; 31 cm. Znak wydawniczy: G 2802 W.

⁸⁶¹ S. Moniuszko, *Straszny dwór*, opera w czterech aktach z których pierwszy w dwóch odsłonach [...] słowa J. Chęcińskiego, partytura fortepianowa ze śpiewem. Nakład i własność wydawców, Warszawa: Gebethner i Wolff filia w Łodzi ; Kraków: G. Gebethner i Spółka (Gravé et impr. chez P. Jurgenson Moscou), dozwoleno cenzuroù, Varšava, 4 Maâ 1898 g. [druk po 1899]. 309 s., 31 cm. Znak wydawniczy: G. 2196 W.

⁸⁶² *Raptularzyk „Lutni” 1887-1901*, Warszawa: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff (Kraków: G. Gebethner i Sp.), 1901, 95 s. ; 12x19 cm.

⁸⁶³ Prowadził zakład przejęty po ojcu, Jakubie Puget (zm. 1887 lub 1888) przy ul. Krakowskie Przedmieście 40 (17). Działał do 1921 roku. Zob. G. Schmager, *Puget Jan Franciszek*, [w:] *SPKP*, s. 731.

kompozytorów polskich⁸⁶⁴ i zagranicznych⁸⁶⁵ z przełomu XIX i XX wieku w układzie oryginalnym (partytura chóralna).

Wśród pozostałych druków ze zbioru BG PAN ze względu na ich funkcję należy wyróżnić kilka grup. Pierwszą stanowią trzy podręczniki z zakresu teorii i historii muzyki napisane przez wykładowców IMW: M.M. Biernackiego, H. Opieńskiego oraz W. Żeleńskiego i G. Roguskiego. W drugiej grupie mieszczą się śpiewniki zawierające polskie pieśni ludowe (z nutami lub bez) począwszy od XVI wieku zebrane przez Zygmunta Glogera (1845-1910)⁸⁶⁶. Według źródeł bibliograficznych (m.in. *Bibliografii polskiej* K. Estreichera⁸⁶⁷) wszystkie egzemplarze będące w posiadaniu Biblioteki stanowią pierwsze wydania⁸⁶⁸. Pięć śpiewników wydała firma Gebethnera i Wolffa; wydrukowano je w różnych zakładach: w Warszawie u J. Bergera na ul. Elektoralnej 14 i u K. Kowalewskiego na ul. Królewska 23 oraz w Krakowie u Władysława Ludwika Anczyca (1823-1883)⁸⁶⁹. Tylko trzy zbiory Glogera zostały opublikowane w innych firmach: *Dumy i pieśni. 100 śpiewów z ust ludu* ukazały się w 1894 roku nakładem Wydawnictwa Gazety Świątecznej i Księgarni Krajowej K. Prószyńskiego; pierwsze wydanie *Roku polskiego* [...] opublikował Jan Fiszer (cenz. 1900, w Drukarni Józefa Filipowicza; w tym przypadku również znany jest zakład introligatorski – J.F. Pugeta w Warszawie), natomiast *Pieśni dawne* wydał Z. Gloger nakładem własnym w 1905 roku w drukarni Józefa Jeżyńskiego (daty życia nieznane)⁸⁷⁰. Kolejną grupę druków tworzą libretta operowe: W.L. Anczyca, Włodzimierza Wolskiego

⁸⁶⁴ Pieśni S. Moniuszki, P. Maszyńskiego, Miłosza Kotarbińskiego (1854-1944), I.F. Dobrzyńskiego, S. Niedzielskiego i aranżacja *Preludium fortepianowego* op. 28, nr 7 A-dur F. Chopina.

⁸⁶⁵ Pojedyncze kompozycje Franza Abta (1819-1885), Clarka Willisa (daty życia nieznane), Charlesa Gounoda (1818-1893), Halfdana Kjerulfa (1815-1868), Gustava Klauera (daty życia nieznane), Eduarda Klemsera (1838-1914), Arthura Sullivana (1842-1900), Karla Wilhelma (1815-1873) oraz dwie pieśni chóralne Józsefa Nagy (1832-1848).

⁸⁶⁶ Starożytnik, archeolog, etnograf i krajoznawca. Zajmował się m.in. gromadzeniem pieśni, które publikował od lat 70. XIX do początku XX wieku w Warszawie, Krakowie i Lwowie. Gloger wydawał także opracowania muzyki ludowej przygotowane przez profesjonalnych kompozytorów, m.in. P. Maszyńskiego (pierwsze wydanie *Skarbca strzechy naszej* – Lwów 1894, drugie – Kraków 1894) i Z. Noskowskiego (*Pieśni ludu*, Kraków 1892), przede wszystkim w celu popularyzowania muzyki ludowej w środowisku wykształconych muzyków. Zob. T. Brzozowska-Komorowska, *Zygmunt Gloger i popularyzacja folkloru*, [w:] *Dzieje folklorystyki polskiej 1864-1918*, pod red. H. Kapeluś i J. Krzyżanowskiego, Warszawa 1982, s. 104-121.

⁸⁶⁷ K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia*. T. 8: *G-Głuszyński*, Kraków 1975, s. 410-414.

⁸⁶⁸ Jedynie *Rok polski w życiu, tradycji i pieśni* występuje w pierwszym (u J. Fiszera) oraz w drugim (u Gebethnera i Wolffa) wydaniu.

⁸⁶⁹ I. Aleksandrowicz, Z. Rybska, *Anczyca Władysław Ludwik...*, s. 10.

⁸⁷⁰ Zob. M. Adrianek, *Jeżyński Józef*, [w:] *SPKP*, s. 375-376.

(1824-1882), J. Chęcińskiego oraz dziennikarza i literata Władysława Leśniewskiego (pseudonim Izydor Oracz, 1855-1893).

Czwarta grupa publikacji złożona jest z trzech wydawnictw zbiorowych, w których zamieszczono krótkie utwory muzyczne. Dwa z nich zostały wydane w celu zebrania funduszy na konkretny cel: *Na pomoc!* („Wydawnictwo zbiorowe na korzyść powodzian”) – książka wydana w 1884 roku przez Gebethnera i Wolffa w Drukarni Ignacego Zawiszewskiego na ul. Nowy Świat 46 oraz *Sami sobie* („Książka zbiorowa na rzecz Warszawskiej Kasy Literackiej „Grosz do Grosza”) – zbiór wydrukowany u P. Laskauera i W. Babickiego w 1900 roku. Trzecia publikacja to zbiorek zatytułowany *O rannym żołnierzu* opublikowany pod redakcją Stanisława Dzikowskiego (1884-1951)⁸⁷¹.

Warto dodać, że w *Na pomoc!* na stronie siódmej zamieszczono kilkutaktowe utwory odbite techniką litograficzną w zakładzie Feliksa Juliana Kasprzykiewicza (1840-1915) przy ul. Miodowej 4. Są to faksymile rękopisów L. Grossmanna, Gustawa Friemanna (1842-1902) i Stanisława Tokarzewskiego. Na dalszych stronach odbito pieśni J. Kleczyńskiego, E. Kani, P. Maszyńskiego, L. Lewandowskiego, Leokadii Myszyńskiej, I.J. Paderewskiego, W. Rzepki, W. Troschla, następnie kolejne kilkutaktowe utwórki Ludmiły Mikorskiej (1849-1898), E. Pankiewicza, G. Roguskiego, ale nie są one sygnowane przez firmę Kasprzykiewicza.

Również w wydawnictwie *Sami sobie* opublikowano faksymile rękopisów fragmentów utworów muzycznych autorstwa: T. Joteyki, M. Karłowicza, Stanisława van der Noot Kijeńskiego (1857-1939), F. Konopaska, I. Kossobudzkiego, P. Maszyńskiego, H. Melcera, Władysława Millera (1863-1929), A. Münchheimera, Stanisława Niewiadomskiego (1857-1936), G. Roguskiego, Henryka Skirmuntta (1869-1939, fot. 48), Feliksa Starzewskiego (1868-1945), G. Verdiego, Leokadii Wojciechowskiej z Myszyńskich (1858 lub 1862-1930) i W. Żeleńskiego.

⁸⁷¹ Dziennikarz i powieściopisarz, a także redaktor czasopism o tematyce społecznej i satyrycznej, zob. E. Głębička, *Dzikowski Stanisław*, [w:] *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*. T. 2: C-F, pod red. J. Czachowskiej i A. Szałagan, Warszawa 1994, s. 247-249.

Do ostatniej grupy druków należą publikacje biograficzne, z zakresu analizy muzycznej i historii muzyki nie posiadające funkcji podręczników oraz omówienia dzieł z nutami. Zatem w zbiorze BG PAN znajdują się trzy biografie F. Chopina, kolejno chronologicznie: *Fryderyk Chopin. Życie, listy, dzieła* z 1882 roku Maurycego Karasowskiego (1823-1892)⁸⁷², *Z życia Chopina. Szkic z profilu* z 1903 autorstwa Adolfa Strzeleckiego (1868-1911)⁸⁷³ oraz pierwszy tom *Chopinianów* pod tytułem *Korespondencya Chopina* z 1912 autorstwa F. Hösicka⁸⁷⁴. Kolejne dwie książki poświęcono *Bogurodzicy*. Obie wydano u Gebethnera i Wolffa. Książka A. Polińskiego została wydrukowana w 1903 roku w zakładzie P. Laskauera⁸⁷⁵, a opracowanie autorstwa ks. dr Teofila Kowalskiego (1866-1932)⁸⁷⁶ wydrukowano w 1911 roku u W.L. Anczyca w Krakowie⁸⁷⁷. Są to jedyne wydania tych publikacji. Pozostałe wydawnictwa z tej grupy dotyczą różnej problematyki, m.in. estetyki muzycznej⁸⁷⁸ i poezji Zenona Zygmunta Idzikowskiego (1884 -1911)⁸⁷⁹. W *Historii*

⁸⁷² M. Karasowski, *Fryderyk Chopin. Życie, listy, dzieła*. T. 1, Warszawa: nakład Gebethnera i Wolffa (Kraków: w drukarni W.L. Anczyca i Spółki), 1882, [4], III, 260, [3] s. ; 19 cm. M. Karasowski napisał tę książkę w języku niemieckim i wydał pod tytułem *Friedrich Chopin, sein Leben, seine Werke und Briefe*, Dresden: F. Ries, 1877 ([druk:] W. Baensch). Książka miała kolejne wydanie niemieckie oraz edycje w języku angielskim, zob. K. Estreicher, *Bibliografia XIX. stulecia. Lata 1881-1900*. T. 2, s. 120-121. W 1901 roku na podstawie dzieła Karasowskiego ukazało się opracowanie autorstwa Aleksandra Arcta, wydane w Warszawie przez M. Arcta. pt. *Fryderyk Chopin. Jego życie i dzieła*, podług Karasowskiego, Liszta i innych oprac, zob. Katalog Główny BN, sygn.: 1.455.772 A.

⁸⁷³ A. Strzelecki, *Z życia Chopina. Szkic z profilu*, Warszawa: nakładem Jana Fiszera (druk. Warszawska Drukarnia Estetyczna, Wielka 25), 1903, [4], 191 s., [1] k. tabl. : il. ; 19 cm. To pierwsze warszawskie wydanie tej książki. Wcześniej, w 1901 roku, firma Gebethnera i Wolffa opublikowała ją w Krakowie, zob. Katalog Główny BN, sygn.: 232.679 i 1.201.092 A.

⁸⁷⁴ F. Hösick, *Chopiniana*. Tom I: *Korespondencya Chopina*, Warszawa: nakładem Księgarni F. Hoesicka ; Kraków: G. Gebethner i Spółka (druk W.L. Anczyca i Spółki), 1912, XI, [1], 469, [2] s. ; 22 cm. Jest to jedyna edycja tego dzieła i powstał tylko jeden tom, zob. „Książka. Miesięcznik Poświęcony Krytyce i Bibliografii Polskiej” 1912, nr 4, s. 185-186.

⁸⁷⁵ A. Poliński, *Pieśń Bogurodzica, pod względem muzycznym*, Warszawa: skład główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa ; Kraków: G. Gebethner i Spółka (druk. Piotr Laskauer i S-ka), 1903, 139, [12] s., [1] k. tabl. : nuty ; 23 cm.

⁸⁷⁶ *Polski słownik biograficzny*. T. 14, z. 4. pod red. E. Rostworowskiego, Wrocław 1969, s. 571.

⁸⁷⁷ *Pieśń Bogurodzica przypisywana św. Wojciechowi wydana staraniem Ks. Dra Teofila Kowalskiego*, nakład i własność wydawców, Warszawa: Gebethner i Wolff ; Kraków: G. Gebethner i Spółka (druk. W.L. Anczyca i Spółki), impromatur datum petropoli die 4/17 Decembris 1910 a., cop. 1911, 16 s., 19 cm. Na s. 11-16 zamieszczono analizę oraz nuty *Bogurodzicy*.

⁸⁷⁸ M.in. E. Hanslick, *O pięknie w muzyce. Studjum estetyczne*, przekład polski St. Niewiadomskiego, Warszawa: nakładem i drukiem M. Arcta, 1903. (Książki dla wszystkich ; 96). BG PAN, sygn. I 190651.

⁸⁷⁹ Z.Z. Idzikowski, *Poezje...*, przedmowa, wybór, układ Henryka Juszkiewicza. Ozdoby graficzne Fr. Siedleckiego i E. Trojanowskiego, kompozycja muzyczna Feliksa Starczewskiego, Warszawa: nakładem Wydawnictwa „Sztuka” (skład główny u Gebethnera i Wolffa w Warszawie i G. Gebethnera w Krakowie), 1912. BG PAN, sygn. I 72361. Na s. 82-83 zapis nutowy: F. Starczewski, *O niej*, sł. Z.Z. Idzikowski.

literatury arabskiej Juliana Adolfa Świącickiego⁸⁸⁰ zawarto natomiast kilka przykładów muzycznych wykonanych techniką ruchomej czcionki (fot. 50).

Fot. 50. J.A. Świącicki, *Historia literatury arabskiej z ilustracjami*, s. 399, przykład nutowy. Źródło: BG PAN, sygn. I 150992, [online] <http://cyfrowa.chbp.chelm.pl/dlibra/doccontent?id=11397&dirids=18> [dostęp 5.1.2018]

Pozostałe publikacje, w tym słownik terminologii muzycznej J. Kleczyńskiego⁸⁸¹ są również przykładami muzykaliów bez przeznaczenia dydaktycznego.

Jeszcze skromniejszy, bo liczący zaledwie cztery interesujące mnie *varsaviana* (biorąc pod uwagę dzieła współoprawne jest to pięć tytułów) posiada Biblioteka UG – w dziale Zbiorów Specjalnych (dalej: ZS BUG) oraz w Bibliotece Humanistycznej mieszczącej się w budynku Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego (dalej: BHum UG). Książnica posiada cztery doskonale zachowane egzemplarze *Historii literatury arabskiej z ilustracjami* J.A. Świącickiego (fot. 51):

⁸⁸⁰ J.A. Świącicki, *Historia literatury arabskiej z ilustracjami*, Warszawa: Redakcja i Administracja [Biblioteki Dzieł Wyborowych] (drukarnia A.T. Jezierskiego, Nowy Świat 47), cenz. 14 Iulâ 1901 g., (Historia literatury powszechnej w monografiach z ilustracjami [...] ; T. 3). 415 s ; 20 cm. Książka ta znajduje się zarówno w zbiorach BG PAN jak i w WiMBP (filia 28 i 29).

⁸⁸¹ J. Kleczyński, *Słownik słów używanych w muzyce*, Warszawa: nakład Gebethnera i Wolffa ; Kraków: G. Gebethner i Spółka (Kraków: druk W.L. Anczyca i Spółki, pod Zarz. J. Gadowskiego, 1893. [4], 206 s. ; 19 cm.

Fot. 51. J.A. Święcicki, *Historia literatury arabskiej z ilustracjami*, Warszawa: Redakcja i Administracja [Biblioteki Dzieł Wyborowych] (drukarnia A.T. Jezińskiego, Nowy Świat 47), cenz. 14 Iulâ 1901 g. (Historia literatury powszechnej w monografiach z ilustracjami [...] ; T. 3). Źródło: ZS BUG: 099026/3 ; 0168669/3. BHum: I 505828/3 ; I 102158/3. Zdjęcie: Marta Walkusz

oraz dwie inne publikacje z zapisem nutowym: *Śpiewnik dla dzieci* op. 34 (cenz. 1890) Z. Noskowskiego⁸⁸² i *Błażek opętany* z 1907 roku⁸⁸³ W.L. Anczyca. Pozostałe druki zawierają wyłącznie teksty – libretto z ok. 1892-1900 roku⁸⁸⁴ oraz niedatowany śpiewnik Glogera *Starodawne dumy i pieśni*⁸⁸⁵.

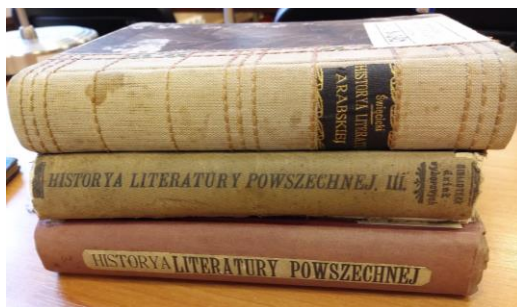
W WiMBP znaleziono tylko trzy pozycje, omówione już wcześniej pod względem bibliogicznym i treściowym. J.A. Święcicki, *Historia literatury arabskiej...* przechowywana jest w kilku egzemplarzach: w Bibliotece Głównej (Filia nr 28, zob. fot. 52), na ul. Targ Rakowy oraz w Filii nr 29 w Gdańsku-Przymorzu na ul. Obrońców Wybrzeża 2. Książka Z. Glogera, *Rok polski w życiu, tradycji i pieśni*, wyd .2, wydana przez J. Fiszerę, przechowywana jest tylko w Filii nr 29. Trzecią książką jest drugie wydanie *Słowniczka muzycznego* w opracowaniu A. Arcta (Filia nr 28; drugi egzemplarz posiada BG AMuz.).

⁸⁸² Z. Noskowski, *Śpiewnik dla dzieci* op. 34, słowa M. Konopnickiej, muzyka... Warszawa: Wydawnictwo Spółki Nakładowej, cenz. 1890. VII, [1], 158, [3] s. : il. ; 23 cm. (druk: W.L. Anczyca i Spółki, pod zarządem J. Gadowskiego). ZS BUG: sygn. II 52987.

⁸⁸³ W. Anczyc, *Błażek Opętany, krotchwila w 1 akcie ze śpiewami przez...*, muz. Wł. Rzepki, nakład Gebethnera i Wolffa, Kraków: G. Gebethner i Spółka. (Kraków druk. W.L. Anczyca i spółki), rok. 1907, nowa paginacja 16 s. ZS BUG: sygn. 0120462.

⁸⁸⁴ W. Anczyc, *Chłopi arystokraci, szkic dramatyczny w jednym akcie ze śpiewami*, Warszawa: nakład Gebethnera i Wolffa, [1892-1900], 71 s. ; 16 cm ; Wyd. nowe (Teatr Amatorski 66). ZS BUG: sygn. 0120462.

⁸⁸⁵ Z. Gloger, *Starodawne dumy i pieśni*, Warszawa: nakład Księgarni Gebethnera i Wolffa, (druk. K. Kowalewskiego, ul. Królewska Nr 23), 1877, III, [1], 152 s. ; 18 cm. ZS BUG: sygn. I 71253.

Fot. 52. J.A. Święcicki, *Historia literatury arabskiej z ilustracjami*, Warszawa: Redakcja i Administracja [Biblioteki Dzieł Wyborowych] (drukarnia A.T. Jezierskiego, Nowy Świat 47), cenz. 14 Iulâ 1901 g. (Historia literatury powszechnej w monografiach z ilustracjami [...] ; T. 3). Źródło: WiMBP 28, sygn. Mag. 111792 ; Mag. 74693 ; Mag. 5912/ III. Zdjęcie: Marta Walkusz

4.3.3. Gdańskie *varsaviana* jako źródło informacji na temat warszawskiego muzycznego ruchu wydawniczego w latach 1875-1918

Omówione wyżej muzykalia warszawskie wymagają charakterystyki edytorskiej ze względu na ich wartość dokumentacyjną w badaniach nad warszawskim muzycznym ruchem wydawniczym w latach 1875-1918. Są one bowiem znakomitym materiałem obrazującym na przykład problemy z datacją tych druków (brak roku wydania w większym stopniu dotyczy nut; w książkach najczęściej był on podawany). Dzięki analizie informacji dotyczących nakładców, zakładów drukarskich i oczywiście cenzury możliwe jest jak najbardziej dokładne ustalenie dat wydania poszczególnych publikacji. Poniższe rozważania – oparte na konkretnym materiale zgromadzonym w bibliotekach gdańskich – mają na celu przede wszystkim dopełnienie informacji podanych w rozdziale drugim i trzecim niniejszej rozprawy.

4.3.3.1. Książki

Jak wspomniano liczba warszawskich książek muzycznych zidentyfikowana w gdańskich zbiorach jest niewielka – wynosi ogółem 56 tytułów. Mimo to warto przedstawić w jakich firmach je wydano (tabela 6).

Tabela 6. Warszawskie książki muzyczne z lat 1875-1918 w zbiorach gdańskich. Opracowanie własne

Nazwa wydawnictwa	Liczba wydanych tytułów	Procent udziału
Gebethner i Wolff	25	44,64%
Michał Arct	11	19,64%
Jan Fiszer (Księgarnia Nakładowa J. Fiszera)	3	5,35%
Ferdynand Hösick	2	3,57%
Księgarnia Juliana Guranowskiego	2	3,57%
Redakcja i Administracja Biblioteki Dzieł Wyborowych	2	3,57%
Ignacy Plewiński	1	1,78%
Karol Studziński (Gebethner i Wolff)	1	1,78%
Wydawnictwo i Księgarnia „Pomoc Szkolna” Henryka Wajnera	1	1,78%
Ludwik Śliwiński	1	1,78%
Przegląd Muzyczny	1	1,78%
Saturnin Sikorski	1	1,78%
wydawca nieznany	1	1,78%
Wydawnictwo „Sztuka”	1	1,78%
Wydawnictwo Warszawskiej Kasy Literackiej	1	1,78%
Wydawnictwo Sekcji Naukowej Towarzystwa Muzycznego	1	1,78%
Zygmunt Gloger	1	1,78%
Ogółem:	56	100%

Oczywiście, powyższe dane nie są w żadnej mierze reprezentatywne dla warszawskiej produkcji wydawniczej książek muzycznych w latach 1875-1918, która w ogóle nie została dotąd zbadana⁸⁸⁶. Na podstawie danych dotyczących publikacji przechowywanych w

⁸⁸⁶ Szczegółowe badania na temat udziału nakładców w produkcji druków muzycznych (tzn. tylko nut, z pominięciem książek muzycznych) przeprowadził W. Tomaszewski, ale zajął się tylko okresem 1772-1865, zob. W. Tomaszewski, *Warszawskie edytorstwo muzyczne...*, s. 102-103. Zbiorcze dane na temat produkcji typograficznej w interesującym mnie okresie podali S. Arct i E. Pawłowska, ale niestety wydawnictwa muzyczne zostały ujęte przez nich w grupie sztuk pięknych, bez wyodrębnienia nut i książek muzycznych. Autorzy nie wymienili też żadnej firmy z nazwy. Z badań tych wynika, że 72 pozycje (5,2%) zostały wydane tylko z podaniem nazwy drukarni (bez nazwy wydawcy), 24 druki wydano nakładem autorów (17,7%) i 351 (64,9%) z nazwą wydawcy, zob. S. Arct i E. Pawłowska, *Wydawcy warszawscy...*, s. 326-327 i 351. Interesująca jest również „Charakterystyka wydawców na podstawie procentowego obliczenia treści ich produkcji”. W tym zestawieniu autorzy już wymieniają wydawców i drukarzy z nazwy, podając, iż w obrębie sztuk pięknych m.in. M. Arct w latach 1878-1914 wydał 79 pozycji (co stanowiło 3,9% całej jego produkcji), Redakcja i

Gdańsku widać tylko jak silna była pozycja Gebethnera i Wolffa w tym segmencie rynku wydawniczego – co potwierdzają też druki nutowe.

Przechowywane w Gdańsku *varsaviana* książkowe potwierdzają, że wydawcy działając w zakresie tak wyspecjalizowanego repertuaru wydawniczego współpracowali z wieloma firmami drukarskimi (tabela 7):

Tabela 7. Warszawscy nakładcy i drukarze książek muzycznych z lat 1875-1918 przechowywanych w zbiorach gdańskich. Opracowanie własne⁸⁸⁷

Nakładca	Drukarnia
[nakłady własne] I. Plewiński ; Z. Gloger ; A. Sonnenfeld ; W. Żeleński i G. Roguski	– Litografia I. Plewińskiego; – Drukarnia Józefa Jeżyńskiego; – Drukarnia M. Ziemkiewicza i W. Noakowskiego – Drukarnia J. Noskowskiego;
[wydawca nieznany]	– Drukarnia P. Laskauera; – klisze i druk Zakładów Graficznych B. Wierzbicki i S-ka
Arct Michał	– Drukarnia M. Arcta; – Drukarnia Towarzystwa Komandytowego St. J. Zaleski & Co., Warszawa;
Fiszer Jan	– Warszawska Drukarnia Estetyczna; – Druk. W.L. Anczyca i Spółki w Krakowie
Gebethner i Wolff	– Drukarnia W.L. Anczyca i Sp. w Krakowie pod zarządem J. Gadowskiego ⁸⁸⁸ ; – Drukarnia J. Noskowskiego; – Drukarnia I. Zawiszewskiego ⁸⁸⁹ ; – Drukarnia K. Kowalewskiego ⁸⁹⁰ ; – Drukarnia J. Bergera.

Administracja Biblioteki Dzieł Wyborowych – 2 (0,3%), J. Fiszer – 21 (4,6%), Gebethner i Wolff – 97 (2,1%), F. Hösick – 6 (6,1%), drukarnia K. Kowalewskiego – 3 (1,4%), drukarnia J. Noskowskiego – 3 (1,9%), M. i S. Orgelbrand i następcy – 7 (1,3%), zob. tamże, s. 356-357. Pominięto wielu drukarzy, np. J. Konarzewskiego, J. Mękarskiego, B. Wierzbickiego, czy C. Witanowskiego, co pozwala sądzić, iż analiza. S. Arcta i E. Pawłowskiej nie objęła nut.

⁸⁸⁷ Przygotowując tabelę, dla ujednolicenia nazw wydawców oraz uniknięcia wielu powtórzeń pominięto adresy zakładów, rozwinięto wszelkie skróty (np.: Druk. = Drukarnia ; Lit., Litogr. = Litografia) pozostawiając jedynie inicjały imion właścicieli. W tabeli zastosowano też pisownię współczesną (np. nie „Litografja” a Litografia).

⁸⁸⁸ Drukarnia W.L. Anczyca i Sp., powstała w 1875 roku Pod zarządem Jana Gadowskiego (po 1876 roku) korzystając z najnowszych technik poligraficznych rozwinęła się w jedną z najlepszych firm w Krakowie. Jak potwierdzają I. Aleksandrowicz i Z. Rybska drukarnia Anczyca przyjmowała głównie zlecenia od Gebethnera i Wolffa. Zob. I. Aleksandrowicz, Z. Rybska, *Anczyca Władysław Ludwik...*, s. 10.

⁸⁸⁹ *Na pomoc! Wydawnictwo zbiorowe na korzyść powoźnian*, Warszawa: w Księgarni Gebethnera i Wolffa (Druk. Ig. Zawiszewskiego, Nowy Świat 46), 1884. Część muzyczna (7 s.) zawiera kilkuktowe utwory G.

Przegląd Muzyczny	Drukarnia T. Jankowskiego
Sikorski S.J.	Drukarnia A.T. Jezierskiego
Śliwiński Ludwik	Drukarnia Teatralna F. Syrewicza i Spółki
Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, Sekcja im. F. Chopina (wspólnie z J. Fiszerem)	Drukarnia M. Tarnowskiego;
Nakład Księgarni J. Guranowskiego	druk J. Filipowicza ⁸⁹¹
Nakład Księgarni H. Wajnera	Drukarnia A. Ginsa
Wydawnictwo Gazety Świętecznej i Księgarni Krajowej K. Prószyńskiego	druk J. Filipowicza
Wydawnictwo Warszawskiej Kasy Literackiej	Drukarnia P. Laskauera i W. Babickiego
Redakcja i Administracja Biblioteki Dzieł Wyborowych	Drukarnia A.T. Jezierskiego

M. Arct, podobnie zresztą jak firma Gebethner i Wolff posiadał rozbudowany zakład poligraficzny wraz z drukarnią. Korzystał jednak czasem z usług firm zewnętrznych. Jedną z książek⁸⁹² spośród jedenastu wydanych nakładem Arcta, sygnowana jest przez drukarnię Towarzystwa Komandytowego St. J. Zaleski & Co⁸⁹³. Pozostałe pozycje ukazały się zarówno nakładem jak i drukiem samego Arcta.

Friemanna, L. Grossmana, S. Tokarzewskiego i są to rękopisy odbite techniką litograficzną „w Litografii F. Kasprzykiewicz, Miodowa 4”.

⁸⁹⁰ Karol Kowalewski (zm. 1870) założył drukarnię w 1857 roku przy ul. Królewskiej. Jego syn Jan Karol (1845-1894), który przejął po nim zakład prowadził go nadal pod nazwą K. Kowalewski. Obie książki znajdujące się w bibliotekach gdańskich, wydrukowane przez tę firmę, datowane są na 1877 rok.

⁸⁹¹ Odnośnie Drukarni Józefa Filipowicza wiadomo, że przejął ją w 1890 roku po Józefie Bergerze (1819-1884), a ściślej po Wacławie Ratyńskim – daty życia nieznanne, który kupił zakład od spadkobierców J. Bergera i w kilka lat doprowadził do jego upadku, zob. W.A. Kempa, *Berger Józef*, [w:] *SPKP*, s. 58. Z książek posiadanych przez biblioteki gdańskie wynika, że Drukarnia J. Filipowicza działała przy ul. Złotej 3. Datowane są na 1894 (książka wydana nakładem Księgarni Juliana Guranowskiego) i 1900 rok (wydana nakładem Gebethnera i Wolffa).

⁸⁹² A. Thomas, *Mignon, opera w 3 aktach*, sł. M. Carré i J. Barbier, muzyka Ambr.[ożego] Thomas’a, Warszawa: nakład i własność M. Arcta, Nowy Świat 53 (druk Towarzystwa Komandytowego St. J. Zaleski & Co., Warszawa), dozwoleno cenzuroû, Varšava 1 Aprilâ 1896 g., (Podręcznik dla Miłośników Oper Ułatwiający Zrozumienie Treści Każdej Opery, zebrał i ułożył M. Radziszewski). BG PAN, sygn. I 250323.

⁸⁹³ O działalności Stanisława Jana Zaleskiego nie ma żadnych bliższych informacji. M. Mlekicka ustaliła jedynie, że w latach 1898-1899 istniała Księgarnia St. J. Zaleskiego i Sp. Nie wspomina jednak, kto wchodził w skład tej spółki (komandytowej), zob. też, *Wydawcy książek w Warszawie...*, s. 160 i 260. Określonych przez Mlekicką dat działalności firmy Zaleskiego nie potwierdza data cenzury wydrukowana w książce przechowywanej w BG PAN, *Mignon, opera w 3 aktach*. sł. M. Carré i J. Barbier, muz. Ambr. Thomas’a, Warszawa: nakład i własność M. Arcta, Nowy Świat 53 (druk Towarzystwa Komandytowego St. J. Zaleski &

We wspomnianym w rozdziale drugim zakładzie A.T. Jezierskiego drukowało kilku wydawców muzycznych. W jednej z ksiązek⁸⁹⁴ odnalezionej przeze mnie w zbiorach gdańskich pojawia się również zakład drukarski S.J. Sikorskiego (1862-1922) funkcjonujący od 1892 roku przy ul. Nowy Świat 47. Prawdopodobnie w tym samym budynku działała też firma Jezierskiego, gdyż zarówno w książkach jak i w nutach przy drukarni Jezierskiego pojawia się zawsze ten adres. Sikorski miał spółkę z Franciszkiem Juliuszem Granowskim (1861-1918), który zapewnił firmie nowoczesną drzeworytnię, odlewnię czcionek i stereotypię. W 1897 roku wspólnicy zainicjowali „Bibliotekę Dzieł Wyborowych”, w ramach której wydawali m.in. książki muzyczne⁸⁹⁵. „Biblioteka” ukazywała się do 1928 roku⁸⁹⁶. Wśród firm drukarskich pojawia się także Drukarnia Estetyczna w Warszawie wykonująca zlecenie J. Fiszera, korzystającego też z usług zakładu W.L. Anczyca i Sp. w Krakowie.

W zbiorze gdańskich *warsavianów* są również książki wydane nakładem własnym autorów⁸⁹⁷, bądź anonimowe wydawniczo – w tych kilku publikacjach podano jedynie nazwy drukarni⁸⁹⁸. Zakłady te rzadziej lub częściej realizowały zlecenia druku muzykaliów, przy czym np. spółkę Michała Ziemkiewicza i Wiktoryna Noakowskiego tylko incydentalnie spotyka się jako wykonawcę publikacji muzycznej – znamienne, że książka wydrukowana przez ten zakład nie zawiera przykładów nutowych⁸⁹⁹.

Co., Warszawa), dozwoleno cenzuroù, Varšava 1 Aprilá 1896 g. Z drugiej strony należy mieć na uwadze fakt, że daty cenzury poszczególnych dzieł były wielokrotnie przedrukowywane przez wydawców.

⁸⁹⁴ Z. Noskowski, *Istota utworów Chopina*, Warszawa, Nakład Księgarni Saturnina Sikorskiego (Druk. A.T. Jezierskiego), 1902. BG AMuz., nr inw. K 19062 ; K 19065 ; K 19066 ; K 19070; sygn. 09 - Nos-Ist.

⁸⁹⁵ Np. opublikowana nakładem „Redakcyi i Administracyi Biblioteki Dzieł Wyborowych” wspomniana wyżej *Historia literatury arabskiej...* J.A. Święcickiego w 1901 roku oraz *Istota utworów Chopina* Z. Noskowskiego wydana nakładem S.J. Sikorskiego w 1902 roku.

⁸⁹⁶ M. Mlekicka, *Wydawcy książek...*, s. 260.

⁸⁹⁷ K. Studziński, *Zasady muzyki oraz nauka czytania nut głosem pojedynczo lub zbiorowo przyjęte przez Instytut Muzyczny (Konserwatorium) Warszawski* przez... profesora Instytutu Muzycznego w Warszawie, wyd. 5., Warszawa: nakładem autora ; Skład Główny u Gebethnera i Wolffa, Krakowskie Przedmieście Nr. 15 (W Drukarni Noskowskiego, ul. Mazowiecka Nr. 11), 1889. BG AMuz., nr inw. K 6704; sygn. 09 - Stu-Zas 5 oraz W. Żeleński, G. Roguski, *Nauka harmonji oraz pierwszych zasad kompozycyi* ułożona przez [...] Professorów Harmonji i Kontrapunktu w Instytucie Muzycznym Warszawskim. Dzieło przyjęte przez Instytut Muzyczny Warszawski, Warszawa: Nakład i własność Autorów, skład główny w Księgarni F. Hösocka (druk J. Noskowskiego), 1877. BG PAN, sygn. II 68138.

⁸⁹⁸ H. Opieński, *Symfonia h-mol I.J. Paderewskiego (rozbiór muzyczny)*, Warszawa: [wydawca nieznan] (Druk Piotra Laskauera), 1913. BG AMuz: nr inw. K 26911; sygn. 09 - Opi-Sym ; *O rannym żołnierzu*. Ulotne pismo zbiorowe pod redakcją Stanisława Dzikowskiego, Warszawa: klisze i druk Zakładów Graficznych B. Wierzbicki i S-ka, Chmielna 61, 1917. BG PAN, sygn. I 92257.

⁸⁹⁹ A. Sonnenfeld, *Król reporterów*, operetka w pięciu obrazach, oryginalnie napisana przez I. Oracza, muz. A. Sonnenfelda. (Z dodaniem sprawozdań o tejże sztuce), Warszawa: druk. M. Ziemkiewicza i W. Noakowskiego, Krakowskie Przedmieście N. 15, 1881. BN PAN, sygn. I 150992.

Podsumowując, warszawskie muzykalia książkowe z lat 1875-1918 przechowywane w bibliotekach gdańskich nie są oczywiście reprezentatywne dla ówczesnego repertuaru wydawniczego Warszawy, ale wskazują na konieczność podjęcia pogłębionych badań na drukami tego typu znajdującymi się w innych ośrodkach.

4.3.3.2. Nuty

Na podstawie analizy działalności warszawskich wydawców druków nutowych znajdujących się w bibliotekach gdańskich można stwierdzić, że wśród nich nie ma żadnego edytora, który specjalizowałby się wyłącznie w publikacji nut. Edycje utworów muzycznych stanowiły bowiem zwykle część ich aktywności wydawniczej, a u niektórych wręcz miała znaczenie marginalne – publikowali muzykalia incydentalnie. Z prezentowanego niżej zestawienia (tabela 8) wynika na przykładzie gdańskich zbiorów, że największy udział w warszawskim rynku nutowym miało sześć wydawnictw, kolejno: Gebethner i Wolff, F. Hösicik, M. Arct, L. Idzikowski (druki z miejscem wydania Warszawa-Kijów), G.K. Sennewald (i spadkobiercy) oraz „Echo Muzyczne”. Między pierwszą z wymienionych firm a pozostałymi edytorami zauważalna jest ogromna różnica w ilości wydanych tytułów. W odniesieniu do danych przedstawionych w rozdziale trzecim dotyczących działalności warszawskich wydawców oraz ich udziału w produkcji nut, wśród edytorów publikacji, które znalazły się w bibliotekach gdańskich, brakuje wielu firm o znaczącym i ugruntowanym wówczas prestiżu, w tym E. Wende, Ungra i Banarskiego, czy M. Glücksberga. Spośród wydawnictw nutowych czasopism muzycznych tylko jednostkowo pojawiają się nuty w edycji „Melomana”. W zbiorach gdańskich nie ma natomiast żadnych nut stanowiących dodatki do czasopism niemuzycznych.

Tabela 8. Muzykalia warszawskich firm wydawniczych z lat 1875-1918 w zbiorach gdańskich

Nazwa wydawnictwa	Liczba wydanych tytułów	Procentowy udział w całym zbiorze
Gebethner i Wolff	253	67,91%
F. Hösicik	29	7,75%
M. Arct	17	4,54%
L. Idzikowski	12	3,20%

G.K. Sennewald (i spadkobiercy)	11	2,94%
Echo Muzyczne	11	2,04%
Gebethner i Wolff + Warszawskie Towarzystwo Muzyczne	7	1,87%
Gebethner i Wolff + Wydawnictwo Kasy Przejorności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich	5	1,33%
Gebethner i Wolff + Spółka Nakładowa Albert Stahl (Berlin)	5	1,33%
Rajchman i Frendler	2	0,53%
J. Müller	2	0,53%
G.K. Sennewald + F. Hofmeister	2	0,53%
Echo Muzyczne + Rajchman i Frendler	2	0,53%
B. Rudzki	2	0,53%
„Meloman”	2	0,53%
Wydawnictwo Spółki Nakładowej	1	0,26%
Wydawnictwo Kasy Przejorności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich	1	0,26%
Warszawskie Towarzystwo Muzyczne	1	0,26%
S. Sadowski	1	0,26%
nakład własny P. Maszyńskiego	1	0,26%
M. Orgelbrand	1	0,26%
Kruziński et Lewi	1	0,26%
J. Dunin-Borkowski	1	0,26%
Gebethner i Wolff + J. Hilknier (Moskwa)	1	0,26%
Gebethner i Wolff + Spółka Nakładowa Młodych Kompozytorów Polskich + Spółka Nakładowa Albert Stahl (Berlin)	1	0,26%
G.K. Sennewald + P. Jurgenson	1	0,26%
G.K. Sennewald + Jakubowski i Zadurowicz (Lwów) + W. Idzikowski (Kijów)	1	0,26%
Ogółem	374	100%

Jeśli chodzi o zakłady drukarskie, na podstawie gdańskich *varsavianów* można wskazać takie, które przede wszystkim specjalizowały się w tłoczeniu nut wieloma dostępnymi wówczas technikami poligraficznymi, od litografii począwszy. W relacjach między nakładcami a zakładami poligraficznymi interesujące jest zwłaszcza u kogo drukował nuty dany wydawca oraz od kogo przyjmował zlecenia określony zakład drukarski. Należy więc przede wszystkim podkreślić, że najwięksi wydawcy zlecali druk nut nie tylko

warszawskim zakładom drukarskim. I tak na przykład tylko na podstawie niewielkiego przecież zbioru publikacji nutowych przechowywanych w BG PAN i BG AMuz. można stwierdzić, że Gebethner i Wolff współpracował z blisko 20 drukarniami, w tym działającymi w Lipsku i Moskwie. Pozostali wydawcy zlecali druk nut stałym, maksymalnie trzem, czterem zakładom.

Współpracę między edytorami a drukarzami przedstawiają tabela 9 i tabela 10. Przy ich opracowaniu szczególnie istotne było odróżnienie zakładów drukarskich, które wyprodukowały całość publikacji nutowych, od tych firm które ograniczyły się do wydrukowania na przykład okładki czy tylko samej ilustracji. Dlatego druki nutowe powstawały niejednokrotnie przy współdziałaniu dwóch drukarzy. Rodzaj i zakres „wkładu” firm drukarskich do ostatecznego kształtu publikacji ustalałam na podstawie analizy druków. Nie ulega przy tym wątpliwości, że duże firmy – m.in. Pospieszna Litografia i Sztycharnia Nut J. Męcarskiego, Drukarnia Piotra Laskauera, Zakłady Graficzne B. Wierzbickiego – odpowiadały za całość sygnowanych przez siebie druków nutowych. Podobnie się rzecz ma zapewne z drukarniami zagranicznymi. Te niuanse zaznaczono w tabeli 9 następująco:

- nuty: zakłady, które wykonały zapis nutowy;
- okładka/ilustracja: zakłady, które wykonały okładkę i/lub ilustrację;
- całość: druku zakłady, które wykonały cały druk.

Podobnie jak w tabeli 8, ujednolicono nazwy firm oraz dla uniknięcia powtórzeń pominięto adresy zakładów drukarskich, rozwinięto skróty (z wyjątkiem inicjałów imion właścicieli firm drukarskich) i przyjęto pisownię współczesną. Powtórzenia nazw występują tylko w przypadku zmiany właścicieli zakładów drukarskich (np. w przypadku firm J. Konarzewskiego i J. Męcarskiego) oraz wtedy, gdy daną drukarnię należy ułożyć w kilku kategoriach.

Tabela 9. Warszawscy wydawcy i drukarze publikacji nutowych w latach 1875-1918 na przykładzie warszawskich muzykaliów przechowywanych w zbiorach gdańskich. Opracowanie własne

Nakładca	Drukarnia
Arct Michał	Całość: – litografia C. Witanowskiego; – litografia Męcarski.
B. Rudzki	Całość:

	– Litografia J.F. Konarzewski i J. MękarSKI.
Echo Muzyczne (bez udziału Rajchmana i Frenclera)	Nuty: – Litografia C. Witanowskiego; Całość: – Litografia Konarzewskiego; – Litografia MękarSKiego.
F. HöSick	Nuty: – Litografia C. Witanowskiego; – SztYcharnia K. Drzewiecki; Okładka/ilustracja: – Drukarnia Tytusa Talikowskiego; Całość: – Litografia C.G. Rödera w Lipsku; – Litografia C. Witanowskiego; – Litografia i SztYcharnia Nut J. MękarSKiego ; – Zakład Graficzny B. Wierzbicki i Spółka.
Gebethner i Wolff	Nuty: – Drukarnia L. Bilińskiego i W. Maślankiewiczza; – Litografia C.G. Rödera w Lipsku; – Litografia C. Witanowskiego; – Litografia i SztYcharnia Nut J.F. Konarzewski; – Litografia i SztYcharnia Nut S. Orgelbranda S ^w ; – Pośpieszna Litografia i SztYcharnia Nut J. MękarSKiego ⁹⁰⁰ ; – SztYcharnia K. Drzewiecki; Okładka/ilustracja: – Drukarnia i Litografia Jana Cotty w Warszawie; – Drukarnia Piotra Laskauera; – Drukarnia Społeczna Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich; – Gravé et Imprimerie chez W. Grosse à Moscou ⁹⁰¹ ; – Litografia C.G. Rödera w Lipsku ⁹⁰² .

⁹⁰⁰ W drukach występuje również pod nazwą „SztYch Nut MękarSKI”.

⁹⁰¹ Drukarnia W. Grosse w Moskwie występuje w badanych nutach dwoma dwóm wariantach nazwy: „Lit. W. Grosse a Moscou Mylnicoff per prop. maison” oraz „Gravé et impr. chez W. Grosse à Moscou”.

⁹⁰² W nutach nazwa zakładu Rödera występuje zarówno w języku polskim: „Litogr. C.G. Rödera w Lipsku”, „Zakład art. litogr. C.G. Rödera w Lipsku”, „Zakład Litograficzny C.G. Rödera w Lipsku”, „C. G. Roeder, Lipsk”, jak i w języku niemieckim: „Stich und Druck C.G. Röder, G.m.b.H., Leipzig”, „Stich und Druck der

	<ul style="list-style-type: none"> – Oscar Brandstetter⁹⁰³; – Towarzystwo Orgelbranda w Warszawie; – Warszawskie Towarzystwo Akcyjne Artystyczno–Wydawnicze; – Zakłady Graficzne B. Wierzbicki i Sp. w Warszawie⁹⁰⁴; <p>Całość:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia A.T. Jezierskiego; – Drukarnia i Litografia B.A. Bukaty w Warszawie; – Drukarnia i Litografia Jana Cotty w Warszawie; – Drukarnia L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza; – Drukarnia Piotra Laskauera i Spółki; – Drukarnia Rubieszewskiego i Wrotnowskiego w Warszawie; – Drukarnia Samuela Orgelbranda Synów; – Drukarnia Społeczna Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich; – Drukarnia W.L. Anczyca i Spółki pod zarządem Jana Gadowskiego; – Drukarnia W. Piekarniaka; – Gravé et Imprimerie chez W. Grosse à Moscou; – Gravé et Imprimerie chez P. Jurgenson à Moscou; – Litografia C.G. Rödera w Lipsku; – Litografia C. Witanowski; – Litografia J.F. Konarzewski i J. Mękowski; – Litografia J. Konarzewski; – Pośpieszna Litografia i Sztucharnia Nut J. Mękarskiego; – Zakład Drukarski Gebethnera i Wolffa; – Zakłady Graficzne B. Wierzbicki i Sp. w Warszawie.
Idzikowski Leon	<p>Nuty:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Sztucharnia K. Drzewiecki; <p>Okładka/ilustracja:</p>

Röder's Officin”, „Lith. Anst. v. C.G. Röder, G.m.b.H., Leipzig” lub „Lith. Anst. v. C.G. Röder”, „C.G. Röder, Leipzig” „Inst. Lith. de C.G. Röder, Leipzig”. W tabelach przyjęto więc ujednoliczoną nazwę polską: Litografia C.G. Rödera w Lipsku.

⁹⁰³ Zakład Oscara Brandstettera zazwyczaj wymieniany jest w drukach jako „Oscar Brandstetter” (i taki wariant przyjęto w tabelach), rzadziej z rozwinięciem: „Oscar Brandstetter Grav.-Impr., Leipzig”. W jednym druku występuje jako „Oscar Brandstetter, Leipzig 42560”.

⁹⁰⁴ Zakład Wierzbickiego występuje w nutach pod nazwą w języku polskim: „klisze i druk Zakładów Graficznych B. Wierzbicki i S-ka, Chmielna 61” „Zakł. Graf. B.Wierzbicki i S-ka”, „Zakłady Graficzne B. Wierzbicki i Sp. w Warszawie” oraz w wersji francuskiej, np.: „Stablissemens Graphiques B. Wierzbicki & Co. Varsovie” lub „Etablissements Graphiques, B. Wierzbicki & Co. Varsovie”.

	<ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia Społeczna Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich; <p>Całość:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia Społeczna Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich; – Imprimerie de Musique J. Tchokoloff, Kieff; – Litografia C. Witanowski⁹⁰⁵; – Szycharnia K. Drzewiecki.
Kruziński et Lewi	<p>Całość:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Litografia Mękarskiego.
Meloman	<p>Całość:</p> <ul style="list-style-type: none"> – litografia C. Witanowskiego.
Müller Julian	<p>Całość:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Litografia J. Müllera⁹⁰⁶. – Litografia M. Chodziec.
Orgelbrand Maurycy	<p>Całość:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Litografia Mękarskiego.
Rajchman i Frenkler	<p>Całość:</p> <ul style="list-style-type: none"> – litografia Mękarskiego.
Sadowski Stanisław	<p>Całość:</p> <ul style="list-style-type: none"> – litografia J. Konarzewskiego.
Sennewald Gustaw Karol	<p>Okładka:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Litografia C.G. Rödera w Lipsku; <p>Całość:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia M. Lewińskiego; – Litografia C.G. Rödera w Lipsku; – Litografia Mękarski (również W.G. Sennewald⁹⁰⁷)
Warszawskie Towarzystwo Muzyczne	<p>Całość:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Drukarnia i Litografia J. Cotty w Warszawie; – Grave et Imprimerie chez P. Jurgenson à Moscou.
Wydawnictwo Kasy Przeworności i Pomocy Warszawskich Pomocników	<p>Nuty:</p> <ul style="list-style-type: none"> – litografia C. Witanowskiego;

⁹⁰⁵ W przypadku L. Idzikowskiego zakład C. Witanowskiego pojawia się w wariantach: „Lit. C. Witanowski” oraz „C. Witanowski”.

⁹⁰⁶ W zbiorze gdańskich *varsavianów* tylko dwa druki zostały wydane i wydrukowane w zakładzie Müllera. Nazwa występuje raz w dwóch wariantach „chez Julien Müller” i w języku polskim „W lit. J. Müllera” z adresem: „Litogr. J. Müller rue des Senateurs No. 457b”.

⁹⁰⁷ I. Kossobudzki, *Stach* op. 2, sł. Or–Ot’a, wyd. 2., Warszawa: Gustaw Sennewald (Lit. Mękarski 40 Krak[owskie] Przed[mieście] Warszawa), cenz. 1898. Znak wyd. G 690 S. BG AMuz., nr inw. N 28969; sygn.: 78(0.068) Kosso I – Stach. W latach 1896–1901 właścicielem firmy G. Sennewald był Władysław Gustaw.

Księgarskich	Okładka: – Druk Piotra Laskauera; Całość: – drukiem Józefa Eberlego, Wiedeń VII ⁹⁰⁸ .
--------------	---

Powyższe zestawienie pozwala na wyselekcjonowanie zakładów drukarskich specjalizujących się w publikacjach nutowych (tabela 10):

Tabela 10. Drukarnie warszawskie specjalizujące się w publikacjach nutowych na przykładzie muzykaliów z lat 1875-1918 przechowywanych w zbiorach gdańskich

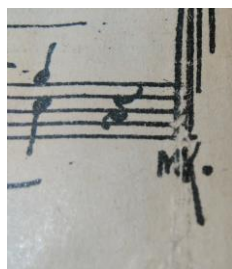
Drukarnia	Nakładca
Drukarnia A.T. Jezierskiego	Gebethner i Wolff.
Drukarnia i Litografia B.A. Bukaty w Warszawie	Gebethner i Wolff.
Drukarnia i Litografia Jana Cotty w Warszawie	– Gebethner i Wolff; – Warszawskie Towarzystwo Muzyczne.
Drukarnia L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza	Gebethner i Wolff.
Drukarnia M. Lewińskiego	G.K. Sennewald.
Drukarnia Piotra Laskauera	Gebethner i Wolff.
Drukarnia Rubieszewskiego i Wrotnowskiego w Warszawie	Gebethner i Wolff.
Drukarnia Społeczna Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich	– Gebethner i Wolff; – Leon Idzikowski.
Drukarnia W. Piekarniaka	Gebethner i Wolff.
Litografia C.G. Rödera w Lipsku	– Gebethner i Wolff; – G.K. Sennewald.
Litografia C. Witanowskiego	– „Echo Muzyczne” (bez udziału Rajchmana i Frendlera); – Ferdynand Hösick; – Gebethner i Wolff;

⁹⁰⁸ Joseph Eberle (1845-1921) był austriackim litografem, właścicielem firmy założonej w 1873 roku w Wiedniu. Jako specjalista od druków muzycznych, dzięki swojej innowacyjności bardzo szybko zyskał wysoką pozycję na rynku. Po kilkuletnim udziale w konsorcjum Erste Wiener Zeitungs Gesellschaft (EWZG) powrócił do samodzielnej działalności drukarskiej, choć EWZG zachowało prawa do wykorzystywania jego prac litograficznych, zob. B. Boisits, *Waldheim-Eberle*, [w:] *Oesterreichisches Musiklexikon online*, [online] http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_W/Waldheim-Eberle.xml#druck [dostęp 27.3.2018]. W zbiorze gdańskich nut tylko jeden egzemplarz został wydrukowany u Eberlego, zob. K. Meyerhold, *2 pieśni, Tak mi na świecie źle* op. 8 nr 1 [na głos i fortepian], sł. Z. Różyckiego, Warszawa: Wyd. Kasy Przechodności i Pomocy Warsz. Pomocników Księgarskich (drukiem Józefa Eberlego, Wiedeń VII), [ok. 1916]. 3 s. ; 35 cm. Znak wyd. K.656 P. BG AMuz., nr inw. N 46213; sygn.: 78(0.068) Meyer K - Pieśń 8/1.

	<ul style="list-style-type: none"> – Leon Idzikowski; – „Meloman”; – Michał Arct; – Wydawnictwo Kasy Przeworności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich.
Litografia i Sztycharnia Nut S. Orgelbranda S ^w ; Drukarnia Samuela Orgelbranda Synów u Gebethner i Wolffa	<ul style="list-style-type: none"> – Gebethner i Wolff ; – Rajchman i Frendler.
Litografia J.F. Konarzewski i J. Mękowski	<ul style="list-style-type: none"> – B. Rudzki; – Gebethner i Wolff .
Litografia J. Konarzewskiego ; Litografia i Sztycharnia Nut J. Konarzewski tylko u Gebethnera i Wolffa	<ul style="list-style-type: none"> – Gebethner i Wolff; – Stanisław Sadowski.
Litografia J. Müllera	Julian Müller.
Litografia Mękarskiego ; Pośpieszna Litografia i Sztycharnia Nut J. Mękarskiego u Gebethnera i Wolffa ; Litografia i Sztycharnia Nut J. Mękarskiego u F. Hösicka	<ul style="list-style-type: none"> – F. Hösick; – Gebethner i Wolff; – G.K. i W.G. Sennewald; – Kruziński et Lewi; – M. Orgelbrand; – M. Arct; – Rajchman i Frendler.
Sztycharnia K. Drzewiecki	<ul style="list-style-type: none"> – F. Hösick; – Gebethner i Wolff; – L. Idzikowski.;
Zakład Drukarski Gebethnera i Wolffa	Gebethner i Wolff.
Zakłady Graficzne B. Wierzbicki i Sp. w Warszawie	<ul style="list-style-type: none"> – F. Hösick; – Gebethner i Wolff.

W badanym zbiorze są także nuty wydane nakładem własnym przez kompozytora P. Maszyńskiego⁹⁰⁹, bez podania ma nazwiska drukarza bądź nazwy firmy typograficznej. Jest to faksymile autografu nut nieznaney osoby – pod podwójną kreską taktową znajdują się jednak inicjały „MK” (fot. 53), które prawdopodobnie oznaczają osobę, która sporządziła zapis nutowy.

⁹⁰⁹ P. Maszyński, *Ballada o pchle* na chór męski [4-głosowy a cappella], wiersz A. Krajewskiego, [nuty napisał MK], [Warszawa: nakł. komp.], [190?]. 5 s.; 29 cm. Faksymile autografu. BG AMuz., nr inw. N 41411; sygn.: 78(0.068) Maszy P - Balla.

Fot. 53. Prawdopodobnie inicjały autora zapisu nutowego w: *Ballada o pchle*, dz. cyt. Zdjęcie: Marta Walkusz

Większość nut z gdańskiego zbioru nie posiada opraw, a okładki pełnią równocześnie rolę stron tytułowych. Tylko w trzech egzemplarzach – w *Oeuvres pour le Piano*, vol. 1-3 F. Chopina – znaleziono wklejki introligatorskie (fot. 54) na oprawach (fot. 55).

Fot. 54. Nalepka „Introligatornia i Linijowanie Papieru L. Miernickiego, Elektoralna 10”⁹¹⁰, 20x17 mm w: F. Chopin, *Oeuvres pour le Piano*, vol. 1 de Frédéric Chopin, Varsovie: Gebethner et Wolff, [1877]. 217 s. ; 27 cm. Nouvelle edition en six volume. Znak wyd. G 816 W. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 31134; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Oeuvr 1. Zdjęcie: Marta Walkusz

⁹¹⁰ Zakład Introligatorski Ludwika Miernickiego przy ul. Elektoralnej nr 10 i nr 45, zob. ekslibrisy o sygn. E.5787 i E.6675 przechowywane w BN.

Fot. 55. Okładki trzech tomów dzieł F. Chopin, *Oeuvres pour le Piano*, vol. 1-3..., Varsovie: Gebethner et Wolff, [1877]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N31134-6; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Oeuvr 1-3. Zdjęcie: Marta Walkusz

Mimo, iż gdański zbiór muzycznych *varsavianów* wydanych w latach 1875-1918 jest skromnym wycinkiem całej wytwórczości warszawskich edytorów tego okresu, w pewnym zakresie ilustruje jednak jej swoistość, zwłaszcza jeśli chodzi o publikacje nutowe. Zbiór składający się z tylko 56 przypadkowych książek muzycznych nie może być w pełni reprezentatywny, choć i na jego przykładzie można odnotować pewne cechy ówczesnego edytorstwa w zakresie piśmiennictwa muzycznego. Przede wszystkim to, że także w obrębie tej niszowej tematyki największy udział mieli wydawcy najwięksi, kolejno: Gebethner i Wolff, M. Arct, J. Fiszer i F. Hösick. Drukowali oni również w najlepszych zakładach: w Warszawie m.in. u J. Noskowskiego i P. Laskauera oraz w Krakowie u W.L. Anczyca. M. Arct drukował książki także we własnej drukarni. Zauważyłam również, że wybrani przez nakładców drukarze w większości nie byli szczególnie wyspecjalizowani w drukarstwie muzycznym (wyjątek stanowi drukarnia A.T. Jezierskiego i B. Wierzbickiego).

Krótkie przykłady nutowe uzupełniające lub ilustrujące treść w książkach sporządzone są metodą ruchomej czcionki. Dołączone do publikacji rękopiśmienne dodatki nutowe powielono za pomocą litografii. W zbiorze jest również przykład książki będącej w całości litografowanym faksymile rękopisu⁹¹¹.

Tematyka książek muzycznych oscyluje wokół podstawowych zagadnień z zakresu teorii muzyki, następnie historii muzyki i estetyki muzycznej. Książki z tej kategorii pełniły w Warszawie rolę pierwszych polskich podręczników. Następną dużą grupę stanowią zbiory tekstów pieśni ludowych zebranych przez Z. Glogera i wydawnictwa zbiorowe o tematyce społecznej z krótkimi dodatkami nutowymi, biografie (F. Chopina i S. Moniuszki) oraz

⁹¹¹ H. Makowski, I. Pilecki, *Zasady harmonii ułożone...*dz. cyt.

słowniczki terminologii muzycznej. Pozostałe książki obejmują szeroko pojętą popularyzację muzyki z przeznaczeniem dla odbiorcy profesjonalnego, zawierające szczegółowe omówienia i analizy utworów.

O wiele dokładniej można scharakteryzować edytorstwo muzyczne na podstawie gdańskiego zasobu *varsavianów* nutowych. Przede wszystkim należy stwierdzić, że nie było w Warszawie w okresie 1875-1918 żadnego wydawcy specjalizującego się wyłącznie w publikacji nut. Największy udział w warszawskim rynku nutowym mieli kolejno: Gebethner i Wolff, F. Hösick, M. Arct, G.K. Sennewald oraz L. Idzikowski”, a także nuty wydawane nakładem czasopisma „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne. Zlecano druk nut zarówno drukarniom warszawskim, jak i zagranicznym (w gdańskich zbiorach nie znalazłam polskich drukarni spoza Warszawy i z innych zaborów). Gdańskie *varsaviana* przebadalam przede wszystkim pod kątem druku samego zapisu nutowego. Wynikiem tych badań jest wyselekcjonowanie 18 drukarzy warszawskich, którzy w latach 1875-1918 byli wyspecjalizowani właśnie w drukowaniu zapisu nutowego (zob. tabela 9).

Większość druków nutowych to kilkustronicowe zeszyty, wydane w dużym formacie (30-35 cm). Każdy zeszyt zawiera jeden utwór, nie posiada oprawy, a strona tytułowa pełni funkcję okładki. Wyjątkiem pod tym względem jest opublikowany przez Gebethnera i Wolffa w 1877 roku trzytomowy zbiór *Oeuvres pour le Piano*, F. Chopina, oprawiony i wydany w mniejszym formacie (27 cm).

Także pod względem muzycznym, badany księgozbiór w dużym stopniu stanowi odzwierciedlenie ówczesnej warszawskiej „wyższej” kultury muzycznej. Są to przede wszystkim wokalne-instrumentalne i instrumentalne utwory muzyczne twórców żyjących w XIX (w tym wybór dzieł F. Chopina z lat 1902-1915 z cyklu „Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński...”) oraz na przełomie XIX i XX wieku. Przeważają pieśni na jeden głos i fortepian oraz transkrypcje fortepianowe popularnych arii i duetów z oper. Liczne są również utwory chóralne i fortepianowe. W zbiorze znajdują się także wyciągi fortepianowe całych oper: *Halki*, *Hrabiny*, *Strasznego dworu* i *Verbum nobile* S. Moniuszki. Cennym nabytkiem jest litografowane faksymile jedynej pełnej partytury *Mildy*, kantaty mitologicznej litewskiej S. Moniuszki wydanej w 1909 roku.

W gdańskim zbiorze znalazłam wiele przykładów popularnych serii wydawniczych zarówno w obrębie muzyki wokalne-instrumentalnej, jak i instrumentalnej. Większość dzieł

fortepianowych została wydana w dwóch seriach dydaktycznych: R. Strobla wydanej przez Gebethnera i Wolffa oraz „Le Programme des Professeurs Choix de Compositions de Piano Classées...” F. Hösocka.

* * *

Po I wojnie światowej na Wybrzeże przyjechali artyści z różnych ośrodków muzycznych z inicjatywą zapoczątkowania polskiego życia muzycznego. Powstało również kilka szkół muzycznych. Po zakończeniu II wojny światowej, niemal natychmiast wznowiono proces rozwoju kultury muzycznej w Trójmieście. Ogromny w tym udział mieli muzycy zarówno powracający na Wybrzeże, jak i przyjeżdżający m.in. z Warszawy w celu reaktywacji szkolnictwa muzycznego oraz działalności koncertowej. Powołanie w 1947 roku PWSM w Sopocie pociągało za sobą potrzebę stworzenia bogatej biblioteki muzycznej. Z powodu braku w Trójmieście wydawnictwa muzycznego, księgozbiór kompletowano przede wszystkim z darów oraz poprzez przejęcie zbiorów ponemieckich (biblioteka od początku skupiała się przede wszystkim na realizacji celów naukowych i dydaktycznych uczelni, a więc gromadzeniu podręczników i skryptów dla studentów oraz materiałów nutowych). Podobna sytuacja istniała również w Bibliotece Rady Miasta Gdańska (dzisiejszej BG PAN), w której w 1946 roku rewindykowano ok. 80 tysięcy pozycji, a drugie tyle skompletowano z darów prywatnych i znalezisk oraz przydziałów z Ministerstwa Oświaty. Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego, choć powstała w 1970 roku, łączy księgozbiory z lat czterdziestych Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Biblioteki Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie oraz zbiory ponemieckie. Również w zbiorach utworzonej w 1986 roku Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej można znaleźć w większości niemieckie publikacje z XIX oraz przełomu XIX i XX wieku, pochodzące z darów prywatnych oraz na drodze wymiany. Od profilu oraz historii danej księżnicy zależały szanse odnalezienia warszawskich muzykaliów wydanych w latach 1875-1918, biorąc pod uwagę fakt, iż tuż po wojnie m.in. do Gdańska przyjeżdżali muzycy nie tylko aktywni scenicznie, ale również dydaktycy, dysponujący własnymi księgozbiorami wykorzystywanymi w wieloaspektowej działalności. Choć temat proveniencji warszawskich druków muzycznych będzie poruszany w rozdziale piątym, warto już teraz wspomnieć, że poszukując *varsavianów* w BG AMuz. wiedziałam, że wiele z nich może pochodzić ze spuścizn tych muzyków, którzy w latach czterdziestych przyjechali na

Wybrzeże i którzy przez wiele lat prowadzili działalność koncertową lub dydaktyczną m.in. w PWSM (obecnie: Akademia Muzyczna). W przypadku pozostałych bibliotek gdańskich, proveniencja muzykaliów warszawskich była wielką niewiadomą. Podstawowym zadaniem wobec postawienia mojej hipotezy badawczej była więc identyfikacja interesujących mnie *varsavianów* najpierw przy pomocy katalogów bibliotecznych (jedynie w Wojewódzkiej Bibliotece Pedagogicznej zbiory przeszukał bibliotekarz, notabene żadnych warszawskich druków nie znaleziono), a następnie zweryfikowanie tych opisów z autopsji (w przypadku BG AMuz. miałam możliwość bezpośredniego dostępu do szaf, w których przechowywane są druki wydane do 1918 roku, spis *varsavianów* został więc sporządzony z natury). Rezultatem tego postępowania badawczego jest identyfikacja 374 tytułów nut i 56 książek, które można zaliczyć do interesujących mnie druków, następnie ich analiza typograficzna i bibliograficzna oraz charakterystyka pod względem zawartości muzycznej. Jednym z istotnych zagadnień jest ocena wartości dokumentacyjnej zbioru w badaniach nad muzycznym ruchem wydawniczym w Warszawie w okresie 1875-1918, m.in. ze względu na problemy z datacją druków nutowych, możliwość wyodrębnienia drukarzy *stricte* muzycznych i prześledzenie ich współpracy z edytorami, reprezentatywność w obrębie popularności serii wydawniczych, szczególnie instrumentalnych cykli dydaktycznych, a w zakresie piśmiennictwa muzycznego przede wszystkim ze względu na zakres tematyczny – oczywiście nie jest to pełna reprezentatywność, bowiem brakuje tutaj m.in. edycji jarmarcznych, np. pieśni nowiniarskich⁹¹², co wynika zapewne z upodobań i potrzeb artystycznych oraz dydaktycznych kolekcjonerów, których druki złożyły się na gdański zbiór warszawskich muzykaliów.

Ostatnim, zasadniczym moim zadaniem badawczym była właśnie analiza tego zbioru pod względem proveniencyjnym, którego celem jest odtworzenie drogi, jaką przebyły badane *varsaviana* od momentu wydania, aż do półki bibliotecznej. Przebieg oraz wyniki tej analizy będą przedstawione w rozdziale piątym.

⁹¹² Zob. m.in. P. Grochowski, *Straszna zbrodnia rodzonej matki. Polskie pieśni nowiniarskie na przełomie XIX i XX wieku*, Toruń 2010.

Rozdział 5. Proweniencja warszawskich druków muzycznych z lat 1875-1918 przechowywanych w repozytoriach gdańskich

W poprzednim rozdziale rozprawy przedstawiłam wydawców i zakłady poligraficzne, w których wydrukowano warszawskie muzykalia przechowywane obecnie w gdańskich bibliotekach. W niniejszym staram się ukazać drogę, jaką *varsaviana* przebyły trafiając w za pośrednictwem różnych właścicieli do gdańskich zbiorów bibliotecznych. Przedstawiam ją poprzez prezentację znaków księgarskich oraz odręcznych wpisów, ekslibrisów i pieczęci własnościowych zachowanych na badanych drukach. W przypadku analizy proveniencji wykorzystałam również dostępną dokumentację dotyczącą nabycia przez biblioteki gdańskie muzykaliów będących przedmiotem moich studiów.

5.1. Znaki księgarskie

Zanim publikacje muzyczne trafiły do prywatnych użytkowników przeszły przez rozmaite punkty kolportażowe, w tym oczywiście księgarnie. Świadczą o tym m.in. pieczętki odbite na drukach nutowych i książkach z gdańskich zbiorów. Z ich treści wynika, że warszawskie muzykalia były dystrybuowane zarówno na terenie zaboru rosyjskiego – głównie w Warszawie (i m.in. w Łodzi), jak i w miastach z innych zaborów – m.in. w Poznaniu, Krakowie, Toruniu, Gnieźnie, Inowrocławiu, Katowicach, Lwowie i Wilnie. Z wymienionych miast pochodzą księgarnie, których pieczętki znalazły się na gdańskich *varsavianach*.

Nazwy księgarni znalezionych na drukach zostały spisane z pieczętek i uszeregowane chronologicznie według ustalonego okresu działalności firm lub dat wydania druków oznaczonych pieczętkami księgarskimi:

Warszawa:

- „Skład nut E. Wende i Ska Warszawa” (1865-1928⁹¹³),
- „Libraire & Magazine de Musique H. Trenkler, Varsovie: Rue [...]”⁹¹⁴ (1877-189?⁹¹⁵),

⁹¹³ Firma E. Wende i Sp. została utworzona w 1858 roku. Jednakże dopiero po przeniesieniu jej na róg ul. Krakowskie Przedmieście 214a (9) i ul. Królewskiej księgarnia posiadała w swej ofercie nuty, zob. J. Długosz, *Wende Edward*, [w:] *SPKP*, s. 944. Por. J.K. Kratzer, *Ujrzałem raz*, [pieśń] [na głos i fortepian], sł. J. Chęciński. Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza, Nowogrodzka No. 17), [1905-1907]. 5 s. ; 35 cm. (Kłosa z Naszej i Obcej Niwy, Zbiór Pieśni i Piosnek na Jeden i Dwa Głosy z Towarzyszeniem Fortepianu). BG AMuz., nr inw. N 44606; sygn. 78(0.068) Kratz K – Ujrza; BN, sygn. Mus.III.161.891.

- „Księgarnia i Skład Nut Muzycznych G. Sennewalda w Warszawie: Krak. Przed. 7” (1897-1905⁹¹⁶),
- „K. Szadkowski, Skład nut, Warszawa: Marszałkowska 58”⁹¹⁷ (1904⁹¹⁸-?),
- „Kazimierz Idzikowski, Księgarnia i Skład Nut, Nowy Świat 21”⁹¹⁹ (1904-1919⁹²⁰),
- „Gebethner i Wolff, Księgarnia i Skład Nut, Warszawa: Zgoda 12”⁹²¹ ; „Gebethner i Wolff. Libraire et Magasin de Musique, Varsovie”⁹²² ; „Gebethner i Wolff, Varsovie: Nowosienna 9”⁹²³ (1905-1944/1950⁹²⁴),
- „Księgarnia i Skład Nut Ludwika Fiszera, Varsovie”⁹²⁵ (1911-1928⁹²⁶),

⁹¹⁴ W. Troschel, *Pieśń ludowa wenecka*, poezja Mirona [na głos i fortepian], Warszawa: nakładem Gustawa Sennewald (Inst. Lith. de C.G. Röder, Leipzig), [ok. 1895]. 5 s. ; 32 cm. BG AMuz., nr inw. N 44591; sygn. 78(0.068) Trosch W - Pieśń.

⁹¹⁵ Henryk Trenkler posiadał księgarnię przy ul. Wierzbowej 4, zob. K. Kowalczyk, *Księgarstwo warszawskie...*, s. 222.

⁹¹⁶ Chodzi o Władysława Gustawa, por. A. Lewandowska, *Sennewald Władysław Gustaw*, [w:] *SPKP*, s. 809. Por. S. Moniuszko, *Z Piosnek Wieśniaczych* [na mezzosopran lub baryton z tow. fortepianu], sł. J. Czeczot, wyd. nowe przejr. i oprac. przez W. Rzepko (nadbitka z Trzeciego Śpiewnika domowego, nr 8). Warszawa: Gebethner i Wolff (Oscar Brandstetter, Leipzig 42560), cenz. 1897. 3 s. ; 31 cm. BG AMuz., nr inw. N 44425; sygn. 78(0.068) Moniu S – Zpios; BN, sygn. Mus.III.127.823 ; Mus.III.63.114/8.

⁹¹⁷ P. Mascagni, *Kocha – nie kocha* [na głos i fortepian], sł. pol. sł. W. Rapackiego (syna). Warszawa: Nakładem Redakcji Echa muz. teatr. i art. Rajchman i Frenkler Senatorska 26 (Lit. i Szt. Nut S. Orgelbranda S^w), [1900-1910], s. 854-856 ; 33 cm. (Echo ; No. 437). BG AMuz., nr inw. N 44489; sygn. 78(0.068) Masca P – Kocha.

⁹¹⁸ W 1904 roku w budynku przy ul. Marszałkowskiej 58 dobudowano oficyny, więc prawdopodobnie wówczas rozpoczęła działalność Księgarnia Szadkowskiego. O księgarzu brak informacji źródłowych i w literaturze przedmiotu.

⁹¹⁹ C. Czerny, *Choix d'études* op. 740: *L'art de délier les doigts = Wyrobienie sprawności palcowej = Kunst der Fingerfertigkeit*, Z. 2 [pour piano], wybrał, przejrzał i opalcował Ludwik Urstein ; zalecony przez Radę Pedagogiczną Instytutu Muzycznego Warszawskiego. Varsovie: Édition M. Arct, [1910]. 31 s. ; 34 cm. BG AMuz., nr inw. N 10923; sygn. 78(0.068) Czern C – Choix 2; BN, sygn. Mus.III.147.211/2 z. 2 ; Mus.III.101.950/2 z. 2.

⁹²⁰ J. Rogala, *Idzikowski Kazimierz*, [w:] *SPKP*, s. 347.

⁹²¹ S. Moniuszko, *Verbum nobile*, opera w jednym akcie, partytura fortepianowa, wyd. nowe przejrzone i poprawione przez P. Maszyńskiego; sł. J. Chęciński. Warszawa ; Kraków: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff i G. Gebethner i spółka, [1910]. 87 s. ; 31 cm. BG AMuz., nr inw. N 41112; sygn. 78(0.068) Moniu S – Verbu.

⁹²² M.in. O. Nicolai, *Lustige Weiber von Windsor*, [ouverture], Varsovie: chez F. Hösick, Rue des Sénateurs No. 496, [1890], 19 s. ; 32 cm. (Ouvertures Favorites pour Piano à 4 Mains ; no. 5). BG AMuz., nr inw. N 57119 (dzieło współprawne); sygn. 78(0.068) Rzepk A – Remin; BN, sygn. Mus.III.80.106.

⁹²³ M. Karłowicz, *Przed nocą* na jeden głos [baryton] z towarzyszeniem fortepianu op. 3, no. 6, sł. Z. Krasińskiego. Warszawa: Nakładem Michała Arcta, [1898]. 3 s. ; 34 cm. (Drugi Śpiewnik). BG AMuz., nr inw. N 47541; sygn. 78(0.068) Karlo M - 2 Śpiew 3/6; BN, sygn. Mus.III.62.456/6.

⁹²⁴ Gmach, w którym mieściła się księgarnia (tzw. Filia II warszawska, zob. *Z dziejów firmy Gebethner i Wolff...*, s. 25) znajdował się dokładnie w rogu ulic: Sienna (Nowosienna)/Sienkiewicza 9 i Zgoda 12. Budynek został zniszczony podczas powstania warszawskiego, ale księgarnię reaktywowano jeszcze w latach 50. XX wieku zanim budynek ostatecznie rozebrano, zob. *Gmach firmy wydawniczej Gebethner i Wolff, Sienkiewicza 9 róg Zgoda 12*, [online] <http://www.warszawa1939.pl/obiekt/gebethner> [dostęp 13.2.2019].

- „Leon Idzikowski w Kijowie, Skład Nut, Warszawa”⁹²⁷ ; „Leon Idzikowski. Skład nut, Warszawa: Marszałkowska 119”⁹²⁸ (1911-1936⁹²⁹),
- „Skład nut. M. Arct, Warszawa: Nowy Świat 35”⁹³⁰ (1914-1940⁹³¹),
- „Skład Feliks Gumiński”⁹³² ; „Wydawnictwo Składu Nut „F. Gumiński” Warszawa - Nowy Świat 70”⁹³³ (192?-? ⁹³⁴),
- „Kuncewicz i Hofman, dawniej St. Sadowski, Księgarnia i Skład Nut, Warszawa: Marszałkowska 31”⁹³⁵ (1920-1933⁹³⁶),
- „M. Arct, Zakłady Wydawnicze w Warszawie”⁹³⁷ (1922⁹³⁸-1945⁹³⁹),
- „Czesław Kozłowski, Księgarnia-Skład nut-Czytelnia, Marszałkowska, róg Wspólnej”⁹⁴⁰ (1933-[1939]⁹⁴¹).

⁹²⁵ F. Liszt, *Valse de l'Opera Faust de Gounod*, pour piano, rev. Rodolphe Strobl. Varsovie: Gebethner & Wolff, cenz. 1903. 19 s. ; 34 cm. (Choix des compositions classiques et modernes revues, doigtées et classées par ordre de difficulté par Rodolphe Strobl ; VI/6). BG AMuz., nr inw. N 48489; sygn. 78(0.068) Liszt F - Valse F.

⁹²⁶ F. Kotowski, *Fiszler Ludwik*, [w:] SPKP, s. 226-227.

⁹²⁷ H. Bemberg, *Pieśń Hindusa = Chant Hindou: Rozpacz = Désespérance* [na głos i fortepian], tłum. Max. Radziszewskiego. Warszawa: F. Hösick (Stich und Druck der Röder's Officin ; Sztucharnia K. Drzewiecki), [cenz. 1888]. 6 s. ; 34 cm. (Reszke Album ; 29). BG AMuz., nr inw. N 44368; sygn. 78(0.068) Bembe H – Pieśń; BN, sygn. Mus.III.150.373.

⁹²⁸ L. van Beethoven, *Ukojenie = Apaisement*, [na głos i fortepian], sł. pol. S. Milner. Warszawa: Gebethner i Wolff (C. Witanowski, Oboźna 9), [1913⁹²⁸]. 5 s. ; 33 cm. (Lira. Zbiór śpiewów [...] na 1 i 2 głosy z tow. fortepianu ; 255). BG AMuz., nr inw. N 44369; sygn. 78(0.068) Beeth L – Ukoje; BN, sygn. Mus.III.109.911.

⁹²⁹ J. Rogala, *Idzikowski Leon*, [w:] SPKP, s. 347-348.

⁹³⁰ W. Heiser, *Na grobie* op. 30 [na głos i fortepian], sł. pol. W. Rapackiego, syna. Warszawa: Wydawnictwo Michała Arcta, [1890-1915⁹³⁰]. 7 s. ; 33 cm. (Wybór śpiewów salonowych ; 20). BG AMuz., nr inw. N 44356; sygn. 78(0.068) Heise W – Nagro; BN, sygn. Mus.III.163.870 ; Mus.III.163.871 ; Mus.III.150.115.

⁹³¹ Od 1945 roku księgarnia działała pod nazwą Stanisław Arct, Spółka z ogr. odp., zob. F. Pieczętkowski, *Arct Stanisław Jan*, [w:] SPKP, s. 17.

⁹³² M. Bruch, *Fantaisie* op. 14 no. 2 pour Piano, Varsovie: Gebethner & Wolff, [przed 1900]. 7 s. ; 34 cm. (Choix des Compositions Classiques et Modernes rev. Rodolphe Strobl V ; No.12). BG AMuz., nr inw. N 47750; sygn. 78(0.068) Bruch M – Fanta 14/2; BN, sygn. Mus.III.118.861.

⁹³³ F. Schubert, *Serenada = Serenade* DV 957/4 [na głos z towarzyszeniem fortepianu], sł. z franc. przeł. J. Chęciński. Warszawa: F. Hösick (Zakł. Graf. B.Wierzbiicki i S-ka), [1890–1905]. 7 s. ; 33 cm. BG AMuz., nr inw. N 47630; sygn. 78(0.068) Schub F – Seren.

⁹³⁴ F. Gumiński (1893-1941) do lat 20. XX wieku pracował u Gebethnera i Wolffa, następnie założył własny skład i wydawnictwo nut, zob. H. Tadeusiewicz, I. Treichel, *Straty osobowe księgarstwa polskiego w latach 1939-1945*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum” 1993, Nr 4, s. 28.

⁹³⁵ W. Troschel, *Modlitwa do Boga*, śpiew religijny na śpiew i fortepian lub organ. Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [po 1913]. 5 s. ; 34 cm. (Caecilia. Serja I. ; 103). BG AMuz., nr inw. N 46209 ; N 46210; sygn. 78(0.068) Trosc W – Modli.

⁹³⁶ M. Fuksiewicz, *Kuncewicz Mieczysław*, [w:] SPKP. Suplement, s. 115.

⁹³⁷ S. Moniuszko, *Znasz-li ten kraj? = Connais-tu le pays?*, ułożył na fortepian H. Melcer. Wyd. 3. Warszawa: Towarzystwo Muzyczne w Warszawie – Sekcja im S. Moniuszki ; sgł. Gebethner i Wolff (M. R. Co. Leipzig ; Oscar Brandstetter, Leipzig), [po 1908]. 7 s. ; 34 cm. BG AMuz., nr inw. N 645; sygn. 78(0.068) Moniu S – Znasz; BN, sygn. Mus.III.66.233 ; Mus.III.90.574 ; Mus.III.83.337.

⁹³⁸ F. Pieczętkowski, *Arct Stanisław Jan*, [w:] SPKP, s. 17.

⁹³⁹ Tenże, *Arct Zygmunt*, [w:] SPKP, s. 16.

Łódź:

„L. Fischer. Księgarnia i skład nut. Łódź”⁹⁴² (1882-1918⁹⁴³).

Wilno:

- „Księgarnia i skład nut, „Kultura”, Wilno Ś-to Jerska 7”⁹⁴⁴ (1908⁹⁴⁵),
- „Księgarnia Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego, Skład Nut, Wilno, Królewska 1”⁹⁴⁶ (1922⁹⁴⁷-1929⁹⁴⁸),

Kraków:

⁹⁴⁰ S. Moniuszko, *Kozak* [pieśń na głos i fortepian]. Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski, Warecka 7 ; Zakłady Graficzne B. Wierzbicki i Sp. w Warszawie, Chmielna 61), cop. 1917. 3 s. ; 33 cm. BG AMuz., nr inw. N 44430; sygn. 78(0.068) Moniu S – Kozak.

⁹⁴¹ Cz. Kozłowski (daty życia nieznane) prowadził od 1933 roku księgarnię oraz czytelnię w nieistniejącej już dzisiaj kamienicy u zbiegu ulic Marszałkowskiej 82 i Wspólnej 44, zob. A. Maruszewska, *Pokrewne dusze. Świat Lucy Maud Montgomery w Polsce. Śladami polskich wydawców Maud*. Cz. 5, [online] <https://pokrewne-dusze-maud.blogspot.com/2017/02/sladamipolskichwydawcowmaudcz5.html> [dostęp 13.2.2019].

⁹⁴² F.W. Kücken, *Serenada Maurytańska*, sł. pol. R. Nowiny. Warszawa: nakładem G. Sennewalda (w Lit. Mękarskiego, Krakowskie Przedmieście 38 w Warszawie), cenz. 1882. 7 s. ; 34 cm (Arion, zbiór pieśni, ary i duetów do śpiewu z fortepianem zebranych staraniem Wilhelma Troschla, [nr] 7). BG AMuz., nr inw. N 44355; sygn. 78(0.068) Kucke FW – Seren.

⁹⁴³ L. Fiszer (Fischer) w 1882 roku kupił księgarnię przy ul. Piotrowskiej 17, w 1884 przeniósł ją na ul. Zawadzka 1, a w 1896 na Piotrowską 48, zob. J. Jaworska, *Fiszer Ludwik (Fischer)*, [w:] *SPKP*, s. 223-224. Prawdopodobnie od 1918 roku, po kolejnej przeprowadzce, już pod kierownictwem żony Fiszera - Melanii (1864-?) nazwa firmy została spolszczona na „Ludwik Fiszer”, zob. *Piotrkowska 47, nr hip. 786 (do 1850 r. - 116)*, [online] https://piotrkowska-nr.pl/Piotrkowska_47 [dostęp 14.2.2019].

⁹⁴⁴ G. Bizet, *Carmen: piosenka Don Jose z II aktu opery* na głos tenorowy z towarzyszeniem fortepianu, [sł.: Henry Meilhac i Ludovic Halevy wg Prospera Merimee]. Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. W. Grosse a Moscou Mylnicoff per prop. maison), cenz. 1893. 5 s.; 35 cm. (Opera w Salonie, Wyjątki z Oper Włoskich, Francuzkich i Niemieckich ; No. 3). BG AMuz., nr inw. N 1335 ; N 2069; sygn. 78(0.068) Bizet G – Carme II–Jos.

⁹⁴⁵ Dokładny czas działalności księgarni nie jest znany. Data została przyjęta na podstawie anonsu, zob. „Kurier Litewski” 1913, nr 26, s. 4, [online] <http://elibrary.mab.lt/bitstream/handle/1/18013/174729m1913n26.pdf?sequence=27&isAllowed=y> [dostęp 14.2.2019]. Nie jest to raczej Księgarnia i Skład Nut „Kultura” założona w 1908 roku przez działacza społecznego i archeologa Wandalina Szukiewicza (1852-1919) oraz księgarzy: Benona Perzyńskiego (1883-1957) i Zygmunta Nagrodzkiego (1865-1937). Aleksander Śniezko twierdzi bowiem, że księgarnia ta miała charakter efemeryczny (funkcjonowała prawdopodobnie przez zaledwie rok) i znajdowała się przy ul. Dominikańskiej 14, a nie Prospekt Ś-to Jerski, zob. A. Śniezko, *Nagrodzki Zygmunt*, [w:] *SPKP*, s. 619.

⁹⁴⁶ E.H. Grieg, *Jour de la noce = Hochzeitstag aus Troidhaugen* D-dur op. 65 no. 6, [pour piano seul]. Warszawa ; Kieff: Leon Idzikowski (Szytych. K. Drzewiecki ; Drukarnia Społeczna Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich, Pl. Grzybowski 3/5), [1913–1914?]. 9 s. ; 35 cm. (Choix des Compositions en Vogue). BG AMuz., nr inw. N 43541; 78(0.068) Grieg E – Lyris VIII-65/6.

⁹⁴⁷ Zob. *Katalog Księgarni Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego, Spółka Akc. w Wilnie, ul. Królewska 1, Wilno 1924*, s. 4, [online] <http://www.kpbc.ukw.edu.pl/dlibra/plain-content?id=29901> [dostęp 14.2.2019]. Według Ireny Treichel Księgarnia powstała w 1919 roku, zob. I. Treichel, *Hniedziewicz Piotr*, [w:] *SPKP. Suplement*, s. 69.

⁹⁴⁸ Do 1929 roku firmą kierował Piotr Hniedziewicz (1890-1976). Brak informacji o dalszej jej działalności, zob. Taz, tamże.

- „D.E. Friedlein, Księgarnia, Kraków, Rynek 17”⁹⁴⁹ (1832-1956⁹⁵⁰),
- „S.A. Krzyżanowski, Księgarnia i Skład Nut w Krakowie”⁹⁵¹ (1870-1964⁹⁵²),
- „G. Gebethner i Sp. Skład Nut, Kraków, Rynek 23”⁹⁵³ (1875-1918⁹⁵⁴),
- „Księgarnia i Skład Nut Leona Frommera w Krakowie (Szewska 7)”⁹⁵⁵ (1879-1939⁹⁵⁶),
- „Księgarnia, czytelnia L. Zwoliński i Spółka w Krakowie. Skład i wypożyczalnia nut”⁹⁵⁷ (1892-1903⁹⁵⁸),

⁹⁴⁹ M. Karłowicz, *Na spokojnem morzu* op. 3, no. 4 na jeden głos [baryton] z towarzyszeniem fortepianu, sł. K. Tetmajera (Zamyślenia XII). Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta (Nakładem Michała Arcta), [1898]. 3 s. ; 34 cm (Drugi Śpiewnik). BG AMuz., nr inw. N 47542; 78(0.068) Karło M - 2 Śpiew 3/4; BN, sygn. Mus.III.62.456/4 ; Mus.III.87.612/4.

⁹⁵⁰ Księgarnia prowadzona przez Daniela Edwarda Friedleina (1802-1855), następnie przez jego syna Józefa Edwarda (1831-1917) i kolejnych spadkobierców, zob. Z. Żebrowska, *Friedlein Daniel Edward*, [w:] SPKP, s. 233-234, por. F. Pieczętkowski, *taż, Friedlein Józef Edward*, [w:] SPKP, s. 234.

⁹⁵¹ O. Crémieux, *Prośba = Priere, valse chantée* [pieśń na sopran z towarzyszeniem fortepianu], sł. pol. W. Rapackiego (syna). Warszawa ; Lublin: Gebethner i Wolff, [po 1910]. 5 s. ; 34 cm. (Co Śpiewa Warszawa: wybór pieśni, piosnek i kupletów ; No. 10). BG AMuz., nr inw. N 47560; sygn. 78(0.068) Cremi O – Prośb.

⁹⁵² Księgarnię założył w 1870 roku Stanisław Andrzej Krzyżanowski (1836-1922). W latach 1909-1964 prowadził ją jego syn Marian (1880-1964), zob. I. Lechert, *Krzyżanowski Stanisław Andrzej*, [w:] SPKP, s. 479 i F. Pieczętkowski, *Krzyżanowski Marian*, tamże, s. 479-450, por. A. Ruta, *Od wypożyczalni księzek do księgarni wydawniczej Firma Stanisława Andrzeja Krzyżanowskiego w Krakowie w latach 1870-1900*, „Sztuka Edycji” 2013, vol. 4: *Dziewiętnastowieczny rynek wydawniczy*, [online] <http://dx.doi.org/10.12775/SE.2013.004> [dostęp 13.2.2019].

⁹⁵³ C. Chaminade, *Gdy powiesz mi = Tu me dirais* [na głos i fortepian], sł. pol. Wł. Sterlinga. Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. J. Mękarski, ul. Aleksandrja 17 ; Warszawskie Towarzystwo Akcyjne Artystyczno-Wydawnicze), [1902-1904]. 5 s. ; 34 cm. (Lira ; 76). BG AMuz., nr inw. N 46234; sygn. 78(0.068) Chami C – Tumed.

⁹⁵⁴ W 1874 roku Władysław Anczyc kupił Księgarnię i Wydawnictwo Dzieł Katolickich Naukowych i Rolniczych W. Jaworskiego na zlecenie firmy Gebethner i Wolff. Od 1875 roku księgarnia nosiła nazwę Gebethner i Spółka, zob. K. Konarska, *Gebethner Gustaw Adolf*, [w:] SPKP, s. 249, por. *Z dziejów firmy Gebethner i Wolff...*, s. 16. Do 1918 roku filia krakowska prowadziła wyłącznie działalność księgarską. Od 1919 roku zmieniła nazwę na Gebethner i Wolff - filia w Krakowie i zajęła się działalnością księgarsko-wydawniczą, zob. M. Pieczonka, *Wydawcy literatury pięknej w Krakowie w latach 1918-1939*, Kraków 2003, [w:] Repozytorium Uniwersytetu Pedagogicznego, [online] <http://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/2794/09--Wydawcy-literatury--Pieczonka.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [dostęp 13.2.2019].

⁹⁵⁵ W. Żeleński, G. Roguski, *Nauka harmonji oraz pierwszych zasad kompozycji* ułożona przez Professorów Harmonji i Kontrapunktu w Instytucie Muzycznym Warszawskim. Dzieło przyjęte przez Instytut Muzyczny Warszawski. Warszawa: Nakład i własność Autorów, skład główny w Księgarni F. Hösocka (druk J. Noskowskiego), 1877. XVI, 288 s. ; 23 cm. BG PAN, sygn. II 68138 ; BN, sygn. 146.939 ; 156.534.

⁹⁵⁶ F. Pieczętkowski, *Frommer Leon*, [w:] SPKP, s. 236.

⁹⁵⁷ C.F. Gounod, *Mélodie Ce que je suis sans toi = Gdy mam bez Ciebie żyć* [na głos i fortepian], sł. pol. J. Chodakowskiego. Warszawa: G. Sennewald (Lit. Mękarski 40 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz. 1884. 7 s. ; 33 cm. (Euterpe, Zbiór ulubionych Aryi z Oper i Romansów Obcych w Przekładzie Polskim / Zebranych Staraniem Jana Quattriniego. Serya Druga ; 2). BG AMuz., nr inw. N 47559; sygn. 78(0.068) Gouno C – Mélod.

⁹⁵⁸ W 1892 roku Zwoliński przeniósł księgarnię na ul. Grodzką 40 i prowadził pod nazwą: L. Zwoliński i Sp., księgarnia, skład nut, wypożyczalnia nut i księzek, ekspedycja pism periodycznych oraz skład główny wydawnictw księgarni T. Paprockiego i Sp. w Warszawie, zob. M. Kłossowska, *Zwoliński Leonard*, [w:] SPKP, s. 1029.

- „A. Piwarski i Ska Księgarnia, Skład i Wypożyczalnia Nut Kraków, św. Jana 3”⁹⁵⁹ (1898-1932⁹⁶⁰),
- „Wypożyczalnia Nut »Symfonia«, Kraków, Sławkowska 23”⁹⁶¹ (ok. 1914⁹⁶²),
- „Księgarnia Polska i Skład Nut Fr. Eberta, Sławkowska 9 w Krakowie”⁹⁶³ (1909-1943⁹⁶⁴).

Lwów:

- „Władysław Zadurów, skład i wypożyczalnia nut, Lwów: ul. Akademicka 1. 8”⁹⁶⁵ (1899-1913⁹⁶⁶),
- „Magazyn Nut Bernarda Połonieckiego we Lwowie” (1902-1939⁹⁶⁷)⁹⁶⁸,
- „G. Seyfartha Magazyn Nut, Lwów [dalej pieczęć nieczytelna⁹⁶⁹]”⁹⁷⁰ (1905⁹⁷¹-?).

⁹⁵⁹ H. Łopuska-Wyleżyńska, *Chanson sans paroles* op. 2, pour piano, rev. R. Strobl. Varsovie: Gebethner & Wolff, [1905-1910⁹⁵⁹]. 7 s. ; 31 cm. (Choix de Compositions Classiques et Modernes pour Piano Degré 5 ; 245). BG AMuz., nr inw. N 1798; sygn. 78(0.068) Łopus-W H – Chans; BN, sygn. Mus.III.81.554.

⁹⁶⁰ Księgarnia została założona w 1897 roku przez Antoniego Piwarskiego (1868-1929), Jana Drozdowskiego (daty życia nieznane) oraz Teodora Gieszczykiewicza (1855-1937). W 1898 roku Piwarski i Gieszczykiewicz wykupili ją i przyjęli nazwę: Antoni Piwarski i Sp., Księgarnia Muzyczna, Wypożyczalnia Nut. Po śmierci Piwarskiego, Gieszczykiewicz prowadził ją sam, od 1933 pod własną nazwą, zob. G. Schmager, *Piwarski Antoni*, [w:] *SPKP*, s. 689.

⁹⁶¹ M. Karłowicz, *Na Anioł Pański*, melodeklamacja [na fortepian] do słów K. Tetmajera. Warszawa: Wydawnictwo i własność Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego ; Skład Główny Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie ; C. Witanowski, Warecka 7), [po 1914]. 7 s. ; 33 cm. Pierwodruk. BG AMuz., nr inw. N 47134; sygn. 78(0.068) Karło M – Naani; BN, sygn. Mus.III.77.978 ; Mus.III.91.322.

⁹⁶² Według daty wydania druku. Nie znalazłam informacji na temat tej wypożyczalni.

⁹⁶³ E.H. Grieg, *Księżniczka = Die Prinzessin* [na mezzosopran i fortepian], sł. pol. Z. Vieweger. Warszawa: Gebethner i Wolff, [po 1912?]. 5 s. ; 34 cm. (Lira, Zbiór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów na Jeden i Dwa Głosy z Towarzystwem Fortepianu i Innych Instrumentów ; 199). BG AMuz., nr inw. N 44285; sygn. 78(0.068) Grieg E – Prinz.

⁹⁶⁴ Po śmierci Fryderyka Eberta (1870-1935) Księgarnię Polską prowadziła jego żona Anna (daty życia nieznane), zob. F. Pieczętkowski, *Ebert Fryderyk*, [w:] *SPKP*, s. 201.

⁹⁶⁵ S. Moniuszko, *Straszny dwór, opera w czterech aktach z których pierwszy w dwóch odsłonach*, słowa J. Chęcińskiego, partycya fortepianowa ze śpiewem. Warszawa ; Kraków: Nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff filia w Łodzi ; G. Gebethner i Spółka (Moscou: Gravé et impr. chez P. Jurgenson), dozvoleno cenzuroû, Varšava, 4 Maâ 1898 g. [druk po 1899]. 309 s., 31 cm. BG PAN, sygn. III 129631.

⁹⁶⁶ M. Konopka, *Kulturotwórcza rola lwowskich wypożyczalni księzek czynnych przy księgarniach w drugiej połowie XIX wieku*, „Roczniki Biblioteczne” 2010, nr 54, s. 79.

⁹⁶⁷ F. Pieczętkowski, *Połoniecki Bernard*, [w:] *SPKP*, s. 698-699.

⁹⁶⁸ S. Moniuszko, *Halka*, opera w czterech aktach, partytura fortepianowa ze śpiewem, sł. W. Wolski. Wyd. nowe, przejr. i popr. Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff (Pospieszna Lit. i Sztuch. nut J. Mękarskiego N 17 Aleksandrja w Warszawie), cenz. 1904. 240 s. ; 31 cm. Wydanie jubileuszowe na pamiątkę 500-go przedstawienia „Halki” na scenie warszawskiej dnia 9 grudnia 1900 roku. BG PAN, sygn. III 249893.

⁹⁶⁹ Prawdopodobnie dalej jest adres ul. Akademicka 6, zob. np. „Polski Kalendarz Muzyczny na Rok Przestępny 1920”, Warszawa: Wydawnictwo B. Rudzkiego (Druk. i Lit. p. f. „Jan Cotty”), 1910-1920, s. 11, [online] <https://polona.pl/item/polski-kalendarz-muzyczny-na-rok-r-2-1920,OTI5NTQxODE/16> [dostęp 14.2.2019].

Zakopane:

„Księgarnia i Skład Papieru L. Zwoliński”⁹⁷² (1927-1933⁹⁷³).

Poznań:

- „Cybulski Skład nut Poznań”⁹⁷⁴ (1882-1939⁹⁷⁵),
- „Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha w Poznaniu”⁹⁷⁶ (1896-do dziś⁹⁷⁷),
- „Wydawnictwo i Skład Nut »Polska Literatura Chóralna« im. K.T. Barwickiego, Poznań, ul. Półwiejska 18 m. 5, telefon 40-25, P. K. O. V. 207”⁹⁷⁸ (1907⁹⁷⁹-1949⁹⁸⁰),

⁹⁷⁰ S. Kazuro, *3 pieśni*, [nr] 1: *Zasypiam codziennie z pieśnią* na 1 głos z towarzyszeniem fortepianu, sł. J. Jankowskiego. Warszawa: Gebethner i Wolff, [1917]. 3 s. ; 34 cm. BG AMuz., nr inw. N 47607; sygn. 78(0.068) Kazur S - 3 pieśn/1; BN, sygn. Mus.III.77.161/1 ; Mus.III.68.265/1.

⁹⁷¹ Wspólnik Gustawa Seyfartha (1840-1902), Damian Czajkowski (?-1895) w 1892 roku opuścił spółkę. Firma zmieniła nazwę na „G. Seyfarth” jednak dopiero w 1905 roku, zob. „Gazeta Lwowska” 1905, nr 173, s. 9, [online] <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/plain-content?id=22374> [dostęp 14.2.2019], por. W. Wyrzykowska-Malczevska, *Seyfarth Gustaw*, [w:] *SPKP*, s. 810 oraz też, *Czajkowski Damian*, tamże, s. 137.

⁹⁷² L. Denza, *Wróć do mnie znów = Torna* na mezzosopran z towarzyszeniem fortepianu, sł. pol. W. Rapacki. Warszawa: Gebethner i Wolff ; Wyd. Kasy Przejrzystości i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich, [przed 1910⁹⁷²]. 7 s. ; 33 cm. (Cudne Dźwięki, Wybór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów ; No. 155). BG AMuz., nr inw. N 43542 ; N 46236; sygn. 78(0.068) Denza L – Torna; BN, sygn. Mus.III.86.593 ; Mus.III.113.559.

⁹⁷³ Księgarnia Nowa i Skład papieru - filia księgarni L. Zwolińskiego przy ul. Krupówki 51, zob. M. Kłossowska, *Zwoliński Leonard*, dz. cyt.

⁹⁷⁴ H. Skirmuntt, *Z chwili zwątpienia*, trzy pieśni z towarzyszeniem fortepianu, [nr] 3: *Ku mogile = Zur Ruhestätte*. Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff, [po 1912]. 5 s. ; 34 cm. Ded. “Hrabinie Pelagii Morsztynowej”. BG AMuz., nr inw. N 44455; sygn. 78(0.068) Skirm H - 3 Pieśn 3.

⁹⁷⁵ I. Litwiak, *Cybulski Adam*, [w:] *SPKP*, s. 134.

⁹⁷⁶ A. Münchheimer, *Graduale ze Mszy Solennej*, na bas lub baryton z towarzyszeniem organu lub fortepianu. Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. W. Piekarniaka), [po 1908]. 3 s. ; 33 cm. (Hosanna. Zbiór Śpiewów Religijnych z Towarzyszeniem Organu lub Fortepianu ; 9). BG AMuz., nr inw. N 44404; sygn. 78(0.068) Munch A – Gradu.

⁹⁷⁷ Według informacji na stronie internetowej Spółka Akcyjna „Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha” faktycznie powstała w 1897 roku. Od 2015 roku funkcjonuje pod nazwą Święty Wojciech Dom Medialny, zob. *Święty Wojciech Dom Medialny sp. z o. o. Historia Spółki*, [online] <http://www.swietywojciechmedia.pl/Firma/Historia-Spolki> [dostęp 14.2.2019], por. A. Jazdon, *Wydawcy poznańscy 1815-1914...*, s. 414.

⁹⁷⁸ S. Moniuszko, *Milda*, kantata mitologiczna litewska, partytura orkiestrowa sprawdzona i do druku przyg. przez P. Maszyńskiego, sł. J. I. Kraszewski. Warszawa: Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, Sekcja im. S. Moniuszki ; sgł. Gebethner i Wolff, [1909]. 212 s. ; 33 cm. Faksymile rękopisu. BG AMuz., nr inw. N 18833; sygn. 78(0.068) Moniu S – Milda.

⁹⁷⁹ W 1907 roku Kazimierz Tomasz Barwicki (1871-1931), sekretarz Wielkopolskiego Związku Kół Śpiewackich założył wydawnictwo, które publikowało partytury dzieł wokalnych i wokально-instrumentalnych. Wydawnictwo było również oficjalnym wydawcą czasopisma „Śpiewak”, zob. M. Stempniewicz, „Przegląd Muzyczny” 1925-1931. (*Do historii polskich czasopism muzycznych*), „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Biblioteka” 1962, nr 2/38, s. 112-113, [online] http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Zeszyty_Naukowe_Uniwersytetu_im_Adama_Mickiewicza_w_Poznaniu_Biblioteka/Zeszyty_Naukowe_Uniwersytetu_im_Adama_Mickiewicza_w_Poznaniu_Biblioteka-r1962-t2-

- „Księgarnia i skład nut M. Niemierkiewicz, Poznań tel. 2448”⁹⁸¹ (1908-1919⁹⁸²),
- „Gebethner i Wolff, Księgarnia i Skład Nut, Poznań ul. Ratajczaka 30”⁹⁸³ (1919-1939⁹⁸⁴).

Leszno:

„Stanisław Chmara, Księgarnia, Leszno (woj. Poznańskie)”⁹⁸⁵ (1919-1949?⁹⁸⁶).

Gniezno:

„J.B. Lange Księgarnia Gniezno”⁹⁸⁷ (1849-1939⁹⁸⁸).

Toruń:

„Jan Wojciechowski, Księgarnia i Skład Nut, Toruń, Stary Rynek 4”⁹⁸⁹ (ok. 1925-1939, 1945-1948⁹⁹⁰).

n38/Zeszyty_Naukowe_Uniwersytetu_im_Adama_Mickiewicza_w_Poznaniu_Biblioteka-r1962-t2-n38-s112-123/Zeszyty_Naukowe_Uniwersytetu_im_Adama_Mickiewicza_w_Poznaniu_Biblioteka-r1962-t2-n38-s112-123.pdf [dostęp 14.2.2019]. Firma występuje pod dwiema nazwami: jako „LIRA” Wydawnictwo i skład nut - Poznań. (K.T.Barwicki) pod adresem Półwiejska 35, zob. np. „Śpiewak, miesięcznik literacko-muzyczny” 1922, nr 3, s. 8, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/plain-content?id=352247> [dostęp 14.2.2019] oraz pod nazwą i z adresem przejętym z pieczęci. Biblioteka Polskiej Piosenki podaje inny adres wydawnictwa: ul. Marszałka Focha 65, Poznań, lecz nie znalazłam druku potwierdzającego tę informację, zob. *Kazimierz Tomasz Barwicki*, [online] https://bibliotekapiosenki.pl/wydawcy/Kazimierz_Tomasz_Barwicki [dostęp 14.2.2019].

⁹⁸⁰ Nie znaleziono druku wydanego później niż w 1949 roku, zob. np. *3 pieśni radzieckie na czterogłosowy chór mieszany*, Poznań: Kazimierz Tomasz Barwicki, 1949. BJ, sygn. [akc.] 1950:256.

⁹⁸¹ S. Moniuszko, *Halka*, opera w czterech aktach muzyka..., sł. W. Wolskiego, wyd. 12, Warszawa ; Kraków: nakład Gebethnera i Wolffa ; G. Gebethner i spółka, 1910, 47 s. ; 19 cm. BG PAN, sygn. I 250297; BN, sygn. 1.569.670 ; 823.489.

⁹⁸² Z. Dobrzański, *Niemierkiewicz Marian*, [w:] *SPKP*, s. 627.

⁹⁸³ A. Ponchielli, *Gioconda: Duet Giocondy i Laury* (akt 2), śpiew z tow. fortepianu. Warszawa: Echo Muzycz. Teatral. i Artystycz. (w lit. Mękarskiego 38 Krak. Przed. w Warszawie), cenz. 1885. 5 s. ; 33 cm. BG AMuz., nr inw. N 44593; sygn. 78(0.068) Ponch A - Gioco/d.

⁹⁸⁴ F. Pieczętkowski, *Gebethner*, [w:] *SPKP*, s. 252.

⁹⁸⁵ W. Osmański, *Wiązanka melodyj swojskich (Kwiaty Polskie)*, nowa serya, op. 226, na fortepian. Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski, Warecka 7), [1910–1915]. 11 s. ; 33 cm. BG AMuz., nr inw. N 31428; sygn. 78(0.068) Osmań W – Wiąza; BN, sygn. Mus.III.101.549 ; Mus.III.108.212.

⁹⁸⁶ Chodzi o obszar województwa poznańskiego z lat 1919-1939. Stanisław Chmara (1872-1951) założył w Lesznie księgarnię oraz skład papieru jednak już w 1902 roku. W okresie I wojny światowej, w której brał udział oraz w czasie jego niewoli w Rosji, księgarnię do 1921 roku prowadziła żona Melania. Po 1936 roku firmę prowadziła córka Stanisława – Halina (daty życia nieznane). W czasie okupacji księgarnię przejęli Niemcy, a w 1950 roku - Dom Książki. Zob. J. Jachowski, *Perzyński Benon*, [w:] *SPKP*, s. 669.

⁹⁸⁷ E. Pankiewicz, *Pieśni: Kołysanka* na głos solowy z towarzyszeniem fortepianu, sł.: F. Odrowąża. Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff, [1912–1915]. 3 s. ; 33 cm. BG AMuz., nr inw. N 44329; sygn. 78(0.068) Panki E – Kołys; BN, sygn. Mus.III.160.313 ; Mus.III.160.314.

⁹⁸⁸ P. Buchwald, *Lange Jan Bernard ; Joanna z d. Wnukowska*, [w:] *SPKP*, s. 498.

Inowrocław:

„Stefan Knast, Księgarnia, Skład nut i materiałów piśmiennych, Inowrocław”⁹⁹¹ (1904-1939⁹⁹²).

[Brodnica]:

„Księgarnia i Skład Nut K. Wojciechowski, [Ma...]”⁹⁹³ (1892-?)⁹⁹⁴.

Katowice:

„Księgarnia i Skład Nut Ludwika Fiszera, Katowice, Rynek 2”⁹⁹⁵ (1926-1928⁹⁹⁶).

Na podstawie pieczęci księgarni odbitych w nutach wydanych przez konkretnego nakładcę można stwierdzić, że największy polski wydawca na przełomie XIX i XX wieku, firma Gebethner i Wolff, dystrybuował swoje publikacje również poza Warszawą głównie do Poznania (pięć przykładów, w tym dwukrotnie w księgarni własnej⁹⁹⁷ i raz w Lesznie); Krakowa (pięć przykładów); Lwowa (dwa przykłady) i Wilna (jeden przykład). W przypadku

⁹⁸⁹ G. Puccini, *Pani Butterfly = Madama Butterfly*, akt II, *Solo Butterfly* [na głos i fortepian]. Warszawa: Gebethner i Wolff (Zakłady Graficzne B. Wierzbicki i S-ka), [około 1915]. 8 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich na Rozmaite Głosy, oraz Duety z Towarzyszeniem Fortepianu ; 160). BG AMuz., nr inw. N 1931 ; N 44298; sygn. 78(0.068) Pucci G - Madam 2/But; BN, sygn. Mus.III.108.211 ; Mus.III.116.351 ; Mus.III.116.794.

⁹⁹⁰ T. Zakrzewski, *Wojciechowski Jan*, [online] <https://e-wietor.pl/wojciechowski-jan/> [dostęp 14.2.2019].

⁹⁹¹ F. Thomé, *Simple aveu, romance sans paroles* op. 25 pour piano. Varsovie ; Kieff: Leon Idzikowski (Drukarnia Społeczna Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich, Pl. Grzybowski 3/5 ; Sztuch. K. Drzewiecki), [po 1898]. 5 s. ; 33 cm. (Choix des Composition en Vogue, G. Chodorowski, Répertoire ; Nr. 54). BG AMuz., nr inw. N 42008; sygn. 78(0.068) Thomé F - Simpl 25.

⁹⁹² J. Podgóreczny, *Knast Stefan Paweł*, [w:] *SPKP*, s. 422.

⁹⁹³ F. Chopin, *Melodia*, pieśń e-moll op. 74 nr 9 na głos wysoki i fortepian, sł. Z. Krasieński. Warszawa: Gebethner i Wolff (Pośpieszna Litografia i Sztucharnia Nut J. Mękarskiego, ul. Aleksandrja 17), cenz. 1899. 3 s. ; 32 cm. BG AMuz., nr inw. N 4169; sygn. 78(0.068) Chopi F – Melod 74/9.

⁹⁹⁴ Prawdopodobnie chodzi o księgarnię (i drukarnię) Kazimierza Wojciechowskiego (1869-1938), otwartą na ul. Mały Rynek 23 w Brodnicy w 1892 roku, zob. J. Dygdała, *Brodnica. Siedem wieków miasta*, Brodnica 1998, s. 200, [online] <http://kpbc.ukw.edu.pl/dlibra/plain-content?id=9810> [dostęp 13.2.2019].

⁹⁹⁵ M. Moszkowski, *Étude G-dur* op. 18 no. 3 pour piano rev. Rodolphe Strobl. Varsovie, Gebethner & Wolff, [około 1905]. 5 s. ; 33 cm. (Choix des Compositions Classiques et Modernes Revues, Doigtées et Classées Par Ordre de Difficultée par Rodolphe Strobl ; IV/19). BG AMuz., nr inw. N 48494; sygn. 78(0.068) Moszk M - Etiud 18/3; BN, sygn. Mus.III.89.931.

⁹⁹⁶ W Katowicach działały dwie księgarnie pod nazwą Ludwika Fiszera (Fischer, 1844-1900), założone przez jego syna Kazimierza (1895-1945). Pierwsza powstała w 1922 roku przy ul. Poprzecznej 1, druga zaś w 1926 roku, początkowo funkcjonująca przy ul. Rynek 2, a w 1928 roku przeniesiona na ul. Poprzeczną, zob. C. Kwiecień, *Fiszler Kazimierz*, [w:] *SPKP*, s. 226.

⁹⁹⁷ Na temat działalności księgarskiej firmy zob. m.in. I. Wojsz, *Gebethner i Wolff – największa polska firma księgarsko-wydawnicza drugiej połowy XIX i pierwszej XX w.*, [w:] *Warszawscy wydawcy...*, s. 18.

publikacji F. Hösocka znaleziono pieczętki Gebethnera i Wolffa i L. Idzikowskiego. W drukach wydanych nakładem M. Arcta znaleziono jedynie pieczętki różnych warszawskich księgarń, przy czym w dwóch przypadkach jest to sam edytor. Pozostałe znaki księgarskie pojawiają się jednorazowo. Generalnie rzecz biorąc mała liczba znaków księgarskich w drukach z analizowanego zbioru *varsavianów* gdańskich, minimalna przecież wobec całej oferty muzycznej warszawskiego rynku wydawniczo-kolportażowego⁹⁹⁸, uniemożliwia sformułowanie jakichkolwiek ogólnych wniosków na temat roli księgarstwa w rozpowszechnianiu warszawskich druków muzycznych w badanym okresie.

Na podstawie zachowanych proveniencji trudno też stwierdzić, kiedy i w jakich księgarniach zaopatrzyli się w warszawskie druki ich, zidentyfikowani przez mnie właściciele. Można snuć tylko pewne przypuszczenia na ten temat. Przykładem może być publikacja utworu E.H. Griega: *„Sen = Un rêve = Ein Traum* [na baryton i fortepian], sł. pol. Z. Vieweger, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza, Nowogrodzka 17), [ok. 1905]. Druk ten, opatrzony pieczętką „Gebethner i Wolff, Księgarnia i Skład Nut, Poznań ul. Ratajczaka 30”⁹⁹⁹ znalazł się w kolekcji Czekotowskiego. Czy śpiewak nabył go w Poznaniu? Jest to możliwe, gdyż w latach 1930-1931 pracował w tym mieście jako solista Opery Poznańskiej¹⁰⁰⁰. Ale w jakim punkcie księgarskim dokonał zakupu nut trudno powiedzieć - wiadomo, iż Czekotowscy byli częstymi klientami antykwariatów. Artysta mógł też otrzymać tę publikację w darze, jak inne. Podobny problem jest z nutami ze zbioru K. Czekotowskiego, na których są pieczętki warszawskiego oddziału księgarni L. Idzikowskiego mieszczącego się na ul. Marszałkowskiej 115¹⁰⁰¹. Jedno jest natomiast pewne, że oznaczenia własnościowe K. Czekotowskiego są najnowszymi, czyli ostatnimi znakami na drukach, które znalazły się wraz z całą jego kolekcją w Gdańsku.

⁹⁹⁸ Szczegółowe opracowanie na temat dystrybucji wydawnictw muzycznych na przełomie XIX-XX wieku nie zostało dotychczas sporządzone. Głównymi ośrodkami kolportażu wszelkich publikacji na ziemiach polskich były Warszawa, Kraków, a także Poznań, Lwów i Wilno, zob. A. Kłossowski, *Tradycje polskich organizacji...*, s. 29 i in.

⁹⁹⁹ E.H. Grieg, *Sen...* Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44281; sygn.: 78(0.068) Grieg E – Traum.

¹⁰⁰⁰ M. Kaczanowski, *Kazimierz Czekotowski - życie, działalność artystyczna i pedagogiczna*, praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. P. Kusiewicza, Gdańsk 1994, przechowywana w Archiwum, w Magazynie Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej w Gdańsku, nr inw. PD 2765, sygn. 78(043)III - Kac-Kaz, s. 7.

¹⁰⁰¹ M.in. L. van Beethoven, *Ukojenie = Apaisement*, [na głos i fortepian], sł. pol. S. Milner, Warszawa: Gebethner i Wolff (C. Witanowski, Oboźna 9), [1913]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44369; sygn.: 78(0.068) Beeth L – Ukoje.

5.2. Znaki i wpisy własnościowe

Omówienie proveniencji stanowi drugą część charakterystyki warszawskich muzykaliów wydanych w latach 1875-1918 i przechowywanych w bibliotekach gdańskich, tj. Bibliotece Akademii Muzycznej w Gdańsku, Bibliotece Gdańskiej PAN, w filii nr 28 WiMBP oraz w dwóch agendach BUG: w Oddziale Zbiorów Specjalnych oraz Bibliotece Humanistycznej.

Zarówno w nutach jak i w książkach znaleziono niemal wszystkie znane formy znaków własnościowych¹⁰⁰²:

1. Prywatne proveniencje:
 - odręczne sygnatury;
 - pieczęcie;
 - odręczne notatki i dedykacje;
 - ekslibrisy.
2. Pieczęcie rozmaitych księgarni i bibliotek.

Przeanalizowano także dostępną dokumentację dotyczącą zgromadzenia wszystkich interesujących druków przez biblioteki zwracając uwagę na takie dane jak źródło (np. informacje o darczyńcach) i data nabycia egzemplarza, rodzaj wpływu (dar, wymiana, przydział lub zakup) oraz cenę egzemplarza.

Istotnym elementem badań proveniencyjnych było ustalenie przynależności woluminów do konkretnej kolekcji nie tylko na podstawie znaków własnościowych, ale także poprzez analizę zachowanej bibliotecznej dokumentacji ewidencyjnej. Poszczególne druki zaliczono do określonej kolekcji, jako celowo zorganizowanego księgozbioru, gdy jednocześnie były spełnione następujące warunki: istnieją dokumenty potwierdzające utworzenie takiej kolekcji, znaleziono przynajmniej jeden druk zawierający pieczęć własnościową lub odręczny wpis właściciela, którego forma świadczy o istnieniu regularnego zbioru lub gdy znaleziono co najmniej dwa druki ze zwykłą, odręczną sygnaturą kolekcjonera.

¹⁰⁰² *Znak własnościowy książki*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer [i in.], Wrocław 1971, szp. 2627-2628, por. M. Cubrzyńska-Leonarczyk, *Proweniencja*, [w:] *Encyklopedia książki*. T. 2: K-Z, pod red. A. Żbikowskiej-Migoń i M. Skalskiej-Złat, Wrocław 2017, s. 466-467.

Znaki własnościowe, które nie świadczą jednoznacznie o przynależności danego druku do określonej kolekcji, pozostawiły po sobie postacie znane w środowisku muzycznym oraz osoby spoza tego kręgu. Ostatnią kategorię tworzą znaki niezidentyfikowanych właścicieli druków bądź nieczytelne.

Prezentacja znaków własnościowych oraz pieczęci księgarń i antykwariatów na drukach, a następnie analiza dokumentacji bibliotek, w których owe druki zidentyfikowano stanowi próbę prześledzenia drogi, jaką odbyły książki i nuty począwszy od ich druku, aż do aktualnego miejsca przechowywania. Dodatkowo, analiza ta może dać asumpt do podjęcia badań w zakresie kolportażu warszawskich wydawnictw muzycznych w drugiej połowie XIX i na początku następnego stulecia.

5.1.1. Książki

Jak wyżej zaznaczono, gdański zbiór książek nie jest tak obszerny jak kolekcja nutowa. Są one przechowywane w czterech bibliotekach. Przy czym Biblioteka Akademii Muzycznej prowadzi dokumentację ewidencyjną zbiorów nieprzerwanie od samego początku. BG PAN oraz BUG prawdopodobnie ze względu na brak miejsca przechowują dokumentację tylko z ostatnich pięciu lat. Informacji o stanie dokumentacji WiMBP nie udało mi się uzyskać (znalazłam wpis akcesyjny w jednej z książek, o tym jednak będzie mowa później). Mimo to udało się uzyskać niepełne, wyrywkowe informacje o źródłach kompletowania księgozbioru BG PAN w interesującym mnie zakresie. W przypadku pozostałych książnic znaki własnościowe zachowane na drukach są jedynym źródłem informacji proveniencyjnej.

W przypadku książek muzycznych przechowywanych w BG AMuz. na podstawie znaków własnościowych wyodrębniono spuścizny wykładowców Wydziału Pedagogicznego PWSM w Sopocie-Gdańsku: R. Heisinga, Wacława Kmicica-Mieleszyńskiego (1907-1982)¹⁰⁰³, Feliksa Rybickiego (1899-1978) – w latach 1951-1953 piastował stanowisko profesora dyrygentury w PWSM w Sopocie, ale życie osobiste jak i zawodowe związał

¹⁰⁰³ Kompozytor, filozof i muzykolog. Kompozycję studiował w Konserwatorium Muzycznym w Warszawie, muzykologię na Uniwersytecie w Poznaniu. Od 1945 roku związany ze szkolnictwem muzycznym w Gdańsku, w PWSM pracując w latach 1948-1977. Był autorem wielu prac badawczych oraz promotorem licznych prac magisterskich na temat życia, kultury muzycznej Pomorza, wykonawstwa muzycznego oraz teorii muzyki, zob. B. Długońska, *Pedagodzy w latach 1947-1997*, [w:] *Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki...*, s. 146-159. Zob. też: MSW, sygn. 2/317/0/26.6/7418, Kmicic-Mieleszyński Wacław.

jednak z Warszawą¹⁰⁰⁴, Pawła Podejki (1914-1996)¹⁰⁰⁵ oraz Jerzego Mariana Michalaka¹⁰⁰⁶. Wklejony do jednej z tych książek¹⁰⁰⁷ ekslibris Celiny Markowskiej¹⁰⁰⁸ również świadczy o gromadzonej przez nią kolekcji.

Pozostałe wydawnictwa warszawskie odnalezione w BG AMuz. nie posiadają żadnych znaków własnościowych świadczących o tym, że wchodziły w skład konkretnej spuścizny lub księgozbioru. Były kupowane przez Bibliotekę w różnym czasie w kilku oddziałach placówek

¹⁰⁰⁴ A. Nowak, *Rybicki Feliks Bronisław Tymoteusz*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. [T.8], s. 530-531. Dotychczas nie napisano monografii tego kompozytora, Jego młodsza córka, Barbara Rybicka jest w trakcie kompletowania spuścizny i tworzenia pełnego katalogu dzieł ojca. Planuje również napisać jego biografię.

¹⁰⁰⁵ Muzykolog, organista i od 1953 roku pedagog PWSM w Sopocie-Gdańsku. W 1995 roku otrzymał tytuł naukowy profesora sztuk muzycznych. Prowadził wieloletnie badania nad dawną muzyką polską, przede wszystkim na Kujawach, Pomorzu i w Wielkopolsce. Wraz z Bohdanem Muchenbergiem (1927-1993) przebadał i zinwentaryzował zbiór archiwum muzycznego paulinów na Jasnej Górze, zob. J. Krassowski, *Pamięci Pawła Podejki*, [w:] P. Podejko, *Życie muzyczne...*, s. 7-8. Kolekcja P. Podejki składa się z ponad 1400 tytułów, m.in. utworów muzycznych. Zbiór zawiera przekrój wydawnictw europejskich, głównie niemieckich i polskich, opublikowanych od końca XIX wieku do lat 90. XX wieku. Tuż po śmierci profesora jego kolekcję przekazała do BG AMuz. córka Liliana Podejko. Zbiór zawiera tylko jeden druk warszawski interesujący z punktu widzenia niniejszej rozprawy. Co prawda nie ma w nim zwykłej pieczęci „Księgozbiór Prof. doktora Pawła Podejki”, ale z pewnością należy do obszernej kolekcji profesora. Jego proveniencję ustalono bowiem na podstawie dokumentacji ewidencyjnej BG AMuz.

¹⁰⁰⁶ Artysta muzyk, dyrygent, pianista-kameralista i pedagog. Ukończył Kurs Mistrzowski w Wenecji u dyrygenta Franco Ferrary (1911-1985). W 1990 roku ukończył Akademię Muzyczną im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu. Jest wykładowcą kilku wyższych szkół muzycznych w Polsce oraz autorem wielu prac naukowych. W latach 60-90. XX wieku pełnił kierownictwo muzyczne oper, operetek, baletów i sztuk teatralnych wystawianych na wielu polskich scenach, głównie w Gdańsku, w mniejszym stopniu w Warszawie, Szczecinie i Bydgoszczy. Zob. *Suplement. Noty o Autorze*, [w:] J.M. Michalak, *Od Förstera do Frühlinga. Przyczynki do dziejów życia muzycznego i teatralnego dawnego Gdańska*, Gdańsk 2009, s. 278-288. Kolekcja J.M. Michalaka obejmuje ok. 215 pozycji nutowych, głównie dzieł największych kompozytorów europejskich od XVII do początków XX wieku oraz kilka książek z zakresu historii i teorii muzyki.

¹⁰⁰⁷ E.F. Richter, *Zasady harmonji* [...] z trzeciego wydania przełożył i dodaniem teorii harmonicznego Weitzmana oraz chorałów polskich uzupełnił J. Karłowicz, dzieło przyjęte przez Instytut Muzyczny Warszawski, Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa, filia w Lublinie (Litografia C.G. Rödera w Lipsku), [druk po 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 27014; sygn. 09 - Ric-Zas.

¹⁰⁰⁸ W latach 1946-1950 uczyła się gry na fortepianie w Zespole Szkół Muzycznych w Gdańsku-Wrzeszczu u Anny Trzemeskiej, absolwentki m.in. Konserwatorium w Warszawie. W latach 1961-1964 prowadziła zajęcia z tzw. „fortepianu obowiązkowego” w PWSM w Sopocie. Zob. M. Kamińska, W. Chwin, *Historia Zespołu Szkół Muzycznych w Gdańsku-Wrzeszczu*, [online] <http://www.zsm-gdansk.edu.pl/HistoriaSzkoly.htm> [dostęp 24.4.2018]; B. Długońska, *Pedagodzy w latach 1947-1997*, [online] http://www.amuz.gda.pl/wp-content/uploads/2013/09/Pedagodzy_50-lecia.pdf [dostęp 24.4.2018]. Informacja o tym, że Trzemeska studiowała w Warszawie nie jest potwierdzona w opracowaniach dotyczących Konserwatorium. A. Trzemeska uczyła we Wrzeszczu od 1946 roku, przynajmniej do 1962, zob. *Klasa 1955-1962*, [w:] *Nk.pl*, [online] <https://nk.pl/szkola/108478/klasy> [dostęp 24.4.2018]. Uczyła również w Państwowej Szkole Muzycznej I stopnia w Gdańsku-Oruni, w latach 1947-1957, zob. *Pracownicy pedagogiczni zatrudnieni w PSM I st. im. H. Wieniawskiego w Gdańsku-Oruni w latach 1947-2007* [online] <http://szkolamuzyczna.edu.pl/index.php/pracownicy-pedagogiczni/> [dostęp 24.4.2018].

„Domu Książki”¹⁰⁰⁹ lub od osób prywatnych, przekazane księżnicy jako zwrot za zagubione pozycje lub po prostu w darze.

W przypadku zasobów BG PAN zidentyfikowano tylko jeden księgozbiór: J.M. Michalaka i Waldemara Sadowskiego¹⁰¹⁰, na podstawie pieczęci „Ze zbiorów Jerzego Michalaka i Waldemara Sadowskiego”. Informacje o tym księgozbiorze przekazał autorce rozprawy sam J.M. Michalak. Kolekcjoner zbierał nuty i książki już od 1948 roku. Początkowo gromadził je sam, głównie kupując w antykwariatach¹⁰¹¹, a następnie w latach 1986-1996 wspólnie z W. Sadowskim. Część tego zbioru została przekazana do BG PAN w 2002 roku (niestety nie został sporządzony spis pozycji), a w 2007 roku 522 tytuły trafiły (wraz z kompletnym spisem) do BG AMuz. Publikacje zakupione przez BG AMuz. obejmują niemal wszystkie rodzaje muzyki wokально-instrumentalnej – od pieśni solowych po opery (zarówno w całości, jak i poszczególne arie) – oraz wiele form instrumentalnych – od form kameralnych po koncerty solowe i symfonie. Są to edycje pochodzące przede wszystkim z XX wieku i w zdecydowanej mniejszości z drugiej połowy XIX wieku.

W zbiorach BUG – w Oddziale Zbiorów Specjalnych oraz Bibliotece Humanistycznej – odnaleziono pojedyncze *varsaviana* opatrzone znakami własnościowymi. Z powodu wybrakowania dokumentacji tej Biblioteki niemożliwe jest odtworzenie całych kolekcji, z których te wydawnictwa pochodziły. Nie jest to zresztą celem niniejszej rozprawy. W WiMBP natomiast znaleziono tylko jedną proveniencję.

Poniżej prezentuję przykłady wpisów i znaków własnościowych występujących na egzemplarzach *varsavianów* odnalezionych w gdańskich zbiorach bibliotecznych:

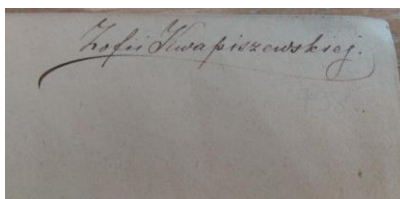
- podpis „Zofii Kwapiszewskiej”¹⁰¹² (fot. 56) na książce kupionej w 1985 roku w Państwowym Przedsiębiorstwie „Dom Książki” w Warszawie.

¹⁰⁰⁹ Państwowe Przedsiębiorstwo „Dom Książki” działało w latach 1950-1989. W jego strukturze funkcjonowało 17 regionalnych oddziałów, w tym gdański, zob. *Dom Książki*, <http://rynek-ksiazki.pl/aktualnosci/dom-ksiazki-3/> [dostęp 25.10.2017].

¹⁰¹⁰ Wokalista, baryton w Operze Bałtyckiej w Gdańsku, jednocześnie przyjaciel J.M. Michalaka.

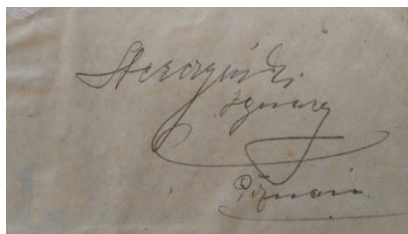
¹⁰¹¹ Za swoją najcenniejszą zdobycz J.M. Michalak uważa partyturę I aktu opery *La Pietà D'Amore Dramma Messo In Musica* D. Giuseppe Millico, wydaną w Neapolu ok. 1782 roku, w której pierwszy znak własnościowy pochodzi z 1821 roku. Nuty przechowuje BG PAN w Magazynie Zbiorów Specjalnych, sygn. 4767/2002.

¹⁰¹² Osoba niezidentyfikowana.

Fot. 56. Podpis Zofii Kwapiszewskiej w: J. Kleczyński, *Słownik wyrazów używanych w muzyce*, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. W.L. Anczyca i Sp w Krakowie pod zarz. J. Gadowskiego), 1893. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 18814; sygn. 09 - Kle-Sło. Zdjęcie: Marta Walkusz

- podpis „Sterczyński Ignacy, Poznań” (fot. 57) na *Zasadach harmonji* [...] Ernsta Friedricha Richtera (1808-1879)¹⁰¹³ wydanych w Warszawie po 1910 roku. I. Sterczyński (1904-1960) był kompozytorem, dyrygentem chóralnym i organistą, działającym w latach 1947-1960 w parafii Świętego Mikołaja w Mosinie (woj. wielkopolskie)¹⁰¹⁴. Publikacja opatrzona jest również ekslibrisem C. Markowskiej, która podarowała ją BG AMuz.

Fot. 57. Podpis „Sterczyński Ignacy, Poznań” w: E.F. Richter, *Zasady harmonji* [...] Dyrektora Muzyki Uniwersyteckiej, organistę Kościoła Ś. Piotra i nauczyciela Konserwatorium Lipskiego [...], Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa, filia w Lublinie (Litografia C.G. Rödera w Lipsku), [druk po 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 27014; sygn. 09 - Ric-Zas. Zdjęcie: Marta Walkusz

- podpis „Cz. Kafarowski”? (fot. 58);

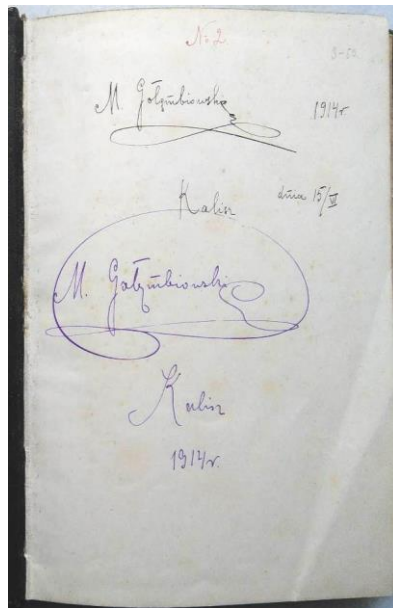
¹⁰¹³ Zob. Richter, Ernst Friedrich Eduard (1808-1879), [w:] Encyclopædia Britannica, [online] https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/Richter,_Ernst_Friedrich_Eduard [dostęp 12.01.2019].

¹⁰¹⁴ Dyrygent i organista Ignacy Sterczyński (1904-1960), [online] <https://billiongraves.com/grave/Ignacy-Sterczy%C5%84ski/25046514> [dostęp 25.4.2018]; [Działalność kulturalna Mosina], [online] <http://parafiamosina.pl/chor/chorhist.html> [dostęp 25.4.2018].

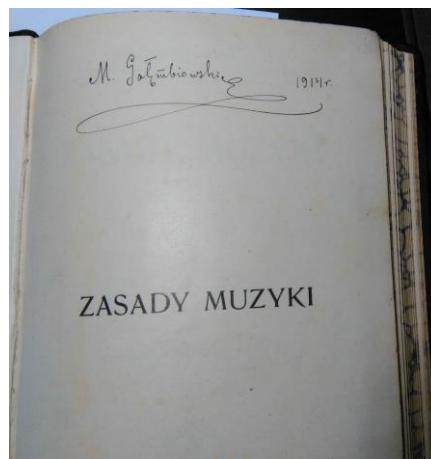
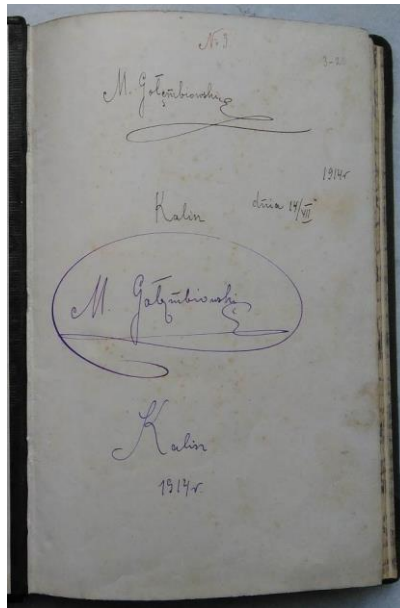

Fot. 58. Podpis „Cz. Kafarowski”? w: H. Makowski, I. Pilecki, *Zasady harmonii*, Warszawa: w litografii I. Plewińskiego ulica Damiłowiczowska, No.7, [przed 1898]. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 18507; sygn. 09 - Mak-Zas. Zdjęcie: Marta Walkusz

– wpisy M. Gołęmbiowskiego (fot. 59, fot. 60):

Fot. 59. Wpisy M. Gołęmbiowskiego, w: Z. Noskowski, M. Zawirski, *Wykład praktyczny harmonji jako kurs przygotowawczy do nauki kontrapunktu opracowali [...] profesorowie Instytutu Muzycznego w Warszawie*. Wyd. 2, Warszawa: Nakładem i drukiem M. Arcta, 1909. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 24948; sygn. 09 - Nos-Wyk. Zdjęcie: Marta Walkusz

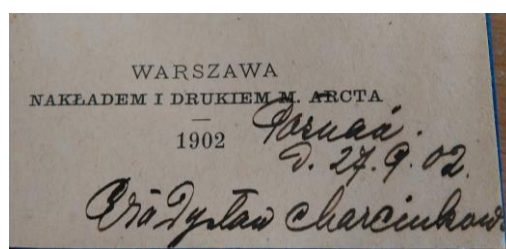

Fot. 60. Wpisy M. Gołębiewskiego w: M.M. Biernacki, *Zasady muzyki* przyjęte i zalecone przez Instytut Muzyczny w Warszawie [...]. Wyd. 3 przejrz. i uzup. Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. W.L. Anczyca i Spółki), [1911]. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 24949; sygn. 09 - Bie-Zas. Zdjęcie: Marta Walkusz

Nie ustalono kim był M. Gołębowski. Nie ulega jednak wątpliwości, że posiadał on zorganizowany księgozbiór, czego dowodem są nie tylko wpisy własnościowe ale i numeracja książek: „No. 2”, „No. 3”, „3-20” i 3-50”. Nie zachowały się żadne źródła dokumentujące wpływ egzemplarzy z kolekcji M. Gołębiewskiego do BG PAN. Do BG AMuz. zostały przekazane przez BG PAN w drodze wymiany międzybibliotecznej.

- podpis „Poznań d. 27.9.02. Władysław Marcinkowski”. Z pewnością chodzi tutaj o rzeźbiarza i prezesa poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych,

Władysława Marcinkowskiego (1858¹⁰¹⁵-1947). Książka opatrzona jego wpisem pochodzi z księgozbioru R. Heisinga i została przekazana do BG AMuz. przez jego córkę Amelię Poszowską w 1989 roku. Interesująca, aczkolwiek zupełnie przypadkowa jest zbieżność daty wydania książki i wpisu W. Marcinkowskiego z rokiem urodzin Heisinga – 8 lipca 1902¹⁰¹⁶. Heising do wyjazdu na Wybrzeże w 1947 roku (notabene w roku śmierci Marcinkowskiego) związany był z Poznaniem. W. Marcinkowski utrzymywał kontakt z wieloma muzykami¹⁰¹⁷. Książka nie posiada żadnych pieczęci np. księgarni. Nie wiadomo, czy data 27 września 1902 jest datą zakupu i czy kupił ją sam Marcinkowski (fot. 61).

Fot. 61. Podpis „Poznań d. 27.9.02. Władysław Marcinkowski” w: C. Mendes, *Ryszard Wagner i jego dramaty muzyczne*, streszczył A. Lange. Warszawa: Nakładem i drukiem M. Arcta, 1902. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 20297; sygn. 09 - Men-Rys. Zdjęcie: Marta Walkusz

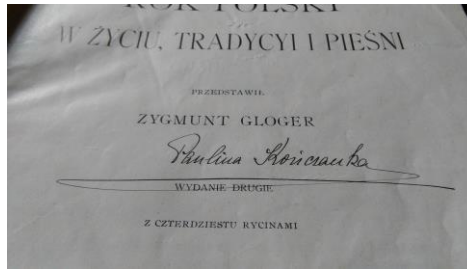
- podpis „Paulina Kończanka” (fot. 62) na książce Z. Glogera *Rok polski w życiu, tradycji i pieśni* [...] (Warszawa po 1900) zakupionej przez BG PAN w 1985 roku, przy czym jego źródło nie jest znane. Podpis najprawdopodobniej należy do prezesa komitetu organizacyjnego pierwszej „Krajowej Wystawy Przemysłu Drobego i Sztuki Ludowej Litwy i Białej Rusi” w Wilnie działającego w latach 1914-1916. Paulina była córką Pawła Kończy, dyrektora Wileńskiego Banku Ziemskiego. Pod względem treści książka idealnie wpisuje się w jej działalność¹⁰¹⁸, co dodatkowo uprawdopodobnia pochodzenie tej publikacji.

¹⁰¹⁵ Podawana jest również data urodzin 1859, zob. P. Szubert, [Władysław Marcinkowski], Culture.pl, [online] <https://culture.pl/pl/tworca/wladyslaw-marcinkowski> [dostęp 25.4.2018].

¹⁰¹⁶ Zob. *Profesor Roman Heising 1901-1989. W stulecie urodzin*, [red. J. Krassowski], Gdańsk 2002, s. [27 nlb.].

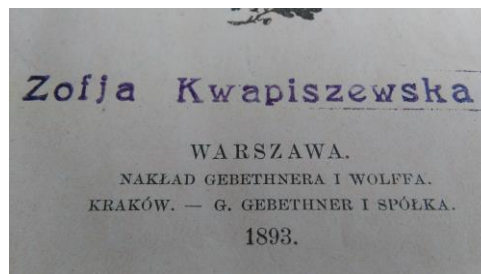
¹⁰¹⁷ M.in. z F. Nowowiejskim, zob. fotografię z lat 1930-1939 z F. Nowowiejskim i W. Marcinkowskim w Salonie Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Poznaniu, [online] <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/132441/> [dostęp 25.4.2018].

¹⁰¹⁸ Przede wszystkim jest to działalność upowszechniająca sztukę i kulturę ludową m.in. Wileńszczyzny, zob. *Leśny dziadek*, Muzeum Etnograficzne w Krakowie, [online] <http://etnomuzeum.eu/zbiory/lesny-dziadek> [dostęp 26.4.2018]. Lata życia Kończanki nie są znane, prawdopodobnie zmarła 21 października 1916 roku, zob. M.

Fot. 62. Podpis P. Kończanki w: Z. Gloger, *Rok polski w życiu, tradycji i pieśni* [...] z czterdziestu rycinami, Warszawa: Księgarnia Gebethnera i Wolffa, Kraków: G. Gebethner i Sp. (Kraków: druk W.L. Anczyca i Spółki), [po 1900]. Źródło: BG PAN, sygn. III 214840. Zdjęcie: Marta Walkusz

- pieczęć „Biblioteka własna Wincentego i Marji Kuleszy, Zygmuntów”. Brak dokumentacji uniemożliwia identyfikację właścicieli tej pozycji.
- pieczęć „Zofia Kwapiszewska” (fot. 63);

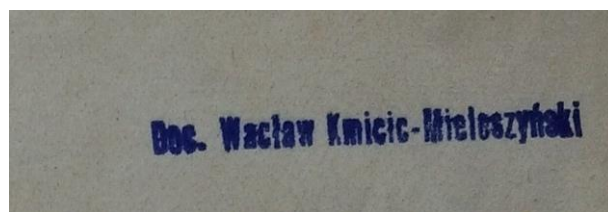

Fot. 63. Pieczęć Zofii Kwapiszewskiej w: J. Kleczyński, *Słownik wyrazów używanych w muzyce*, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. W.L. Anczyca i Sp w Krakowie pod zarz. J. Gadowskiego), 1893. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 18814; sygn. 09 - Kle-Sło. Zdjęcie: Marta Walkusz

- okrągłe pieczęcie „Gimnazjum Polskie w Gdańsku”¹⁰¹⁹;
- omówioną już pieczęć „Ze zbiorów Jerzego Michalaka i Waldemara Sadowskiego”;
- pieczęcie „Wacław Kmicic-Mieleszyński” oraz „Doc. Wacław Kmicic-Mieleszyński” (fot. 64);

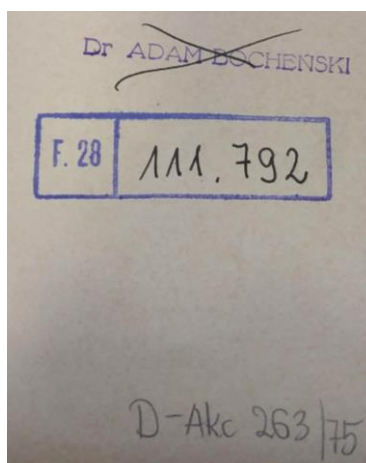
Brensztejn, *Dziennik 1915-1918*. Cz. 1: *Rok 1915 i 1916*, oprac., wstęp i przypisy M. i M. Przeniosło, Kielce 2015, s. 138.

¹⁰¹⁹ W.L. Anczyc, *Chłopi arystokraci. Szkic dramatyczny w jednym akcie ze śpiewami*, wydanie nowe, [Warszawa:] Nakład Gebethnera i Wolffa, Kraków: G. Gebethner i Spółka. (Kraków druk. W.L. Anczyca i spółki), [przed 1921]. 71, [1] s. ; 16 cm. Współoprawne z: *Błazek Opętany*, Wł. Anczyc, muz. Wł. Rzepki, [Warszawa:] nakład Gebethnera i Wolffa ; Kraków: G. Gebethner i Spółka (Kraków druk. W.L. Anczyca i spółki), 1907, nuty (I 13749), nowa paginacja 16 s. Źródło: BG PAN, sygn. I 13745 (*Chłopi*) ; I 13749 (*Błazek*)

Fot. 64. Pieczęć „Doc. Wacław Kmicic-Mieleszyński” w: M. Zawirski, *Nauka harmonii w streszczeniu z przykładami*, Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta (Nakładem i drukiem M. Arcta), 1904. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 17461; sygn. 09 - Zaw-Nau. Zdjęcie: Marta Walkusz

- pieczęćka „Dr Adam Bocheński” oraz wpisany numer akcesji, z którego wynika, że książka jest darem z 1975 roku (fot. 65). Przypuszczam, że mogła być częścią większej kolekcji Adama Bocheńskiego (1897-1974), polonisty i bibliografa, w latach 1946-1969 dyrektora Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w Gdańsku. Bocheński prowadził wykłady i ćwiczenia z zakresu bibliografii polskiej książki medycznej. Był również przewodniczącym Koła Gdańskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich¹⁰²⁰.

Fot. 65. Pieczęćka „Dr Adam Bocheński” w: J.A. Świącicki, *Historia literatury arabskiej z ilustracjami*, Warszawa: Redakcja i Administracja [Biblioteki Dzieł Wyborowych] (drukarnia A.T. Jezierskiego, Nowy Świat 47), cenz. 14 Iulâ 1901 g., (Historia literatury powszechnej w monografiach z ilustracjami [...] T. 3), 415 s ; 20 cm. Źródło: WiMBP 28, sygn. Mag. 111792. Zdjęcie: Marta Walkusz

- ekslibris „Z Biblioteki Wojskowej Dowództwa Okręgu Korpusu VIII¹⁰²¹”. Opatrzona nim książka F. von Hauseggera *Muzyka jako wyraz* (Warszawa 1914) pochodzi z księgozbioru P. Podejki, przekazanego w 1997 roku do BG AMuz. przez jego córkę

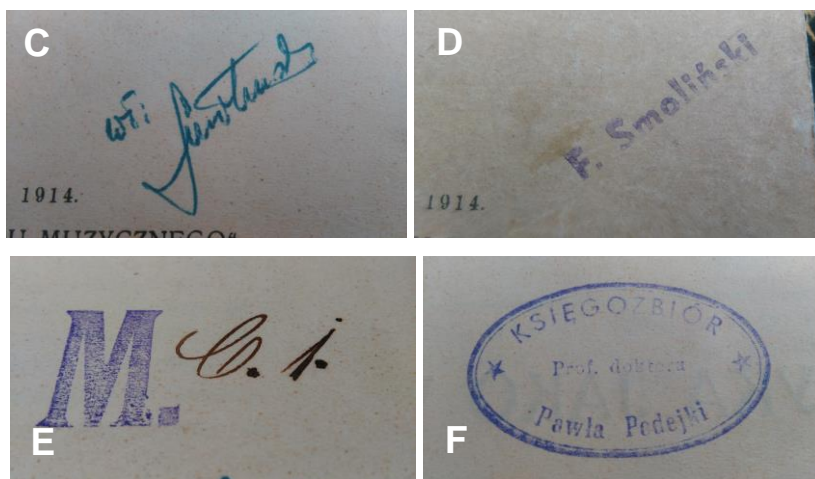
¹⁰²⁰ K. Mamorska, *Dr Adam Bocheński (1897-1974)*, „Forum Bibliotek Medycznych” 2012, nr 2(10), s. 260-265, [online] <http://forum.bg.umed.lodz.pl/images/wydawnictwa/forum/ForumNr10.pdf> [dostęp 22.2.2019].

¹⁰²¹ Dowództwo Okręgu Korpusu Nr VIII (DOK VIII) od 1921 roku miało swoją siedzibę w Toruniu, zob. *Dowództwo Okręgu Korpusu Nr VIII*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Dow%C3%B3dztwo_Okr%C4%99gu_Korpusu_Nr_VIII [dostęp 19.4.2018].

Lilianę. Na stronie tytułowej recto tego egzemplarza znajduje się pieczęć własnościowa profesora Podejki. Obok niej zachowały się liczne wpisy pochodzące z różnych okresów:

- najstarsze wydają się oznaczenia Biblioteki Korpusu VIII, tj. fioletowe pieczęcie: „M.” z zapisem „b. 1.” (fot. 66 E) wykonanym atramentem, „Szanuj książkę!”; odręczna notatka „Muzyka jako wyraz, Wojsko-polskie, szanuj książkę”; nalepka z numerem inwentarzowym Biblioteki Korpusu VIII (powtórzony na ekslibrisie) (fot. 66 A);
- fioletowa pieczęć „F. Smoliński” (fot. 66 D);
- nieczytelny podpis „wł: [...]”, wykonany długopisem, znajdujący się na stronie tytułowej verso (fot. 66 C);
- wpis ołówkiem „O. N.” (fot. 66 A);
- ostatnia pod względem chronologicznym jest zapewne pieczęć P. Podejki (fot. 66 F).

Fot. 66 A-F. Różne wpisy i znaki własnościowe w: F. Hausegger, *Muzyka jako wyraz*, przekł. A. Chybiński, J.W. Reiss, Warszawa: Przegład Muzyczny (Drukarnia T. Jankowskiego, Wspólna 54, tel. 256-97), 1914. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 23417; sygn. 09 - Hau-Muz. Zdjęcie: Marta Walkusz

- „Ex Libris Andrzeja Bukowskiego” (fot. 67) na książce zakupionej przez BG PAN w 1976 roku. Źródło zakupu jest nieznane. A. Bukowski (1911-1997) był historykiem literatury, badaczem piśmiennictwa oraz kultury Pomorza Gdańskiego i Ziemi Kaszubskiej¹⁰²²

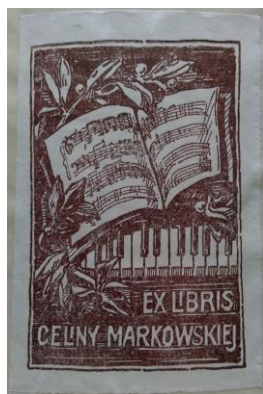

Fot. 67. „Ex Libris Andrzeja Bukowskiego” w: A. Sonnenfeld, *Król reporterów, operetka w pięciu obrazach*, oryginalnie napisana przez I. Oracza, muzyka A. Sonnenfelda. (Z dodaniem sprawozdań o tejże sztuce), Warszawa: druk. M. Ziemkiewicza i W. Noakowskiego, Krakowskie Przedmieście N. 15, 1881. Źródło: BG PAN, sygn. I 150992. Zdjęcie: Marta Walkusz

- „Ex libris Celiny Markowskiej” (fot. 68). Jest to przykład tzw. ekslibrisu muzycznego¹⁰²³;

¹⁰²² E. Kotarski, *Andrzej Bukowski*, [w:] *Encyklopedia Gdańska*, [zespół red. B. Śliwiński i. in.], Gdańsk 2012, s. 141.

¹⁰²³ E. Chwałewik, *Polskie ekslibrisy muzyczne*, Skolimów 1939, s. 5.

Fot. 68. „Ex Libris Celiny Markowskiej” w: E.F. Richter, *Zasady harmonji* [...] z trzeciego wydania przełożył i dodaniem teorii harmonicznej Weitzmana oraz chorałów polskich uzupełnił J. Karłowicz, dzieło przyjęte przez Instytut Muzyczny Warszawski, Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa, filia w Lublinie (Litografia C.G. Rödera w Lipsku), [druk po 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 27014; sygn. 09 - Ric-Zas. Zdjęcie: Marta Walkusz

- „Ex Libris Prof. dr J. Staszewski”. Ten znak własnościowy (8x8,8 cm) historyka Jacka Staszewskiego (1933-2013)¹⁰²⁴ powstał w latach 1988-1990¹⁰²⁵. Jego autorem jest grafik Tadeusz Garlej, który wykorzystywał cynkotypię kreskową. Przechowywany jest również osobno, jako dokument ikonograficzny w BG PAN¹⁰²⁶ (fot. 69):

Fot. 69. „Inclinata resurget, Ex Libris, Prof. dr J. Staszewski” w: J.A. Święcicki, *Historia literatury arabskiej z ilustracjami*, Warszawa: Redakcja i Administracja [Biblioteki Dziel Wyborowych] (drukarnia A.T. Jezierskiego, Nowy Świat 47), cenz. 14 Iulâ 1901 g. (Historia literatury powszechnej w monografiach z ilustracjami [...] ; T. 3). Źródło: BHum UG: sygn. I 102158/3. Zdjęcie: Marta Walkusz

¹⁰²⁴ J. Poraziński, *Profesor Jacek Staszewski. Nauczyciel i mistrz (1933-2013)*, „Klio” 2013, vol. 25, nr 2, s. 1-8.

¹⁰²⁵ Datowanie podane za Katalogiem BG PAN, [online] <http://153.19.98.160:8080/lib/item?id=chamo:95238&theme=BGPAN> [dostęp 22.5.2018]. Wedle innych informacji T. Garlej tworzył głównie w latach 70. XX w., zob. T. Suma, *Ekslibris polski*, [online] http://ekslibrispolski.pl/?page_id=1862 [dostęp 22.5.2018].

¹⁰²⁶ T. Garlej, *Ex Libris Prof. dr J. Staszewski*, BG PAN, sygn.: E. 11519, [online] <http://153.19.98.160:8080/lib/item?id=chamo:95238&theme=BGPAN> [dostęp 22.5.2018].

5.1.2. Nuty

Pośród znaków i zapisów własnościowych naniesionych na nutach wydanych w Warszawie w latach 1875-1918, które znalazły się w bibliotecznych zbiorach gdańskich, wyodrębniono wszystkie omówione powyżej cztery typy oznaczeń proveniencyjnych. Do pierwszego należą odręczne podpisy osób sporządzone atramentem, tuszem (niebieskim, czarnym lub brązowym), ołówkiem i kredką (niebieską i czerwoną), głównie związanych z gdańskim środowiskiem muzycznym: artystów muzyków, wykładowców PWSM w Sopocie-Gdańsku, a później Akademii Muzycznej w Gdańsku i studentów tej uczelni oraz innych kolekcjonerów. Na nutach znaleziono też kilka nieznanymi, niepełnymi lub niemożliwymi do odczytania nazwisk. Prezentowane poniżej noty własnościowe podano z zachowaniem ich oryginalnego zapisu – tam, gdzie to było możliwe w nawiasach kwadratowych uzupełniono brakujące dane; nieczytelność zapisu również zaznaczono takimi nawiasami. Drugi typ stanowią własnościowe pieczęcie, trzeci zaś notatki i dedykacje sporządzone odręcznie.

Interesujące proveniencje znaleziono w drukach muzycznych przechowywanych w BG AMuz. i BG PAN. Najwięcej oczywiście w zbiorach tej pierwszej ksiąźnicy – w dużej części pochodzą z kilku kolekcji, które trafiły do zbiorów biblioteki uczelnianej. Ponieważ omawiam tutaj największe kolekcje interesujących mnie *varsavianów* muzycznych, poświęcę w tym fragmencie rozprawy więcej uwagi ich kolekcjonerom.

Największy zbiór druków muzycznych należał do dwojga wspomnianych wyżej wokalistów-pedagogów: K. Czekotowskiego oraz jego żony M. Bojar-Przemienieckiej. Został przekazany BG AMuz. przez Jana Kusiewicza (1921-2015) na przełomie marca i kwietnia 1999 roku¹⁰²⁷. W przewożeniu kolekcji z Warszawy oraz w jej porządkowaniu pomagał bibliotekarzom ksiąźnicy akademickiej Piotr Kusiewicz¹⁰²⁸. Ostatnie protokoły wpływu nut do księgozbioru BG AMuz zostały sporządzone w 2006 roku.

K. Czekotowski urodził się 2 marca 1901 roku w Jekaterynosławiu (do 2016 roku Dniepropetrowsk, obecnie Dniepr) na Ukrainie. W 1920 roku przyjechał do stolicy, gdzie studiował na Politechnice Warszawskiej oraz w Konserwatorium Warszawskim. Dyplom w

¹⁰²⁷ Jan Kusiewicz, *doktor honoris causa Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku : Gdańsk, 19 listopada 2012 roku*, red. D. Dopierała, Gdańsk 2012, s. 14-15.

¹⁰²⁸ Prof. zw. P. Kusiewicz, wokalista (tenor) i pedagog śpiewu na Wydziale Wokalno-Aktorskim Akademii Muzycznej w Gdańsku, syn J. Kusiewicza i chrześniak K. Czekotowskiego.

klasie śpiewu solowego Marii Sankowskiej¹⁰²⁹ uzyskał w 1927 roku. Następnie doskonalił umiejętności wokalne we Włoszech pod kierunkiem Alessandro Bonciego (1870-1940)¹⁰³⁰ i Giuseppe Anselmiego (1876-1929)¹⁰³¹.

Po powrocie do Polski Czekotowski rozpoczął karierę solistyczną w Operze Poznańskiej, a w 1931 roku otrzymał zaproszenie prezydenta Turcji do objęcia profesury śpiewu w ankarskim konserwatorium. Wyjechał tam w towarzystwie żony i siostry Marii Czekotowskiej (1904-1992)¹⁰³². Po czterech latach powrócił do kraju wznawiając działalność artystyczną, m.in. na scenie Teatru Wielkiego w Warszawie, a po wojnie na Wybrzeżu, gdzie uruchomił Średnią Szkołę Muzyczną w Gdyni oraz prowadził zajęcia na Wydziale Wokalnym Wyższej Szkoły Muzycznej w Sopocie – w roku akademickim 1951/1952 był dziekanem tegoż wydziału¹⁰³³. Był również współorganizatorem Studia Operowego przy Państwowej Filharmonii Bałtyckiej w Gdańsku.

W 1953 roku Czekotowski powrócił do stolicy, gdzie przez dwa sezony był solistą Opery Warszawskiej. Następnie zaangażował się już bardziej w działalność organizatorską (był m.in. współorganizatorem związków twórczych – Stowarzyszenia Polskich Artystów Teatru i Filmu i Stowarzyszenia Polskich Artystów Muzyków) oraz pedagogiczną wykładając m.in. w Wyższej Szkole Muzycznej im. Fryderyka Chopina. Zmarł po długiej chorobie w 1972 roku¹⁰³⁴.

Każdy egzemplarz nut z kolekcji K. Czekotowskiego sygnowany jest odręcznym podpisem sporządzonym ołówkiem albo tuszem: „KCzekotowski” oraz opatrzony

¹⁰²⁹ Od 1920 roku do lat powojennych profesor klasy śpiewu Konserwatorium Warszawskiego, zob. M. Dziadek, *Od Szkoły Dramatycznej...* [T. 1], s. 385. Ta sama autorka podaje również drugie imię Sankowskiej: Maria Antonina, zob. tamże [T. 2:] *1945-2010*, Warszawa 2016, s. 17, 39. Dostępne źródła nie podają dat życia śpiewaczki; prawdopodobna data jej śmierci to 1962 rok, zob. *Warszawskie zabytkowe pomniki nagrobne*, [online] https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=6209 [dostęp 10.3.2017].

¹⁰³⁰ J. Kański, *Bonci Alessandro*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. [T. 1:] A-B, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1979, s. 361.

¹⁰³¹ J. Kański, *Anselmi Giuseppe*, [w:] tamże, s. 55.

¹⁰³² M. Antonina Czekotowska, śpiewaczka, siostra K. Czekotowskiego, w latach 1935-1939 solistka Teatru Wielkiego w Warszawie, zob. *Maria Czekotowska*, [w:] *Encyklopedia Teatru Polskiego*, [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/osoby/5722/maria-czekotowska> [dostęp 13.3.2017]. Zob. też informacje o M.A. Czekotowskiej w haśle *Czekotowski Kazimierz*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. T. 2: 1900-1980, [komitet red. Z. Wilski i in., napisał i oprac. zespół B. Berger i in.], Warszawa 1994, s. 136-137.

¹⁰³³ A. Zawilski, *Wydział III Wokalno-Aktorski*, [w:] *Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki...*, s. 69-70.

¹⁰³⁴ Życie i działalność Czekotowskiego oraz jego kolekcja została szczerzej omówiona w moim artykule, zob. M. Walkusz, *Kolekcja muzyczna Kazimierza Czekotowskiego...*, s. 279-280.

własnościową pieczęcią „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery” lub „Kazimierz Czekotowski” (Fot. 70).

Fot. 70. Proweniencje K. Czekotowskiego. Źródło: BG AMuz., nr inw. kolejno: N 44514, N 44513. Zdjęcie: Marta Walkusz

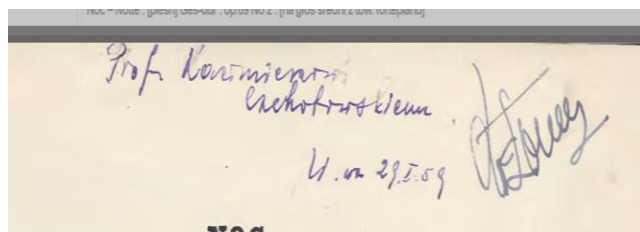
Przy czym w trzech drukach znaleziono odręczne zapiski, które stanowią istotne źródło uzupełnienia wiedzy o działalności artystycznej tego wybitnego śpiewaka:

- „Śpiewał z orkiestrą symfoniczną w Ankarze Kazimierz Czekotowski. [...] Ankarze 1935 r.” (fot. 71);

Fot. 71. Notatka „Śpiewał z orkiestrą symfoniczną w Ankarze Kazimierz Czekotowski. [...] Ankarze 1935 r.” w: G. Bizet, *Carmen: kuplety Toreadora Escamillo z II aktu opery* [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. W. Grosse a Moscou Mylnicoff per prop. maison), [ok. 1890]. 9 s. ; 32 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 2). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44370 ; N 39675; sygn.: 78(0.068) Bizet G – Carme KT, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=30740> [dostęp 22.2.2019]

- „Prof. Kazimierzowi Czekotowskiemu W.wa 29. I. 59 [podpis nieczytelny]” (fot. 72);

Fot. 72. Dedykacja „Prof. Kazimierzowi Czekotowskiemu W.wa 29. I. 59 [podpis nieczytelny]” w: Z. Noskowski, *Noc = Notte* op. 69 nr 2 [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Towarzystwo Akcyjne S. Orgelbranda i Synów), [ok. 1900]. 5 s. ; 34 cm. (Lira ; 180). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44542; sygn. 78(0.068) Nosko Z - Pieśń 69/1, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=31328> [dostęp 22.2.2019]

- „Tekst turecki śpiewany w Ankarze przez Kazimierza Czekotowskiego” (fot. 73);

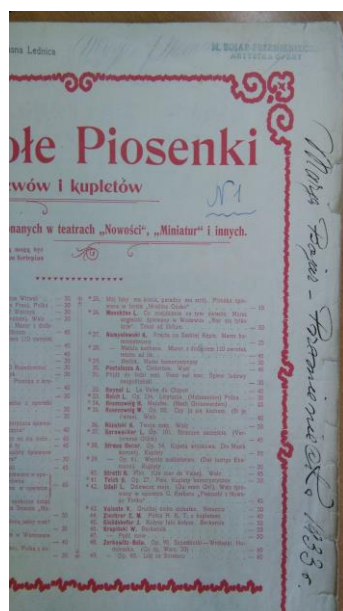
Fot. 73. Odręczna notatka K. Czektowskiego „Tekst turecki śpiewany w Ankarze przez Kazimierza Czektowskiego” w: E.H. Grieg, *Ja kocham cię = Je t'aime* [na głos i fortepian], tłom.: M. Radziszewski, Warszawa: Gebethner i Wolff (Zakłady Graficzne Wierzbicki i S-ka), [po 1912?]. 5 s. ; 34 cm. (Śpiewy Polskie z Towarzystwem Fortepianu. Cztery Ulubione Pieśni Śpiewane przez Alicję Barbi ; 3). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44283; sygn.: 78(0.068) Grieg E – Jetai, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=33519> [dostęp 22.2.2019]

Śpiewaczka, pedagog M. Bojar-Przemieniecka (z d. Szymańska¹⁰³⁵) ukończyła szkołę Marii Sobolewskiej w Konserwatorium Warszawskim, uzupełniając w latach 1926-1928 studia w Monachium, Wenecji i Wiedniu. Często występowała wspólnie z mężem K. Czektowskim, głównie na warszawskiej (m.in. w Dolinie Szwajcarskiej i w Teatrze Nowości, od 1927 roku została solistką w Teatrze Wielkim i śpiewała tam z przerwami aż do wybuchu II wojny światowej) i poznańskiej scenie operowej (w latach 1929-1931 i sezonie 1937/1938 była solistką Opery Poznańskiej), a w latach 1933-1935 w Filharmonii w Ankarze. W Turcji oboje byli również pedagogami śpiewu. Bojar-Przemieniecka od 1936 roku uczyła w Szkole Muzycznej im. K. Kurpińskiego w Warszawie. W 1945 roku przyjechała z K. Czektowskim na Wybrzeże, początkowo uczyła w średnich szkołach muzycznych w Trójmieście, a w latach 1949-1953 w PWSM w Sopocie¹⁰³⁶. Po powrocie do Warszawy, do 1967 roku wykładała w PWSM. Również w jej zbiorze druków nutowych każdy egzemplarz posiada znaki własnościowe: pieczątki „M. Bojar-Przemieniecka. Artystka opery” (fot. 74) oraz liczne podpisy wykonane tuszem lub ołówkiem:

¹⁰³⁵ Maria Czektowska, [w:] *Encyklopedia Teatru Polskiego*, [online] <http://encyklopediateatru.pl/osoby/42747/maria-czektowska> [dostęp 19.2.2017].

¹⁰³⁶ Bojar-Przemieniecka Maria Magdalena, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. T. 3: 1910-2000, A-L, [napisał i oprac. zespół B. Berger i in.], Warszawa 2017, s. 82-83.

- „Marja Bojar-Przemieniecka 10/I 1924 r.”¹⁰³⁷;
- „Marja Bojar-Przemieniecka 1926 r.”;
- „Marja Bojar-Przemieniecka 1927”;
- „Marja Bojar-Przemieniecka 1930 r.”;
- „Marja Bojar-Przemieniecka 1933 r.” (fot. 74);
- „Marja Bojar-Przemieniecka Gdańsk-Sopot”;
- „Marji Bojar-Przemienieckiej 1934 r.”;
- „Maryli Preobrażeńskiej Kcz[ekotowski?]” (fot. 75);
- „Maryli Przemienieckiej Warszawa 1916 r.”;
- „Maryli Przemienieckiej”;

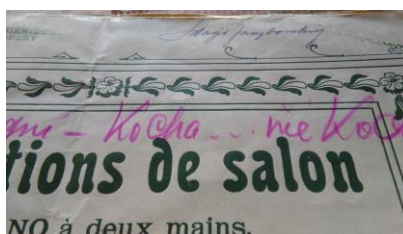
Fot. 74. Pieczętka i wpis „Marja Bojar-Przemieniecka 1933 r.” w: L. Różycki, *Jasna Lednica = Helle Eisberge* op. 19 c [na śpiew i fortepian], sł. pol. St. Wyspiańskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [1912-1915]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44310; sygn. 78(0. 068) Róžyc L - Pieśń 19c. Zdjęcie: Marta Walkusz

¹⁰³⁷ W 1924 roku nosiła nazwisko Preobrażeńska, po pierwszym mężu Borysie. Gdy w 1926 roku zaczęła koncertować oficjalnie przyjęła spolszczone nazwisko Przemieniecka, a od 1927 roku Bojar-Przemieniecka, zob. tamże.

Fot. 75. Pieczętka i wpis „Maryli Preobrażeńskej Kcz[ekotowski?]” w: S. Moniuszko, *Halka*, Recitativo, Cavatina, Recitativo i Cantilena [na sopran i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [po 1908]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44511; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka 4/Hal, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=51130> [dostęp 22.2.2019]

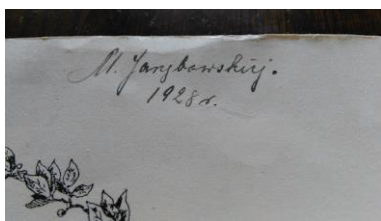
Na drukach ze zbioru K. Czektowskiego i M. Bojar-Przemienieckiej są także wpisy innych osób. Właściciele kolekcji często kupowali wydawnictwa w warszawskich antykwariatach¹⁰³⁸, dzięki czemu, uwzględniając również dzieła im dedykowane i sprezentowane, zgromadzili tak znaczny księgozbiór. Dlatego miejsce zamieszkania, zawód, w ogóle tożsamość wielu osób, których podpisy zachowały się na badanych egzemplarzach, obecnie jest niemożliwa do ustalenia. Ze względu na zawartość druków można wnioskować tylko, że były to osoby zainteresowane utworami muzycznymi, w tym być może pedagodzy – powszechną praktyką było wpisywanie nazwiska ucznia lub akompaniatora, któremu przeznaczono wykonanie danego utworu. Niekoniecznie więc każdy z prezentowanych poniżej podpisów jest autografem. Zwraca przy tym uwagę dwukrotne pojawienie się w kolekcji Czektowskich niezidentyfikowanej Marii Jarzębowskiej (fot. 76 i fot. 77).

Fot. 76. Wpis „Marji Jarzębowskiej” w: P. Mascagni, *Kocha... nie kocha = M'ama... non m'ama* [na głos i fortepian], sł. pol.: Z. Vieweger, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [ok. 1894¹⁰³⁹]. 5 s. ; 34 cm. (Lira ; 66). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44490; sygn.: 78(0.068) Masca P - M'aman. Zdjęcie: Marta Walkusz

¹⁰³⁸ Informacja prof. P. Kusiewicza udzielona Autorce.

¹⁰³⁹ Data wydania przejęta z katalogu NUKAT (egzemplarze posiadają: Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Biblioteka Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach), zob. P. Mascagni, *Kocha... nie kocha = M'ama...non m'ama* [na głos i fortepian], sł. pol. Z. Vieweger, Warszawa: Gebethner i Wolff, [ok. 1894], [online] <http://katalog.nukat.edu.pl/lib/item?id=chamo:1446601&theme=nukat> [dostęp 10.2.2018]. PBC podaje zakres dat [1895-1905], zob. P. Mascagni, dz. cyt., [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=32551> [dostęp 10.2.2018].

Fot. 77. Wpis „M. Jarzębowski. 1928 r.” w: S. Moniuszko, *Halka: Pieśń Halki* z I aktu opery [na sopran z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [po 1908]. 3 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 60). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44506; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka 1/Hal. Zdjęcie: Marta Walkusz

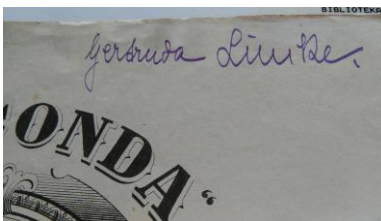
Ponadto znaleziono inne pieczętki i wpisy:

- „Wanda Mirowska” (fot. 78);

Fot. 78. Pieczętka „Wanda Mirowska” w: P. Maszyński, *Noc letnia*, pieśń op. 45 [na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu], sł. W. Korotyńskiego, Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff (Lit. i Sztuch. nut J. Mękowski ul. Aleksandra No. 17 w Warszawie), cenz. 1901. 5 s. ; 34 cm. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44324; sygn.: 78(0.068) Maszy P - Pieśń 45. Zdjęcie: Marta Walkusz

- „Gertruda Limke” (fot. 79);

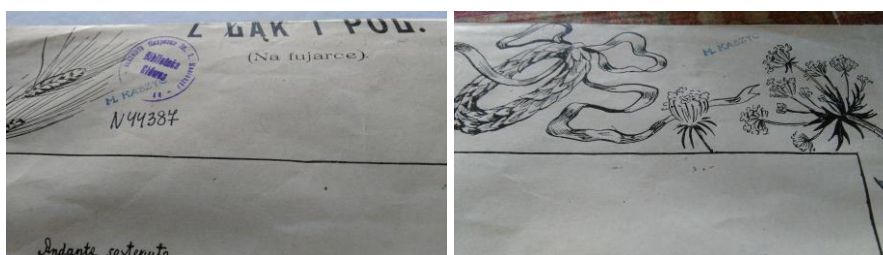
Fot. 79. Wpis „Gertruda Limke” w: A. Ponchielli, *Gioconda: Duet Giocondy i Laury* (akt 2), śpiew z tow. fortepianu, Warszawa: Echo Muzycz. Teatral. i Artystycz. (w lit. Mękarskiego 38 Krak. Przed. w Warszawie), cenz. 1885. 5 s. ; 33 cm. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44593; sygn. 78(0.068) Ponch A - Gioco/d. Zdjęcie: Marta Walkusz

- „Koralkowski” ? (fot. 80);

Fot. 80. Wpis „Koralkowski”? w: L. Denza, *Cudne oczy = Occhi turchini* [na głos i fortepian], sł. pol. W. Rapackiego (syna), Warszawa: B. Rudzki, [19?]. 7 s. ; 30 cm. (Pod Włoskim Niebem ; No. 4). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44516; sygn.: 78(0.068) Denza L – Occhi. Zdjęcie: Marta Walkusz

Zidentyfikowano natomiast śpiewaka Michała Kaszyca (1917-1978), który oznaczał swoje druki pieczętą „M. Kaszyc”. Był absolwentem Konserwatorium Muzycznego w Wilnie, pobierał także naukę śpiewu w klasie M. Bojar-Przemienieckiej. Od 1945 roku przebywał w Gdańsku pracując jako urzędnik w Zarządzie Miejskim. Grywał również niewielkie role w Zespole Aktorów Województwa Gdańskiego, następnie pracował jako wykonawca ról drugoplanowych w Operze Bałtyckiej¹⁰⁴⁰, a po 1961 roku jako inspicjent i asystent reżysera¹⁰⁴¹ (fot. 81):

Fot. 81. Dwa przykłady pieczętów M. Kaszyca w: I. Kossobudzki, *Z łąk i pól: Na fujarce*, pieśń [na głos i fortepian] do słów M. Konopnickiej, Warszawa: Gustaw Sennewald (litografowane faksymile autografu), [1885-1895]. [3] s. ; 35 cm.. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44387; sygn.: 78(0.068) Kosso I – Złaki. Zdjęcie: Marta Walkusz

W BG AMuz. przechowywana jest również duża kolekcja uznanej śpiewaczki operowej i operetkowej oraz pedagoga Haliny Mickiewiczówny (1923-2001)¹⁰⁴², przekazana w 2002 i 2004 roku przez jej wnuczkę, Justynę Trapkowską. Mickiewiczówna urodziła się w Stołpcach na Wileńszczyźnie. W 1924 roku rodzina Mickiewiczów przeprowadziła się do Warszawy. Artystyczne skłonności szybko zostały odkryte przez najbliższych Haliny, jednak profesjonalną naukę śpiewu rozpoczęła dopiero w 1941 roku. Lekcje pobierała od razu u Ady Sari, jednej z najlepszych wokalistek Europy¹⁰⁴³. Ze względu na warunki okupacyjne

¹⁰⁴⁰ Kaszyc jest wymieniany jako członek zespołu artystycznego, zob. np. *Dokumentacja*, [cz.] A: *Zespoły i premiery: Opera i Filharmonia Bałtycka*, „Almanach Sceny Polskiej 1960-1961” [rok. wyd. 1962], s. 177.

¹⁰⁴¹ *Kaszyc Michał*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. T. 2, s. 299. Tekst błędnie podaje, że Kaszyc studiował w Wilnie u Bojar-Przemienieckiej – śpiewaczka nigdy tam nie nauczwała, związana była ze szkolnictwem warszawskim.

¹⁰⁴² K.I. Gawęcka, *Halina Mickiewiczówna. Ciepło głosu i serca*, Gdańsk 2009, s. 15, 329. Jest to jedyna wydana biografia śpiewaczki, oparta na wspomnieniach: jej własnych, rodziny i przyjaciół oraz studentów i współpracowników.

¹⁰⁴³ Właściwie Jadwiga Scheuer (Szayer lub Szajer, 1886-1968), zob. K.I. Gawęcka, *Halina Mickiewiczówna...*, s. 75, 279, zob. też J. Ścibisz-Borecka, *Trzy pokolenia* [praca dyplomowa], Gdańsk 1976, J. Ścibisz-Borecka, *Trzy pokolenia*, praca dyplomowa napisana pod kierunkiem wykł. H. Mickiewicz, Gdańsk 1976, s. 3. Praca przechowywana w BG AMuz., nr inw. IPD791, sygn. 78(043)III - Ści-Trz.

mieszkała u tej wybitnej artystki, chłonąc przy okazji cały artystyczny blichtr Warszawy i mając bezpośredni kontakt z największymi ówczesnymi gwiazdami polskiej sceny operowej.

Debiut Mickiewiczówny odbył się 22 maja 1943 roku. Po wojnie podjęła pracę w Operze Warszawskiej i Polskim Radio. W 1948 roku wyszła za mąż za śpiewaka Jerzego de Larzac¹⁰⁴⁴. W 1959 roku rozpoczęła pracę w Teatrze Muzycznym w Gdyni, jednocześnie pracując w Warszawie oraz Państwowej Operetce Szczecińskiej. W latach 60. XX wieku rozpoczęła działalność pedagogiczną ucząc śpiewu zarówno w PWSM w Gdańsku jak i w Studium Wokalno-Aktorskim Teatru Muzycznego w Gdyni. Klasę prowadzoną przez Mickiewiczównę ukończyło grono znakomitych polskich wokalistów, którzy odnieśli światowy sukces¹⁰⁴⁵.

Część spuścizny Mickiewiczówny, zawierająca ikonografię, pamiątki rodzinne oraz dokumentację, trafiła do BG AMuz. w formie depozytu, dlatego jej zawartość nie została dotychczas uporządkowana. Pozostałą część, zawierającą nuty (druki i rękopisy) włączono do zasobu stałego Biblioteki. Przy czym manuskrypty wciąż wymagają uporządkowania i skatalogowania – są to, sporządzone przez różne osoby transkrypcje, szkice i fragmentaryczne przeróbki różnorodnych utworów muzycznych, zapisane na pojedynczych kartkach wyrwanych z zeszytów nutowych¹⁰⁴⁶. Wśród nut drukowanych, z których śpiewaczka korzystała w okresie swoich studiów m.in. u A. Sari oraz podczas własnej działalności artystycznej i pedagogicznej, znajdują się uwzględnione w moich badaniach pieśni i arie z oper opublikowane przez warszawskich wydawców. Przykładem może być jeden z egzemplarzy *Halki* S. Moniuszki opatrzony na stronie tytułowej verso wpisem „H. Mick” i pieczęcią „Halina Mickiewicz, ul. Abrahama 84/15, 81-387 Gdynia, tel.20-56-47” (fot. 82);

¹⁰⁴⁴ Daty życia de Larzaca nie są znane, wiadomo jedynie, że był starszy od Mickiewiczówny o ok. 10 lat, zob. I.K. Gawęcka, *Halina Mickiewiczówna...*, s. 142.

¹⁰⁴⁵ M.in. Małgorzata Armanowska, Kira Boreczko, Aleksandra Kucharska-Szeffler, Jerzy Mahler, Ryszard Karczykowski, Jacek Labuda.

¹⁰⁴⁶ H. Mickiewiczówna dysponowała niezwykle rozległą skalą głosu oraz wirtuozowskimi umiejętnościami koloratury. Transkrypcje, które były sporządzane specjalnie pod kątem jej wykonawstwa stanowią wyzwanie dla innych śpiewaczek. Utwory przerabiał specjalnie dla niej m.in. dyrygent Mieczysław Nowakowski (1934-2017), zob. I.K. Gawęcka, *Halina Mickiewiczówna...*, s. 230, 440.

Fot. 82. Dwa znaki własnościowe H. Mickiewiczówny na stronie tytułowej verso w: S. Moniuszko, *Halka opera w czterech aktach*, partytura fortepianowa ze śpiewem, sł. W. Wolskiego. Wyd. nowe, przejrz. i popr., Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff, [po 1908]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 45924; sygn. 78(0.068) Moniu S – Halka, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=31262> [dostęp 22.2.2019]

Na egzemplarzach druków ze spuścizny Mickiewiczówny będących być może niegdyś własnością A. Sari znajdują się wpisy „Ada Sari”¹⁰⁴⁷ wykonane ołówkiem (fot. 83).

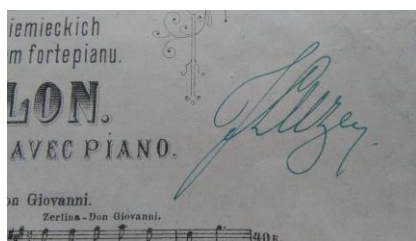

Fot. 83. Wpisy „Ada Sari” w: J. Ablamowicz, *3 pieśni z towarzyszeniem fortepianu*: Nr 1a oraz 2, Warszawa: nakład i własność nakładców Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski Oboźna 9 w Warszawie), [po 1907]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 46222 ; sygn.: 78(0.068) Ablam J – 3 Pieśn/1a oraz nr inw. N 46221 ; sygn.: 78(0.068) Ablam J – 3 Pieśn/2. Zdjęcie: Marta Walkusz

Na nutach, z których zapewne śpiewała m.in. Mickiewiczówna pozostawiono różne wpisy. Na kilku egzemplarzach widnieją wpisy: „J. de Larzac”, „Jerzy de Larzac” lub „własność J. de Larzac”, a także zapewne jego autograf (fot. 84). Był on śpiewakiem barytonem, bardziej niż na karierze wokalisty operowego skupiającym się jednak na występach operetkowych i na muzyce rozrywkowej¹⁰⁴⁸. Przepisywał też utwory dla żony¹⁰⁴⁹.

¹⁰⁴⁷ Wpis „Ada Sari” pojawia się nie tylko w nutach z kolekcji przekazanej przez J. Trapkowską. Znalaziono go również w zbiorze J. Kusiewicza, zob. F. Chopin, *Moja pieśzcotka* op. 74 nr 12 [na głos i fortepian], sł.: A. Mickiewicz ; oprac. Wł. Rzepko, Varsovie ; Cracovie: Gebethner i Wolff (Druk L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza, Nowogrodzka No. 17), [19?]. (Fr. Chopin, Utwory Ułożone do Śpiewu = Compositions Arrangées pour le Chant). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 46223 ; N 44322; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Pieśń 74/12 oraz w jednym z egzemplarzy nut zakupionych w antykwariacie Marii Skrzyńskiej-Paszkowicz w Gdańsku na ul. Startowej, zob. M. Karłowicz, *Mów do mnie jeszcze...*, [pieśń] op. 3 nr 1 na jeden głos [wysoki] z towarzyszeniem fortepianu, poezja Kazimierza Tetmajera, Warszawa: Michał Arct, [1898]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47721; sygn.: 78(0.068) Karło M – Mówdo.

¹⁰⁴⁸ Zob. I.K. Gawęcka, *Halina Mickiewiczówna...*, s. 142. Zob. też *Wesołe święta przy mikrofonie*, „Nasza Praca. Tygodnik dla Wsi” 1938, nr 16, s. 3.

Fot. 84. Autograf Jerzego de Larzac w: R. Wagner, *Śpiewacy norymberscy = I maestri cantori di Norimberga: Pieśń Waltera* [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. W. Grosse à Moscou Miljnicoff per prop. Maisen), cenz. 1893. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47731; sygn. 78(0.068) Wagne R - Śpiew/Wal. Zdjęcie: Marta Walkusz

Na egzemplarzu *Ernani, scena e romanza* G. Verdiego obok wpisu „J. de Larzac” wykonanego ołówkiem, pojawia się podpis „M. Sileński” sporządzony tuszem (fot. 85). Zapewne należał do wokalisty i pedagoga Michała Sileńskiego (1888-1983), który studia muzyczne i prawnicze ukończył w Moskwie. Występował pod pseudonimem Michał Ardatti, koncertując głównie w Warszawie, m.in. w Dolinie Szwajcarskiej. Śpiewał główne role m.in. w najslynniejszych operach Verdiego (*Rigoletto, Aida, Traviata*)¹⁰⁵⁰. W jego repertuarze mógł być też *Ernani*, o czym może świadczyć jego podpis na jednej z arii, śpiewanej zapewne również przez J. de Larzaca:

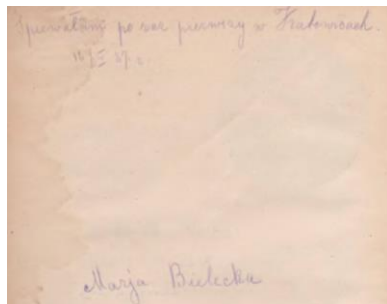
Fot. 85. Wpisy „J. de Larzac” i „M. Sileński” w: G. Verdi, *Ernani, scena e romanza, arija w grobach*, [na głos i fortepian], sł. F. Piave, Warszawa: Gebethner i Wolff, [ok. 1905]. 5 s. ; 30 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 142). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47528; sygn. 78(0.068) Verdi G – Ernan, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=33513> [dostęp 22.2.2019]

Na stronie tytułowej recto wspomnianego egzemplarza *Halki* S. Moniuszki ze zbioru Mickiewiczówny znajduje się notatka „Śpiewałam po raz pierwszy w Katowicach 12/II [19]27 r, Maria Bielecka” (fot. 86). Autorka wpisu M. Bielecka (1887-1974) była wybitną śpiewaczką operową oraz aktorką. Studia wokalne odbyła w klasie T. Leliwy oraz w szkole dramatycznej we Lwowie, a następnie (w 1925 roku) we Włoszech. Występowała z wieloma zespołami teatralnymi z Warszawy (m.in. Teatru Wielkiego, Teatru Nowego) i z innych miast

¹⁰⁴⁹ Zob. I.K. Gawęcka, *Halina Mickiewiczówna...*, s. 153.

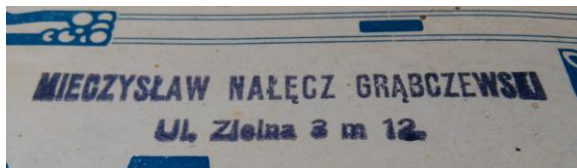
¹⁰⁵⁰ Zob. *Michał Ardatti*, [w:] *Encyklopedia Teatru Polskiego*, [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/osoby/19075/michal-ardatti> [dostęp 24.4.2018].

(Kalisza, Wilna, Katowic, Lwowa) na wielu scenach polskich i zagranicznych, często obsadzając główne role operowe¹⁰⁵¹.

Fot. 86. Notatka M. Bieleckiej na stronie tytułowej recto Moniuszko, w: *Halka opera w czterech aktach*, partytura fortepianowa ze śpiewem, sł. W. Wolskiego. Wyd. nowe, przejrz. i popr., Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff, [po 1908]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 45924; sygn. 78(0.068) Moniu S – Halka. Zdjęcie: PBC

Dwie pieczętki znalezione na nutach przekazanych przez J. Trapkowską należą do osób niezwiązanych bezpośrednio z Mickiewiczówną (możliwe są jednak kontakty zawodowe) ani z jej rodziną. Pierwszym przykładem jest pieczętka „Mieczysław Nałęcz Grąbczewski. Ul. Zielna 3 m 12” – pod tym warszawskim adresem mieszkał śpiewak Opery Warszawskiej Mieczysław Nałęcz-Grąbczewski (1905-1982)¹⁰⁵², zob. fot. 87:

Fot. 87. Pieczętka M. Nałęcza-Grąbczewskiego w: F. Filippi: *Czemu? = Per che?* przekł. J. Chęcińskiego, [Warszawa:] F. Hösic (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9 w Warszawie), [po 1907]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47564; sygn.: 78(0.068) Filip F-Czemu. Zdjęcie: Marta Walkusz

Drugim przykładem jest pieczętka „Stanisław Dąbrowski, prof. Państw. Szkoły Muzycznej w Warszawie” (fot. 88). Być może chodzi o S. Dąbrowskiego zatrudnionego w 1958 roku w Zespole Państwowych Szkół Muzycznych w Warszawie. Nie wiadomo jednak, czy uczył on w Państwowej Ogólnokształcącej Szkole Muzycznej I st. im. Emila Młynarskiego utworzonej w 1950 roku czy też w Państwowej Szkole Muzycznej II stopnia im. Józefa Elsnera utworzonej z podziału Konserwatorium Warszawskiego na: Państwową

¹⁰⁵¹ Zob. *Maria Bielecka-Machlejd*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. T. 2, s. 43. 1 maja 1927 roku w Teatrze Wielkim w Warszawie odegrała rolę Halki w operze S. Moniuszki, zob. „Kurier Warszawski” R. 107 (1927) nr 118, a dnia 1 maja 1927, s. 10. Wg notatki proveniencyjnej w „gdańskim” egzemplarzu *Halki*, drugie wykonanie tej opery z jej udziałem odbyło się 12 lutego 1927 roku w Katowicach.

¹⁰⁵² „Życie Warszawy” 1982 nr 276, z dnia 6.12.1982.

Średnią Szkołę Muzyczną i Państwową Wyższą Szkołę Muzyczną w 1946-1947 roku¹⁰⁵³. Sądząc z wysokiego poziomu utworu i z nazwy szkoły na pieczęci, uważam, że bardziej chodzi o II stopień (szkoła średnia) niż I (szkoła podstawowa). Poza tym, w szkołach podstawowych nie było profilu wokalnego, a utwór jest na głos i fortepian.

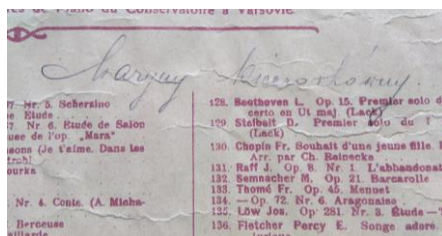
Fot. 88. Pieczęćka „Stanisław Dąbrowski prof. Państw. Szkoły Muzycznej w Warszawie” w: G. Verdi, *Traviata: Violetta* [na mezzosopran lub baryton i fortepian], Warszawa: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff, [ok. 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47562; sygn. 78(0.068) Verdi G - Travi 2/Ger. Zdjęcie: Marta Walkusz

W 2002 roku rodzina pianisty i pedagoga Zbigniewa Śliwińskiego (1934-2003) przekazała do BG AMuz jego obszerną spuściznę, w tym dokumentację osobistą i nuty. Księgozbiór pianisty jest do dzisiaj sukcesywnie opracowywany i włączany do zasobu bibliotecznego. Śliwiński studia muzyczne rozpoczął już w wieku dziewięciu lat, najpierw prywatnie pod kierunkiem J. Jurkowskiej (imię i daty życia nieznane), potem u prof. Lecha Miklaszewskiego (1910-1992), następnie studiował w Konserwatorium w Warszawie w klasie prof. Zofii Buckiewiczowej (1884-1944). W 1945 roku przeniósł się do Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Katowicach, do klasy Bolesława Woytowicza (1899-1980), uzyskując w 1949 roku dyplom z odznaczeniem. Z tym miastem związał po studiach swoją działalność artystyczną oraz, równoległe ze studiami, pedagogiczną (w 1959 roku ukończył również trzyletnie studia aspiranckie w zakresie pianistyki w PWSM w Krakowie)¹⁰⁵⁴. Od 1961 roku mieszkał na Wybrzeżu, kontynuując pracę dydaktyczną w gdańskiej uczelni muzycznej. W latach 1965-1999 pełnił obowiązki kierownika Katedry Fortepianu, a w latach 1982-1984 sprawował funkcję prorektora PWSM. Jego działalność naukowa skupiała się na edytorstwie muzycznym – specjalizował się w opracowywaniu dzieł polskich kompozytorów od końca XVIII do początków XX wieku, utworów klasyków wiedeńskich oraz zbiorów

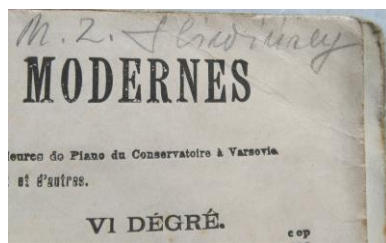
¹⁰⁵³ Informacja Gabrieli Woźniackiej z Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych w Warszawie.

¹⁰⁵⁴ Archiwum Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, sygn. 3/806, Śliwiński Zbigniew.

utworów z przeznaczeniem dydaktycznym¹⁰⁵⁵. Spuścizna Z. Śliwińskiego zawiera ponad 60 egzemplarzy warszawskich wydawnictw nutowych z interesującego mnie okresu. Są to edycje utworów F. Chopina opublikowane w serii dydaktycznej R. Strobla, omawianej już w niniejszej rozprawie. Na drukach tych znaleziono tylko dwa wpisy proveniencyjne: – „Maryny Wieczorkówny”, żony Śliwińskiego (fot. 89) i „M. Z. Śliwińscy” (fot. 90).

Fot. 89. Odręczny wpis „Maryny Wieczorkówny” w: M. Moszkowski, *Étude G–dur* op. 18 no. 3 pour piano rev. R. Strobl, Varsovie: Gebethner & Wolff, [ok. 1905]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 48494; sygn. 78(0.068) Moszk M - Etiud 18/3. Zdjęcie: Marta Walkusz

Fot. 90. Odręczny wpis „M. Z. Śliwińscy” w: Z. Stojowski, *Caprice oriental* op. 10 no. 2, pour Piano, Varsovie: Gebethner & Wolff, cenz. 1903. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47167; sygn. 78(0.068) Stoj Z – Capri. Zdjęcie: Marta Walkusz

M. Śliwińska z domu Wieczorek (1908-1979) rozpoczęła prywatną naukę gry na fortepianie w 1919 roku. Kontynuowała ją w Warszawie, u prof. Henryka Melcera, a po jego śmierci, w latach 1929-1936 w Śląskim Konserwatorium Muzycznym w Katowicach, u prof. Wandy Chmielowskiej (1891-1980). Po raz pierwszy wyszła za mąż za Feliksa Sachse (1898-1945), muzykologa, kompozytora, publicystę i pedagoga, wykładowcę Instytutu Muzycznego w Katowicach, w latach 1932-1935 wydawcę i redaktora czasopisma „Zespół Mandolinowy”¹⁰⁵⁶. Po wojnie, w 1948 roku ponownie wyszła za mąż - za Z. Śliwińskiego i wraz z nim w 1965 roku przeniosła się do Gdańska. Również prowadziła działalność pedagogiczną, przede wszystkim wykłady oraz konsultacje z zakresu metodyki nauczania gry

¹⁰⁵⁵ A. Wieczorek, *Działalność artystyczna i pedagogiczna Profesora Zbigniewa Śliwińskiego*, [praca magisterska] napisana pod kier. W. Wojtala, Gdańsk 2000, s. 44-46.

¹⁰⁵⁶ Zob. A. Wójcik, *Łudi bidi bindia panny Mani*, „Śpiewak Śląski” 2016, nr 4 (418), s. 27 [online] <http://www.szchio.katowice.eu/SS-2016-nr-4.pdf> [dostęp 11.2.2019].

na fortepianie, nie tylko w PWSM, ale także w szkołach i ogniskach muzycznych oraz w ramach kursów i zjazdów metodycznych¹⁰⁵⁷,

Ostatnią obszerną kolekcją wymagającą omówienia jest spuścizna prof. Romana Heisinga (1902-1989). Pierwsze egzemplarze wydawnictw przekazał BG AMuz. w 1975 roku sam Profesor. Największa część jego spuścizny trafiła do Biblioteki w 1990 roku – została przekazana jako depozyt przez A. Poszowską, córkę R. Heisinga. W 2015 roku rozpoczęto prace nad włączeniem kolekcji do zbiorów BG AMuz.¹⁰⁵⁸. R. Heising, jak wspomniano w rozdziale czwartym niniejszej rozprawy, był jednym z twórców gdańskiej uczelni muzycznej, jej rektorem i pedagogiem. Prowadził działalność artystyczną, był bowiem śpiewakiem – dyplom zdobył w 1929 roku w klasie prof. Michała Prawdzica-Leymana (1881-1959)¹⁰⁵⁹ w Państwowym Konserwatorium Muzycznym w Poznaniu. W tym mieście pracował jako chórmistrz i instruktor muzyczny. Po ukończeniu studiów muzykologicznych na Uniwersytecie Poznańskim rozpoczął działalność badawczą i popularyzatorską. m.in. odkrywając twórczość polskiego kompozytora z XVIII wieku Marcina Józefa Żebrowskiego (1702-1770), którego utwory przechowywane są m.in. w Bibliotece Jasnogórskiej w Częstochowie. Od 1945 roku Heising pełnił funkcję naczelnika Wydziału Kultury oraz Wydziału Społecznego Zarządu Miejskiego Sopotu, angażując się w tym okresie przede wszystkim organizację życia kulturalnego oraz szkolnictwa muzycznego w Trójmieście¹⁰⁶⁰.

Kolekcja Heisinga przejęta przez BG AMuz. obejmuje ogółem 1037 jednostek, w tym wyjątkową dokumentację życia muzycznego Pomorza w okresie powojennym: albumy z

¹⁰⁵⁷ Zob. Archiwum Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, sygn. 3/667, Śliwińska Maria; A. Wieczorek, dz. cyt., s. 11, 14; J. Krassowski, *Sylwetki dawnych pedagogów*, [w:] *Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki...*, s. 143.

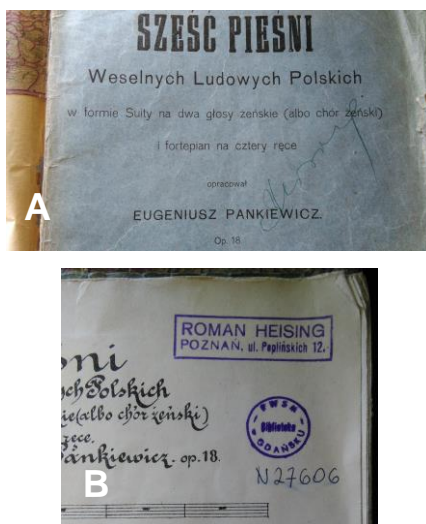
¹⁰⁵⁸ Spuścizną opiekuje się bibliotekarz BG AMuz. mgr Dorota Magdalena Witkowska, która omówiła metodologię włączania tych materiałów do zbiorów bibliotecznych w pracy dyplomowej obronionej w 2015 roku na Studiach Podyplomowych „Edukacja Biblioteczna z Technologią Informacyjną” na Wydziale Nauk Społecznych Instytutu Pedagogiki i Pracy Socjalnej Akademii Pomorskiej w Słupsku. D. Witkowska sporządziła rejestr kolekcji R. Heisinga na podstawie sukcesywnie tworzonych protokołów wpływu, wykazu sporządzonego w 1990 roku przez ówczesną dyrektorkę BG AMuz. Irenę Czarnecką (1942-2004) oraz w oparciu o analizę poszczególnych pozycji z autopsji. Zob. D.M. Witkowska, *Biblioteka miejscem gromadzenia archiwaliów. Koncepcja opracowania materiałów archiwalnych w Bibliotece Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku na przykładzie spuścizny prof. Romana Heisinga*, praca dyplomowa napisana pod kier. dr. B. Taraszkiewicz, Słupsk 2015.

¹⁰⁵⁹ Jako śpiewak (m.in. tenor Opery Warszawskiej), wystąpił po wojnie razem z M. Bojar-Przemieniecką i K. Czekotowskim, zob. *Michał Prawdzic-Layman*, [online] http://encyklopedia.szczecin.pl/wiki/Micha%C5%82_Prawdzic-Layman [dostęp 06.02.2019].

¹⁰⁶⁰ *Profesor Roman Heising...*, s. 9-12.

wycinkami prasowymi, ponad 400 artykułów i recenzji muzycznych, komentarze naukowe do programów koncertów Filharmonii Bałtyckiej oraz dwa rękopiśmienne katalogi dzieł muzycznych¹⁰⁶¹. Zasób zawiera również nuty, książki, czasopisma, afisze oraz liczne dokumenty osobiste Heisinga.

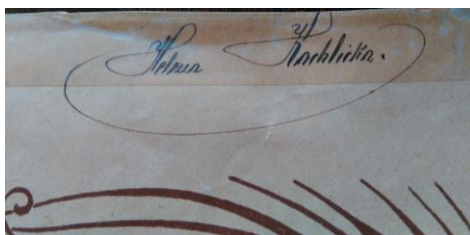
W nutach będących przedmiotem moich badań odnaleziono tylko kilka wpisów proveniencyjnych. Należy zwrócić tutaj uwagę przede wszystkim na proveniencje R. Heisinga, zob. fot. 91 A, B:

Fot. 91. A, B. Odręczny podpis „Heising” (A) oraz pieczętka „Roman Heising Poznań, ul. Peplińskich 12” (B) w: E. Pankiewicz, *Sześć pieśni weselnych ludowych polskich, w formie suity na dwa głosy żeńskie (albo chór żeński) i fortepian na cztery ręce*, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1912-1915]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 27606; sygn. 78(0.068) Panki E - 6 Pieśń 18. Nuty zostały przekazane przez Heisinga w 1975 roku. Zdjęcie: Marta Walkusz

Na jednym z druków znaleziono również sygnaturę żony R. Heisinga, Heleny Heising z domu Kochlickiej. Są to nuty z kolekcji przekazanej w latach 90. przez A. Poszowską (fot. 92):

¹⁰⁶¹ „*Morze w twórczości polskich i obcych kompozytorów*, zawierający 140 tytułów, 60 autorów polskich i tyleż samo obcych” oraz *Katalog materiałów nutowych w Archiwum Jasnogórskim* przepisany w dwóch tomach przez R. Heisinga na Jasnej Górze w 1939 roku. Zob. I. Czarnecka, *Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej w roku akademickim 1989/1990*, „Rocznik Informacyjny” 1989/1990, nr 19, s. 139-140.

Fot. 92. Odręczny podpis „Helena Kochlicka” w: A. Sartorio, *Menuet-caprice* op. 15 pour piano, rev. R. Strobl, Varsovie: Gebethner & Wolff (Etablissements Graphiques, B. Wierzbicki & Co. Varsovie), [ok. 1898]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 39647; sygn. 78(0.068) Sarto A - Menue. Zdjęcie: Marta Walkusz

W BG AMuz. przechowywane są także dużo mniejsze objętościowo kolekcje nutowe, przekazane księżnicy przede wszystkim przez gdańskich artystów, dawnych studentów i pedagogów uczelni lub muzykologów prowadzących badania naukowe. Proweniencje na *varsavianach* odnaleziono wśród:

- 21 książek i 35 nut śpiewaka operowego Lecha Stachowskiego (1918-1996), przekazanych przez jego syna Bogdana w 1998 i 1999 roku. W dwóch egzemplarzach warszawskich druków nutowych (z siedmiu ogółem) znajdują się własnoręczne podpisy wokalisty: „L. Stachowski” (fot. 93) i „Lech Stachowski, Oliwa, ul. Liczmańskiego 3” (fot. 94). L. Stachowski w latach 1930-1938 uczył się w gimnazjum Jezuitów w Wilnie, a do wybuchu II wojny studiował rolnictwo na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Równocześnie studiował śpiew solowy w Konserwatorium Wileńskim u prof. Adama Ludwiga (1875-1952). Po wojnie, w 1946 roku przyjechał na Wybrzeże. W 1947 roku rozpoczął naukę w Szkole Muzycznej w Gdańsku-Wrzeszczu, w klasie wokalne Wandy Hendrich (1885-1961) i A. Ludwiga. Od 1949 roku pracował w Państwowej Operze i Filharmonii Bałtyckiej w Gdańsku. Studia wokalne w klasie S. Beliny-Skupiewskiego ukończył w 1960 roku. Nie prowadził działalności pedagogicznej¹⁰⁶².

¹⁰⁶² Zob. Archiwum Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, sygn. 2/1754, Stachowski Lech; B. Długońska, *Pedagodzy w latach 1947-1997*, [w:] *Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki...*, s. 146-159; por. też, *Absolwenci 50-lecia*, [w:] *Księga jubileuszowa. Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki 1947-2007. Praca zbiorowa*, pod red. J. Krassowskiego, Gdańsk 2007, s. [nlb].

Fot. 93. Podpis „L. Stachowski” w: G. Palloni, *Smutna historia = Storia mesta*, melodia [na głos średni] z towarzyszeniem fortepianu, Warszawa: Nakład F. Hösocka (Stich und Druck C.G. Röder, G.m.b.H., Leipzig), [1880-1889]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 43537; sygn. 78(0.068) Pallo G – Smutn. Zdjęcie: Marta Walkusz

Fot. 94. Podpis „Lech Stachowski, Oliwa, ul. Liczmańskiego 3” w: J.K. Gall, *Dziewczę z buzią jak malina* op. 1 nr 3, śpiew z towarzyszeniem fortepianu [...], układ na fortepian przez F. Spindlera op. 344, sł. H. Heine ; tł. pol.: M. Gawalewicz, Warszawa: nakład i własność Gebethnera i Wolffa (w Lit. Mękarskiego , Krakowskie Przedmieście 40), cenz. 1892. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44306; sygn.: 78(0.068) Gall J – Dziejw 1/3. Zdjęcie: Marta Walkusz

- czterech egzemplarzy edycji oper S. Moniuszki, przekazanych BG AMuz. i BG PAN przez J.M. Michałaka. Jeden z nich, wydanie *Halki* z 1904 roku, zawiera kilka proveniencji, z których najciekawszy jest odręczny wpis „Irena Krówczyńska, Paryż 15. II. [1]909”¹⁰⁶³. Była to z pewnością jedna z uczennic Jana Reszke (1850-1925), znakomitego barytona i pedagoga, który w 1902 roku wycofał się z działalności artystycznej i założył szkołę wokalną¹⁰⁶⁴. *Halka* pochodzi z księgozbioru sygnowanego pieczęcią „Ze zbiorów Jerzego Michałaka i Waldemara Sadowskiego” i została przekazana BG PAN w darze w 2002 roku (fot. 95)

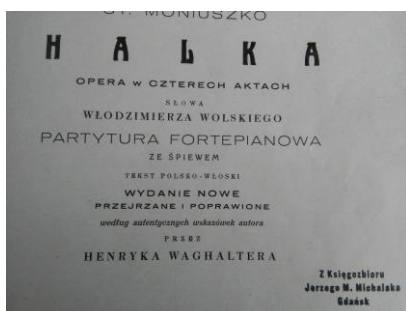
¹⁰⁶³ Lata życia nieznane, zob. M.K., *Jan Reszke*, [w:] *Stulecie Wystawy Przemysłu i Rolnictwa w Częstochowie 1909*, Częstochowa 2009, s. 164, [online] http://wystawa1909.pl/100_lecie/Stulecie-Wystawy-Album/files/assets/basic-html/index.html#1 [dostęp 28.4.2018].

¹⁰⁶⁴ *Jan Mieczysław Reszke*, [w:] *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, [online] <http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jan-mieczyslaw-reszke> [dostęp 28.4.2018].

Fot. 95. Proweniencje J.M. Michalaka, W. Sadowskiego i I. Krówczyńskiej w: S. Moniuszko, *Halka*, opera w czterech aktach [...], partytura fortepianowa ze śpiewem, sł. W. Wolski. Wyd. nowe, przejrz. i popr., Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff (Pospieszna Lit. i Sztuch. Nut J. Mękarskiego N 17 Aleksandrja w Warszawie), cenz. 1904. Źródło: BG PAN, sygn. III 249893. Zdjęcie: Marta Walkusz

- druków z części księgozbioru J.M. Michalaka, o której była mowa wcześniej, zakupionej przez BG AMUZ w 2007 roku, zob. pieczętka „Z księgozbioru Jerzego M. Michalaka, Gdańsk”, (fot. 96);

Fot. 96. Pieczętka „Z Księgozbioru Jerzego M. Michalaka, Gdańsk” w: S. Moniuszko, *Halka*, opera w czterech aktach, partytura fortepianowa ze śpiewem, tekst polsko-włoski, sł. W. Wolskiego, wydanie nowe przejrzane i poprawione wg autentycznych wskazań autora przez Henryka Waghaltera, Warszawa: Nakład i własność Gebethnera i Wolffa (Litograf. i Sztuch. Nut J. Konarzewski, Warszawa), [po 1908]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 51817; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka. Zdjęcie: Marta Walkusz

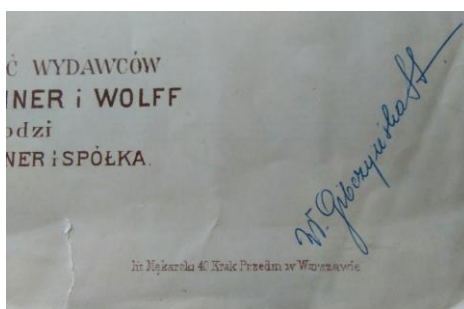
- na egzemplarzu 2 *Petits morceaux* A. Löschnorna pochodzącym z wspomnianej wyżej części kolekcji J.M. Michalaka zachował się wpis „Mgr. Maria Juszkiewicz-Szczeblewska” (fot. 97). Prawdopodobnie chodzi tutaj o pianistkę M. Szczeblewską (z domu Rapoldi lub Rappoldi, 1888-1974)¹⁰⁶⁵.

¹⁰⁶⁵ Zob. Maria Szczeblewska - Rapoldi - relacja, [w:] Sopocianie [online] <http://sopocianie.muzeumsopotu.pl/relacja/maria-szczeblewska-rapoldi-relacja> [dostęp 14.4.2018].

Fot. 97. Wpis „Mgr. Maria Juszkiewicz-Szczeblewska” w: A. Löschhorn, 2 *Petits morceaux*, Nr. 1: *Le soir*, Nr. 2: *Bonne humeur* [pour piano a 4 mains], Varsovie: Gebethner & Wolff, [ok. 1900]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 51995; sygn.: 78(0.068) Losch A - 2 utwor. Zdjęcie: Marta Walkusz

- w trzech egzemplarzach nut kupionych przez BG AMuz. od Stanisławy Gibczyńskiej z d. Kaznowskiej (1926-1984) wpisy „Gibczyńska” i „Wł. Gibczyńska St” (fot. 98). Właścicielka druków w 1954 roku ukończyła Średnią Szkołę Muzyczną w Gdańsku w zakresie śpiewu solowego. Była też absolwentką PWSM w Sopocie. Dyplom uzyskała w 1960 roku w klasie śpiewu S. Beliny-Skupiewskiego. Po studiach występowała głównie na scenach Państwowej Opery i Filharmonii Bałtyckiej, grając zwykle role drugoplanowe bądź śpiewając w partiach chóralnych¹⁰⁶⁶.

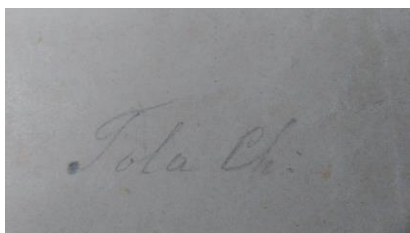
Fot. 98. Podpis „Wł. Gibczyńska St.” w: A. Wroński, *Tęsknota*, piosenka z tow. fortepianu op. 149, sł. N. N., Warszawa: Gebethner & Wolff (Lit. Mękarski, Krakowskie Przedmieście 40 w Warszawie), cenz. 1899. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 41630; sygn. 78(0.068) Wrońs A - Tęskn. Zdjęcie: Marta Walkusz

- w niżej wymienionych nutach darowanych przez dr hab. Tadeusza Samerka, absolwenta klasy wiolonczeli prof. Krzysztofa Sperskiego. Dyplom Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku uzyskał w 1996 roku, prowadząc następnie działalność pedagogiczną oraz artystyczną¹⁰⁶⁷:

¹⁰⁶⁶ Zob. Archiwum Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, sygn. 2/468, Gibczyńska Stanisława; por. Karol Szymanowski „*Król Roger*” (opera w 3 aktach), premiera 29 czerwca 1974 [program], Docplayer, [online] <http://docplayer.pl/50762440-Krol-roger-opera-w-3-aktach.html> [dostęp 2.11.2018]; Modest Musorgski „*Borys Godunow*”, premiera 10 października 1970 [obsada wykonawcza], [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/przedstawienie/37743/borys-godunow> [dostęp 14.4.2018].

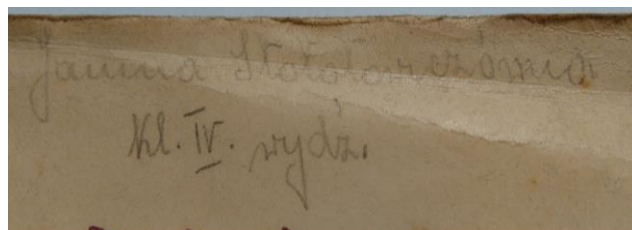
¹⁰⁶⁷ Zob. *Biografia - Tadeusz Samerek – wiolonczelista*, [online] <http://tadeuzsamerek.pl/> [dostęp 14.4.2018].

- na edycji *Straszego dworu* S. Moniuszki pochodzącej z jego kolekcji znajduje się podpis „Tola Ch.”¹⁰⁶⁸ (fot. 99):

Fot. 99. Wpis „Tola Ch.” w: S. Moniuszko, *Château mystérieux (Straszny dwór)*, opéra de...: Mazur z opery *Straszny dwór pour piano à quatre mains*, Varsovie: chez Gebethner & Wolff (Nakład i własność Gebethnera i Wolffa), [ok. 1890], 15, [1] s. ; 32 cm, znak wyd.: G 845 W. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 57121 (adligat); sygn.: 78(0.068) Rzepk A - Remin. Zdjęcie: Marta Walkusz

- na edycji *La voix du coeur, romance sans paroles* op. 51 Henri van Gaela (1860-1918) pochodzącej z kolekcji Samerka znajduje się wpis z błędem w nazwisku „Janina Słołłowiczówna Kl. IV. wydź.” (fot. 100). W rzeczywistości chodzi prawdopodobnie o nauczycielkę J. Słłowicz, mieszkającą przynajmniej do 1938 roku w Gdyni-Chyloni pod nr 215¹⁰⁶⁹;

Fot. 100. Wpis „Janina Słołłowiczówna [...]” w: H. van Gael, *La voix du coeur, romance sans paroles* op. 51, Varsovie: Gebethner & Wolff, [1912-1915]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 57141; sygn.: 78(0.068) Gael H - Lavoï. Zdjęcie: Marta Walkusz

- na wydaniu *Śmierć Azy* E.H. Griega znajduje się odręczny podpis „Jad. Krzyżanowskiej”¹⁰⁷⁰ (fot. 101);

¹⁰⁶⁸ Osoba niezidentyfikowana.

¹⁰⁶⁹ Zob. *Księga adresowa ziem zachodniej Polski. Gdynia-Wybrzeże. Wojew. Pomorskie z Informatorami Warszawa, Gdańsk, Poznań, Śląsk, Kraków, R. 1937-1938, Z. 11: Księga adresowa Gdyni 1937-1938*, [online] http://2wojna.gdynia.pl/wp-content/uploads/2017/12/11_ksi%C4%99ga-adresowa.pdf [dostęp 28.4.2018].

¹⁰⁷⁰ Osoba niezidentyfikowana.

Fot. 101. Odręczny podpis „Jad. Krzyżanowskiej” w: E.H. Grieg, *Śmierć Azy* = (*La mort d’Ase*) op. 46 no. 2, Warszawa: B. Rudzki (W-wa, Nowy Świat 47, Lit. J.F. Konarzewski i I. MękarSKI), [ok. 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 57140; sygn.: 78(0.068) Grieg E – Śmier. Zdjęcie: Marta Walkusz

Pozostałe *varsaviana* nutowe, w których znaleziono zapisy proveniencyjne, nie należały do większych kolekcji, stanowiąc jednostkowe wpływy do BG AMuz. Badane były głównie ze względu na znajdujące się w nich notatki i podpisy. W ich przypadku również można wyróżnić dwie grupy – publikacje, których pochodzenie można ustalić (np. dary pedagogów i absolwentów gdańskiej uczelni) i te, których pochodzenia z powodu braku dokumentacji nie da się zidentyfikować.

Do pierwszej grupy nut należą:

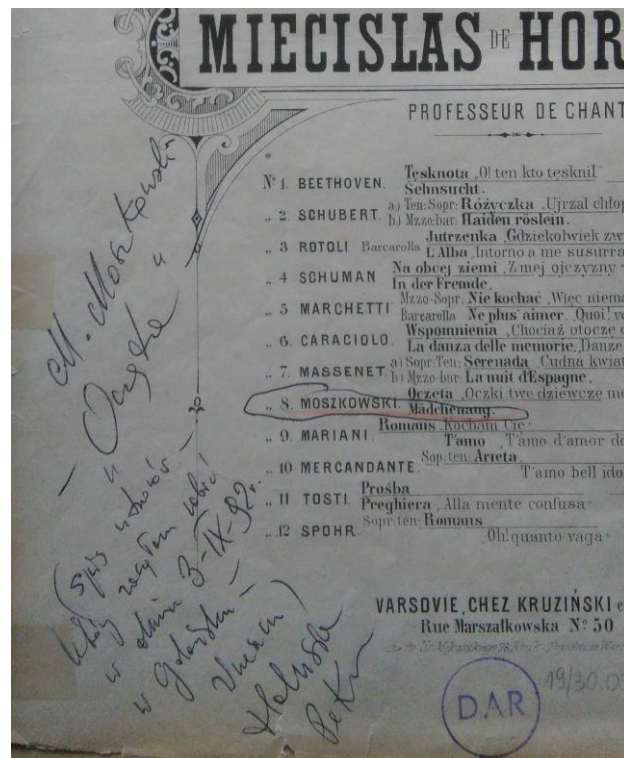
- edycja *Halki* S. Moniuszki z odręcznym podpisem „Belina-Skupiewski”, która trafiła do zbiorów BG AMuz. jako dar Jerzego Szymańskiego (1927-2015) – zob. fot. 102. Był on uczniem S. Beliny-Skupiewskiego, jak wyżej wspomniano wybitnego pedagoga PWSM w Sopocie-Gdańsku. Jego uczniowie nazywali go ojcem i dziadkiem, a najmłodsze pokolenia „pradziadkiem z linii wokalne”. Wykształcił bowiem liczne grono znakomitych wokalistów, z których wielu osiągnęło światową sławę, a obecnie prowadzą swoje klasy wokalne. Wśród gdańskich wychowanków Skupiewskiego należy wymienić przede wszystkim J. Kusiewicza, L. Stachowskiego, S. Gibczyńską, Zofię Tokarzewską, Barbarę Iglikowską (1908-1995) i właśnie J. Szymańskiego. Z kolei studentami Iglikowskiej byli Florian Skulski i Wanda Bargiełowska a J. Szymańskiego: Józef Figas (1929-2010) i P. Kusiewicz¹⁰⁷¹.

¹⁰⁷¹ Zob. M. Pomykała, *Prof. Stefan Belina-Skupiewski. Śpiewak, pedagog*, praca dyplomowa napisana na Wydziale Wokalno-Aktorskim pod kier. naukowym prof. P. Kusiewicza, Gdańsk 2008, k. 39-40; B. Długońska, *Absolwenci 50-lecia...*, s. [nlb].

Fot. 102. Odręczny podpis „Belina-Skupiewski” w: S. Moniuszko, *Halka*, opera w czterech aktach, partytura fortepianowa ze śpiewem, sł. W. Wolski; oprac. wg autentycznych wskazówek autora przez H. Waghaltera. Wyd. nowe, przejrz. i popr., Warszawa: Gebethner i Wolff, [po 1908]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 32049; sygn. 78(0.068) Moniu S – Halka. Zdjęcie: Marta Walkusz

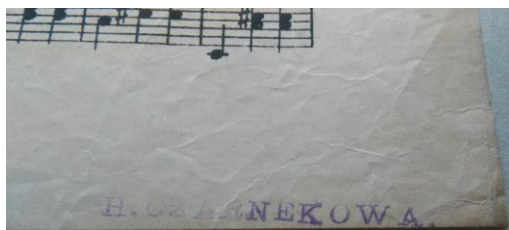
- druk z notatką „M. Moszkowski - «Oczęta» (spis utworów - który zaczęłam robić w dniu 3-IX-92 r. w Gdańsku-Wrzeszczu) Halusia PeKu” (fot. 103), której autorką była Halina Peszko-Kusiewicz (1930-1999), żona J. Kusiewicza i matka P. Kusiewicza. Ona również ukończyła PWSM w Sopocie – w klasie fortepianu W. Walentynowicza w 1960 roku. W latach 1960-1982 prowadziła naukę gry na fortepianie na Wydziale Wokalno-Instrumentalnym i Wychowania Muzycznego tej uczelni. Nuty są darem od P. Kusiewicza.

Fot. 103. Notatka Haliny Peszko-Kusiewicz w: M. Moszkowski, *Oczęta = Mädchenaug*, sł. pol. M. Radziszewskiego [na głos i fortepian], Varsovie: Kruziński et Lewi (w Lit. Mękarskiego 38 Krak. Przedm. w

Warszawie), cenz. 1883. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44416; sygn. 78(0.068) Moszk M - Oczet. Zdjęcie: Marta Walkusz

- edycja *Księżniczki czardasza* I.E. Kalmana z pieczętką „H. Czarnekowa”. Druk był własnością żony Andrzeja Lewandowskiego, absolwenta Wydziału Pedagogicznego PWSM z 1965 roku, który później był założycielem chóru kameralnego CAMA (*Collegium Academicum Musicae Antiquae*), przemianowanego w 1968 roku na Chór Politechniki Gdańskiej¹⁰⁷² (fot. 104):

Fot. 104. Pieczętka „H. Czarnekowa” w: I.E. Kalman, *Księżna czardasza*, walc D-dur na fortepian, Warszawa: Jerzy Dunin Borkowski [sgł. w Księgarni, Świętokrzyska 18], [po 1917]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 40715; sygn.: 78(0.068) Kalma IE – Księż-w. Zdjęcie: Marta Walkusz

- wydanie *Znasz-li ten kraj?* S. Moniuszki (nuty o nr inw. N 645, fot. 105 A) podpis „Celina Markowska¹⁰⁷³” oraz pieczętka „Instytut Muzyczny, Sopot, Obrońców Westerplatte” (fot. 105 B). Wg bibliotecznego protokołu wpływu sporządzonego w 1951 roku, nuty, na których znalazły się omawiane znaki proveniencyjne, pochodzą z przydziału¹⁰⁷⁴. Stanowiły więc element ówczesnego podstawowego zasobu dydaktycznej literatury muzycznej. Zanim trafiły do zbiorów BG AMuz. służyły studentom Instytutu Muzycznego w Sopocie, któremu Markowska prawdopodobnie przekazała je w darze lub jako zwrot za inną, zagubioną wcześniej pozycję¹⁰⁷⁵:

¹⁰⁷² Zob. *Chór Politechniki Gdańskiej - Historia* [online] <http://www.pg.gda.pl/org/chorpg/?dzial=historia&okres=0> [dostęp 14.4.2018].

¹⁰⁷³ Pianistka i pedagog Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej I i II Stopnia im. Feliksa Nowowiejskiego w Gdańsku w latach 1963-1969, zob. *60-lecie Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej I i II Stopnia w Gdańsku*, [online] <http://gdansk.naszemiasto.pl/artukul/60-lecie-ogolnoksztalcej-szkoly-muzycznej-i-i-ii-stopnia,422086,art,t,id,tm.html> [dostęp 19.2.2019].

¹⁰⁷⁴ W BG AMuz. jako jeden ze sposobów gromadzenia zbiorów stosowany jest tzw. przydział, tj. wpływ wydawnictw w obrębie własnej instytucji.

¹⁰⁷⁵ Historia Instytutu Muzycznego w Sopocie została omówiona w rozdziale czwartym niniejszej rozprawy.

Fot. 105 A, B. Podpis „Celina Markowska” (A) oraz pieczętka Instytutu Muzycznego w Sopocie (B) w: S. Moniuszko, *Znasz-li ten kraj? = Connais-tu le pays?*, ułożył na fortepian H. Melcer. Wyd. 3, Warszawa: Towarzystwo Muzyczne w Warszawie – Sekcja im S. Moniuszki ; sgł. Gebethner i Wolff (M. R. Co. Leipzig ; Oscar Brandstetter, Leipzig), [po 1908]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 645; sygn. 78(0.068) Moniu S - Znasz. Zdjęcie: Marta Walkusz

Sygnatura „Celina Markowska” ze skreślonym wpisem: „Jerzego Mincera”¹⁰⁷⁶, pojawia się także w nutach A. Michałowskiego *Prélude a–moll op. 14 pour le piano* (nr inw. N 35590, fot. 106). Publikację tę zakupiono w 1984 roku od Anieli Zabłockiej, w latach 1955-1987 bibliotekarki w Ogólnokształcącej Szkole Muzycznej I i II Stopnia im. Feliksa Nowowiejskiego w Gdańsku¹⁰⁷⁷:

Fot. 106. Podpis „Celina Markowska” i skreślony wpis „Jerzego Mincera” w: A. Michałowski, *Prélude a–moll op. 14 pour le piano*, Varsovie: Gebethner et Wolff (Lit. J.F. Konarzewski i J. Mękariski, Nowy-Świat 47, w Warszawie), cenz. 1917. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 35590; sygn.: 78(0.068) Micha A - Prelu a. Zdjęcie: Marta Walkusz

- *Msza Es–dur op. 4* (fot. 107 A, B) Józefa Grabowskiego (1842-1879) z pieczętkami dyrygenta chóru mieszanego „Lutnia” w Jutrosinie (woj. wielkopolskie) „K. Górczyński. Jutrosin”¹⁰⁷⁸ oraz „Karol Larisch”, być może w latach 30. XX wieku

¹⁰⁷⁶ Osoba niezidentyfikowana.

¹⁰⁷⁷ Zob. *60-lecie Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej I i II Stopnia w Gdańsku*, [online] <http://gdansk.naszemiasto.pl/artukul/60-lecie-ogolnoksztalcacej-szkoly-muzycznej-i-i-ii-stopnia,422086,art,t,id,tm.html> [dostęp 24.4.2018].

¹⁰⁷⁸ Zob. D. Stefaniak, A. Michalska, *Msze chóralne oraz pieśni maryjne ze zbiorów Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej w Gdańsku – przyczynek do badań nad repertuarem muzyki kościelnej XIX/XX w.*, maszynopis wystąpienia przedstawionego na Konferencji „Kościelne zbiory muzyczne w bibliotekach polskich” w Gnieźnie, 26-28 września 2012, por. J. Waluś, „Kościelne zbiory muzyczne w bibliotekach polskich”, konferencja bibliotekarzy muzycznych, Gniezno, 26-28 września 2012 roku, „Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2012, nr 1 (36), s. 225, [online]

dyrygenta chóru i organisty w parafii katolickiej św. Michała w Grodkowie (obecnie woj. opolskie)¹⁰⁷⁹ Nuty zostały подарowane BG AMuz. w 1984 roku przez dr hab. Mariusza Dubaja¹⁰⁸⁰, który studiował w m.in. w Gdańsku, uzyskując w 1985 roku dyplom z zakresu teorii muzyki, a w 1986 dyplom z kompozycji w klasie Eugeniusza Głowskiego (1938-2018)¹⁰⁸¹.

Fot. 107 A, B. Pieczętki K. Górczyńskiego (A) i Karola Larischa (B) (unieważnione przez BG AMuz. pieczęcią „Skasowano”) w: J. Grabowski, *Msza Es-dur* op. 4 na chór czterogłosowy z organem!/, Warszawa: Nakład Maurycego Orgelbranda (w Lit. Męcarskiego, Krakowskie Przedmieście 38), cenz. 1876. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 35701; sygn.: 78(0.068) Grabo J – Msza Es. Zdjęcie: Marta Walkusz

- druk *Polonaise élégiaque (W starym dworku)* op. 22 nr 3 Z. Noskowskiego zakupiony przez BG AMuz. w 1985 roku od Ireny Trejnis z wpisem „Lewińska” (fot. 108). Publikacja ta była zapewne własnością pianistki Krystyny Lewińskiej, która w 1954

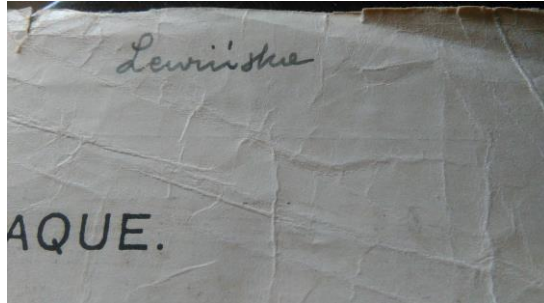
[http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych-r2013-t1_\(36\)/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych-r2013-t1_\(36\)-s224-227/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych-r2013-t1_\(36\)-s224-227.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych-r2013-t1_(36)/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych-r2013-t1_(36)-s224-227/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych-r2013-t1_(36)-s224-227.pdf) [dostęp 19.2.2019]. Maszynopis w posiadaniu auterek.

¹⁰⁷⁹ Zob. G. Wilczek, *Gruss aus dem Grottkauer Lande*, Grottkau 1996, s. 54, 58; 1933, *chór parafii katolickiej św. Michała w Grodkowie. Dyrygent Karol Larisch, zdjęcie przed portalem sierocińca*, [w:] R. Kasperek, *Fotopolska.eu, ocalić od zapomnienia*, [online] <http://fotokresy.pl/789130,foto.html> [dostęp 2.11.2018].

¹⁰⁸⁰ M. Kosińska, *Mariusz Dubaj*, [w:] Polskie Centrum Informacji Muzycznej, [online] <http://culture.pl/pl/tworca/mariusz-dubaj> [dostęp 14.4.2018].

¹⁰⁸¹ „Kompozytor, teoretyk muzyki, pedagog, [...] Od 1968 roku objął funkcję asystenta w PWSM w Gdańsku, a od 1977 adiunkta. W latach 1981-1987 pełnił funkcję dziekana Wydziału Kompozycji Instytutu Teorii Muzyki Akademii Muzycznej w Gdańsku”, cyt. za *Głowski Eugeniusz*, [online] <http://archive.li/3AZaK#selection-285.0-285.17> [dostęp 14.4.2018].

roku ukończyła klasę fortepianu w Zespole Szkół Muzycznych w Gdańsku-Wrzeszczu, w 1961 roku uzyskała dyplom w klasie fortepianu Krystyny Jastrzębskiej (1918-1986)¹⁰⁸², a w latach 1984-1986 prowadziła zajęcia z tzw. fortepianu obowiązkowego w Akademii Muzycznej w Gdańsku¹⁰⁸³

Fot. 108. Sygnatura „Lewińska” wykonana atramentem w: Z. Noskowski, *Polonaise élégiaque (W starym dworku)* op. 22 nr 3 [pour piano], Warszawa: Leon Idzikowski (Lit. C. Witanowski, Warecka 7), cop. 1913. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 36285; sygn. 78(0.068) Nosko Z - Polon 22/3. Zdjęcie: Marta Walkusz

- *Święty Boże* I.F. Dobrzyńskiego z podpisami: „F. Rybicki” i pieczęcią „własność F. Rybickiego” (fot. 109). Egzemplarz, należący do wspomnianego wyżej profesora dyrygentury w PWSM w Sopocie w latach 1951-1953, BG AMuz. zakupiła w 1984 roku od starszej córki kompozytora Ewy Rybickiej:

¹⁰⁸² „Wybitna pianistka, wirtuoz i pedagog [...] Absolwentka PWSM w Warszawie [...] Od 1945 roku związana ze środowiskiem i życiem muzycznym Gdańska. Profesor Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki. Prowadziła klasę fortepianu w latach 1951-1986, cyt. za *Ze wspomnień - Akademia Muzyczna*, [online] http://www2.amuz.gda.pl/pds_pl_v2.php?site=ze_wspomnien&a=1&b=9 [dostęp 24.4.2018].

¹⁰⁸³ Zob. *Zespół Szkół Muzycznych w Gdańsku-Wrzeszczu, absolwenci klasy fortepianu*, [online] <http://www.zsm-gdansk.edu.pl/AbsolwenciFortepian.htm> [dostęp 24.4.2018]; B. Długońska, *Absolwenci 50-lecia...*, s. 184; też, *Pedagodzy w latach 1947-1997*, [online] http://www.amuz.gda.pl/wp-content/uploads/2013/09/Pedagodzy_50-lecia.pdf [dostęp 24.4.2018].

Fot. 109. Proweniencje F. Rybickiego w: I.F. Dobrzyński, *Święty Boże = (Sancte Deus)*, Suplikacje na 4 głosy mieszane z orkiestrą (symfoniczną lub smyczkową) lub z organami albo fortepianem, Warszawa: Gebethner i Wolff, [po 1913]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 35357; sygn.: 78(0.068) Dobrz IF - Święt. Zdjęcie: Marta Walkusz

- edycja pieśni *Stach* op. 2 I. Kossobudzkiego z wpisami „Aniela Sieradzka” i „własność Kingi Brodkówny” (fot. 110). Pierwszej z właścicielek tego druku nie udało się zidentyfikować. Natomiast K. Brodkówna była wokalistką, która występowała m.in. w *Eugeniuszu Onieginie* P. Czajkowskiego – pierwszej premierze gdańskiego Studia Operowego, wystawionej 28 czerwca 1950 roku i uważanej za oficjalne otwarcie Opery Bałtyckiej w Gdańsku¹⁰⁸⁴. W 1995 roku druk został podarowany BG AMuz. przez Piotra Gapanowicza¹⁰⁸⁵, nie związanego ze środowiskiem muzycznym.

¹⁰⁸⁴ Zob. *Kinga Brodkówna*, [w:] EncyklopediaTeatru.pl, [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/osoby/28072/kinga-brodkowna> [dostęp 27.4.2018]. Odtwórczyni wielu ról operowych, zob. *Kinga Brodkówna - kariera teatralna*, [w:] E-teatr.pl [online] <http://www.e-teatr.pl/pl/osoby/28072,karierateatr.html#start> [dostęp 3.5.2018].

¹⁰⁸⁵ Osoba niezidentyfikowana.

Fot. 110. Wpisy „Aniela Sieradzka” i „własność Kingi Bródkówny w: I. Kossobudzki, *Stach* op. 2 [pieśń na głos wysoki z towarzyszeniem fortepianu], sł. Or-Ot’a, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. J.Mękarskiego, Nowy Świat 47 w Warszawie), [1905-1907]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 41864; sygn.: 78(0.068) Kosso I - Stach. Zdjęcie: Marta Walkusz

- Wydanie *Choix d'études* op. 740 C. Czernego z odręcznym podpisem „Kazimiery [Lantman?] ucz. Konserwatorium 1910 r.”¹⁰⁸⁶ (fot. 111) подарowane BG AMuz. w 1963 roku przez Adolfa Malinowskiego, znakomitego, charyzmatycznego prelegenta muzycznego. Pierwsze kroki w życiu scenicznym stawiał w Krakowie ok. 1910 roku¹⁰⁸⁷. Po wojnie, w 1950 roku rozpoczął działalność konferansjerską w Gdańsku. Razem z m.in R. Heisingiem, Stefanem Hermanem (1902-1981) i Wandą Obniską (1912-1998) był pracownikiem Biura Koncertowego Filharmonii Bałtyckiej, które zajmowało się m.in. organizacją koncertów i recitali dyplomowych¹⁰⁸⁸. Począwszy od lat 60. XX wieku, Malinowski zaangażował się w upowszechnianie kultury muzycznej, nie tylko na Wybrzeżu¹⁰⁸⁹.

Fot. 111. Wpis „Kazimiery [Lantman?] ucz. Konserwatorium 1910 r.” w: C. Czerny, *Choix d'études* op. 740: *L'art de délier les doigts = Wyrobienie sprawności palcowej = Kunst der Fingerfertigkeit. Z. 2* [pour piano],

¹⁰⁸⁶ Osoba niezidentyfikowana.

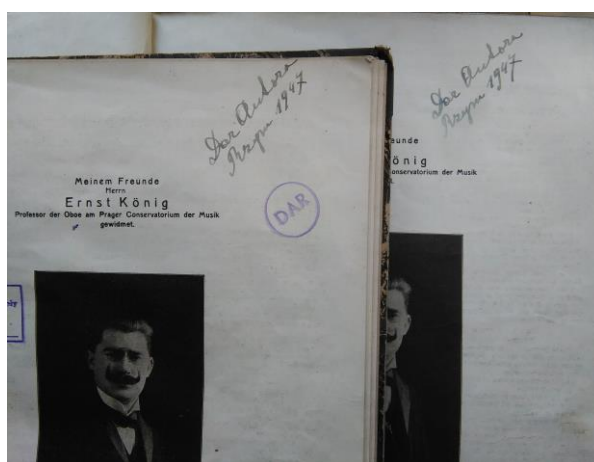
¹⁰⁸⁷ Daty życia Malinowskiego nie są znane. O początkach jego działalności na podstawie informacji J.M. Michalaka z dnia 28.4.2018.

¹⁰⁸⁸ L. Mokrzecki, *Z dziejów Filharmonii Bałtyckiej*, [w:] *Państwowa Opera i Filharmonia Bałtycka (w 25-lecie istnienia)*, red. B.M. Jankowski, Gdańsk 1971, s. 42.

¹⁰⁸⁹ T. Rogowicz, *25 lat Gdańskiego Towarzystwa Przyjaciół Sztuki. Sekcje*, „Gdański Rocznik Kulturalny” 1986, [T.] 9, s. 181. Zachowały się również wspomnienia uczniów Liceum Pedagogicznego im. Adama Mickiewicza w Kwidzynie z koncertów prowadzonych m.in. przez A. Malinowskiego, które odbywały się w latach 60., zob. *Liceum Pedagogiczne im. Adama Mickiewicza w Kwidzynie. XIII Zjazd Absolwentów* [biuletyn], pod red. D. Duchnowskiej-Matias i A. Bagińskiej-Iwickiej, Kwidzyn 2006, s. [33 nlb.].

wybrał, przejrzał i opalcował Ludwik Urstein ; Zalecony przez Radę Pedagogiczną Instytutu Muzycznego Warszawskiego, Varsovie: Arct M., [1910]. 31 s. ; 34 cm. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 10923; sygn.: 78(0.068) Czern C – Choix 2. Zdjęcie: Marta Walkusz

- *Méthode pour Hautbois Théorique* [...] Zygmunta Singera (1876-1958) z wpisem „Dar Autora Rzym 1947” (fot. 112). Z. Singer studiował u A. Münchheimera w Warszawie. Od 1896 roku pracował z orkiestrą warszawskiego Teatru Wielkiego, zarówno jako oboista jak i dyrygent. Od 1905 roku prowadził klasę oboju w IMW, a w latach 1922-1927 w stołecznym Konserwatorium zajmował się klasą kameralną i orkiestrą¹⁰⁹⁰ W 1930 roku wyjechał z Polski¹⁰⁹¹. Nie wiadomo w jakich okolicznościach wydanie jego utworu znalazło się w BG AMuz.

Fot. 112. Odręczny wpis „Dar Autora Rzym 1947” w: Z. Singer, *Méthode pour Hautbois Théorique et Pratique* :... *l'usage des joueurs avancés pour le développement artistique en VI parties*, [1], op. 12., Varsovie: Gebethner & Wolff ; Berlin, Albert Stahl, [ok. 1912]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 4282 ; N 5062; sygn. 78(0.068) Singe S - Metho 1. Zdjęcie: Marta Walkusz.

Jak wspomniano wyżej, duża część warszawskich druków muzycznych przechowywanych w zbiorach gdański nosi trudne do identyfikacji, nieczytelne wpisy proweniencyjne. Rozpoznanie osób, których dotyczą, dodatkowo utrudnia zaginiona dokumentacja ewidencyjna.

¹⁰⁹⁰ Zob. *150 lat Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Warszawie*, praca zbior. pod red. S. Śledzińskiego, Kraków 1960, s. 115, 176.

¹⁰⁹¹ W Paryżu założył polską szkołę muzyczną, zob. L.T. Błaszczuk, *Singer Zygmunt*, [w:] tenże, *Dyrygenci polscy i obcy w Polsce działający w XIX i XX w.*, Kraków 1964, s. 265.

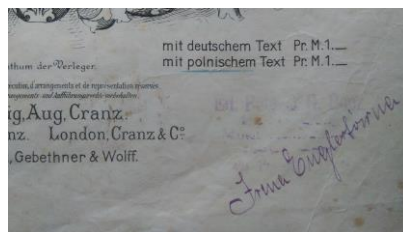
Prezentowane poniżej wpisy znajdują się na nutach ze zbiorów BG AMuz. (fot. 113-
fot. 116). Nuty te zakupiono w 2004 roku w Antykwariacie Nutowym Marii Skrzyńskiej w
Gdańsku założonym w 1989 roku¹⁰⁹²:

- „Lilly [nazwisko nieczytelne]”

Fot. 113. Wpis „Lilly [nazwisko nieczytelne]” w: A. Ferretto, *Płatki śniegu = Fiocchi di Neve* [pieśń] z repertuaru Tadeusza Leliwy [na głos wysoki z towarzyszeniem fortepianu], sł. pol. I. Ziółkowskiego ; sł. włoskie A. Bignotti, Warszawa: Michał Arct (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9), [po 1907]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47729; sygn.: 78(0.068) Ferre A-Płatk. Zdjęcie: Marta Walkusz

- „Irena Englertówna” (a także „Irena Englert”¹⁰⁹³)

Fot. 114. Wpis „Irena Englertówna” w: J. Lechner: *Da Tauba = Golqbek* für eine Singstimme mit Pianoforte Begleitung, Gedicht von Ullmayer ; sł. pol. C. Danielewskiego, Leipzig: Cranz AuG. ; Warschau: Gebethner & Wolff, [po 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47605; sygn.: 78(0.068) Lechn J – Tauba. Zdjęcie: Marta Walkusz

- „Janina Reint [...]”

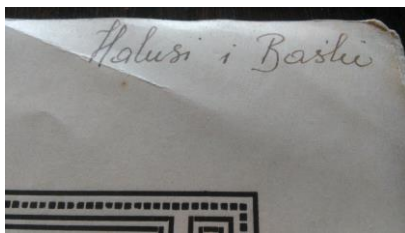

Fot. 115. Wpis „Janina Reint [...]” w: S. Kazuro, *3 pieśni*, [nr] 1: *Zasypiam codzień z pieśnią* na 1 głos z towarzyszeniem fortepianu, sł. J. Jankowskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1917]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47607; sygn.: 78(0.068) Kazur S - 3 pieśń/1. Zdjęcie: Marta Walkusz

¹⁰⁹² Antykwariat Nutowy [online] <http://www.antykwariatnutowy.pl/webpage/o-firmie.html> [dostęp 17.04.2018].

¹⁰⁹³ L. Arditi , *L'estasi: Valse* na mezzosopran z towarzyszeniem fortepianu, sł. pol.: F. Schobera, Warszawa: G. Sennewald (C.G. Röder, Leipzig), [189?]. 11 s. ; 34 cm. (Euterpe. Zbiór Ulubionych Aryi z Oper i Romansów Obcych w przekł. pol. zebranych staraniem Jana Quattriniego ; No. 11). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47613 ; sygn.: 78(0.068) Ardit L – Estas.

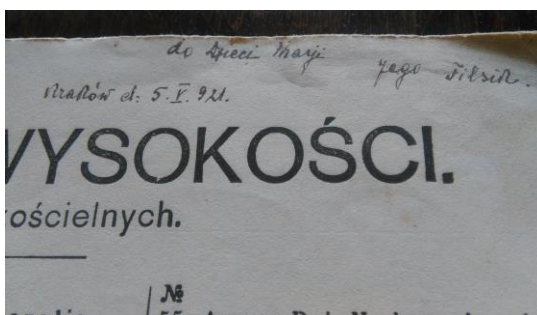
- „Halusi i Baški”

Fot. 116. Wpis „Halusi i Baški” w: F. Schubert: *Serenada = Serenade* DV 957/4 [na głos z towarzyszeniem fortepianu], sł. z franc. przeł. J. Chęciński, Warszawa: F. Hösic (Zakł. Graf. B. Wierzbicki i S-ka), [1890-1905]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47630; sygn. 78(0.068) Schub F – Seren. Zdjęcie: Marta Walkusz

Wpisy w nutach o nieznanym źródle nabycia przez BG AMuz.:

- „Do Dzieci Marji” ; „Jego Filsik”? ; „Kraków, d: 5. V. [1]921” (fot. 117);

Fot. 117. Wpisy „Do Dzieci Marji” ; „Jego Filsik”? ; „Kraków, d: 5. V. [1]921” w: F. Schubert, *Zdrowaś Marya = Modlitwa matki* D:839 na głos wysoki z tow. fortepianu, przeł. z niem.: J. Chęciński; sł. franc.: P. Bélanger, Warszawa: F. Hösic, [ok. 1890]. 9 s. ; 33 cm. (Chwała na Wysokości, Zbiór Kompozycji Kościelnych ; No. 21). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 33007; sygn. 78(0.068) Schub F – Avema. Zdjęcie: Marta Walkusz

- wpis „Nowińskiej”¹⁰⁹⁴; nuty z tym wpisem były pierwotnie częścią klocka, który rozdzielono, a poszczególnym adligatom nadano nowe numery inwentarzowe. Niestety dokumentacja na temat źródła wpływu klocka zaginęła (fot. 118).

¹⁰⁹⁴ Przy ulicy Senatorskiej 36 w Warszawie, przynajmniej do 1896 roku mieściła się Szkoła Malarsko-Przemysłowa Alicji Nowińskiej, zob. *W zatwierdzonej przez wyższą władzę Szkole Malarsko-przemysłowej [...] Alicji Nowińskiej [...]* [ogłoszenie reklamowe], [w:] *Księga adresowa Miasta Warszawy, zawierająca adresy wszystkich stanów i instytucyj z odpowiednimi szczegółami*, zebr. i ułożył A.J. Wiśniakowski, Warszawa 1896, s. XIII, [online] <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=9882&from=publication> [dostęp 27.4.2018]. W adresie wydawniczym nut, na którym znalazł się wpis „Nowińskiej”, pojawia się ulica Senatorska 496. Oczywiście o niczym to nie świadczy. Zapis „Nowińskiej” może bowiem pełnić funkcję zarówno wpisu proveniencyjnego jak i notatki wydawcy lub księgarza np. o osobie zamawiającej. Może to być również nazwisko uczennicy, dla której przeznaczono ten utwór do nauki, jak i każdej osoby o nazwisku Nowińska.

Fot. 118. Wpis „Nowińskiej” w: D.F. Auber, *Muette de Portici: Uwertura*, Varsovie: F. Hösick, rue des Sénateurs No. 496, [przed 1910]. Wyciąg fortepianowy (19 s.) ; 32 cm. (Ouvertures Favorites pour Piano a 2 Mains, a 4 Mains). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 53236 ; sygn.: 78(0.068) Auber F – Muett. Zdjęcie: Marta Walkusz

Ponadto znaleziono wpis „Głuszkowski” (fot. 119) pozostawiony w nutach, które trafiły do BG AMuz. w 1995 roku dzięki Annie Tułowieckiej, absolwentce Studium Pedagogiki Instrumentalnej Akademii Muzycznej w Gdańsku w klasie fortepianu prof. Katarzyny Popowej-Zydrzeń, w ramach tzw. zwrotu za zagubione, wypożyczone wcześniej pozycje. Być może chodzi tutaj o Bogdana Głuszkowskiego (1936-2011), trębacza i pianistę, pedagoga, kompozytora, konferansjera i animatora kultury Kołobrzegu oraz związanego z Polską Agencją Artystyczną „Pagart”¹⁰⁹⁵.

Fot. 119. Wpis „Głuszkowski” w: I. Kossobudzki, *Stach = Mädchensklage*, [pieśń] na głos [wysoki] z towarzyszeniem fortepianu, sł. Or-Ot’a ; Deutsch von G. Guranowski, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1908-1912¹⁰⁹⁶]. 5 s.; 33 cm. (Chabry, Zbiór Śpiewów Polskich Kompozytorów ; 65). Zdjęcie: Marta Walkusz

* * *

Przedstawione powyżej proveniencje spotykane na drukach muzycznych opublikowanych w Warszawie w latach 1875-1918, a przechowywanych w gdańskich zbiorach bibliotecznych (przede wszystkim w BG AMuz.), ukazują jak nieraz skomplikowane drogi przeszła część tych wydawnictw zanim trafiły na półki gdańskich bibliotek – przy czym

¹⁰⁹⁵ Zob. *Pożegnaliśmy Bogdana Głuszkowskiego*, [online] <https://miastokolobrzeg.pl/wiadomosci/2372-poegnalimy-bogdana-guszkowskiego.html> [dostęp 25.4.2018].

¹⁰⁹⁶ Data wydania wg BN.

znamienne jest, że największe ich kolekcje pochodzą od pedagogów AMuz., którzy karierę i studia rozpoczęli w Warszawie: Czekotowskich, H. Mickiewiczówny i Z. Śliwińskiego.

Prezentowane znaki i wpisy własnościowe mówią też o funkcji druków muzycznych. Z tego punktu widzenia interesujący jest zwłaszcza rodzaj działalności muzycznej i pedagogicznej uprawianej przez właścicieli tych wydawnictw. Na przykład Czekotowscy oraz Mickiewiczówna byli wokalistami, zaś Śliwiński - pianistą i rzeczywiście ich preferencje artystyczne widoczne są w zgromadzonych przez nich publikacjach. Prawdopodobnie korzystali z nich w swojej pracy dydaktycznej oraz artystycznej.

Repertuar nutowy, zawarty w największych kolekcjach gdańskich *varsavianów*, w pełni oddaje profesjonalny warszawski rynek muzyczny w badanym okresie pod względem form muzycznych i obsad wykonawczych. To samo można powiedzieć o dziełach opublikowanych w ramach warszawskich serii wydawniczych, zwłaszcza tych dydaktycznych. Na przełomie XIX i XX wieku, w dwudziestoleciu międzywojennym, a także w powojennej Polsce wobec rozwijającego się szkolnictwa muzycznego i działalności artystycznej istniało zapotrzebowanie na wydawnictwa muzyczne. Braki w tym zakresie (m.in. na Pomorzu Gdańskim) niewątpliwie przez długie lata wypełniały warszawskie muzykalia z badanego okresu – chociaż oczywiście tacy właściciele spuścizn, jak K. Czekotowski, P. Podejko, R. Heising oraz Z. Śliwiński, z racji swojej działalności dydaktycznej, naukowej, czy redaktorskiej, zgromadzili wiele tytułów literatury muzycznej wydanych także w okresie międzywojennym i powojennym. Obecnie, w dobie bibliotek cyfrowych, przedwojenne nuty zyskały przede wszystkim wartość archiwalną, a tym wydanym przed 1918 r. nadano w gdańskich bibliotekach status cimeliów.

Warszawskie książki muzyczne z badanego okresu są zatem swoistym zwierciadłem potrzeb, jakie istniały w drugiej połowie XIX wieku, gdy pierwsze warszawskie szkoły muzyczne nie posiadały jeszcze polskich podręczników. Identyczna sytuacja powtórzyła się po wojnie, m.in. w Gdańsku, gdzie początkowo korzystano głównie z książek niemieckich, następnie, dzięki muzykom przybyłym na Wybrzeże, rozpowszechniona została literatura w języku polskim, napisana przez najwybitniejszych warszawskich pedagogów muzycznych. Książki muzyczne znalazły się w bibliotekach gdańskich w bardzo rozmaity sposób. W większości przypadków, podobnie jak druki nutowe, kupowane były przez poprzednich

właścicieli w antykwariatach na terenie całego kraju, przez lata gromadzone w kolekcjach prywatnych i ostatecznie podarowane lub odsprzedane bibliotekom.

Zakończenie

Zaprezentowane w niniejszej rozprawie wyniki podjętych przeze mnie studiów dowodzą, że choć w latach 1875-1918 w sferze kultury muzycznej spotykały się różne grupy społeczne Warszawy, to muzyka przez nie uprawiana i słuchana miała odmienne cele i funkcje. Zależały one przede wszystkim od takich czynników jak wykształcenie, pochodzenie, stan materialny – im niższe, tym skromniejszy był poziom umuzykalnienia warszawian, co skutkowało ich zadowoleniem się najprostszymi formami muzycznymi, oferującymi zwykły relaks po pracy. Te uwarunkowania, a także czynniki kulturowe, ekonomiczne i polityczne wpływały niewątpliwie na sytuację i działalność warszawskiego ruchu wydawniczego w badanym okresie w zakresie publikacji muzykaliów. Warto przy tym podkreślić, iż warszawscy wydawcy wnieśli również niepośledni wkład w ponadzaborową, ogólną, polską kulturę muzyczną, zwłaszcza tą „wysoką”, będącą nośnikiem „ducha” narodowego. Utrwalanie i rozwój tożsamości narodowej było ideą najważniejszą i wydaje się, że cała działalność kulturalna miała jej służyć. Muzyka jako nośnik tych pragnień miała potencjalnie większą szansę pokonania cenzury, stąd usilne dążenia do utrzymania opery narodowej, popularyzacja polskich kompozycji i walka o przekazywanie polskich wartości także w ramach edukacji muzycznej. Naturalnie druki muzyczne pełniły też inne funkcje: edukacyjną, rozrywkową i religijną. Wreszcie część z omawianych publikacji tworzyła warsztat muzyczny (teoretyczny i wykonawczy) amatorskich i profesjonalnych muzyków w ich twórczości artystycznej. Widać to na przykładzie gdańskich *varsavianów* z badanego okresu, które reprezentują przede wszystkim właśnie „wysoką” kulturę muzyczną. Były one wynikiem działalności wykształconych muzyków: organizatorów życia muzycznego, profesjonalnych kierowników chórów (w tym także amatorskich), dyrektorów instytucji artystycznych takich jak Filharmonia i WTR, a także pedagogów muzycznych i, rzecz jasna, kompozytorów. Stąd wśród druków warszawskich z badanego okresu dominuje muzyka fortepianowa, twórczość pieśniarska i chóralna. Stanowiły one odpowiedź wydawców na potrzeby w zakresie polskich materiałów dydaktycznych warszawskich ośrodków muzycznych działających w latach 1875-1918, zwłaszcza placówek kształcenia muzycznego, takich jak IMW i Szkoła Muzyczna WTM. Chodziło o podręczniki do teorii muzyki i wydawnictwa nutowe przeznaczone do doskonalenia techniki wykonawczej, w tym

szczególnie przydatne serie i cykle zawierające dzieła muzyczne kompletowane według stopni trudności. Ważną częścią ówczesnej oferty były też dodatki nutowe do czasopism, popularyzujące muzykę.

„Ludzie książki” – wydawcy, drukarze i księgarze – odegrali zatem znaczącą rolę w kształtowaniu polskiej „wysokiej” kultury muzycznej. Mam tutaj na myśli aktywność organizacyjną, mecenasowską, ale przede wszystkim warszawską produkcję wydawniczą w zakresie muzykaliów w latach 1875-1918. Mimo różnych ograniczeń wynikających z możliwości finansowych warszawskich firm, warunkujących zwłaszcza inwestycje w modernizację zakładów, nowoczesne technologie, a także lokalowych, kadrowych czy np. politycznych (cenzura), warszawska muzyczna oferta wydawnicza reprezentowała w skali ogólnopolskiej dość wysoki poziom edytorski i merytoryczny. Pod tym względem przodowały oczywiście największe firmy, dysponujące własnym zapleczem poligraficznym i księgarskim (Gebethner i Wolff, F. Hösicke i M. Arct). Jednak należy podkreślić, że nawet takie firmy korzystały niekiedy z usług wykonawców zagranicznych (np. niemieckich), zapewne m.in. dlatego, że w ówczesnej Warszawie nie funkcjonował żaden zakład wyspecjalizowany w produkcji nut i książek muzycznych. Edytorstwo muzyczne okresu powojennego było mocno wpisane w ogólną historię warszawskiego drukarstwa i księgarstwa. Zarówno pod względem relacji produkcyjno-handlowych, wykorzystywanych technik poligraficznych, oraz ogólnego poziomu estetycznego druków nie odstawało od innych form wydawniczych.

Warszawskie druki muzyczne z lat 1875-1918 były niewątpliwie wykorzystywane przy tworzeniu warsztatu muzycznego (teoretycznego i wykonawczego), tak w twórczości artystycznej profesjonalnych muzyków, jak i w działalności dydaktycznej polskiego szkolnictwa muzycznego na poziomie wyższym oraz krzewieniu polskiej kultury muzycznej w powojennym Gdańsku. Świadczą o tym *varsaviana* muzyczne z badanego okresu zidentyfikowane przeze mnie w gdańskich zbiorach bibliotecznych (374 tytułów nut i 56 książek) i ich proveniencja.

Powojenny rynek książki muzycznej Wybrzeża Gdańskiego tworzyły głównie muzykalia wydane poza regionem. Sprowadzano je z całego kraju, w tym podręczniki dla uczniów tworzących się szkół muzycznych. W Trójmieście organizowały się także

przedstawicielstwa firm księgarskich i wydawniczych działających w innych regionach. Od 1950 roku publikacje muzyczne wydawców ogólnopolskich trafiały do księgarń trójmiejskich za pośrednictwem „Domu Książki” w Warszawie, głównego detalicznego dystrybutora wydawnictw do 1989 roku. Dotyczyło to m.in. publikacji Polskiego Wydawnictwa Muzycznego założonego w 1945 roku w Krakowie. Wydawało ono jednak głównie dzieła muzyczne o dużych obsadach wykonawczych – na orkiestry dęte i symfoniczne – w postaci pełnych partytur. Dopiero od lat 60. PWM rozszerzyło repertuar o muzykę kompozytorów polskich z XVII-XVIII wieku. Wydawano również słowniki i leksykony muzyczne. Przede wszystkim jednak od początku istnienia jednym z głównych celów wydawniczych PWM (i nie tylko) była literatura pedagogiczna: podręczniki do nauki przedmiotów z zakresu teorii muzyki i kompozycji oraz historii muzyki, a także wydawnictwa nutowe o przeznaczeniu dydaktycznym. Zbliżony charakter repertuaru wydawniczego miał Dział Muzyczny Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik” w 1953 roku włączony do PWM. Jednak można założyć, że przynajmniej do połowy lat 50. XX wieku dostępna oferta wydawnicza nie spełniała oczekiwań profesjonalnych odbiorców, prowadzących zarówno działalność artystyczną jak i dydaktyczną w zakresie nauczania muzyki na poziomie wyższym. W pierwszych powojennych latach trudno było zatem o wartościowe muzykalia polskie na rynku książkowym Gdańska.

Odpowiednich polskich materiałów muzycznych brakowało również w miejscowych bibliotekach. Powołanie w 1947 roku PWSM (obecnie Akademia Muzyczna) pociągało za sobą potrzebę stworzenia bogatej biblioteki muzycznej. Jednak jej księgozbiór kompletowano początkowo przede wszystkim z darów i zbiorów ponemieckich. Podobna sytuacja była też w innych księżnicach Trójmiasta, będących przedmiotem mojej kwerendy – Bibliotece Miejskiej w Gdańsku (obecna BG PAN); Bibliotece Uniwersytetu Gdańskiego, która choć powstała w 1970 roku, zawiera m.in. księgozbiory z lat czterdziestych Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Biblioteki Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie oraz zbiory ponemieckie. Również w zbiorach utworzonej w 1986 roku Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej można znaleźć w większości niemieckie publikacje z XIX oraz przełomu XIX i XX wieku, pochodzące z darów prywatnych oraz nabyte poprzez wymianę.

W tej sytuacji istotnym wsparciem dla szeroko rozumianej działalności muzycznej mogły być prywatne zbiory muzyków przyjeżdżających po zakończeniu II wojny światowej

na Wybrzeże m.in. z Warszawy, aktywnych nie tylko scenicznie, ale również dydaktycznie, organizujących szkolnictwo muzyczne i reaktywujących działalność koncertową. Wnieśli oni ogromny wkład w rozwój kultury muzycznej Wybrzeża Gdańskiego. I to właśnie głównie z ich kolekcji pochodzą warszawskie muzykalia wydane w latach 1875-1918, które trafiły w różnym czasie do gdańskich zbiorów bibliotecznych, oczywiście przede wszystkim do zasobu BG AMuz. Dzieła autorskie oraz transkrypcje sporządzane przez polskich kompozytorów uzupełniały materiały obcojęzyczne, tworząc kanon literatury niezbędny w edukacji muzycznej. Gdańskie *varsaviana* w pełni oddają repertuar wydawniczy warszawskich edytorów pod względem form muzycznych i obsad wykonawczych, w tym utwory opublikowane w ramach serii i cykli wydawniczych, zwłaszcza tych dydaktycznych. Warszawske druki nutowe służyły edukacji muzycznej na poziomie wyższym zapewne również i później, choć już w latach 50. XX wieku pedagodzy PWSM zaczęli pisać własne skrypty i podręczniki publikowane przez wydawnictwo uczelni. Powyższy wniosek można wyciągnąć na podstawie analizy proveniencji spotykanych na *varsavianach* przechowywanych w gdańskich zbiorach bibliotecznych (przede wszystkim w BG AMuz.). Dowodzą one bowiem, że ich największe kolekcje pochodzą ze zbiorów tych pedagogów PWSM, którzy karierę i studia rozpoczynali w Warszawie: Czekotowskich, H. Mickiewiczówny i Z. Śliwińskiego – chociaż oczywiście tacy właściciele spuścizn jak K. Czekotowski czy Z. Śliwiński z racji swojej działalności dydaktycznej, naukowej bądź redaktorskiej, zgromadzili wiele tytułów literatury muzycznej wydanych także w okresie międzywojennym i powojennym. Znaki i wpisy własnościowe mówią też o funkcji druków muzycznych. Z tego punktu widzenia interesujący jest zwłaszcza rodzaj działalności muzycznej i pedagogicznej uprawianej przez właścicieli tych wydawnictw – rzeczywiście niejednokrotnie ich preferencje artystyczne widoczne są w zgromadzonych przez nich publikacjach.

Studia nad muzycznymi *varsavianami* z lat 1875-1918 wykonane były po raz pierwszy. Dowodzą jak bardzo ważnym materiałem badawczym jest muzyczna produkcja wydawnicza z tego okresu. Dokumentuje ona kształtowanie się kultury, nie tylko muzycznej, ale także m.in. kultury książki. Rekonstrukcja tego fenomenu nie może się obyć bez analizy danych bibliograficznych identyfikujących edycje, nakładców, drukarzy, księgarzy, instytucje sprawcze i użytkowników, dla których druki były przeznaczone oraz bez badań nad

instytucjami i osobami, które te publikacje gromadziły i rzeczywiście wykorzystywały w różnych sposób, jak to widać choćby na przykładzie poszczególnych wydawnictw pochodzących ze zbiorów Czekotowskich. Dlatego bardzo ważnym elementem niniejszej rozprawy jest *Katalog warszawskich druków muzycznych oraz piśmiennictwa muzycznego i muzykologicznego z lat 1875-1918 przechowywanego w bibliotecznych zbiorach gdańskich*. Wskazuje on na potrzebę tworzenia podobnych spisów również przez inne biblioteki, posiadające w swoich zasobach polskie druki muzyczne z tego okresu. Można wyrazić nadzieję, że ich powstanie pozwoli na rozwój badań na temat polskiej muzycznej oferty wydawniczej z drugiej połowy XIX oraz przełomu XIX i XX wieku. Zaproponowane w niniejszej rozprawie rozwiązanie problemów przy opracowywaniu i katalogowaniu muzykaliów z tego okresu stanowi w moim przekonaniu teoretyczną i praktyczną pomoc dla tych wszystkich bibliotekarzy, którzy zajmują się lub zechcą się zająć tymi drukami.

Bibliografia załącznikowa

Archiwalia

Archiwum Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku:

- sygn. 3/806, Śliwiński Zbigniew;
- sygn. 3/667, Śliwińska Maria;
- sygn. 2/1754, Stachowski Lech;
- sygn. 2/468, Gibczyńska Stanisława.

Archiwum Akt Nowych, Centralny Urząd Wydawnictw, Przemysłu Graficznego i Księgarstwa. T. 2, s. 17: Pozycje nie uzgodnione z Domem Książki [1952 r.].

Archiwum Akt Nowych, Centralny Urząd Wydawnictw, Przemysłu Graficznego i Księgarstwa. T. 11, s. [nlb]: Protokół nr 41 posiedzenia Kolegium z dnia 10 grudnia 1955.

Archiwum Akt Nowych, Centralny Urząd Wydawnictw, Przemysłu Graficznego i Księgarstwa. T. 76, s. 174: Protokół nr 44/56 z posiedzenia Komisji Oceny Wycofanych Wydawnictw z dnia 12.04.1956 r.

Archiwum Akt Nowych, Centralny Urząd Wydawnictw, Przemysłu Graficznego i Księgarstwa. T. 86, s. 81: Pismo Karola Kuryluka, prezesa CUWPGiK do Jakuba Bermana wiceprzewodniczącego Rady Ministrów z dnia 6.08. 1955 r.

Archiwum Państwowe w Radomiu, sygn.: PL-58-206/0 - 3054: „Plakat informujący o przybyciu do miasta mechanika Karola Lucka z gabinetem mechanicznym poruszających się figur woskowych. Program: Wieczera Pańska, Góra Oliwna, Pożegnanie Jezusa z matką Maryją”, „jednostronny; dwujęzyczny (j. polski i rosyjski); kolor biały; Drukarnia A. Liefeld”, [online] <https://szukajwarchiwach.pl/58/206/0/-/3054?q=liefeld&wynik=3&rpp=15&page=1#tabJednostka> [dostęp 21.11.2018].

Dokumentacja ewidencyjna i księgi inwentarzowe Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku.

Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego w Warszawie:

- sygn. 2/317/0/26.6/7418, Kmicic-Mieleszyński Wacław;
- sygn. 2/317/0/26.6/7297, Belina Skupiewski Stefan.

Wykaz akcesji przygotowany 5.2.2018 przez bibliotekarzy Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk [w posiadaniu autorki rozprawy].

Zbiory nutowe Jerzego M. Michalaka, wykaz darów przekazanych do Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku sporządzony 8.11.2005 roku przez Jerzego Mariana Michalaka [w posiadaniu autorki rozprawy].

Wykorzystane wydawnictwa nutowe z lat 1875-1918 nie umieszczone w *Suplemencie*

Abt F., *Tęsknota (Agathe)* [op. 39 nr 1] sopran [i fort.], Warszawa: F. Hösick, [po 1905].

Aletter W., *Młoda wdówka = (Die kleine Witwe)*, kuplety śpiewane w krotchwili „Dama od Maksyma”, Warszawa: G. Sennewald (ul. Aleksandrja No 17 Lit. J. Mękarski), cenz. 18 VII 1900, [online] <http://polona.pl/item/71257284> [dostęp 10.12.2018].

Angerstein W.P., *Lehrbuch für den Konfirmandenunterricht, Ausgabe A (für reifere Konfirmanden und Konfirmierte)*, 5. verbess. und erwait. Aufl., Warschau, im Selbstverlag des Verfassers, in Kommission bei H. Riegel (Druk. A. Gins), 1906.

Arditi L., *Gdy róże się rozwiną = Se saran rose*, walc, śl. polskie Z. Vieweger, Warszawa: Gebethner i Wolff (Wydawnictwo Kasy Przeworności i Pomocy Warsz. Pomocników Księgarskich), cenz. 1904.

Auber D.F.E., *Fra-Diavolo*, opera w 3 aktach z francuskiego, słowa E. Scribe, ułożyła K. Sz.-r., Warszawa: Wyd. H. Wajner (Druk. O. Romm), 1915.

B...ki, *Wielki ulubiony śpiewnik polski. Największy wybór piosenek ludowych, krakowiaków, romansów i kupletów*, Warszawa: Nakł. Księgarni Popularnej, 1911.

Bach J.S., *Fugue de la toccata en mi mineur*, Varsovie: L. Polak, [ca 1890], [online] <http://polona.pl/item/73025355> [dostęp 10.12.2018].

Beethoven L. van, *Adagio [Leichte Klaviersonate, cz. 2]*, Varsovie: L. Polak, [nie przed 1905].

Benio-Skier, *Najnowszy śpiewnik warszawski, zbiór piosenek i kupletów z najnowszych operetek oraz deklamacyi i monologów humorystycznych...*, Warszawa: Księgarnia Popularna, 1914.

Benzefer S., *Melodie utworzone na fortepian*, Warszawa: J. Fiszer, [ok. 1910].

Bizet G., *Carmen, kuplety toreadora*, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk i Lit. Jana Cotty), [1912-1915], [online] <http://polona.pl/item/87836347> [dostęp 5.12.2018].

Blon F. von, *operetka Amazonka, Rendez vous*, Varsovie: G. Sennewald, cenz. 1904, Polona.pl, [online] <https://polona.pl/item/19931223/0/> [dostęp 30.10.2018].

Bogucki A., *Rusalka*, słowa Cypriana Norwida, Warszawa: w drukarni Józefa Ungra, [ok. 1900].

Borel-Clerc C., *Cléo de Mérode*, walc, mandolina, [arr. Z. Zdziennicka], Warszawa: B. Rudzki (Nowy Świat 28, Druk. Lit. sztycharnia Nut. J. Komorowski), [ok. 1910].

Borel-Clerc C., *La Mattchiche marche espagnole*, Warszawa: Sgł. M. Borkowski, [ok. 1910].

Broock T., *Uroczą chwilą*, walc, Warszawa: I. Rzepecki, [ok. 1918].

Brzeziński H., *Marsz na fortepian ku pamięci uroczystego obchodu 125-lecia Konstytucji w Polsce 3go Maja* op. 203, Warszawa: Księgarnia Mazowiecka, 1916.

Burski J., *Jacobson*, [piosenka], muz. aranż., sł. K. Toma, Warszawa: I. Rzepecki (Nowy Świat 47, Lit. J.F. Konarzewski i J. MękarSKI), cenz. 19 IV. 1917.

Byron G., *Oriental, one-step*, Warszawa: I. Rzepecki (Szytych. K. Drzewiecki), [po 1917].

Cantiques chrétiens à l'usage de l'Église évangélique-réformée de Varsovie, Varsovie: Imprimerie Alexandre Gins, 1880.

Charakterystyka Biblioteki, PAN Biblioteka Gdańska, [online] <http://www.bgpan.gda.pl/zbiory.php> [dostęp 30.10.2018].

Chojecki L., *Iris, opera di Pietro Mascagni. Sérénata arrangée pour piano*, Warszawa: M. Arct., cenz. 1899.

Chopin F., *Marsz żałobny* [op. 35], transcr. par G. Adolfson, op. 189 nr 3, Warszawa: F. Hösick (Druk. M. Lewiński; Lit[ogr.] O. [!] Witanowski), cenz. 1902.

Chopin F., *Marsz żałobny* = *Marche funebre* op. 35. Układ ułatwiony na fort. Wilhelm Goldner, Varsovie: Gebethner et Wolff (Druk. A.T. Jezierski; Lit[ogr.] C. Witanowski), cenz. 1905 .

Chór Politechniki Gdańskiej - Historia, [online] <http://www.chor.pg.gda.pl/?page=historia> [dostęp 30.10.2018].

Co w kabaretach śpiewają! Z repertuaru E. Konarzewskiego kuplecisty warszawskiego, Warszawa: Druk. P. Ambroziewicz, 1914.

Cohan G.M., *The yankee doodle boy, two step intermezzo*, op. 150, Varsovie: E. Wende & Co (Nowy-Świat 70, Druk. E. Nicz i Sp.), [ok. 1905].

Crémieux O., *Quand l'amour refléurit*, valse, sł. polskie Z. Vieweger, Warszawa: nakł. i wł. E. Wende i Ska. (Drukarnia Rubieszewskiego i Wrotnowskiego), [ok. 1915].

Czajka, słowa Z. Bajkowskiej, [Warszawa]: Gebethner i Wolff, Stowarzyszenie Pracowników Księgarskich, ok. 1917.

Denza L., *Wróć do mnie znów...* = (*Torna*), mélodie, sł. pol. W. Rapackiego (syna), Warszawa: Wydawnictwo Kasy Przeworności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich ; [skł. gł.] Gebethner i Wolff, [przed 1910], [online] <http://polona.pl/item/73388614> [dostęp 8.12.2018].

Dulken F.Q., *Mazur*, [Warszawa: J. Kaufmann] (Śto Krzyska No. 17, Sztych. Nut J. Mękarskiego), cenz. 4 I 1874.

Durand M.A., *Danse des Almées* op. 85, Varsovie: Édition de la Société des employés de librairies á Varsovie Gebethner & Wolff (Nowy Świat 41, druk P. Laskauera i S-ki), cenz. 1904.

Eibl H., *Trąbi-zupka, polka* op. 601 ułożona na fortepian, Warszawa: A.G. Dubowski, cenz. 10 I 1901.

Einödshofer J., *Dziubuchna* [na głos z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: J. Fiszer, cenz. 1903.

Enna A., *Menuet et Scherzino*, Varsovie ; Lublin: Gebethner i Wolff ([Warszawa]: L. Biliński i W. Maślankiewicz), [1908-1911].

Favarger R., *L'adieu, Nocturne pour le piano* op. 18, Varsovie: chez J. Kaufmann, [ok. 1880].

Felix H., *Senne marzenia*, słowa F. Z., Varsovie: E. Wende (Nowy-Świat 47, Druk. K. Kopytowskiego), [ok. 1918].

Fetrás O., *Noc nad Alstrą = Modnacht auf der Alster*, walc op. 60, Warszawa: z nakładów księgarni i składu nut G. Sennewalda (No 17 Aleksandrja, pospieszna lit. i sztych. nut J. Męcarskiego), cenz. 1903.

Field J., *Romance*, Varsovie: L. Polak, [cenz. 1882], [online] <http://polona.pl/item/68705232> [dostęp 8.12.2018].

Fleck A. (Iskierka), *Na objad! Walczyk z czasów pensyonarskich ułożony i ofiarowany na dochód kuchen ruchomych*, Warszawa: nakładem autora (druk. Lit J. Fleck), [cenz. 1900].

Frania i Mania czyli Dwie mateczki-koteczki, wesole piosneczki, Warszawa: S. Szild (S. Chmielewski), 1911.

Fröhlich O., *Marches des enfants*, Varsovie: Gebethner & Wolff (Oboźna 9, lit. C. Witanowski), [1912-1915], Polona.pl, [online] <https://polona.pl/item/70314864/0/> [dostęp 3.11.2018].

Fröhlich O., *Choix de petites pieces seulement en clé de sol*. Nr. 14, *Marches des enfants*, Varsovie: Gebethner & Wolff (Oboźna 9, lit. C. Witanowski), [1912-1915], [online] <http://polona.pl/item/70314864> [dostęp 8.12.2018].

Gawroński W., *Variations pour piano* op. 12, Varsovie: skł. gł. G. Sennewald (Leipzig: C.G. Röder), [ok. 1900], Polona.pl, [online] <http://polona.pl/item/12578278> [dostęp 30.10.2018].

Gilbert J., *Laluś = „Puppchen”*: *Du bist mein Augensterne*, polka-marsz-intermezzo, muzyka, sł. polskie W. Rapackiego (syna), Warszawa: M. Borkowski (Nowy-Świat 47, Lit. J.F. Konarzewski i I. Męcarski), [po 1912].

Glinka M., *Élégie, Ne iskušaj menâ*, Varsovie: Gebethner & Wolff (W. Piekarniak, Sztych. K. Drzewiecki), [1912].

Godecki T., *Bez róż* [...] pieśń na 1 głos [i fortepian], do słów J. Lemańskiego, Warszawa: St. Sadowski, [po 1905].

Gold A., *Fleur d'amour*, valse-boston, Varsovie: B. Rudzki (odbito w Lit. Art. W. Głowczewski), [ok. 1925], Polona.pl, [online] <https://polona.pl/item/67464476/0/> [dostęp 11.11.2018].

Gołogowski B., *Dumka*, śpiew z towarzyszeniem fortepianu, sł. B. Leśmiana, Warszawa: K. Idzikowski, [ok. 1910].

Gothov-Grüneke L., *Za oceanem, walc z motywów operetki*, [ułożył na fortepian L. Sizo], Warszawa: G. Sennewald, [ok. 1905].

Gounod C., *Faust*. Akt 3, nr 5: *Śpiew Siebla: Kwiatki wyjawcie jej = Fates lui mes aveux*, Warszawa: Gebethner i Wolff, [po 1918], [online] <http://polona.pl/item/68395983> [dostęp 5.12.2018].

Gross A., *Melodye daurskie*. Serya 2, Warszawa: skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa (Krak. Przedmieście 38, w lit. Mękarskiego), cenz. 1883.

Gruberski E., *Ineuntis saeculi XX auspicia opusculum*, musicum ad carmen Leonis XIII Pontificis Optimi Maximi, accomodatam, ipsique dicatam, Warszawa: Wydaw. Księg. Nakładowej M. Szczepkowski (No 17 Aleksandrja, Pospieszna Litogr. i Sztych. Nut J. Mękarski), 1904, Polona.pl, [online] <http://polona.pl/item/38926149> [dostęp 3.11.2018].

Günther W., *Narodziny operetki we Francyi*, Warszawa: [wydawca nieznan] (druk. A. Gins), 1909.

Gutmann A., *Le tourbillon*, galop [brillant op. 37], Warszawa: F. Hösick, [ok. 1880], Polona.pl, [online], <http://polona.pl/item/39646672> [dostęp 3.11.2018].

Händel G.F., *Le forgeron harmonieux*, air [variations E-dur], Varsovie ; Kieff, L. Idzikowski ([Warszawa]: Druk. Społeczna S[towarzyszenia] R[obotników] Ch[rześcijańskich], sztych K. Drzewiecki), [po 1911].

Harris C.K., *Après le bal = Po balu = After the ball*, célèbre valse américaine pour piano, Varsovie: F. Hösick, [ok. 1900].

Haydn J., *Menuet de la symphonie L'Impériale*, Varsovie: M. Arct (Oboźna 9, Lit. C. Witanowski), [ok. 1905].

Hej, co mi tam!..., *zbiór pieśni i deklamacyi*, Warszawa: skł. gł. w Druk. Nowy Świat 22 (S. Chmielewski i S-ka), [po 1914].

Jacobi A., *Fortepian Berty*, vodevil, muzyka Condor, śpiewy ulubione [...] na fortepian..., Warszawa: J. Müller, [cenz 1896].

Jarecki H., *Ballada z opery „Jadwiga”. Zaczarowana królowna w mirtowym gaju drzemie*, Warszawa: Wydaw. Kasy Przeworności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich ; Gebethner i Wolff (Oboźna 9, Lit. C. Witanowski), cenz. 1904.

Jarecki W., *Melodye zmierzchów* op. 6 nr 3: *W ogrodzie*, sł. Z. Różycki, Warszawa: M. Borkowski (Nowy Świat 38, lit. J. Konarzewski), cenz. 1904.

Jarzębski J., *Nowa praktyczna szkoła na skrzypce*. Cz. 3, przejrzana i uzupełniona przez [...] St. Barcewicza, Warszawa: B. Rudzki, [po 1910].

Joteyko T., *Podręcznik do nauki szkolnej śpiewu zbiorowego, zawierający objaśnienia teoretyczne, ćwiczenia głosowe i pieśni*. Cz. 1-4, Warszawa [i in.], Gebethner i Wolff (Warszawa: Rubieszewski i Wrotnowski), [1917-1919].

Julicz W., *Figiel księżycy*, walc, operetka w 1 akcie z repertuaru Teatru Nowoczesnego w Warszawie, Warszawa: St. Sadowski (Warszawa: Nowy Świat 47, Lit. J. Konarzewski), [ok. 1915].

Kahle T., *24 Préludes, dans tous les tons majeurs et mineurs à l'usage de ses élèves* op. 1 composées, Varsovie: M. Orgelbrand, [ok. 1880].

Kania E., *Żale dziewczyny*, zadumka ; Żeleński W., *Humoreska „Pije Kuba do Jakuba”*, [Warszawa]: Echo Muzyczne (W-wa, Trębacka No 6, lit. Mękariski), cenz. 1 II 1879.

Karasiński A., *Mariola*, valse [op. 133], Warszawa: skł. gł. Gebethner i Wolff (Lit. W. Głowczewski), [po 1915].

Karasiński A., *Obrona Warszawy*, marsz na fortepian op. 98, Warszawa: Gebethner i Wolff ; [nakładem autora] (druk K. Piechocki i Ska, Litogr. Konarzewskiego i Mękarskiego, Nowy Świat 47), cenz. 1915.

Karasiński A., *Piękne ziemianki*, walc op. 132, Warszawa: Gebethner i Wolff (Warszawa: Lit. W. Główczewski), [ok. 1920].

Kirnberger J.P., *Fugue à deux voix*, Varsovie: K. Trepte (Krak. Przedm. 2, C. Witanowski), cenz. 1896.

Kitschmann A., *Mój ideał*, Warszawa: B. Rudzki (Nowy Świat 47, Lit. J.F. Konarzewski i J. Mękarski), cenz. 1917.

Kleczyński J., *Ja widzę Cię. Romans do Śpiewu*, Warszawa: nakł. Księgarni i Składu nut Henryka Trenklera, Stich und Druck von Engelmann & Mühlberg in Leipzig, (ok. 1880).

Kleczyński J., Żmichowska N., *Krakowiak Circulus vitiosus*, Warszawa: F. Hösick (Lit. C. Witanowskiego), [druk 1902].

Köhler L., *Petite école de la vélocité (sans octaves)*, op. 242. Cah. 2, Warszawa: M. Arct, [post 1918], [online] <http://polona.pl/item/78624945> [dostęp 8.12.2018].

Kontski A. de, *La nuit au bord de la mer, meditation* op. 163, [Warszawa: J. Kaufmann, 1870].

Krogulski W., *Chant sans paroles pour piano* op. 10 par L. Krogulski, Varsovie: chez Julien Müller (Lit's J. Müller), [1873].

Krumłowski K., „*Pójdź do mnie dziewczyno!...*”. *Zbiór najnowszych krakowiaków, mazurków, kujawiaków i piosnek brukowych*, Warszawa: nakł. Księgarni Popularnej, [1909].

Kullak T., *Opowiadanie = Conte ; Poranek świąteczny = Dimanche matin ; Kołysanka = Berceuse ; Na jeziorze = Sur le lac* op. 62, Varsovie: F. Hösick (Krak. Przedm. 2, w lit. C. Witanowskiego), cenz. 26 VI 1901.

Kutschera A., *Mateczko, ach, co mi się śniło = (Weisst du, Mutterl, was i träumt hab?)* op. 4, sł. pol. B. Londyńskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff, [po 1910], [online] <http://polona.pl/item/71171983> [dostęp 10.12.2018].

Kwiaty polskie, potpourri z ulubionych tematów narodowych polskich, ułożone przez Eman. Bacha, Warszawa: E. Wende i Spółka (w Litografii J. V. Fleck), [ok. 1860].

Lehar F., *Rote Rosen. Walzer nach Motiven der Operette „Der Mann mit den drei Frauen”* Warschau, E. Wende & Co. (Warecka 5, Druk. P. Ambroziewicza), [ok. 1910].

- Leipzig M., *Vivat marche*, Varsovie: G. Centnerszwer, [ok. 1900].
- Leoncavallo R., *Do Ninon*, canzonetta D-dur, poezja A. de Musset, przekł. pol. M. Radziszewskiego, Warszawa: Wydawnictwo Kasy Przeworności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich ; Gebethner i Wolff sgl., [cenz.1904].
- Leśniewicz I., *Gdzie jest twój sen?*, pieśń na sopran lub tenor z tow. fortep., sł. K. Tetmajera, Warszawa: nakład i własność autorki (Druk Piotra Ambroziewicza, litografia J. Konarzewski), [ok. 1905].
- Lincke P., „*Robaczki świętojańskie*” gawot z operetki „*Lysistrata*”, sł. polskie W. Rapackiego (syna), Warszawa: E. Wende i Sp., [po VIII 1915].
- Lochman W., *Kochaneczka. Polka mazurka ofiarowana P. P. Kozaneckim*, Warszawa: Gebethner i Wolff, [cenz. 1887].
- Löhr F., *Légende slave* op. 35, Warszawa: E. Wende, [ok. 1910].
- Löschhorn A., *7 exercices mélodiques*, Warszawa: M. Arct, [po 1905].
- Löschhorn A., *Études mélodiques (extrait)* op. 184, éd. rev. par prof. A. Różycki, Warszawa: M. Arct (No. 17 Aleksandrja, J. Mękarski), [cenz. 1899].
- Löschhorn A., *Sonate* op. 101, no. 1, 1re partie, Varsovie: L. Polak, cenz. 1882, [online] <http://polona.pl/item/74775850> [dostęp 8.12.2018].
- Lubomirski K., *Oberek na fortepian*, słowa W. Rapackiego syna, Warszawa: Warszawskie Towarzystwo Akcyjne Artystyczno-Wydawnicze, cenz. 1901.
- Malewska H., *Walc* na fortepian, Warszawa: G. Centnerszwer, cenz. 1895.
- Malinowski K., *Six morceaux rustiques*, compositions pour piano op. 5. Nr 1, *Berceuse*, Varsovie: K. Idzikowski, [przed 1915].
- Malinowski K., *Trois improvisations* pour piano op. 6. No 3, *Méditation*, Varsovie: C. Idzikowski (Nowy Świat 47, Drukarnia Artystyczna), [przed 1915].
- Marchetti F.D., *Fascination...*, valse tzigane = *Oczarowanie, walc*, Varsovie: E. Wende & Co ; Łódź: L. Fiszer (Warszawa: Nowy Świat 47, lit. J.F. Konarzewski i J. Mękarski), [nie przed 1911].

- Marsyljanka, hymn narodowy francuski do śpiewu z towarzyszeniem fortepianu*, Warszawa: E. Wende i Sp. (Nowy Świat 47, Lit. J. Konarzewski i J. Mękariski), cenz. 1914.
- Massenet, J., *Thais, opera w 3 aktach i 7 obrazach*, sł. L. Gallet, [podł. A. France], Warszawa: M. Arct ([druk] M. Arct), [1909], [online] <http://polona.pl/item/8854728> [dostęp 3.11.2018].
- Mendelssohn-Bartholdy F., *Marche nuptiale du Songe d'une nuit d'été*, Varsovie: Gebethner & Wolff, [ok. 1880], [online] <http://polona.pl/item/65514563> [dostęp 8.12.2018].
- Mendelssohn-Bartholdy F., *Venetianisches Gondellied* op. 19 No. 6, Varsovie: J. Guranowski (Nowy Świat 38, Lit. Konarzewskiego), cenz. 10 V 1900.
- Meyerbeer G., *Afrykanka*, opera w 5 aktach, treściła z dodaniem celniejszych arji B. Drzewiecka, Warszawa: H. Wajner, 1918.
- Miller K., *Jan III Sobieski pod Wiedniem* [marsz], Warszawa: M. Orgelbrand (Krak. Przedm. No. 38, Sztych Nut J. Mękarskiego), cenz. 1883.
- Miller K., *Polonez tryumfalny „Za Króla Sasa jedz, pij i popuszczaj pasa” ułożony na skrzypce*, Warszawa: Nakł. litografii J. Müller ulica Senatorska wprost O.O. Reformantów No 20., [1862].
- Millöcker K., *Valse de l'operette „Jung-Heidelberg” (Jugend Walzer)*, Varsovie: J. Fiszer, [ok. 1910].
- Milowicz K., *Polka-humoreska* op. 2, Varsovie: E. Wende & C-ie, [ok. 1900].
- Miłaczewski C., *Marche militaire* op. 39 composée pour le piano, Varsovie: L. Banarski (No. 6 Trębacka, lit. Mękariski), cenz. 1878.
- Moniuszko S., *Air de l'op. „Halka”: Szumią jodły*, arr. par L. Krogulski, Varsovie: Gebethner & Wolff (druk i lit. Jana Cotty), [po 1912].
- Moniuszko S., *Dziad i baba*, [sł.] J. Kraszewskiego, Warszawa [etc.]: Gebethner i Wolff (Warszawa: Zakł. Graf. B. Wierzbicki i Ska), [1897], [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication/290738> [19.04.2017].

Moniuszko S., *Ośm pieśni na chór męski* Warszawa: Gebethner i Wolff ([druk] Moscou: Grave et imprime chez P. Jurgenson), cenz. 1898, Polona.pl, [online] <http://polona.pl/item/68149933> [dostęp 3.11.2018].

Moszkowski M., *Etudes de virtuosité „Per aspera”* op. 72 Nr. 3 en Sol majeur, nr 4 en Ut majeur, Varsovie: Gebethner i Wolff (No. 17 Aleksandrja, Pospieszna Lit. i Sztych nut K.[!] Mękarskiego), cenz. 13 IV 1904.

Najnowszy śpiewnik salonowy. Zbiór śpiewek, krakowiaków, romansów, kujawiaków oraz deklamacye dla zakochanych, Warszawa: Księgarnia Popularna (J. Wegmejster), 1914.

Namysłowski K., *Cap i koza*, mazur, Warszawa: J. Müller (Senatorska 24, lit. Karola Müllera), cenz. 1892.

Namysłowski K., *Marsze* skomponowane przez dyrektora Orkiestry Włociańskiej, Warszawa: nakładem Juliana Müllera (w lit. Karola Müllera), [ok. 1895].

Nicholls H., „*Delilah*” valse boston pour piano, Warszawa: J. Dunin-Borkowski, [po 1918].

Nidecki T., *Marsz żałobny* [...] na orkiestrę instrumentów dętych z chórem, a teraz na fortepian ułożony przez J. Sosnkowskiego, Warszawa: K. Idzikowski, p. M. Orgelbrand (No 17 Aleksandrja, Lit. i posp. sztych. nut J. Mękarskiego), [cenz. 1902].

Noskowski Z., *Gavotte* ; Kania E., *Żale dziewczyny*, zadumka ; Żeleński W., *Humoreska „Pije Kuba do Jakuba”*, [Warszawa:] Echo Muz. (Trębacka No 6, lit. Mękarski), cenz. 1 II 1879, Polona.pl, [online] <http://polona.pl/item/17794094> [dostęp 30.10.2018].

Noskowski Z., *Pieśń z fantazyi dramatycznej „Zawisza Czarny”* op. 72 nr 1, sł. K. Tetmajera, Warszawa: Meloman (lit. C. Witanowskiego, Krakowskie Przedmieście 2), 1901.

Nowakowski J., *Niepewność, romans*, Warszawa: nakład Józefa Kaufmanna (Krak. Przed. No. 411, Lit. i Sztycharnia Nut J. Mękarskiego), [1871-1872].

Offenbach J., *La belle Hélène, opera bouffe. Quadrille*, arrangée pour piano seul par Strauss, Varsovie: J. Kaufmann, depot général chez Gebethner et Wolff (No 15 ulica Bednarska, lit. Mękarski), [1874], Polona.pl, [online] <https://polona.pl/item/24712952/0/> [dostęp 30.10.2018].

Osmański W., *Brunetka polka* [op. 47], Varsovie: H. Trenkler, [ok. 1880].

Osmański W., *Marsz Żuaw* No 1, Varsovie: F. Hösick (Krak. Przedm. 2, w Lit. C. Witanowskiego), cenz. 1904.

Osmański W., *Piękne warszawianki*, [trzy polki:] *Blondynka, Szatynka, Brunetka*, Warszawa: J. Müller (Druk. w Litogr. J. Müllera Senatorska 18.), [ok. 1880].

Osmański W., *Polonezy*. Op. 204 No. 1: *Mociumdzieju* skomponowane na fortepian, Warszawa: J. Müller (Senatorska 24, K. Müller), cenz. 1892.

Paderewski I.J., *Kontredans z opery „Manru”*, ułożył na fortepian R. Wiśnicki, Warszawa: A.G. Dubowski, cenz. 1902, Polona.pl, [online] <http://www.polona.pl/dlibra/doccontent?id=36660> [dostęp 30.10.2018].

Paschalski K., *Ćwiczenia na podstawie gam krzyżkowych i bemolowych w tonacjach majorowych i minorowych na wiolonczelę*, Warszawa: K. Trepte (No 17 Aleksandria, J. Mękowski), cenz. 1902, Polona.pl, [online] <http://polona.pl/item/52843189> [dostęp 30.10.2018].

Ponchielli A., *La Gioconda: Romanza La cieca*, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie ; Lit. C. Witanowski, Oboźna 9), [19-?].

Popy F., *Sphinx? Valse*, Varsovie: E. Wende & Co (Kieff: L. Idzikowski), [ok. 1908], [online] <https://polona.pl/item/sphinx-valse,ODIyMDEzNTk/0/#info:metadata> [dostęp 12.10.2018].

Przyalgowski I., *Trzy pieśni. 2: A gdy już umrę*, sł. Or-Ota, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9 w Warszawie), [19-].

Puccini G., *Arya z op. „Tosca”: oh! dolci baci*, Warszawa: B. Rudzki (Nowy Świat 47, J. Konarzewski i J. Mękowski), cenz. 1916, [online] <http://polona.pl/item/14522436> [dostęp 10.12.2018].

Puccini G., *Tosca. Akt 2: Modlitwa Toski*, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1912-1915], [online] <http://polona.pl/item/14522420> [dostęp 5.12.2018].

Puccini G., *Tosca: oh! dolci baci o languide carezze*, arr. par S. Alassio, Warszawa: Gebethner & Wolff, [post 1910], [online] <http://polona.pl/item/75721911> [dostęp 10.12.2018].

Puccini G., *Tosca: oh! dolci baci o languide carezze*, Warszawa: G. Sennewald (Aleksandrja No. 17: J. Mękowski), cenz. 1901, [online] <http://polona.pl/item/14522433> [dostęp 10.12.2018].

Rapacki W., *À la Watteau, cudne szmaragdów kobierce*, piosnka na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu, Warszawa: Sgł. Księgarnia Mazowiecka (B. Wierzbicki i S-ka), [1912].

Rényi A., *Walc z operetki „Zuza”*, Varsovie: B. Rudzki (Nowy Świat 47, J.F. Konarzewski i J. Mękowski), [ok. 1910].

Rico J., *Nie dowiesz się nigdy! = Tu ne sauras jamais*, walc do śpiewu lub na fortepian, Warszawa: nakł. i wł. Spółki Wydawniczej Nut ; skł. gł. w księgarni Jerzy Dunin-Borkowski, [ok. 1910].

Rzepko W., *Śpiewnik dla szkół początkowych, ochron, sal, zajęć i kursów pedagogicznych na 2 głosy [a capp.]*, Warszawa: S. Fabijański, 1916.

Smetana B., *Danses bohemiens = [Česke tance]*, No 7 *Ulan* A-dur, pour le piano a deux mains, Varsovie: Gebethner et Wolff (Lit.: C. Witanowski, Warszawa Krak. Przedm. 2), cenz. 1904.

Sonnenfeld A., *Król reporterów*, operetka op. 124 (*Reporter i Kontredans*), Warszawa: G. Centnerszwer, [1881].

Sonnenfeld A., *Pan Twardowski* [balet]. 1, *Taniec Elfów* [walc], Warszawa: Nakładem Juliana Müllera (W-wa, Niecała Nr. 12, drukiem A. Pajewskiego), cenz. 15.II.1878.

Sonnenfeld A., *Taniec elfów*, walc z baletu *Twardowski*, Warszawa: nakładem Juliana Müllera (ul. Senatorska No 467, w Lit. J. Müllera), [ok. 1880].

Sonnenfeld A.G., *Mały wirtuoz polski, zbiór łatwych fantazyi na temata oper polskich dawniejszych i nowoczesnych na fortepian, op. 143, serya 1: dla zupełnie początkujących*, No. 13: *Fantazyja na temata opery Hrabina St. Moniuszki*, Warszawa, F. Hösicke, [około 1880], Polona.pl, [online] <https://polona.pl/item/69345274/0/> [dostęp 3.11.2018].

Strauss J., *Cake walk de l'operette Frühlingluft (Ach ta wiosna)*, Varsovie: J. Fiszer, [ok. 1905].

- Szczepkowski J., *Obertas do śpiewu*, słowa A. Kudasiewicza, Warszawa: Sgł. G. Centnerszwer, [cenz. 1895].
- Tokarzewski S., *Romance pour piano* op. 14, Warszawa: L. Polak (Krak. Przed. No. 38, Lit. Mękarski), cenz. 1880.
- Tosti F.P., *Nie kocham cię ! = (Non t'amo più ?)* melodia, muzyka..., tłum. P. Maszyńskiego, Warszawa: F. Hösick (W-wa, Krak. Przedm. 2, C. Witanowski), cenz. 1899.
- Trojanowski W., *Marsz „Strażak”* na fortepian, Warszawa: Sgł. Kazimierz Idzikowski, Nowy Świat 21 (Lit. F.J. Konarzewski), [ok. 1905].
- Troschel W., *Mój kwiatek*, wiersz M.B. Antoniewicza, Warszawa: G. Sennewald (Lipsk : sztych i druk C.G. Rödera), [ok. 1880], Polona.pl, [online] <http://polona.pl/item/19720822> [dostęp 31.10.2018].
- Türke G., *Tylko z tobą*, polka mazurka na fortepian, Warszawa: skł. gł. M. Orgelbrand (40 Krak. Przedm., Mękarski), cenz. 25 I 1894.
- Tuszyński A.L., *Polonez skomponowany na wielką orkiestrę i przelozony na fortepian*, Warszawa: nakładem Litografii J. Müller, [ok. 1860].
- Verdi G., *Rigoletto. Canzone „La donna è mobile” = Kobieta zmienną jest*, Varsovie: Librairie Mazowiecka, [ok. 1912].
- Villoldo Á.G., *El choclo, le vrai tango argentin*, Varsovie: E. Wende & Co (Kopernika 34, Druk K. Piechocki i S-ka), [ok. 1910].
- Vogt J., *Rondino* op. 21, Warszawa: G. Centnerszwer, cenz. 1897.
- Wagner R., *Lohengrin*. Opera romantyczna w 3 aktach, tł. L. Matuszyńskiego, Warszawa: W. Banarski (J. Unger), 1878.
- Wagner R., *Tannhäuser*, [Arie:] *O, du mein holder Abendstern* op. 196 n. 23, D. Krug. rev. par M. Maltz, Varsovie: G. Sennewald (No. 17 Aleksandrja, J. Mękarski), [1900-1905].
- Walter E., *Pieśni*, Lwów: Księg. Polska B. Połonieckiego ; Warszawa: E. Wende i Sp., [ok. 1910].

Wiśnicki R., *Pan Wołodyjowski*, mazur na fortepian No 30 op. 3, Warszawa: nakład i własność Księgarni i Składu Nut Edwarda Kolińskiego (Lit. Konarzewskiego), [1900].

Wiśnicki R., *Talizman szczęścia walc na fortepian* op. 28 No 3, Warszawa: E. Koliński (Nowy Świat 38, Konarzewski), cenz. 1899.

Zdziennicka Z., *Wiązanka melodyi swojskich* na mandolinę lub skrzypce, Warszawa: B. Rudzki (Lit. J.F. Konarzewski i J. MękarSKI), [ok. 1900].

Ziehrer C.M., *Piękny Rigo, operetka na sam fortepian* op 400, *Walc Paziowie = Unsere Edelknaben*, Warszawa: G. Sennewald (Druk. P. Laskauera i W. Babickiego ; ul. Krakowskie Przedmieście No 7 ; Litogr. J. MękarSKI, Warszawa: ul. Aleksandrja No 17), cenz. 1900.

Zientarski R., *Salve Regina, hymn, na chór 4o głosowy mieszany lub męzki*, op. 10 nr 1, Warszawa: F. HöSick, [cenz. 1898], Polona.pl, [online] <http://polona.pl/item/39004003> [dostęp 3.11.2018].

Zuchwalec ; Ani tatki, ani matki ; Kącik ; Walc nocy ; Łóżeczko ; O kobietach ; Chryzantemy ; Podrzucone dziecię ; Moje słońce ; Nasze kasjerki ; Czem się dzisiaj chłopców bierze ; Takiemu troszkę, pokaż pończoszkę i inne, [Warszawa]: Skł. gł. T. H. Nasierowski. Druk. P. Ambroziewicz, [1914], (Co Śpiewa Warszawa, t. 4).

Katalogi wydawnicze

Dodatek 2 do Katalogu księzek polskich księgarni składu nut oraz ekspedycyi czasopism krajowych i zagranicznych w miejscu i na prowincyą M. Arcta w Warszawie, Nowy Świat 53 róg Wareckiej i w Lublinie, Warszawa: druk. St. Niemiery, [1889].

Dodatek 3 do katalogu księzek polskich księgarni składu nut oraz ekspedycyi czasopism krajowych i zagranicznych w miejscu i na prowincyą M. Arcta w Warszawie, Nowy Świat 53 róg Wareckiej i w Lublinie, Warszawa: druk. St. Niemiery, [1890].

Dodatek do Katalogu śpiewów polskich i obcych kompozytorów z tekstem polskim znajdujących się w składach nut Gebethnera i Wolffa, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i lit. J. Cotty), 1907, [online] <http://polona.pl/item/29267298> [dostęp 3.11.2018].

Edition complète, originale, très soignée, sans coupures Fr. Chopin, Varsovie ; Kieff: L. Idzikowski, ok. 1910.

Katalog czytelnicy znajdującej się przy Księgarni i składzie nut Lesmana i Świszczowskiego, Mazowiecka 14, Warszawa 1884.

Katalog dzieł i nut nakładowych księgarni Konstantego Trepte w Warszawie, Warszawa: druk. Stanisława Niemiery, 1897.

Katalog dzieł nakładowych (lub w większej ilości nabytych) Księgarni, Składu Nut, Organów i Fortepianów Gebethnera i Wolffa w Warszawie przy ul. Krakowskie Przedmieście nr 415 (15), Warszawa: Druk. Władysława Szulca i Sp, 1879.

Katalog dzieł nakładowych i komisowych Księgarni i Składu Nut G. Centnerszvera, w Warszawie ul. Marszałkowska Nr. 73, Warszawa: druk. J. Goldmana, 1885.

Katalog dzieł nakładowych i komisowych księgarni M. Borkowskiego, Warszawa: Księgarnia M. Borkowskiego (J. Bruś), 1908.

Katalog dzieł nakładowych i w większej ilości nabytych [Gebethnera i Wolffa]. Ceny w markach, Warszawa: 1917, [online] <https://polona.pl/item/katalog-dziel-nakladowych-i-w-wiekszej-ilosci-nabytych-ceny-w-markach,MjkyNjczNDQ/0/#info:metadata> [dostęp 13.12.2018].

Katalog dzieł nakładowych i w większej ilości nabytych Księgarni, Składu Nut, Fortepianów i Organów Gebethnera i Wolffa w Warszawie przy ul. Krakowskie Przedmieście Nr 415 (15), Warszawa: druk. Braci Jeżyńskich (dawniej J. Unger), 1884.

Katalog dzieł wydanych nakładem Józefa Kaufmanna, Warszawa: cenz. 13 (25) kwietnia 1871.

Katalog książek i nut nakładowych i komisowych księgarni i składki nut Konstantego Treptego w Warszawie. Marszałkowska 149, Warszawa: druk. St. Niemiry Synów, [1898],

Katalog książek i nut wydanych nakładem lub w większej ilości nabytych przez Maurycego Orgelbranda w Warszawie, Warszawa: druk. S. Orgelbranda Synów, 1890.

Katalog książek i nut wydanych nakładem M. Arcta w Warszawie i Lublinie, Warszawa 1892, Warszawa: księg. M. Arcta, druk. St. Niemiery, 1892.

Katalog książek i nut wydanych nakładem własnym, nabytych na własność i niektórych w komis otrzymanych Maurycego Orgelbranda w Warszawie, Warszawa: druk. S. Orgelbranda Synów, 1896.

Katalog książek i nut wydanych od początku wojny do dnia 1 grudnia 1915 roku, Warszawa: Księgarnia W. Jakowickiego (W. Piekarniak), 1915.

Katalog książek i nut wydanych własnym nakładem, otrzymanych na skład główny i nabytych w większej ilości, Warszawa: Księgarnia Nakładowa W. Jakowickiego ([druk.] R. Kaniewski), 1917.

Katalog książek i nut wydanych własnym nakładem, otrzymanych na skład główny i nabytych w większej ilości, Warszawa: Księgarnia Nakładowa W. Jakowickiego, ([druk.] Warszawa: P. Ambroziewicz) 1918.

Katalog książek polskich i nut Księgarni i Składu Nut Jana Fiszera, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut Jana Fiszera (K. Kopytowski i S-ka), 1912.

Katalog księgarni i składu nut A.W. Gruszeckiego przy ulicy Mazowieckiej Nr 14 (obok Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Warszawie, oprac. Ferd. Świszczowski, Warszawa: w Drukarni Jana Cotty, Senatorska 27, 1885.

Katalog Księgarni Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego, Spółka Akc. w Wilnie, ul. Królewska 1, Wilno 1924, s. 4, [online] <http://www.kpbc.ukw.edu.pl/dlibra/plain-content?id=29901> [dostęp 14.2.2019].

Katalog nakładowy i komisowy G. Centnerszwer i S-ka, Księgarnia, Skład Nut, Autopoligrafji, Akwafort, Reprod. Dzieł Sztuki, Ram Styłowych, Warszawa: G. Centnerszwer i S-ka, Księgarnia, Skład Nut, Autopoligrafji, Akwafort, Reprod. Dzieł Sztuki, Ram Styłowych ([druk.] L. Biliński, W. Maślankiewicz), [1911].

Katalog nakładowy i komisowy Księgarni i Składu Nut G. Centnerszewera i S-ki, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut G. Centnerszewera i S-ki ([druk.] M. Lewiński i Syn), cenz. 1904.

Katalog nakładowy i komisowy Księgarni pod firmą E. Wende i S-ka, Warszawa Krakowskie Przedmieście 9, Warszawa: Druk. i Lit. Jana Cotty, 1902.

Katalog nakładowy i komisowy według systemu dziesiętneho ułożony, Warszawa: G. Centnerszwer i S-ka, Księgarnia, Skład Nut, Autopoligrafji, Akwafort, Reprod. Dzieł Sztuki, Ram Stylowych (L. Biliński, W. Maślankiewicz), 1909.

Katalog niektórych dzieł komisowych i nakładowych księgarni E. Wendego w Warszawie, Warszawa: Księgarnia E. Wende i S-ka (Ig. Zawiszewski), cenz. 1885.

Katalog niektórych dzieł komisowych i nakładowych księgarni E. Wende i S-ki w Warszawie Krakowskie Przedmieście N. 9., Warszawa: Druk. Ig. Zawiszewskiego, [1895].

Katalog nowych książek polskich i nut Księgarni i Składu Nut M. Arcta w Warszawie, 1905, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut M. Arcta (Druk Piotra Laskauera i S-ki), 1906.

Katalog nowych książek polskich i nut Księgarni i Składu Nut M. Arcta w Warszawie, Nowy Świat 53, Telef. 48,54, Warszawa: druk. Piotra Laskauera i S-ki, Nowy Świat 41, 1906.

Katalog nowych książek polskich i nut Księgarni i Składu Nut M. Arcta w Warszawie, 1905, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut M. Arcta (Druk Piotra Laskauera i S-ki), 1906.

Katalog nowych książek polskich i nut Księgarni i Składu Nut Ignacego Rzepeckiego (dawniej Jana Fiszera), wydawnictwa rok XI: czerwiec-lipiec 1914, [Warszawa]: [Księgarnia i Skład Nut Ignacego Rzepeckiego (Drukarnia Artystyczna K. Kopytowskiego i S-ki)], [1914].

Katalog nut i książek znajdujących się do nabycia w księgarni Ferdynanda Hösicka w Warszawie, Kijów, Tipografiâ S.A. Spilûta, 1900.

Katalog nut wydanych nakładem firmy G. Sennewald w Warszawie, Warszawa: druk. A. Ginsa, [1898].

Katalog nut wydawnictw własnych i komisowych. Muzyka fortepianowa, skrzypcowa i wiolonczelowa. Cz. I., Warszawa: L. Idzikowski, Wydawnictwo, Skład Nut i Księgarnia, ok. 1910.

Katalog ostatnich nowości do nabycia w księgarni i składzie nut Konstantego Trepte, Warszawa: Wydawnictwo księgarni Konstantego Trepte, druk. St. Niemiery, [b. r.].

Katalog śpiewów polskich (z tekstem polskim) zawierający śpiewy na jeden i kilka głosów, kościelne i z oper jako też ćwiczenia i szkoły do śpiewu na organy lub harmonium znajdujące

się w składzie nut Gebethnera i Wolffa w Warszawie, zebr. i ułożony przez Marcellego Wildena, Warszawa: Gebethner i Wolff (Kraków: Druk. W.L. Anczyca i Spółki), 1887.

Katalog śpiewów polskich i obcych kompozytorów z tekstem polskim zawierający śpiewy na jeden i kilka głosów, kościelne i z oper, jako też ćwiczenia i szkoły do śpiewu na organy lub harmonium znajdujące się w składzie nut Gebethnera i Wolffa, zebr. i ułożył Marwil, Warszawa: Gebethner i Wolff (Kraków: Druk. W.L. Anczyca i Sp.), 1899.

Katalog śpiewów polskich znajdujących się w Księgarni i Składzie Nut Gebethnera i Wolffa w Warszawie, Warszawa: Druk. Józefa Ungra, [1880].

Katalog śpiewów z tekstem polskim wydanych w ostatnich czterech latach, jako uzupełnienie ogólnego Katalogu Śpiewów wydanego w 1887 r. nakładem Gebethnera i Wolffa, Warszawa 1891.

Katalog wydawnictw M. Arcta, książki ogólno-kształcące, podręczniki szkolne, książki popularno-naukowe, książki dla wszystkich, książki dla dzieci i młodzieży, wydawnictwa muzyczne, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut [M. Arcta] (Drukarnia M. Arcta), [ok. 1912], [online] <http://polona.pl/item/22156070> [dostęp 30.10.2018].

Katalog wydawnictw M. Arcta, książki ogólno-kształcące, podręczniki szkolne, książki popularno-naukowe, książki dla wszystkich, książki dla dzieci i młodzieży, wydawnictwa muzyczne, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut [M. Arcta], [1914].

Katalog wydawnictw M. Arcta, książki ogólno-kształcące, podręczniki szkolne, książki popularno-naukowe, książki dla wszystkich, książki dla dzieci i młodzieży, wydawnictwa muzyczne, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut [M. Arcta], [1914].

Katalog wydawnictw nakładowych i komisowych Księgarni i Składu Nut Jana Fiszera w Warszawie, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut Jana Fiszera ([druk] Warszawa: G. Paprocki), 1904.

Katalog wydawnictw własnych i komisowych oraz w większej ilości nabytych, Warszawa: Jan Fiszer, Księgarnia i Skład Nut ([druk] Warszawa: L. Biliński i W. Maślankiewicz), 1909.

Katalog książek i nut wydanych od początku wojny do dnia 1 grudnia 1915 roku, Warszawa: Księgarnia W. Jakowickiego (W. Piekarniak), 1915.

Katalog wydawnictw nakładowych i komisowych Księgarni i Składu Nut Jana Fiszera w Warszawie, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut Jana Fiszera ([druk] G. Paprocki), 1904.

Książki dla Wszystkich. Biblioteczka Narodowa, katalog numerowy, M. Arct w Warszawie, Warszawa: M. Arct (Drukarnia M. Arcta), 1914, Polona.pl, [online] <http://polona.pl/item/22151446> [dostęp 10.12.2018].

Księgarnia i Skład Nut M. Arcta w Warszawie i w Lublinie, katalog wydawnictw własnych oraz w większej ilości nabytych, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut M. Arcta (Druk. Est. Sierpińskiego), 1895.

Księgarnia, Wydawnictwa muzyczne Księgarni M. Arcta w Warszawie skład nut oraz ekspedycja czasopism krajowych i zagranicznych w miejscu i na prowincyję M. Arcta w Warszawie, Nowy Świat 53 róg Wareckiej, i w Lublinie, Warszawa: druk. St. Niemiery, [1889].

Na Gwiazdkę 1879. Najnowsze książki dla młodzieży stosowne na podarki wydane nakładem Księgarni i Składu nut Ferdynanda Hösick w Warszawie, Warszawa: Druk J. Noskowskiego 1879, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=349967> [dostęp 1.12.2018].

Na Gwiazdkę! Księgarnia i skład nut muzycznych Ferdynanda Hösick w Warszawie. Ulica Senatorska Nr 496 poleca następujące wydawnictwa, które z powodu Nader Ozdobnego wydania i niepraktykowania przystępnej ceny stosowne są na podarki, Warszawa: druk. Aleksandra Ginsa, 1875.

Na Gwiazdkę! Nowości literackie i muzyczne stosowne na podarki dla młodzieży i dorosłych wydane nakładem Księgarni i Składu Nut Ferdynanda Hösicka w Warszawie przy ulicy Senatorskiej Nr 496, Warszawa: druk. Józefa Jeżyńskiego, 1888.

Na Gwiazdkę! Nowości literackie i muzyczne stosowne na podarki dla młodzieży i dorosłych wydane nakładem Księgarni i Składu Nut Ferdynanda Hösicka w Warszawie przy ulicy Senatorskiej Nr 496. Do nabycia we wszystkich znaczniejszych księgarniach w Warszawie, na prowincyi i zagranicą, Warszawa: druk. M. Lewińskiego, 1892.

Na Gwiazdkę! Roku 1882, 1883. Katalog książek i nut Księgarni i składu nut Ferdynanda Hösick'a w Warszawie, ulica Senatorska No 496, Warszawa (Lipsk: czcionkami C.G. Rödera), 1882.

Na Gwiazdkę. Księgarnia i skład nut M. Arcta w Warszawie, Nowy Świat 53 poleca jako najodpowiedniejsze podarki następujące wytworne wydawnictwa..., [Warszawa]: druk. Kowalewskiego, [1894].

Na podarki. Księgarnia i skład nut M. Arcta w Warszawie Nowy Świat 53 poleca jako najodpowiedniejsze podarki następujące wytworne wydawnictwa ..., [Warszawa]: druk. Emila Skińskiego, [1892].

Nowe książki i nuty do nabycia w księgarni Maurycego Orgelbranda w Warszawie, Warszawa: druk. St. Niemiery, 1890.

Ostatnie wydawnictwa księgarni, składu nut, fortepianów i melodykonów Gebethnera i Wolffa w Warszawie, Warszawa: druk. Józefa Ungra, [1881].

Troisième catalogue supplémentaire du Cabinet de Lecture de livres français dans la Librairie et Magasin de Musique succursales de Jules Guranowski à Varsovie [...], Varsovie: J. Guranowski (S. Orgelbrand Fils), cenz. 1890.

Wyciąg z katalogu książek i nut wydanych nakładem lub nabytych przez księgarnię i Skład Nut Maurycego Orgelbranda w Warszawie, Warszawa: druk. S. Orgelbranda Synów, 1885.

Wyciąg z Katalogu książek i nut wydanych nakładem lub w większej ilości nabytych przez Maurycego Orgelbranda w Warszawie, Warszawa: druk. St. Niemiery, 1892.

Wydawnictwa Księgarni i Składu Nut Gebethnera i Wolffa w Warszawie, Krakowskie-Przedmieście Nr. 15, Warszawa: druk. Emila Skińskiego, [1898].

Wydawnictwa muzyczne Księgarni i Składu Nut M. Arcta w Warszawie, wydawnictwa pedagogiczne, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut M. Arcta (Druk Tow. Kom. St. J. Zaleski & Co), 1895.

Wydawnictwa pedagogiczno-muzyczne Księgarni i Składu Nut M. Arcta w Warszawie = Catalogue des ouvrages de musique publiés par la Librairie de M. Arct à Varsovie, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut M. Arcta (Drukarnia M. Arcta), [1909].

Wykaz książek polskich i nut na fortepian i do śpiewu oraz najnowszych książek przeznaczonych na gwiazdkę dla dzieci i młodzieży. Pisma peryodyczne na rok 1885. Nr. 49, Warszawa: druk. St. Niemiery 1885.

Wykaz książek polskich i nut na fortepian i do śpiewu oraz najnowszych książek przeznaczonych na gwiazdkę dla dzieci i młodzieży. Pisma peryodyczne na rok 1886. Nro. 58, Warszawa: M. Orgelbrand, 1895.

Wykaz książek polskich i nut oraz najnowszych książek przeznaczonych na gwiazdkę dla dzieci i młodzieży. Nr 46, Warszawa: druk. St. Niemiery, 1883.

Wykaz książek polskich i nut, oraz najnowszych książek przeznaczonych na gwiazdkę dla dzieci i młodzieży. Pisma peryodyczne na rok 1885. Nr 48, Warszawa: druk. St. Niemiery, 1884.

Wykaz nowych książek, nut, map, atlasów, rycin, i.t.p. do nabycia w księgarni Gebethnera i Wolffa w Warszawie, przy ul. Krakowskie Przedmieście nr 15, Warszawa: druk. A. Pajewskiego, 1876.

Źródła periodyczne

[„Estrada”], [online]
<http://www.sapijaszko.net/index.php?title=Specjalna:Szukaj&limit=250&offset=0&profile=default&search=estrada> [dostęp 30.10.2018].

„Almanach Sceny Polskiej 1960-1961” [rok. wyd. 1962].

„Biblioteka Warszawska” 1894, t. 2, [online]
<https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/97273/edition/91656/content> [dostęp 13.12.2018].
1910, t. 4, [online] <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/105172/edition/98985/content> [dostęp 14.12.2018].

„Biesiada Literacka : pismo literacko-polityczne, ilustrowane”, [online]
<http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication?id=91392&tab=3> [dostęp 30.10.2018].

„Bluszcz” 1879, nr 5, [online] <http://bcul.lib.uni.lodz.pl/publication/490> [dostęp 14.12.2018];
1883, nr 50, [online] <http://bcul.lib.uni.lodz.pl/publication/490> [dostęp 11.12.2018].

„Czas” 1906, nr 3.

„Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1885, nr 12, nr 68, nr 96, nr 112; 1887, nr 180, nr 192, nr 215; 1888, nr 112, nr 253, nr 260; 1890, nr 375, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3215&tab=3> [dostęp 15.12.2018], 1891, nr 382 (4); 1892, nr 7 (437), [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3217&tab=3> [dostęp 15.12.2018], nr 20 (450), [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3217&tab=3> [dostęp 15.12.2018], nr 477; 1895, nr 9 (596), [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3377&tab=3> [dostęp 15.12.2018], nr 18 (605); 1897, nr 33 (724); 1898/1899, nr 1 (797); 1900/1901, nr 2 (902), [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3383&tab=3> [dostęp 15.12.2018], nr 4 (956), [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3384&tab=3> [dostęp 15.12.2018]; 1901, nr 44, nr 45 (945), nr 47 (947); 1902, nr 2 (954), nr 4 (956), [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3384&tab=3> [dostęp 15.12.2018]; 1904, nr 17, nr 18.

„Echo Muzyczne. Dwutygodnik Literacko-Artystyczny” 1880, nr 13; 1881, nr 21; 1882, nr 12, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=242369&tab=3> [dostęp 15.12.2018], nr 18.

„Gazeta Handlowa” 1898, nr 51.

„Gazeta Lwowska” 1905, nr 173, [online] <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/plain-content?id=22374> [dostęp 14.2.2019].

„Goniec Warszawski, Pismo Codzienne” 1912-1914, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=104734> [dostęp 30.10.2018].

„Kłosa, Czasopismo Ilustrowane Tygodniowe” 1881, nr 836, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/110685?tab=1> [dostęp 13.12.2018]; 1865 nr 9; 1875, nr 516, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/110683?tab=1> [dostęp 15.12.2018]; 1878, nr 664, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/392368?tab=1> [dostęp 14.12.2018]; 1888, nr 1186, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication?id=394016&tab=3> [dostęp 12.12.2018]; 1889, nr 899, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication?id=117590&tab=3> [dostęp 15.12.2018].

- „Książka. Miesięcznik Poświęcony Krytyce i Biblijografji Polskiej” 1912, nr 4.
- „Kurier Litewski” 1913, nr 26, [online] <http://elibrary.mab.lt/bitstream/handle/1/18013/174729m1913n26.pdf?sequence=27&isAllowed=y> [dostęp 14.2.2019].
- „Kurier Rolniczy” 1872, nr 44.
- „Kurier Warszawski” 1865, nr 245; 1875-1876, nr 1; 1878, nr 23, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=47030&tab=3> [dostęp 3.11.2018]; 1888, nr 3, Dodatek poranny; 1892, nr 281; 1894, nr 55; 1917, nr 227 (wydanie wieczorne); 1922, nr 248; 1926, nr 184; 1927, nr 118.
- „Kurier Warszawski” 1878, nr 23, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=47030&tab=3> [dostęp 15.12.2018].
- „Kwartalnik Muzyczny” 1911, z. 1, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=118174> [dostęp 15.12.2018].
- „Lutnista, Ilustrowany Dwutygodnik Literacko-Muzyczny” 1905, nr 3, nr 11-12.
- „Młoda Muzyka” 1909, nr 20.
- „Mucha” 1914, nr 31, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/plain-content?id=139338> [dostęp 16.11.2018].
- „Muzyka Polska, kwartalnik poświęcony zagadnieniom życia muzycznego w Polsce, organ Towarzystwa Wydawniczego Muzyki Polskiej” 1935 -.
- „Nasza Praca. Tygodnik dla Wsi” 1938, nr 16.
- „Nowości Muzyczne. Czasopismo literacko-nutowe poświęcone utworom fortepianowym” 1906, nr 12.
- „Nowości Muzyczne. Dodatek literacki” 1908, nr 2, [online] <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/publication?id=43410&tab=3> [dostęp 15.12.2018]; 1910, nr 4; 1910, nr 4.

„Polski Kalendarz Muzyczny na Rok Przestępny 1920”, 1920, [online] <https://polona.pl/item/polski-kalendarz-muzyczny-na-rok-r-2-1920,OTI5NTQxODE/16> [dostęp 14.2.2019].

„Przegląd Bibliograficzny Księgarni Gebethnera i Wolffa w Warszawie” 1907, nr 7-8.

„Przegląd Biblioteczny” 1908, z. 1.

„Przegląd Graficzny, Wydawniczy i Papierniczy” 1930, nr 2; 1931, nr 19.

„Przegląd Muzyczny” 1911, nr 4, nr 5; 1912, z. 2.

„Przegląd Tygodniowy” 1876, nr 26, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=128823&tab=3> [dostęp 13.12.2018].

„Przewodnik. Pismo Fachowe dla Spraw Drukarsko-Litograficznych” 1890, nr 4; 1889, nr 19.

„Scena i Sztuka” 1908, nr 41, [online] <https://polona.pl/item/scena-i-sztuka-r-2-nr-41-10-pazdziernika-1908,NzgxODQ5NDY/4/#info:metadata> [dostęp 15.12.2018].

„Śpiewak. Miesięcznik Literacko-Muzyczny” 1922, nr 1, nr 3, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/plain-content?id=352247> [dostęp 14.2.2019].

„Świat Niewidomych (Le Monde des Aveugles)” 1937, nr 3-4.

„Świat” 1910, nr 35; 1914, [online] <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/publication?id=20037&tab=3> [dostęp 11.12.2018].

„Trubadur Warszawski” 1911, nr 6.

„Tygodnik Ilustrowany”, 1889, nr 332, [online] <http://bcul.lib.uni.lodz.pl/dlibra/publication?id=1510&tab=3> [dostęp 15.12.2018]; 1890, nr 49, [online] <http://bcul.lib.uni.lodz.pl/dlibra/publication?id=1472&tab=3> [dostęp 14.12.2018]; 1903, nr 49, [online] <http://bcul.lib.uni.lodz.pl/dlibra/docmetadata?id=52> [dostęp 13.12.2018]; 1916, nr 30.

„Wędrowiec” 1893, nr 46, [online] <http://bcul.lib.uni.lodz.pl/publication/378> [dostęp 13.12.2018]; 1899, nr 44, [online] <http://bcul.lib.uni.lodz.pl/publication/378> [dostęp 14.12.2018]; 1900, nr 43.

„Wiadomości Bibliograficzne Warszawskie. Miesięcznik dla czytających i kupujących książki i pisma” 1882-1886.

„Wiadomości Graficzne. Czasopismo Związku Zawodowego Pracowników Poligrafii” 1965, nr 5, nr 6.

„Wiek Ilustrowany. Dziennik Polityczny, Literacki i Społeczny” 1903, nr 148.

„Życie Warszawy” 1982, nr 276.

Józefa Ungra Kalendarz Warszawski Popularno-Naukowy, Ilustrowany na rok zwyczajny 1901, który ma dni 365” 1901.

Dokumenty życia muzycznego

[Anons], „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1900/1901, nr 2 (902), s. 24, E-BUW, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3383&tab=3> [dostęp 3.11.2018].

[Anons], „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1900/1901, nr 4 (956), s. 48, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3384&tab=3> [dostęp 15.12.2018].

1933, chór parafii katolickiej św Michała w Grodkowie. Dyrygent Karol Larisch, zdjęcie przed portalem sierocińca, [w:] R. Kasperek, Fotopolska.eu, ocalić od zapomnienia, [online] <http://fotokresy.pl/789130,foto.html> [dostęp 2.11.2018].

3 pieśni radzieckie na czterogłosowy chór mieszany, Poznań: Kazimierz Tomasz Barwicki, 1949, BJ, sygn. [akc.] 1950:256.

Dokumentacja, [cz.] A: *Zespoły i premiery: Opera i Filharmonia Bałtycka*, „Almanach Sceny Polskiej 1960-1961” [rok. wyd. 1962], s. 177-179.

Dolina Szwajcarska. W sobotę, dnia 9(21) sierpnia 1897 roku, Koncert Symfoniczny Orkiestry Karola Meydera pod dyr. kompozytora i profesora Pana Juliusza Majora, Warszawa: Druk Jana Cotty, Kapucyńska nr 7, 1897, Mazowiecka Biblioteka Cyfrowa [online] <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/doccontent?id=37870> [dostęp 2.11.2018].

Drukarnia Społeczna Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich, Cyfrowa Biblioteka Polskiej Piosenki, [online]

http://bibliotekapiosenki.pl/instytucje/Drukarnia_Spoleczna_Stowarzyszenia_Robotnikow_Chrzescijanskich;

https://bibliotekapiosenki.pl/instytucje/Drukarnia_Spoleczna_Stowarzyszenia_Robotnikow_Chrzescijanskich/powiazania [dostęp 30.10.2018].

Dziś w czwartek, dnia 1 (13) sierpnia 1891 roku 48-my raz: Ptasznik z Tyrolu. Opereta w 3-ach aktach M. Westa i L. Helda, [Warszawa: wydawca nieznany] (druk Jan Cotty), 1891, [online] <https://polona.pl/item/71298390/0/> [dostęp 30.10.2018].

Dziś w piątek, dnia 1 (13) maja 1892 roku, 23-ci raz: Profesor moralność. Krotchwila w 3-ach aktach Albina Valabregue'a, [Warszawa : wydawca nieznany] (druk Jan Cotty), 1892, [online] <https://polona.pl/item/71298392/0/> [dostęp 30.10.2018].

Feliks Nowowiejski i W. Marcinkowski w Salonie Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Poznaniu [fotografia z lat 1930-1939], Narodowe Archiwum Cyfrowe, [online] <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/132441/> [dostęp 2.11.2018].

Karol Szymanowski „Król Roger” (opera w 3 aktach), premiera 29 czerwca 1974 [program], Docplayer, [online] <http://docplayer.pl/50762440-Krol-roger-opera-w-3-aktach.html> [dostęp 2.11.2018].

Modest Musorgski „Borys Godunow”, premiera 10 października 1970 [obsada wykonawcza], [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/przedstawienie/37743/borys-godunow> [dostęp 14.4.2018].

Nowości muzyczne wydane nakładem Gebethnera i Wolffa w Warszawie, filia w Łodzi, Piotrkowska 225 (18), I piętro [anons], „Dziennik Łódzki” 1890, nr 264 [online] <http://bc.wimbp.lodz.pl/dlibra/publication?id=8629&tab=3> [dostęp 03.1.2019].

Program 3-go Koncertu Symfonicznego pod dyr. 1-go kapelmistrza Teatrów Warsz. Józefa Rzebiczka, [Warszawa]: W drukarni Jana Cotty, 1891, Mazowiecka Biblioteka Cyfrowa [online] http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=5983&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI [dostęp 2.11.2018].

Szkoła Muzyczna Iwanowskiej-Płoszko [reklama], „Świat” 1910, nr 35, s. 20, [online] <https://polona.pl/item/10524697/23/> [dostęp 9.11.2018].

W zatwierdzonej przez wyższą władzę Szkole Malarsko-przemysłowej [...] Alicyi Nowińskiej [...] [ogłoszenie reklamowe], [w:] Księga adresowa Miasta Warszawy, zawierająca adresy wszystkich stanów i instytucyj z odpowiednimi szczegółami, zebr. i ułożył A.J. Wiśniakowski, Warszawa 1896, s. XIII, [online] <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=9882&from=publication> [dostęp 27.4.2018].

Opracowania

[*Działalność kulturalna Mosina*], [online] <http://parafiamosina.pl/chor/chorhist.html> [dostęp 2.11.2018].

[Muszkowski J.,] *50 lecie firmy Litografja Artystyczna W. Głowczewski, Warszawa 27 XI 1877-1927*, Warszawa 1927.

„*Echo Muzyczne*” 1877-1882. „*Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne*” 1883-1907. [T.] 1, oprac. W. Poźniak, Kraków 1965.

„*Kwartalnik Muzyczny*” 1911-1914, 1928-1933, 1948-1950. „*Polski Rocznik Muzykologiczny*” 1935-1936, oprac. M. Kielanowska-Bronowicz, Kraków 1962.

„*Młoda Muzyka*” 1908-1909. „*Przegląd Muzyczny*” 1910-1914, 1918-1919, oprac. A. Porębowiczowa, Kraków 1964.

„*Nowości Muzyczne*” 1903-1914. „*Lutnista*” 1905-1907, oprac. M. Michałowska, Kraków 1961.

„*Wydanie Narodowe Dzieł Chopina*” ukończone, [online] <http://chopin2010.pl/pl/wiadomosci/entry/5080-wydanie-narodowe-dziel-chopina-ukonczone.html> [dostęp 27.2.2019].

150 lat Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Warszawie, praca zbior. pod red. S. Śledzińskiego, Kraków 1960.

60-lecie Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej I i II Stopnia w Gdańsku, [w:] *Wiadomości Gdańsk*, Naszemiasto.pl, [online] <http://gdansk.naszemiasto.pl/artukul/60-lecie-ogolnoksztalcacej-szkoly-muzycznej-i-i-ii-stopnia,422086,art,t,id,tm.html> [dostęp 19.2.2019].

Adolf Gins, [w:] MyHeritage.pl, [online] https://www.myheritage.pl/names/adolf_gins [dostęp 30.10.2018].

Adrianek M., *Jeżyński Jan*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 376.

Adrianek M., *Jeżyński Józef*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 375-376.

Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku 1947-1997. Księga jubileuszowa, pod red. J. Krassowskiego, Gdańsk 1997.

Aleksandrowicz I., Rybska Z., *Anczyc Władysław Ludwik*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 10.

Alfred Jan Zoner, [online] <https://www.geni.com/people/Alfred-Zoner/6000000041749339142> [dostęp 12.12.2018].

Andrzejewski M., *Biblioteki w międzywojennym Gdańsku*, Gdańsk 1995.

Arct S., *Okruchy wspomnień*, Warszawa 1962.

Arct S., Pawłowska E., *Wydawcy warszawscy w latach 1878-1914 (szkic do dziejów wydawnictw książek w Polsce)*, [w:] *Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie*, pod red. S. Tazbira, Warszawa 1961, s. 320-384.

Arct Z., *Wybitni Polacy w służbie książki*, Warszawa 1983.

Baranowski T., *Różycki Ludomir Aleksander*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 8:] *Pe-R*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2004, s. 491-496.

Bąk C., *Grąbczewski Feliks*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 291.

Bekanowski J., *Na strunach „Harfy”*, Warszawa 1981.

Będkowski S., *Karasiński Adam*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 5:] *kl*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1997, s. 28.

- Bień D., *Kronika Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku za czas od chwili jej powstania do końca 1952 roku autorstwa Adama Dobrowolskiego*, „Progress. Journal of Young Researchers” 2017, nr 1, s. 102-131.
- Bieńka M.O., *Warszawskie Teatry Rządowe. Dramat i komedia 1890-1915*, Warszawa 2003.
- Bieńkowska B., Chamerska H., *Zarys dziejów książki*, Warszawa 1987.
- Bieńkowska B., *Książka na przestrzeni dziejów*, Warszawa 2005.
- Bieńkowska, B., Chamerska H., *Tysiąc lat książki i bibliotek w Polsce*, Wrocław 1992.
- Biografia - Tadeusz Samerek – wiolonczelista*, [online] <http://tadeuszsamerek.pl/> [dostęp 14.4.2018].
- Bojar-Przemieniecka Maria Magdalena*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego. T. 3: 1910-2000, A-L*, [napisał i oprac. zespół B. Berger i in.], Warszawa 2017, s. 82-83.
- Bońkowski W., Edycje dzieł Fryderyka Chopina w warszawskiej oficynie Gebethnera (Księgarnia) i Wolffa. Studium przypadku, „Muzyka” 2007 nr 3 (206), s. 75-100.
- Boruc A., *Katalogi księgarskie i wydawnicze drugiej połowy XIX wieku jako źródło informacji o książce*, „Wiek XIX. Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza” 2012, R. 5 (47), s. 561-575.
- Boruc A., *Michał Arct. Dylematy warszawskiego księgarza-wydawcy schyłku XIX wieku*, „Sztuka Edycji. Studia Tekstologiczne i Edytorskie” 2013 nr 4, s. 39-46.
- Brensztejn M., *Dziennik 1915-1918. Cz. 1: Rok 1915 i 1916*, oprac., wstęp i przypisy M. i M. Przeniosło, Kielce 2015.
- Breza E. [i in.], *Zasługi „Rocznika Gdańskiego” dla rozwoju nauki i wiedzy o Pomorzu*, „Rocznik Gdański” 1978, T. 38, z. 2, s. 8-42.
- Brodziński M.G., *Oblicza polskiej spółdzielczości wiejskiej. Geneza, rozwój, przyszłość*, Warszawa 2014.
- Brzozowska-Komorowska T., *Zygmunt Gloger i popularyzacja folkloru*, [w:] *Dzieje folklorystyki polskiej 1864-1918*, pod red. H. Kapeliś i J. Krzyżanowskiego, Warszawa 1982, s. 104-127.

Buchwald P., *Lange Jan Bernard ; Joanna z d. Wnukowska*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 498.

Bulhak H., *Metoda typograficzna w badaniach nad dawną książką. Uwagi i refleksje*, „Biuletyn Poligraficzny” 1977, nr 2, s. 37-52.

Burchardt M., *Hofmeister Friedrich*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 4:] *hij*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1993, s. 263.

C.G. Röder, IMSLP/Petrucci Music Library, [online] https://imslp.org/wiki/C.G._R%C3%B6der [dostęp 12.10.2018].

Chałasiński J., *Spoleczna genealogia inteligencji polskiej*, Łódź 1946.

Chamot M., *Pamięć a życie kulturalne Pałuk. Słaboszewska linia rodu Zdziechowskich*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Gospodarki. Edukacja – Rodzina – Społeczeństwo” 2017, T. 29, nr 2, s. 345-354.

Chechlińska Z., *Historia muzyki polskiej. T. 5: Romantyzm. Cz. 1: 1795-1850*, Warszawa 2013.

Chechlińska Z., *Joteyko Tadeusz*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 4:] *hij*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1993, s. 511-512.

Chechlińska Z., *Kątski Apolinary*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM, część biograficzna* [T. 5:] *klł*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1997, s. 57.

Chechlińska Z., *Sonnenfeld, Adolf Gustaw*, [w:] *Grove Music Online*, [online] <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.26219> [dostęp 30.10.2018].

Chmara-Żaczekiewicz B., *Quattrini Jan Ludwik*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 8:] *Pe-R*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2004, s. 264.

Chmara-Żaczekiewicz B., *Różycki Aleksander*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 8:] *Pe-R*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2004, s. 491.

Chmara-Żaczekiewicz B., *Strobl, Strobel, Rudolf*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 10:] *Sm-Ś*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2007, s. 178.

- Chmara-Żaczkiewicz B., *Surzyński Mieczysław*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 10:] *Sm-Ś*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2007, s. 200.
- Chmara-Żaczkiewicz B., *Transkrypcje fortepianowe Melcera w świetle transkrypcji Liszta. „Muzyka fortepianowa”*. [T.] 2, [Międzynarodowa sesja naukowa. Słupsk, 7-9 września 1977 r.], red. M. Podhajski, Gdańsk 1977, s. 41-56.
- Chmara-Żaczkiewicz, *Troschel (Troszel) Wilhelm Karol*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 11:] *t-v*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2009, s. 153-154.
- Chodubski A., *Nauka, kultura i sztuka w Wolnym Mieście Gdańsku*, Toruń 2000.
- Chomik I., *Warszawskie Towarzystwo Śpiewacze „Lutnia” w latach 1886-1914*, [w:] *Szkice o kulturze muzycznej XIX wieku. Studia i materiały*. T. 1, pod red. Z. Chechlińskiej, Warszawa 1971, s. 163-166.
- Chór Politechniki Gdańskiej – historia*, [online] <http://www.pg.gda.pl/org/chorpg/?dzial=historia&okres=0> [dostęp 11.11.2018].
- Chwalewik E., *Polskie exlibrisy muzyczne*, Skolimów, 1939.
- Chyra-Rolicz Z. , *Wpływ rewolucji 1905 roku na rozwój spółdzielczości w Królestwie Polskim*, [w:] *Dziedzictwo rewolucji 1905-1907*, pod red. nauk. A. Żarnowskiej [i in.], Warszawa-Radom 2007, s. 205-216.
- Cieplowski S., *Warszawskie czasopisma poligrafów 1897-1939*, Warszawa 1995.
- Cieślak E., *Stare druki muzyczne w Bibliotece Gdańskiej Akademii Muzycznej im. S. Moniuszki*, „Biblioteka muzyczna 2000-2006”, red. S. Hrabia, A. Spóz, Warszawa 2008, s. 77-82.
- Cubrzyńska-Leonarczyk M., *Proweniencja*, [w:] *Encyklopedia książki*. T. 2: *K-Z*, pod red. A. Żbikowskiej-Migoń i M. Skalskiej-Złat, Wrocław 2017, s. 466-467.
- Cygańska J., *Centnerszwer Gabriel*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 107-108.
- Czarnecka I., *Biblioteka Główna*, [w:] *Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku 1947-1997. Księga jubileuszowa*, pod red. J. Krassowskiego, Gdańsk 1997, s. 104-107.

Czarnecka I., *Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej w roku akademickim 1989/1990*, „Rocznik Informacyjny” 1989/1990, nr 19, s. 125-140.

Czekotowski Kazimierz, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego. T. 2: 1900-1980*, [komitet red. Z. Wilski i in., napisał i oprac. zespół B. Berger i in.], Warszawa 1994, s. 136-137.

Czepulis-Rastenis R., „*Klasa umysłowa*”. *Inteligencja Królestwa Polskiego 1832-1862*, Warszawa 1973.

Czyżak B., *Upolitycznienie kultury*, [w:] *Historia Gdańska. Opracowanie zbiorowe. T. 4. [Cz.] 1: 1815-1920*, pod red. E. Cieślaka, Sopot 1998, s. 457-519.

Demska-Trębacz M., *Wspólne losy dwóch instytucji muzycznych Warszawy*, [w:] *Filharmonia w Warszawie w stulecie jej istnienia. Studia i materiały*, pod red. nauk. M. Demskiej-Trębacz, Warszawa 2001, Warszawa 2001, s. 42-56.

Dippel S., *O księgarzach, którzy przeminęli*, Wrocław 1976.

DJ Bibi, *Mannsfeldt Hermann Gustav 1833 1892 Kurzbiographie*, [w:] DJ-Bibi.de, [online] <http://www.dj-bibi.de/piwigo/picture.php?/3074/category/25> [dostęp 23.11.2018].

Długońska B., *Absolwenci 50-lecia. Aneks do Księgi Jubileuszowej Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku (2007)*, [w:] *Księga jubileuszowa. Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki 1947-2007*. Praca zbiorowa, pod red. J. Krassowskiego. Gdańsk, s. [nlb].

Długońska B., *Pedagodzy w latach 1947-1997*, [online] http://www.amuz.gda.pl/wp-content/uploads/2013/09/Pedagodzy_50-lecia.pdf [dostęp 24.4.2018].

Długońska B., *Pedagodzy w latach 1947-1997*, [w:] *Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku 1947-1997. Księga jubileuszowa* pod red. J. Krassowskiego, Gdańsk 1997 s. 146-159.

Długosz J., *Gins Aleksander, Ryszard*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 262.

Długosz J., Kłossowski A., *Koliński Edward*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 429.

Długosz J., *Kowalski Adolf*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 455.

Długosz J., *Müller Julian*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 613.

Długosz J., *Wende Edward*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 944.

Dobrzański Z., *Cotty Jan*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 133.

Dobrzański Z., *Skiwski Emil*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 825-826.

Dobrzański Z., *Jaworski Jan*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 372.

Dobrzański Z., *Niemira Stanisław Piotr, Niemiera*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 627.

Dom Książki, Rynek-książki.pl, [online] <http://rynek-ksiazki.pl/aktualnosci/dom-ksiazki-3/> [dostęp 2.11.2018].

Dowództwo Okręgu Korpusu Nr VIII, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Dow%C3%B3dztwo_Okr%C4%99gu_Korpusu_Nr_VIII [dostęp 3.11.2018].

Druździel M., Fijałkowski T., *Zecerstwo*, Wrocław 1988.

Drwal J., Związki Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki z Biblioteką Miejską w Gdańsku w latach 1934-1955, „*Libri Gedanenses*” 2004 [2005], T. 22, s. 206-218.

Dulin Aleksander, Zarząd Cmentarzy Komunalnych w Gdyni, [online] http://www.zck.pl/patroni_ulic/ [dostęp 7.11.2018].

Dunin J., *Rozwój cech wydawniczych polskiej książki literackiej XIX-XX wieku*, oprac. wstępem poprzedził i podał do druku J. Ladorucki, Łódź 2018.

Dunlop C., *Jürgenson [Yurgenson], Pyotr Ivanovich*, [w:] *Grove Music Online*, [online] <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.14553> [dostęp 31.10.2018].

Düsseldorf, Kammersänger Zenon Kosnowski feiert heute seinen 85. Geburtstag, [w:] *IOCO Kultur im Netz*, [online] <https://www.ioco.de/2016/01/08/duesseldorf-kammersaenger-zenon-kosnowski-feiert-heute-seinen-85-geburtstag-ioco-aktuell-08-01-2016/> [dostęp 3.11.2018].

Dybowski S., *Aleksander Michałowski. Rzecz o wielkim chopiniście i muzycznej Warszawie jego czasów*, Warszawa 2005.

Dygdała J., *Brodnica. Siedem wieków miasta*, Brodnica 1998, s. 200, [online] <http://kpbc.ukw.edu.pl/dlibra/plain-content?id=9810> [dostęp 13.2.2019].

Dyrygent i organista Ignacy Sterczyński (1904-1960), [online] <https://billiongraves.com/grave/Ignacy-Sterczy%C5%84ski/25046514> [dostęp 31.10.2018].

Dziadek M., Moll L.M., „*Odrodźmy się w muzyce!*” (A.M. Klechniowska, 1935). *Muzyka na łamach polskich czasopism kobiecych i „kobieca” krytyka muzyczna 1818-1939*, Katowice 2005.

Dziadek M., *Od Szkoły Dramatycznej do Uniwersytetu. Dzieje wyższej uczelni muzycznej w Warszawie 1810-2010*. [T. 1:] 1810-1944. [T. 2:] 1945-2010, Warszawa 2011-2016.

Dziadek M., *Życie muzyczne XIX-wiecznej Warszawy w zwierciadle krytyki*, „*Krytyka Muzyczna*” 2011, nr 4, [online] http://www.demusica.pl/cmsimple/images/file/krytyka_4_dziadek1.pdf [dostęp 2.11.2018].

Dziedzictwo rewolucji 1905-1907, pod red. nauk. A. Żarnowskiej [i in.], Warszawa-Radom 2007, 2007.

Dzieje inteligencji polskiej do roku 1918. T. 1-3, red. J. Jedlicki, Warszawa 2008.

Dziela wszystkie (Chopin, Frédéric), [w:] *IMSLP, Petrucci Music Library*, [online] https://imslp.org/wiki/Fr%C3%A9d%C3%A9ric_Chopin:_Dziela_wszystkie [dostęp 27.2.2019].

Dzienis H., *Działalność Biblioteki Miejskiej w Gdańsku w latach 1945-1954*, „*Libri Gedanenses*” 2004 [2005], T. 22, s. 160-173.

Dziki S., *Sikorski Józef*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 820.

Elvers R., *Simrock*, [w:] *Grove Music Online*, [online] <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.25848> [dostęp 31.10.2018].

Fabijański J., *Fabijański Stanisław*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 211.

Feliks Jasiński i jego Manggha, wstęp i oprac. E. Miodońska-Brookes; wybór tekstów fr. i pol. M. Cieśla-Korytowska i E. Miodońska-Brookes; przekł. tekstów z j. fr. M. Cieśla-Korytowska, Kraków 1992.

Filharmonia w Warszawie 1901-2001. Wystawa zorganizowana z okazji jubileuszu stulecia Filharmonii Narodowej [...], Warszawa 2001.

Filler W., *Rendez-vous z warszawską operetką*, Warszawa 1961.

Fiszer L., *Wspomnienia starego księgarza*, Warszawa 1959.

Fleck, Juliusz Volmar (ante 1813-1888), [w:] Baza: Deskryptory BN, [online] <http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/KHW/makwww.exe?BM=01&IM=01&TX=&NU=01&WI=FLECKbJULIUSZbVOLMARbANTEb1813b1888> [dostęp 31.10.2018].

Flisikowska A., *Gdańsk literacki. Od kontrolowanego do wolnego słowa (1945-2005)*, Gdańsk 2011.

Foland Jan Bogumił, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. [T. 1:] 1765-1965, [na podstawie materiałów S. Dąbrowskiego oprac. red. Z. Raszewski i in.], Warszawa 1973, s. 170.

Frączkiewicz A., *Koncert instrumentalny w II połowie XIX wieku*, [w:] *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*, [Cz.] 2: *Od Oświecenia do Młodej Polski*, Kraków 1966, s. 445-463.

Frołowicz E., *Gdańskie środowisko kompozytorskie i jego muzyka fortepianowa w perspektywie wybranych aspektów pedagogiki miejsca*, „Muzyka fortepianowa”, [T.] 14, [Międzynarodowa sesja naukowa. Gdańsk 2007], red. J. Krassowski, Gdańsk 2007, s. 567-585.

- Fuks M. [i in.], *Żydzi polscy. Dzieje i kultura*, Warszawa 1892.
- Fuks M., *Prasa żydowska w Polsce XIX i pierwszej połowy XX wieku (do końca drugiej wojny światowej)*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1973, nr 12/1, s. 27-55, [online] http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Rocznik_Historii_Czasopismnictwa_Polskiego/Rocznik_Historii_Czasopismnictwa_Polskiego-r1973-t12-n1/Rocznik_Historii_Czasopismnictwa_Polskiego-r1973-t12-n1-s27-55/Rocznik_Historii_Czasopismnictwa_Polskiego-r1973-t12-n1-s27-55.pdf [dostęp 9.12.2018].
- Fuksiewicz M., *Kuncewicz Mieczysław*, [w:] *SPKP. Suplement*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1986, s. 115.
- Gabrys M., *Historia Katedry Fortepianu 1810-1944*, [w:] *Katedra Fortepianu [Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie]*, [online] <https://www.chopin.edu.pl/pl/wp-content/uploads/2012/10/HISTORIA-gabrys-2012.pdf> [dostęp 2.11.2018].
- Gajewski S., *Spoleczna działalność duchowieństwa w Królestwie Polskim 1905-1914*, Lublin 1990.
- Gajkowska C., *Reutt (Reuttówna) Maria Jadwiga*, [w:] *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, [online] <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/maria-jadwiga-reutt> [dostęp 03.1.2019].
- Galewski T., *Wierzbicki Bolesław*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 952-953.
- Galus H., *Gdańszczanie w Polsce lat 1945-1989*, [online] <http://www.galus.pomorze.pl/hgalus/hgalus/biogra.htm> [dostęp 30.10.2018].
- Garlej T., *Ex Libris Prof. dr J. Staszewski*, [online] <http://153.19.98.160:8080/lib/item?id=chamo:95238&theme=BGPAN> [dostęp 3.11.2018].
- Gawęcka K.I., *Halina Mickiewiczówna. Ciepło głosu i serca*, Gdańsk 2009.
- Gawrońska E., *Polskie życie muzyczne na Pomorzu w latach 1920-1939*, Toruń 2016.

- Gloger Z., *Pisma rozproszone*. T. 1: 1863-1876, red. nauk. J. Ławski i J. Leończuk, Białystok 2014, [online] <http://www.ksiaznicapodlaska.pl/images/20151029/Wstepy.pdf> [dostęp 23.11.2018].
- Głębińska E., *Dzikowski Stanisław*, [w:] *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*. T. 2: C-F, pod red. J. Czachowskiej i A. Szałagan, Warszawa 1994, s. 247-249.
- Głowski Eugeniusz, [online]<http://archive.li/3AZaK#selection-285.0-285.17> [dostęp 14.4.2018].
- Gmach firmy wydawniczej Gebethner i Wolff, *Sienkiewicza 9 róg Zgoda 12*, [online] <http://www.warszawa1939.pl/obiekt/gebethner> [dostęp 13.2.2019].
- Gnerowicz J., Gnerowicz H., *Kaliska szkoła muzyczna. Jej dzieje, nauczyciele i wychowankowie*, Kalisz 2014.
- Golka B., Kafel M., Kłos Z., *Z dziejów drukarstwa polskiego*, Warszawa 1957.
- Gołębiowska J., *Kwartet smyczkowy w muzyce polskiej XIX wieku*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. R.D. Goliańska w Katedrze Muzykologii Wydziału Historycznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2014, AMUR, Adam Mickiewicz University Repository, [online] <http://hdl.handle.net/10593/11895> [dostęp 7.11.2018].
- Gołębiowski M., *Filharmonia w Warszawie 1901-1976*, Kraków 1976.
- Grabowska-Wilczyńska M., *Polak Ludwik*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. s. 694.
- Gramatowski W., *Orgelbrand Mieczysław*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 647.
- Gramatowski. W., *Orgelbrand Samuel*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. s. 646-647.
- Grycz J., *Z dziejów i techniki książki*, Wrocław 1951.

Gudel J., *Z historii rozwoju kultury muzycznej miast basenu Morza Bałtyckiego*, „Marynistyka w muzyce” [T.] 2, materiały z II Sesji Naukowej, Wejherowo, 29-30 maja 1980 r., red. M. Podhajski, Gdańsk 1980, s. 19-36.

Hamada G., *Ruch śpiewaczy na Pomorzu Gdańskim*, [w:] *W kręgu muzyki i baletu. Szkice i materiały z dziejów życia muzycznego na Wybrzeżu Gdańskim i pracy kulturalno-oświatowej* pod red. L. Mokrzeckiego, Gdańsk 1971, s. 135-143.

Haubold K., *Spółdzielczość w drukarstwie, przemyśle wydawniczym i księgarstwie*, Warszawa 1934.

Hauck Émile, Bibliothèque Nationale de France, [online] <http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb14842921v> [dostęp 30.10.2018].

Heising R., *Życie muzyczne w Sopocie w latach 1945-1979*, „Rocznik Sopotki” 1980-1981 [1983], s. 87-113.

Helena Hryniewiecka (Rymwid-Mickiewicz h. Poraj), [w:] Geni.com, [online] <https://www.geni.com/people/Helena-Hryniewiecka/6000000003825075109> [dostęp 9.11.2018].

Helman Z., *Między romantyzmem a nową muzyką*, Warszawa 2013.

Helman Z., *Wydawnictwa muzyczne*, [w:] *Polska współczesna kultura muzyczna 1944-1964*, pod red. E. Dzieńbrowskiej, Kraków 1968, s. 232-242.

Henryk Hubertus Jabłoński (1915-19189), *kompozytor gdański*, pod red. J. Krassowskiego, Gdańsk 2009.

Hensel J., *Burżuazja warszawska drugiej połowy XIX w. w świetle akt notarialnych*, Warszawa 1979.

Historia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Gdańsku, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Gdańsku, [online] <http://pbw.gda.pl/historia/> [dostęp 30.10.2018].

Ihnatowicz I., *Burżuazja warszawska*, Warszawa 1972.

Ihnatowicz I., *Dorobek nauk pomocniczych historii XIX i XX w. w Polsce w świetle nowych potrzeb*, „Studia Źródłoznawcze” 1963, T. 8, s. 1-14.

Ihnatowicz I., *Nauki pomocnicze historii XIX i XX wieku*, Warszawa 1990.

Informacje Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich w Łodzi, [online] <http://srch-pl.blogspot.com/> [dostęp 31.10.2018].

Iskierka, [online] <http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/KHW/makwww.exe?BM=01&IM=01&TX=&NU=01&WI=ISKIERKA> [dostęp 30.10.2018].

Jachimecki Z., *Muzykologia i piśmiennictwo muzyczne w Polsce*, Kraków 1948.

Jachimecki Z., *Władysław Żeleński, życie i twórczość*, Kraków 1959.

Jachowski J., *Perzyński Benon*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 669.

Jan Kusiewicz, doktor honoris causa Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, Gdańsk, 19 listopada 2012 roku, red. D. Dopierała, Gdańsk 2012.

Jan Mieczysław Reszke, [w:] *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, [online] <http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jan-mieczyslaw-reszke> [dostęp 28.4.2018].

Janiak-Jasińska A., *Ku nowoczesnym stowarzyszeniom społecznym. Ruch zawodowy pracowników umysłowych*, [w:] *Dziedzictwo rewolucji 1905-1907*, pod red. nauk. A. Żarnowskiej [i in.], Warszawa-Radom 2007, s. 245-255

Jankowska M., *Kształtowanie się środowiska zawodowych muzyków w XIX-wiecznej Warszawie*, [w:] *Nauka wobec sztuki i pedagogiki muzycznej. Materiały ogólnouczelnianej sesji naukowej z dnia 25 i 26 maja 1981 r.*, Zeszyty Naukowe 11, Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina, Warszawa 1985, s. 30-39.

Jankowski B.M., Misiorny M., *Muzyka i życie muzyczne na ziemiach zachodnich i północnych 1945-1965*, Poznań 1968.

Jasiński R., *Na przełomie epok. Muzyka w Warszawie (1910-1927)*, Warszawa 1979.

Jaškowiak G., *35 lat Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego*, Gdańsk 2006.

Jaworska J., *Fiszler Ludwik (Fischer)*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 223-224.

- Jaworska J., *Miszewski Stanisław*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 598.
- Jaworska J., *Zoner Leopold*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 1026.
- Jazdon A., *Kolportaż druków muzycznych przez Drukarnię W. Deckera w świetle anonsów prasowych i jego wpływ na kształtowanie kultury muzycznej Wielkopolan*, „Biblioteka” 2013, Nr 17(26), s. 103-117.
- Jazdon A., *Wielkopolskie serie wydawnicze do 1945 roku*, Poznań 1997, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=42682> [dostęp 7.12.2018].
- Jazdon, A., *Wydawcy poznańscy 1815-1914. Kształtowanie środowiska i repertuaru wydawniczego*, Poznań 2014.
- Jażdżewski L., *Dzieje Biblioteki Gdańskiego Seminarium Duchownego*, „Libri Gedanenses” 2003, T. 19/20, Gdańsk 2003, s. 46-57.
- Jedlicki J., *Błędne koło 1832-1864*, Warszawa 2008.
- Jerzy Dunin-Borkowski*, [online] http://www.bibliotekapiosenki.pl/instytucje/Jerzy_Dunin-Borkowski [dostęp 31.10.2018].
- Józef Sikorski*, [w:] *Antologia polskiej krytyki muzycznej XIX i XX wieku (do roku 1939)*, oprac. S. Jarociński, Kraków 1955, s. 67-69.
- Jubileusz 125-lecia Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego im. Stanisława Moniuszki*, red. A. Spóz, Warszawa 1996.
- Justunek (Materiał justunkowy)*, [w:] *Multimedialny słownik z procesów przeddrukowych*, [online] <http://slownikzprepressu.weebly.com> [dostęp 30.10.2018].
- K.M., Jan Reszke*, [w:] *Stulecie Wystawy Przemysłu i Rolnictwa w Częstochowie 1909, Częstochowa 2009*, s. 162-164
- Kacprzak J., *Arct Michał*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 14-15.

Kacprzak J., *Arct Stanisław*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 14.

Kacprzak J., *Arct Zygmunt*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 15-17.

Kaczanowski M., *Kazimierz Czekotowski: życie, działalność artystyczna i pedagogiczna*, praca magisterska napisana pod kierunkiem P. Kusiewicza, Gdańsk 1994, przechowywana w Archiwum, w Magazynie BG AMuz., nr inw. PD 2765, sygn. 78(043) III - Kac-Kaz.

Kaczmarek, M., *Zbiory Konserwatorium Muzycznego Heleny Kijeńskiej w Bibliotece Akademii Muzycznej w Łodzi*, „Bibliotheca Nostra, Śląski Kwartalnik Naukowy” 2013, nr 3, s. 75-106.

Kański J., *Anselmi Giuseppe*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 1:] A-B, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1979, s. 55.

Kański J., *Bonci Alessandro*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 1:] A-B, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1979, s. 361.

Karl Franz Koehler, [online] https://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Franz_Koehler [dostęp 9.11.2018].

Karl Franz Koehler, [w:] *Biographisches Lexikon des Deutschen Buchhandels der Gegenwart. Unter Berücksichtigung der hervorragendsten Vertreter des Buchgewerbes der alten Zeit und des Auslandes*, Leipzig 1890, s. 216–219, [online] <https://archive.org/stream/biographisches100pfaugooq#page/n224/mode/2up> [dostęp 30.10.2018].

Karol Miller, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Karol_Miller [dostęp 30.10.2018].

Kaszyc Michał, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego. T. 2: 1900-1980*, [komitet red. Z. Wilski i in., napisał i oprac. zespół B. Berger i in.], Warszawa 1994, s. 299.

Kazimierz Granzow, [w:] *Wikipedia, wolna encyklopedia*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Granzow [dostęp 9.11.2018].

Kazimierz Tomasz Barwicki, [online] https://bibliotekapiosenki.pl/wydawcy/Kazimierz_Tomasz_Barwicki [dostęp 14.2.2019].

Kempa W.A., *Berger Józef*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 57-58.

Kieniewicz S., *Kultura Warszawy drugiej połowy XIX w.*, [w:] *Kultura muzyczna Warszawy drugiej połowy XIX wieku*, [red. nauk. A. Spóz], Warszawa 1980, s. 7-16.

Kinga Brodkówna - kariera teatralna, [w:] E-teatr.pl, [online] <http://www.e-teatr.pl/pl/osoby/28072,karierateatr.html#start> [dostęp 3.11.2018].

Kinga Brodkówna, [w:] *EncyklopediaTeatru.pl*, [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/osoby/28072/kinga-brodkowna> [dostęp 3.11.2018].

Klauer, F. Gustav, [w:] Deutsche Nationale Bibliothek, [online] <http://dnb.info/gnd/1145891942> [dostęp 31.10.2018].

Klemp A., *Nowa siedziba Biblioteki Gdańskiej z 1905 roku*, „*Libri Gedanenses*” 2004, T. 22, s. 151-159.

Klukowski B., *Księgarstwo i zawód księgarza w Polsce*, Warszawa 2008.

Kłossowska M., *Zwoliński Leonard*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 1029.

Kłossowski A., *Jeżyński Stanisław*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 376.

Kłossowski A., *Tradycje polskich organizacji księgarskich*, Warszawa 1984.

Kmicic-Mieleszyński W., *Polska kultura muzyczna w Wolnym Mieście Gdańsku (w latach od 1920 do 1939)*, [w:] *Kultura i Sztuka*, „Pomorze Gdańskie” 1965, nr 12, s. 147-177.

Kmiciek Z., *Prasa polska w Królestwie Polskim i Imperium Rosyjskim w latach 1865-1904*, [w:] *Prasa polska w latach 1864-1918*, Warszawa 1976, s. 11-57.

Kmieć K., *Ekslibris muzyczny*, Kraków 2009.

Kobos A., *Wielki czarny ptak - Feliks „Manggha” Jasieński*, „*Zwoje (The Scrolls)*” 2000, nr 3 (23), [online] <https://archive.is/dJxad> [dostęp 2.11.2018].

Kocójowa M., *Kaufmann Józef*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 402.

- Kocójowa M., *Unger Gracjan Jeżyński*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 925-926.
- Kocójowa M., *Unger Józef*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 924-925.
- Koenig & Bauer, [w:] *Wikipedia, wolna encyclopedia*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Koenig_%26_Bauer [dostęp 30.10.2018].
- Kołodziejczyk A., *Przemiany w oświacie i kulturze wsi Królestwa Polskiego w dobie rewolucji 1906 roku*, [w:] *Dziedzictwo rewolucji 1905-1907*, pod red. nauk. A. Żarnowskiej [i in.], Warszawa-Radom 2007, s. 227-243.
- Kołodziejczyk R., *Burżuazja warszawska do 1918 r.*, [w:] *Spółeczeństwo Warszawy w rozwoju historycznym*, kom. red. J. Kazimierski i in., Warszawa: 1977, s. 423-434.
- Konarska K., *Wolff August Robert*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 977-979.
- Konarska K., *Gebethner Gustaw Adolf*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 249-250.
- Konarska K., *Gebethner Jan Robert*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 250-251.
- Konarska K., *Wolff Józef August*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 978.
- Konarski S., *Karpowicz Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 12, Wrocław 1966-1967, s. 121-123.
- Konarski S., *Straszewicz Ludwik*, [w:] *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, [online], <http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/ludwik-straszewicz> [dostęp 30.10.2018].
- Konopka M., *Kulturotwórcza rola łwowskich wypożyczalni książek czynnych przy księgarniach w drugiej połowie XIX wieku*, „Roczniki Biblioteczne” 2010, nr 54, s. 76-96.
- Kopczyński T., *Polskie życie muzyczne Gdańska w okresie międzywojennym (1919-1939)*, praca magisterska napisana pod kierunkiem doc. Wacława Kmicica-Mieleszyńskiego, Sopot 1963.

Kosińska M., *Mariusz Dubaj*, [w:] Polskie Centrum Informacji Muzycznej, [online] <http://culture.pl/pl/tworca/mariusz-dubaj> [dostęp 14.4.2018].

Kostecki J. Rowicka M., *Drukarnie w Królestwie Polskim w latach 70. XIX w. Wielkość i charakter produkcji*. „Rocznik Biblioteki Narodowej” 1989, T. 25, s. 213-234.

Kostecki J. Rowicka M., *Granice wolności słowa w zaborze rosyjskim w latach 1865-1904. Wykaz publikacji polskojęzycznych, zakwestionowanych oraz dopuszczonych do obiegu przez carską cenzurę zagraniczną*. T. 1-3, Warszawa 2006.

Kostecki J. Rowicka M., *Produkcja wydawnicza Królestwa Polskiego w drugiej połowie lat siedemdziesiątych XIX w.* [w:] *Instytucje – publiczność – sytuacje lektury. Studia z historii czytelnictwa*. T. 4, pod red. J. Kosteckiego, Warszawa 1992, s. 88-152.

Kostecki J., *Ruch wydawniczy na ziemiach polskich (1877-1986)*, [w:] *Instytucje, publiczność - sytuacje lektury*. T.4, pod red. J. Kosteckiego, Warszawa 1992, s. 153-224.

Kostecki J., *Trudny proces przenikania. Carska cenzura zagraniczna wobec importu publikacji w języku polskim w latach 1865-1904*, Warszawa 2011.

Kotarski E., *Andrzej Bukowski*, [w:] *Encyklopedia Gdańska*, [zespół red. B. Śliwiński i. in.], Gdańsk 2012, s. 141.

Kotowski F., *Fischer Ludwik*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 226-228.

Kowalczyk K., *Księgarstwo warszawskie w drugiej połowie XIX wieku*, Warszawa 2006.

Kowalska H., *Serie nutowe w repertuarze wydawców muzykaliów w okresie zaborów*, „Roczniki biblioteczne” 2005, R. 49, s. 123-136.

Kowalska-Glikman S., *Drobnomieszczaństwo w dziewiętnastowiecznej Warszawie*, Warszawa 1987.

Kozak-Wawrzyńska Z., *Kultura muzyczna Warszawy jako tło działalności Instytutu Muzycznego w latach 1879-1901*, Warszawa 1969.

Krajewska J., *Czytelnictwo wśród robotników w Królestwie Polskim 1870-1914*, Warszawa 1979;

Krassowski J., *Życie muzyczne międzywojennej Gdyni na tle rozwoju kulturalnego*, „Zeszyty Naukowe Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku” 1983, nr 21-22, s. 133-175.

Kroszczor H., *Kartki z historii Żydów w Warszawie XIX-XX w., sylwetki, szkice*, Warszawa 1979.

Kucharski L., *Mieczysław Surzyński (1866-1924), sylwetka kompozytora i zestawienie dorobku*, „Organy i Muzyka Organowa IX”, [Międzynarodowa Sesja Naukowa, Gdańsk, 20-22 października 1994 r.], Gdańsk 1994, s. 69-82.

Kwiatkowska M., *Książka naukowa w repertuarze wydawców warszawskich w drugiej połowie XIX wieku : piśmiennictwo dyscyplin humanistycznych*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum” 2001, t. 10, s. 39-56.

Kwiatkowska M., *Rynek – polityka – edukacja. Wydawcy profesjonalni w Królestwie Polskim wobec programów upowszechniania i popularyzacji wiedzy na przełomie XIX i XX wieku*, [w:] *Działalność instytucji wydawniczych na rzecz oświaty i edukacji w XIX i początkach XX wieku*, pod red. I. Michalskiej i G. Michalskiego, Łódź 2014, s. 13-28

Kwiecień C., *Fiszer Kazimierz*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 226.

Labuda G., *Gdańsk jako ośrodek kultury w przeszłości*, „Rocznik Gdański” 1970, T. 29/30, Gdańsk 1971, s. 5-12.

Ladorucki J., *Wybrane polskie serie poetyckie i wydania wzorcowe poezji dla uczniów i nauczycieli do 1939 roku. Aspekty edytorskie i kulturowe* (podrozdział „Księgarnia F. Hoesicka” Mariana i Szymona Sztajnsbergów), „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2017, nr 1 (18), s. 29-53.

Lam S., *Polskie znaki księgarskie*, Warszawa 1921.

Lamb A., Stein [Rosenstein], Leo, [online] <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.O008826> [dostęp 3.11.2018].

Laskowska J., *Ruch wydawniczy w Gdańsku po II wojnie światowej*, „Libri Gedanenses, rocznik Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk” 1998, T. 15/16, s. 119-143.

Laskowska J., *Ruch wydawniczy w Trójmieście po II wojnie światowej (1945-1989)*, Gdańsk 2009.

Lech M.J., *Drukarze i drukarnie w Królestwie Polskim 1869-1905. Materiały ze źródeł archiwalnych*, Warszawa 1979.

Lech M.J., *Książka i czytelnictwo w Warszawie 1879-1918 w świetle raportu inspektorów nadzoru w Komitecie Cenzury*, „Rocznik Biblioteki Narodowej” 1971, R. 7, Warszawa 1971, s. 396-420.

Lech M.J., *Księgarze i księgarnie w Królestwie Polskim 1869-1905. Materiały ze źródeł archiwalnych*, Warszawa 1980.

Lech M.J., *Ludzie druku i książki w Królestwie Polskim 1867-1907. Kształtowanie się struktur społecznych*, Warszawa 1983.

Lechiert I., *Krzyżanowski Stanisław Andrzej*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 479.

Lepalczyk I., *Lesman Antoni*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 507.

Leszczyński G., *Kulturowy obraz dziecka i dzieciństwa w literaturze drugiej połowy XIX i w XX w. Wybrane problemy*, Warszawa 2006.

Leśny dziadek, Muzeum Etnograficzne w Krakowie, [online] <http://etnomuzeum.eu/zbiory/lesny-dziadek> [dostęp 2.11.2018].

Lewandowska A., *Sennewald Gustaw Adolf*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 808.

Lewandowska A., *Sennewald Gustaw Karol*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 808-809.

Lewandowska A., *Sennewald Władysław Gustaw*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 809.

Lewandowski S., *Poligrafia warszawska 1870-1914*, Warszawa 1982.

Lewenstam L., *Litografie warszawskie 1818-1870*, Warszawa 1939.

Liceum Pedagogiczne im. Adama Mickiewicza w Kwidzynie. XIII Zjazd Absolwentów [biuletyn], pod red. D. Duchnowskiej-Matias i A. Bagińskiej-Iwickiej, Kwidzyn 2006.

Linert A., *Rudzki Kazimierz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 33, Wrocław [i in.] 1989-1991, s. 49.

Lisowska A., Żórawska-Witkowska A., *Twórczość operowa kompozytorów środowiska warszawskiego w drugiej połowie XIX w.*, [w:] *Kultura muzyczna Warszawy drugiej połowy XIX wieku*, [red. nauk. A. Spóz], Warszawa 1980, s. 193-201.

Litwiak I., *Cybulski Adam*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, s. 134.

Loew P.O., *Gdańsk literacki (1793-1945)*, Gdańsk 2005.

Łepkowski T., *Początki klasy robotniczej Warszawy*, Warszawa 1956.

Łojek J., Myśliński J., Władyka W., *Dzieje prasy polskiej*, Warszawa 1988.

Łopuszański P., *Z rodu księgarzy - warszawskie korzenie Bolesława Leśmiana*, „Pamiętnik Literacki, czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” 2003, nr 94/3, s. 151-165, [online] http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r2003-t94-n3/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r2003-t94-n3-s151-165/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r2003-t94-n3-s151-165.pdf [dostęp 29.11.2018].

Łukasiewicz J., *Przezwrot techniczny w przemyśle Królestwa Polskiego 1852-1886*, Warszawa 1963.

Łyjak W.Z., *Szkoła warszawska w aspekcie biograficznym*, „Organy i Muzyka Organowa IX”, [Międzynarodowa Sesja Naukowa, Gdańsk, 20-22 października 1994 r.], Gdańsk 1994, s. 320-332.

- M. Ad., *Inteligencya*, [w:] *Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana*. Ser. 1, t. 31-32: *Instygator - Joel Manuel*, [pod red. J. Aleksandrowicza], Warszawa 1903, s. 34-35, [online], <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/publication/10735?tab=1> [dostęp 6.11.2018].
- M. Dziadek, *Odpowiedź na replikę*, „Krytyka Muzyczna” 2011, Nr 4, [online] http://www.demusica.pl/cmsimple/images/file/krytyka_4_dziadek.pdf, [dostęp 25.11.2018].
- M.K., *Jan Reszke*, [w:] *Stulecie Wystawy Przemysłu i Rolnictwa w Częstochowie 1909*, Częstochowa 2009, s. 164, [online] http://wystawa1909.pl/100_lecie/Stulecie-Wystawy-Album/files/assets/basic-html/index.html#1 [dostęp 28.4.2018].
- Majewski J.S., *Niezwykłe eksponaty na wystawie „Szafa grająca! Żydowskie stulecie na szelaku i winylu”*, Cojestgrane24, [online] <http://cojestgrane24.wyborcza.pl/cjg24/1,13,21328375,146950,Niezwykłe-eksponaty-na-wystawie—Szafa-grajaca—zy.html> [dostęp 11.11.2018].
- Maleczyńska K., *Książki i biblioteki w Polsce okresu zaborów*, Wrocław 1987.
- Mamorska K., *Dr Adam Bocheński (1897-1974)*, „Forum Bibliotek Medycznych” 2012, Nr 2(10), s. 260-265, [online] <http://forum.bg.umed.lodz.pl/images/wydawnictwa/forum/ForumNr10.pdf> [dostęp 22.2.2019].
- Mamuszka F., *Z historii koła śpiewaczego „Lutnia” w Sopocie (w 70 rocznicę jego założenia)*, „Rocznik Sopocki” 1979 [1980], s. 89-100.
- Mańkowski A., *Drukarstwo i piśmiennictwo polskie w Oliwie*, „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 1922, t. 5 nr 10, [online] <http://kpbc.ukw.edu.pl/dlibra/plain-content?id=1894> [dostęp 30.10.2018].
- Marchwica W.M., *Wanda Landowska, prekursorka wykonawstwa historycznego*, [w:] *Rola i wkład Polaków w kreację dziedzictwa kulturowego innych narodów*, red. S. Kowalska, Poznań-Kalisz 2014, s. 50-63, [online] http://www.academia.edu/17617589/Wanda_Landowska_prekursorka_wykonawstwa_historycznego._Wanda_Landowska_-_precursor_of_Historically_Informed_Performance [dostęp 23.11.2018].

Marcinkowska

H., *Édition du Musée Jasienski. Kilka uwag o publikacjach muzycznych Feliksa Jasińskiego*, „Rozprawy Muzeum Narodowego w Krakowie. Seria Nowa” 2012, t. 5, s. 263-274, [online] http://media.mnk.pl/images/upload/omuzeum/wydawnictwa/rozprawy/tom%20V/14_2013_H.Marcinkowska_Muzeum%20Jasienskiego.pdf [dostęp 30.11.2018].

Maria Czekotowska, [w:] *Encyklopedia Teatru Polskiego*, [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/osoby/5722/maria-czekotowska> [dostęp 13.3.2017].

Maria Czekotowska, [w:] *Encyklopedia Teatru Polskiego*, [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/osoby/42747/maria-czekotowska> [dostęp 19.2.2019].

Maria Konopnicka, *listy do synów i córek*, wstęp i oprac. L. Magnone, Warszawa 2010, [online] https://www.academia.edu/14939332/Maria_Konopnicka_Listy_do_syn%C3%B3w_i_c%C3%B3rek_wst%C4%99p_i_opracowanie_Lena_Magnone_Wydawnictwo_IBL_PAN_Warszawa_2010_?auto=download [dostęp 03.1.2018].

Maria Szczepłowska - Rapoldi - relacja, [w:] *Sopocianie* [online] <http://sopocianie.muzeumsopotu.pl/relacja/maria-szczepłowska-rapoldi-relacja> [dostęp 14.4.2018].

Maruszewska A., *Pokrewne dusze. Świat Lucy Maud Montgomery w Polsce. Śladami polskich wydawców Maud. Cz. 5*, [online] <https://pokrewne-dusze-maud.blogspot.com/2017/02/sladamipolskichwydawcowmaudcz5.html> [dostęp 13.2.2019].

Mazur K., *Pierwodruki Stanisława Moniuszki*, Warszawa 1970.

Mazur K., *Polskie edytorstwo muzyczne między powstaniem listopadowym a styczniowym*, [w:] *Szkice o kulturze muzycznej XIX wieku. Studia i materiały. T. 1*, pod red. Z. Chechlińskiej, Warszawa 1971, s. 51-89.

Miąso J., *Szkolnictwo zawodowe w Królestwie Polskim w latach 1815-1915*, Wrocław 1966.

- Michalak J.M., *Muzyka i widowiska w Sopocie-Stawowiu. Fakty, dygresje i znaki zapytania*, „Rocznik Sopocki” 1997, T. 7, s. 97-109.
- Michalska A., *50-lecie Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej w Gdańsku*, „Bibliotekarz” 1997, nr 12, s. 21-22.
- Michalska A., *Biblioteki i zbiory muzyczne w Polsce*, „Bibliotekarz” 1999, nr 9, s. 25.
- Michalska, *Prekursorzy gdańskiej pedagogiki wokalnej XX wieku*, „Musica Vocale” 2012, [T.] 1, s. 43-54.
- Michalski S., *Karpowicz*, Warszawa 1979.
- Michał Ardatti, [w:] *Encyklopedia Teatru Polskiego*, [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/osoby/19075/michal-ardatti> [dostęp 24.4.2018].
- Michał Prawdzic-Layman, [online] http://encyklopedia.szczecin.pl/wiki/Micha%C5%82_Prawdzic-Layman [dostęp 06.02.2019].
- Michałowska M., *Do historii polskich czasopism muzycznych: „Lutnista”, „Nowości muzyczne”, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Biblioteka”* 1963, T. 3, nr 45, s. 179-206.
- Mieszkielo U., *Szopski Felicjan*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. [T. 10]: *Sm-Ś*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2007, s. 248.
- Mikosz J., *Segmentacja polskiej prasy muzycznej*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica” 2012, T. 17, nr 3 (25), s. 147-161.
- Mikulski Tytus, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. [T. 1:] *1765-1965*, [na podstawie materiałów S. Dąbrowskiego oprac. red. Z. Raszewski i in.], Warszawa 1973, s. 443.
- Miszewska K., *Historia dzielnicy - kalendarium do 1935 r.*, Rada Dzielnicy Śródmieście, [online] <http://www.gdynia-srodmiescie.info/index.php/osrodmiesciu/historia-dzielnicy/157-historia-dzielnicy-kalendarium-do-1935-r> [dostęp 30.10.2018].
- Mlekicka M., *Jakub Mortkowicz jako księgarz i wydawca*, Warszawa 1974.
- Mlekicka M., *Pracownicy książki w Warszawie w świetle „Przewodnika” W. Dzierżanowskiego*, „Studia o Książce” 1981, t. 11, s. 93-121.

- Mlekicka M., *Wydawcy książek w Warszawie w okresie zaborów*, Warszawa 1987.
- Mlekicka M., *Wydawcy warszawscy w XIX w. jako grupa społeczna i ich związki z inteligencją*, [w:] *Inteligencja polska XIX i XX wieku. Studia*. T. 4, pod red. R. Czepulis-Rastenis, Warszawa 1985, s. 9-32.
- Mlekicka M., *Wykorzystanie źródeł drukowanych z lat 1795-1918 do badań nad dziejami książki polskiej (zarys metodologiczny)*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 1977, Z. 3, pod red. B. Bieńkowskiej, s. 23-56.
- Moczulska A., *Rola książki jako przedmiotu w domach burżuazji warszawskiej w XIX wieku*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1979, nr 1, s. 31-42.
- Mokrzecki L., *Dwa etapy działalności Polskiego Konserwatorium Muzycznego w Wolnym Mieście Gdańsku 1929-1939*, [w:] *Gdańskie lata Kazimierza Wilkomirskiego*, [red. nac. J. Krassowski], Gdańsk 2002, s. 22-37.
- Mokrzecki L., *Education in Gdańsk and its relations with music - millennial reflections*, [w:] *Musica Baltica, Danzig und die Musikkultur Europas*, red. D. Popinigis, Gdańsk 2000, s. 28-32.
- Mokrzecki L., *Polskie Konserwatorium Muzyczne w Gdańsku (1929-1939)*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne” 1965, R. 8, „Prace Pomorzoznawcze” nr 13, s. 121-139.
- Mokrzecki L., *Z dziejów Filharmonii Bałtyckiej*, [w:] *Państwowa Opera i Filharmonia Bałtycka (w 25-lecie istnienia)*, red. B.M. Jankowski. Gdańsk 1971, s. 29-43.
- Morawska K., *Opieński Henryk*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. [T. 7:] *N-Pa*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2002, s. 164-166.
- Morawska K., *Poliński Aleksander*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 8:] *Pe-r*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2004, s. 145-146.
- Mościcki T., *Kazimierz Rudzki*, [w:] *Culture.pl*, [online] <http://culture.pl/pl/tworca/kazimierz-rudzki> [dostęp 30.10.2018].
- Mrygoń A., *Lachman Wacław*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 5:] *kl*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1997, s. 262.

- Nagórska I., *Hoesick, Hösick Ferdynand Wilhelm*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 333-334.
- Nagórska I., *Hösick Ferdynand*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 334
- Negrey M., *Nowakowski Józef*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 7:] *N-Pa*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2002, s. 115-116.
- Niemierkiewicz H.M. , *Akademia Opowieści. Księgarz z Gdyni i jego niezwykła kolekcja*, Trójmiasto.wyborcza.pl, [online]
<http://trojmiasto.wyborcza.pl/trojmiasto/7,35612,23286532,akademia-opowiesci-ksiegarz-z-gdyni-i-jego-niezwykla-kolekcja.html> [dostęp 30.10.2018].
- Nietyksza M., *Przemiany demograficzne w Warszawie 1795-1939*, [w:] *Społeczeństwo Warszawy w rozwoju historycznym*, kom. red. J. Kazimierski i in., Warszawa 1977, s. 285-300.
- Nizińska H., *Polskie druki muzyczne z XIX wieku w Bibliotece Katedry Muzykologii UAM w Poznaniu*, „Biblioteka muzyczna 2007-2009”, red. A. Spóz, E. Wojnowska, S. Hrabia, Warszawa 2010, s. 69-86.
- Nowak A., *Rybicki Feliks Bronisław Tymoteusz*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM...* [T.8:] *Pe-r*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2004, s. 530-531.
- Nowicka D., *Życie kulturalne Gdyni 1926-1939*, „Rocznik Gdyni” 1986, nr 7, s. 200-207.
- Nowicki R., *Polskie zbiornice księgozbiorów zabezpieczonych w latach 1947-1955*, [w:] *Oblicza współczesnej bibliologii. Konteksty i transgresje*, red. nauk. G. Czapnik, Z. Gruszka, J. Ladorucki, Łódź 2014, s. 115-137.
- Obniska W., *Wokalistyka gdańska w 40-leciu*, „Gdański Rocznik Kulturalny” 1987, T. 10, s. 140-156.
- Ossowski K., *Drukarstwo warszawskie w latach 1795-1806*, „Roczniki Biblioteczne” 2013, R. 57, s. 3-44.

Ostromęcka J., *Pamiętnik z lat 1862-1911*, oprac. A. Brus, Warszawa 2004, [online] <http://pther.net/PDF/Pamietniki/14%20Jadwiga%20Ostrom%C4%99cka%20Pami%C4%99tnik%20z%20lat%201862-1911.pdf> [dostęp 20.08.2018].

Pachoński J., *Jakowicki Wincenty*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 356.

Paja J., *Guzewski Adolf*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 3:] *efg*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1987, s. 531-532.

Pamięci Maestro Jana Kusiewicza, [w:] *Klasyka na Podkarpaciu*, [online] <https://klasyka-podkarpacie.pl/wywiady/item/470-pamieci-maestro-jana-kusiewicza> [dostęp 11.11.2018].

Paracki M., *Biskupie Seminarium Duchowne w Gdańsku Oliwie w latach 1957-1962*, „*Studia Gdańskie*” 1999, t. 12, s. 273-288.

Pawlak B., *Głowczewski Władysław*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 270-271.

Pelczar M., *Księgarstwo gdańskie w wieku XIX i w pierwszej połowie XX wieku (czasy zaboru pruskiego i okres Wolnego Miasta Gdańska 1920-1939)*, [w:] *Księgarstwo gdańskie dawniej i dziś*, Gdańsk 1980, s. 26-49.

Pelczyński G., *Ormianie w Warszawie (XVIII-XX w.)*, [w:] *Warszawa. Etniczne i społeczno-kulturowe zróżnicowanie miasta (XVII-XX w.)*, pod red. A. Stawarza, Warszawa 1998, s. 29-40.

Perkowska M., *Janotha Juliusz*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM, część biograficzna* [T. 4:] *hij*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1993, s. 424.

Pieczętkowski F., Żebrowska Z., *Friedlein Józef Edward*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 234.

Pieczętkowski F., *Arct Stanisław Jan*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 17-18.

Pieczętkowski F., *Borkowski Maksymilian*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 82-83.

Pieczętkowski F., *Ebert Fryderyk*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 201.

Pieczętkowski F., *Friedlein Rudolf Fryderyk*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 235.

Pieczętkowski F., *Hiż Tadeusz*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 332.

Pieczętkowski F., *Krzyżanowski Marian*, *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 479-450.

Pieczętkowski F., *Połoniecki Bernard*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 698-699.

Pieczętkowski F., *Rzepecki Ignacy*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 779.

Pieczętkowski F., *Świszczowski Ferdynand*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 894-895.

Pieczętkowski F., *Trepte Konstanty*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 905-906.

Pieczętkowski F., *Fiszer Jan*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 225.

Pieczonka M., *Wydawcy literatury pięknej w Krakowie w latach 1918-1939*, Kraków 2003, [w:] Repozytorium Uniwersytetu Pedagogicznego, [online] <http://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/2794/09--Wydawcy-literatury---Pieczonka.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [dostęp 13.2.2019].

Pilarczyk P., *Rudolf Wegner*, Korporacja Akademska Hermesia, [online] http://hermesia.pl/?page_id=7%E2%80%8F [dostęp 03.1.2019].

Piotrkowska 47, nr hip. 786 (do 1850 r. - 116), [online] https://piotrkowska-nr.pl/Piotrkowska_47 [dostęp 14.2.2019].

Pistorowie i Murzynowscy, [w:] *Warszawskie zabytkowe pomniki nagrobne*, [online] https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=21218 [dostęp 30.10.2018].

Podejko P., *Dawna muzyka polska na terenie województwa bydgoskiego i Pomorza Gdańskiego*, Bydgoszcz 1960.

Podejko P., *Życie muzyczne w dawnego Gdańska, Pomorza i Kujaw*, Gdańsk 2001.

Podgóreczny J., *Knast Stefan Paweł*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 422.

Pokorzyńska E., *Introligatorstwo warszawskie XIX i pierwszej połowy XX wieku*, [w:] *Introligatorstwo warszawskie*, red. merytoryczna I. Wojsz, Warszawa [2005], s. 31-48.

Pokorzyńska E., *Z dziejów introligatorstwa warszawskiego XIX i I. połowy XX wieku*, dysertacja doktorska przygotowana pod kierunkiem Prof. UŚ dr hab. Edwarda Różyckiego, Katowice 2009, s. 210, [online] <http://repozytorium.ukw.edu.pl/bitstream/handle/item/1471/Pokorzynska,%20Z%20dziejow.pdf?sequence=1> [dostęp 30.10.2018].

Pomykała M., *Prof. Stefan Belina-Skupiewski. Śpiewak, pedagog*, praca dyplomowa napisana na Wydziale Wokalno-Aktorskim pod kier. naukowym prof. P. Kusiewicza, Gdańsk 2008.

Poniatowska I., *Moszkowski Moritz*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM, część biograficzna* [T. 6:] *m*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2000, s. 384-385.

Poniatowska I., *Twórczość symfoniczna i kameralna środowiska warszawskiego w latach 1860-1914*, [w:] *Kultura muzyczna Warszawy drugiej połowy XIX wieku*, [red. nauk. A. Spóz], Warszawa 1980, s. 225-239.

Popiel T., *Merzbach Henryk*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 577-578.

Poraziński J., *Profesor Jacek Staszewski. Nauczyciel i mistrz (1933-2013)*, „Klio” 2013, vol. 25, nr 2, s. 1-8.

Poznańska B., *Burżuazja warszawska (1918-1939)*, [w:] *Spółeczeństwo Warszawy w rozwoju historycznym*, kom. red. J. Kazimierski i in., Warszawa 1977, s. 437-454.

Późniak W., *Muzyka kameralna i skrzypcowa*, [w:] *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*. [Cz.] 2: *Od Oświecenia do Młodej Polski*, Kraków 1966, s. 463-510.

Pożegnaliśmy Bogdana Głuszkowskiego, [online]
<https://miastokolobrzeg.pl/wiadomosci/2372-poegnalimy-bogdana-guszkowskiego.html>
[dostęp 31.10.2018].

Pracownicy pedagogiczni zatrudnieni w PSM I st. im. H. Wieniawskiego w Gdańsku-Oruni w latach 1947-2007, [online] <http://szkolamuzyczna.edu.pl/index.php/pracownicy-pedagogiczni/>
[dostęp 31.10.2018].

Prezentacja Biblioteki, Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego [online]
<http://www.bg.ug.edu.pl/o-bibliotece/prezentacja-biblioteki> [dostęp 30.10.2018].

Profesor Roman Heising 1901-1989. W stulecie urodzin, [red. J. Krassowski], Gdańsk 2002.

Prokopowicz M., *Muzyka w Bibliotece Narodowej w Polsce (zbiory, ich funkcja). Komunikat*, „Biblioteka Muzyczna 1985-1986”, przew. A. Spóz, Warszawa 1992, s. 27-32.

Prosnak A., *Chopinowskie cimelia nutowe w Bibliotece AMFC* [Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie], Warszawa 1993.

Prosnak A., *Cimelia AMFC* [Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie] *po 1850*, Warszawa 2003.

Prosnak A., *Dawne nuty drukowane w cimeliach AMFC* [Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie], Warszawa 1997.

Przemiany społeczne w Królestwie Polskim 1815-1864, red. J. Leskiewiczowa i W. Kula, Warszawa 1979.

Przywecka-Samecka M., *Drukarstwo muzyczne w Polsce do końca XVIII wieku*, Kraków 1969.

Pszczółkowska Z.L., „...tak bogata w rzeczy polskie skarbnica...”, Gdańsk 1997.

Racięcka J., *Paprocki Teodor*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 658-659.

Rejzman, P.S., *Cenzura v dorevolucionnoj, sovetskoj i postsovetskoj Rossii*. T. 1, Vyp. 3, *Cenzura v dorevolucionnoj Rossii. 1855-1917 gg.*, [naučný redaktor E.S. Sonina, bibilografičeskij redaktor N.V. Gradoboeva], Moskva 2017.

Rewolucja 1905. Przewodnik Krytyki Politycznej, pod red. K. Piskały i W. Marca, Warszawa: 2013.

Richter, Ernst Friedrich Eduard (1808-1879), [w:] *Encyclopædia Britannica*, [online] https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/Richter,_Ernst_Friedrich_Eduard [dostęp 12.01.2019].

Rogala J., *Idzikowski Kazimierz*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 347.

Rogala J., *Idzikowski Leon*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 347-348.

Rogala J., *Odlewnie czcionek w Warszawie (1772-1939)*, „Biuletyn Poligraficzny” 1975 nr 3, s. 33-52.

Rogala J., *Strąbski Stanisław Jan*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 860.

Rogowicz T., *25 lat Gdańskiego Towarzystwa Przyjaciół Sztuki. Sekcje*, „Gdański Rocznik Kulturalny” 1986, [T.] 9, s. 178-188.

Romanow A., *Wydawcy i drukarnie polskie w Wolnym Mieście Gdańsku (1920-1939)*, „Rocznik Gdański” 1978, T. 38, z. 2, s. 93-120.

Rudolf Bullerjahn, [w:] *Wikipedia, wolna encyklopedia*, [online] https://de.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Bullerjahn [dostęp 7.11.2018].

Rudziński W., *Pieśń masowa*, [w:] *Kultura Muzyczna Polski Ludowej 1944-1955*, red. J.M. Chomiński, Z. Lissa, Kraków 1957, s. 225-232.

Rudzki Bronisław (?-1940), [online] <http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/KHW/makwww.exe?BM=01&IM=01&TX=&NU=05&WI=RUDZKIbB> [dostęp 30.10.2018].

Rukóżyto W., *Fleck Juliusz V.*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 228.

Rulikowski M., *Produkcja wydawnicza polska w latach 1909-1911*, Warszawa 1912.

Ruta A., *Od wypożyczalni książek do księgarni wydawniczej Firma Stanisława Andrzeja Krzyżanowskiego w Krakowie w latach 1870–1900*, „Sztuka Edycji” 2013, vol. 4: *Dziewiętnastowieczny rynek wydawniczy*, s. 33-37, [online] <http://dx.doi.org/10.12775/SE.2013.004> [dostęp 13.2.2019].

Rutkowska A., *Działalność pedagogiczna Instytutu Muzycznego Warszawskiego (1860-1918)*, Warszawa 1967.

Rutkowska A., *Rola społeczna Instytutu Muzycznego Warszawskiego i znaczenie jego działalności dla polskiej kultury muzycznej*, Warszawa 1980.

Sawicki M., *Matryce nutowe*, „Wiadomości Graficzne. Czasopismo Związku Zawodowego Pracowników Poligrafii” 1965, nr 6, s. 5-6.

Sawicki M., *Składanie nut*, „Wiadomości Graficzne. Czasopismo Związku Zawodowego Pracowników Poligrafii” 1965, nr 5, s. 7-8.

Schelwig S., *O początkach Biblioteki Gdańskiej. List i rozprawa*, z języka łacińskiego przełożyła i komentarzem opatrzyła L. Pszczółkowska, Gdańsk 1992.

Schmager G., *Puget Jan Franciszek*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 731.

Schmager G., *Piwnski Antoni*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 689.

Schmidt C.M., *Brahms Johannes*, [w:] *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik* begründet von F. Blume, hrsg. von L. Finscher, Personenteil 3: *Bj-Cal*, Kassel [i in.], szp. 626-716.

Siennicka M., *Rodzina burżuazji warszawskiej i jej obyczaj. Druga połowa XIX i początek XX wieku*, Warszawa 1998.

Sitarz A., *W cieniu Polskiego Wydawnictwa Muzycznego. O kilku polskich wydawnictwach prywatnych działających w dziedzinie muzyki po II wojnie światowej do początku lat pięćdziesiątych*, [w:] *Muzykolog wobec świadectw źródłowych i dokumentów. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Piotrowi Poźniakowi w 70. rocznicę urodzin*, red. Z. Fabiańska [i in.], Kraków 2009, s. 335-354.

- Skalska K., *Kolekcje muzyczne na przestrzeni wieków, czyli kilka słów o tworzeniu bibliotek muzycznych*, „Biblioteka Muzyczna 2007-2009”, red. A. Spóz, E. Wojnowska, S. Hrabia, Warszawa 2010, s. 9-21.
- Skřęt R., *Sempoliński Ludwik Agapit*, [w:] *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, [online] <http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/ludwik-agapit-sempolinski> [dostęp 30.10.2018].
- Skrzypczak A., *Książka piękna w dorobku drukarni warszawskich*, „Acta Poligraphica” 2013, nr 2, s. 77-130.
- Skrzypczak A., *Księgarnia i wydawnictwo Michała Arcta w Warszawie 1887-1950*, [w:] *Warszawscy wydawcy*, red. J. Myszkowska, Warszawa 2003, „Sesje Varsavianistyczne”, z. 10, s. 21-39.
- Skrzypczak A., *Sennewaldowie. Księgarze i wydawcy warszawscy*, Wrocław 1969.
- Słodkowska E., *Problemy księgoznawcze w Polsce XIX wieku*, Warszawa 1973.
- Słodkowska E., *Produkcja i rozpowszechnianie wydawnictw w Królestwie Polskim 1815-1830*, Warszawa 2002.
- Słodkowska E., *Spółka wydawnicza pod firmą Drukarni A. Gałęzowskiego w Warszawie*, „Rocznik Biblioteki Narodowej” 1968, t. 4, s. 317-332.
- Smolarczyk T., *Gruszecki Artur*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 300.
- Sowiński J., *Sztuka typograficzna Młodej Polski*, Wrocław 1982.
- Sowiński J., *Polskie drukarstwo*, Wrocław 1988.
- Sowiński J., *Polskie drukarstwo. Historia drukowania typograficznego i sztuki typograficznej w Polsce w latach*, Wrocław 1996.
- Spółczeństwo Królestwa Polskiego. Studia o uwarstwieniu i ruchliwości społecznej*, pod red. W. Kuli, Warszawa 1965.
- Spółczeństwo Warszawy w rozwoju historycznym*, kom. red. J. Kazimierski i in., Warszawa 1977.

Spóz A., *Konopasek Feliks*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM, część biograficzna* [T. 5:] *klł*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1997, s. 162.

Spóz A., *Sonnenfeld Adolf Gustaw*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 10:] *Sm-Ś*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 2007, s. 33-34.

Spóz A., *Tradycje moniuszkowskie w Warszawskim Towarzystwie Muzycznym w latach 1871-1914*, [w:] *Szkice o kulturze muzycznej XIX wieku. Studia i materiały*. T. 2, pod red. Z. Chechlińskiej, Warszawa 1973, s. 233-286.

Spóz A., *Tradycje moniuszkowskie w Warszawskim Towarzystwie Muzycznym w latach 1871-1914. Aneks 2: Utwory S. Moniuszki wydane nakładem Sekcji im. Moniuszki*, [w:] *Szkice o kulturze muzycznej XIX wieku. Studia i materiały*. T. 2, pod red. Z. Chechlińskiej, Warszawa 1973, s. 233-277.

Spóz A., *Ważniejsze zbiory polskich druków muzycznych z XIX wieku w Polsce*, „Biblioteka Muzyczna 1996-1999”, red. A. Spóz, E. Wojnowska, S. Hrabia, Warszawa 2004, s. 83-89.

Spózowie A., I., *Katalog polskich druków muzycznych 1801-1875 w zbiorach biblioteki, muzeum i archiwum Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego im. Stanisława Moniuszki*, Warszawa 2000.

Stanisława Maria Sobolewska, [w:] *Genealogia potomków Sejmu Wielkiego*, [online] <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.232538> [dostęp 30.10.2018].

Statut Biblioteki, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku, [online] <http://www.wbpg.org.pl/tresc/statut> [dostęp 30.10.2018].

Stawowy L., *Chęciński Jan Konstanty*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 2:] *cd*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1984, s. 100-101.

Stefan Wasiak, Towarzystwo Śpiewacze „Lira” im. Stefana Wasiaka w Warszawie, [online] <http://www.lira.waw.pl/patron> [dostęp 30.10.2018].

Stefaniak D., Michalska A., *Msze chóralne oraz pieśni maryjne ze zbiorów Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej w Gdańsku – przyczynek do badań nad repertuarem muzyki kościelnej XIX/XX w.*, maszynopis wystąpienia przedstawionego na Konferencji „Kościelne zbiory

muzyczne w bibliotekach polskich” w Gnieźnie, 26-28 września 2012. Maszynopis w posiadaniu autorek.

Stemler J., *Polska Macierz Szkolna. Szkic historyczno-sprawozdawczy z 20-lecia działalności 1905-1925*, Warszawa 1926.

Stempniewicz M., „Przegląd Muzyczny” 1925-1931. (Do historii polskich czasopism muzycznych), „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Biblioteka” 1962, nr 2/38, s. 112-123, [online] http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Zeszyty_Naukowe_Uniwersytetu_im_Adama_Mickiewicza_w_Poznaniu_Biblioteka/Zeszyty_Naukowe_Uniwersytetu_im_Adama_Mickiewicza_w_Poznaniu_Biblioteka-r1962-t2-n38/Zeszyty_Naukowe_Uniwersytetu_im_Adama_Mickiewicza_w_Poznaniu_Biblioteka-r1962-t2-n38-s112-123/Zeszyty_Naukowe_Uniwersytetu_im_Adama_Mickiewicza_w_Poznaniu_Biblioteka-r1962-t2-n38-s112-123.pdf [dostęp 14.2.2019].

Suchowiejko R., *Henryk Wieniawski - kompozytor na tle wirtuozowskiej tradycji skrzypcowej XIX wieku*, Poznań 2005.

Suchowiejko R., *Między bibliotekarzem a muzykologiem... Wprowadzenie do konferencji „Muzyka w kulturze europejskiej”*, [w:] *Zbiory europejskiej kultury muzycznej w polskich bibliotekach i archiwach*, red. A. Patalas, S. Hrabia. Kraków, 2008, s. 9-12.

Suplement. Noty o Autorze, [w:] J.M. Michalak, *Od Förstera do Frühlinga. Przyczynki do dziejów życia muzycznego i teatralnego dawnego Gdańska*, Gdańsk 2009, s. 278-288.

Sutkowski A., *Zygmunt Noskowski*, Kraków 1957.

Szczepańska-Lange E., *Emil Młynarski. Życie i działalność w Warszawie i w Wielkiej Brytanii do 1916 roku*, Warszawa 2013.

Szczepańska-Lange E., *Historia muzyki polskiej. T. 5: Romantyzm. Cz. 2 B: 1850-1900. Życie muzyczne w Warszawie w drugiej połowie XIX wieku*, pod red. S. Sutkowskiego, Warszawa 2010.

Szczepańska-Lange E., *W odpowiedzi Magdalenie Dziadek*, „Krytyka Muzyczna” 2011, Nr 4, [online] http://www.demusica.pl/cmsimple/images/file/krytyka_4_szczepanska_lange.pdf, [dostęp 25.11.2018].

Szenic S., *Cmentarz powązkowski 1851-1890. Zmarli i ich rodziny*, Warszawa 1982.

Szenic S., *Cmentarz powązkowski 1891-1918. Zmarli i ich rodziny*, Warszawa 1983.

Szubert P., *Władysław Marcinkowski*, Culture.pl, [online] <https://culture.pl/pl/tworca/wladyslaw-marcinkowski> [dostęp 3.11.2018].

Szulc E., *Cmentarz ewangelicko-augsburski w Warszawie. Zmarli i ich rodziny*, Warszawa 1989.

Szwejkowska H. *Wybrane zagadnienia z dziejów książki XIX-XX wieku*, Wrocław 1972.

Szwejkowscy A. i Z., *Włosi w kapeli królewskiej polskich Wazów*, Kraków 1997.

Ścibisz-Borecka J., *Trzy pokolenia*, praca dyplomowa napisana pod kierunkiem wykł. H. Mickiewicz, Gdańsk 1976. Praca przechowywana w BG AMuz., nr inw. IPD791, sygn. 78(043)III - Ści-Trz.

Śledziński S., *Zarys dziejów symfonii polskiej w XIX wieku*, [w:] *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*, [Cz.] 2: *Od Oświecenia do Młodej Polski*, Kraków 1966, s. 401-445.

Śnieżko A., *Nagrodzki Zygmunt*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 619.

Śnieżko A., *Nicz Edward Karol*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 626.

Świątek T.W., *Zakłady Cegielniane „Kazimierz Granzow” SA w Kawęczynie pod Warszawą*, „Jednota” 1990, nr 7, [online] <http://web.archive.org/web/20141214090615/http://www.jednota.pl/ewangelicyzm/przemysowcy-ewangelicy/648-zakady-cegielniane-qkazimierz-granzowq> [dostęp 30.10.2018].

Świerkowski K., *Przemiany drukarstwa polskiego z biegiem wieków*, Warszawa 1960.

Świerkowski K., *Rodowód Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie*, [w:] *Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie*. Praca zbiorowa, pod red. S. Tazbira, Warszawa 1961, s. 107-129.

Świerkowski K., *Z dziejów książki warszawskiej*, Warszawa 1939.

Święty Wojciech Dom Medialny sp. z o. o. *Historia Spółki*, [online] <http://www.swietywojciechmedia.pl/Firma/Historia-Spolki> [dostęp 14.2.2019].

Tadeusiewicz H., „*Drukarz i Księgarz*” 1897-1901, *pismo warszawskich typografów*, „*Kwartalnik Historii Prasy Polskiej*” 1983, 22/3, s. 35-47.

Tadeusiewicz H., *Drukarstwo polskie drugiej połowy XIX wieku w świetle fachowych czasopism drukarzy z lat 1872-1900. Problematyka zawodowa i społeczna*, Łódź 1982.

Tadeusiewicz H., *Dubowski Adam Grzegorz*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 186-187.

Tadeusiewicz H., *Konarzewski Józef*, [w:] *SPKP. Suplement*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1986, s. 99.

Tadeusiewicz H., *Laskauer Piotr*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 498-499.

Tadeusiewicz H., *Otto Władysław*, [w:] *SPKP. Suplement*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1986, s. 161.

Tadeusiewicz H., Treichel I., *Straty osobowe księgarstwa polskiego w latach 1939-1945*, „*Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum*” 1993, nr 4, s. 3-78.

Tadeusiewicz H., *Turkuł Andrzej*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 915-916.

Tadeusz Samerek - wiolonczelista, [online] <http://tadeuszsamerek.pl/> [dostęp 31.10.2018].

Tessaro-Kosimowa I., *Gotz Marcei*, [w:] *SPKP. Suplement*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1986, s. 61.

Tessaro-Kosimowa I., *Historia litografii warszawskiej*, Warszawa 1973.

Tessaro-Kosimowa I., *Mękarcki Julian Aleksander*, [w:] *SPKP. Suplement*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1986, s. 140.

To pierwszy zryw wolnościowy, którego zakończenie nie oznaczało pogorszenia sytuacji Polaków... z Feliksem Tychem rozmawia Kamil Piskała, [w:] *Rewolucja 1905. Przewodnik Krytyki Politycznej*, pod red. K. Piskały i W. Marca, Warszawa 2013, s. 44-45.

Tomaszewski W. , *Bibliografia warszawskich druków muzycznych 1801-1850*, Warszawa 1992.

Tomaszewski W., *Literatura do śpiewania. Nuty z tekstem w ofercie wydawców na ziemiach polskich w latach 1801-1875*, „Sztuka Edycji. Studia Tekstologiczne i Edytorskie” 2013, nr 1 (4), s. 67-74.

Tomaszewski W., *Warszawskie edytorstwo muzyczne w latach 1772-1865*, Warszawa 1992.

Tomkiewicz W., *Opera władysławska w powiązaniu ze zjawiskami kultury artystycznej w Polsce*, [w:] *Opera w dawnej Polsce. Na dworze Władysława IV i królów saskich. Studia i materiały* pod red. J. Lewańskiego, Wrocław 1973, s. 5-7.

Topińska M., *Glücksberg Michał*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 267.

Topińska M., *Glücksberg Natan*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 267-269.

Treichel I., *Hniedziewicz Piotr*, [w:] *SPKP. Suplement*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1986, s. 69.

Treichel I., *Lazer Aleksander*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 500.

Treichel I., *Maślankiewicz Wacław*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1986, s. 136.

Treichel I., *Orgelbrand Maurycy*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 644-646.

Treichel I., *Piekarniak Wacław*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1986, s. 169.

Treichel I., *Rubieszewski Ksawery Feliks*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1986, s. 186.

Trojanowska A., *Wystawa. Biblioteka Miejska w Gdańsku w latach 1945-1955. „Pamięci Mariana Pelczara w setną rocznicę urodzin”*, „Libri Gedanenses” 2004 [2005], T. 2, s. 210-218.

Trylski, [w:] *Encyklopedia Gutenberga*, [online] <http://www.gutenberg.czyz.org/word,79373> [dostęp 30.10.2018].

Ulica Mikołaja Kopernika, Śródmieście, dzielnica M. St. Warszawy, [online] <http://srodmiescie.warszawa.pl/ulica-151.html> [dostęp 31.10.2018].

Urodził się Ludwik Sempoliński, [w:] *Encyklopedia Teatru Polskiego*, [online] <http://www.encyklopediateatru.pl/artykuly/3797/urodzil-sie-ludwik-sempolinski> [dostęp 30.10.2018].

W. Greiner, [w:] *IMSLP, Petrucci Music Library*, [online] http://imslp.org/wiki/W._Greiner [dostęp 30.10.2018].

Waksmund R., *Od literatury dla dzieci do literatury dziecięcej (tematy, gatunki, konteksty)*, Wrocław 2000.

Walatyńska S., *Dzwonkowski Adam*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 199-200.

Walewska C., *Kobieta w życiu społecznym. Cz. 2: Ruch kobiecy w Polsce*, Warszawa 1909, [online] https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File:Ruch_kobieczy_w_Polsce._Cz._II.djvu&page=13 [dostęp 31.10.2018].

Walkusz M., *Kolekcja muzyczna Kazimierza Czekatowskiego (1901-1972) w zbiorach Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2017, T. 11, s. 277-297.

Waluś J., „*Kościelne zbiory muzyczne w bibliotekach polskich*”, konferencja bibliotekarzy muzycznych, Gniezno, 26-28 września 2012 roku, „Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2012, nr 1 (36), s. 225, [online]

[http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych-r2013-t1_\(36\)/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych-r2013-t1_\(36\)-s224-227/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych-r2013-t1_\(36\)-s224-227.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych-r2013-t1_(36)/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych-r2013-t1_(36)-s224-227/Fides_Biuletyn_Bibliotek_Koscielnych-r2013-t1_(36)-s224-227.pdf) [dostęp 19.2.2019].

Werno H., *Karpowicz Stanisław*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 399.

Werno H., *Sadowski Stanisław*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 783-784.

Wieczorek A., *Działalność artystyczna i pedagogiczna Profesora Zbigniewa Śliwińskiego*, [praca magisterska] napisana pod kier. W. Wojtala, Gdańsk 2000, przechowywana w Archiwum, w Magazynie BG AMuz., nr inw. PD 3361, sygn. 78(043)II - Wie-Dzi.

Wilczek G., *Gruss aus dem Grottkauer Lande*, Grottkau 1996.

Wilnianie zasłużeń dla Litwy, Polski, Europy i świata. Jankowski Czesław (1857 - 1929), „Nasz Czas” 1999, NG 50 (435), [online] http://www.pogon.lt/Fundacja/Wilnianie_zasl/jankowski.html [dostęp 30.10.2018].

Wiłkomirski K., *Wspomnienia*, Kraków 1971.

Witkowska D.M., *Biblioteka miejscem gromadzenia archiwaliów. Koncepcja opracowania materiałów archiwalnych w Bibliotece Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku na przykładzie spuścizny prof. Romana Heisinga*, praca dyplomowa napisana pod kier. dr B. Taraszkiewicz, Słupsk 2015.

Władysław Banarski (-1899), [w:] *Katalog Centralny NUKAT*, [online] <http://katalog.nukat.edu.pl/lib/item?id=chamo:3083953&fromLocationLink=false&theme=nukat> [dostęp 30.10.2018].

Wojsz I., *Gebethner i Wolff - największa polska firma księgarsko-wydawnicza drugiej połowy XIX i pierwszej XX w.*, [w:] *Warszawscy wydawcy*, red. J. Myszkowska, „Sesje Varsavianistyczne” z. 10, Warszawa 2003, s. 7-19.

Woźna M., *Kleczyński Jan*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 5:] *klł*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1997, s. 101.

- Woźniak A., *Gruzini w Warszawie*, [w:] *Warszawa. Etniczne i społeczno-kulturowe zróżnicowanie miasta (XVII- XX w.)*, pod red. A. Stawarza, Warszawa 1998.
- Woźniakowski K., *Poligraf redaktorem: warszawski „Przyjaciel Dzieci” czasu redakcji Emila Skińskiego (wrzesień 1890 – czerwiec 1892)*, „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*” 2016, nr 14, s. 236-253, [online] <http://sbsp.up.krakow.pl/article/viewFile/20811861.14.16/3106> [dostęp 03.1.2018].
- Wójcik A., *Łudi bidi bindia panny Mani*, „*Śpiewak Śląski*” 2016, nr 4 (418), s. 27 [online] <http://www.szchio.katowice.eu/SS-2016-nr-4.pdf> [dostęp 11.2.2019].
- Wroński W., *Zygmunt Noskowski*, Kraków 1960.
- Wypych-Gawrońska A., *Warszawski teatr operowy i operetkowy w latach 1880-1915*, Częstochowa 2011.
- Wyrzykowska-Malczewska W., *Czajkowski Damian*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 137.
- Wyrzykowska-Malczewska W., *Seyfarth Gustaw*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 810.
- Z dziejów firmy Gebethner i Wolff 1857-1937*, oprac. J. Muszkowski, Warszawa 1938.
- Z. Dobrzański, *Niemierkiewicz Marian*, [w:] *SPKP*, s. 627.
- Zachciał I., *Księgarstwo gdańskie w XXX-leciu*, [w:] *Księgarstwo gdańskie dawniej i dziś*, Gdańsk 1980, s. 50-63.
- Zajac-Kiedysz A., *50 i pięć lat Teatru Muzycznego w Gdyni 1958-2013*, Gdańsk-Gdynia 2015.
- Zakrzewski T., *Wojciechowski Jan*, [online] <https://e-wietor.pl/wojciechowski-jan/> [dostęp 14.2.2019].
- Zarys działalności uczelni [Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Gdańsku] w okresie 1947-1967*, [red. R. Heising] , Gdańsk 1968.
- Zasłużeni bibliotekarze Okręgu Gdańskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 1945-1995*, [red.] H. Jabłoński, Gdańsk 1995.

Zawilski A. , *Wydział III Wokalno-Aktorski*, [w:] *Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku 1947-1997. Księga jubileuszowa*, pod red. J. Krassowskiego, Gdańsk 1997, s. 69-88.

Zawilski A., *Tadeusz Tylewski*, [w:] *Gedanopedia*, [online] https://www.gedanopedia.pl/?title=TYLEWSKI_TADEUSZ) [dostęp 30.10.2018].

Ze wspomnień - Akademia Muzyczna, [online] http://www2.amuz.gda.pl/pds_pl_v2.php?site=ze_wspomnien&a=1&b=9 [dostęp 24.4.2018].

Zięba A.A., *Sokołów Nahum (Natan) Tobiasz*, [w:] *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, [online] <http://ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/nahum-tobiasz-sokolow> [dostęp 28.11.2018].

Żarnowska A., *Robotnicy Warszawy na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1985.

Żebrowska Z., *Friedlein Daniel Edward*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 233-234.

Żebrowska Z., *Guranowski Julian*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972, s. 307.

Żołnierka (pseud.) [Pawlus E.], *Z ziemi polskiej do włoskiej*, [w:] *Tropem Hubala*, [online] <http://tropem-hubala.blogspot.com/2017/06/z-ziemi-polskiej-do-woskiej.html> [dostęp 30.10.2018].

Żórawska-Witkowska A., *Grossman Ludwik*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM, część biograficzna*. [T. 3:] *efg*, pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1987, s. 489-490.

Żórawska-Witkowska A., *Muzyka na dworze i w teatrze Stanisława Augusta*, Warszawa 1995.

Żurawicka J., *Inteligencja warszawska w końcu XIX wieku*, Warszawa 1978.

Bibliografie, słowniki, informatory, katalogi biblioteczne, repozytoria elektroniczne

[Results for Greiner], [w:] *Hofmeister Monatsberichte for the years 1829-1900*, [online] <http://hofmeister.rhul.ac.uk/2008/content/database/search/page-all;jsessionid=14C2AE1FE1FB1A8760FAF319FC39831A.balancer3> [dostęp 30.10.2018].

- „Wiadomości Bibliograficzne Warszawskie”, red. T. Paprocki, Warszawa 1882-1886.
- Alfabetyczny spis zmarłych. Nazwiska z zakresu Gh-Giń*, [w:] *Nekrologi-baza.pl*, [online] <http://www.nekrologi-baza.pl/zlista/103> [dostęp 31.10.2018].
- Antykwariat Nutowy, [online] <http://www.antykwariatnutowy.pl/webpage/o-firmie.html> [dostęp 30.10.2018].
- Baza Deskryptorów BN, [online] <http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/KHW/makwww.exe?BM=1> [dostęp 30.10.2018].
- Bibliografia polska 1901-1939*, pod red. J. Wilgat. T. 1 *A-Bars*, pod red. I. Olszewskiej, Wrocław 1986.
- Bibliografia polska 1901-1939*, pod red. J. Wilgat. T. 14: *Jol-Jaś*, pod red. M. Barańskiej, M. Grochowskiej, H. Machnik, Warszawa 2012.
- Bibliografia polska 1901-1939*, pod red. J. Wilgat. T. 4: *Ch-Cy*, pod red. B. Dobrzyńskiej, I. Olszewskiej, Warszawa 1998.
- Bibliografia polska 1901-1939*, pod red. J. Wilgat. T. 8: *Fr-Gef*, pod red. G. Federowicz i in., Warszawa 2006.
- Bibliografia polskiego piśmiennictwa muzycznego*, oprac. K. Michałowski, Kraków 1955.
- Bibliografia polskiego piśmiennictwa muzycznego. Suplement II za lata 1964-1974 i uzupełnienia za lata poprzednie*, oprac. K. Michałowski, Kraków 1978.
- Bibliografia polskiego piśmiennictwa muzycznego. Suplement III za lata 1975-1985 i uzupełnienia za lata poprzednie*, oprac. A. Jazdon i K. Michałowski, Warszawa 2006.
- Bibliografia polskiego piśmiennictwa muzycznego. Suplement za lata 1955-1963 i uzupełnienia za lata poprzednie*, oprac. K. Michałowski, Kraków 1964.
- Bibliografia Warszawy*. [T. 3]: *Wydawnictwa ciągle 1864-1903*, Wrocław 1971.
- Bibliografia Warszawy*. [T. 4]: *Wydawnictwa ciągle 1904-1918*, Wrocław 1973.
- Biblioteka Polskiej Piosenki*, [online] <http://www.bibliotekapiosenki.pl/strona/> [dostęp 31.10.2018].
- BillionGraves.com, [online] <https://billiongraves.com> [dostęp 31.10.2018].

- Błaszczyc L.T., *Dyrygenci polscy i obcy w Polsce działający w XIX i XX w.*, Kraków 1964.
- Błaszczyc L.T., *Żydzi w kulturze muzycznej ziem polskich w XIX i XX wieku. Słownik biograficzny*, Warszawa 2014.
- Cała A., Węgrzynek H., Zalewska G., *Historia i kultura Żydów polskich. Słownik*, Warszawa 2000.
- Chomiński J.M., Turło T.S., *Katalog dzieł Fryderyka Chopina = A catalogue of the works of Frederick Chopin*, Kraków 1990.
- Cmentarz Powązkowski w Warszawie, [online] <http://www.sowa.website.pl/powazki/Pochowani/spiszm.html> [dostęp 31.10.2018].
- Culture.pl: <http://culture.pl> [dostęp 31.10.2018].
- Doroszewski J., *Słownik biograficzny nauczycieli miasta Lublina w latach 1918-1939*, Lublin 2007.
- Elektroniczna Baza Bibliografii Estreichera, [online] <https://www.estreicher.uj.edu.pl/home/> [dostęp 30.10.2018].
- Encyklopedia Gdańska*, [zespół red. B. Śliwiński i. in.], Gdańsk 2012.
- Encyklopedia książki*. T. 1: *Eseje, A-J*. T. 2: *K-Z*, pod red. A. Żbikowskiej-Migoń, M. Skalskiej-Zlat, Wrocław 2017.
- Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*. [T. 1-12], pod red. E. Dziębowskiej, Kraków 1979-2012.
- Encyklopedia Teatru Polskiego*, [online] <http://www.encyklopediateatru.pl> [dostęp 30.10.2018].
- Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer [i in.], Wrocław 1971.
- Estreicher K., *Bibliografia polska XIX. stulecia. Lata 1881-1900*. T. 3: *L-Q*, Kraków 1911.
- Estreicher K., *Bibliografia polska XIX. stulecia. Lata 1881-1900*. T. 4: *R-Z*, Kraków 1916.
- Estreicher K., *Bibliografia polska XIX. stulecia*. T. 3: *(Ł-Q)*, Kraków 1876.
- Estreicher K., *Bibliografia polska XIX. stulecia*. T. 4: *R-U*, Kraków 1878.

- Estreicher K., *Bibliografia polska XIX. stulecia*. T. 5: (W-Z), Kraków 1880.
- Estreicher K., *Bibliografia polska XIX. stulecia*. T. 7: *Dopełnienia. (P-Ż)*, Kraków 1882.
- Estreicher K., *Bibliografia polska XIX. stulecia*. T. 8: *G-Głuszyński*, Kraków 1975.
- Estreicher K., *Bibliografia Polska XIX. stulecia*. T. 9: *Gmach-Gzowski*, Kraków 1970.
- Estreicher K., *Bibliografia polska XIX. stulecia*. T. 10: *Litera H*, Kraków 1972.
- Estreicher K., *Bibliografia polska XIX. stulecia*. T. 15: *Katalogi*, Kraków 1991.
- Estreicher K., *Bibliografia polska XIX. stulecia*. T. 16: *Katar-Knaus*, Kraków 1991.
- Geni.com, [online] <https://www.geni.com> [dostęp 9.10.2017].
- Hofmeister Monatsberichte for the years 1829-1900*, [online] <http://hofmeister.rhul.ac.uk/2008/index.html> [dostęp 9.10.2017].
- IMSLP, Petrucci Music Library, [online] <http://imslp.org/> [dostęp 9.10.2017].
- Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, [online], <http://www.ipsb.nina.gov.pl> [dostęp 9.10.2017].
- Kański J., *Mistrzowie sceny operowej*, Kraków 1998.
- Katalog Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, [online] <https://elibrary.lib.uni.lodz.pl> [dostęp 30.10.2018].
- Katalog Centralny NUKAT, [online] <http://katalog.nukat.edu.pl> [dostęp 23.2.2019].
- Katalog Główny Biblioteki Narodowej, [online] <http://katalogi.bn.org.pl> [dostęp 23.2.2019].
- Katalog zbiorów [Towarzystwa im. Fryderyka Chopina]. Biblioteka. Nuty*, oprac. J. Ohrt, Warszawa 1969.
- Księga adresowa ziem zachodniej Polski. Gdynia-Wybrzeże. Wojew. Pomorskie z Informatorami Warszawa, Gdańsk, Poznań, Śląsk, Kraków. R. 1937-1938. Z. 11: Księga adresowa Gdyni 1937-1938*, [online] http://2wojna.gdynia.pl/wp-content/uploads/2017/12/11_ksi%C4%99ga-adresowa.pdf [dostęp 30.10.2018].
- Minakowski M.J., *Genealogia potomków Sejmu Wielkiego*, [online] <http://www.sejm-wielki.pl/> [dostęp 30.10.2018].

Multimedialny słownik z procesów przeddrukowych, [online] <http://sownikzprepressu.weebly.com> [dostęp 30.10.2018].

Muzeum Etnograficzne w Krakowie, [online] <http://etnomuzeum.eu> [dostęp 30.10.2018].

Muzyka w polskich czasopismach literackich i artystycznych 1901-1918 pod red. E. Szczawińskiej, Kraków 1971, „Bibliografia Muzyczna Polskich Czasopism Niemuzycznych”, t. 4.

Muzyka w polskich czasopismach literackich i społecznych 1864-1900 pod red. E. Szczawińskiej, Kraków 1964, „Bibliografia Muzyczna Polskich Czasopism Niemuzycznych”, t. 3.

MyHeritage.pl, [online] <https://www.myheritage.pl/names/> [dostęp 30.10.2018].

Narodowe Archiwum Cyfrowe, [online] <https://audiovis.nac.gov.pl> [dostęp 30.10.2018].

Nekrologi-baza.pl, [online] <http://www.nekrologi-baza.pl/zlista/103> [dostęp 30.10.2018].

Oxford Music Online, [online] <http://www.oxfordmusiconline.com> [dostęp 30.10.2018].

Pawłowski E., *Książka Adresowa Zakładów Graficznych w Rzeczypospolitej Polskiej zawierająca szczegółowe informacje o wszystkich drukarniach i ich specjalnościach wytwórczych*, Poznań 1926.

Polona.pl, Biblioteka Narodowa, [online] <https://polona.pl/> [dostęp 30.10.2018].

Polski słownik biograficzny, Warszawa-Kraków 1935-2018.

Polskie Centrum Informacji Muzycznej, Związek Kompozytorów Polskich, [online] <http://culture.pl> [dostęp 30.10.2018].

Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających, malarze, rzeźbiarze, graficy, zespół red. J. Maurin-Białostocka [i in.], Wrocław 1971.

Słownik biograficzny teatru polskiego. [T. 1:] 1765-1965, [na podstawie materiałów S. Dąbrowskiego oprac. red. Z. Raszewski i in.], Warszawa 1973.

Słownik biograficzny teatru polskiego. T. 2: 1900-1980, [komitet red. Z. Wilski i in., napisał i oprac. zespół B. Berger i in.], Warszawa 1994.

Słownik pracowników książki polskiej, pod red. I. Treichel, Warszawa 1972.

- Słownik pracowników książki polskiej. Suplement*, pod red. I. Treichel, Warszawa 1986.
- Spis pochowanych na cmentarzu*, [w:] Cmentarz Powązkowski w Warszawie, [online] <http://www.sowa.website.pl/powazki/Pochowani/spiszm.html> [dostęp 31.10.2018].
- Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, [online] <http://www.wtm.org.pl> [dostęp 31.10.2018].
- Warszawskie zabytkowe pomniki nagrobne*, [online] https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=6209 [dostęp 31.10.2018].
- Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana*. T. 31-32 *Istygator-Joel Manuel* [online], <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/publication/10735?tab=1> [dostęp 31.10.2018].
- Wielka Genealogia J.M. Minakowskiego, [online] <http://wielcy.pl/> [dostęp 31.10.2018].
- Wielkopolski słownik biograficzny*, pod red. A. Gąsiorowskiego, J. Topolskiego i in., Warszawa-Poznań, 1981.
- Zespół Szkół Muzycznych w Gdańsku-Wrzeszczu, absolwenci klasy fortepianu*, [online] <http://www.zsm-gdansk.edu.pl/AbsolwenciFortepian.htm> [dostęp 11.11.2018].
- Zienkiewicz M., *Wykaz czasopism*, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Gdańsku, [online] <http://pbw.gda.pl/wykaz-czasopism-czytelnia/> [dostęp 30.10.2018].
- Znani gdańszczanie*, Gdansk.pl, [online] <http://www.gdansk.pl/turystyka/Znani-gdanschczanie,a,3662> [dostęp 30.10.2018].
- Żydzi w Polsce, dzieje i kultura. Leksykon*, red. J. Tomaszewski, A. Żbikowski, Warszawa 2001.

Wykaz tabel

Tabela 1. Pedagodzy IMW oraz ich autorskie podręczniki lub utwory muzyczne o charakterze dydaktycznym. Opracowanie własne	42
Tabela 2. Zakłady drukarskie i typograficzne. Opracowanie własne	102
Tabela 3. Profesjonalne wydawnictwa, drukarnie i księgarnie muzyczne działające w Warszawie w latach 1875-1918. Opracowanie własne.....	106
Tabela 4. Wykaz wybranych nakładców warszawskich i współpracujących z nimi zakładów poligraficznych. Opracowanie własne	123
Tabela 5. Wykaz znaków wydawniczych stosowanych w drukach muzycznych przez wybranych warszawskich nakładców	129
Tabela 6. Warszawskie książki muzyczne z lat 1875-1918 w zbiorach gdańskich. Opracowanie własne	212
Tabela 7. Warszawscy nakładcy i drukarze książek muzycznych z lat 1875-1918 przechowywanych w zbiorach gdańskich. Opracowanie własne	213
Tabela 8. Muzykalia warszawskich firm wydawniczych z lat 1875-1918 w zbiorach gdańskich	216
Tabela 9. Warszawscy wydawcy i drukarze publikacji nutowych w latach 1875-1918 na przykładzie warszawskich muzykaliów przechowywanych w zbiorach gdańskich. Opracowanie własne	218
Tabela 10. Drukarnie warszawskie specjalizujące się w publikacjach nutowych na przykładzie muzykaliów z lat 1875-1918 przechowywanych w zbiorach gdańskich	222

Wykaz ilustracji

Fot. 1. G. Adolfson, <i>Klejnoty muzyczne. Wybór melodyi z najcelniejszych oper polskich i obcych oraz najpiękniejszych śpiewów polskich łatwo dla dzieci ułożonych na fortepian</i> . Z. 5, Warszawa: F. Hösick (Leipzig: C.G. Röder), [ok. 1880], [online] Polona.pl, http://polona.pl/item/79211508 [dostęp 17.11.2018].....	52
Fot. 2. <i>Biblioteki popularne dla dzieci i młodzieży. Moje Książeczki, Teatrzyk Amatorski, Zajmujące Czytanki, Biblioteczka Narodowa, Powieści Historyczne. kwiecień 1918,</i>	

- Warszawa ; Lublin: M. Arct (Drukarnia M. Arcta), 1918, s. [26]. Źródło: Polona.pl, [online] <http://polona.pl/item/20705127> [dostęp, 28.10.2018] 53
- Fot. 3.** E.F. Richter, *Zasady harmonii* [...] z dodaniem teorii harmonicznej Weitzmana oraz chorałów polskich, uzupełnił J. Karłowicz [...], Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa, filia w Lublinie (Litografia C. G. Rödera w Lipsku), [druk po 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 27014; sygn. 09 - Ric-Zas. Zdjęcie: Marta Walkusz 54
- Fot. 4.** Odmiany graficzne winiety „Echa Muzycznego”, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3383&tab=3> [dostęp 14.12.2018] 68
- Fot. 5.** „Nowości Muzyczne, czasopismo literacko-nutowe poświęcone utworom fortepianowym” 1908, nr 2, s. [1], [3], [online] <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/publication?id=43410&tab=3> [dostęp 14.12.2018]... 70
- Fot. 6.** Ilustracja autorstwa Józefa Tadeusza Balukiewicza (1831-1907) przedstawiająca scenę taneczną na stronie tytułowej publikacji: W. Osmański, [...] *Anieli Tyrchowskiej 24 krakowiaki* [...] na fortepian, Warszawa: nakład F. Hösicka, [cenz. 1895]. Źródło: Polona.pl 73
- Fot. 7.** Ilustracja autorstwa M. Kotkowskiej i R. Szwarcówny okładki publikacji: A. Gold, Przy kominku. Tango [na głos i fortepian], Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta, [ok. 1900]. Źródło: Polona.pl 73
- Fot. 8.** B. Dembiński, *Mazur pożegnalny do śpiewu z towarzyszeniem fortepianu* [...] Warszawa: nakład i własność Gebethnera i Wolffa, [ok. 1900]. Źródło: Polona.pl 74
- Fot. 9.** Przykład czcionki ruchomej zastosowanej w przykładzie nutowym użytym w książce: Z. Noskowski, *Kontrapunkt. Kanony, waryacje i fuga. Wykład praktyczny*. Dzieło przyjęte przez Instytut Muzyczny w Warszawie, Warszawa: (nakład Gebethnera i Wolffa) 1907, s. 103. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 8714; sygn. 09 - Nos-Kon Zdjęcie: Marta Walkusz 97
- Fot. 10.** H. Makowski, I. Pilecki, *Zasady harmonii*, Warszawa: w litografii I. Plewińskiego, ulica Daniłowiczowska, No. 7, [przed 1898]. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 18507; sygn. 09 - Mak-Zas. Zdjęcie: Marta Walkusz 99
- Fot. 11.** E. Gruberski, *Ineuntis saeculi XX auspicia opusculum* [...]. Źródło: Polona.pl, [online] <http://polona.pl/item/38926149> [dostęp 11.4.2017] 119

- Fot. 12.** *Nowe kompozycje na fortepian*, „Kurier Warszawski” 1878, nr 23, s. 9, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=47030&tab=3> [dostęp 15.12.2018]..... 136
- Fot. 13.** Dodatek muzyczny do „Kłosów”: E. Kania, *Kartka z albumu na fortepian*, „Kłosy” 1888, nr 1186, s. 189, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication?id=394016&tab=3> [dostęp 12.12.2018] 137
- Fot. 14.** Dodatek muzyczny do „Bluszczu”: Z. Noskowski, *Piosnka Broni z opery Wiara, nadzieja i miłość*, sł. Staszczyka, Warszawa: Druk. S. Orgelbranda Synów, ulica Bednarska Nr 20, „Bluszcz” 1883, nr 50, s. [393], 400, [online] <http://bcul.lib.uni.lodz.pl/publication/490> [dostęp 11.12.2018]..... 138
- Fot. 15.** [Anons], „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1900/1901, nr 2 (902), s. 24, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3383&tab=3> [dostęp 15.12.2018] 139
- Fot. 16.** [Anons], „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1900/1901, nr 4 (956), s. 48, [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3384&tab=3> [dostęp 15.12.2018] 139
- Fot. 17.** Zapis nazwy drukarni „w Lit. i Sztych. nut S. Orgelbranda S^w”, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1892, nr 7 (437), [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3217&tab=3> [dostęp 15.12.2018]..... 140
- Fot. 18.** Zapis nazwy drukarni „Lit. Konarzewskiego Nowy Świat 38 w Warszawie”, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1902, nr 4 (956), [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3384&tab=3> [dostęp 15.12.2018]..... 140
- Fot. 19.** Zapis nazwy drukarni „w Lit. C. Witanowskiego Warszawa Krak. Przedm. 2.”, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1895, nr 9 (596), [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=3377&tab=3> [dostęp 15.12.2018]..... 141
- Fot. 20.** Okładka verso i recto, w: Z. Noskowski, *Pieśń z fantazyi dramatycznej „Zawisza Czarny”* op. 72 nr 1, sł. K. Tetmajera, Warszawa: Meloman (lit. C. Witanowskiego, Krakowskie Przedmieście 2), 1901. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44537, sygn.: 78(0.068) Nosko Z - Pieśń 72/1. Zdjęcie: Marta Walkusz 142
- Fot. 21.** Omówienie utworów muzycznych prezentowanych w numerze jako dodatek nutowy oraz pierwsza strona pierwszego utworu z tegoż dodatku (druk J. Konarzewskiego), „Nowości

- Muzyczne. Dodatek literacki” 1908, nr 2, s. [3], 13, [online] <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/publication?id=43410&tab=3> [dostęp 15.12.2018]. 143
- Fot. 22.** *Przegląd piśmiennictwa i Nuty*, „Kwartalnik Muzyczny” 1911, z. 1, s. 104 [online] <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=118174> [dostęp 15.12.2018]..... 144
- Fot. 23.** A. Gutmann, *Le tourbillon*, galop [brillant op. 37], Warszawa: F. Hösick, [ok. 1880], 13 s. : il. ; 32 cm, (Les Deux Soeurs ; 12). BN, sygn.: Mus.III.80.105, [online], <http://polona.pl/item/39646672> [dostęp 10.12.2018] 148
- Fot. 24.** A. Löschhorn, *Sonate* op. 101, no. 1, 1re partie, Varsovie: L. Polak, cenz. 1882, (Répertoire des Pièces Classiques et Modernes pour Piano Seul, Morceaux Faciles et de Moyenne Difficultés ; 8), [online] <http://polona.pl/item/74775850> [dostęp 8.12.2018]..... 151
- Fot. 25.** O. Fröhlich, *Choix de petites pieces seulement en clé de sol*. Nr. 14, *Marches des enfants*, Varsovie: Gebethner & Wolff (Oboźna 9, lit. C. Witanowski), [1912-1915], 3, [1] s. ; 34 cm, (Choix de Compositions Classiques et Modernes pour Piano. Degré 1 ; 260). BN, sygn.: Mus.III.78.265, [online] <http://polona.pl/item/70314864> [dostęp 8.12.2018]..... 152
- Fot. 26 A, B.** P. Mascagni, *L'amico Fritz*: No. 1, *Romanza Son pochi fiori = Romans o fijołkach* [na sopran i fortepian]. Varsavia ; Moscou: Gebethner e Wolff ; J. Hilckner (Lit. J. Mękarski 40 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz. 1891. 5 s. ; 34 cm. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47524; sygn.: 78(0.068) Masca P - L'amic-Roman (A) ; S. Moniuszko, *Verbum Nobile* [...], sł. J. Chęcińskiego, Warszawa-Kraków: Gebethner i Wolff, [druk po 1919], 7 s. ; 32 cm, Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44420, sygn.: 78(0.068) Moniu S - Verbu/Sta. (B). Zdjęcia. Marta Walkusz..... 155
- Fot. 27 A-G.** Wybrane przykłady nazw i logotypów serii. **A:** seria G.K. Sennewalda „Wesołe Piosenki. Zbiór Śpiewów i Kupletów Wykonywanych w Teatrze Nowości i Innych” ; **B i C:** seria B. Rudzkiego „Z Repertuaru Mandolinisty” ; **D:** seria Księgarni Mazowieckiej „Skrzypek w Salonie. Zbiór Najulubieńszych Melodji na Same Skrzypce” ; **E:** seria M. Arcta „Walce Wyborowe Ułożył na Fortepian E. Waldteufel” ; **F:** seria M. Arcta *Le Jeune Pianiste*” ; **G:** seria Gebethnera i Wolffa „Kłosa z Naszej i Obcej Niwy” 156
- Fot. 28.** J. Massenet, *Thais*, opera w 3 aktach i 7 obrazach, sł. L. Gallet ; [podł. A. France], Warszawa: M. Arct ([druk] M. Arct), [1909], 19 s. ; 13 cm, (Podręcznik dla Miłośników Oper

- ; nr 72). Źródło: BN, sygn.: I 1.469.939 A, [online] <http://polona.pl/item/8854728> [dostęp 10.12.2018] 157
- Fot. 29.** Al. A., *Słowniczek muzyczny*, wyd. 2, Warszawa: nakładem i drukiem M Arcta, 1907, 114 s. ; 14 cm, (Książki dla Wszystkich). Źródło: BG AMuz., nr inw. K 18743, sygn.: 09 - Arc-Sło. Zdjęcie: Marta Walkusz 157
- Fot. 30.** *Katalog nowych książek polskich i nut Księgarni i Składu Nut M. Arcta w Warszawie* [...], Warszawa: Druk Piotra Laskauera i S-ki, Nowy Świat 41, 1906. Źródło: BN, sygn. TD/KA - AA. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 159
- Fot. 31.** *Książki na gwiazdkę i podarki wydawnictwa M. Arcta w Warszawie*, Warszawa: Wydawnictwa M. Arcta (Drukarnia M. Arcta), 1911, s. 52, [online] <https://polona.pl/item/ksiazki-na-gwiazdke-i-podarki-wydawnictwa-m-arcta-w-warszawie,MjIxNTYwNzQ/18/#info:metadata> [dostęp 1.12.2018]..... 159
- Fot. 32.** *Książki na gwiazdkę i podarki wydawnictwa M. Arcta w Warszawie*, Warszawa: Wydawnictwa M. Arcta (Drukarnia M. Arcta), 1911, s. 9, [online] <https://polona.pl/item/ksiazki-na-gwiazdke-i-podarki-wydawnictwa-m-arcta-w-warszawie,MjIxNTYwNzQ/18/#info:metadata> [dostęp 1.12.2018]..... 160
- Fot. 33.** *Katalog wydawnictw M. Arcta. Książki ogólno-kształcące, podręczniki szkolne, książki popularno-naukowe, książki dla wszystkich, książki dla dzieci i młodzieży, wydawnictwa muzyczne*, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut [M. Arcta], [1914], s. 31, [online] <http://polona.pl/item/22156071> [dostęp 1.12.2018]..... 161
- Fot. 34.** *Wydawnictwa pedagogiczno-muzyczne Księgarni i Składu Nut M. Arcta w Warszawie = Catalogue des ouvrages de musique publiés par la Librairie de M. Arct à Varsovie*, Warszawa: Księgarnia i Skład Nut M. Arcta (Drukarnia M. Arcta), [1909], s. 6. Źródło: BN, sygn. TD/KA - AA. Zdjęcie: Marta Walkusz 164
- Fot. 35.** *Na Gwiazdkę 1879. Najnowsze książki dla młodzieży stosowne na podarki wydane nakładem Księgarni i Składu nut Ferdynanda Hösick w Warszawie*, Warszawa: Druk J. Noskowskiego 1879, s. 4, [online] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=349967> [dostęp 1.12.2018]..... 164
- Fot. 36.** *Katalog nowych książek polskich i nut Księgarni i Składu Nut Ignacego Rzepeckiego (dawniej Jana Fiszera)*, wydawnictwa rok XI: czerwiec-lipiec 1914, [Warszawa]: [Księgarnia

- i Skład Nut Ignacego Rzepeckiego (Drukarnia Artystyczna K. Kopytowskiego i S-ki)], [1914], s. 38-40. Źródło: BN, sygn.: TD/KA - RA. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 165
- Fot. 37.** *Katalog dzieł nakładowych i komisowych księgarni M. Borkowskiego*, Warszawa: Księgarnia M. Borkowskiego, 1908 (Warszawa, J. Bruś). BN, sygn.: TD/KA - BA. s. 44 i 47. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 166
- Fot. 38.** S. Moniuszko, *Ośm pieśni na chór męski*, Warszawa: Gebethner i Wolff (Moscou: Grave et imprime chez P. Jurgenson), cenz. 1898, 11 s. ; 26 cm, [online] <http://polona.pl/item/68149933> [dostęp 4.10.2017] 168
- Fot. 39.** Okładka prezentująca religijne dzieła chóralne wydawane w serii „Chwała na Wysokości. Zbiór Kompozycji Kościelnych” publikowanej nakładem F. Hösicka, [w:] R. Zientarski, *Salve Regina*, hymn, na chór 4o głosowy mieszany lub męski, op. 10 nr 1, Warszawa: F. Hösick, [cenz. 1898], 3 s. ; 35 cm (Chwała na Wysokości ; 9), [online] <http://polona.pl/item/39004003> [dostęp 4.10.2017] 169
- Fot. 40.** Przykład serii „Zbiór Ulubionych Śpiewów Ułożonych na Mezzo-Sopran z Ułatwionym Towarzystwem Fortepianu przez Wilhelma Troschel. Artystę Opery” w: G. Verdi, *Traviata: Violetta* [na mezzosopran lub baryton i fortepian]. Warszawa: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff, [ok. 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47562; sygn. 78(0.068) Verdi G - Travi 2/Ger. Zdjęcie: Marta Walkusz 198
- Fot. 41.** Przykład serii Wydawnictwa S. Sadowskiego, w: F. Schubert, *Ostatnia nadzieja = Letzte Hoffnung*, sł. pol. naśladował z poezji Hajoty W. Aleksandrowicz. Warszawa: Wydawnictwo Stanisława Sadowskiego (Lit. Konarzewskiego Nowy Świat 38 w Warszawie), cenz. 1899. (Niezapominajki. Zbiór Śpiewów Swojskich i Obcych Kompozytorów Wybrał Witold Aleksandrowicz, Profesor Śpiewu, B. Artysta Opery ; 4). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47727; sygn. 78(0.068) Schub F – Letzt, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=32838> [dostęp 22.02.2019] 198
- Fot. 42.** Przykład serii „Arion [...]” , – F.W. Kücken, *Serenada Maurytańska*, sł. pol. R. Nowiny, Warszawa: nakładem G. Sennewalda (w Lit. Męgarskiego, Krakowskie Przedmieście 38 w Warszawie), cenz. 1882. (Arion. Zbiór Pieśni, Aryi i Duetów do Śpiewu z Fortepianem Zebranych Staraniem Wilhelma Troschla, B. Artystę Opery, Nauczyciela

Muzyki, [nr] 7). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44355; sygn.: 78(0.068) Kucke FW – Seren, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=33826> [dostęp 22.02.2019]..... 199

Fot. 43. Przykład serii „Dzieła Pośmiertne Wilhelma Troschla” w: W. Troschel, *Czarodziejka*, śpiew, sł. Deotymy, Warszawa: nakład G. Sennewalda (lit. Męgarskiego 40 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz. 1887 [druk przed 1895]. (Dzieła Pośmiertne Wilhelma Troschla ; 10). Znak wyd. G 4588. W. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44592; sygn. 78(0.068) Trosch W – Czaro, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=33987> [dostęp 22.2.2019] 199

Fot. 44. Przykład nazwy serii w zakładzie Kruziński et Lewi oraz stopka adresowa wydawcy w powiększeniu w: M. Moszkowski, *Oczęta = Mädchenaug*, sł. pol. M. Radziszewskiego, Varsovie: chez Kruziński et Lewi (w Lit. Męgarskiego 38 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz. 1883. (Fleurs Melodiques [...] Choisies et Revues par Miecislav de Horbowski, Professeur de Chant ; 8). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44416; sygn. 78(0.068) Moszk M – Oczęta, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=32548> [dostęp 22.2.2019] 200

Fot. 45. Przykład nazwy serii „Repertuar Pani Artôt [...]”, w: L. Denza, *O! Gdybyś mnie kochała! = Si tu m’aimais!*, przekł. M. Radziszewskiego, Warszawa: Hösick, [19?]. (Repertuar Pani Artôt, Adel. i Carol. Patti, Cottonie’go, Faure’a ; No. 19). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 4160; sygn.: 78(0.068) Denza L – Gdyby, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=34127> [dostęp 22.2.2019] 201

Fot. 46. Przykład zapisu nazwy serii wraz z ilustracją – J. Massenet, *Noc w Hiszpanii = Nuit d’Espagne*, tłum. M. Radziszewski, Warszawa: F. Hösick, [ok. 1895]. (Z Albumu Marcelliny Kochańskiej [...]). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44432; sygn.: 78(0.068) Masse J – Nocwh, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=33167> [dostęp 22.2.2019]..... 202

Fot. 47. Przykład serii dla pianistów, w: F. Liszt, *Rapsodie Hongroise No. 2, S.244, pour piano*, Varsovie: chez Ferdinand Hösick (Litografia i Sztucharnia Nut J. Męgarskiego No. 411 Krak. Przedm), [przed 1900]. (Portefeuille du Pianiste. Collection de Pieces Favorites pour Piano ; No. 18). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 33487; sygn.: 78(0.068) Liszt F - Rapso 2, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=31364> [dostęp 23.1.2019]..... 203

Fot. 48. *Sami sobie*, książka zbiorowa na rzecz Warszawskiej Kasy Literackiej, Warszawa: Warszawska Kasa Literacka, 1900 (P. Laskauer i W. Babicki), s. 175: H. Skirmuntt, *Pan*

- Wołodziejowski*, akt. III, *Piosnka żołnierza (za sung)*. Źródło: BG PAN, sygn. I 64867, [online] <http://www.polona.pl/dlibra/doccontent2?id=2238> [dostęp 22.2.2019].....207
- Fot. 49.** *O rannym żołnierzu. Ulotne pismo zbiorowe* pod redakcją S. Dzikowskiego, Warszawa: klisze i druk Zakładów Graficznych B. Wierzbicki i S-ka, Chmielna 61, 12 maja 1917, 16 s. ; 31 cm. Na s. 12-13 nuty: S. Malinowski, *Spokojnie nam tu, spokojnie* op. 11, sł. F. Gwiżdż, faksymile rękopisu. Źródło: BG PAN, sygn. I 92257, [online] <http://polona.pl/item/18614239> [dostęp, 3.1.2018]207
- Fot. 50.** J.A. Świącicki, *Historia literatury arabskiej z ilustracjami*, s. 399, przykład nutowy. Źródło: BG PAN, sygn. I 150992, [online] <http://cyfrowa.chbp.chelm.pl/dlibra/doccontent?id=11397&dirids=18> [dostęp 5.1.2018]209
- Fot. 51.** J.A. Świącicki, *Historia literatury arabskiej z ilustracjami*, Warszawa: Redakcja i Administracja [Biblioteki Dzieł Wyborowych] (drukarnia A.T. Jezierskiego, Nowy Świat 47), cenz. 14 Iûlâ 1901 g. (Historia literatury powszechnej w monografiach z ilustracjami [...] ; T. 3). Źródło: ZS BUG: 099026/3 ; 0168669/3. BHum: I 505828/3 ; I 102158/3. Zdjęcie: Marta Walkusz.....210
- Fot. 52.** J.A. Świącicki, *Historia literatury arabskiej z ilustracjami*, Warszawa: Redakcja i Administracja [Biblioteki Dzieł Wyborowych] (drukarnia A.T. Jezierskiego, Nowy Świat 47), cenz. 14 Iûlâ 1901 g. (Historia literatury powszechnej w monografiach z ilustracjami [...] ; T. 3). Źródło: WiMBP 28, sygn. Mag. 111792 ; Mag. 74693 ; Mag. 5912/ III. Zdjęcie: Marta Walkusz.....211
- Fot. 53.** Prawdopodobnie inicjały autora zapisu nutowego w: *Ballada o pchle*, dz. cyt. Zdjęcie: Marta Walkusz.....224
- Fot. 54.** Nalepka „Introligatornia i Linijowanie Papieru L. Miernickiego, Elektoralna 10” , 20x17 mm w: F. Chopin, *Oeuvres pour le Piano*, vol. 1 de Frédéric Chopin, Varsovie: Gebethner et Wolff, [1877]. 217 s. ; 27 cm. Nouvelle edition en six volume. Znak wyd. G 816 W. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 31134; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Oeuvr 1. Zdjęcie: Marta Walkusz224
- Fot. 55.** Okładki trzech tomów dzieł F. Chopin, *Oeuvres pour le Piano*, vol. 1-3..., Varsovie: Gebethner et Wolff, [1877]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N31134-6; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Oeuvr 1-3. Zdjęcie: Marta Walkusz225

- Fot. 56.** Podpis Zofii Kwapiszewskiej w: J. Kleczyński, *Słownik wyrazów używanych w muzyce*, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. W.L. Anczyca i Sp w Krakowie pod zarz. J. Gadowskiego), 1893. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 18814; sygn. 09 - Kle-Sło. Zdjęcie: Marta Walkusz 243
- Fot. 57.** Podpis „Sterczyński Ignacy, Poznań” w: E.F. Richter, *Zasady harmonji* [...] Dyrektora Muzyki Uniwersyteckiej, organistę Kościoła Ś. Piotra i nauczyciela Konserwatorium Lipskiego [...], Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa, filia w Lublinie (Litografia C.G. Rödera w Lipsku), [druk po 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 27014; sygn. 09 - Ric-Zas. Zdjęcie: Marta Walkusz 243
- Fot. 58.** Podpis „Cz. Kafarowski”? w: H. Makowski, I. Pilecki, *Zasady harmonii*, Warszawa: w litografii I. Plewińskiego ulica Damiłowiczowska, No.7, [przed 1898]. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 18507; sygn. 09 - Mak-Zas. Zdjęcie: Marta Walkusz 244
- Fot. 59.** Wpisy M. Gołębiewskiego, w: Z. Noskowski, M. Zawirski, *Wykład praktyczny harmonji jako kurs przygotowawczy do nauki kontrapunktu* opracowali [...] profesorowie Instytutu Muzycznego w Warszawie. Wyd. 2, Warszawa: Nakładem i drukiem M. Arcta, 1909. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 24948; sygn. 09 - Nos-Wyk. Zdjęcie: Marta Walkusz 244
- Fot. 60.** Wpisy M. Gołębiewskiego w: M.M. Biernacki, *Zasady muzyki* przyjęte i zalecone przez Instytut Muzyczny w Warszawie [...]. Wyd. 3 przejrz. i uzup. Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. W.L. Anczyca i Spółki), [1911]. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 24949; sygn. 09 - Bie-Zas. Zdjęcie: Marta Walkusz 245
- Fot. 61.** Podpis „Poznań d. 27.9.02. Władysław Marcinkowski” w: C. Mendes, *Ryszard Wagner i jego dramaty muzyczne*, streścił A. Lange. Warszawa: Nakładem i drukiem M. Arcta, 1902. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 20297; sygn. 09 - Men-Rys. Zdjęcie: Marta Walkusz 246
- Fot. 62.** Podpis P. Kończanki w: Z. Gloger, *Rok polski w życiu, tradycji i pieśni* [...] z czterdziestu rycinami, Warszawa: Księgarnia Gebethnera i Wolffa, Kraków: G. Gebethner i Sp. (Kraków: druk W.L. Anczyca i Spółki), [po 1900]. Źródło: BG PAN, sygn. III 214840. Zdjęcie: Marta Walkusz 247
- Fot. 63.** Pieczęć Zofii Kwapiszewskiej w: J. Kleczyński, *Słownik wyrazów używanych w muzyce*, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. W.L. Anczyca i Sp w Krakowie pod zarz. J.

- Gadowskiego), 1893. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 18814; sygn. 09 - Kle-Sło. Zdjęcie: Marta Walkusz.....247
- Fot. 64.** Pieczęć „Doc. Waclaw Kmicic-Mieleszyński” w: M. Zawirski, *Nauka harmonii w streszczeniu z przykładami*, Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta (Nakładem i drukiem M. Arcta), 1904. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 17461; sygn. 09 - Zaw-Nau. Zdjęcie: Marta Walkusz248
- Fot. 65.** Pieczęć „Dr Adam Bocheński” w: J.A. Święcicki, *Historia literatury arabskiej z ilustracjami*, Warszawa: Redakcja i Administracja [Biblioteki Dzieł Wyborowych] (drukarnia A.T. Jezierskiego, Nowy Świat 47), cenz. 14 Iulâ 1901 g., (Historia literatury powszechnej w monografiach z ilustracjami [...] T. 3), 415 s ; 20 cm. Źródło: WiMBP 28, sygn. Mag. 111792. Zdjęcie: Marta Walkusz.....248
- Fot. 66 A-F.** Różne wpisy i znaki własnościowe w: F. Hausegger, *Muzyka jako wyraz*, przekł. A. Chybiński, J.W. Reiss, Warszawa: Przegląd Muzyczny (Drukarnia T. Jankowskiego, Wspólna 54, tel. 256-97), 1914. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 23417; sygn. 09 - Hau-Muz. Zdjęcie: Marta Walkusz.....250
- Fot. 67.** „Ex Libris Andrzeja Bukowskiego” w: A. Sonnenfeld, *Król reporterów, operetka w pięciu obrazach*, oryginalnie napisana przez I. Oracza, muzyka A. Sonnenfelda. (Z dodaniem sprawozdań o tejże sztuce), Warszawa: druk. M. Ziemkiewicza i W. Noakowskiego, Krakowskie Przedmieście N. 15, 1881. Źródło: BG PAN, sygn. I 150992. Zdjęcie: Marta Walkusz250
- Fot. 68.** „Ex Libris Celine Markowskiej” w: E.F. Richter, *Zasady harmonji [...] z trzeciego wydania przełożył i dodaniem teorii harmonicznego Weitzmana oraz chorałów polskich uzupełnił J. Karłowicz, dzieło przyjęte przez Instytut Muzyczny Warszawski*, Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa, filia w Lublinie (Litografia C.G. Rödera w Lipsku), [druk po 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. K 27014; sygn. 09 - Ric-Zas. Zdjęcie: Marta Walkusz .251
- Fot. 69.** „Inclinata resurget, Ex Libris, Prof. dr J. Staszewski” w: J.A. Święcicki, *Historia literatury arabskiej z ilustracjami*, Warszawa: Redakcja i Administracja [Biblioteki Dzieł Wyborowych] (drukarnia A.T. Jezierskiego, Nowy Świat 47), cenz. 14 Iulâ 1901 g. (Historia literatury powszechnej w monografiach z ilustracjami [...] ; T. 3). Źródło: BHum UG: sygn. I 102158/3. Zdjęcie: Marta Walkusz251

- Fot. 70.** Proweniencje K. Czekotowskiego. Źródło: BG AMuz., nr inw. kolejno: N 44514, N 44513. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 254
- Fot. 71.** Notatka „Śpiewał z orkiestrą symfoniczną w Ankarze Kazimierz Czekotowski. [...] Ankara 1935 r.” w: G. Bizet, *Carmen: kuplety Toreadora Escamillo z II aktu opery* [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. W. Grosse a Moscou Mylnicoff per prop. maison), [ok. 1890]. 9 s. ; 32 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 2). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44370 ; N 39675; sygn.: 78(0.068) Bizet G – Carme KT, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=30740> [dostęp 22.2.2019]..... 254
- Fot. 72.** Dedykacja „Prof. Kazimierzowi Czekotowskiemu W.wa 29. I. 59 [podpis nieczytelny]” w: Z. Noskowski, *Noc = Notte* op. 69 nr 2 [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Towarzystwo Akcyjne S. Orgelbranda i Synów), [ok. 1900]. 5 s. ; 34 cm. (Lira ; 180). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44542; sygn. 78(0.068) Nosko Z - Pieśń 69/1, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=31328> [dostęp 22.2.2019]..... 254
- Fot. 73.** Odręczna notatka K. Czekotowskiego „Tekst turecki śpiewany w Ankarze przez Kazimierza Czekotowskiego” w: E.H. Grieg, *Ja kocham cię = Je t’aime* [na głos i fortepian], tłum.: M. Radziszewski, Warszawa: Gebethner i Wolff (Zakłady Graficzne Wierzbicki i S-ka), [po 1912?]. 5 s. ; 34 cm. (Śpiewy Polskie z Towarzyszeniem Fortepianu. Cztery Ulubione Pieśni Śpiewane przez Alicję Barbi ; 3). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44283; sygn.: 78(0.068) Grieg E – Jetai, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=33519> [dostęp 22.2.2019]..... 255
- Fot. 74.** Pieczętka i wpis „Marja Bojar-Przemieniecka 1933 r.” w: L. Różycki, *Jasna Lednica = Helle Eisberge* op. 19 c [na śpiew i fortepian], sł. pol. St. Wyspiańskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [1912-1915]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44310; sygn. 78(0.068) Rózy L - Pieśń 19c. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 256
- Fot. 75.** Pieczętka i wpis „Maryli Preobrażeńskej Kcz[ekotowski?]” w: S. Moniuszko, *Halka*, Recitativo, Cavatina, Recitativo i Cantilena [na sopran i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [po 1908]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44511; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka 4/Hal, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=51130> [dostęp 22.2.2019] 257

- Fot. 76.** Wpis „Marji Jarzębowskiej” w: P. Mascagni, *Kocha... nie kocha = M’ama... non m’ama* [na głos i fortepian], sł. pol.: Z. Vieweger, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [ok. 1894]. 5 s. ; 34 cm. (Lira ; 66). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44490; sygn.: 78(0.068) Masca P - M’aman. Zdjęcie: Marta Walkusz.....257
- Fot. 77.** Wpis „M. Jarzębowskiej. 1928 r.” w: S. Moniuszko, *Halka: Pieśń Halki* z I aktu opery [na sopran z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [po 1908]. 3 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 60). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44506; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka 1/Hal. Zdjęcie: Marta Walkusz.....258
- Fot. 78.** Pieczętka „Wanda Mirowska” w: P. Maszyński, *Noc letnia*, pieśń op. 45 [na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu], sł. W. Korotyńskiego, Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff (Lit. i Sztych. nut J. Męcarski ul. Aleksandrja No. 17 w Warszawa), cenz. 1901. 5 s. ; 34 cm. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44324; sygn.: 78(0.068) Maszy P - Pieśń 45. Zdjęcie: Marta Walkusz.....258
- Fot. 79.** Wpis „Gertruda Limke” w: A. Ponchielli, *Gioconda: Duet Giocondy i Laury* (akt 2), śpiew z tow. fortepianu, Warszawa: Echo Muzycz. Teatral. i Artystycz. (w lit. Męcarskiego 38 Krak. Przed. w Warszawie), cenz. 1885. 5 s. ; 33 cm. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44593; sygn. 78(0.068) Ponch A - Gioco/d. Zdjęcie: Marta Walkusz258
- Fot. 80.** Wpis „Koralkowski” w: L. Denza, *Cudne oczy = Occhi turchini* [na głos i fortepian], sł. pol. W. Rapackiego (syna), Warszawa: B. Rudzki, [19?]. 7 s. ; 30 cm. (Pod Włoskim Niebem ; No. 4). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44516; sygn.: 78(0.068) Denza L – Occhi. Zdjęcie: Marta Walkusz259
- Fot. 81.** Dwa przykłady pieczętek M. Kaszyca w: I. Kossobudzki, *Z łąk i pól: Na fujarce*, pieśń [na głos i fortepian] do słów M. Konopnickiej, Warszawa: Gustaw Sennewald (litografowane faksymile autografu), [1885-1895]. [3] s. ; 35 cm.. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44387; sygn.: 78(0.068) Kosso I – Złaki. Zdjęcie: Marta Walkusz259
- Fot. 82.** Dwa znaki własnościowe H. Mickiewiczówny na stronie tytułowej verso w: S. Moniuszko, *Halka opera w czterech aktach*, partytura fortepianowa ze śpiewem, sł. W. Wolskiego. Wyd. nowe, przejrz. i popr., Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff, [po 1908].

- Źródło: BG AMuz., nr inw. N 45924; sygn. 78(0.068) Moniu S – Halka, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=31262> [dostęp 22.2.2019] 261
- Fot. 83.** Wpisy „Ada Sari” w: J. Abłamowicz, *3 pieśni z towarzyszeniem fortepianu*: Nr 1a oraz 2, Warszawa: nakład i własność nakładców Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski Oboźna 9 w Warszawie), [po 1907]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 46222 ; sygn.: 78(0.068) Abłam J – 3 Pieśń/1a oraz nr inw. N 46221 ; sygn.: 78(0.068) Abłam J – 3 Pieśń/2. Zdjęcie: Marta Walkusz 261
- Fot. 84.** Autograf Jerzego de Larzac w: R. Wagner, *Śpiewacy norymberscy = I maestri cantori di Norimberga: Pieśń Waltera* [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. W. Grosse à Moscou Miljnicoff per prop. Maisen), cenz. 1893. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47731; sygn. 78(0.068) Wagne R - Śpiew/Wal. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 262
- Fot. 85.** Wpisy „J. de Larzac” i „M. Sileński” w: G. Verdi, *Ernani, scena e romanza, arija w grobach*, [na głos i fortepian], sł. F. Piave, Warszawa: Gebethner i Wolff, [ok. 1905]. 5 s. ; 30 cm. (Opera w Salonie.Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 142). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47528; sygn. 78(0.068) Verdi G – Ernan, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=33513> [dostęp 22.2.2019] 262
- Fot. 86.** Notatka M. Bieleckiej na stronie tytułowej recto Moniuszko, w: *Halka opera w czterech aktach*, partytura fortepianowa ze śpiewem, sł. W. Wolskiego. Wyd. nowe, przejrz. i popr., Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff, [po 1908]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 45924; sygn. 78(0.068) Moniu S – Halka. Zdjęcie: PBC 263
- Fot. 87.** Pieczętka M. Nałęcz-Grąbczewskiego w: F. Filippi: *Czemu? = Per che?* przekł. J. Chęcińskiego, [Warszawa:] F. Hösic (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9 w Warszawie), [po 1907]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47564; sygn.: 78(0.068) Filip F-Czemu. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 263
- Fot. 88.** Pieczętka „Stanisław Dąbrowski prof. Państw. Szkoły Muzycznej w Warszawie” w: G. Verdi, *Traviata: Violetta* [na mezzosopran lub baryton i fortepian], Warszawa: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff, [ok. 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47562; sygn. 78(0.068) Verdi G - Travi 2/Ger. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 264

- Fot. 89.** Odręczny wpis „Maryny Wieczorkówny” w: M. Moszkowski, *Étude G–dur* op. 18 no. 3 pour piano rev. R. Strobl, Varsovie: Gebethner & Wolff, [ok. 1905]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 48494; sygn. 78(0.068) Moszk M - Etiud 18/3. Zdjęcie: Marta Walkusz 265
- Fot. 90.** Odręczny wpis „M. Z. Śliwiński” w: Z. Stojowski, *Caprice oriental* op. 10 no. 2, pour Piano, Varsovie: Gebethner & Wolff, cenz. 1903. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47167; sygn. 78(0.068) Stoj Z – Capri. Zdjęcie: Marta Walkusz 265
- Fot. 91. A, B.** Odręczny podpis „Heising” (A) oraz pieczęć „Roman Heising Poznań, ul. Peplińskich 12” (B) w: E. Pankiewicz, *Sześć pieśni weselnych ludowych polskich, w formie suity* na dwa głosy żeńskie (albo chór żeński) i fortepian na cztery ręce, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1912-1915]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 27606; sygn. 78(0.068) Panki E - 6 Pieśń 18. Nuty zostały przekazane przez Heisinga w 1975 roku. Zdjęcie: Marta Walkusz 267
- Fot. 92.** Odręczny podpis „Helena Kochlicka” w: A. Sartorio, *Menuet-caprice* op. 15 pour piano, rev. R. Strobl, Varsovie: Gebethner & Wolff (Etablissements Graphiques, B. Wierzbicki & Co. Varsovie), [ok. 1898]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 39647; sygn. 78(0.068) Sarto A - Menue. Zdjęcie: Marta Walkusz 268
- Fot. 93.** Podpis „L. Stachowski” w: G. Palloni, *Smutna historia = Storia mesta*, melodia [na głos średni] z towarzyszeniem fortepianu, Warszawa: Nakład F. Hösiccka (Stich und Druck C.G. Röder, G.m.b.H., Leipzig), [1880-1889]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 43537; sygn. 78(0.068) Pallo G – Smutn. Zdjęcie: Marta Walkusz 269
- Fot. 94.** Podpis „Lech Stachowski, Oliwa, ul. Liczmańskiego 3” w: J.K. Gall, *Dziewczę z buzią jak malina* op. 1 nr 3, śpiew z towarzyszeniem fortepianu [...], układ na fortepian przez F. Spindlera op. 344, sł. H. Heine ; tł. pol.: M. Gawalewicz, Warszawa: nakład i własność Gebethnera i Wolffa (w Lit. Mękarskiego , Krakowskie Przedmieście 40), cenz. 1892. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44306; sygn.: 78(0.068) Gall J – Dziew 1/3. Zdjęcie: Marta Walkusz 269
- Fot. 95.** Proweniencje J.M. Michalaka, W. Sadowskiego i I. Krówczyńskiej w: S. Moniuszko, *Halka*, opera w czterech aktach [...], partytura fortepianowa ze śpiewem, sł. W. Wolski. Wyd. nowe, przejrz. i popr., Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff (Pospieszna Lit. i Sztuch. Nut J. Mękarskiego N 17 Aleksandra w Warszawie), cenz. 1904. Źródło: BG PAN, sygn. III 249893. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 270

- Fot. 96.** Pieczęta „Z Księgozbioru Jerzego M. Michalaka, Gdańsk” w: S. Moniuszko, *Halka*, opera w czterech aktach, partytura fortepianowa ze śpiewem, tekst polsko-włoski, sł. W. Wolskiego, wydanie nowe przejrane i poprawione wg autentycznych wskazówek autora przez Henryka Waghaltera, Warszawa: Nakład i własność Gebethnera i Wolffa (Litograf. i Sztuch. Nut J. Konarzewski, Warszawa), [po 1908]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 51817; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 270
- Fot. 97.** Wpis „Mgr. Maria Juszkiewicz-Szczeblewska” w: A. Löschorh, *2 Petits morceaux*, Nr. 1: *Le soir*, Nr. 2: *Bonne humeur* [pour piano a 4 mains], Varsovie: Gebethner & Wolff, [ok. 1900]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 51995; sygn.: 78(0.068) Losch A - 2 utwor. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 271
- Fot. 98.** Podpis „Wł. Gibczyńska St.” w: A. Wroński, *Tęsknota*, piosenka z tow. fortepianu op. 149, sł. N. N., Warszawa: Gebethner & Wolff (Lit. Mękarski, Krakowskie Przedmieście 40 w Warszawie), cenz. 1899. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 41630; sygn. 78(0.068) Wrońs A - Tęskn. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 271
- Fot. 99.** Wpis „Tola Ch:” w: S. Moniuszko, *Château mystérieux (Straszny dwór)*, opéra de...: Mazur z opery Straszny dwór pour piano à quatre mains, Varsovie: chez Gebethner & Wolff (Nakład i własność Gebethnera i Wolffa), [ok. 1890], 15, [1] s. ; 32 cm, znak wyd.: G 845 W. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 57121 (adligat); sygn.: 78(0.068) Rzepk A - Remin. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 272
- Fot. 100.** Wpis „Janina Stołółowiczówna [...]” w: H. van Gael, *La voix du coeur, romance sans paroles* op. 51, Varsovie: Gebethner & Wolff, [1912-1915]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 57141; sygn.: 78(0.068) Gael H - Lavoï. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 272
- Fot. 101.** Odręczny podpis „Jad. Krzyżanowskiej” w: E.H. Grieg, *Śmierć Azy = (La mort d’Ase)* op. 46 no. 2, Warszawa: B. Rudzki (W-wa, Nowy Świat 47, Lit. J.F. Konarzewski i I. Mękarski), [ok. 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 57140; sygn.: 78(0.068) Grieg E – Śmier. Zdjęcie: Marta Walkusz 273
- Fot. 102.** Odręczny podpis „Belina-Skupiewski” w: S. Moniuszko, *Halka*, opera w czterech aktach, partytura fortepianowa ze śpiewem, sł. W. Wolski; oprac. wg autentycznych wskazówek autora przez H. Waghaltera. Wyd. nowe, przejr. i popr., Warszawa: Gebethner i

- Wolff, [po 1908]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 32049; sygn. 78(0.068) Moniu S – Halka. Zdjęcie: Marta Walkusz.....274
- Fot. 103.** Notatka Haliny Peszko-Kusiewicz w: M. Moszkowski, *Oczęta = Mädchenaug*, sł. pol. M. Radziszewskiego [na głos i fortepian], Varsovie: Kruziński et Lewi (w Lit. Mękarskiego 38 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz. 1883. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 44416; sygn. 78(0.068) Moszk M - Oczęt. Zdjęcie: Marta Walkusz274
- Fot. 104.** Pieczętka „H. Czarnekowa” w: I.E. Kalman, *Księżna czardaszka*, walc D-dur na fortepian, Warszawa: Jerzy Dunin Borkowski [sgł. w Księgarni, Świętokrzyska 18], [po 1917]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 40715; sygn.: 78(0.068) Kalma IE – Księż-w. Zdjęcie: Marta Walkusz.....275
- Fot. 105 A, B.** Podpis „Celina Markowska” (A) oraz pieczętka Instytutu Muzycznego w Sopocie (B) w: S. Moniuszko, *Znasz-li ten kraj? = Connais-tu le pays?*, ułożył na fortepian H. Melcer. Wyd. 3, Warszawa: Towarzystwo Muzyczne w Warszawie – Sekcja im S. Moniuszki ; sgł. Gebethner i Wolff (M. R. Co. Leipzig ; Oscar Brandstetter, Leipzig), [po 1908]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 645; sygn. 78(0.068) Moniu S - Znasz. Zdjęcie: Marta Walkusz276
- Fot. 106.** Podpis „Celina Markowska” i skreślony wpis „Jerzego Mincera” w: A. Michałowski, *Prélude a-moll op. 14 pour le piano*, Varsovie: Gebethner et Wolff (Lit. J.F. Konarzewski i J. Mękarski, Nowy-Świat 47, w Warszawie), cenz. 1917. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 35590; sygn.: 78(0.068) Micha A - Prelu a. Zdjęcie: Marta Walkusz276
- Fot. 107 A, B.** Pieczętka K. Górczyńskiego (A) i Karola Larischa (B) (unieważnione przez BG AMuz. pieczęcią „Skasowano”) w: J. Grabowski, *Msza Es-dur op. 4 na chór czterogłosowy z organem!/*, Warszawa: Nakład Maurycego Orgelbranda (w Lit. Mękarskiego, Krakowskie Przedmieście 38), cenz. 1876. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 35701; sygn.: 78(0.068) Grabo J – Msza Es. Zdjęcie: Marta Walkusz.....277
- Fot. 108.** Sygnatura „Lewińska” wykonana atramentem w: Z. Noskowski, *Polonaise élégiaque (W starym dworku)* op. 22 nr 3 [pour piano], Warszawa: Leon Idzikowski (Lit. C. Witanowski, Warecka 7), cop. 1913. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 36285; sygn. 78(0.068) Nosko Z - Polon 22/3. Zdjęcie: Marta Walkusz.....278

- Fot. 109.** Proweniencje F. Rybickiego w: I.F. Dobrzyński, *Święty Boże = (Sancte Deus)*, Suplikacje na 4 głosy mieszane z orkiestrą (symfoniczną lub smyczkową) lub z organami albo fortepianem, Warszawa: Gebethner i Wolff, [po 1913]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 35357; sygn.: 78(0.068) Dobrz IF - Święt. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 279
- Fot. 110.** Wpisy „Aniela Sieradzka” i „własność Kingi Bródkównej w: I. Kossobudzki, *Stach* op. 2 [pieśń na głos wysoki z towarzyszeniem fortepianu], sł. Or-Ot'a, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. J.Mękarskiego, Nowy Świat 47 w Warszawie), [1905-1907]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 41864; sygn.: 78(0.068) Kosso I - Stach. Zdjęcie: Marta Walkusz... 280
- Fot. 111.** Wpis „Kazimiery [Lantman?] ucz. Konserwatorium 1910 r.” w: C. Czerny, *Choix d'études* op. 740: *L'art de délier les doigts = Wyrobienie sprawności palcowej = Kunst der Fingerfertigkeit*. Z. 2 [pour piano], wybrał, przejrzał i opalcował Ludwik Urstein; Zalecony przez Radę Pedagogiczną Instytutu Muzycznego Warszawskiego, Varsovie: Arct M., [1910]. 31 s.; 34 cm. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 10923; sygn.: 78(0.068) Czern C – Choix 2. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 280
- Fot. 112.** Odręczny wpis „Dar Autora Rzym 1947” w: Z. Singer, *Méthode pour Hautbois Théorique et Pratique : ... l'usage des joueurs avancés pour le développement artistique en VI parties*, [1], op. 12., Varsovie: Gebethner & Wolff; Berlin, Albert Stahl, [ok. 1912]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 4282; N 5062; sygn. 78(0.068) Singe S - Metho 1. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 281
- Fot. 113.** Wpis „Lilly [nazwisko nieczytelne]” w: A. Ferretto, *Płatki śniegu = Fiocchi di Neve* [pieśń] z repertuaru Tadeusza Leliwy [na głos wysoki z towarzyszeniem fortepianu], sł. pol. I. Ziółkowskiego; sł. włoskie A. Bignotti, Warszawa: Michał Arct (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9), [po 1907]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47729; sygn.: 78(0.068) Ferre A-Płatk. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 282
- Fot. 114.** Wpis „Irena Englertówna” w: J. Lechner: *Da Tauba = Gołąbek* für eine Singstimme mit Pianoforte Begleitung, Gedicht von Ullmayer; sł. pol. C. Danielewskiego, Leipzig: Cranz AuG.; Warschau: Gebethner & Wolff, [po 1910]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47605; sygn.: 78(0.068) Lechn J – Tauba. Zdjęcie: Marta Walkusz..... 282
- Fot. 115.** Wpis „Janina Reint [...]” w: S. Kazuro, *3 pieśni*, [nr] 1: *Zasypiam codzień z pieśnią* na 1 głos z towarzyszeniem fortepianu, sł. J. Jankowskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff,

- [1917]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47607; sygn.: 78(0.068) Kazur S - 3 pieśń/1. Zdjęcie: Marta Walkusz.....282
- Fot. 116.** Wpis „Halusi i Baški” w: F. Schubert: *Serenada = Serenade* DV 957/4 [na głos z towarzyszeniem fortepianu], sł. z franc. przeł. J. Chęciński, Warszawa: F. Hösick (Zakł. Graf. B.Wierzbicki i S-ka), [1890-1905]. Źródło: BG AMuz., nr inw. N 47630; sygn. 78(0.068) Schub F – Seren. Zdjęcie: Marta Walkusz283
- Fot. 117.** Wpisy „Do Dzieci Marji” ; „Jego Filsik”? ; „Kraków, d: 5. V. [1]921” w: F. Schubert, *Zdrowaś Marya = Modlitwa matki* D:839 na głos wysoki z tow. fortepianu, przeł. z niem.: J. Chęciński; sł. franc.: P. Bélanger, Warszawa: F. Hösick, [ok. 1890]. 9 s. ; 33 cm. (Chwała na Wysokości, Zbiór Kompozycji Kościelnych ; No. 21). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 33007; sygn. 78(0.068) Schub F – Avema. Zdjęcie: Marta Walkusz.....283
- Fot. 118.** Wpis “Nowińskiej” w: D.F. Auber, *Muette de Portici: Uwertura*, Varsovie: F. Hösick, rue des Sénateurs No. 496, [przed 1910]. Wyciąg fortepianowy (19 s.) ; 32 cm. (Ouvertures Favorites pour Piano a 2 Mains, a 4 Mains). Źródło: BG AMuz., nr inw. N 53236 ; sygn.: 78(0.068) Auber F – Muett. Zdjęcie: Marta Walkusz284
- Fot. 119.** Wpis „Głuszkowski” w: I. Kossobudzki, *Stach = Mädchensklage*, [pieśń] na głos [wysoki] z towarzyszeniem fortepianu, sł. Or–Ot’a ; Deutsch von G. Guranowski, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1908-1912]. 5 s.; 33 cm. (Chabry, Zbiór Śpiewów Polskich Kompozytorów ; 65). Zdjęcie: Marta Walkusz284

Indeks osób i firm związanych z produkcją warszawskich druków muzycznych w latach 1875-1918

A

Aichele & Bachmann (Berlin) 92
Albert-Frankenthal (Frankenthal) 92
Altenberg, Hermann
Księgarnia Hermanna Altenberga (Lwów) 50
Ambroziewicz, Piotr 80
Drukarnia Piotra Ambroziewicza 80, 81, 102,
124, 127, 128, 143, 295, 299, 300, 308
Anczyc, Władysław Ludwik
Drukarnia Władysława Ludwika Anczyca i
Spółki 45, 46, 49, 58, 124, 161, 192, 193,
205, 208, 209, 210, 213, 215, 219, 225, 243,
245, 247, 310, 374
Arct, Michał 104, 111, 193, 212, 214, 225, 321
Drukarnia Michała Arcta 53, 125, 126, 157, 159,
160, 162, 164, 192, 193, 208, 213, 214, 244,
246, 310, 311, 312, 367, 369, 370, 374
Księgarnia Michała Arcta 111, 126, 159, 160,
161, 162, 164, 231, 306, 307, 309, 310, 311,
312, 370
Wydawnictwo Michała Arcta 40, 45, 46, 47, 48,
49, 53, 54, 73, 90, 102, 107, 111, 133, 134,
143, 147, 149, 153, 156, 157, 159, 160, 161,
162, 166, 192, 193, 199, 208, 212, 213, 214,
216, 218, 222, 223, 226, 230, 231, 233, 238,
248, 261, 281, 282, 294, 298, 299, 300, 301,
307, 310, 311, 351, 367, 369, 370, 375, 382
Arct, Michał (bratanek) 111
Arct, Stanisław Jan 111, 345
Arct, Stanisław Samuel 107, 111, 332, 333
Arct, Zygmunt 110, 111, 231

B

Babicki, Władysław 89
Banarski, Władysław 68, 94, 115, 116, 134, 301,
305, 358
Barwicki, Kazimierz Tomasz 236
Belâev, Mitrofan Petrovič 62
Berger, Józef 214
Drukarnia Józefa Bergera 102, 103, 205, 213
Biliński, Ludwik 89, 103
Borkowski, Maksymilian 108, 117, 345
Księgarnia Borkowski i Karpowicz 108, 117
Sgł. M. Borkowski 108, 117, 126, 134, 165, 166,
294, 296, 298, 307, 371
Bote & Bock (Berlin) 62
Brandstetter, Oscar

Oscar Brandstetter Verlag (Lipsk) 124, 219, 220,
230, 231, 276, 381

Breitkopf & Härtel (Lipsk) 58
Breitkopf, Bernhard Christoph 51
Bruś, Józef
Drukarnia J. Brusia i S-ki 127, 166, 307, 371

C

Centnerszwer, Gabriel 90
Księgarnia Centnerszwer i Ska 107, 118, 127,
131, 163, 300, 304, 305, 307, 308, 309
Chmielewski, Franciszek 93
Chmielewski, S. 82
S. Chmielewski i Spółka 83, 296, 298
Zakład Drukarski S. Chmielewskiego 82, 102
Chodźc, M.
Litografia M. Chodźc 221
Cotty, Jan 86, 101, 161, 306, 318, 325
Drukarnia i Litografia Jana Cotty w Warszawie
59, 86, 87, 124, 125, 127, 146, 163, 203, 219,
221, 222, 231, 234, 256, 257, 258, 294, 301,
303, 308, 376, 377
Drukarnia Jana Cotty 86, 102, 128, 165, 308,
317, 318
Drukarnia Teatrów Warszawskich Jana Cotty 86
Cybulski, Izidor Józef 44
Cywiński, W.
Drukarnia W. Cywińskiego 123, 127
Czerwiński, Franciszek Hieronim 115

D

Decker, W.
Drukarnia W. Deckera (Poznań) 332
Drukarnia Banku Polskiego 92
Drukarnia Braci Jeżyńskich 161, 205, 213, 307
Drukarnia i Litografia B.A. Bukaty w Warszawie
219, 222
Drukarnia Ludwika Bilińskiego i Wacława
Maślankiewicza 50, 89, 127, 163, 219, 222, 229,
238, 261, 296, 308, 309, 310
Drukarnia O. Romm 81, 293
Drukarnia Społeczna Stowarzyszenia Robotników
Chrześcijańskich 83, 84, 103, 195, 219, 220,
222, 232, 237, 297, 317
Drukarnia *Wiek* 43, 165
Drzewiecki, K. 84
Sztyncharnia K. Drzewiecki 83, 84, 102, 120,
125, 195, 219, 220, 223, 231, 232, 237, 294,
296, 297

Dubowski, Adam Grzegorz 108, 110, 115, 116, 117, 355
 Księgarnia Adama Grzegorza Dubowskiego (jako nakładowa) 116, 130, 295, 303
 Księgarnia nakładowa Adama Grzegorza Dubowskiego 108, 127
 Dubowski, Marian Joachim 110, 115, 116
 Dunin-Borkowski, Jerzy 120, 332
 Drukarnia Jerzy Dunin-Borkowski 120
 Jerzy Dunin-Borkowski 106, 120, 217, 275, 302, 381
 Księgarnia Jerzy Dunin-Borkowski 120, 132
 Spółka Wydawnicza Nut 120, 125, 132, 304
 Durand Schoenewerk et Cie 62
 Durand, Auguste
 A. Durand & Fils (Paryż) 62
 Dzwonkowski, Adam 96, 357

E

Eberle, Joseph 222
 Drukarnia Josepha Eberlego (Wiedeń) 221, 222
 Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne (jako nakładca) 49, 107, 216, 217, 218, 222, 226, 230, 236, 258, 298, 377
 Engelmann, Godefroy II
 Lithographie de Engelmann et Mühlberg (Lipsk) 124, 299

F

Fabijańska, Maria 108
 Fabijański, Stanisław 108, 120, 121, 304, 327
 Księgarnia Stanisława Fabijańskiego 108, 117
 Fajans, Maksymilian 85
 Filipowicz, Józef 102
 Drukarnia Józefa Filipowicza 103, 205, 214
 Fiszer, Jan 81, 90, 95, 108, 210, 212, 214, 215, 225, 346
 Księgarnia Nakładowa Jana Fiszera 81, 84, 108, 117, 125, 128, 132, 147, 150, 163, 192, 205, 208, 212, 213, 294, 295, 301, 304, 308, 310
 Fiszer, Ludwik 113, 336
 Księgarnia i Skład Nut Ludwika Fiszera (Warszawa) 230, 311
 Fiszerowa, Maria 108
 Fleck, Anna 87, 106, 117, 121, 129, 296, 331
 Fleck, Juliusz Volkmar 87, 327, 349
 J.V. Fleck et Co 87
 Litografia J.V. Fleck 87, 102, 296, 299
 Fleck, Otton 87, 99, 102, 114

G

Gabszewiczowa, Anna *zob.* Fleck, Anna
 Gadowski, Jan 192, 209, 210, 213, 219, 243, 247, 374, 375
 Gajewski, R. 110
 Garbrecht, Fredrich Wilhelm
 F.W. Garbrecht's Nachfolger 124
 Gebethner i Wolff 16, 18, 34, 38, 40, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 54, 58, 59, 64, 65, 74, 81, 83, 84, 87, 88, 89, 90, 94, 95, 97, 98, 100, 101, 104, 106, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 117, 124, 126, 128, 129, 131, 132, 134, 135, 144, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 161, 163, 166, 168, 192, 193, 195, 196, 198, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 219, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 241, 243, 245, 247, 251, 254, 255, 256, 257, 258, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 274, 276, 279, 280, 281, 282, 284, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 310, 316, 318, 329, 358, 359, 367, 369, 371, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 419
 Gebethner (rodzina) 28
 Gebethner i Wolff (Księgarnia) 56, 161, 230, 238, 306, 307, 310, 312, 313, 321
 Zakład Sztucharski Gebethnera i Wolffa 124, 126, 128, 219, 223
 Gebethner, Gustaw
 G. Gebethner i Spółka (Kraków) 49, 50, 58, 59, 96, 192, 204, 208, 209, 210, 230, 233, 234, 236, 247, 374
 Gebethner, Gustaw Adolf 71, 76, 106, 111, 112, 233, 335
 Gebethner, Gustaw Wojciech 112
 Gebethner, Jan Robert 106, 112, 335
 Gins, Aleksander Ryszard 81, 82, 324
 Drukarnia Aleksandra Ginsa 80, 81, 82, 102, 160, 214, 293, 294, 297, 309, 311
 Drukarnia Towarzystwa Misjonarzy Angielskich w Warszawie 81
 Gins, Henryk Adolf 81, 102, 320
 Glücksberg, Michał 107, 109, 114, 128, 216, 356
 Wydawnictwo Michała Glücksberga 107, 128
 Głowczewski, Władysław 94, 345
 Litografia Artystyczna Władysław Głowczewski 94, 102, 297, 298, 299, 319
 Goldman, Jakub
 Drukarnia Jakuba Goldmana 127, 163, 307
 Gotz, Marcelli 126, 355
 Litografia Mercelego Gotz 126
 Granowski, Franciszek Juliusz 215
 Grayner *zob.* Greiner i Bauer (Moskwa)

Grąbczewski, Feliks 320
F. Grąbczewski i I. Rzepecki 84
Greiner i Bauer (Moskwa) 64, 357, 360
Grosse W.

Gravé et Imprimerie chez W. Grosse à Moscou
45, 125, 126, 219, 232, 254, 262, 376, 378
Gruszecki, Artur W. 111, 165, 351
Księgarnia i Skład Nut Artura W. Gruszeckiego
107, 117, 165, 308
Gumiński, Feliks 231
Guranowski, Julian 107, 115, 121, 360
Księgarnia Juliana Guranowskiego 107, 117,
125, 132, 147, 165, 212, 214, 301, 312

H

Hainauer, Julius 62
Hellberg, Eduard 51
Heugel, Jacques Léopold 62
Heugel (Paryż) 62
Hilkner, J. 155, 217, 369
Hiż, Tadeusz 106, 113
Hofmeister, Friedrich 114, 217, 322
Hösick, Ferdynand 64, 65, 71, 104, 107, 115, 212,
225, 344
Hösick (rodzina) 28
Księgarnia Ferdynanda Hösicka 107, 160, 161,
162, 164, 215, 233, 309, 311, 337, 370
Wydawnictwo Ferdynanda Hösicka 42, 45, 47,
48, 52, 64, 73, 76, 82, 87, 100, 107, 115, 124,
126, 128, 130, 131, 146, 147, 148, 153, 154,
160, 169, 201, 202, 203, 208, 216, 219, 222,
223, 226, 227, 230, 231, 238, 263, 269, 283,
284, 293, 295, 297, 299, 303, 304, 305, 306,
311, 366, 367, 369, 371, 372, 378, 379, 383

I

Idzikowski, Kazimierz 84, 115, 122, 133, 134, 349
Księgarnia i skład nut Kazimierza
Idzikowskiego (dawniej Maurycego
Orgelbranda 122, 133, 134, 230, 302, 305
Wydawnictwo Kazimierza Idzikowskiego 84,
108, 118, 128, 133, 148, 297, 300
Idzikowski, Leon 113, 221, 231, 349
Leon Idzikowski w Kijowie, skład nut w
Warszawie 84, 165, 195, 200, 202, 216, 220,
222, 223, 226, 231, 232, 237, 238, 278, 297,
307, 309, 381
Idzikowski, Władysław
W. Idzikowski (Kijów) 217
Imprimerie Alexandre Gins *zob.* Drukarnia
Aleksandra Ginsa
Imprimerie de Musique J. Tchokoloff (Kijów) 220

Imprimerie Jean Cotty *zob.* Drukarnia Jana Cotty
Iskierka *zob.* Fleck, Anna

J

Jabłczyński, Feliks 89, 103
Jakowicki, Wincenty 108, 334, 345
Księgarnia Nakładowa Wincentego
Jakowickiego 108, 163, 308, 310
Jakubowski, Kazimierz
Jakubowski i Zadurowicz (Lwów) 217
Jankowski, Czesław 358
Jankowski, T.
Drukarnia T. Jankowskiego 193, 250, 375
Jankowski, Teofil
Drukarnia T. Jankowskiego 214
Jasiński, Feliks 113, 130, 327, 334
Jaworski Jan
Drukarnia Jana Jaworskiego 124
Jeziński, Aleksander Tadeusz 215
Drukarnia Aleksandra Tadeusza Jezińskiego 83,
102, 203, 209, 210, 211, 214, 215, 219, 222,
225, 248, 251, 295, 373, 375
Jeżyńscy
Drukarnia Braci Jeżyńskich 49, 93, 94, 102
J. Unger 94
Jeżyński, Gracjan 93, 94, 102, 115, 136, 335
Józef Unger 94
Jeżyński, Jan 93, 94, 102
Jeżyński, Józef 93, 94, 102, 205, *zob.* Drukarnia
Braci Jeżyńskich
Drukarnia Józefa Jeżyńskiego 160, 311
Jeżyński, Stanisław 93, 102, 334
Jurgenson, Pyotr Ivanovich *zob.* Ūrgenson, Pëtr
Ivanovič, *zob.* Ūrgenson, Pëtr Ivanovič

K

K. Rubieszewski *zob.* Rubieszewski i Wrotnowski
Kahnt, Christian Friedrich
C.F. Kahnt (Lipsk) 62
Kamiński, Józef
Drukarnia Józefa Kamińskiego 124
Kaniewski, R.
Drukarnia R. Kaniewskiego 163, 308
Karpowicz, Stanisław 108, 117, 335, 342, 358
Wydawnictwo Stanisława Karpowicza 108
Kasprzykiewicz, Feliks Julian 206
Drukarnia i Litografia Feliksa Kasprzykiewicza
124, 213
Kaufmann, Józef 43, 96, 115, 334
Drukarnia Józefa Kaufmanna 102
J. Kaufmann i F. Hösick 115

Józef Kaufmann i Spółka 115, 126, 128, 132,
147, 154, 295, 296, 299, 302, 307
Księgarnia Józefa Kaufmanna 126
Kelter, J.
Drukarnia J. Keltera 123, 127
Kistner, Carl Friedrich 62
Koenig, Friedrich
Koenig & Bauer AG (Würzburg) 92, 335
Köhler, Karl Franz 51, 333
Friedrich Volckmar Koehler & Volckmar AG 51
Koliński, Edward 107, 119, 324
Księgarnia Edwarda Kolińskiego 107, 117, 125
Księgarnia Edwarda Kolińskiego (jako
nakładowa) 119, 120, 306
Komorowski J.
Drukarnia, Litografia i Sztucharnia Nut J.
Komorowskiego 85, 101, 102, 127, 294
Konarzewski, Józef F. 88, 128, 212, 355
Litografia J.F. Konarzewski 80, 116, 119, 120,
124, 125, 127, 128, 132, 134, 140, 143, 198,
203, 218, 219, 221, 223, 270, 298, 300, 301,
305, 306, 368, 380
Litografia J.F. Konarzewski i J. Mękowski 83, 89,
101, 102, 113, 122, 124, 125, 126, 127, 128,
130, 132, 134, 146, 218, 219, 223, 273, 276,
294, 296, 298, 299, 300, 301, 303, 304, 306,
380, 381
Kopytowski, Kazimierz 80, 82
Drukarnia Artystyczna Kazimierza
Kopytowskiego 80, 82, 103, 124, 125, 128,
130, 133, 163, 165, 296, 300, 308, 371
Kosiński, Juliusz 69
Kowalewski, Jan Karol 213
K. Kowalewski 213
Kowalewski, Karol 213
Drukarnia Karola Kowalewskiego 46, 162, 205,
210, 212, 213, 312
Kroll, Carl 51
Kruziński, Wincenty 68, 140
Kruziński et Lewi 138, 200, 217, 221, 223, 274,
372, 381
Księgarnia i Skład Nut Henryka Trenklera *zob.*
Librairie & Magazine de Musique H. Trenkler
Księgarnia Józefa Kaufmanna *zob.* Józef Kaufmann
i Spółka
Księgarnia Mazowiecka 40, 108, 123, 133, 148,
153, 156, 294, 304, 305, 369
Księgarnia Popularna 108, 123, 293, 294, 299, 302

L

Laskauer, Piotr 89, 90, 92, 100, 225, 355
Drukarnia Piotra Laskauera i Spółki 89, 90, 103,
127, 128, 144, 159, 162, 192, 208, 213, 215,
218, 219, 221, 222, 295, 309, 370

Laskauer i Babicki 88, 90, 103, 126, 206, 207,
214, 306, 372
Lazer, Aleksander 107, 110, 115, 356
Lesman, Antoni 107, 111, 338
Lesman & Świszczowski 107, 111, 307
Lesman, Bernard 111
Lesznawscy
Drukarnia Lesznawskich 82, 102
Lesznawski, Ludwik 82
Lesznawski, Stanisław 82
Leśniewicz, Iza (jako nakładca) 80
Leuckart, Franz Ernst Christoph 62
Lewental, Salomon Franciszek Salezy 28, 90
Lewental (rodzina nakładców) 28
Lewiński, Maurycy 82
Drukarnia Maurycego Lewińskiego 82, 103,
160, 163, 221, 222, 295, 308, 311
Litloff, Henry Charles 51, 62

M

Machwitz, Marcel 107, 115
Księgarnia Marcelego Machwitza 107
Machwitz-Lazerowa, Zofia 107
Maciańska, Anna *zob.* Fleck, Anna
Markusfeld, Stanisław 107
Maruszewska, Agnieszka 232, 341
Maślankiewicz, Wacław 89, 103, 356
Mazurczyk, Władysław 103
Litografia Władysława Mazurczyka 126
Meissonnier, Jean Antoine *zob.* Heugel (Paryż)
Meloman (jako nakładca) 142, 216, 217, 221, 222,
302, 368
Merzbach, Henryk 347
Mękowski Julian Aleksander 88, 128, 139, 212, 356
J. Mękowski 127, 134, 147, 149, 304, 369
Litografia Mękowskiego 87, 88, 89, 90, 116, 121,
124, 126, 132, 155, 199, 200, 218, 221, 223,
232, 233, 236, 258, 269, 271, 274, 277, 280,
297, 298, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 371,
372, 377, 379, 380, 381, 382
Pośpieszna Litografia i Sztucharnia Nut Juliana
Mękowskiego 85, 87, 97, 101, 102, 118, 124,
125, 126, 127, 131, 132, 134, 143, 203, 204,
218, 219, 223, 234, 237, 258, 270, 296, 297,
302, 372, 377, 379
Sztuch Nut Mękowski 219
Sztucharnia Nut Juliana Mękowskiego 126, 127,
132, 134, 295, 301
Michalski, Aleksander
Drukarnia A. Michalskiego 69
Miernicki, Ludwik
Zakład Intrologatorski Ludwika Miernickiego
224, 373
Miller, Karol *zob.* Müller, Karol

Miszewski, Stanisław 332
Müller, Julian 89, 91, 325
 J. Müller (jako nakładca) 106, 217, 221, 223,
 298, 299, 301, 302, 303, 304
 Litografia Juliana Müllera 89, 91, 102, 127, 221,
 223, 303, 304, 305
 Wydawnictwo i Księgarnia Juliana Müllera 127
Müller, Karol 89, 91, 333
 Zakład Litograficzny Karola Müllera 91, 96,
 102, 127, 302, 303

N

Nagrodzki, Zygmunt 354
Nasierowski, Tadeusz H.
 Skład Główny Tadeusz H. Nasierowski 81, 306
Nicz, Edward Karol 85, 354
 Drukarnia Edward Nicz i Spółka 83, 85, 103,
 295
Niemiera, Stanisław Piotr 115, 325
 Drukarnia Stanisława Niemierzy 115, 124, 162,
 163, 306, 307, 309, 311, 312, 313
 Drukarnia Stanisława Niemiry Synów 93, 163,
 307
Niemierkiewicz, Marian 359
Niemira, Stanisław Piotr *zob.* Niemiera, Stanisław
 Piotr
Noskowski, Jan
 Drukarnia Jana Noskowskiego 43, 46, 102, 127,
 164, 193, 212, 213, 215, 225, 233, 311, 370

O

Olawski, Heinrich *zob.* H. Riegel
Oleszczyński, Seweryn 96
Orgelbrand (rodzina nakładców) 78
Orgelbrand, Hipolit 65, 106, 114
Orgelbrand, Maurycy 65, 76, 100, 109, 114, 122,
 212, 217, 356
 Księgarnia Maurycyego Orgelbranda (jako
 nakładowa) 58, 107, 115, 122, 134, 162, 221,
 223, 277, 298, 301, 305, 307, 308, 312, 381
 Księgarnia Maurycyego Orgelbranda (jako
 sortymentowa) 107, 161, 162, 307, 308, 312,
 313
Orgelbrand, Mieczysław 106, 114, 329
 Towarzystwo Orgelbranda w Warszawie 219
Orgelbrand, Samuel 106, 114, 115, 212, 329
 Drukarnia Samuela Orgelbranda Synów 114,
 122, 138, 162, 165, 219, 223, 307, 308, 312,
 368
 Księgarnia Samuela Orgelbranda 106
 Litografia i Sztuczarnia Nut S. Orgelbranda
 Synów 125, 140, 219, 223, 230, 368

Towarzystwo Akcyjne Odlewni Czcionek i
 Drukarni Samuela Orgelbranda 114, 254, 376
Otto, Władysław 126, 355
 Zakład Litograficzny Władysława Otto 126

P

Pajewski, Aleksander 91, 161, 304, 313
Paprocki, G.
 Drukarnia G. Paprocki 125, 163, 310, 311
Paprocki, Teodor 110, 360
 Teodor Paprocki i Spółka 110, 111, 118, 233
Peters, Carl Friedrich 51
Pęczalski Andrzej
 Drukarnia A. Pęczalskiego i K.
 Marszałkowskiego 69
Piechocki, K. 128
 Drukarnia K. Piechocki i Spółka 83, 102, 124,
 126, 298, 305
 Zakłady Drukarskie K. Piechockiego 83
Piekarniak, Wacław 83, 356
 Drukarnia Wacława Piekarniaka 50, 83, 84, 103,
 124, 125, 127, 128, 163, 219, 222, 235, 296,
 308, 310
Pitt & Hatzfeld (Londyn) 62
Plewiński, Ignacy
 Ignacy Plewiński (jako nakładca) 212, 213
 Litografia Ignacego Plewińskiego 49, 50, 99,
 102, 193, 213, 244, 367, 374
Polak, Ludwik 107, 121, 122, 133, 135, 150, 329
 Księgarnia Ludwika Polaka 107, 126, 133, 150,
 151, 165, 293, 294, 296, 300, 305, 369
Połoniecki, Bernard
 Księgarnia Polska Bernarda Połonieckiego
 (Lwów) 130, 305
Prószyński, Konrad
 Wydawnictwo Gazety Świątecznej i Księgarni
 Krajowej Konrada Prószyńskiego 205, 214
Puget, Jakub 204
Puget, Jan Franciszek 204, 350
 Introligatornia J.F. Puget 204, 205

R

Rajchman, Aleksander
 Rajchman i Frenkler 200, 217, 218, 221, 222,
 223, 230
Ratyński, Wacław 102, 214
Redakcja i Administracja Biblioteki Dzieł
 Wyborowych 210, 211, 212, 214, 215, 251, 373,
 375
Reutt, Maria Jadwiga 106, 328
Riegel, Hermann 81
 H. Riegel 81, 293

Ries & Erler (Berlin) 62
Röder, Carl Göttlieb 322
 Zakład Litograficzny C.G. Rödera (Lipsk) 52,
 54, 59, 96, 124, 125, 126, 128, 131, 160, 197,
 219, 221, 222, 230, 231, 241, 243, 251, 269,
 282, 296, 305, 311, 366, 367, 374, 375, 379
Rosenwein, Ch.I.
 Księgarnia Ch.I. Rosenweina 107, 117, 125
Rubieszewski i Wrotnowski 48, 95, 103, 115, 124,
 219, 222, 295, 298
Rubieszewski, Ksawery Franciszek 95, 357
Rudzki, Bronisław 83, 122, 130, 349
 B. Rudzki 85, 94, 100, 108, 118, 122, 127, 130,
 146, 148, 149, 153, 156, 200, 202, 217, 218,
 223, 234, 259, 273, 294, 297, 298, 299, 303,
 304, 306, 369, 377, 380
Rundo, Henryk 106
Ryszkiewicz, Józef
 Litografia Józefa Ryszkiewicza 126
Rzepecki, Ignacy 84, 346
 Księgarnia Ignacego Rzepeckiego 108, 110, 115,
 125, 131, 132, 165, 294, 309, 370

S

Sadowski, Stanisław 108, 122, 217, 358
 Księgarnia Stanisława Sadowskiego 127
 Wydawnictwo Stanisława Sadowskiego 108,
 117, 122, 134, 153, 198, 221, 223, 297, 298,
 371
Samoń, Stanisław
 Samoń, *Minerwa* 106
 Wydawnictwo Samoń 106, 118
Schiller, Leopold 107
Schott and Co (Londyn) 62
Sennewald (rodzina) 351
Sennewald, Gustaw Adolf 106, 131, 338
 Księgarnia Gustawa Adolfa Sennewalda 56, 106
 Wydawnictwo Gustawa Adolfa Sennewalda 93
Sennewald, Gustaw Karol 96, 106, 109, 114, 135,
 223, 338
 Księgarnia Gustawa Karola Sennewalda (jako
 nakładowa) 59, 64, 88, 89, 131, 147, 148,
 149, 156, 197, 198, 199, 216, 217, 221, 222,
 223, 226, 230, 232, 233, 259, 282, 293, 294,
 296, 297, 304, 305, 306, 309, 369, 377
 Księgarnia Gustawa Karola Sennewalda (jako
 sortymentowa) 125, 230, 371, 372
Sennewald, Władysław Gustaw 106, 221, 223, 230,
 338
Sierpiński, Konstanty
 Drukarnia Estetyczna Konstantego Sierpińskiego
 162
Sikorska, Julia 102
Sikorski, Józef (jako drukarz) 95, 327

Drukarnia Józefa Sikorskiego 49, 95, 102
Sikorski, Saturnin Józef 215
 Księgarnia Saturnina Sikorskiego 25, 212, 214,
 215
Simrock, Nikolaus 114
 Musikverlag N. Simrock (Bonn, Berlin) 114
Skiwski, Emilian Konstanty 102, 106, 325, 359
 Drukarnia Emila Skiwskiego 102, 114, 126, 161,
 162, 312
Skiwski, Jan 102
Skiwski, Jan Kazimierz 106
Skłodowski, Hilary
 Zakład Litograficzny Hilarego Skłodowskiego
 125
Sławoszewski, B. 94
Sokołow, Nahum ben Josef Samuel 360
Spółka Nakładowa Młodych Kompozytorów
 Polskich 217
Spółka Wydawnicza Księgarzy Warszawskich 109,
 114
Stahl, Albert
 Albert Stahl (Berlin) 59, 217, 281, 382
Stowarzyszenie Pracowników Księgarskich 135
Straszewicz, Ludwik 92, 335
Syrewicz, Feliks
 Drukarnia Teatralna Feliksa Syrewicza i Spółki
 193, 214
Syrkin, A.G.
 Drukarnia A.G. Syrkina 123, 127
Szadkowski, K.
 K. Szadkowski, Skład Nut 230
Szalaj 100, *zob.* Szalej Z.
Szczepkowski, Mateusz 108, 118
 Księgarnia Nakładowa Mateusza
 Szczepkowskiego 108, 117, 127
 Wydawnictwo Księgarni Nakładowej Mateusza
 Szczepkowskiego 118, 297
Szild, Stefan *zob.* Szyld, Stefan
Sztajnsberg, Marian 337
Sztajnsberg, Szymon 337
Szulc, Władysław
 Drukarnia Władysława Szulca i Spółki 161, 307
Szyld, Stefan
 Nakład Stefana Szyld 83, 296
Szyller, Leopold *zob.* Schiller, Leopold

Ś

Śliwiński, Ludwik 193, 212, 214
Świszczowski, Ferdynand 107, 111, 112, 165, 346

T

Talikowski, Tytus

Drukarnia Tytusa Talikowskiego 219
Tarnowski, M.
Drukarnia M. Tarnowskiego 46, 102, 192
Thiell, Wincenty 125
Tipografiá S.A. Spilúta 162, 309
Towarzystwo Wydawnictwo Podręczników
Szkolnych 120
Trenkler, Henryk 230
Libraire & Magazine de Musique H. Trenkler
131, 229, 299
Wydawnictwo Henryka Trenklera 89, 107, 118,
127, 131, 147, 302
Trepte, Konstanty 107, 115, 121, 346
Księgarnia Nakładowa Konstantego Trepte 107,
117, 126, 133, 147, 163, 299, 303, 307, 309
Turkuł, Andrzej 113

U

Unger & Banarski 107, 115, 116, 126, 132, 153,
216
Unger, Józef 79, 93, 100, 115, 136, 317, 335
Drukarnia Józefa Ungra 49, 93, 94, 98, 102, 116,
124, 161, 294, 305, 307, 310, 312
Warszawskie Biuro Ogłoszeń Ungra 136
Wydawnictwo Józefa Ungra 40, 93, 94
Ûrgenson, Pëtr Ivanovič 114, 326
Grave et imprime chez P. Jurgenson 234, 371
P. Jurgenson (Moskwa) 114, 168, 204, 219, 221,
302

W

W. Grainer *zob.* Greiner i Bauer (Moskwa)
Wajner, H.
Wydawnictwo i Księgarnia *Pomoc Szkolna* H.
Wajnera 81, 212, 214, 293, 301
Warszawska Drukarnia Estetyczna 208, 213, 215
Warszawska Spółka Wydawnicza 120, 210
Warszawskie Towarzystwo Akcyjne Artystyczno-
Wydawnicze 108, 114, 219, 233, 300
Warszawskie Zakłady Drukarские 106
Wawrzynowicz, Ludwik 37
Wegmeister, J.
Drukarnia J. Wegmeistera 123, 302
Wegner, Rudolf 112, 346
Wende, Edward 58, 76, 107, 109, 111, 113, 114,
229, 325
Edward Wende i Spółka 50, 58, 80, 81, 82, 83,
85, 89, 95, 106, 110, 111, 113, 124, 128, 130,
149, 163, 216, 229, 295, 296, 299, 300, 301,
303, 305, 308, 309
Wende, Roman 106
Wierzbicki, Bolesław 99, 100, 103, 212, 220, 328

Zakład Fotochemiczny Bolesława
Wierzbickiego i Spółki 99
Zakłady Graficzne B. Wierzbicki i Spółka 18,
88, 100, 103, 124, 127, 128, 129, 133, 203,
207, 213, 215, 218, 219, 220, 223, 225, 231,
232, 237, 255, 268, 283, 301, 304, 373, 376,
379, 383
Witanowski, Cyprian 87, 88, 90, 103, 212, 221
Litografia Cypriana Witanowskiego 58, 64, 65,
82, 83, 87, 88, 90, 101, 103, 124, 125, 126,
127, 128, 130, 133, 134, 141, 142, 143, 152,
218, 219, 220, 221, 222, 231, 232, 234, 236,
238, 261, 263, 278, 282, 295, 296, 298, 299,
302, 303, 304, 305, 368, 369, 378, 381, 382
Witkowski, Adam 37
Wojciechowski, Jan
Jan Wojciechowski, Księgarnia i Skład Nut
(Toruń) 236
Wolff, August Robert 76, 106, 111, 112, 335
Wolff, Józef August 106, 335
Wolff, Robert 55
Wójcikiewicz
Drukarnia Braci Wójcikiewicz 127
Wydawnictwo Kasy Przeworności i Pomocy
Warszawskich Pomocników Księgarskich 18,
23, 83, 90, 106, 110, 127, 134, 135, 149, 153,
217, 221, 222, 235, 293, 295, 298, 300
Wydawnictwo Sekcji Naukowej Towarzystwa
Muzycznego 192, 212, 221
Wydawnictwo Spółki Nakładowej 217
Wydawnictwo Stowarzyszenia Pracowników
Księgarskich 106, 110, 135, 295
Wydawnictwo *Sztuka* 208, 212
Wydawnictwo Warszawskiej Kasy Literackiej 207,
212, 214, 372

Z

Zakład Introligatorski Ludwika Miernickiego 224
Zaleski, Stanisław Jan 214
Drukarnia Towarzystwa Komandytowego St. J.
Zaleski & Co. 162, 213, 214, 312
Księgarnia St. J. Zaleski & Co. 214
Zawiszewski, Ignacy
Drukarnia Ignacego Zawiszewskiego 163, 206,
213, 309
Ziemkiewicz, Michał
Drukarnia Michała Ziemkiewicza i Wiktoryna
Noakowskiego 213, 215, 250, 375
Zoner, Alfred 108, 119
Wydawnictwo Alfreda Zonera 108, 117, 119,
123, 128
Zoner, Leopold 119, 320, 332

Indeks pozostałych osób

A

Ablamowicz, Jadwiga 261, 378
Abt, Franz 131, 205, 293
Adamowski, Tymoteusz 63
Adolfson, G. *zob.* Sonnenfeld, Adolf Gustaw
Adrianek, Mieczysława 93, 205, 320
Alard, Jean-Delphin 45
Alassio, Serafine 147, 303
Aleksandrowicz, Irena 112, 205, 213, 320
Aleksandrowicz, Jerzy 25, 340
Aleksandrowicz, Witold 198, 371
Aletter, Wilhelm 149, 293
Anczyc, Władysław Ludwik 112, 205, 210, 213, 233, 247, 320
Anczykowska-Wysocka, Wiesława 174
Andrzejewski, Marek 186, 320
Angerstein, Wilhelm Petrus 81, 293
Anselmi, Giuseppe 253, 333
Antoniak, Marian 176
Antoniewicz, Mikołaj Bołoz 197, 305
Arct, Aleksander 157, 192, 208, 210, 370
Arct, Stanisław 12, 78, 111, 120, 212, 320
Arct, Zbysław 320
Ardatti, Michał *zob.* Sileński, Michał
Arditi, Luigi 64, 135, 282, 293
Armanowska, Małgorzata 260
Artôt, Désirée 201, 372
Auber, Daniel François Esprit 81, 284, 293, 383
Aust, Romuald 50, 148, 203

B

B...ki 123
Bach, Emanuel 299
Bach, Johann Sebastian 51, 149, 151, 293
Baduszkowa, Danuta 179
Baensch, Wilhelm 208
Bagińska-Iwicka, Anna 280, 339
Baird, Tadeusz 178
Bajkowska, Zofia 135, 295
Balukiewicz, Józef Tadeusz 73, 367
Banaś-Purwin, Kazimierz 173
Bandrowska-Turska, Ewa 173
Bandrowski, Aleksander 149
Baranowski, Tomasz 320
Barańska, Małgorzata 95, 361
Barbi, Alicya 197, 201
Barbier, Paul Jules 214
Barcewicz, Stanisław 41, 61, 63, 65, 66, 130, 298
Bargielowska-Bargeyllo, Wanda 273
Barwicki, Kazimierz Tomasz 235, 333
Wydawnictwo i Skład Nut *Polska Literatura Chóralna* im. K.T. Barwickiego (Poznań) 235, 317

Baśka 283, 383
Bauer, Andreas Friedrich 92
Bącz-Osmołowski, Stanisław 173, 175
Bądkowski, Lech 181
Bąk, Celina 16, 320
Beethoven, Ludwig van 44, 51, 63, 133, 194, 231, 238, 294
Bekanowski, Jerzy 36, 38, 320
Belina-Skupiewski, Stefan 179, 268, 271, 273, 274, 293, 347, 380
Bellini, Vincenzo 197
Bemberg, Herman 231
Benio-Skier *zob.* Truskier, Bernard
Benzef, Stefan 132, 294
Béranger, Pierre Jean de 283, 383
Berens, Hermann 48, 152
Berger, Barbara 253, 255, 321, 324, 333, 364
Berman, Jakub 183, 292
Berson, Mathias 71
Bertini, Henri 48, 51, 152
Będkowski, Stanisław 83, 320
Biehl, Albert 48, 102
Bielecka-Machlejd, Maria 262, 263, 378
Bielicki, Stanisław 177
Bień, Dominik 189, 321
Bieńka, Maria Olga 321
Bieńkowska, Barbara 71, 72, 108, 109, 321, 343
Biernacki, Michał Marian 50, 56, 57, 65, 192, 205, 245, 374
Bignotti, Angelo 282, 382
Bilse, Benjamin 35, 62
Binder, Fritz 173
Binerowski, Zbigniew 189
Birkenmajer, Aleksander 239, 362
Birnbau, Zdzisław 63
Bizet, Georges 146, 232, 254, 294, 376
Bloch, Emilia 40
Bloch, Jan 40, 71
Blon, Franz von 131, 294
Blume, Friedrich 350
Błaszczyk, Leon Tadeusz 10, 36, 281, 362
Bocheński, Adam 248, 340, 375
Bogucka, Maria 88
Bogucki, Adolf 93, 294
Bogusławski, Władysław 66
Boisits, Barbara 222
Bojar-Przemieniecka, Maria 177, 252, 255, 256, 257, 259, 266, 341, 376
Boldun, Tadeusz 181
Bonci, Alessandro 253, 333
Bończ-Osmołowski, Stanisław *zob.* Bącz-Osmołowski, Stanisław
Bońkowski, Wojciech 321
Boreczko, Kira 260
Borel-Clerc, Charles 85, 117, 294
Boruc, Alicja 158, 162, 321
Borzyszkowski, Józef 181

Brahms, Johannes 50, 203, 350
Brégy, Wiktor 178
Breitkopf, Johann Gottlob Immanuel 97
Brenszejn, Michał Eustachy 247, 321
Breza, Edward 187, 321
Brodkówna, Kinga 279, 280, 334, 382
Brodziński, Marian Grzegorz 84, 321
Broock, T. 131, 294
Bruna, Zbigniew 179
Brzeziński, Hipolit 133, 294
Brzozowska-Komorowska, Teresa 205, 321
Buchwald, Paulina 236, 322
Buckiewiczowa, Zofia 264
Bukowski, Andrzej 250, 336, 375
Bullerjahn, Rudolf 36, 349
Bułhak, Henryk 322
Burchardt, Maria 114, 322
Burski, J. 132, 294
Busko, Eleonora 184
Byron, Sturges Gay 17, 84, 294

C

Cała, Alina 10, 28, 362
Cander 91, 298
Carré, Michel 214
Casotti, Pompilio 64
Čelanský, Ludvík Vítězslav 63
Ch., Tola 272, 380
Chałasiński, Józef 322
Chamerska, Halina 72, 108, 109, 321
Chaminade, Cecile 233
Chamot, Marek 173, 322
Chechlińska, Zofia 20, 35, 41, 54, 55, 97, 322, 323, 341, 352
Chęciński, Jan 230, 283, 369, 383
Chęciński, Jan Konstanty 64, 65, 149, 155, 195, 204, 206, 229, 231, 234, 263, 283, 352, 378, 383
Chmara, Halina 236
Chmara, Melania 236
Chmara, Stanisław 236
Księgarnia Stanisława Chmary (Leszno) 236
Chmara-Żaczekiewicz, Barbara 44, 48, 50, 59, 322, 323
Chmielowska, Wanda 265
Chodakowski, Józef h. Dołęga 59, 233
Chodubski, Andrzej 174, 323
Chojecki, Leon 18, 69, 80, 133, 141, 142, 294
Chojnacki, Roman 70
Chomik, Irena 323
Chomiński, Józef Michał 112, 183, 203, 349, 362
Chopin, Fryderyk 35, 44, 49, 51, 55, 56, 57, 63, 65, 82, 83, 112, 114, 150, 165, 175, 192, 194, 195, 197, 203, 205, 208, 214, 215, 224, 225, 226, 237, 253, 261, 265, 295, 307, 321, 362, 373

Chudzicka, Ludgarda 176
Chwalewik, Edward 250, 323
Chwin, Władysław 241
Chybiński, Adolf 69, 193, 250, 375
Chyra-Rolicz, Zofia 21, 323
Cielewicz, Ignacy 63
Cieplowski, Stanisław 323
Cieślak, Edmund 172, 324
Cieślak, Elżbieta 323
Cieśla-Korytowska, Maria 113, 327
Cink, Antoni 54, 62, 82, 148, 203
Clementi, Muzio 44, 51
Cohan, George Michael 85, 295
Condor *zob.* Cander
Cottoni 201, 372
Cramer, Johann Baptist 51
Crémieux, Octave 95, 233, 295
Cubrzyńska-Leonarczyk, Maria 239, 323
Curicke, Reinhold 190
Cybulski, Adam 235, 339
Księgarnia i Skład Nut A. Cybulski (Poznań) 235
Cygańska, Janina 90, 323
Czachowska, Jadwiga 206, 329
Czajkowski, Damian 235
Czajkowski, Piotr 178, 279
Czapnik, Grzegorz 189, 344
Czarnecka, Irena 185, 266, 267, 323, 324
Czarnekowa, H. 275, 381
Czekotowska, Maria Antonina 253, 255, 341
Czekotowska, Maria Magdalena *Patrz* Bojar-Przemieniecka, Maria
Czekotowski, Kazimierz 7, 8, 177, 178, 179, 238, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 266, 285, 290, 321, 324, 333, 357, 376
Czepulis-Rastenis, Ryszarda 26, 29, 324, 343
Czerny, Carl 48, 51, 152, 230
Czyżak, Bogdan 172, 324

Ć

Ćwirko-Godycki, Stanisław 182

D

Danielewski, Cyryl 282, 382
Daniłowski, Władysław 176
Danysz, Kazimierz 37, 168
Dargomyżski, Aleksander 195
David, Jacques-Louis 45
Dąbrowska, Maria 60
Dąbrowski, Stanisław 263, 264, 378
Dąbrowski, Stanisław (redaktor) 327, 342, 364
de Larzac, Jerzy 260, 261, 262, 378

de Schoultz-Adaiewsky, Ella 59
Debussy, Claude 57
Dembiński, Bolesław 74, 367
Demska-Trębacz, Mieczysława 63, 324
Denza, Luigi 154, 201, 235, 259, 295, 372, 377
Deotyma 199
Des Loges Marian 186, 187
Didur, Adam 33
Dietrich, Maurycy 82
Dippel, Stefan 324
DJ Bibi 35, 324
Długońska, Barbara 240, 241, 268, 273, 278, 324
Długosz, Jan 81, 324
Długosz, Józef 58, 76, 89, 107, 111, 119, 122, 229, 324, 325
Dobrowolski, Adam 189, 321
Dobrzańska, Leonia 173
Dobrzański, Zdzisław 79, 86, 102, 106, 115, 180, 236, 325, 359
Dobrzyńska, Bożena 50, 81, 361
Dobrzyński, Ignacy Feliks 112, 205, 278, 279, 382
Döhler, Theodor 48
Domaniewski, Bolesław 58, 69
Dombek, Ewa 47
Donadio, Bianca 201
Dopierała, Dagmara 252, 331
Döring, Karl Heinrich 48
Doroszewski, Jerzy 362
Dostalik-Baduszkowa, Danuta *zob.* Baduszkowa, Danuta
Dowiakowska, Bronisława 33
Drozdowski, Jan 234
Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha (Poznań) 118, 235
Drużdziel, Mieczysław 325
Drwal, Jan 187, 325
Drzewiecka, B. 81, 301
Dubaj, Mariusz 277, 336
Dubiska, Irena 173, 182
Duchnowska-Matias, Danuta 280, 339
Dulcken, Ferdinand Quentin 115, 132, 295
Dulin, Aleksander 174, 175, 176, 325
Dunin, Janusz 145, 325
Dunlop, Carolyn 114, 326
Durand, Marie-Auguste Massacrié 90, 295
Durko, Janusz 15
Duvernoy, Jean Baptiste 48, 152
Dvořák, Antonin Leopold 63
Dybowski, Stanisław 326
Dygas, Ignacy 33
Dygdała, Jerzy 237, 326
Dziadek, Magdalena 10, 30, 36, 39, 41, 44, 45, 48, 56, 66, 67, 71, 253, 326, 340, 354
Dzienis, Helena 187, 326
Dzierżanowski, Wiktor 29, 342

Dziębowska, Elżbieta 15, 35, 37, 48, 59, 65, 143, 182, 193, 194, 253, 320, 322, 323, 333, 342, 343, 344, 345, 347, 352, 358, 360, 362
Dziki, Sylwester 95, 327
Dzikowski, Stanisław 18, 206, 207, 215, 329, 373

E

Ebert, Anna 234
Ebert, Fryderyk 234, 346
Księgarnia Polska i Skład Nut Fryderyka Eberta (Kraków) 234
Eibl, Henryk 116, 130, 295
Einödshofer, Julius 132, 295
Ekier, Jan 177
Elsner, Józef 96
Elvers, Rudolf 114, 327
Englert, Irena 282, 382
Enna, August 89, 296
Estreicher, Karol 11, 13, 15, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 86, 107, 111, 165, 191, 205, 208, 362, 363

F

Fabiańska, Zofia 183, 350
Fabiański, Jan 108, 120, 327
Faure, Jean-Baptiste 201, 372
Favarger, René 132, 296
Federowicz, Grażyna 83, 84, 361
Feliński, Zenon 177
Felix, Hugo 130, 296
Ferrara, Franco 241
Ferretto, Andrea 282, 382
Fetrás, Oscar 131, 296
Field, John 151, 296
Figas, Józef 273
Fijałkowski, Tadeusz 325
Filler, Witold 327
Finscher, Ludwig 350
Fiorillo, Federigo 47
Fischer, Kazimierz 237, 337
Fischer, Ludwik 106, 232, 237, 327
Księgarnia i Skład Nut Ludwika Fischera (Katowice) 237
Księgarnia Ludwika Fischera (Łódź) 232
Księgarnia Ludwika Fischera (Łódź)(jako nakładowa) 58, 113, 300
Fischer, Melania 232
Fitelberg, Grzegorz 63
Flisikowska, Anna 327
Floriański, Władysław 33
Fogg, Mieczysław 176
Foland, Bogumił Jan 32, 327
Förster, Kaspar 241, 353

France, Anatole 157, 301, 369
Frączkiewicz, Aleksander 327
Frenkiel-Niwińska, Michalina 33
Freyer, August 154
Friedenthal, Flora Florentyna 36
Friedlein, Daniel Edward 233, 360
 Księgarnia D.E. Friedleina (Kraków) 233
Friedlein, Józef Edward 233, 345
Friedlein, Rudolf Fryderyk 126, 129, 346
Friedmann (rodzina) 38
Friemann, Gustaw 206, 213
Fröhlich, Otto 152, 296, 369
Frołowicz, Elżbieta 327
Frommer, Leon 233
 Księgarnia i Skład Nut Leona Frommera w
 Krakowie 233
Frühling, Julius Wilhelm 241, 353
Fryderyk August I 31
Fuks, Marian 93, 328

G

Gabryś, Maria 328
Gael, Henri van 272, 380
Gajewski, R. 116
Gajewski, Stanisław 21, 328
Gajkowska, Celina 106, 328
Galewski, Tadeusz 100, 328
Gall, Iwo 178
Gall, Jan Karol 269, 379
Gallet, Louis 157, 301, 369
Galus, Henryk 173, 328
Gałęzowski, Antoni
 Drukarnia Antoniego Gałęzowskiego 77, 351
Gapanowicz, Piotr 279
Garlej, Tadeusz 251
Gawalewicz, Marian 65, 269, 379
Gawęcka, Katarzyna Iga 259, 260, 261, 262, 328
Gawrońska, Ewa 180, 328
Gawroński, Wojciech 131, 296
Gąsiorowski, Antoni 73, 365
Gdaniec, Jan 176, 178
Gebethner i Wolff
 Gebethner i Wolff - filia w Krakowie 233
 Gebethner i Wolff (Księgarnia w Poznaniu) 236,
 238
Gebethner, Feliks 39
Gibczyńska, Stanisława 271, 273, 292, 380
Gieszczykiewicz, Teodor 234
Gilbert, Jean 134, 296
Glinka, Michał 84, 296
Globisz, Włodzimierz 179
Gloger, Zygmunt 67, 72, 205, 210, 212, 213, 225,
 246, 247, 321, 329, 374
Glücksberg, Michał 109

Glücksberg, Natan 79, 356
Głębicka, Ewa 206, 329
Głowski, Eugeniusz 277, 329
Głuszkowski, Bogdan 284, 348, 383
Gnerowicz, Henryka 329
Gnerowicz, Jerzy 329
Godecki, Tomasz 134, 297
Godlewski, Marcei 84
Godowski, Leopold 64
Golczewski, Jan 111
Gold, Artur 73, 94, 297, 367
Goldner, Wilhelm 83, 295
Golianek, Ryszard Daniel 329
Golka, Bartomiej 329
Gołębiowska, Julia 329
Gołębiowski, Marian 63, 329
Gołęmbiowski, M. 244, 245, 374
Gołogowski, B. 133, 297
Gorbaty, Jan 177
Gorzechowska, Julia 176
Gothov-Grüneke, Ludwig 131, 297
Gounod, Charles François 146, 205, 231, 233, 297
Goźliński, Janusz Eustachy 112
Górczyński, K.K. 276, 277, 381
Górski, Jan 63
Górski, Władysław 47, 65
Górzyński, Zdzisław 177
Grabowska-Wilczyńska, Maria 107, 121, 329
Grabowski, Józef 276, 277, 381
Gradoboeva, Nataliâ Vladimirovna 348
Grajnert, Józef 108
Gramatowski, Wiktor 79, 106, 114, 329
Granzow, Klementyna 40
Granzow, Lucjan Kazimierz 32, 333, 354
Grąbczewski, Feliks 16
 F. Grąbczewski i I. Rzepecki 16, 17
Grenzebach, Ernst 48
Grieg, Edvard Hagerup 194, 232, 234, 238, 255,
 272, 273, 376, 380
Grochowska, Małgorzata 95, 361
Grochowski, Piotr 228
Gross, Adam 131, 297
Grossman, Ludwik 37, 39, 63, 65, 206, 213, 360
Gruberski, Eugeniusz 118, 119, 297, 367
Gruszka, Zbigniew 189, 344
Grycz, Józef 329
Gudel, Joachim 330
Gumiński, Feliks
 Skład Feliks Gumiński 231
Günther, Władysław 82, 297
Guranowski, Jerzy 284, 383
Gurlitt, Cornelius 48
Gutman-Kwiecińska, Maria Ludwika 39
Gutmann, Adolf 148, 297, 369
Gużewski, Adolf Konrad 50, 345
Gwizdź, Feliks 18, 207, 373

H

Hajota *zob.* Pajzderska, Helena Janina
Halévy, Fromental 65
Halévy, Ludovic 232
Haller-Goldschach, Rudolf Friedrich 92
Halusia 283, 383
Hamada, Grzegorz 330
Händel, Georg Friedrich 84, 297
Hansel, Joanna 330
Hanslick, Edward 208
Hanusz, Karol Szczęsny 130
Harris, Charles Kassell 130, 297
Haubold, Karol 109, 330
Hauck, Emile 150, 330
Hausegger, Friedrich von 193, 248, 250, 375
Haydn, Joseph 51, 134, 298
Heidingsfeld, Ludwig 172
Heine, Heinrich 269, 379
Heinrich, Zofia 177
Heiser, Wilhelm 231
Heising, Helena 267, 268, 379
Heising, Roman 175, 177, 240, 246, 266, 267, 280, 285, 330, 348, 358, 359, 379
Held, Ludwig 32, 318
Heller, Max Paul 46
Heller, Stephen 48, 152
Helman, Zofia 182, 183, 330
Hendrich, Wanda 268
Hensel, Joanna 26, 38, 39
Herman, Stefan 51, 280
Hertz, Michał 56
Hertz, Teodor 91
Herz, Henri 48
Heuberger, Richard 179
Hniedziewicz, Piotr 232, 356
Hochedlinger, Helena 39
Hodorovskij, Grigorij Kostântinovič 237
Hoffman, Józef 63
Horbowski, Mieczysław 48, 200, 201, 372
Horky, Józef 195
Hösick, Ferdynand 208
Hrabia, Stanisław 323, 344, 351, 352, 353
Hryniewiecka, Helena 60, 330
Hryniewiecka, Julia *zob.* Hryniewiecka, Helena
Huberman, Bronisław 173
Hummel, Johann Nepomuk 48

I

Idzikowski, Zygmunt Zenon 208
Iglíkowska, Barbara 273
Ihnatowicz, Ireneusz 330, 331

Iwanowska-Płoszko, Zofia *zob.* Płoszko-Iwanowska, Zofia
Iwanowska, Zofia, *zob.* Płoszko-Iwanowska, Zofia

J

Jabłońska, Rozalia 174
Jabłoński, Henryk (redaktor) 186
Jabłoński, Henryk Hubertus 174, 176, 181, 330, 359
Jachimecki, Zdzisław 54, 65, 331
Jachowski, Jan 122, 236, 331
Jacobi, Antoni 91, 298
Jaczynowska, Katarzyna 63
Jahnke, Zdzisław 173
Jakowicka-Friderici, Teodozja 35, 60
Jałozo, Maria 185
Janiak-Jasińska, Agnieszka 21, 331
Janicka, Anna 67
Jankowska, Mirosława 331
Jankowski, Bogdan M. 178, 179, 280, 331, 343
Jankowski, Jerzy 106, 235, 282, 382
Janotha, Juliusz 345
Janusz, W. 154
Jarecki, Henryk 83, 298
Jarecki, Władysław 134, 298
Jarociński, Stefan 95
Jarzębowska, Maria 257, 258, 377
Jarzębski, Adam 67
Jarzębski, Józef 130, 298
Jarzynówna-Sobczak Janina 178
Jasiński, Roman 331
Jastrzębska, Krystyna 278
Jaškowiak, Grażyna 188, 189, 331
Jaworska, Janina 112, 119, 232, 331, 332
Jaworski, Jan 79, 112, 325
Drukarnia Jana Jaworskiego 43
Jaworski, Władysław
Księgarnia i Wydawnictwo Dzieł Katolickich Naukowych i Rolniczych W. Jaworskiego (Kraków) 233
Jazdon, Andrzej 16, 361
Jazdon, Artur 146, 180, 235, 332
Jazdzewski, Leszek 332
Jedlicki, Jerzy 326, 332
Jenbach, Béla 193
Jeske-Choińska-Mikorska, Ludmiła 206
Joteyko, Tadeusz 54, 62, 95, 192, 193, 195, 206, 298, 322
Julicz, Waclaw 134, 298
Juszkiewicz, Henryk 208
Juszkiewicz-Szczeblewska, Maria 270, 271, 380

K

- Kacprzak, Jerzy 107, 110, 111, 332, 333
 Kaczanowski, Marek 238, 333
 Kaczmarek, Magdalena 333
 Kafarowski[?], Cz. 243, 244, 374
 Kafel, Mieczysław 329
 Kahle, Theodor 134, 298
 Kalergis, Maria 55
 Kalman, Imre Emmerich 179, 193, 275, 381
 Kamińska, Małgorzata 241
 Kania, Emanuel 65, 116, 137, 206, 298, 302
 Kański, Józef 253, 333, 363
 Kapełuś, Helena 205, 321
 Karasiński, Adam 83, 94, 298, 299, 320
 Karasowski, Maurycy 208
 Karczykowski, Ryszard 260
 Karłowicz, Jan 54, 241, 251, 367, 375
 Karłowicz, Mieczysław 55, 56, 57, 59, 62, 192, 194, 206, 230, 233, 234, 261
 Kasperek, R. 277, 317
 Kaszyc, Michał 259, 333, 377
 Katlewicz, Jerzy 179
 Kazimierski, Józef 9, 335, 344, 347, 351
 Kazuro, Stanisław 30, 235, 282, 382
 Kątski, Antoni 132, 299
 Kątski, Apolinary 30, 35, 41, 114, 322
 Keller, Emilia 31
 Kempa, Władysław Andrzej 214, 334
 Kiczka, Edmund 182
 Kiedrowski, Wojciech 181
 Kielanowska-Bronowicz, Maria 70, 319
 Kieniewicz, Stefan 19, 334
 Kiepusa, Jan 173
 Kijeński, Stanisław 206
 Kijeński, Stanisław van der Noot *zob.* Kijeński, Stanisław
 Kirnberger, Johann Philipp 133, 299
 Kirstein, Władysław 175
 Kitschman, Adolf 193, 299
 Kitschmann-Weiner, Anna Maria 130
 Kjerulf, Halfdan 205
 Klamrzyńska-Stromfeld, Aleksandra 39
 Klauer, F. Gustav 334
 Klechniowska, Maria Anna 39, 51, 326
 Kleczyński, Jan 39, 48, 49, 55, 65, 66, 68, 69, 87, 95, 131, 138, 150, 192, 203, 206, 209, 226, 243, 247, 299, 358, 374
 Klemp, Aleksander 186, 334
 Klemser, Eduard 205
 Kloś, Tadeusz 177
 Klukowski, Bogdan 334
 Kłos, Zbigniew 329
 Kłossowska, Małgorzata 233, 235
 Kłossowski, Andrzej 93, 107, 119, 135, 238, 324, 334
 Kmicic-Mieleszyński, Waław 172, 173, 240, 247, 248, 293, 334, 335, 375
 Kmiecik, Zenon 65, 334
 Kmieć, Krzysztof 334
 Knast, Stefan Paweł 237, 347
 Stefan Knast, Księgarnia, Skład Nut i
 Materiałów Piśmiennych (Inowrocław) 237
 Kobos, Andrzej 113, 334
 Kochańska, Marcelina *zob.* Sembrich-Kochańska, Marcelina
 Kochański, Paweł 63
 Kochański, Waław Romuald 176
 Kochlicka, Helena *zob.* Heising, Helena
 Kocójowa, Maria 79, 93, 94, 96, 115, 136, 334, 335
 Koenig, Friedrich 92
 Koenig & Bauer AG (Würzburg) 92
 Köhler, Louis 45, 48, 152, 153, 299
 Kolberg, Henryk Oskar 137
 Kołodziejczyk, Arkadiusz 21, 335
 Kołodziejczyk, Ryszard 26, 27, 335
 Komzák, Karel 63
 Konarska, Krystyna 76, 106, 111, 112, 233, 335
 Konarski, Stanisław 92, 108, 117, 335
 Konarzewski, E. 81, 295
 Konopasek, Feliks 37, 57, 59, 206, 352
 Konopka, Maria 234, 335
 Konopnicka, Maria 107, 210, 341
 Kończka, Paweł 246
 Kończanka, Paulina 246, 247, 374
 Kopczyński, Tadeusz 335
 Koralkowski 258, 259, 377
 Kordzikowska, Aleksandra 67
 Korolewicz-Waydowa, Janina 33
 Korotyński, Wincenty 258, 377
 Kosińska, Małgorzata 277, 336
 Kosnowski, Zenon 326
 Kossobudzki, Ignacy Antoni 194, 206, 221, 259, 279, 280, 284, 377, 382, 383
 Kostecki, Janusz 109, 128, 336
 Kotarbiński, Miłosz 205
 Kotarski, Edmund 250, 336
 Kotkowska, M. (ilustratorka) 73, 367
 Kotowski, Feliks 113, 231, 336
 Kowalczyk, Klaudia 10, 23, 110, 230, 336
 Kowalska, Hanna 145, 148, 151, 153, 154, 336
 Kowalska, Samanta 67, 340
 Kowalska-Glikman, Stefania 9, 20, 21, 22, 336
 Kowalski, Adolf 122, 325
 Kowalski, Teofil 208
 Kozak-Wawrzyńska, Zofia 10, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 59, 62, 336
 Kozaneccy, P. i P. 87
 Kozłowski, Czesław 232

Czesław Kozłowski, Księgarnia-Skład nut-
Czytelnia 231
Kózmiński, T.B. 134
Krajewska, Jadwiga 21, 336
Krajewski, Aleksander 223
Kraśniński, Zygmunt 230, 237
Krassowski, Janusz (redaktor) 173, 174, 175, 185,
241, 246, 266, 268, 320, 323, 324, 327, 330,
337, 348, 360
Krassowski, Janusz Adam (scenograf) 179
Kraszewski, Józef Ignacy 88, 196, 301
Kratzer, Kazimierz Julian 64, 229
Kreutzer, Rodolphe 47
Krogulski, Józef Władysław 55, 83, 87, 91, 299,
301
Krogulski, L. *Patrz* Krogulski, Józef Władysław
Kronenberg, Leopold Julian (baron) 63, 71
Kroszczor, Henryk 337
Krówczyńska, Irena 269, 270, 379
Krug, Diederich 88, 305
Krumłowski, Konstanty 123, 299
Kruszelnicka, Salomea 33, 63
Krzepkowski, Edmund 182
Krzyński, Mieczysław 179
Krzyżanowska, Jadwiga 272, 273, 380
Krzyżanowski, Ignacy 44
Krzyżanowski, Julian 205, 321
Krzyżanowski, Marian 233
Krzyżanowski, Stanisław Andrzej 233, 338, 350
S.A. Krzyżanowski, Księgarnia i Skład Nut w
Krakowie 233
Księgarnia i skład nut *Kultura* (Wilno) 232
Księgarnia Krajowa 108
Księgarnia Ludowa 108
Księgarnia Stowarzyszenia Nauczycielstwa
Polskiego, Skład Nut (Wilno) 232
Kubacz, Franciszek 173
Kucharska-Szefler, Aleksandra 260
Kucharski, Lech 337
Kücken, Friedrich Wilhelm 64, 199, 232, 371
Kudasiewicz, Adolf 305
Kuklewicz, Roman 177, 178
Kula, W. 348, 351
Kulesza, Wincenty i Maria 247
Kullak, Theodor 44, 130, 299
Kuncewicz i Hofman, dawniej St. Sadowski,
Księgarnia i Skład Nut 82, 231
Kuncewicz, Mieczysław 231, 328
Kurpiński, Karol 60
Kurpisz-Stefanowa, Irena 176
Kuryluk, Karol 183, 292
Kusiewicz, Jan 178, 252, 261, 273, 274, 331, 345
Kusiewicz, Piotr 238, 252, 257, 273, 274, 333, 347
Kutschera, Alois 149, 299
Kwapiszewska, Zofia 242, 243, 247, 374
Kwiatkowska, Magdalena 79, 109, 144, 337

Kwiecień, Celestyn 237, 337
Kwiecińska, Maria 59

L

Labuda, Gerard 337
Labuda, Jacek 260
Lachman, Waclaw Aleksander 36, 38, 343
Ladorucki, Jacek 107, 145, 189, 325, 337, 344
Lam, Stanisław 337
Lamb, Andrew 337
Landowska, Wanda 67, 340
Lange, Antoni 193, 246, 374
Lange, Jan Bernard 236, 322
Księgarnia J.B. Lange (Gniezno) 236
Lange, Joanna 236, 322
Lantman, Kazimiera 280, 382
Larisch, Karol 276, 277, 317, 381
Laskowska, Jolanta 13, 180, 181, 337, 338
Latoszewski, Zygmunt 177, 178
Laube, Gustav 35
Le Couppey, Félix 48
Lebert, Sigismund 48
Lech, Marian Julian 10, 76, 77, 79, 82, 87, 338
Lechert, Irena 233, 338
Lechner, Joseph 282, 382
Leduc, Alphonse 48
Lehár, Ferenc 80, 179, 299
Leipzigier, Marcus 131, 300
Leliwa, Tadeusz 149, 195, 197, 262, 282, 382
Lemański, Jan 134, 297
Lengnich, Gotfryd 190
Leoncavallo, Ruggero 44, 90, 300
Leończuk, Jan 67, 329
Lepalczyk, Irena 107, 111, 338
Lermontow, Michaił 195
Leskiewiczowa, Janina 348
Lesser, Stanisław Maurycy 57
Leszczyński, Grzegorz 338
Leszetycki, Teodor 44
Leśmian, Bolesław 111, 133, 297, 339
Leśniewicz, Iza (jako kompozytorka) 80, 300
Leśniewska, Ludwika 59
Leśniewski, Władysław 206, 215, 250, 375
Levy, Edouard 131
Lewandowska, Anna 64, 106, 230, 338
Lewandowski, Andrzej 275
Lewandowski, Leopold 36, 206
Lewandowski, Stefan 10, 23, 24, 26, 28, 30, 76, 77,
78, 79, 92, 93, 99, 100, 102, 114, 338
Lewański, Julian 356
Lewenstam, Ludomił 338
Lewental (rodzina nakładców) 78
Lewińska, Krystyna 277, 278, 381
Lewiński, Stanisław 176

Liefeld, August 86
Drukarnia A. Liefeld 86
Liefeldt, August *zob.* Liefeld, August
Lilly 282
Limke, Gertruda 258, 377
Lin, Władysław 149
Lincke, Paul 130, 300
Linert, Andrzej 84
Lipiński, Karol 114, 241
Lisowska, Agnieszka 34, 339
Lissa, Zofia 183, 349
Liszt, Ferenc 44, 51, 203, 208, 231, 323, 372
Litwiak, Irena 235, 339
Lochman, Władysław 87, 300
Loévy, Maria 66
Loew, Peter Oliver 339
Löhr, Franciszek 130, 300
Londyński, Bolesław 149, 299
Löschhorn, Albert 48, 90, 134, 150, 151, 152, 270,
271, 300, 369, 380
Lotto, Izydor 62
Lubomirscy (rodzina) 63
Lubomirski, Konstanty 114, 300
Luck, Karol 86
Ludwig, Adam 268
Lutosławski, Witold 178

Ł

Łaszewski, Konrad 178
Ławski, Jarosław 67, 329
Łepkowski, Józef 72
Łepkowski, Tadeusz 9, 24, 339
Łojek, Jerzy 65, 339
Łopuska-Wyleżyńska, Helena 234
Łopuszański, Piotr 111, 339
Łukasiewicz, Juliusz 339
Łusakowski, Jan 62, 149, 153
Łuszczynska, Jadwiga 189
Łyjak, Wiktor Zygmunt 339

M

M, Ad. 25, 340
Machnik, Hanna 47, 84, 95, 361
Magnone, Lena 107, 341
Mahler, Gustav 57
Mahler, Jerzy 260
Majewski, Jerzy Stanisław 122, 340
Majewski, Karol 178
Major, Juliusz 86, 317
Makowski, Henryk 49, 50, 57, 99, 193, 203, 225,
244, 367, 374
Malcz, Ludwik Mieczysław 88, 305

Malczewski, Karol 38
Malczyńska, Kazimiera 340
Malinowski, Adolf 280
Malinowski, Karol 133, 280, 300
Malinowski, Stefan 18, 207, 373
Maliszewski, Witold 62
Maltz, M., *zob.* Malcz, Ludwik Mieczysław
Małcużyński, Witold 176
Mamorska, Kamila 248, 340
Mamuszka, Franciszek 174, 340
Mannsfeldt, Hermann Gustav 35, 324
Mańkowski, Alfons 340
Marchetti, Fermo Dante 113, 300
Marchwica, Wojciech 67, 340
Marcinkowska, Halina 113, 341
Marcinkowski, Władysław 245, 246, 318, 374
Marczewski, Lucjan 60
Marinoni, Hippolyte Auguste 92
Markiewicz, Robert 180
Markowska, Celina 241, 243, 250, 251, 275, 276,
375, 381
Marszałec, Anna 191
Marzec, Wiktor 21, 349, 356
Mascagni, Pietro 66, 133, 155, 194, 230, 257, 294,
369, 377
Massenet, Jules 202, 301, 369, 372
Maszyński, Piotr 37, 38, 56, 60, 64, 65, 130, 168,
172, 194, 195, 196, 197, 205, 206, 217, 223,
235, 258, 305, 377
Matuszyński, Leopold 60, 116, 305
Maurin-Białostocka, Jolanta 364
Mayer, Charles 48
Mayzel, Adam 40
Mazur, Krzysztof 39, 42, 55, 77, 97, 98, 129, 196,
341
Meilhac, Henri 232
Melcer, Henryk 62, 63, 206, 231, 265, 276, 381
Meller, Jan 60
Mendelssohn-Bartholdy, Felix 44, 51, 63, 132, 150,
194, 301
Mendes, Catulle 193, 246, 374
Mérimee, Prosper 232
Merzbach, Henryk 121
Księgarnia i Skład Nut Muzycznych Henryka
Merzbacha i Ludwika Polaka 122
Meyder, Karl 36, 86, 317
Meyerbeer, Giacomo 81, 301
Meyerhold, Kazimierz 222
Miąso, Józef 341
Michalak, Jerzy Marian 174, 241, 242, 247, 269,
270, 280, 293, 342, 353, 379, 380
Michalska, Anna 176, 177, 184, 276, 342, 352
Michalska, Iwonna 109, 337
Michalski, Grzegorz 109, 337
Michalski, Stanisław 342
Michałowska, Maria 69, 319, 342

Michałowski, Aleksander 35, 44, 56, 149, 153, 202,
 276, 326, 381
 Michałowski, Kornel 16, 65, 361
 Michaux, Aleksander 230
 Mickiewicz, Adam 261, 280, 339, 342
 Mickiewicz, Helena *zob.* Hryniewiecka, Helena
 Mickiewiczówna, Halina 259, 260, 261, 262, 263,
 285, 290, 328, 354, 377
 Mieczynski, Adam 40
 Mielczewski, Marcin 67
 Mierzwiński, Władysław 33, 40
 Mieszkiel, Urszula 143, 342
 Miklaszewski, Lech 264
 Mikorska, Ludmiła *zob.* Jeske-Choińska-Mikorska,
 Ludmiła
 Mikosz, Joanna 342
 Mikulski, Tytus 37, 342
 Mikulski, Tytus Ksawery 37
 Miller, Karol (kompozytor) 91, 134, 301
 Miller, Władysław 206
 Millico, Giuseppe D. 242
 Millöcker, Karl 132, 301
 Milner, Stella 195, 231, 238
 Milowicz, Karol 130, 149, 301
 Miłaczewski, Constantin 116, 134, 301
 Minakowski, Jerzy Marek 59, 363, 365
 Mincer, Jerzy 276, 381
 Miodońska-Brookes, Ewa 113, 327
 Miron *zob.* Michaux, Aleksander
 Mirowska, Wanda 258, 377
 Misiorny, Michał 178, 179, 331
 Miszewska, Kazimiera 175, 342
 Miszewski, Stanisław 112
 Mlekicka, Marianna 26, 29, 78, 81, 107, 120, 214,
 215, 342, 343
 Młynarski, Emil 41, 62, 63, 353
 Moczulska, Agnieszka 71, 72, 343
 Mokrzecki, Lech 173, 174, 280, 330, 343
 Moll, Lilianna Manuela 39, 66, 67, 326
 Moniuszko, Stanisław 7, 36, 37, 39, 42, 55, 58, 59,
 61, 63, 64, 65, 77, 87, 88, 95, 105, 112, 115,
 131, 150, 153, 154, 155, 168, 192, 194, 195,
 196, 197, 204, 205, 225, 226, 230, 231, 232,
 234, 235, 236, 240, 253, 257, 258, 260, 261,
 262, 263, 266, 269, 270, 272, 273, 274, 275,
 276, 301, 302, 304, 320, 323, 332, 341, 352,
 358, 369, 371, 376, 377, 378, 379, 380, 381
 Montgomery, Lucy Maud 232, 341
 Morawska, Katarzyna 50, 343
 Morawski, Eugeniusz 70
 Morsztyn, Pelagia 235
 Mortkowicz, Jakub 342
 Mostowski, Tadeusz
 Drukarnia Tadeusza Mostowskiego 77
 Moszkowski, Maurycy (Moritz) 44, 87, 194, 200,
 237, 265, 274, 302, 347, 372, 379, 381

Mościcki, Tomasz 122, 343
 Mozart, Wolfgang Amadeus 44, 63, 178
 Mrygoń, Adam 38, 343
 Muchanow, Sergiusz 55
 Muchenberg, Bohdan 241
 Münchheimer, Adam 34, 35, 65, 206, 235, 281
 Murzynowscy (rodzina) 36, 346
 Musorgski, Modest 271, 318
 Musset, Alfred de 90, 300
 Muszkowski, Jan 94, 96, 112, 359
 Myszowska, Justyna 111, 351, 358
 Myszuga, Aleksander 33, 40
 Myszynska, Leokadia 206
 Myśliński, Jerzy 65, 339

N

Nagórska, Izabela 64, 89, 107, 344
 Nagrodzki, Zygmunt 232
 Nagy, József 205
 Nałęcz-Grąbczewski, Mieczysław 263, 378
 Namysłowski, Karol 91, 302
 Negrey, Maciej 344
 Neufeldówna, Bronisława 66
 Nicholls, Horatio 120, 302
 Nicolai, Otto 230
 Nidecki, Tomasz Napoleon 134, 302
 Niedzielski, Stanisław 205
 Niemierkiewicz, Marian 180
 Księgarnia oraz Magazyn i Wydawnictwo Nut
 Marian Niemierkiewicz (Poznań) 236
 Niemierkiewicz, Marian (jako chórmistrz) 175
 Niemierkiewicz, Marian Henryk 344
 Nietyksza, Maria 9, 20, 21, 28, 344
 Niewiadomski, Stanisław 206, 208
 Niewiarowska-Brzozowska, Julia 58
 Niwiński, Jan 174, 175
 Nizińska, Hanna 344
 Norris, Geoffrey 114
 Norwid, Cyprian Kamil 93, 294
 Noskowski, Zygmunt 34, 35, 38, 45, 47, 48, 49, 54,
 56, 58, 62, 63, 64, 65, 97, 116, 138, 142, 192,
 193, 194, 195, 205, 210, 215, 244, 254, 277,
 278, 302, 353, 359, 367, 368, 374, 376, 381
 Nowak, Anna 241, 344
 Nowakowski, Erazm 46, 114, 192
 Nowakowski, Józef 44, 132, 302, 344
 Nowakowski, Mieczysław 260
 Nowicka, Danuta 175, 180, 344
 Nowicki, Ryszard 189, 344
 Nowina, Roman 199, 232, 371
 Nowińska 283, 284, 383
 Nowińska, Alicya 283, 319
 Nowowiejski, Feliks 173, 175, 246, 275, 276, 318

O

Obniska, Wanda 280, 344
 Obstówna, Maria 180
 Odrowąż, Feliks 236
 Offenbach, Jacques 132, 179, 302
 Ohrt, Janina 16, 363
 Olszewska, Irena 50, 81, 361
 Opieński, Henryk 57, 58, 63, 65, 143, 192, 193, 205, 215, 343
 Oppman, Artur 88, 221, 280, 284, 303, 382, 383
 Orczykowski, Paweł 180
 Ordonówna, Hanka 176
 Orgelbrand, Samuel 79
 Or-Ot *zob.* Oppman, Artur, *zob.* Oppman, Artur
 Osmański, Wojciech 62, 73, 91, 130, 147, 236, 302, 303
 Ossowski, Kazimierz 44, 344
 Ostromęczka, Jadwiga 60, 345
 Ozimiński, Józef 63

P

Pachoński, Jan 108, 345
 Paderewski, Ignacy Jan 62, 63, 64, 116, 130, 192, 206, 215, 303
 Paganini, Niccolò 41
 Paja, Jadwiga 50, 345
 Pajzderska, Helena Janina 198, 371
 Palloni, Gaetano 269, 379
 Pałubicki, Konrad 181
 Pankiewicz, Eugeniusz 196, 206, 236, 267, 379
 Paracki, Mirosław 345
 Paschalski, Konstanty 121, 303
 Patalas, Aleksandra 353
 Patti, Adel. 201, 372
 Patti, Carol. 201, 372
 Pawlak, Bolesława 94, 345
 Pawłowska, Elżbieta 12, 78, 120, 212, 320
 Pawłowski, Edward 364
 Pelczar, Marian 180, 186, 187, 189, 345, 357
 Pelczyński, Grzegorz 345
 Pepliński, Wiktor 180
 Perkowska, Małgorzata 345
 Perlbach, Max 186
 Perzyński, Benon 122, 232, 236, 331
 Księgarnia i Skład Nut Perzyński, Niklewicz i Spółka 122
 Peszko-Kusiewicz, Halina 274, 381, 489
 Pękiel, Bartłomiej 67
 Piave, Francesco Maria 262, 378
 Pieczętkowski, Feliks 81, 84, 106, 107, 108, 111, 113, 117, 118, 121, 129, 231, 233, 234, 236, 345, 346
 Pieczonka, Marek 233, 346

Pietkiewicz, Antoni 59
 Pilarczyk, Piotr 112, 346
 Pilecki, Ignacy 49, 50, 60, 62, 99, 193, 225, 244, 367, 374
 Piskała, Kamil 21, 349, 356
 Pistor, Matylda 35
 Pistorowie (rodzina) 36, 346
 Piwarski, Antoni 234, 350
 A. Piwarski i Ska, Księgarnia, Skład i Wypożyczalnia Nut (Kraków) 234
 Płoszko-Iwanowska, Zofia 60
 Plug, Adam *Patrz* Pietkiewicz, Antoni
 Podejko, Liliana 241, 249
 Podejko, Paweł 172, 241, 248, 249, 285, 347
 Podgóreczny, Józef 237, 347
 Podhajski, Marek 323, 330
 Podkowiński, Władysław 87
 Pokorzyńska, Elżbieta 89, 90, 103, 347
 Poliński, Aleksander 50, 65, 67, 208, 343
 Połoniecki, Bernard 234
 Księgarnia Polska Bernarda Połonieckiego (Lwów) 234
 Pomykała, Marcin 273, 347
 Ponchielli, Amilcare 87, 236, 258, 303, 377
 Poniatońska, Irena 62, 194, 347
 Poniatoński, Stanisław August 360
 Popiel, Tadeusz 121, 347
 Popinigis, Danuta 343
 Popławski, Bronisław 63
 Popowa-Zydroń, Katarzyna 284
 Popy, Francis 113, 303
 Poraziński, Jarosław 251, 347
 Porębowiczowa, Anna 70, 319
 Poszowska, Amelia 246, 266, 267
 Poznańska, Barbara 28, 347
 Pożniak, Piotr 183
 Pożniak, Włodzimierz Maria Leon 57, 62, 319, 347
 Prawdzic-Leyman, Michał 266, 342
 Preobrażeńska, Maryla *zob.* Bojar-Przemieniecka, Maria
 Prohaska, Carl 63
 Prokopowicz, Maria 348
 Prosnak, Antoni 16, 348
 Prout, Ebenezer 49, 192, 193
 Prószyński, Konrad 108
 Prus, Bolesław 72
 Przeniosło, Małgorzata 321
 Przeniosło, Marek 321
 Przywałowski, Ignacy 88, 303
 Przywecka-Samecka, Maria 96, 348
 Przyżycki, Leon 134
 Pszczółkowska, Zenobia Lidia 186, 348, 350
 Puccini, Giacomo 146, 194, 237, 303, 304
 Purwin, Kazimierz *zob.* Banaś-Purwin, Kazimierz

Q

Quattrini, Jan Ludwik 59, 60, 199, 233, 282, 322

R

Racięcka, Janina Antonina 110, 348
Radziszewski, Maksymilian 90, 195, 200, 201, 202, 214, 231, 255, 274, 300, 372, 376, 381
Rajchman, Aleksander 39, 63, 68, 115
Rapacki, Wincenty (syn) 114, 120, 130, 133, 134, 149, 154, 195, 230, 231, 233, 235, 259, 295, 296, 300, 304, 377
Raszewski, Zbigniew 327, 342, 364
Ratold, Stanisław 149, 195
Raube, Stanisława 51
Ravel, Maurice 178
Řebíček, Josef 86
Redo, Józef Stanisław 149
Reinicke, Robert 186
Reint[...], Janina 282, 382
Reiss, Józef Władysław 66, 193, 250, 375
Rejzman, Pavel Seměnovič 348
Rényi, Aladár 130, 304
Reszke, Jan Mieczysław 201, 231, 269, 331, 332, 340
Rezniček, Emil Nikolaus 63
Richter, Ernst Friedrich 54, 241, 243, 251, 349, 367, 374, 375
Rico, Joseph 120, 132, 304
Riemann, Hugo 172
Ries, F. 208
Rode, Pierre 47
Roesner, Zbigniew 174, 175
Rogaczewska, Maria 184
Rogała, Jacek 79, 84, 86, 113, 115, 230, 231, 349
Rogowicz, Tadeusz 280, 349
Roguski, Gustaw 46, 82, 192, 195, 202, 205, 206, 213, 215, 233
Romanow, Andrzej 179, 349
Rosenstein, Leo *zob.* Stein, Leo
Rostkowska, Waleria 59
Rostworowski, Emanuel 208
Rostworowski, Karol Hubert 34
Rotwand, Stanisław 37
Rowicka, Małgorzata 336
Różycki, Aleksander 47, 48, 82, 90, 102, 149, 153, 202, 300, 322
Różycki, Edward 89, 347
Różycki, Ludomir Aleksander 69, 173, 175, 178, 256, 320, 376
Różycki, Zygmunt 134, 222, 298
Rudziński, Witold 183, 349
Rudzki, Kazimierz 84, 122, 339, 343
Rukóży, Wanda 87, 349

Rulikowski, Mieczysław 349
Ruta, Adam 233, 350
Rutkowska, Alicja 10, 42, 51, 59, 60, 61, 70, 75, 350
Rutkowski, Antoni 47, 153
Rutkowski, Zenobiusz 192
Rybicka, Barbara 241
Rybicka, Ewa 278
Rybicki, Feliks 51, 183, 240, 241, 278, 279, 344, 382
Rybska, Zofia 112, 205, 213, 320
Rychliński, Zygmunt 112
Rzepecki, Ignacy 16, 131
Rzepko, Władysław 38, 56, 121, 142, 195, 206, 210, 230, 247, 261, 304

S

Sachse, Feliks 265
Sadowski, Andrzej 179
Sadowski, Waldemar 242, 247, 269, 270, 379
Saint-Saëns, Camille 44
Samerek, Tadeusz 271, 321, 355
Sand, George 192
Sander, Wilhelm 111
Sankowska, Maria Antonina 253
Sari, Ada 259, 260, 261, 378
Sartorio, Arnaldo 82, 268, 379
Sawicka, Urszula 189
Sawicki, Marian 97, 98, 99, 350
Scarlati, Domenico 44, 51
Schäffer, Bogusław 182
Schelwig, Samuel 186, 350
Scheuer, Jadwiga *zob.* Sari, Ada
Schmager, Gustaw 204, 234, 350
Schmidt, Christian Martin 350
Schmitt, Aloys 48
Schober, Feliks 195, 282
Schubert, Franz 44, 179, 198, 231, 283, 371, 383
Schumann, Robert 66
Schütz, Kaspar 190
Scribe, Eugène 81, 293
Seideman, Władysław 40
Sembrich-Kochańska, Marcelina 130, 201, 202, 372
Sempoliński, Ludwik 351, 357
Seyfarth, Gustaw 235
G. Seyfartha Magazyn Nut (Lwów) 234, 235
Siedlecki, Franciszek 208
Siennicka, Mariola 9, 26, 28, 40, 71, 350
Sieradzka, Aniela 279
Sierpiński, Konstanty
Drukarnia Estetyczna Konstantego Sierpińskiego 311

Sikorski, Józef (jako kompozytor) 55, 65, 66, 95, 332
 Sileński, Michał 262, 342
 Singer, Zygmunt 281, 382
 Sitarz, Adam 183, 350
 Sizo, L. 131, 297
 Skalska, Karolina 351
 Skalska-Zlat, Marta 239, 323, 362
 Skirmuntt, Henryk 206, 207, 235, 372
 Skręt, Rościław 351
 Skrzyńska-Paszkowicz, Maria 261, 282
 Skrzypczak, Andrzej 111, 351
 Skulski, Florian 273
 Słodkowska, Elżbieta 77, 351
 Słowicz, Janina 272, 380
 Smetana, Bedřich 88, 304
 Smolarczyk, Teresa 111, 165, 351
 Smoliński, F. 249
 Snarski, Romuald 177
 Sobolewska, Maria Stanisława 59, 255, 352
 Sokołow, Nahum ben Josef Samuel 93
 Sokołowski, Marian 150
 Sokołow, Nahum (Natan) Tobiasz 93
 Sonina, Elena Sergeevna 348
 Sonnenfeld, Adolf Gustaw 35, 36, 52, 62, 82, 91, 111, 131, 154, 193, 213, 215, 250, 295, 304, 322, 352, 366, 375
 Sosnkowski, Józef 134, 302
 Sowiński, Janusz 10, 76, 77, 79, 80, 92, 351
 Sperski, Krzysztof 271
 Spiess (rodzina) 28
 Spindler, Fritz 269, 379
 Spóz, Andrzej 16, 19, 35, 37, 55, 56, 57, 64, 105, 112, 131, 193, 323, 332, 334, 344, 347, 348, 351, 352
 Spóz, Irena 16, 352
 Stachowski, Bogdan 268
 Stachowski, Lech 178, 268, 269, 273, 292, 379
 Starczewski, Feliks 135, 206, 208
 Staszczyk, Adam 138, 368
 Staszewski, Jacek 251, 328, 347, 375
 Statkowski, Roman 62, 64, 143
 Stattler, Juliusz 36, 60, 65
 Stawarz, Andrzej 345, 359
 Stawowy, Lubomira 65, 352
 Stefan, Jerzy 176
 Stefaniak, Dorota 276, 352
 Stein, Leo 193, 337
 Stemler, Józef 21, 353
 Stempniewicz, Mirosława 235, 353
 Sterczyński, Ignacy 243, 326, 374
 Sterling, Władysław 195, 233
 Sterzycka, Elżbieta 47
 Stirling, Jane Wilhelmina 192
 Stojowski, Zygmunt 63, 265, 379
 Straszewicz, Ludwik 92
 Strauss, Johann (syn) 132, 147
 Strauss, Josef 147, 304
 Strauss, Richard 57, 63
 Strawiński, Igor 178
 Strąbski, Stanisław Jan 79, 86, 97, 349
 Strobel, Hubert 174
 Strobl, Rudolf 44, 51, 89, 148, 151, 202, 203, 227, 231, 234, 237, 265, 268, 322, 379
 Stromfeld, Czesław 32
 Stryja, Karol 177
 Strzelecki, Adolf 208
 Studziński, Karol 36, 43, 91, 193, 212, 215
 Suchowiejko, Renata 353
 Sullivan, Arthur 205
 Suma, Tomasz 251
 Suppé, Franz von 179
 Surzyński, Józef 50
 Surzyński, Mieczysław 49, 50, 203, 323, 337
 Sutkowski, Adam 353
 Sutkowski, Stefan 20, 35, 63, 353
 Syrewicz, Ksawery 55
 Szajer, Jadwiga *zob.* Sari, Ada
 Szałagan, Alicja 206, 329
 Szayer, Jadwiga *zob.* Sari, Ada
 Szczawińska, Elżbieta 65, 364
 Szczeblewska-Rapoldi, Maria 270, 341
 Szczepańska-Lange, Elżbieta 35, 63, 353, 354
 Szczepkowski, Janusz 131, 305
 Szeligowski, Tadeusz 178
 Szeluto, Apolinary 69
 Szenic, Stanisław 102, 354
 Szlenkier, Karol 71
 Szopiński, Lubomir 174
 Szopski, Felicjan 143, 342
 Sz-r, K. 81, 293
 Sztajnsberg, Marian 107
 Sztajnsberg, Szymon 107
 Sztompka, Henryk 176
 Szubert, Piotr 246, 354
 Szukiewicz, Wandalin 232
 Szulc, Eugeniusz 89, 354
 Szwarcówna, R. (ilustratorka) 73, 367
 Szwejkowska, Helena 354
 Szweykowscy, A. i Z. 354
 Szymanowska-Malewska, Helena 131, 300
 Szymanowski, Karol 69, 87, 194, 271, 318
 Szymanowski, Wacław *zob.* Szymanowski, Władysław
 Szymanowski, Władysław 60
 Szymańska, Maria Magdalena *Patrz* Bojar-Przemieniecka, Maria
 Szymański, Jerzy 178, 273
 Szyniańska, Maria Magdalena *Patrz* Bojar-Przemieniecka, Maria

Ś

Ścibisz-Borecka, Jadwiga 259, 354
Śledziński, Stefan 177, 281, 319, 354
Ślezak, Ryszard 178
Śliwińscy, Zbigniew i Maria 265, 379
Śliwińska, Maria 265, 266, 292, 379
Śliwiński, Błażej 336, 362
Śliwiński, Józef 63
Śliwiński, Ludwik 32, 193
Śliwiński, Zbigniew 264, 265, 285, 290, 292
Śnieżko, Aleksander 85, 232, 354
Świątecki, Witold 179
Świątek, Tadeusz, Władysław 354
Świdziński, Konstanty 71
Świerkowski, Ksawery Antoni 10, 70, 77, 86, 93, 354, 355
Święcicki, Julian Adolf 209, 210, 211, 215, 248, 251, 373, 375

T

Tadeusiewicz, Hanna 88, 90, 106, 108, 110, 115, 117, 126, 231, 355
Tarasiewicz (rodzina) 28
Taraszkiewicz, Beata 266, 358
Tarkowski, Stefan 177
Tazbir, Stanisław 12, 70, 320, 355
Teksl, Józef 37
Temler, Aleksander 71
Tessaro-Kosimowa, Irena 76, 85, 87, 88, 102, 103, 126, 355, 356
Tetmajer, Kazimierz Przerwa 80, 142, 233, 234, 261, 300, 302, 368
Thomas, Ambroise 214
Thomé, Francis 237
Tokarzewska, Zofia 273
Tokarzewski, Stanisław 133, 206, 213, 305
Tom, Konrad 132, 294
Tomaszewski, Jerzy 365
Tomaszewski, Wojciech 12, 16, 61, 96, 105, 167, 212, 356
Tomkiewicz, Władysław 356
Topińska, Marta 79, 107, 109, 356
Topolski, Jerzy 73, 365
Tosti, Francesco Paolo 130, 305
Trapkowska, Justyna 259, 261, 263
Treichel, Irena 11, 16, 83, 89, 95, 110, 114, 231, 232, 320, 323, 324, 325, 327, 328, 329, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 364, 365
Trejnis, Irena 277
Trojanowska, Izabella 181, 187, 357
Trojanowski, Edward 208

Trojanowski, Władysław 133, 134, 305
Trombini-Kazuro, Marguerita 173
Troschel, Wilhelm Karol 59, 197, 198, 199, 206, 230, 231, 232, 305, 323, 371, 372
Truskier, Bernard 294
Trylski, Aleksander 40, 357
Trzebiatowski, Paweł 178
Trzemeska, Anna 241
Tułowiecka, Anna 284
Turczyński, Józef 173, 174, 176
Türke, Gustaw 134, 305
Turkuł, Andrzej 106, 110, 355
Turło, Teresa Dalila 112, 203, 362
Turski, Zbigniew 176, 177
Tuszyński, Antoni L. 91, 305
Tych, Feliks 21, 356
Tylewski, Tadeusz 174, 176, 360
Tyrchowska, Aniela 73, 367
Tyszkiewicz, Władysław (hrabia) 63

U

Ullmayer, Franz 282, 382
Umińska, Eugenia 176
Urbański, Janusz 177
Urstein, Ludwik 60, 230, 281, 382

V

Valabregue, Albin 318
Verdi, Giuseppe 65, 133, 194, 198, 206, 262, 264, 305, 371, 378
Vieweger, Zofia 95, 135, 195, 234, 238, 257, 293, 295, 377
Villoldo, Ángel Gregorio 83, 305
Vogt, Albert 131
Vogt, Jacques 305
von Weber, Carl 51

W

Wachs, Paul 149
Waghalter, Henryk 62, 195, 270, 274, 380
Wagner, Richard 63, 88, 116, 193, 246, 262, 305, 374, 378
Waksmund, Ryszard 357
Walatyńska, Stanisława 96, 357
Waldteufel, Émile 147, 149, 156
Walentynowicz, Władysław 51, 177, 274
Walewska, Cecylia 60, 66, 357
Walkusz, Marta 7, 54, 97, 99, 142, 155, 157, 159, 165, 166, 198, 210, 211, 224, 225, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 250, 251, 253, 256, 257, 258, 259, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268,

269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277,
278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 357, 367,
368, 369, 370, 371, 373, 374, 375, 376, 377,
378, 379, 380, 381, 382, 383
Walter, Edmund 130, 305
Waluś, Justyna 276, 357
Wasiak, Stefan 174, 352
Wasiel, Aleksander 179
Wawelberg, Hipolit 37
Wąsowska-Badowska, Maria 39
Wegner, Rudolf 112
Weitzmann, Carl Friedrich 241
Wenicki, Hugo 172
Werno, Halina 108, 117, 122, 358
Wertheim, Juliusz 40
 Wertheim (rodzina) 39
West, Moritz 32, 318
Weysenhoff, Aleksandra 40
Węgrzynek, Hanna 10, 28
Węgrzynek, Helena 362
Wieczorek, Alicja 265, 266, 358
Wieczorkówna, Maryna *zob.* Śliwińska, Maria
Wielhorski, Aleksander 173
Wieniawski, Henryk 183, 353
Wieniawski, Józef 55, 56, 62, 114
Wilczek, Gerhard 277, 358
Wilczyński, Bolesław 48
Wilden, Marcelli 106, 161, 310
Wilgat, Janina 11, 15, 50, 361
Wilhelm, Karl 205
Willis, Clark 205
Wilski, Zbigniew 253, 324, 333, 364
Wiłkomirska, Maria 174, 176
Wiłkomirski, Kazimierz 173, 174, 176, 178, 343,
358
Winterfels, Wilhelm 176
Wiślicki, Władysław 35, 55, 56, 65
Wiśniakowski, Aleksander Józef 283, 319
Wiśnicki, Roman 116, 119, 130, 306
Witkowska, Dorota Magdalena 266, 358
Wizbek, Marian Aleksander 115
Władyka, Wiesław 65, 339
Wodiczko, Bohdan 177
Wodzińscy 192
Wojciechowska, Zdzisława 173
Wojciechowska-Myszyńska, Leokadia *zob.*
 Myszyńska, Leokadia
Wojciechowski, Jan 237, 359
Wojciechowski, Kazimierz 237
 Księgarnia i Skład Nut K. Wojciechowski
 (Brodnica) 237
Wojnowska, Elżbieta 344, 351, 352
Wojsz, Iwona 90, 237, 347, 358
Wojtal, Waldemar 265, 358
Wolff, Bernhard 48
Wolff, Hugo 57

Wolski, Włodzimierz 204, 205, 234, 236, 261, 263,
270, 274, 377, 378, 379, 380
Woytowicz, Bolesław 264
Woźna, Małgorzata 49, 358
Woźniacka, Gabriela 264
Woźniak, Andrzej 359
Woźniakowski, Krzysztof 102, 106, 359
Woźnicki, Jan 195
Wójcik, Andrzej 265, 359
Wroński, Adam 197, 271, 359, 380
Wroński, Witold 45
Wrotnowski, Karol 95
Wypożyczalnia Nut *Symfonia* (Kraków) 234
Wypych-Gawrońska, Anna 33, 34, 61, 359
Wyrobek-Roesnerowa, Krystyna 176
Wyrzykowska-Malczewska, Wanda 359
Wypiański, Stanisław 256, 376

Z

Z., F. 130
Zabłocka, Aniela 276
Zachciał, Iwona 182, 359
Zadarnowski, Stanisław *zob.* Ratold, Stanisław
Zadurowicz, Władysław
 Władysław Zadurowicz, skład i wypożyczalnia
 nut (Lwów) 234
Zajac-Kiedysz, Aleksandra 359
Zajc, Ivan Dragutin Stjepan 32
Zakrzewski, Tadeusz 237, 359
Zalewska, Gabriela 10, 28, 362
Zamoyski, Tomasz (hrabia) 63
Zarzycki, Aleksander 40, 41, 55, 56, 64, 182, 194
Zawiliński, Roman 67
Zawilski, Andrzej 253, 360
Zawirski, Marek 45, 49, 149, 153, 192, 244, 248,
374, 375
Zboińska-Ruszkowska, Helena 33
Zbytkower-Jakubowicz, Szmul 27
Zdziennicka, Zofia 85, 122, 294, 306
Zeller, Carl 32
Zet., E., 60
Ziehrer, Carl Michael 88, 306
Zieleński, Mikołaj 67
Zienkiewicz, Małgorzata 365
Zientarski, Romuald 169, 306, 371
Zięba, Andrzej A. 93, 360
Zimińska-Sygietyńska, Mira 176
Ziółkowski, Ignacy 195
Zwoliński, Leonard 233, 235, 334
 Księgarnia i Skład Papieru L. Zwoliński
 (Kraków) 233
 Księgarnia i Skład Papieru L. Zwoliński
 (Zakopane) 235

Księgarnia Nowa i Skład Papieru L. Zwoliński
(Zakopane) 235

Ż

Żarnowska, Anna 9, 21, 25, 30, 32, 34, 323, 326,
331, 335, 360

Żbikowska-Migoń, Anna 239, 323, 362

Żbikowski, Andrzej 365

Żebrowska, Zofia 107, 115, 121, 233, 345, 360

Żebrowski, Marcin Józef 266

Żeleński, Władysław 44, 46, 56, 62, 63, 65, 116,
205, 206, 213, 215, 233, 298, 302, 331

Żmichowska, Narcyza 87, 299

Żołnierka 173, 360

Żórawska-Witkowska, Alina 34, 37, 339, 360

Żuk, Edward 174

Żurawicka, Janina 9, 25, 26, 360

Suplement. Katalog warszawskich druków muzycznych oraz piśmiennictwa muzycznego i muzykologicznego z lat 1875-1918 przechowywanego w bibliotecznych zbiorach gdańskich

Jak wspomniano we *Wstępie* do rozprawy, prezentowany poniżej *Katalog* uzupełnia dotychczas powstałe spisy i bibliografie o *varsaviana* znajdujące się w bibliotekach gdańskich.

Składa się on z dwóch części: *Druki muzyczne* oraz *Książki*. W każdej z nich zachowano układ alfabetyczny według nazwiska kompozytora lub autora, następnie tytułu dzieła, daty wydania i numeru wydania.

Opisy druków zostały sporządzone z autopsji, z wykorzystaniem obowiązujących norm opisu bibliograficznego dla druku muzycznego (PN-N-01152-06:1983) oraz dla książki (PNN-01152-01:1982/Az1:1997)¹⁰⁹⁷. Transliterację cyrylicy na alfabet łaciński sporządzono według normy PN-ISO 9–2000.

Informacje pochodzące spoza pozycji katalogowanej, zostały ujęte w nawias kwadratowy. Zasada ta w szczególności dotyczy datacji, którą w wielu przypadkach przyjęto po przeprowadzeniu kwerend w katalogach bibliotecznych, zwłaszcza w Katalogu Głównym Biblioteki Narodowej i Katalogu Centralnym NUKAT oraz na podstawie analizy dostępnych katalogów księgarskich i wydawniczych z lat 1875-1918, a także opracowań dotyczących historii działalności firm poligraficznych i nakładców.

Rok lub zakres dat wydania poszczególnych pozycji został podany w *Katalogu* spisie według następujących reguł:

- rok wydania bez nawiasów kwadratowych: oznacza, że datę przejęto z druku muzycznego;
- data cenzury: oznacza jedyną, znaną datę dokumentującą czas edycji publikacji, np.: „cenz. 1886”;

¹⁰⁹⁷ W opisach uwzględniono również zmiany wynikające z założeń standardu katalogowania Resource, Description and Access (RDA), m.in. zastąpienie w datacji łacińskich określeń na polskie (m.in. zamiana „ante” na „przed”, „post” na „po” oraz „ca.” na „ok.”).

- data lub zakres dat w nawiasie kwadratowym bez komentarza w postaci przypisu: oznacza datę przejętą z innych katalogów bądź bibliografii, ostateczną zweryfikowaną pozytywnie przez autorkę rozprawy;
- zapisany w nawiasie kwadratowym rok wydania, zakres dat lub data niepełna (np.: [191?]) wraz z komentarzem w postaci przypisu: oznacza, że przyjęta data nastęczała wiele wątpliwości, ale autorka uznała, że nuty wchodzą w zakres badanego okresu.

W nawiasach kwadratowych zapisano również inne informacje pochodzące spoza druku:

- w informacjach proveniencyjnych: uzupełnienia inicjałów, dat i innych elementów oraz brakujące fragmenty zapisów na pieczętkach;
- obsadę wykonawczą.

Jeśli druk posiadał jakieś cechy indywidualne, np. brak stron lub znaczne uszkodzenie, dane te zostały podane na końcu opisu bibliograficznego. Wszelkie informacje proveniencyjne umieszczono osobno pod opisem bibliograficznym.

Oprócz numerów inwentarzowych i sygnatur druków przechowywanych w gdańskich bibliotekach, w *Katalogu* odnotowano również fakt posiadania danego egzemplarza przez Bibliotekę Narodową, również z podaniem sygnatur.

Książki

1. **Al. A.**¹⁰⁹⁸: *Słowniczek muzyczny* oprac. Al[eksander] A[rct] ; przejrzał i uzupełnił G. Roguski. Wyd. 2., Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta (Nakładem i drukiem M. Arcta), 1907. 114 s. ; 14 cm. (Książki dla Wszystkich ; No 18).

BG AMuz., nr inw. K 18743; sygn. 09 - Arc-Sło

WiMBP 28¹⁰⁹⁹, Mag. 81450

BN, sygn. 1.053.794 ; 827.785 A

2. **Al. Ar.:** *Stanisław Moniuszko, jego życie i dzieła*, z różnych źródeł spisał Al[eksander] Ar[ct]. Wyd. 2 uzupeł., Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta (Nakładem M. Arcta ; Druk M. Arcta w Warszawie, Nowy-Świat 41), 1915.- 80 s. ; 13 cm. (Książki dla Wszystkich ; 52).

BG AMuz., nr inw. K 22820; sygn. 09 - Arc-Sta

BN, sygn. 962.739 ; 897.209 A

3. **Anczyc Władysław Ludwik (1823-1883):** *Chłopi arystokracji. Szkic dramatyczny w jednym akcie ze śpiewami*, wydanie nowe, [Warszawa:] Nakład Gebethnera i Wolffa, Kraków: G. Gebethner i Spółka. (Kraków druk. W.L. Anczyca i spółki), [przed 1921]. 71, [1] s. ; 16 cm.

Współoprawne z: *Błażek Opętany*, Wł. Anczyc, muz. Wł. Rzepki, [Warszawa:] nakład Gebethnera i Wolffa ; Kraków: G. Gebethner i Spółka (Kraków druk. W.L. Anczyca i spółki), 1907, nuty (I 13749), nowa paginacja 16 s.

Pieczenie „Gimnazjum Polskie w Gdańsku”.

BG PAN, sygn. I 13745 (*Chłopi*) ; I 13749 (*Błażek*)

Proweniencja: pieczęć „Biblioteka własna Wincentego i Marji Kuleszy Zygmuntów” ; odręczne podpisy.

ZS BUG: sygn. 0120462

BN, sygn. Mus.I.7601 (*Chłopi*)

¹⁰⁹⁸ Na okładce zapis Al-Ar. Daty życia nieznane.

¹⁰⁹⁹ Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku, Filia nr 028, Biblioteka Główna Targ Rakowy 5/6, Gdańsk.

4. **Biernacki Michał Marian (1855-1936):** *Zasady muzyki przyjęte i zalecone przez Instytut Muzyczny w Warszawie* ułożył... Wyd. 3 przejrz. i uzup., Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. W.L. Anczyca i Spółki), [1911]. [VII], 185, [3] s., [3] k. tabl. złoż.; 23 cm. (Biblioteka Teoretyczna Warszawskiego Konserwatorium Muzycznego).

BG AMuz., nr inw. K 24949; sygn. 09 - Bie-Zas

5. **Biernacki Michał Marian (1855-1936):** *Zasady muzyki przyjęte i zalecone przez Instytut Muzyczny w Warszawie* ułożył..., Profesor w Instytucie Muzycznym, wyd. 2, poprawione, przerobione i uzupełnione, Warszawa: nakład Gebethnera i Wolffa ; Kraków: G. Gebethner i Sp. (druk W.L. Anczyca i Spółki w Krakowie), 1907. X, 175 s., [3] k. tabl. złoż. : il., err. ; 22 cm. (Biblioteka Teoretyczna Warszawskiego Państwowego Konserwatorium Muzycznego).

BG PAN, sygn. II 57594

BN, sygn. 63.373 ; 1.405.934 A

6. **Gloger Zygmunt (1845-1910):** *Dumy i pieśni. 100 śpiewów z ust ludu*, Warszawa: Wydawnictwo Gazety Świątecznej i Księgarni Krajowej K. Prószyńskiego (Księgarnia Krajowa i Gazeta Świąteczna ulica Nowy Świat 26) (druk J. Filipowicza, Złota No. 3), 1894, 80 s. ; 16 cm ; (Skarbczyk ; 4).

BG PAN, sygn. I 140821

BN, sygn. 166.391 ; 541.667

7. **Gloger Zygmunt (1845-1910):** *Krakowiaki. 657 śpiewek, ze źródeł etnograficznych i własnych notat*, wyd. 2. pomnożone, Warszawa: nakład Gebethnera i Wolffa (w drukarni J. Bergera, Elekoralna nr 14 w Warszawie), 1879, [4], 148 s. ; 16 cm. (Biblioteczka Ludowa).

BG PAN, sygn. I 140848

BN, sygn. 1.571.022 ; 246.225 A

8. **Gloger Zygmunt (1845-1910):** *Nieznany śpiewnik historyczny polski z końca XVI-go wieku*, Warszawa: Skład główny u Gebethnera i Wolffa w Warszawie i G. Gebethnera i Spółki w Krakowie, 1905. 55, [1] s. : il. ; 27 cm. Nagłówek: W 400-setną rocznicę urodzin Mikołaja Reja. Na s. 8 nuty pieśni *O królach polskich* w oprac. Aleksandra Polińskiego.

BG PAN, sygn. III 55774

BN, sygn. 94.484 ; 2.014.639 A ; 4.380

9. **Gloger Zygmunt (1845-1910):** *Pieśni dawne*, Warszawa: nakładem Z. G., skład główny w „Księgarni Polskiej”, Warecka No. 14” (druk J. Jeżyńskiego, Nowy-Świat 8), 1905, 75 s. ; 18 cm.

BG PAN, sygn. III 194868

BN, sygn. 185.462 ; 825.791 A

10. **Gloger Zygmunt (1845-1910):** *Rok polski w życiu, tradycji i pieśni* [...] z czterdziestu rycinami, Warszawa: Jan Fiszer Nowy Świat 9, cenz. 1900. [4], 384, [2] s., 31 cm. Zawiera nuty.

Wytłoczony napis „Introligatornia J.F. Puget w Warszawie”.

BG PAN, sygn. III 8717

WiMBP 29¹¹⁰⁰, sygn. 6235

11. **Gloger Zygmunt (1845-1910):** *Rok polski w życiu, tradycji i pieśni* [...] z czterdziestu rycinami. Wyd. 2., Warszawa: Księgarnia Gebethnera i Wolffa, Kraków: Gebethner i Sp. (Kraków: druk W.L. Anczyca i Spółki), [po 1900]. [4], 384, [2] s., 20,5x28 cm. Zawiera nuty.

Proweniencja: odręczny napis „Paulina Kończanka”.

BG PAN, sygn. III 214840

12. **Gloger Zygmunt (1845-1910):** *Starodawne dumy i pieśni*, Warszawa: nakład Księgarni Gebethnera i Wolffa, (druk. K. Kowalewskiego, ul. Królewska Nr 23), 1877, III, [1], 152 s. ; 18 cm.

BG PAN, sygn. I 73342

ZS BUG: sygn. I 71253

BN, sygn. 236.583 ; 828.150 A

13. **Hanslick Edward (1825-1904):** *O pięknie w muzyce. Studjum estetyczne*, przekład polski St. Niewiadomskiego, Warszawa: nakładem i drukiem M. Arcta, 1903. (Książki dla Wszystkich ; 96). 221, [1] s. ; 13 cm.

Proweniencja: „Wacław Kmicic-Mieleszyński”.

BG PAN, sygn. I 190651

BN, sygn. 50.591 ; 430.757

¹¹⁰⁰ Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku, Filia Naukowa nr 29, ul. Obrońców Wybrzeża 2, Gdańsk-Przymorze.

14. **Hausegger Friedrich von (1837-1899):** *Muzyka jako wyraz*, przekł. A. Chybiński, J.W. Reiss, Warszawa: Przegląd Muzyczny (Drukarnia T. Jankowskiego, Wspólna 54, tel. 256-97), 1914. 89 s. ; 22 cm. (Książnica ; t. 1).

Proweniencja: podpis „wł.: [podpis nieczytelny]” ; Exlibris „Z Biblioteki Wojskowej Dowództwa Okręgu Korpusu VIII” ; pieczęć „Księgozbiór Prof. doktora Pawła Podejki” ; pieczęć „F. Smoliński” (egzemplarz K 23417).

BG AMuz., nr inw. K 23417; K 20089; sygn. 09 - Hau-Muz

BN, sygn. 62.925

15. **Hösick Ferdynand (1867-1941):** *Chopiniana*. Tom I: *Korespondencja Chopina*, Warszawa: nakładem Księgarni F. Hösicka ; Kraków: G. Gebethner i Spółka (druk W.L. Anczyca i Spółki), 1912, XI, [1], 469, [2] s. ; 22 cm.

BG PAN, sygn. II 14357

BN, sygn. mf. 98956 t. 1 ; 2.001.900 A t. 1

16. **Idzikowski Zygmunt Zenon (1884-1911):** *Poezje...*, przedmowa, wybór, układ Henryka Juszkiewicza. Ozdoby graficzne Fr. Siedleckiego i E. Trojanowskiego, kompozycja muzyczna Feliksa Starczewskiego, Warszawa: nakładem Wydawnictwa „Sztuka” (skład główny u Gebethnera i Wolffa w Warszawie i G. Gebethnera w Krakowie), 1912. 142 s., [1] k. tabl. ; 26 cm.

S. 82-83 zapis nutowy: F. Starczewski¹¹⁰¹: *O niej*, sł. Z. Z. Idzikowski.

BG PAN, sygn. I 72361

BN, sygn. 79.494 ; 79.643 ; 2.010.351 A

17. **Joteyko Tadeusz (1872-1932):** *Historia muzyki polskiej i powszechnej w zarysie z nutami, tablicami i ilustracjami w tekście*, Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta (Drukarnia M. Arcta, Warszawa – Nowy Świat 41), dr. 1916. 192 s. : il. ; 22 cm.

BG AMuz., nr inw. K 16438 ; K 17535; sygn. 09 - Jot-His

BN, sygn. 613.154 ; 387.752

¹¹⁰¹ Feliks Władysław Starczewski (1868-1946), pianista, kompozytor i historyk. Zob. L.T. Błaszczyk, *Feliks Władysław Starczewski*, [w:] *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, [online] <http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/feliks-wladyslaw-starczewski> [dostęp 29.3.2018].

18. **Joteyko Tadeusz (1872-1932):** *Zasady muzyki, podręcznik do użytku szkół muzycznych*, Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta (Drukarnia M. Arcta, Warszawa – Nowy Świat 41), cenz. 1914. 108 s. ; 22 cm.

BG AMuz., nr inw. K 28000; sygn. 09 - Jot-Zas

19. **Karasowski Maurycy (1823-1892):** *Fryderyk Chopin. Życie, listy, dzieła*. Tom I, Warszawa: nakład Gebethnera i Wolffa (Kraków: w drukarni Wł. Anczyca i Spółki), 1882, [4], III, 260, [3] s. ; 19 cm.

BG PAN, sygn. II 41848

BN, sygn. 51.151 t. 1 ; SD W.1.2250 I t. 1

20. **Karłowicz Mieczysław (1876-1909), oprac.:** *Niewydane dotychczas pamiątki po Chopinie, listy Chopina do rodziny i rodziny do niego, listy pani Sand i jej córki, listy Wodzińskich, listy uczennic i znajomych Chopina, korespondencja p. Stirling, rozmaitości*, Warszawa: Sgł. Jan Fiszer ; Warszawskie Towarzystwo Muzyczne Sekcja im. Chopina, 1904. (4), IX, 403 s. ; 16 k. tabl. nuty, portr. ; 25 cm.

BG AMuz., nr inw. K 6699; sygn. 09 - Kar-Nie

BN, sygn. 2.023.481 ; 813.237 A ; Podr.Muz.V.Chop.153

21. **Kleczyński Jan (1837-1895):** *Słownik słów używanych w muzyce*, Warszawa: nakład Gebethnera i Wolffa ; Kraków: G. Gebethner i Spółka (Kraków: druk W.L. Anczyca i Spółki, pod Zarz. J. Gadowskiego, 1893. [4], 206 s. : il. ; 16 cm.

Proweniencja: na stronie tytułowej obszerna, w większości nieczytelna, odręczna notatka

BG PAN, sygn. I 54221

22. **Kleczyński Jan (1837-1895):** *Słownik wyrazów używanych w muzyce*, Warszawa. Gebethner i Wolff (Druk. W.L. Anczyca i Sp w Krakowie pod zarz. J. Gadowskiego), 1893. 4, 206 s. ; 15 cm.

Proweniencja: pieczęć „Zofia Kwapiszewska” ; podpis „Zofii Kwapiszewskiej”.

BG AMuz., nr inw. K 18814; sygn. 09 - Kle-Sło

BN, sygn. 338.961 ; 793.505 A ; 100.242

23. **Idzikowski Zygmunt Zenon:** *Poezje...*, przedmowa, wybór, układ Henryka Juszkiewicza. Ozdoby graficzne Fr. Siedleckiego i E. Trojanowskiego, kompozycja muzyczna Feliksa Starczewskiego, Warszawa: nakładem Wydawnictwa „Sztuka” (skład główny u Gebethnera i Wolffa w Warszawie i G. Gebethnera w Krakowie), 1912. 142 s., [1] k. tabl. ; 26 cm.

S. 82-83 zapis nutowy: F. Starczewski. *O niej*, sł. Z. Z. Idzikowski.

BG PAN, sygn. I 72361

BN, sygn. 79.494 ; 79.643 ; 2.010.351 A

24. **Lobe Johann Christian (1797-1881):** *Katechizm muzyki*, z 22 wyd. niem. przeł. J. Kleczyński. Wyd. 5., Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. W.L. Anczyca i Spółki), 1905. [8], 136 s. ; 19 cm.

BG AMuz., nr inw. K 14952; sygn. 09 - Lob-Kat 5

25. **Makowski Henryk (1862-1933); Pilecki Ignacy (1867-1928):** *Zasady harmonii* ułożone przez [...] nauczycieli przy Warszawskim Towarzystwie Muzycznym, Warszawa: I. Plewiński (W litografii I. Plewińskiego ulica Damiłowiczowska, No. 7 [Litografowane faks. rękopisu]), [przed 1898]. 470 s. ; 26 cm.

Proweniencja: podpis „Cz. Kafarowski[?]”.

BG AMuz., nr inw. K 18507; sygn. 09 - Mak-Zas

BN, sygn. 1.476.183 A

26. **Mascagni Pietro (1863-1945):** *Rycerskość wieśniacza (Cavallerja Rusticana)*. *Dramat w 1-ym akcie*, słowa Targioni-Tozetti i G. Menasci, Warszawa: nakład Księgarni Juljana Guranowskiego, 32 Senatorska 32 (druk J. Filipowicza, ulica Żłota N-r 3), 1894, 34 s., 14 cm.

BG PAN, sygn. I 250318

BN, sygn. 43.769

27. **Mascagni Pietro (1863-1945):** *Rycerskość wieśniacza (Cavallerja Rusticana)*. *Dramat w 1-ym akcie*, słowa Targioni-Tozetti i G. Menasci, Warszawa: nakład Księgarni Juljana Guranowskiego, 32 Senatorska 32, 1895, 34 s., 14 cm.

BG PAN, sygn. I 250302

28. **Mendes Catulle (1841-1909):** *Ryszard Wagner i jego dramaty muzyczne*, streścił A. Lange, Warszawa: Nakładem i drukiem M. Arcta, 1902. 114 s. ; 13 cm. (Książki dla Wszystkich ; 73).

Proweniencja: podpis „Poznań d. 27.9.02. Władysław Marcinkowski”.

BG AMuz., nr inw. K 20297; sygn. 09 - Men-Rys

BN, sygn. 2.007.352 A ; 540.750/73

29. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka*, opera w czterech aktach muzyka..., słowa W. Wolskiego, wyd. 12, Warszawa, nakład Gebethnera i Wolffa, Kraków: G. Gebethner i spółka, 1910, 47 s. ; 19 cm.

Proweniencja: pieczęć „ze zbiorów Jerzego Michałaka i Waldemara Sadowskiego”

Pieczęć „Księgarnia i skład nut M. Niemierkiewicz, Poznań tel. 2448”

BG PAN, sygn. I 250297

BN, sygn. 1.569.670 ; 823.489 A

30. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka, opera w czterech aktach*, muzyka S. Moniuszki, słowa Włodzimierza Wolskiego, wyd. 13., Warszawa, Lublin, Łódź: nakład Gebethnera i Wolffa ; Kraków: G. Gebethner i Spółka ; New York The Polish Book Import. Co., Inc. (druk. W.L. Anczyca i Spółki w Krakowie ; druk. Rubieszewskiego i Wrotnowskiego, Warszawa Nowy Świat Nr 34), 1914. 47 s ; 18 cm.

BG PAN, sygn. III 249890

31. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Parja, opera w 3-ch aktach*, słowa polskie J. Chęcińskiego podług tragedji Kazimierza Delavigne'a. Dzieło wystawione po raz pierwszy pod dyrekcją Moniuszki na scenie Teatru Wielkiego w Warszawie 11 grudnia 1869 roku. Opracował J. G.¹¹⁰² Warszawa: nakładem Księgarni H. Wajnera, ulica Senatorska (Galerja Luksenbarga), telef. 153-26 i 155-07 (Warszawa: druk. A. Ginsa, Zielna 47), Geprüft u. freigeg. Presserverw, Warschau, d. 29/VIII, 1917. 15 s. ; 18 cm.

BG PAN, sygn. IV 19191

BN, sygn. 444.826

¹¹⁰² Tłumacz. Inicjały nie rozszyfrowane.

32. *Na pomoc! Wydawnictwo zbiorowe na korzyść powodzian*, Warszawa: w lipcu 1884 r. w Księgarni Gebethnera i Wolffa (Druk. Ig. Zawiszewskiego, Nowy Świat 46). 28, [7] s. : il. ; 42 cm.

BG PAN, sygn. Su II 22356

BN, sygn. 274.451 ; 79.114

33. **Noskowski Zygmunt (1846-1909):** *Śpiewnik dla dzieci* op. 34, słowa Maryi Konopnickiej, muzyka... Warszawa: Wydawnictwo Spółki Nakładowej, cenz. 1890. VII, [1], 158, [3] s. : il. ; 23 cm. (druk: W.L. Anczyca i Spółki, pod zarządkiem J. Gadowskiego)

ZS BUG: sygn. II 52987

34. **Noskowski Zygmunt (1846-1909):** *Istota utworów Chopina*, napisał... Warszawa: Nakład Księgarni Saturnina Sikorskiego (Druk. A.T. Jezierskiego), 1902. 36 s. ; 19 cm.

BG AMuz., nr inw. K 19062 ; K 19065 ; K 19066 ; K 19070; sygn. 09 - Nos-Ist

BN, sygn. 105.024 ; 153.604 ; Podr.Muz.V.Chop.57

35. **Noskowski Zygmunt (1846-1909):** *Kontrapunkt. Kanony, wariacje i fuga. Wykład praktyczny*, Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa (druk W.L. Anczyca i Spółki), 1907. [6], III, 221 s. ; 22 cm. (Biblioteka Teoretyczna Warszawskiego Konserwatorium Muzycznego). Ded. „Ignacemu Paderewskiemu wielkiemu artyście, dobremu obywatelowi kraju i zacnemu koledze pracę niniejszą poświęca Autor”. S. 142-221 dodatek nutowy: 1. *Melodye (Cantu firmus) do zadań* ; 2. *Veni creator spiritus!* Hymn 8-głosowy na 2 chóry ofiarowany Jego Świątobliwości Papieżowi Leonowi XIII.

BG AMuz., nr inw. K 8714; sygn. 09 - Nos-Kon

BN, sygn. 249.577 ; 204.621

36. **Noskowski Zygmunt (1846-1909); Zawirski Marek (1862-1911):** *Wykład praktyczny harmonji jako kurs przygotowawczy do nauki kontrapunktu* opracowali [...] profesorowie Instytutu Muzycznego w Warszawie. Wyd. 2., Warszawa: Nakładem i drukiem M. Arcta, 1909. 256 s. ; 22 cm.

Proweniencja: odręczne wpisy „M. Gołęmbiowski, Kalisz, dnia 5/VI 1914 r.” (egzemplarz K 24948).

BG AMuz., nr inw. K 8313 ; K 24948; sygn. 09 - Nos-Wyk

BN, sygn. 62.564 ; 1.201.292 A

37. **Nowakowski Erazm (1843-1898):** *Zasady palcowania fortepianowego podręcznik przy nauce gry na fortepianie*, Warszawa: Wydawnictwo Sekcji Naukowej Towarzystwa Muzycznego w Warszawie (Druk M. Tarnowskiego, Niecała No. 14, w Warszawie), 1887. 41 s. ; 21 cm.

BG AMuz., nr inw. K 17427; sygn. 09 - Now-Zas

BN, sygn. 257.834

38. *O rannym żołnierzu*. Ulotne pismo zbiorowe pod redakcją Stanisława Dzikowskiego, Warszawa: klisze i druk Zakładów Graficznych B. Wierzbicki i S-ka, Chmielna 61, 1917. Na s. 12-13 nuty: Stefan Malinowski: *Spokojnie nam tu, spokojnie* op. 11, sł. Feliks Gwiżdż, Warszawa 12 maja 1917, faksymile rękopisu. 16 s. : il. ; 31 cm. Rysunki i ornamenty autorstwa Jana Starży Dzierzbickiego.

BG PAN, sygn. I 92257

BN, sygn. DŹS IF Cim

39. **Opieński Henryk (1870-1942):** *Dzieje muzyki powszechnej w zarysie*, Warszawa [etc.] : Gebethner i Wolff (druk W.L. Anczyca i Spółki w Krakowie), 1912, [6], 205, [1] s. : il. ; 22 cm.

BG PAN, sygn. I 13922

BN, sygn. 2.026.469 ; 1.231.190 A

40. **Opieński Henryk (1870-1942):** *Symfonia h-mol I.J. Paderewskiego (rozbiór muzyczny)*, Warszawa: [wydawca nieznany] (Druk Piotra Laskauera), 1913. 12 s. ; 27 cm.

BG AMuz., nr inw. K 26911; sygn. 09 - Opi-Sym

BN, sygn. 1.407.990 A

41. **Piel Peter (1835-1904):** *Wykład nauki harmonii z uwzględnieniem harmonizacji śpiewu gregoriańskiego wraz z kluczem zawierającym rozwiązanie przykładów* tł. z niem. ks. E. Gruberski, Warszawa: Skład Główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa, 1910. 88, 23 s. ; 24 cm.

BG AMuz., nr inw. K 8318; sygn. 09 - Pie-Wyk

42. *Pieśń Bogarodzica przypisywana św. Wojciechowi* wydana staraniem Ks. Dra Teofila Kowalskiego, nakład i własność wydawców, Warszawa: Gebethner i Wolff ; Kraków: G. Gebethner i Spółka (druk. W.L. Anczyca i Spółki), impromatur datum petropoli die 4/17 Decembris 1910 a., cop. 1911, 16 s. : nuty ; 19 cm. S. 11-16 zapis nutowy oraz omówienie *Bogurodzicy*.

Rzym - Stacja Naukowa PAN: sygn. BG-979

BN, sygn. 255.301 ; 42.430

43. **Poliński Aleksander (1845-1916):** *Pieśń Bogurodzica pod względem muzycznym*, Warszawa: skład główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa ; Kraków : G. Gebethner i Spółka (druk. Piotr Laskauer i S-ka), 1903, 139, [12] s., [1] k. tabl. : nuty ; 23 cm.

BG PAN, sygn. II 77044

BN, sygn. 2.016.967 A ; 70.941 ; 161.056

44. **Prout Ebenezer (1835-1909):** *Formy muzyczne*, przełożył M. Zawirski, Warszawa ; Kraków: nakł. Gebethnera i Wolffa ; G. Gebethner i Spółka (Kraków: Druk W.L. Anczyca i Spółki), 1907. 275 s. ; 22 cm. (Biblioteka Teoretyczna Warszawskiego Konserwatorium Muzycznego).

BG AMuz., nr inw. K 17893; sygn. 09 - Pro-For

BN, sygn. 204.460 ; 855.653 A

45. **Radziszewski M[aksymilian] (1828-?):** *Halka, opera w czterech aktach*, sł. W. Wolskiego, muz. S. Moniuszki, Warszawa: Nakładem i Drukiem M. Arcta, cenz. 1897. 12 s. ; 13 cm. (Podręcznik dla Miłośników Oper Ułatwiający Zrozumienie Treści Każdej Opery, Zebrał i Ułożył M. Radziszewski ; 17).

BG AMuz., nr inw. K 27459; sygn. 09 - Rad-Mon/Hal

46. **Richter Ernst Friedrich (1808-1879):** *Zasady harmonji* [...] Dyrektora Muzyki Uniwersyteckiej, organistę Kościoła Ś. Piotra i nauczyciela Konserwatorium Lipskiego, z trzeciego wydania przełożył i dodaniem teorii harmonicznego Weitzmana oraz chorałów polskich uzupełnił J. Karłowicz, dzieło przyjęte przez Instytut Muzyczny Warszawski, Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa, filia w Lublinie (Litografia C.G. Rödera w Lipsku), [druk po 1910]. [1], IV, 227 s. ; 27 cm. Znak wyd. G.862 W.

Proweniencja: podpis „Sterczyński Ignacy, Poznań” ; naklejony „Exlibris Celiney Markowskiej”

BG AMuz., nr inw. K 27014; sygn. 09 - Ric-Zas

BN¹¹⁰³: sygn. 419.531 ; 271.085 ; 279.465

47. **Rutkowski Zenobiusz (-1921)**¹¹⁰⁴: *Wskazówki dla uczących początków gry fortepianowej (wpływ nauki ogólnokształcącej)* napisał... nauczyciel muzyki i śpiewu solowego, Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta (Nakładem i drukiem M. Arcta), 1905. 126 s. ; 13 cm. (Książki dla Wszystkich ; 216).

BG AMuz., nr inw. K 17441; sygn. 09 - Rut-Wsk

BN, sygn. 540.750/216 ; 874.695 A

48. *Sami sobie. Książka zbiorowa na rzecz Warszawskiej Kasy Literackiej „Grosz do Grosza”*, Warszawa: nakładem Warszawskiej Kasy Literackiej, druk. P. Laskauera i W. Babickiego, 1900. [4], III, [1], 291, [1], III s. : il., nuty, err. ; 25 cm.

BG PAN, sygn. I 64867

BN, sygn. 69.586 ; 77.980 ; 281.358 ; 2.017.012 A

49. **Sonnenfeld Adolf Gustaw:** *Król reporterów, operetka w pięciu obrazach*, oryginalnie napisana przez I. Oracza [Władysław Leśniewski], muzyka A. Sonnenfelda. (Z dodaniem sprawozdań o tejże sztuce), Warszawa: druk. M. Ziemkiewicza i W. Noakowskiego, Krakowskie Przedmieście N. 15, 1881. [2], IV, 141, [8] s. ; 18 cm.

Proweniencja: ekslibris Andrzeja Bukowskiego

BG PAN, sygn. I 150992

BN, sygn. 1.560.723 ; 873.365 A

¹¹⁰³ Podano datę wydania [1897], nie uwzględniono jednak roku powołania lubelskiej filii Gebethnera i Wolffa, podanej w książce, w adresie wydawniczym. Mimo przyjętej innej daty wydania, jest to ten sam egzemplarz książki, tzn. jej ostatnie wydanie.

¹¹⁰⁴ Data urodzenia nieznaną.

50. **Stein Leo (1861-1921)**¹¹⁰⁵: *Księżna-Czardaszka, operetka w 3-ch aktach*, libretto L. Steina i B. Jenbacha, przekł. A. Kitschmana i L. Śliwińskiego, muz. E. Kalmana, Warszawa: Nakład L. Śliwińskiego (Drukarnia Teatralna F. Syrewicza i S-ki, Senatorska 28), 1917. 31 s. ; 16 cm.

BG AMuz., nr inw. K 22346; sygn. 09 - Ste-Ksi

BN, sygn. 268.245

51. **Strzelecki Adolf (1868-1911)**: *Z życia Chopina. Szkic z profilu*, Warszawa: nakładem Jana Fiszera (druk. Warszawska Drukarnia Estetyczna, Wielka 25), 1903, [4], 191 s., [1] k. tabl. : il. ; 19 cm.

Nalepka „Księgarnia Antykwariat Dom Książki 311871 F” (egzemplarz K 18490).

BG AMuz., nr inw. K 18490; sygn. 09 - Str-Zży

BG PAN, sygn. I 64867

BN, sygn. 125.948 ; 43.993

52. **Stuziński Karol (1828-1883)**: *Zasady muzyki oraz nauka czytania nut głosem pojedynczo lub zbiorowo przyjęte przez Instytut Muzyczny (Konservatoryum) Warszawski przez... profesora Instytutu Muzycznego w Warszawie*. Wyd. 5., Warszawa: nakładem autora ; Skład Główny u Gebethnera i Wolffa, Krakowskie Przedmieście Nr. 15 (W Drukarni Noskowskiego, ul. Mazowiecka Nr. 11), 1889. VI, 81 s. ; 24 cm.

BG AMuz., nr inw. K 6704; sygn. 09 - Stu-Zas 5

¹¹⁰⁵ Leo Rosenstein (1861-1921), austriacki autor librett operowych. Zob. A. Lamb, *Stein [Rosenstein], Leo*, [online] <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.O008826> [dostęp 7.6.2018].

53. **Święcicki Julian Adolf (1850-1932):** *Historia literatury arabskiej z ilustracjami*, Warszawa: Redakcja i Administracja [Biblioteki Dzieł Wyborowych] (drukarnia A.T. Jezierskiego, Nowy Świat 47), cenz. 14 Iuła 1901 g., (Historia literatury powszechnej w monografiach z ilustracjami [...] T. 3), 415 s ; 20 cm.

BG PAN, sygn. I 150992

Proweniencja: pieczęć „Dr Adam Bocheński” (egzemplarz Mag. 111792)

WiMBP 28, sygn. Mag. 111792 ; Mag. 74693 ; Mag. 5912/ III ; WiMBP
29, sygn. 5796/3

Proweniencja: „Inclinata resurget, Ex Libris, Prof. dr J. Staszewski”
(egzemplarz I 102158/3)

ZS BUG: sygn. 099026/3 ; 0168669/3;

BHum UG: sygn. I 505828/3 ; I 102158/3

54. **Thomas Ambroise (1811-1896):** *Mignon*, opera w 3 aktach, słowa M. Carré i J. Barbier, muzyka Ambr.[ożego] Thomas'a, Warszawa: nakład i własność M. Arcta, Nowy Świat 53 (druk Towarzystwa Komandytowego St. J. Zaleski & Co., Warszawa), dozwoleno cenzuroû, Varšava 1 Aprilâ 1896 g., (Podręcznik dla Miłośników Oper Ułatwiający Zrozumienie Treści Każdej Opery, Zebrał i Ułożył M. Radziszewski), 18 s., 13 cm.

BG PAN, sygn. I 250323

BN, sygn. 1.468.711 A

55. **Wolski Włodzimierz (1824-1882):** *Halka*, opera w czterech aktach, libretto, muz. S. Moniuszko. Wyd. 12., Warszawa: Gebethner i Wolff, 1910. 47 s. ; 19 cm.

BG AMuz., nr inw. K 22571; sygn. 09 - Wol-Hal

56. **Zawirski Marek (1862-1911):** *Nauka harmonii w streszczeniu z przykładami*, Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta (Nakładem i drukiem M. Arcta), 1904. 169, [1] s.; 13 cm. (Książki dla Wszystkich ; 185).

Proweniencja: pieczęć „Doc. Wacław Kmicic-Mieleszyński”.

BG AMuz., nr inw. K 17461; sygn. 09 - Zaw-Nau

BN, sygn. 47.590 ; Kras. 13.394

57. **Żeleński Władysław (1836-1921) ; Roguski Gustaw (1839-1921):** *Nauka harmonji oraz pierwszych zasad kompozycyi* [...]. Dzieło przyjęte przez Instytut Muzyczny Warszawski, Warszawa: Nakład i własność Autorów, skład główny w Księgarni F. Hösicka (druk J. Noskowskiego), 1877, XVI, 288 s. ; 23 cm.

Pieczeńć „z Księgarni i Składu Nut Leona Frommera w Krakowie (Szewska 7)”.

BG PAN, sygn. II 68138

BN, sygn. 146.939 ; 156.534

Druki muzyczne

1. **Ablamowicz Jadwiga**¹¹⁰⁶: *3 pieśni z towarzyszeniem fortepianu*. Nr 1a: *Każda pieśń moja*[...], sł. Ed[warda] Słońskiego, Warszawa: nakład i własność nakładców Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski Oboźna 9 w Warszawie), [po 1907¹¹⁰⁷]. 5 s. ; 34 cm. (Lira ; No. 197). Znak wyd. G 4087 W.

Proweniencja: wpis „Ada Sari”.

BG AMuz., nr inw. N 46222 ; sygn.: 78(0.068) Ablam J – 3 Pieśń/1a

BN, sygn. Mus.III.124.729¹¹⁰⁸

2. **Ablamowicz Jadwiga**: *3 pieśni z towarzyszeniem fortepianu*. Nr 2: *Serenada hiszpańska = Serenade espagnole*, Warszawa: nakład i własność nakładców Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski Oboźna 9 w Warszawie), [po 1907]. 5 s. ; 35 cm. (Lira ; 198). Znak wyd. G 4087 W. Ded.: „À Mme Alexandrine Wertheim”.

Proweniencja: wpis „Ada Sari”.

BG AMuz., nr inw. N 46221 ; sygn.: 78(0.068) Ablam J – 3 Pieśń/2

¹¹⁰⁶ Daty życia nieznane.

¹¹⁰⁷ W wyniku korespondencji z historykiem *varsavianistą* Jarosławem Zielińskim o adresach zakładu C. Witanowskiego ustalono, że cyt.: „jego firma jeszcze w 1901 roku funkcjonowała przy ul. Pańskiej 39, następnie przy Krakowskim Przedmieściu 2 (najwcześniejsza informacja z tym adresem to 1903 rok), a dopiero od 1907 do przynajmniej 1914 - przy Oboźnej 9.” Na podstawie tej wypowiedzi przyjęto daty wydania nut, w których widnieje nazwa i adres Witanowskiego, jeśli nie było już podanej daty w druku lub nie ustalono jej według innego źródła podanego w odpowiednim przypisie. Pozostaje kwestia ustalenia zakresu lat, kiedy zakład mieścił się przy ul. Wareckiej 7, przypuszczalnie jest to jego ostatni adres, więc nuty należy datować [po 1914]. Por. E. Pawłowski, *Książka Adresowa Zakładów Graficznych w Rzeczypospolitej Polskiej zawierająca szczegółowe informacje o wszystkich drukarniach i ich specjalnościach wytwórczych*, Poznań 1926, s. 57.

¹¹⁰⁸ Wg BN data wydania nut: [ok. 1905].

3. **Arditi Luigi (1822-1903):** *L'estasi: Valse* na mezzosopran z towarzyszeniem fortepianu, sł. pol.: F. Schobera, Warszawa: G. Sennewald (C.G. Röder, Leipzig), [189?]. 11 s. ; 34 cm. (Euterpe. Zbiór Ulubionych Aryi z Oper i Romansów Obcych w Przekł. Pol. Zebranych Staraniem Jana Quattriniego ; No. 11). Znak wyd. 218.

Proweniencja: znak własnościowy: „Irena Englert”.

Pieczeć: „Ed. Bote & G. Bock, Buch- und Musicalien-Handlung, Posen” ; „Nakład i własność wydawców, Warszawa: Gebethner i Wolff”

BG AMuz., nr inw. N 47613 ; sygn.: 78(0.068) Ardit L – Estas

BN, sygn. Mus.III.113.776¹¹⁰⁹

4. **Auber Daniel François Esprit (1782-1871):** *Muette de Portici: Uwertura*, Varsovie: F. Hösick, rue des Sénateurs No. 496, [przed 1910]. Wyciąg fortepianowy (19 s.) ; 32 cm. (Ouvertures Favorites pour Piano a 2 Mains, a 4 Mains). Znak wyd. 42.

Proweniencja: znak własnościowy „Nowińskiej”.

Pieczeć: wypukła pieczęć księgarni (Księgarnia) „Gebethner i Wolff.

BG AMuz., nr inw. N 53236 ; sygn.: 78(0.068) Auber F – Muett

5. **Ball Ernest R[oland]¹¹¹⁰ (1878-1927):** *Kochaj, a cały świat jest mój! = Lieb mich, und die Welt ist mein!* [na głos i fortepian], sł. pol. W. Rapackiego, Warszawa: Gebethner i Wolff (Zakł. Graf. B. Wierzbicki i S-ka), [1912?]. [3] s. ; 20 cm. (Wydanie Miniaturowe ; No. 96).

BG AMuz., nr inw. N 44615 ; sygn.: 78(0.068) Ball ER – Kocha

BN, sygn. Mus.I.7793

6. **Beethoven Ludwig van (1770-1827):** *Do oddalonej = L'absente*, [na głos i fortepian], sł. pol. M. Radziszewskiego, Warszawa: [F. Hösick], [19?]. 3 s. ; 30 cm. (Reszke Album. Zbiór Najulubieńszych Śpiewów Polskich i Obcych z Towarzyszeniem Fortepianu; 20). Znak wyd. 706.

BG AMuz., nr inw. N 47432 ; sygn.: 78(0.068) Beeth L – Doodd

BN, sygn. Mus.III.150.380¹¹¹¹

¹¹⁰⁹ Data wydania nut jest niepewna, BN podaje [1880].

¹¹¹⁰ D. Cockrell, *Ball, Ernest R(oland)*, [w:] Grove Music Online, [online] <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.A2234240> [dostęp 12.2.2018].

¹¹¹¹ BN podaje datę wydania: 1890.

7. **Beethoven Ludwig van (1770-1827):** *Drobnostka = Bagatelle* op. 33 nr 1 [na fortepian], Varsovie: chez F. Hösick (w lit. C. Witanowskiego Krakowskie Przedmieście 2), cenz. 1899 [druk po 1903]. 5 s. ; 32 cm. (Le Programme des Professeurs Choix de Compositions de Piano Classées, Revues et Doigtées par G. Roguski, A. Różycki, A. Rutkowski, A. Sygietyński [...] avec le Concours de A. Michałowski et I. Paderewski = Program nauczycielski ; stop. III. No. 12). Znak wyd. 726.

BG AMuz., nr inw. N 1806; sygn.: 78(0.068) Beeth L – Bagat 33/1

8. **Beethoven Ludwig van (1770-1827):** *Ukojenie = Apaisement*, [na głos i fortepian], sł. pol. S. Milner, Warszawa: Gebethner i Wolff (C. Witanowski, Oboźna 9), [1913¹¹¹²]. 5 s. ; 33 cm. (Lira. Zbiór Śpiewów [...] na 1 i 2 głosy z tow. fortepianu ; 255). Znak wyd. G. 5343 W.

Proweniencja: pieczęć: „Kazimierz Czekatowski”.

Pieczęć: „Leon Idzikowski. Skład nut, Warszawa Marszałkowska 115”.

BG AMuz., nr inw. N 44369; sygn.: 78(0.068) Beeth L – Ukoje

BN, sygn. Mus.III.109.911

9. **Beethoven Ludwig van (1770-1827):** *W mogile ciemnej = In questa tomba oscura = Pod kamnem mogil'nym* [WoO 133], [arietta] na głos wysoki [z towarzyszeniem fortepianu], [sł. G. Carpani ; tekst pol.: J. Woźnicki ; tekst ros.: N.I. Timofëevskaâ], Warszawa ; Kijów, L. Idzikowski (C. Witanowski, Warecka 7), [po 1914]. 3 s. ; 33 cm. (Echa z Zachodu. Wybór Najpiękniejszych Śpiewów Obcych Kompozytorów w Przekładzie Polskim z Zachowaniem Tekstu Oryginalnego i Uwzględnieniem Innych). Znak wyd. L. 4933 I.

Pieczęć: „Jan Wojciechowski – Księgarnia i Skład Nut”.

BG AMuz., nr inw. N 8795; sygn.: 78(0.068) Beeth L – Wmogi

¹¹¹² „Przegląd Bibliograficzny Księgarni Gebethnera i Wolffa w Warszawie” 1913, nr 6, s. 169, [online] <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/publication?id=17400&tab=3> [dostęp 11.2.2018].

10. **Bemberg Herman (1859-1931):** *Pieśń Hindusa = Chant Hindou: Rozpacz = Désespérance* [na głos i fortepian], tłum. Max. Radziszewskiego, Warszawa: F. Hösick (Stich und Druck der Röder's Officin ; Szytcharnia K. Drzewiecki), [cenz.1888]. 6 s. ; 34 cm. (Reszke – Album ; 29). Znak wyd. 732.

Proweniencja: pieczęć: „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery”.

Pieczęć: „Leon Idzikowski w Kijowie, Skład Nut, Warszawa: Marszałkowska 19”.

BG AMuz., nr inw. N 44368; sygn.: 78(0.068) Bembe H – Pieśń

BN, sygn. Mus.III.150.373¹¹¹³

11. **Berens Hermann (1826-1880):** *Valse-Étude* op. 92 no. 2 pour piano, Varsovie: Gebethner & Wolf (Litografia i pospieszna szytcharnia nut J. Mękarskiego, Aleksanrja 17), [cenz. 1888]. 7 s. ; 32 cm. (Choix des Compositions Classiques et Modernes rev. par Rodolphe Strobl, III ; No. 12). Znak wyd. G 1238 W.

BG AMuz., nr inw. N 1815; sygn.: 78(0.068) Beren J – Walc

BN, sygn. Mus.III.147.760¹¹¹⁴

12. **Bettinelli Angelo (1878-1953):** *Tęsknota = Lontananza* [na głos i fortepian], sł. pol. T. Leliwy, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1911]. 5 s. ; 32 cm. (Z Repertuaru Tadeusza Leliwy). Znak wyd. G 4926 W.

BG AMuz., nr inw. N 5159; sygn.: 78(0.068) Betti A – Tęskn

BN, sygn. Mus.III.113.913

13. **Biliński Antoni Zygmunt (1869-1938):** *Rozmowa*, (tenor lub topran) [z fortepianem], sł. A. Mickiewicza, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1911¹¹¹⁵]. 7 s. ; 34 cm. (Z Repertuaru Tadeusza Leliwy). Znak wyd. G 4976 W.

BG AMuz., nr inw. N 44371; sygn.: 78(0.068) Biliń AZ – Rozmo

14. **Bizet Georges (1838-1875):** *Carmen: Chanson du Toreador [II acte de l'opera]*, edition facile pour piano a deux mains arr. par Władysław Krogulski, Varsovie ; Cracovie, Gebethner & Wolff, [1905-1907]. 5 s.; 33 cm. (Les Chrysanthèmes ; No. 20). Znak wyd. G. 3020 W.

BG AMuz., nr inw. N 41978; sygn.: 78(0.068) Bizet G – Carme II–Tor

¹¹¹³ BN podaje datę [po 1890].

¹¹¹⁴ Wg BN data wydania 1894-1900.

¹¹¹⁵ Data wydania według numeru licencji „No. 13-1911” wydrukowanego na okładce.

15. **Bizet Georges (1838-1875):** *Carmen: kuplety Toreadora Escamillo z II aktu opery* [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. W. Grosse a Moscou Mylnicoff per prop. maison), [ok. 1890]. 9 s. ; 32 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 2). Znak wyd. G. 1492 W.

Odręczne notatki: tekst turecki i zapis: „Śpiewał z orkiestrą symfoniczną w Ankarze Kazimierz Czektowski. Ankara 1935r.”.

BG AMuz., nr inw. N 44370 ; N 39675; sygn.: 78(0.068) Bizet G – Carme
KT

BN, sygn. Mus.III.109.821¹¹¹⁶

16. **Bizet Georges (1838-1875):** *Carmen: piosenka Don Jose z II aktu opery* na głos tenorowy z towarzyszeniem fortepianu, [sł.: Henry Meilhac i Ludovic Halevy wg Prospera Merimee], Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. W. Grosse a Moscou Mylnicoff per prop. maison), cenz. 1893. 5 s.; 35 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich; No. 3). Znak wyd. G. 1493 W.

Pieczęć: „Księgarnia i skład nut „Kultura” Wilno. Ś-to Jerska 7”.

BG AMuz., nr inw. N 1335 ; N 2069; sygn.: 78(0.068) Bizet G – Carme II–
Jos

17. **Bononcini Giovanni Battista (1670-1747):** *Czarne oczy = Per la gloria d'adorarvi*, arija z opery „Griselda”, przekł. P. Maszyńskiego [na głos i fortepian], Warszawa: Rajchman i Frenkler (w lit. Mękarskiego, 40 Krakowskie Przedmieście), [cenz. 1886]. 7 s. ; 32 cm. (Arcydzieła Muzyki Historycznej Włoskiej, Francuskiej i Niemieckiej Zebrał i Objasniał Mieczysław Horbowski ; 3). Znak wyd. R 3 F.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar-Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44367; sygn.: 78(0.068) Bonon GB – Czarn

BN, sygn. Mus.III.113.908

18. **Brahms Johannes (1833-1897):** *Danse hongroise No. 4 pour violon avec accompagnement de piano, revues et doigtées par Romuald Aust*, Varsovie: Gebethner & Wolff, [19?]. S. 3–5 + głos ; 31 cm. (Les Fleurs du Violoniste. II. Dégré ; 18). Znak wyd. K 462 P.

BG AMuz., nr inw. N 40392; sygn.: 78(0.068) Brahm J – Danse

¹¹¹⁶ Za datę wydania BN podaje datę cenzury 1893 rok.

19. **Bruch Max (1838-1920):** *Fantaisie* op. 14 no. 2 pour Piano. Varsovie: Gebethner & Wolff, [przed 1900]. 7 s. ; 34 cm. (Choix des Compositions Classiques et Modernes rev. Rodolphe Strobl V No.12). Znak wyd. G 1046 W.

Pieczeń: „Skład Feliks Gumiński”.

BG AMuz., nr inw. N 47750; sygn.: 78(0.068) Bruch M – Fanta 14/2

BN, sygn. Mus.III.118.861¹¹¹⁷

20. **Campana Fabio (1819-1882):** *Spójrz jak się cicho pieści = Guarda che bianca Luna, Una sera d'Amore*, (duettino) [na dwa głosy i fortepian], przekł. J. Chęcińskiego, Warszawa: Hösick (w lit. C. Witanowskiego, Warszawa: Krak. Przedm. 2), cenz. 1899 [druk po 1903]. 8 s. ; 35 cm. Znak wyd. 86.

Prowienicja: pieczeń „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44601; sygn.: 78(0.068) Campa F – Guard

21. **Chaminade Cecile (1857-1944):** *Études de Concert: Scherzo* op. 35 nr 1 pour Piano, Varsovie: Gebethner & Wolff, [po 1912]. 9 s. ; 34 cm. (Choix de Compositions Classiques et Modernes / rev [...] Rodolphe Strobl ; VI No. 63). Znak wyd. G 4354 W.

BG AMuz., nr inw. N 47761; sygn.: 78(0.068) Chami C – Scher

BN, sygn. Mus.III.73.256

22. **Chaminade Cecile (1857-1944):** *Gdy powiesz mi = Tu me dirais* [na głos i fortepian], sł. pol. Wł. Sterlinga, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. J. MękarSKI, ul. Aleksandrja 17 ; Warszawskie Towarzystwo Akcyjne Artystyczno–Wydawnicze), [1902-1904]. 5 s. ; 34 cm. (Lira ; 76). Znak wyd. G 1700 W.

Pieczeń: „G. Gebethner i Sp. Skład Nut, Kraków, Rynek 25”.

BG AMuz., nr inw. N 46234; sygn.: 78(0.068) Chami C – Tumed

¹¹¹⁷ Wg BN data wydania: cenz. 1899.

23. **Charpentier Gustave (1860-1956):** *Louise*, romans muzyczny w 4 aktach: *Arya Ludwika z III aktu* [na głos i fortepian], muzyka i sł. G. Charpentier, Warszawa: Echo Muzyczne, [19?]. 5 s. ; 35 cm. Znak wyd. A 108 R.

Proweniencja: znak wł.: „Marji Bojar–Przemienieckiej 1934 r.” ; pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery” (egz. N 44600).

Pieczęć: „Wydawnictwo Kasy Pomocników Księgarskich, Warszawa: Gebethner i Wolff”.

BG AMuz., nr inw. N 46239 ; N 44600; sygn.: 78(0.068) Charp G –
Louis/L III

BN, sygn. Mus.III.103.104¹¹¹⁸

24. **Chojecki Leon (1858-1931):** *Pieśni żołnierzy polskich* na fortepian [z tekstem] lub do śpiewu, Warszawa: Gebethner i Wolff ; Wydawnictwo Kasy Przeworności, [1917]. 28 s. ; 16x24 cm. Znak wyd. K 583 P.

BG AMuz., nr inw. N 32641; sygn.: 78(0.068) Choje L – Pieśń

BN, sygn. Mus.II.25.083

25. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Allegro de Concert* op. 46 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915¹¹¹⁹]. 19 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; Vol.VIII/3). Znak wyd. G. 364 W.

BG AMuz., nr inw. N 48442; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VIII SC/3

26. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Bolero* op. 19 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 14 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée D'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; Vol. X/1). Znak wyd. G. 334 W.

BG AMuz., nr inw. N 48449; sygn.: 78(0.068) Chopi F – X 0/1

¹¹¹⁸ Podawana data cenzury 1900.

¹¹¹⁹ Data wydania stanowi zakres, gdyż obecnie trudno określić datę każdego egzemplarza osobno; wiadomo, że dzieła wszystkie F. Chopina pod redakcją J. Kleczyńskiego pojawiały się właśnie w tych latach. Seria stanowi reprint z płyt litograficznych z 1882 roku, które posiadały numery pierwszej edycji nadane w 1863 roku. Uzupełniono je jednak, cyt. „o nowe palcowanie i nieliczne adiuścacje tekstu”, zob. W. Bońkowski, *Edycje dzieł Fryderyka Chopina w warszawskiej oficynie Gebethnera i Wolffa. Studium przypadku*, „Muzyka” 2007 nr 3 (206), s. 81.

27. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Douze Etudes* op. 25 no. 1 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 5 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; IV/13). Znak wyd. G. 340 W.

BG AMuz., nr inw. N 48412; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IV E/13

28. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Étude* op. 10 no. 2 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. [5] s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; IV/2). Znak wyd. G. 324 W.

BG AMuz., nr inw. N 48406; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IV E/2

29. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Étude* op. 10 no. 3 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Zakłady Graficzne B. Wierzbicki i S-ka, Chmielna 61), [1902-1915]. 5 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; IV/3). Znak wyd. G. 324 W.

BG AMuz., nr inw. N 48407; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IV E/3

30. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Étude* op. 10 no. 4 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. [6] s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; IV/4). Znak wyd. G. 324 W.

BG AMuz., nr inw. N 48408; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IV E/4

31. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Étude* op. 10 no. 7 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, Nowy Świat 47), [1902-1915]. 5 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; IV/7). Znak wyd. G. 325 W.

BG AMuz., nr inw. N 48409; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IV E/7

32. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Étude* op. 10 no. 8 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 7 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; IV/8). Znak wyd. G. 325 W.

BG AMuz., nr inw. N 48410; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IV E/8

33. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Étude* op. 25 no. 3 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 7 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; IV/15). Znak wyd. G. 340 W.

BG AMuz., nr inw. N 48413; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IV E/15

BN, sygn. Mus.III.107.888 ; Mus.III.93.241¹¹²⁰

34. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Étude* op. 25 no. 5 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 7 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; IV/17). Znak wyd. G. 340 W.

BG AMuz., nr inw. N 48414; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IV E/17

BN, sygn. Mus.III.107.887 ; Mus.III.91.099 ; Mus.III.104.868¹¹²¹

35. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Étude* op. 25 no. 6 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 7 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; IV/18). Znak wyd. G. 340 W.

BG AMuz., nr inw. N 48415; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IV E/18

BN, sygn. Mus.III.151.443¹¹²²

36. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Étude* op. 25 no. 7 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 5 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; IV/19). Znak wyd. G. 341 W.

BG AMuz., nr inw. N 48416; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IV E/19

37. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Étude* op. 25 no. 8 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 3 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; IV/20). Znak wyd. G. 341 W.

BG AMuz., nr inw. N 48417; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IV E/20

¹¹²⁰ Data wydania [ok. 1905].

¹¹²¹ Data wydania [ok. 1905].

¹¹²² Data wydania [ok. 1905].

38. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Étude*, op. 10 no. 10 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 5 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; IV/10). Znak wyd. G. 325 W.

BG AMuz., nr inw. N 48411; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IV E/10

BN, sygn. Mus.III.107.880¹¹²³

39. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Fantaisie f-moll* op. 49 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 19 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; Vol. IX/2). Znak wyd. G. 367 W.

BG AMuz., nr inw. N 48444; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IX F/2

BN, sygn. Mus.III.63.615¹¹²⁴

40. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Fantaisie–Impromptu* op. 66. [piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 10 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; II/4). Znak wyd. G. 383 W.

BG AMuz., nr inw. N 48381; sygn.: 78(0.068) Chopi F – II BI/4

BN, sygn. Mus.III.151.435¹¹²⁵

41. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Grande Fantaisie sur des Airs polonais* op. 13 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 19 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; Vol. IX/1). Znak wyd. G. 328 W.

BG AMuz., nr inw. N 48443; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IX F/1

¹¹²³ Data wydania [ok. 1905].

¹¹²⁴ Data wydania [ok. 1905].

¹¹²⁵ Data wydania [ok. 1905].

42. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Grande Polonaise brillante* op. 22 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 23 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; III/2). Znak wyd. G. 337 W.

BG AMuz., nr inw. N 48383; sygn.: 78(0.068) Chopi F – III P/2

43. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Grande Sonate c–moll* op. poh. [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 30 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; Vol.VIII/1). Znak wyd. G. 319 W.

BG AMuz., nr inw. N 48440; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VIII S/1

44. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Impromptu As–dur* op. 29 [piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 7 s. ; 33 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; II/1). Znak wyd. G. 345 W.

BG AMuz., nr inw. N 48378; sygn.: 78(0.068) Chopi F – II BI/1

BN, sygn. Mus.III.63.657¹¹²⁶

45. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Impromptu Fis–dur* op. 36 [piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 7 s. ; 33 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; II/2). Znak wyd. G. 354 W.

BG AMuz., nr inw. N 48379; sygn.: 78(0.068) Chopi F – II BI/2

46. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Impromptu Ges–dur* op. 51 [piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 9 s. ; 33 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; II/3). Znak wyd. G. 369 W.

BG AMuz., nr inw. N 48380; sygn.: 78(0.068) Chopi F – II BI/3

BN, sygn. Mus.III.107.875¹¹²⁷

¹¹²⁶ Data wydania [po 1910].

¹¹²⁷ Data wydania [ok. 1905].

47. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Introduction et Polonaise brillante C–dur* op. 3, arr. pour Piano seul, Varsovie: Gebethner & Wolff (Pospieszna Litografia i Sztucharnia Nut J. Mękarskiego w Warszawie, Aleksandrja 17), [1902-1915]. 13 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; III/1). Znak wyd. G. 318 W.

BG AMuz., nr inw. N 48382; sygn.: 78(0.068) Chopi F – III P/1

48. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Krakowiak, Grand Rondeau de Concert* op. 14 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 23 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; Vol. IX/3). Znak wyd. G. 329 W.

BG AMuz., nr inw. N 48447; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IX FVR/3

49. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Marche funèbre b–moll* op. 35bis [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Zakłady Graficzne B. Wierzbicki i S–ka, Chmielna 61), [1902-1915]. 5 s. ; 32 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; Vol.VIII/2a). Znak wyd. G. 353 W.

BG AMuz., nr inw. N 48441 ; N 51161; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VIII
S/2a

BN, sygn. Mus.III.146.170 ; Mus.III.113.092 ; Mus.III.63.660 ; Mus.III.63.661 ;
Mus.III.104.418¹¹²⁸

50. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Mazurka a–moll* op. 7 no. 2 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 3 s. ; 33 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; V/6). Znak wyd. G. 322 W.

BG AMuz., nr inw. N 48418; sygn.: 78(0.068) Chopi F – V M/6

51. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Mazurka b–moll* op. 24 no. 4 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Pospieszna Litografia i Sztucharnia Nut J. Mękarskiego, ul. Aleksandrja 17), [1902-1915]. 7 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; V/17). Znak wyd. G. 339 W.

BG AMuz., nr inw. N 48420; sygn.: 78(0.068) Chopi F – V M/17

¹¹²⁸ Data wydania [po 1915].

52. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Mazurka C–dur* op. 33 no. 3 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Pospieszna Lit. i Sztych. Nut J. Mękarskiego ul. Aleksandrja 17), [1902-1915]. [2] s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; V/24). Znak wyd. G. 349 W.

BG AMuz., nr inw. N 48421; sygn.: 78(0.068) Chopi F – V M/24

53. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Mazurka D–dur* op. 33 no. 2 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 7 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; Vol.V/23). Znak wyd. G. 349 W.

Pieczęć: „Instytut Muzyczny, Obrońców Wybrzeża, Sopot”.

BG AMuz., nr inw. N 508; sygn.: 78(0.068) Chopi F – V M/23

54. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Mazurka f–moll* op. 63 no. 2 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Pospieszna Litografia i Sztycharnia Nut J. Mękarskiego, ul. Aleksandrja 17), [1902-1915]. 3 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; V/40). Znak wyd. G. 381W.

BG AMuz., nr inw. N 48422; sygn.: 78(0.068) Chopi F – V M/40

55. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Nocturne* op. 15 no. 3 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 5 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VI/6). Znak wyd. G. 330 W.

BG AMuz., nr inw. N 48424; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VI N/6

56. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Nocturne* op. 27 no. 2 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 7 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VI/8). Znak wyd. G. 343 W.

BG AMuz., nr inw. N 48425; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VI N/8

57. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Nocturne* op. 37 no. 2 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. S. 7-12, [7] s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VI/12). Znak wyd. G. 355 W.(2).

BG AMuz., nr inw. N 48426; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VI N/12

58. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Nocturne* op. 48 no. 2 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 5 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VI/14). Znak wyd. G. 373 W.

BG AMuz., nr inw. N 48427; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VI N/14

59. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Nocturne* op. 55 no. 2 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 5 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VI/16). Znak wyd. G. 373 W.

BG AMuz., nr inw. N 48428; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VI N/16

60. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Nocturne* op. 62 no. 1 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 7 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VI/17). Znak wyd. G. 380 W.

BG AMuz., nr inw. N 48429; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VI N/17

61. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Nocturne* op. 62 no. 2 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 6 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VI/18). Znak wyd. G. 380 W.

BG AMuz., nr inw. N 48430; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VI N/18

62. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Nocturne* op. 9 no. 3 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 7 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VI/3). Znak wyd. G. 323 W.

BG AMuz., nr inw. N 48423; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VI N/3

63. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Polonaise* op. 26 no. 1 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 6 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; III/3). Znak wyd. G. 342 W.

BG AMuz., nr inw. N 48384; sygn.: 78(0.068) Chopi F – III P/3

64. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Polonaise* op. 40 no. 2 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Pospieszna Litografia i Sztucharnia Nut J. Mękarskiego, Aleksandrja 17), [1902-1915]. 7 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; III/6). Znak wyd. G. 358 W.

BG AMuz., nr inw. N 48385; sygn.: 78(0.068) Chopi F – III P/6

65. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Polonaise* op. 44 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 19 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; III/7). Znak wyd. G. 362 W.

BG AMuz., nr inw. N 48386; sygn.: 78(0.068) Chopi F – III P/7

66. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Polonaise* op. 71 no. 3 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Pospieszna Litografia i Sztucharnia Nut J. Mękarskiego, Aleksandrja 17), [1902-1915]. 9 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; III/12). Znak wyd. G. 390 W.

BG AMuz., nr inw. N 48404; sygn.: 78(0.068) Chopi F – III P/12

67. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Polonaise* op. oeuw. poh. [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 10 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; III/14). Znak wyd. G. 952 W.

BG AMuz., nr inw. N 48405; sygn.: 78(0.068) Chopi F – III P/14

68. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Prélude* op. 28 no. 16 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 5 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VII/16). Znak wyd. G. 344 W.3.

BG AMuz., nr inw. N 48432; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VII P/16

69. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Prélude* op. 28 no. 18 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 2 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VII/18). Znak wyd. G. 344 W.3.

BG AMuz., nr inw. N 48433; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VII P/18

70. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Prélude* op. 28 no. 19 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 3 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VII/19). Znak wyd. G. 344 W.4

BG AMuz., nr inw. N 48434; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VII P/19

71. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Prélude* op. 28 no. 23 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. [2] s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VII/23). Znak wyd. G. 344 W.4.

BG AMuz., nr inw. N 48435; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VII P/23

72. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Prélude* op. 28 no. 24 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 5 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VII/24). Znak wyd. G. 344 W.4.

BG AMuz., nr inw. N 48436; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VII P/24

73. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Prélude* op. 45 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 7 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VII/25). Znak wyd. G. 363 W.

BG AMuz., nr inw. N 48437; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VII P/25

74. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Préludes* op. 28 no. 4 ; op. 28 no. 5 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 3 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VII/ 4–5). Znak wyd. G. 344 W.

BG AMuz., nr inw. N 48431; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VII P/4–5

75. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Rondeau à la Mazur* op. 5 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 13 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; Vol. IX/2). Znak wyd. G. 320 W.

BG AMuz., nr inw. N 48446; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IX FVR/2

76. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Rondo* op. 73 pour deux Pianos, Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 12 + 12 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; Vol. IX/5). Znak wyd. G. 392 W.

BG AMuz., nr inw. N 48448; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IX FVR/5

77. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Scherzo* op. 20 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 17 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VII/1). Znak wyd. G. 335 W.

BG AMuz., nr inw. N 48438; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VII PS/1

78. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Scherzo* op. 54 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 19 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; VII/4). Znak wyd. G. 372 W.

BG AMuz., nr inw. N 48439; sygn.: 78(0.068) Chopi F – VII PS/4

79. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Tarantelle* op. 43 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. A.T. Jezierskiego, ul. Nowy Świat 47), [1902-1915]. 9 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; Vol. X/2). Znak wyd. G. 361 W.

BG AMuz., nr inw. N 48450; sygn.: 78(0.068) Chopi F – X 0/2

BN, sygn. Mus.III.154.150¹¹²⁹

80. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Valse brillante* op. 34 no. 1 [piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 11 s. ; 33 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; I/2). Znak wyd. G. 350 W.

BG AMuz., nr inw. N 48375; sygn.: 78(0.068) Chopi F – I W/2

81. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Valse* op. 64 no. 1 [piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Zakł. Graf. B. Wierzbicki i S-ka), [1902-1915]. 5 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; I/6). Znak wyd. G. 382 W.1.

BG AMuz., nr inw. N 48376; sygn.: 78(0.068) Chopi F – I W/6

82. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Valse* op. 64 no. 2 [piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 7 s. ; 33 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d'Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; I/7). Znak wyd. G. 382 W.2.

BG AMuz., nr inw. N 48377; sygn.: 78(0.068) Chopi F – I W/7

¹¹²⁹ BN podaje inny zakres dat wydania: 1908-1912.

83. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Variations Brillantes, sur le Rondeau favori „Je vends des Scapulaires”* op. 12 [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff, [1902-1915]. 13 s. ; 34 cm. (Oeuvres de Piano, Édition de Jean Kleczyński ; Revue et Corrigée d’Après les Premières Autorités Pédagogiques et Artistiques par Rodolphe Strobl ; Vol. IX/2). Znak wyd. G. 327 W.

BG AMuz., nr inw. N 48445; sygn.: 78(0.068) Chopi F – IX FV/2

BN, sygn. Mus.III.107.869¹¹³⁰

84. **Chopin, Fryderyk (1810-1849):** *Marzenie* [transkrypcja *Preludium* op. 28 no. 7] [oprac. na głos wysoki i fortepian], sł.: M. Kotarbiński, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie, ul. Kapucyńska 7), [189?]. 3 s.; 33 cm. (Lira, Zbiór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów ; 1). Znak wyd. G. 1307 W.

BG AMuz., nr inw. N 41923; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Marze

85. **Chopin, Fryderyk (1810-1849):** *Mazourka* op. 7 no. 1 pour Piano, Violon et Cello, arr. par Prof. A. Cink, Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie, ul. Kapucyńska 7), [1909-1913]. 6 s. + 1 s. (brak gł. skrzypiec) ; 34 cm. (Trios pour Piano, Violon et Cello arr. par A. Cink et Autres). Znak wyd. G 5324 W.

BG AMuz., nr inw. N 48373; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Mazur 7/1

86. **Chopin, Fryderyk (1810-1849):** *Melodia*, pieśń e–moll op. 74 nr 9 na głos wysoki i fortepian, sł. Z. Krasiński, Warszawa: Gebethner i Wolff (Pośpieszna Litografia i Sztycharnia Nut J. Mękarskiego, ul. Aleksandra 17), cenz. 1899. 3 s. ; 32 cm. Znak wyd. G 92 W.

Pieczeń: „Księgarnia i Skład Nut K. Wojciechowski”.

BG AMuz., nr inw. N 4169; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Melod 74/9

¹¹³⁰ Data wydania wg BN, [ok. 1915].

87. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Moja pieszczotka* op. 74 nr 12 [na głos i fortepian], sł.: A. Mickiewicz ; oprac. Wł. Rzepko, Varsovie ; Cracovie, Gebethner i Wolff (Druk L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza, Nowogrodzka No. 17), [19?]. 5 s. ; 34 cm. (Fr. Chopin, utwory ułożone do śpiewu = Compositions arrangées pour le chant). Znak wyd. G 95 W.

Proweniencja: wspanis „Ada Sari”.

BG AMuz., nr inw. N 46223 ; N 44322; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Pieśń
74/12

BN, sygn. Mus.III.83.156 ; Mus.III.109.490¹¹³¹

88. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Niema czego trzeba* op. 74 nr 13 [na głos i fortepian], sł.: B. Zaleski ; oprac. Wł. Rzepko, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza, Nowogrodzka No. 17), [1911?]. 5 s. ; 34 cm. (Utwory Chopina Ułożone do Śpiewu). Znak wyd. G 96 W.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44321; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Pieśń 74/13

89. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Oeuvres de Piano*, vol. VII B, edition de Jean Kleczyński ; revue et corrigee d’apres les premieres autorites pedagogiques et artistiques par: Rodolphe Strobl, Varsovie ; Cracovie, Gebethner & Wolff, [1910]. 71 s. ; 31 cm. Znak wyd. G 335 W; G 347 W; G 357 W; G 372 W.

BG AMuz., nr inw. N 41979; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Scherz

90. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Oeuvres pour le Piano* vol. 2 de Frédéric Chopin, Varsovie: Gebethner et Wolff, [1877¹¹³²]. 162 s. ; 27 cm. Nouvelle edition en six volume. Znak wyd. G. 327–336 W.

Na okładce naklejony znaczek „Introligatornia i Liniowanie Papieru L. Miernickiego, Elektoralna 10”.

BG AMuz., nr inw. N 31135; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Oeuvr 2

BN, Mus.II.24.585/2 Cim. ; Mus.II.16.607/2 ; Mus.II.22.598/2 v. 2 ;
Mus.II.24.370/2 v. 2

¹¹³¹ BN ustaliła daty wydania. Egzemplarz Mus.III.83.156 datowany po 1905; Mus.III.109.490 datowany: po 1911.

¹¹³² B.E. Sydow, *Bibliografia F. F. Chopina*, Warszawa 1949, s. 26.

91. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Oeuvres pour le Piano* vol. 3 de Frédéric Chopin, Varsovie: Gebethner & Wolff, [1877¹¹³³]. 186 s. ; 27 cm. Nouvelle édition en six volume. Znak wyd. G. 337–346 W.

Na okładce naklejony znaczek „Introligatornia i Liniowanie Papieru L. Miernickiego, Elektoralna 10”.

BG AMuz., nr inw. N 31136; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Oeuvr 3

BN, sygn. Mus.II.24.585/3 Cim. ; Mus.II.16.607/3 ; Mus.II.22.598/3 v. 3 ;
Mus.II.24.370/3 v. 3

92. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Oeuvres pour le Piano*, vol. 1 de Frédéric Chopin, Varsovie: Gebethner et Wolff, [1877¹¹³⁴]. 217 s. ; 27 cm. Nouvelle édition en six volume. Znak wyd. G 816 W.

Na okładce naklejony znaczek „Introligatornia i Liniowanie Papieru L. Miernickiego, Elektoralna 10”.

BG AMuz., nr inw. N 31134; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Oeuvr 1

BN, sygn. Mus.II.24.585/1 Cim. ; Mus.II.16.607/1 v. 1 ; Mus.II.24.370/1

93. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Valse brillante* op. 34 no. 3., Varsovie ; Cracovie, Gebethner & Wolff (Pośpieszna Litografia i Sztucharnia Nut J. Mękarskiego ul. Aleksandrja 17), [cenz. 1902]. 7 s. ; 32 cm. (Oeuvres de Piano Frédéric Chopin ; ed. de Jean Kleczyński ; revue et corrigée d'après les premières autorités pédagogiques et artistiques par Rodolphe Strobl. Vol. 1, Valses ; no. 4). Znak wyd. G. 352 W.

BG AMuz., nr inw. N 51986; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Walc 34/3

94. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Wojak* op. 74 no. 10 [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff, [1905-1910¹¹³⁵]. 5 s. ; 34 cm. (Utwory Chopina Ułożone do Śpiewu). Znak wyd. G 93 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44586; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Wojak

BN, sygn. Mus.III.83.323 ; Mus.III.86.706

¹¹³³ B.E. Sydow, *Bibliografia F. F. Chopina*, Warszawa 1949, s. 26.

¹¹³⁴ B.E. Sydow, *Bibliografia F. F. Chopina*, Warszawa 1949, s. 26.

¹¹³⁵ Data wydania za BN.

95. **Chopin Fryderyk (1810-1849):** *Wojak* op. 74 no. 10 [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff, [cenz. 1899]. 5 s. ; 34 cm. Znak wyd. G. 93 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czektowski”.

BG AMuz., nr inw. N 44585; sygn.: 78(0.068) Chopi F – Wojak

96. **Crémieux Octave (1872-1949):** *Prośba = Priere, valse chantée* [pieśń na sopran z towarzyszeniem fortepianu], sł. pol. W. Rapackiego (syna), Warszawa ; Lublin: Gebethner i Wolff, [po 1910]. 5 s.; 34 cm. (Co Śpiewa Warszawa. Wybór Pieśni, Piosnek i Kupletów ; No. 10). Znak wyd. G. 4147 W.

Pieczęć: „S.A. Krzyżanowski, Księgarnia i Skład Nut w Krakowie”.

BG AMuz., nr inw. N 47560; sygn.: 78(0.068) Cremi O – Prośb

97. **Czerny Carl (1791-1857):** *Choix d'études* op. 740: *L'art de délier les doigts = Wyrobienie sprawności palcowej = Kunst der Fingerfertigkeit*. Z. 2 [pour piano], wybrał, przejrzał i opalcował Ludwik Urstein ; Zalecony przez Radę Pedagogiczną Instytutu Muzycznego Warszawskiego, Varsovie: Nakład i własność Michała Arcta, [1910]. 31 s. ; 34 cm.

Proweniencja: odręczny wpis: „Kazimiery [Lantman?] ucz. Konserwatorjum, 1910 r.”.

Pieczęć: „Kazimierz Idzikowski, Księgarnia i Skład Nut, Nowy Świat 21”.

BG AMuz., nr inw. N 10923; sygn.: 78(0.068) Czern C – Choix 2

BN, sygn. Mus.III.147.211/2 z. 2 ; Mus.III.101.950/2 z. 2

98. **Dargomyżskij A[leksandr] (1813-1869):** *Nocowała chmurka złotowłosa = Nočevala tučka zolotaâ*, trio [na sopran, tenor, baryton i fortepian], tekst ros. M. Lermontowa, Warszawa: L. Idzikowski (w Drukarni Społecznej Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich, Pl. Grzybowski 3/5. ; [nuty:] Sztuch. K. Drzewiecki), [po 1911]. 7 s. ; 33 cm. (Pieśni Wschodu. Wybór Najpiękniejszych Śpiewów Kompozytorów Rosyjskich w Przekładzie Polskim z Zachowaniem Tekstu Oryginalnego i Uwzględnieniem Innych). Znak wyd. L. 6997 I.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czektowski”.

BG AMuz., nr inw. N 44349; sygn.: 78(0.068) Dargo A – Nocev

99. **Delibes Léo (1836-1891):** *Trzy ptaki = Les trois oiseaux*, duet na głosy żeńskie [na 2 soprany i fortepian], sł. pol.: P. Maszyński, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. J. Mękowski Krak. Przedm. N 40 Warszawie), [cenz. 1893]. 7 s. ; 34 cm. (Lira). Znak wyd. G 1455 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czokotowski. Artysta opery”.

Pieczęć: „A. Piwarski i Ska Księgarnia, Skład i Wypożyczalnia Nut Kraków, św. Jana 3”.

BG AMuz., nr inw. N 44598 ; N 44599; sygn.: 78(0.068) Delib L – Trois

BN, sygn. Mus.III.119.033

100. **Denza Luigi (1846-1922):** *Cudne oczy = Occhi turchini* [na głos i fortepian], sł. pol. W. Rapackiego (syna), Warszawa: B. Rudzki, [19?]. 7 s. ; 30 cm. (Pod Włoskim Niebem ; No. 4). Znak wyd. B 271 R.

Proweniencja: odręczny podpis (wykonany ołówkiem) „Kowalkowski” lub „Koralkowski”.

BG AMuz., nr inw. N 44516; sygn.: 78(0.068) Denza L – Occhi

BN, sygn. Mus.III.104.167 ; Mus.III.93.073¹¹³⁶

101. **Denza Luigi (1846-1922):** *Gdyby [...]* = *S'il avait su*, mélodie d–moll na głos z towarzyszeniem fortepianu, sł. pol. P. Maszyńskiego, Warszawa: Michał Arct, [cenz. 1893]. 5 s. ; 33 cm. (Wybór Śpiewów Salonowych ; 31). Znak wyd. 137.

BG AMuz., nr inw. N 4160; sygn.: 78(0.068) Denza L – Gdyby

102. **Denza Luigi (1846-1922):** *O ! Gdybyś mnie kochała!* = *Si tu m'aimais!* [na głos i fortepian], przekł. M. Radziszewskiego, Warszawa: Hösick, [19?]. 10 s. ; 32 cm. (Repertuar Pani Artôt, Adel. i Carol. Patti, Cottonie'go, Faure'a ; No. 19). Znak wyd. 482.

Proweniencja: Znak własnościowy „Jerzy de Larzac”.

BG AMuz., nr inw. N 46237; sygn.: 78(0.068) Denza L – Ogdyb

BN, sygn. Mus.III.150.107 ; Mus.III.150.407 ; Mus.III.144.494 ; Mus.III.113.552 ; Mus.III.66.691¹¹³⁷

¹¹³⁶ BN przyjęła datę wydania ok. 1915.

¹¹³⁷ Każdy z egzemplarzy jest inaczej datowany: Mus.III.144.494 oraz Mus.III.113.552 data wydania: 1890 ; Mus.III.66.691 data wydania ok. 1880.

103. **Denza Luigi (1846-1922):** *Wróć do mnie znów = Torna* na mezzosopran z towarzyszeniem fortepianu, sł. pol. W. Rapacki, Warszawa: Wyd. Kasy Przewodności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich ; Gebethner i Wolff [przed 1910¹¹³⁸]. 7 s. ; 33 cm. (Cudne Dźwięki. Wybór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów ; No. 155). Znak wyd. K. 305 P.

Pieczęć „Kazimierz Idzikowski, Księgarnia i Skład Nut, Nowy Świat 21” (N 46236) ; pieczęć „Księgarnia i Skład Papieru L. Zwoliński” (N 43542).

BG AMuz., nr inw. N 43542 ; N 46236; sygn.: 78(0.068) Denza L – Torna

BN, sygn. Mus.III.86.593 ; Mus.III.113.559¹¹³⁹

104. **Dessauer Siegmund (1798-1876):** *Śpiew Hiszpański = Spanisches* [na głos i fortepian], sł. pol. F. Schobera, Warszawa: F. Hösick (w lit. C. Witanowskiego Krak. Przedm 2), cenz. 1897 [druk po 1903]. 7 s. ; 35 cm., Warszawa: Znak wyd. F. H. 81.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekatowski”.

BG AMuz., nr inw. N 44604; sygn.: 78(0.068) Dessau S - Spani

105. **Döbbber Johannes (1866-1921):** *Mélodie* op. 24 no. 3, pour piano, Varsovie: Gebethner & Wolff, [1905-1910]. 5 s. ; 34 cm. (Choix des Compositions Classiques et Modernes, rev. par Rodolphe Strobl, IV ; No. 280). Znak wyd. G. 4318 W.

BG AMuz., nr inw. N 41980; sygn.: 78(0.068) Döbbbe J – Melod 24/3

106. **Dobrzyński Ignacy Feliks (1807-1867):** *Święty Boże = (Sancte Deus)*, Suplikacye na 4 głosy mieszane z orkiestrą (symfoniczną lub smyczkową) lub z organami albo fortepianem, Warszawa: Gebethner i Wolff, [po 1913]. 25 s. ; 34 cm. (Caecilia, Seria I, Zbiór Śpiewów Religijnych [...] ; No. 111). Znak wyd. G. 5419 W.

Proweniencja: Odręczny podpis: „F. Rybicki” ; liczne pieczęcie „własność F. Rybickiego”.

BG AMuz., nr inw. N 35357; sygn.: 78(0.068) Dobrz IF – Święt

BN, sygn. Mus.III.71.804 ; Mus.III.70.535 ; Mus.III.120.748¹¹⁴⁰

¹¹³⁸ Od 1910 roku w kamienicy przy ul. Nowy Świat 21 mieściła się księgarnia K. Idzikowskiego. Na druku widnieje pieczęć m.in. tejże księgarni, stąd data wydania nut [przed 1910]. Zob. J. Zieliński, *Atlas dawnej architektury ulic i placów Warszawy*. T. 14: *Nowowiejska-Francesco Nullo*, Warszawa 2008, s. 101.

¹¹³⁹ Data wydania 1905.

¹¹⁴⁰ Ustalono zakres dat wydania: 1912-1915.

107. **Donizetti Gaetano (1797-1848):** *Lucia di Lammermoor* cavatina [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (w Zakładzie Sztycharskim Gebethnera i Wolffa), [po 1910?]. 7 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 34). Znak wyd. G 238 W.

BG AMuz., nr inw. N 46212; sygn.: 78(0.068) Doniz G – Lucia/Cav L

BN, sygn. Mus.III.154.023¹¹⁴¹

108. **Donizetti Gaetano (1797-1848):** *Matka i dziecię = La mère et l'enfant* [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Pospieszna Lit. i Sztych. Nut J. Mękarskiego No. 17 Aleksandrja w Warszawie), 1893. 6 s. ; 34 cm. (Lira. Zbiór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów; 41). Znak wyd. G 1468 W.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery” oraz data wpisana ołówkiem „29.III.[1]920”.

BG AMuz., nr inw. N 44605; sygn.: 78(0.068) Doniz G – Lamer

BN, sygn. Mus.III.68.077

109. **Duvernoy Jean Baptiste (1802-1880):** *Ecole du mécanisme, 15 études composées expressement pour précéder celles de la vélocité de Czerny*, op. 120, pour piano, Varsovie ; Kieff: L. Idzikowski (w Drukarni Społecznej Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich, Pl. Grzybowski 3/5), [1911¹¹⁴²]. 31 s. ; 30 cm. Nr wyd. Ed. Idzikowski Vol.16, Znak wyd. L 2093 I.

BG AMuz., nr inw. N 35544; sygn.: 78(0.068) Duver JB-Ecole 120

110. **Faure Jean–Baptiste (1830-1914):** *Pod krucyfiksem = Crucifix!* Chant religieux pour Tenor ou Soprano, Bariton ou Mezzo Soprano [et] Piano, poesie de Victor Hugo, Warszawa ; Kijów: Leon Idzikowski (Warszawa: Pl. Grzybowski 3/5, Drukarnia Społeczna Stow. Robotników Chrześc.), [19?]. 7 s. ; 33 cm. (Echa z Zachodu. Wybór Najpiękniejszych Śpiewów Obcych Kompozytorów w Przekładzie Polskim z Zachowaniem Tekstu Oryginalnego i Uwzględnieniem Innych). Zawiera wersję pieśni na głos i organy (ad lib.). Znak wyd. L. 4728 I.

BG AMuz., nr inw. N 46241; sygn.: 78(0.068) Faure J – Podkr

BN, sygn. Mus.III.119.190 ; Mus.III.119.191¹¹⁴³

¹¹⁴¹ Ustalono zakres dat wydania: 1912-1915.

¹¹⁴² Firma Leon Idzikowski od 1911 miała filię w Warszawie, więc druk nie może być starszy niż 1911 rok.

¹¹⁴³ Data wydania wg BN [po 1911].

111. **Ferretto Andrea (1864-1942):** *Płatki śniegu = Fiocchi di Neve* [pieśń] z repertuaru Tadeusza Leliwy [na głos wysoki z towarzyszeniem fortepianu], sł. pol. I. Ziółkowskiego ; sł. włoskie A. Bignotti, Warszawa: Michał Arct (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9), [po 1907]. 7 s. ; 33 cm. Równoległe słowa włoskie i przekł. pol. Ded. „Niezrównanemu śpiewakowi Tadeuszowi Leliwie, którego przedziwna artystyczna interpretacja, wyczuła subtelnie głębią wielkiej duszy, stanowić będzie epokę w rozwoju pieśni – w hołdzie pracę tą składa Autor, Medyolan 20 Grudnia 1906 roku”.

Prowienienca: odręczny podpis „Lilly [nazwisko nieczytelne]”.

BG AMuz., nr inw. N 47729; sygn.: 78(0.068) Ferre A-Płatk

BN, sygn. Mus.III.64.866 ; Mus.III.103.318¹¹⁴⁴

112. **Filippi Filippo (1830-1887):** *Czemu? = Per che?* przekł. J. Chęcińskiego. [Warszawa:] F. Hösic (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9 w Warszawie), [po 1907]. 5 s. ; 32 cm. (Romanzero. Zbiór Romansów, Aryi i Duetów ; 10). Znak wyd. 67.

Prowienienca: zapis „Własność: Jerzego de Larzac”.

Pieczęć „Mieczysław Nałęcz Grąbczewski. Ul. Zielna 3 m 12”.

BG AMuz., nr inw. N 47564; sygn.: 78(0.068) Filip F-Czemu

113. **Gabussi Vincenzo (1800-1846):** *Rybacy = I pescatori*, duetto per tenore e basso, Varsovie: F. Hösic, [19?¹¹⁴⁵]. 11 s. ; 34 cm. (Edition Hoesick, Koncert w Salonie. Wybór Duecików Salonowych na Dwa Głosy Żeńskie lub Mieszane ; 17). Znak wyd. F. II. 88.

Prowienienca: pieczęć „Kazimierz Czektowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44596; sygn.: 78(0.068) Gabus CM - Ipsc

114. **Gade Niels Wilhelm (1817-1890):** *Akwarele na fortepian*, Warszawa: Echo Muzyczne (Lit. Konarzewskiego Nowy Świat 38 w Warszawie), 1902. – 3 s. ; 34 cm.

BG AMuz., nr inw. N 51070; sygn.: 78(0.068) Gade N – Akwar

BN, sygn. Mus.III.147.366

¹¹⁴⁴ BN ustaliła datę wydania jako [przed 1910].

¹¹⁴⁵ BN posiada wiele wydań tego utworu, a daty wahają się między 1880 a 1904 rokiem: Mus.III.103.322 (data wyd. wg BN, cenz. 1904) ; Mus.III.119.260 (data wyd. wg BN, cenz. 1898) ; Mus.III.105.233 (data wyd. wg BN [ok. 1895]) ; Mus.III.119.264 ; Mus.III.119.258 (data wyd. wg BN [ok. 1880]).

115. **Gael Henri van (1860-1918):** *La voix du coeur, romance sans paroles* op. 51, Varsovie: Gebethner & Wolff, [1912-1915], 5, [1] s. ; 31 cm ; (Choix de Compositions Classiques et Modernes pour Piano Degré 1 ; 76). Zawiera również: *Les petites chasseurs, marche* op. 56. Znak wyd.: G 1914 W.

Proweniencja: zapis ołówkiem: „Janina Słolowiczówna [¹¹⁴⁶], kl. IV. wydź.”

BG AMuz., nr inw. N 57141; sygn.: 78(0.068) Gael H – Lavo

BN, sygn. Mus.III.162.774 ; Mus.III.119.386

116. **Gall Jan [Karol] (1856-1912):** *Dziewczę z buzią jak malina* op. 1 nr 3, śpiew z towarzyszeniem fortepianu, układ na fortepian przez F. Spindlera op. 344, sł. H. Heine ; tł. pol.: M. Gawalewicz, Warszawa: nakład i własność Gebethnera i Wolffa (w Lit. Mękarskiego, Krakowskie Przedmieście 40), cenz.1892. 3 s. ; 29 cm. Znak wyd. G 1247 W. Ded. „P. Józefie Szlezgierównie”

Proweniencja: odręczny podpis „Lech Stachowski, Oliwa, ul. Liczmańskiego 3”.

BG AMuz., nr inw. N 44306; sygn.: 78(0.068) Gall J – Dziew 1/3

117. **Gall Jan [Karol] (1856-1912):** *Dziewczę z buzią jak malina* op. 1 nr 3, śpiew z towarzyszeniem fortepianu, sł.: H. Heine ; tł. pol. M. Gawalewicz, Warszawa: Gebethner i Wolff (W lit. Mękarskiego 40 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz.1888. 3 s. ; 35 cm. Znak wyd. G 1247 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44291; sygn.: 78(0.068) Gall J – Dziew 1/3

BN, sygn. Mus.III.69.178 ; Mus.III.106.582

118. **Gall Jan [Karol] (1856-1912):** *Nie wierz nie*, walc do śpiewu z towarzyszeniem fortepianu op. 30 no. 5., Warszawa: Echo Muzyczne, [1902]. 5 s. ; 35 cm. Znak wyd.: A 133 R. Okł. Lit. Konarzewskiego Nowy Świat 38 w Warszawie.

BG AMuz., nr inw. N 43532; sygn.: 78(0.068) Gall J – Pieśń 30/5

BN, sygn. Mus.III.69.971

¹¹⁴⁶ Zapis błędny, powinno być Słolowiczówna (Janina Słolowicz).

119. **Gall Jan [Karol] (1856-1912):** *Petite Valse* op. 30 no. 1 [na fortepian], Warszawa: Echo Muzyczne (Lit. Konarzewskiego Nowy Świat 38 w Warszawie), [cenz. 1901]. – 5 s. ; 34 cm. (Z teki wędrowca). Ded. „Pani Maryi z Lewickich Mayerowej”. Znak wyd.: A 134 R.

BG AMuz., nr inw. N 51069; sygn.: 78(0.068) Gall J – Petit

120. **Gänschals Carl (1847-1906):** *Elise d'or = Złota Elżunia*, gavvotte [pour piano], Varsovie ; Kieff, L. Idzikowski, [1912?] op. 54. 5 s. ; 34 cm. (Jeune Virtuose IV. 68). Znak wyd.: L. 3087 I.

BG AMuz., nr inw. N 41994; sygn.: 78(0.068) Gansc Ch – Elise

121. **Gawroński Wojciech (1868-1910):** *Kołysanka* op. 11 no. 5, śpiew z tow. fortepianu, autor słów nieznany. Ded.: „Mojej Brońci”, Warszawa ; Kijów, G. Sennewald ; W. Idzikowski

(Litogr. ustav. C. G. Röder w Lipsku), [1892-1918¹¹⁴⁷]. 5 s. ; 33 cm.

BG AMuz., nr inw. N 03354; sygn.: 78(0.068) Gawro W – Kołys 11/5

122. **Godard Benjamin (1849-1895):** *Czy pamiętasz? = Te souviens-tu?* [na głos i fortepian], sł. pol. P. Maszyńskiego i W. Rapackiego (Syna), Warszawa: Michał Arct (w lit. C. Witanowskiego, Krakowskie Przedmieście 2), cenz. 1894 [druk po 1903]. 3 s. ; 35 cm. (Wybór Śpiewów Salonowych, na Jeden i Dwa Głosy z Towarzyszeniem Fortepianu ; No. 4). Znak wyd. M 25 A.

Proweniencja: znak własnościowy „Jerzy de Larzac”.

BG AMuz., nr inw. N 47561; sygn.: 78(0.068) Godar B – Czypa

BN, sygn. Mus.III.98.160

123. **Godard Benjamin (1849-1895):** *Kołysanka z opery „Jocelyn”*, śpiew i fortepian, sł. pol. Z. Vieweger, Warszawa: Gebethner i Wolff, [cenz. 1895]. 7 s. ; 34 cm. (Lira ; N 64). Znak wyd. G 1636 W. Brak s. tyt.

BG AMuz., nr inw. N 5163; sygn.: 78(0.068) Godar B – Kołys

BN, sygn. Mus.III.103.390

¹¹⁴⁷ W adresie wydawniczym występuje trzech wydawców: G. Sennewald (Warszawa), Jakubowski i Zadurowicz (Lwów) oraz W. Idzikowski (Kijów). Przyjęto zakres dat wydania [1892-1918], ponieważ w 1892 zawiązana została spółka Jakubowski i Zadurowicz. Górny limit stanowi rok 1918 gdyż w tym roku zarząd firmy Władysława Idzikowskiego (1864-1944) w Kijowie przejęli jego synowie: Mieczysław i Marian (w 1921 roku przenieśli ją do Warszawy). Zob. F. Pieczętkowski, *Jakubowski Kazimierz*, [w:] *SPKP*, s. 348 oraz J. Rogala, *Idzikowski Władysław*, tamże, s. 348. Por. W. Gawroński, *Kołysanka* G–dur op. 11 No 5 na śpiew z tow. fortepianu, [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/doccontent?id=14807> [dostęp 10.2.2018].

124. **Gounod Charles François (1818-1893):** *Faust, śpiew Siebla* [z III aktu opery] [na tenor (mezzosopran) z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: Gebethner i Wolff (Drukarnia i litografia(!) Jana Cotty w Warszawie), [1904-1908]. 9 s. ; 34 cm. Tekst także w jęz. franc. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; Nr 156). Znak wyd. G. 3474 W.

BG AMuz., nr inw. N 1859; sygn.: 78(0.068) Gouno C – Faust III/Sie

125. **Gounod Charles François (1818-1893):** *Jasnowłosa = Biondina*, [na głos i fortepian], sł. pol. F. Schobera, Warszawa: Hösicke, [1885-1900¹¹⁴⁸]. 7 s. ; 34 cm. (Śpiewnik Salonowy. Wybór Śpiewów Polskich i Obcych. Zebrał Leopold Sterling ; No. 4). Znak wyd. 45.

BG AMuz., nr inw. N 44286; sygn.: 78(0.068) Gouno C – Biond

BN, sygn. Mus.III.114.550 ; Mus.III.93.573

126. **Gounod Charles François (1818-1893):** *Mélodie Ce que je suis sans toi = Gdy mam bez Ciebie żyć* [na głos i fortepian], sł. pol. J. Chodakowskiego, Warszawa: Sennewald G. (Lit. Męgarski 40 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz. 1884. 7 s. ; 33 cm. (Euterpe, Zbiór Ulubionych Aryi z Oper i Romansów Obcych w Przekładzie Polskim / Zebranych Staraniem Jana Quattriniego. Serya Druga ; 2). Znak wyd. G 99 S.

Pieczęć „Księgarnia, czytelnia L. Zwoliński i Spółka w Krakowie. Skład i wypożyczalnia nut”.

BG AMuz., nr inw. N 47559; sygn.: 78(0.068) Gouno C – Mélod

127. **Grabowski Józef (1842-1879):** *Msza Es-dur* op. 4 na chór czterogłosowy z organem/!, Warszawa: M. Orgelbrand (w Lit. Męgarskiego, Krakowskie Przedmieście 38), cenz. 1876. 17 s. ; 31 cm.

Proweniencja: pieczęcie własnościowe: „K. Górczyński, Jutrosin” i „Karol Larisch”.

BG AMuz., nr inw. N 35701; sygn.: 78(0.068) Grabo J – Msza Es

¹¹⁴⁸ BN datuje tę pozycję na okres 1885-1900, zob. C. Gounod, *Jasnowłosa = Biondina* muzyka... słowa polskie: F. Schobera, Warszawa: F. Hösicke, [ok. 1885], [online] <http://polona.pl/item/68395978> [dostęp 10.2.2018]. Por. te same nuty w Katalogu Głównym BN, sygn.: Mus.III.114.550 ; Mus.III.93.573.

128. **Grieg Edvard Hagerup (1843-1907):** 2 Pieśni: *Noc letnia = [Lys nat]* ; *Strzeż się = [Se dig for]* op. 70 nr 3 i 4, [na głos średni z tow. fortepianu], Warszawa: Gebethner i Wolff (Warszawskie Towarzystwo Akcyjne Artystyczno-Wydawnicze ; Litografia i Pospieszna Sztucharnia Nut J. Mękarskiego, Aleksandrja 17), cenz. 11.07.1901. 4 s. ; 34 cm. (LIRA. Zbiór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów ; N.182). Znak wyd. G 2546 W.

BG AMuz., nr inw. N 03341; sygn.: 78(0.068) Grieg E – 2 Piesn

129. **Grieg Edvard Hagerup (1843-1907):** *Ja kocham cię = Je t'aime* [na głos i fortepian], tłum.: M. Radziszewski, Warszawa: Gebethner i Wolff (Zakłady Graficzne Wierzbicki i S-ka), [po 1912?]. 5 s. ; 34 cm. (Śpiewy Polskie z Towarzystwem Fortepianu. Cztery Ulubione Pieśni Śpiewane przez Alicję Barbi ; 3). Znak wyd. G 3344 W.

Proweniencja: odręczny podpis „Marja Bojar-Przemieniecka 1926 r.” oraz pieczęć „M. Bojar-Przemieniecka. Artystka opery”. Na s. 2 dopisek „Tekst turecki śpiewany w Ankarze przez Kazimierza Czektowskiego” ; na s. 2-5 dopisany ołówkiem tekst turecki.

BG AMuz., nr inw. N 44283; sygn.: 78(0.068) Grieg E – Jetai

BN, sygn. Mus.III.114.569 ; Mus.III.92.763

130. **Grieg Edvard Hagerup (1843-1907):** *Jour de la noce = Hochzeitstag aus Trolldhaugen* D-dur op. 65 no. 6, [pour piano seul], Warszawa ; Kieff, Leon Idzikowski (Sztuch. K. Drzewiecki ; Drukarnia Społeczna Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich, Pl. Grzybowski 3/5), [1913-1914?]. 9 s. ; 35 cm. (CHOIX des COMPOSITIONS en VOGUE). Znak wyd. L.3273 I.

Proweniencja: Pieczęć „Księgarnia Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego, Skład Nut, Wilno, Królewska 9”.

BG AMuz., nr inw. N 43541; 78(0.068) Grieg E – Lyris VIII-65/6

131. **Grieg Edvard Hagerup (1843-1907):** *Księżniczka = Die Prinzessin* [na mezzosopran i fortepian], sł. pol. Z. Vieweger, Warszawa: Gebethner i Wolff, [po 1912?]. 5 s. ; 34 cm. (Lira. Zbiór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów na Jeden i Dwa Głosy z Towarzystwem Fortepianu i Innych Instrumentów ; 199). Znak wyd. G. 4088 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czektowski. Artysta opery”.

Pieczęć: „Księgarnia Polska i Skład Nut Fr. Eberta, Sławkowska 9 w Krakowie”.

BG AMuz., nr inw. N 44285; sygn.: 78(0.068) Grieg E – Prinz

132. **Grieg Edvard Hagerup (1843-1907):** *Olav Trygvason, Danse du temple = Tempeltanz* op. 50 [pour piano], revue et doigtée par le prof. A. Różycki, Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty, Kapucyńska 7), [po 1912]. 7 s. ; 33 cm. (Choix de Compositions. Classiques et Modernes pour piano, rev., doigtées et classées par ordre de difficulté par Rodolphe Strobl ; V Degré/166). Znak wyd. G. 3898 W.

BG AMuz., nr inw. N 48459; 78(0.068) Grieg E – Olavt

133. **Grieg Edvard Hagerup (1843-1907):** *Peer Gynt I: La danse d'Anitra* op. 46 nr 3, pour piano, ed. simplifié par Rodolphe Strobl, Varsovie: Gebethner & Wolff, [1903-1915]. 5 s.; 34 cm. (CHOIX de COMPOSITIONS CLASSIQUES et MODERNES IV ; No. 105). Znak wyd. G. 1886 W.

BG AMuz., nr inw. N 43544; sygn.: 78(0.068) Grieg E – Peerg I 46/3

BN, sygn. Mus.III.119.754 ; Mus.III.79.135 ; Mus.III.79.135¹¹⁴⁹

134. **Grieg Edvard Hagerup (1843-1907):** *Pieśń tęsknoty = Chanson de Solvejg* [na głos i fortepian], przekł. pol.: P. Maszyński, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty), [1900-1912]. 3 s. ; 34 cm. (Lira ; No. 60). Znak wyd. G 1632 W.

Pieczęć: „Kuncewicz i Hofman dawniej St. Sadowski Księgarnia i Skład Nut Warszawa Marszałkowska 31 tel. 113–56”.

BG AMuz., nr inw. N 44287; sygn.: 78(0.068) Grieg E – Solve

BN, sygn. Mus.III.119.749 ; Mus.III.119.746¹¹⁵⁰

¹¹⁴⁹ BN posiada trzy egzemplarze, różnie datowane. Mus.III.119.754: [nie przed 1912] ; Mus.III.79.135 i Mus.III.79.135: [ok. 1915].

¹¹⁵⁰ Oba egzemplarze są datowane odmiennie. Mus.III.119.749: [1908-1912] ; Mus.III.119.746: [ok. 1900]).

135. **Grieg Edvard Hagerup (1843-1907):** *Sen = Un rêve = Ein Traum* [na baryton i fortepian], sł. pol. Z. Vieweger, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza, Nowogrodzka 17), [ok. 1905¹¹⁵¹]. 5 s. ; 34 cm. (Lira. Zbiór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów na Jeden i Dwa Głosy z Towarzyszeniem Fortepianu i Innych Instrumentów ; 207). Znak wyd. G. 4096 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekatowski”

Pieczęć: (Księgarnia w Poznaniu) „Gebethner i Wolff, Księgarnia i Skład Nut, Poznań ul. Ratajczaka 30.

BG AMuz., nr inw. N 44281; sygn.: 78(0.068) Grieg E – Traum

BN, sygn. Mus.III.119.697 ; Mus.III.92.761

136. **Grieg Edvard Hagerup (1843-1907):** *Stara matka = Die alte Mutter* [na mezzosopran i fortepian], sł. pol.: Z. Vieweger, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza, Nowogrodzka 17), [1906-191?¹¹⁵²]. 3 s. ; 34 cm. (Lira. Zbiór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów na Jeden i Dwa Głosy z Towarzyszeniem Fortepianu i Innych Instrumentów; 203). Znak wyd. G. 4092 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekatowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44284; sygn.: 78(0.068) Grieg E – Altem

137. **Grieg Edvard Hagerup (1843-1907):** *Śmierć Azy = (La mort d'Ase)* op. 46 no. 2, Warszawa: B. Rudzki (W-wa, Nowy Świat 47, Lit. J.F. Konarzewski i I. MękarSKI), [ok. 1910], 3, [1] s., il. kolor. ; 34 cm. ; (Pianista w Salonie ; 6). Znak wyd.: B 67 R.

Proweniencja: odręczny zapis: „Jad. Krzyżanowskiej”.

BG AMuz., nr inw. N 57140; sygn.: 78(0.068) Grieg E – Śmier

BN, sygn. Mus.III.119.742

¹¹⁵¹ Data wydania według Katalogu Głównego BN.

¹¹⁵² Taką zakres dat wydania przyjęli bibliotekarze Biblioteki Głównej Akademii Muzycznej w Gdańsku oraz w Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej, zob. E.H. Grieg, *Stara Matka = Die Alte Mutter*, [pieśń h-moll na mezzosopran z tow. fortepianu], sł. pol. Z. Vieweger, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1906-191?], [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/doccontent?id=35373> [dostęp 10.2.2018].

138. **Halévy Jacques François Fromenthal (1799-1862):** *La juive = Żydówka: Priere d'Eleazar* de l'opera na tenor solo i fortepian, trad. pol. J. Chęciński, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza, Nowogrodzka 17), [1906-1917¹¹⁵³]. 5 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 137). Znak wyd. G. 4009 W.

BG AMuz., nr inw. N 41920; 78(0.068) Halev F – Juive-Ele

139. **Halévy Jacques François Fromenthal (1799-1862):** *Żydówka*, romance de Rachel de 2-me acte de l'opera [na sopran z towarzyszeniem fortepianu], paroles de Eugene Scribe ; traduction polonaise J. Chęciński, Warszawa: Gebethner i Wolff (Drukarnia Jana Cotty, Warszawie), [1910-1918¹¹⁵⁴]. 9 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; 135). Tekst pol. i franc. Znak wyd. G. 4007 W.

BG AMuz., nr inw. N 1336; sygn.: 78(0.068) Halev F – Juive II-Rac

BN, sygn. Mus.III.65.836 ; Mus.III.105.184

140. **Hanon Charles Louis (1820-1900):** *Pianista wirtuoz, 57 ćwiczeń na fortepian - Le Pianiste Virtuose, 57 Exercices du Piano*, wydanie poprawne usystematyzował i uzupełnił A. Różycki Profesor Warszawskiego Instytutu Muzycznego, Warszawa: Michał Arct, [1910-1915¹¹⁵⁵]. 19 s. ; 33 cm. Znak wyd. 6.

BG AMuz., nr inw. N 33475; 78(0.068) Hanon Ch – Piani

BN, sygn. Mus.III.104.403 ; Mus.III.64.176

¹¹⁵³ Zakres dat przyjęty przez bibliotekarzy AMuz. Gdańsk (1907) oraz Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej (191?), por. J.F.F. Halévy, *La juive = Żydówka*, *Priere d'Eleazar* de l'opera, na tenor solo i fortepian, przekł. polski: J. Chęciński, Warszawa: Gebethner i Wolff 191?, [online] <http://www.pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=32204&from=publication> [dostęp 10.2.2018].

¹¹⁵⁴ Zakres dat przyjęty według BN, zob. Katalog Główny: Mus.III.65.836 (data wyd. [po 1910] ; Mus.III.105.184 (data [po 1918]).

¹¹⁵⁵ Zakres dat według BN, zob. Katalog Główny, sygn.: Mus.III.104.403 (data wyd. [ok. 1910]) ; Mus.III.64.176 (data wyd. [po 1915]).

141. **Hasła „Lutni” oraz stowarzyszeń śpiewackich w Warszawie, w Łodzi, w Kaliszu, w Radomiu, w Wieluniu**, [na chór męski a cappella]. – [Partytura]. – Warszawa: Echo Muzyczne, [1898]. [3] s. ; 35x27 cm. Wydanie z okazji Zjazdu Śpiewackiego w Łodzi, dnia 29 maja 1898 roku. Zawartość:

- **Noskowski Zygmunt (1846-1909):** *Hasło „Lutni” Warszawskiej* [na chór męski a cappella unisono];

- *Hasło „Lutni” Łódzkiej* [na 4-głosowy chór męski a cappella], sł. Fr. Nasalskiego;

- **Horky Józef:** *Hasło chóru męskiego[!] Kaliskiego Tow[arzystwa] Muzycznego* [na 4-głosowy chór męski a cappella], sł. panny Melanji[!] Parczewskiej;

- **Joteyko Tadeusz (1872-1932):** *Hasło ofiarowane członkom „Drużyny Śpiew[aczej], Radomskiej* [na 4-głosowy chór męski a cappella];

- **Rzepko Władysław (1854-1932):** *Hasło Tow[arzystwa] Muz[ycznego] Wieluńskiego* [na 4-głosowy chór męski a cappella], sł. Wł. Rzepki.

BG AMuz., nr inw. N 34847; sygn.: 78(0.068) Hasła – Śpiew

142. **Heiser Wilhelm (1816 1897):** *Na grobie* op. 30 [na głos i fortepian], sł. pol. W. Rapackiego, syna, Warszawa: Michał Arct, [1890-1915¹¹⁵⁶]. 33 cm. (Wybór Śpiewów Salonowych ; 20). Znak wyd. M 53 A.

Pieczęć „Skład nut. M. Arct, Warszawa: Nowy Świat 35”.

BG AMuz., nr inw. N 44356; sygn.: 78(0.068) Heise W – Nagro

BN, sygn. Mus.III.163.870 ; Mus.III.163.871 ; Mus.III.150.115

143. **Herold Ferdinand (1791-1833):** *Zampa: Ouverture*, Varsovie: F. Hösicke, [przed 1910]. 17s. ; 32 cm. (Ouvertures Favorites pour Piano a 2 mains, a 4 mains). Znak wyd. 42. Brak okł., tyt. nagłówkowy.

Proweniencja: odręczny podpis „Nowińskiej”.

Wytłoczona pieczęć „Gebether i Wolff. [Libraire] (Księgarnia)” et Magasin de Musique, [Varsovie]”.

BG AMuz., nr inw. N 53237; sygn.: 78(0.068) Herol F – Zampa

¹¹⁵⁶ Zakres dat został przyjęty zbiorczo na podstawie kilku identycznych opisów bibliograficznych nut skatalogowanych w Bibliotece Narodowej, sygn.: Mus.III.163.870 (data [ok. 1890] ; Mus.III.163.871 (data [nie przed 1915]) ; Mus.III.150.115 (data [ok. 1895]). Pomorska Biblioteka Cyfrowa przyjęła datę [po 1900]. Por. W. Heiser, *Na grobie* [Pieśń] op. 30, sł. polskie W. Rapackiego (syna), Warszawa: Michał Arct, [po 1900], [online] http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=32842&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI= [dostęp 10.2.2018].

144. **Hildach Eugen (1849-1924):** *Kwiat zapomnienia = Das Kraut Vergessenheit* op. 9 nr 3 na głos i fortepian, Warszawa: G. Sennewald ; Moskwa, P. Jurgenson ; Petersburg, J. Jurgenson (C.G. Röder, Lipsk ; Lit. Mękarcki, Krakowskie Przedmieście 40), [cenz. 1895]. 5 s. ; 34 cm. (Kłosa z Naszej i Obcej Niwy. Zbiór Pieśni i Piosnek na Jeden i Dwa Głosa z Towarzystwem Fortepianu. Nowa Serya ; 81). Słowa pol. i niem. Znak wyd. G 586 S.

Pieczęć „Nakład i własność wydawców Warszawa Gebethner i Wolff” oraz nadruk „Dozwoleno. Cenzuroju. Varsava 23 Maja 1895 goda”.

BG AMuz., nr inw. N 44280; 78(0.068) Hilda E – Pieśń 9/3

BN, sygn. Mus.III.103.432

145. **Janicki Franciszek Bolesław (1852-1936):** *Sąd*, krakowiak [na głos i fortepian], sł. K. Brodzińskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff (C. Witanowski, Obożna 9), [1913¹¹⁵⁷]. 5 s. ; 33 cm. (Lira. Zbiór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów na Jeden i Dwa Głosa z Towarzystwem Fortepianu i Innych Instrumentów ; 256). Znak wyd. G 5328 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44365; sygn.: 78(0.068) Janic B – Sąd

BN, sygn. Mus.III.68.266 ; Mus.III.103.459

146. **Jarecki Henryk (1846-1918):** *Sześć Piosenek Kompozycji H. Jareckiego*, No. 3: *Pieśń Gondoliera* [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Zakład Litograficzny C.G. Rödera w Lipsku), [ok. 1880]. 5 s. ; 34 cm. Znak wyd. G. 884 W.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44366; sygn.: 78(0.068) Jarec H – 6 Piose/3

BN, sygn. Mus.III.143.079

¹¹⁵⁷ „Przegląd Bibliograficzny Księgarni Gebethnera i Wolffa w Warszawie”, czerwiec 1913 nr 6, s. 169, [online] <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/publication?id=17400&tab=3> [dostęp 11.2.2018].

147. **Jarecki Henryk (1846-1918):** *Szkice charakterystyczne* na fortepian, no. 3: *Po przedstawieniu włoskiej opery*, no. 4: *Ostatni pacierz wiejskiej dziewczyny przed ślubem*, Warszawa: Echo Muzyczne i Teatralne (w lit. Mękarskiego, Krakowskie Przedmieście 38), cenz. 1884. 7 s.; 35 cm. Znak wyd. R 43 K – R 45 K. Pierwodruk. Dod. nutowy do czasop. „Echo Muzyczne i Teatralne” No. 49.

Dzieło współwydane: **Moniuszko, Stanisław (1819-1872):** *Kłębusek*, pieśń na głos średni i fortepian, słowa J. Wojewódzkiego¹¹⁵⁸.

BG AMuz., nr inw. N 28953; sygn.: 78(0.068) Jarec H – Szkic

BN, sygn. Mus.III.128.505

148. **Jaroński Feliks (1823-1895):** *Dumki*, no. 2: *Ne chody Hryciu na wieczernyci = (Airs d'Oukraïne)*, Varsovie ; Cracovie, Gebethner & Wolff ; G. Gebethner & Co. [1890-1905¹¹⁵⁹]. 8 s. ; 32 cm. Znak wyd. G 181 W.

W Zakładzie Sztucharskim Gebethnera i Wolffa.

BG AMuz., nr inw. N 53231; sygn.: 78(0.068) Jaroń F – Dumka 2

149. **Jommelli Niccolò (1714-1774):** *Ptaszniczka = La Calandrina*, arietta [na głos i fortepian], Warszawa: Echo Muzyczne , Teatralne i Arystyczne ; Rajchman i Frendler (w lit. Mękarskiego, Krakowskie Przedmieście 40), cenz. 1886. 5 s. ; 33 cm. (Arcydzieła Muzyki Historycznej Włoskiej, Francuskiej i Niemieckiej Zebrał i Objasnił Mięczysław Horbowski ; 7). Znak wyd. R 7 F.

Pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44277; sygn.: 78(0.068) Jomel N – Caland

150. **Joteyko Tadeusz (1872-1932):** *Ulubione pieśni*, zesz. 1: *20 pieśni*, śpiewnik dla młodzieży na 4 głosy mieszane, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. J.F. Konarzewski i J. Mękarski, Nowy Świat 47), [1916]. 29 s.; 27 cm. Znak wyd. G. 5987 W.

BG AMuz., nr inw. N 38606; sygn.: 78(0.068) Jotey T – Ulubi 1

BN, sygn. Mus.II.19.589/1 ; Mus.II.18.248

¹¹⁵⁸ K. Mazur, *Pierwodruki Stanisława Moniuszki...*, s. 214.

¹¹⁵⁹ Data wydania jest potwierdzona jedynie przez Pomorską Bibliotekę Cyfrową. Z powodu braku informacji w wielu katalogach o zakładzie drukarskim, nie jest możliwe pełne porównanie wydań. Podany w PBC zakres [1890-1905] należy więc uznać za wiążący. Zob. F. Jaroński, *Chants d'Ukraine = Dumki*, na fortepian, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1890-1905], [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/doccontent?id=35393> [dostęp 10.2.2018].

151. **Kalman Imre Emmerich (1882-1953):** *Księżna czardaszka*, walc D-dur na fortepian, Warszawa: Jerzy Dunin Borkowski [sgł. w Księgarni, Świętokrzyska 18], [po 1917]. 10 s.; 34 cm.

Pieczeń „H. Czarnekowa”.

BG AMuz., nr inw. N 40715; sygn.: 78(0.068) Kalma IE – Księż-w

152. **Kamiński Ignacy Ludwik:** *Mazurek* na fortepian, Warszawa: skl. gł. Gebethner i Wolff, [cenz.1892]. 3 s. ; 34 x27 cm. Lit. Mękarski 40 Krakows. Przedm. w Warszawie.

BG AMuz., nr inw. N 50697 ; N 46498; sygn.: 78(0.068) Kamie IL – Mazur

153. **Karłowicz Mieczysław (1876-1909):** *Drugi śpiewnik* op. 3: [pieśń] no. 4 na jeden głos [baryton] z towarzyszeniem fortepianu, sł. K. Tetmajera (Zamyślenia XII), Warszawa: Michał Arct, [1898¹¹⁶⁰]. 3 s. ; 34 cm. Znak wyd. M. 9 A.

Proweniencja: wpis „Ada Sari”.

Pieczeń „D [aniel] E[dward] Friedlein, Księgarnia, Kraków, Rynek 17”.

BG AMuz., nr inw. N 47542; 78(0.068) Karło M - 2 Śpiew 3/4

BN, sygn. Mus.III.62.456/4 ; Mus.III.87.612/4

154. **Karłowicz Mieczysław (1876-1909):** *Drugi śpiewnik* op. 3: [pieśń] no. 6 *Przed nocą* na jeden głos [baryton] z towarzyszeniem fortepianu, sł. Z. Krasińskiego, Warszawa: Michał Arct, [1898¹¹⁶¹]. 3 s. ; 34 cm. Znak wyd. M.12 A.

Wytłoczona pieczeń „Gebethner i Wolff(Księgarnia)”, Varsovie: Nowosilna 9”.

BG AMuz., nr inw. N 47541; sygn.: 78(0.068) Karło M - 2 Śpiew 3/6

BN, sygn. Mus.III.62.456/6

¹¹⁶⁰ J.M. Chomiński [red.], *Słownik muzyków polskich*. T. 1: A-L, Kraków 1964, s. 264.

¹¹⁶¹ Tamże.

155. **Karłowicz Mieczysław (1876-1909):** *Mów do mnie jeszcze [...]*, [pieśń] op. 3 nr 1 na jeden głos [wysoki] z towarzyszeniem fortepianu, poezja Kazimierza Tetmajera, Warszawa: Michał Arct, [1898]. 3 s. ; 34 cm. Znak wyd. M. 7 A.

Proweniencja: wpis „Ada Sari”.

Fragment pieczęci: „D. E. Friedlein, Księgarnia, [Kraków, Rynek 17]”.

BG AMuz., nr inw. N 47721; sygn.: 78(0.068) Karło M – Mówdo

BN, sygn. Mus.III.62.456/1

156. **Karłowicz Mieczysław (1876-1909):** *Na Anioł Pański*, melodeklamacja [na fortepian] do słów K.Tetmajera, Warszawa: Wydawnictwo i własność Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego ; Skład Główny Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie ; C. Witanowski, Warecka 7), [po 1914]. 7 s. ; 33 cm. Znak wyd. G 4875 W. Pierwodruk.

Pieczęć „Wypożyczalnia Nut »Symfonia«, Kraków, Sławskowski 23”.

BG AMuz., nr inw. N 47134; sygn.: 78(0.068) Karło M – Naani

BN, sygn. Mus.III.77.978 ; Mus.III.91.322

157. **Karłowicz Mieczysław (1876-1909):** *Sześć Pieśni* op. 1 na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1897]. 13 s. ; 32 cm. Znak wyd. G. 1836-1841 W. Pierwodruk.

BG AMuz., nr inw. N 50344; 78(0.068) Karło M - 6 Pieśń 1

158. **Kazuro Stanisław (1882-1961):** *3 pieśni*, [nr] 1: *Zasypiam codzień z pieśnią* na 1 głos z towarzyszeniem fortepianu, sł. J. Jankowskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1917]. 3 s. ; 34 cm. Znak wyd. G. 6033 W.

Proweniencja: odręczny podpis „Janina Reint [...]”.

Fragment pieczęci: „Gebethner i Wolff, Magazyn Nut, Lwów”.

BG AMuz., nr inw. N 47607; sygn.: 78(0.068) Kazur S - 3 pieśń/1

BN, sygn. Mus.III.77.161/1 ; Mus.III.68.265/1

159. **Kazuro Stanisław (1882-1961):** *Daleko... daleko... za dworem za borem*, krakowiak, pieśń na 1 głos z towarzyszeniem fortepianu, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. J. Konarzewski i J. Mękowski, Nowy Świat 47), cenz. 1917. 3 s.; 34 cm. Ded. „Wielmożnemu Panu Gustawowi Wolffowi”. Znak wyd. G 6053 W.

BG AMuz., nr inw. N 43533; sygn.: 78(0.068) Kazur S – Dalek

BN, sygn. Mus.III.161.444

160. **Kenig Włodzimierz (1883-1929):** *Pieśni na jeden głos z tow. fortepianu do słów K. Tetmajera i L. Rydla, Cztery pieśni*, op. 3, No. 1. *Skonaj ty serce = Stirb du mein Herz*, sł. K. Tetmajera; übers. von M. Przybylska, Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff (Lit. J.F. Konarzewski i I. Mękowski w Warszawie Nowy Świat 47), 1915. 3 s. ; 34 cm. (Lira ; 263). Znak wyd. G 5918 W. Głos wokalny sporządzony rękopiśmiennie.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czokotowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44443; 78(0.068) Kenig W - Pieśń 3/1

BN, sygn. Mus.III.98.218/1 ; Mus.III.106.897/1 ; Mus.III.69.202/1

161. **Kenig Włodzimierz (1883-1929):** *Pieśni na jeden głos z tow. fortepianu do słów K. Tetmajera i L. Rydla, Cztery pieśni*, op. 3, No. 2. *Twój cień = Dein Schatten*, sł. K. Tetmajera; übers. von M. Przybylska, Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff (Lit. J.F. Konarzewski i I. Mękowski w Warszawie Nowy Świat 47), 1915. 3 s. ; 34 cm. (Lira ; 264). Znak wyd. G 5919 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czokotowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44444; sygn.: 78(0.068) Kenig W - Pieśń 3/2

BN, sygn. Mus.III.106.897/3

162. **Kenig Włodzimierz (1883-1929):** *Pieśni na jeden głos z tow. fortepianu do słów K. Tetmajera i L. Rydla, Cztery pieśni*, op. 3, No. 3. *Serce me smutku owiane żalobą = Mein Herz mit Sehnsucht umwehet*, sł. K. Tetmajera; übers. von M. Przybylska, Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff (Lit. J.F. Konarzewski i I. Mękowski w Warszawie Nowy Świat 47), 1915. 3 s. ; 34 cm. (Lira ; 265). Znak wyd. G 5920 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czokotowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44445; 78(0.068) Kenig W - Pieśń 3/3

163. **Kenig Włodzimierz (1883-1929):** *Pieśni na jeden głos z tow. fortepianu do słów K. Tetmajera i L. Rydla, Cztery pieśni*, op. 3, No. 4. *Zawierucha = Der Sturmwind*, sł. I.K. Iłakowicz; übers. von M. Przybylska, Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff (Lit. J.F. Konarzewski i I. Mękarcki w Warszawie Nowy Świat 47), 1915. 3 s. ; 34 cm. (Lira ; 266). Znak wyd. G 5921 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czекotowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44446; sygn.: 78(0.068) Kenig W - Pieśń 3/4

BN, sygn. Mus.III.98.218/4

164. **Kossobudzki Ignacy (1873-1926):** *Stach = Mädchensklage*, [pieśń] na głos [wysoki] z towarzyszeniem fortepianu, sł. Or-Ot'a ; Deutsch von G. Guranowski , Warszawa: Gebethner i Wolff, [1908-1912¹¹⁶²]. 5 s.; 33 cm. (Chabry, Zbiór Śpiewów Polskich Kompozytorów ; 65). Znak wyd. G. 3368 W.

Proweniencja: „Głuszkowski”.

BG AMuz., nr inw. N 41921; 78(0.068) Kosso I – Stach

BN, sygn. Mus.III.150.137

165. **Kossobudzki Ignacy (1873-1926):** *Stach = Mädchensklage*, [pieśń] op. 2 [na głos wysoki i fortepian], sł. Or-Ot'a ; Deutsch von G. Guranowski, Varsovie: Gebethner & Wolff, [1908-1912]. 5 s. ; 33 cm. Znak wyd. G 3368 W.

Proweniencja: podpis „Marja Bojar-Przemieniecka 1923”.

BG AMuz., nr inw. N 44388; sygn.: 78(0.068) Kosso I – Stach

166. **Kossobudzki Ignacy (1873-1926):** *Stach* op. 2 [pieśń na głos wysoki z towarzyszeniem fortepianu], sł. Or-Ot'a. Wyd. 2, Warszawa: Gustaw Sennwald (Lit. Mękarcki 40 Krak[owskie] Przed[mieście] Warszawa), cenz. 1898. 5 s.; 33 cm. Znak wyd. G 690 S.

BG AMuz., nr inw. N 28969; sygn.: 78(0.068) Kosso I – Stach

BN, sygn. Mus.III.150.679

¹¹⁶² Data wydania wg BN.

167. **Kossobudzki Ignacy (1873-1926):** *Stach* op. 2 [pieśń na głos wysoki z towarzyszeniem fortepianu], sł. Or–Ot’a, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. J.Mękarskiego, Nowy Świat 47 w Warszawie), [1905-1907]. 5 s.; 34 cm. Znak wyd. G 3368 W. Dedykacja: „W[ielmoż]nej Józefie Szlezycgierównie”.

Proweniencja: przekreślony podpis właściciela „Aniela Sieradzka”, poniżej odręczny podpis „własność Kingi Bródkówny, Nr. kat. 25”.

BG AMuz., nr inw. N 41864; sygn.: 78(0.068) Kosso I - Stach

168. **Kossobudzki Ignacy (1873-1926):** *Z łąk i pól: Na fujarce*, pieśń [na głos i fortepian] do słów M. Konopnickiej, Warszawa: Gustaw Sennewald (litografowane faksymile autografu), [1885-1895]. [3] s. ; 35 cm. Ded. „Maryi Konopnickiej”.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery” ; pieczęcie „M. Kaszyc”.

BG AMuz., nr inw. N 44387; sygn.: 78(0.068) Kosso I - Złaki

169. **Kratzer Kazimierz Julian (1844-1890):** *Dumka* [na głos średni z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk i lit. Jana Cotty w Warszawie), [1905-1907]. 3 s. ; 34 cm. (Naszej i Obcej Niwy. Zbiór Pieśni i Piosnek; 16). Znak wyd. G 3104 W.

BG AMuz., nr inw. N 34061; sygn.: 78(0.068) Kratz K – Dumka

BN, sygn. Mus.III.103.533

170. **Kratzer Kazimierz Julian (1844-1890):** *Piosnka o piosence* [na głos i fortepian], sł. Czesława¹¹⁶³, Warszawa: F. Hösick (W lit. C. Witanowskiego, Warszawa: Krak. Przedm. 2), [po 1903]. 6 s. ; 34 cm. (Reszke –Album ; 11). Znak wyd. 651.

Proweniencja: podpis „Marja Bojar–Przemieniecka 1924 r.” i pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44300; 78(0.068) Kratz K - Piosn

¹¹⁶³ Czesław Jankowski (1857-1929), literat, dziennikarz; pisał pod pseudonimami „Czesław” i „Litwin”, zob. Jankowski Czesław, „Nasz Czas” 1999, NG 50 (435), [online] http://www.pogon.lt/Fundacja/Wilnianie_zasl/jankowski.html [dostęp 22.5.2018].

171. **Kratzer Kazimierz Julian (1844-1890):** *Przy kołowrotku* [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. Mękowski, Krakowskie Przedmieście 40), [1899-1901]. 10 s. ; 35 cm. (Lira. Zbiór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów na Jeden i Dwa Głosy z Towarzyszeniem Fortepianu i Innych Instrumentów ; [87]). Znak wyd. G. 499 W.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44302; sygn.: 78(0.068) Kratz K – Przyk

BN, sygn. Mus.III.98.235 ; Mus.III.102.552

172. **Kratzer Kazimierz Julian (1844-1890):** *Skrzypki–swaty mazurek* [na głos wysoki i fortepian], Warszawa: [F. Hösic] (Litogr. C. Witanowskiego, Warszawa: Krak. Przedm 2 ; Druk. Tytusa Talikowskiego, Krochmalna 42), cenz. 1896 [druk po 1903]. s. 3–8 ; 31 cm. Znak wyd. 347. Br. s. tyt. i oryg. okładki.

BG AMuz., nr inw. N 37772; sygn.: 78(0.068) Kratz K – Skrzy

BN, sygn. Mus.III.150.168

173. **Kratzer Kazimierz Julian (1844-1890):** *Ujrzałem raz*, [pieśń] [na głos i fortepian], sł. J. Chęciński, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza, Nowogrodzka No. 17), [1905-1907]. 5 s. ; 35 cm. (Naszej i Obcej Niwy. Zbiór Pieśni i Piosnek na Jeden i Dwa Głosy z Towarzyszeniem Fortepianu). Znak wyd. G 3106 W.

Pieczęć „Skład nut E. Wende i ska”.

BG AMuz., nr inw. N 44606; 78(0.068) Kratz K – Ujrza

BN, sygn. Mus.III.161.891

174. **Krogulski Władysław (1840-1926):** *La Marseillaise, chant patriotique, hymne national français = Marsyljanka*[!] arr., paroles de R. de L'Isle ; sł. pol. E. Porębowicz, Varsovie: Gebethner & Wolff, [1913-1917¹¹⁶⁴]. 3 s. ; 32 cm + [2] s. Tekst hymnu fr. i pol. (Les Chrysanthèmes ; N 155). Znak wyd. G 5948 W.

BG AMuz., nr inw. N 9576; sygn.: 78(0.068) Krogu W – Marse

BN, sygn. Mus.III.79.440, Mus.III.116.375 ; Mus.III.62.604 ; Mus.III.116.374 ;
Mus.III.163.544

175. **Kücken Friedrich Wilhelm (1810-1882):** *Serenada Maurytańska*, sł. pol. R. Nowiny, Warszawa: nakładem G. Sennewalda (w Lit. Mękarckiego, Krakowskie Przedmieście 38 w Warszawie), cenz. 1882. 7 s. ; 34 cm (Arion, zbiór pieśni, arii i duetów do śpiewu z fortepianem zebranych staraniem Wilhelma Troschla, [nr] 7).

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekatowski”.

Pieczęć: „L. Fischer. Księgarnia i skład nut. Łódź”.

BG AMuz., nr inw. N 44355; sygn.: 78(0.068) Kucke FW - Seren

176. **Lange Gustav (1830-1889):** *Au couvent, legende* op. 345, pour piano, Varsovie ; Kieff, Leon Idzikowski (Wykonano w Drukarni Społecznej Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich , Plac Grzybowski 3/5), [po 1910]. 7 s. ; 34 cm. (VADE MECUM, Choix de compositions classiques et modernes, red. J. de Sokolowsky ; IV Degre, No. 59). Znak wyd. L. 2449 I.

BG AMuz., nr inw. N 41999; sygn.: 78(0.068) Lange G - Aucou 345

BN, sygn. Mus.III.145.612

¹¹⁶⁴ Daty wydania przyjęte przez Bibliotekę Akademii Muzycznej w Gdańsku. W Katalogu Głównym BN znaleziono egzemplarze, których daty wydania ustalone przez bibliotekarzy pokrywają się z „gdańskimi”. Są to sygn.: Mus.III.62.604 ; Mus.III.116.374 (data wyd. [po 1910]) ; Mus.III.163.544 (data wyd. [ok. 1918]). W katalogu są jednak jeszcze późniejsze daty wydania, stąd trudno przyjąć jakąś datę za pewnik. Por. W. Krogulski, *La Marseillaise = Marsylianka*, chant patriotique C–dur, hymne national Français, arr. pour piano par..., paroles de R. de L'Isle, przekł. pol.: E. Porębowicz, Warszawa–Kraków, Gebethner i Wolff, [1913-1917], [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=9917&from=publication> [dostęp 10.2.2018].

177. **Lechner Joseph (1893-1954):** *Da Tauba = Goląbek* für eine Singstimme mit Pianoforte Begleitung, Gedicht von Ullmayer ; sł. pol. C. Danielewskiego, Leipzig: Cranz AuG. ; Warschau: Gebethner & Wolff, [po 1910]. 5 s. ; 33 cm. Tekst pieśni tylko w jęz.pol. Znak wyd. G 3171 W. – Ded. „Fräulein Josefine Gallmayer gewidmet”.

Proweniencja: odręczny podpis „Irena Englertówna ”.

Pieczęć częściowo nieczytelna: „Ed. Bote & G. Bock [...]”.

BG AMuz., nr inw. N 47605; sygn.: 78(0.068) Lechn J – Tauba

BN, sygn. Mus.III.71.763

178. **Leoncavallo Ruggiero (1857-1919):** *Barkarola–Nokturn = Barcarola–Notturmo* [na głos i fortepian], sł. pol. W. Rapackiego (syna), Warszawa: Gebethner i Wolff (Wwa, Oboźna 9, Lit. C. Witanowski), [1908¹¹⁶⁵]. s. 3–9 ; 34 cm. (Lira ; No. 227). Tekst równoległe w jęz. polskim, włoskim i niemieckim. Znak wyd. G. 4505 W. Brak okładki.

BG AMuz., nr inw. N 44438; sygn.: 78(0.068) Leonc R – Barka

BN, sygn. Mus.III.64.030 ; Mus.III.150.801¹¹⁶⁶

179. **Leoncavallo Ruggiero (1857-1919):** *Do Ninon*, canzonetta [na głos wysoki z tow. fortepianu], Poezja A. de Musset, przekł. pol. M. Radziszewskiego, Warszawa: Wydawn. Kasy Przechodności i Pomocy Warsz. Pomocników Księgarskich ; sgł. Gebethner i Wolff (Druk Piotra Laskauera i Spółki, Nowy Świat 41 ; w Lit. C. Witanowskiego, Krakowskie Przedmieście 2), cenz. 1904. 7 s. ; 34 cm. (Cudne Dźwięki. Wybór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów ; 54). Znak wyd. K 106 P.

BG AMuz., nr inw. N 44439; sygn.: 78(0.068) Leonc R – Donin

BN, sygn. Mus.III.103.604

180. **Liszt Ferenc (1811-1886):** *Le Rossignol*, piano, Warszawa: Echo Muzyczne (Sztuch Nut Mękarski 16 Bednarska w Warszawie), [1878?]. s. 57–62 ; 30 cm. (Pismo poświęcone utworom muzycznym tak krajowych jak i zagranicznych kompozytorów pod redakcją W. Kruzińskiego ; Rok 2 Zeszyt 7). Znak wyd. W69K.

BG AMuz., nr inw. N 48582; sygn.: 78(0.068) Liszt F - Leros

¹¹⁶⁵ „Przegląd Bibliograficzny Księgarni Gebethnera(Księgarnia) i Woffa w Warszawie”, grudzień 1908 nr 12, s. 223 [online] <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/publication?id=18787&tab=3> [dostęp 11.2.2018].

¹¹⁶⁶ Różne daty wydania: Mus.III.64.030: data wydania [ok. 1910] ; Mus.III.150.801: data wydania [ok. 1905].

181. **Liszt Ferenc (1811-1886):** *Pierścień* [i] *Hulanka*, śpiew Fr. Chopina, [transkrypcja na fortepian], Varsovie: F. Hösick (w lit. C. Witanowskiego, Warszawa), cenz. 1897. 7 s. ; 34 cm. (Wybór kompozycji fortepianowych, opalcowanych przez R.Strobla).

BG AMuz., nr inw. N 48201; 78(0.068) Liszt F – Piers

BN, sygn. Mus.III.83.338

182. **Liszt Ferenc (1811-1886):** *Rapsodie Hongroise* No. 2, S.244, pour piano, Varsovie: F. Hösick (Litografia i Sztycharnia Nut J. Mękarskiego No. 411 Krak. Przedm), [przed 1900]. 19 s. ; 29 cm. (Portefeuille du Pianiste. Collection de Pieces Favorites pour Piano ; No. 18).

BG AMuz., nr inw. N 33487; sygn.: 78(0.068) Liszt F - Rapso 2

183. **Liszt Ferenc (1811-1886):** *Valse de l'Opera Faust de Gounod*, pour piano, rev.: Rodolphe Strobl, Varsovie: Gebethner & Wolff, cenz. 1903. 19 s. ; 34 cm. (Choix des Compositions Classiques et Modernes Revues, Doigtées et Classées par Ordre de Difficultée par Rodolphe Strobl ; VI/6). Znak wyd. G. 1233 W.

Pieczęć „Księgarnia i Skład Nut Ludwika Fiszera , Varsovie”.

BG AMuz., nr inw. N 48489; sygn.: 78(0.068) Liszt F - Valse F

184. **Löschhorn Albert (1819-1905):** *2 Petits morceaux*, Nr. 1: *Le soir*, Nr. 2: *Bonne humeur* [pour piano a 4 mains], Varsovie: Gebethner & Wolff, [ok. 1900]. 5 s. ; 31 cm. Znak wyd. G 4232 W.

Proweniencja: odręczny podpis „Mgr. Maria Juszkiewicz –Szczeblewska”.

BG AMuz., nr inw. N 51995; sygn.: 78(0.068) Losch A - 2 utwor

185. **Lully Jean-Baptiste (1632-1687):** *God save the King, hymne national Anglais* [pour le piano a deux mains] arrang. par W. Krogulski, Varsovie ; Cracovie, Gebethner & Wolff (lit. J.F. Konarzewski i J. Mękarski w Warszawie Nowy-Świat 47), cenz. 1914. [1] s. ; 34 cm. (Les Chrysanthèmes ; No. 158). Znak wyd. G. 5952 W.

BG AMuz., nr inw. N 51995; sygn.: 78(0.068) Lully JB - Godsa

186. **Luzzi Luigi (1828-1876):** *Zdrowaś Maryjo = Ave Maria* na głos wysoki i fortepian, Warszawa: F. Hösick, [ok. 1880]. 7 s. ; 35 cm. Znak wyd. 18.

BG AMuz., nr inw. N 41930; sygn.: 78(0.068) Luzzi L – Zdrow

BN, sygn. Mus.III.107.692

187. **Łopuska–Wyleżyńska Helena (1887-1920):** *Chanson sans paroles* op. 2, pour piano, rev. R. Strobl, Varsovie: Gebethner & Wolff, [1905-1910¹¹⁶⁷]. 7 s. ; 31 cm. (Choix de Compositions Classiques et Modernes pour Piano Degré 5 ; 245). Znak wyd. G 4555 W.

Fragment pieczęci „A. Piwarski, Księgarnia , Skład i Wypożyczalnia Nut...”.

BG AMuz., nr inw. N 1798; sygn.: 78(0.068) Łopus-W H – Chans

BN, sygn. Mus.III.81.554

188. **Łusakowski Jan (1860-1917):** *Melodye ludowe* na fortepian, Warszawa: M. Arct (w lit. C. Witanowskiego, Warszawa: Krak. Przedm. 2), cenz. 1897 [druk po 1903]. 5 s. ; 33 cm. (Młody Muzyk. Zbiór łatwych utworów na fortepian przejranych i opalcowanych przez J. Łusakowskiego , I stopień ; 4) Znak wyd. 555.

BG AMuz., nr inw. N 31093; sygn.: 78(0.068) Łusak J – Melod

BN, sygn. Mus.III.149.153

189. **Makowski Henryk (1862-1933), Surzyński, Mieczysław (1866-1924),** *Szkola na organy*, cz. 1, Warszawa [i in.], nakład i własność Gebethnera i Wolffa (Lit. J. Konarzewski), [po 1895], [3], 97 s. ; 33 cm. Znak wyd. G 4970 W ; nr wyd. No. 54.

BG AMuz., nr inw. N 35694; sygn.: 78(0.068) Makow H - Szkoł 1

190. **Marczewski Lucjan (1879-1935):** *Pieśni do słów Z. Różyckiego* , Nr. 3: *Ostatni kwiat* [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff, cenz. 1916¹¹⁶⁸. 5 s. ; 34 cm. Znak wyd. G 5977 W.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery” ; podpis „Marja Bojar–Przemieniecka 1926 r.”

BG AMuz., nr inw. N 44353; sygn.: 78(0.068) Marcz L - Ostat

¹¹⁶⁷ Data wydania jest sporna, choć wchodzi w zakres niniejszej rozprawy. BN datuje tę pozycję na [po 1905] (Katalog Główny, sygn.: Mus.III.81.554). PBC ustaliła zakres: [1901-1910]. W niniejszym spisie uwzględniono oba zapisy i przyjęto zakres [1905-1910].

¹¹⁶⁸ Na ostatniej stronie druku zapis: „Geprüft und freigegeben die Kais, Deutsche Pressabteilung Warschau den 24/VIII 1916, T.No. 2435, Dr. No. 71”.

191. **Marks G. W.**¹¹⁶⁹: *Potpourri sur des motifs de l'Opéra „Der Freischütz” de Weber*, pour le piano, Varsovie: Léon Idzikowski (Impr. de Musique J. Tchokoloff , Kieff), [po 1911]. 17 s. ; 34 cm. (Collection de Potpourris ; 8). Znak wyd. L. 3690 I.

BG AMuz., nr inw. N 50693; 78(0.068) Marks G - Potpo

192. **Martini Giovanni Battista (1706-1784)**: *Roskosz miłości = Plaisir d'amour* [na głos i fortepian], sł. pol. M. Radziszewski, Warszawa: F. Hösick, [ok. 1900]. 5 s. ; 34 cm. (Reszke –Album ; 23). Znak wyd. F71H.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

Fragment pieczęci „Gebethner i Wolff(Księgarnia)”...”.

BG AMuz., nr inw. N 44492; sygn.: 78(0.068) Marti G – Plaisi

BN, sygn. Mus.III.102.617

193. **Mascagni Pietro (1863-1945)**, *Cavalleria rusticana, intermezzo sinfonico*, arrangement à 4 mains, arr. F. Brissler, Varsovie: M. Arct, Librairie et Magazin de Musique (lit. Mękarski, 40 Krak. Przedm.), [1891], 5 s, 32 cm, znak. wyd. M 101 A.

BG AMuz., nr inw. N 57110 (dzieło współprawne); sygn.: 78(0.068)

Rzepak A – Remin

BN, sygn. Mus.III.102.486

¹¹⁶⁹ Identyfikacja kompozytora nie jest jednoznaczna, nazwisko „G. W. Marks” było używane jako pseudonim przez kilku kompozytorów, a najbardziej prawdopodobnym z nich jest Johannes Brahms (1833-1897), zob., *G.W. Marks (fl. 1820-1900)*, [online] http://imslp.org/wiki/Category:Marks,_G._W. [dostęp 10.2.2018], por. C.M. Schmidt, *Brahms Johannes*, [w:] *Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik* begründet von F. Blume, hrsg. von L. Finscher , Personenteil 3: *Bj-Cal*, Kassel [i in.], szp. 630.

194. **Mascagni Pietro (1863-1945):** *Kocha – nie kocha* [na głos i fortepian], sł. pol. sł. W. Rapackiego (syna), Warszawa: Nakładem Redakcyi Echa muz. teatr. i art. Rajchman i Frenbler Senatorska 26 (Lit. i Sztych. Nut S. Orgelbranda S^w), [1900-1910¹¹⁷⁰]. s. 854–856 ; 33 cm. (ECHO ; No. 437). Znak wyd. R 201 F.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

Pieczęć: „K. Szadkowski , Skład Nut, Warszawa: ul. Marszałkowska 58”.

Na str. tyt.: **Kleczyński Jan (1837-1895):** *Jedna chwila* (brak w tym egzemplarzu).

BG AMuz., nr inw. N 44489; sygn.: 78(0.068) Masca P - Kocha

195. **Mascagni Pietro (1863-1945):** *Kocha... nie kocha = M'ama... non m'ama* [na głos i fortepian], sł. pol.: Z. Vieweger, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [ok. 1894¹¹⁷¹]. 5 s. ; 34 cm. (Lira ; 66). Znak wyd. G 1676 W.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery” ; podpis „Marji Jarzębowskiej”.

BG AMuz., nr inw. N 44490; sygn.: 78(0.068) Masca P - M'aman

196. **Mascagni Pietro (1863-1945):** *L'amico Fritz: Duetto delle ciliege = Duet przy wiśniach* [na sopran, tenor i fortepian], sł. pol. P. Maszyński. Varsavia, Gebethner e Wolff (lit. J. Mękowski 40 Krak. Przedm. w Warszawie) ; Moscow, J. Hilker , cenz. 1890. 15 s. ; 34 cm. Znak wyd. G 1352 W.

BG AMuz., nr inw. N 44488; sygn.: 78(0.068) Masca J - Amico/F-Z

¹¹⁷⁰ Data przyjęta za PBC. Obecne w Bibliotece Narodowej egzemplarze datowano wg daty cenzury, której brak w egzemplarzu N 44489, zob. P. Mascagni, *Kocha – nie kocha = M'ama, non m'ama*, [pieśń d–moll na głos wysoki z tow. fortepianu] sł. polskie W. Rapackiego (syna), Warszawa: Rajchman i Friedler , [1901-1900], [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=32437> [dostęp 10.2.2018].

¹¹⁷¹ Data wydania przejęta z katalogu NUKAT (egzemplarze posiadają: Biblioteka Uniwersyteku Wrocławskiego oraz Biblioteka Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach), zob. P. Mascagni, *Kocha... nie kocha = M'ama...non m'ama* [na głos i fortepian], sł. pol. Z. Vieweger, Warszawa: Gebethner i Wolff, [ok. 1894], [online] <http://katalog.nukat.edu.pl/lib/item?id=chamo:1446601&theme=nukat> [dostęp 10.2.2018]. PBC podaje zakres dat [1895-1905], zob. P. Mascagni, dz. cyt., [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=32551> [dostęp 10.2.2018].

197. **Mascagni Pietro (1863-1945):** *L'amico Fritz: No. 1, Romanza Son pochi fiori = Romans o fijołkach* [na sopran i fortepian]. Varsavia ; Moscou: Gebethner e Wolff ; J. Hilckner (Lit. J. Mękarski 40 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz. 1891. 5 s. ; 34 cm. Znak wyd. G 1351 W.

Proweniencja: wpis „Ada Sari”.

BG AMuz., nr inw. N 47524; sygn.: 78(0.068) Masca P - L'amic-Roman

BN, sygn. Mus.III.154.047

198. **Mascagni Pietro (1863-1945):** *Śpiew Santuzzy z opery Cavalleria rusticana* [na głos i fortepian], sł. pol. P. Maszyński, Warszawa: Nakład i własność M. Arcta, [ok. 1905]. 5 s. ; 34 cm. (Wybór Śpiewów Salonowych na Jeden i Dwa Głosy z Towarzyszeniem Fortepianu ; 40). Znak wyd. M 70 A.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar-Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44491; sygn.: 78(0.068) Masca P - Caval/S

BN, sygn. Mus.III.65.092

199. **Massenet Jules (1842-1912):** *Noc w Hiszpanii = Nuit d'Espagne*, tłum. M. Radziszewski [na głos średni i fortepian], Warszawa: F. Hösick, [ok. 1895]. 7 s. ; 34 cm. (Z Albumu Marcelliny Kochańskiej, B. Donadio, A. Barbi i Innych. Zbiór Najpiękniejszych Śpiewów z Towarzyszeniem Fortepianu). Znak wyd. 678,3.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski.

Pieczęć: „Skład nut E. Wende i Ska Warszawa”.

BG AMuz., nr inw. N 44432; sygn.: 78(0.068) Masse J – Nocwh

BN, sygn. Mus.III.106.566

200. **Massenet Jules (1842-1912):** *Serenada Przechodnia* [na głos i fortepian], sł. F. Coppée; przekł. F. Schobera, Warszawa: Hösick (w Lit. C. Witanowskiego Warszawa Krak. Przedm. 2), cenz. 1895 [druk po 1903]. 5 s. ; 35 cm. (Śpiewnik Salonowy. Wybór Śpiewów Polskich i Obcych. Zebrał Leopold Sterling ; No. 23). Znak wyd. 67.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski”.

BG AMuz., nr inw. N 44486; sygn.: 78(0.068) Masse J - Sérén

201. **Maszyński Piotr (1855-1934):** „Lutnia”, *Pierwszy wybór kwartetów męzkich, polskich i obcych kompozytorów*, zebra..., dyrektor Towarzystwa Śpiewackiego „Lutnia” w Warszawie, Warszawa: nakład Gebethnera i Wolffa (druk W.L. Anczyca i Spółki pod zarządem J. Gadowskiego), 1888. [IX], 88, [4] s. ; 19 cm.

BG AMuz., nr inw. N 18400 ; sygn.: 78(0.068) Maszy P - Lutni 1-4

202. **Maszyński Piotr (1855-1934):** „Lutnia” (*Pieśni ludowe układu...*), *pierwszy wybór kwartetów męzkich, polskich i obcych kompozytorów Z. 4*, zebra..., dyrektor Towarzystwa Śpiewackiego „Lutnia” w Warszawie, Warszawa: nakł. Gebethnera i Wolffa (Druk Piotra Laskauera w Warszawie), [ok. 1897]. [2], 164, [4] s. ; 19 cm.

BG AMuz., nr inw. N 5125 ; N 5126 ; sygn.: 78(0.068) Lutni 4

BN, sygn. Mus.I.4764

203. **Maszyński Piotr (1855-1934):** „Lutnia” (*Pieśni ludowe układu...*), *Pierwszy wybór kwartetów męzkich, polskich i obcych kompozytorów Z. 2*, zebra..., dyrektor Towarzystwa Śpiewackiego „Lutnia” w Warszawie, Warszawa: nakł. Gebethnera i Wolffa (Druk. S. Orgelbranda Synów, Krak. Przedm. 66, Warszawa), cenz. 1895. IV, S. 165–326, [1] ; 19 cm.

BG AMuz., nr inw. N 35289 ; N 35288; 78(0.068) Lutni 2

204. **Maszyński Piotr (1855-1934):** „Lutnia” (*Pieśni ludowe układu...*), *pierwszy wybór kwartetów męzkich, polskich i obcych kompozytorów Z. 3*, zebra..., dyrektor Towarzystwa Śpiewackiego „Lutnia” w Warszawie, Warszawa: nakł. Gebethnera i Wolffa (Druk. W.L. Anczyca i Spółki, pod zarządem Jana Gadowskiego, Kraków), cenz. 1890. IV, S. 327–538 ; 19 cm.

BG AMuz., nr inw. N 35290; sygn.: 78(0.068) Lutni 3

205. **Maszyński Piotr (1855-1934):** *Ballada o pchle* na chór męski [4-głosowy a cappella], wiersz A. Krajewskiego, [nuty napisał MK], [Warszawa: nakł. komp.], [190?]. 5 s.; 29 cm. Faksymile autografu.

BG AMuz., nr inw. N 41411; sygn.: 78(0.068) Maszy P - Balla

206. **Maszyński Piotr (1855-1934):** *Dunajec*, pieśń op. 26 na głos i fortepian, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. J. Mękowski 40 Krak. Przedm. w Warszawie ; druk L. Biliński i S-ka, Nowogrodzka 17), [1905¹¹⁷²]. 9 s. ; 32 cm. Znak wyd. G 1408 W.

Proweniencja: autograf „L. Prawdzic-Layman¹¹⁷³”.

BG AMuz., nr inw. N 44412; sygn.: 78(0.068) Maszy P – Dunaj

BN, sygn. Mus.III.69.154

207. **Maszyński Piotr (1855-1934):** *Lirnik 1, pierwszy zbiór utworów polskich i obcych kompozytorów [...]* na głosy mieszane (sopran – alt – tenor – bas). Wyd. 3., Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. Rubieszewskiego i Wrotnowskiego w Warszawie), 1913. [8], 223 s.; 23 cm.

BG AMuz., nr inw. N 28380; sygn.: 78(0.068) Maszy P - Lirni

208. **Maszyński Piotr (1855-1934):** *Noc letnia*, pieśń op. 45 [na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu], sł. W. Korotyńskiego, Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff (Lit. i Sztych. nut J. Mękowski ul. Aleksandrja No. 17 w Warszawie), cenz. 1901. 5 s. ; 34 cm. Znak wyd. G 2594 W.

Proweniencja: pieczęć „Wanda Mirowska”.

BG AMuz., nr inw. N 44324; sygn.: 78(0.068) Maszy P - Pieśń 45

BN, sygn. Mus.III.150.967

209. **Maszyński Piotr (1855-1934):** *Pieśń Majumy* op. 13 nr 1 na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu, sł. K. Brzozowskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk: Oscar Brandstetter, Grav. Impr., Leipzig), [po 1877]. 5 s. ; 34 cm. Znak wyd. G. 1124 W. P. M. Ded. „Wnej Józefie Szlezygier”.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar-Przemieniecka artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44323; sygn.: 78(0.068) Maszy P - Pieśń 13/1

¹¹⁷² Data przyjęta według BN, zob. P. Maszyński, *Dunajec*, pieśń op. 26, Warszawa: Gebethner i Wolff, [po 1905], [online] <http://polona.pl/item/70639192> [dostęp 10.2.2018].

¹¹⁷³ Z pewnością jest to autograf M. Prawdzica-Leymana, który podpisywał się także jako Leyrean, Lajman lub Layman, zob. *Prawdzic-Layman, Michał*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego*. [T. 1], s. 564-565. Nuty są darem P. Kusiewicza.

210. **Maszyński Piotr (1855-1934):** *Piosnka Dudarza* op. 20 na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu, sł. A. Mickiewicza, Warszawa: Gebethner i Wolff (Oscar Brandstaetter, Grav. Impr., Leipzig), [1885-1900¹¹⁷⁴]. 5 s. ; 34 cm. Znak wyd. G. 1126 W P. M.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44410; sygn.: 78(0.068) Maszy P - Piose D

211. **Maszyński Piotr (1855-1934):** *Po młodości dniach*, pieśń op. 51 no. 3 na sopran i fortepian, poezja Or-Ot, Warszawa: Nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff, [1905-1908¹¹⁷⁵]. 7 s. ; 34 cm. (Lira ; N. 222). Znak wyd. G. 4229 W.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44327; sygn.: 78(0.068) Maszy P - Pieśń 51/3

212. **Maszyński Piotr (1855-1934):** *Przez wały chmur*, pieśń op. 51 no. 2 śpiew i fortepian sł.: K. Brzozowskiego, Warszawa: Nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff, [ok. 1910]. 5 s. ; 32 cm. (Lira ; N. 221). Znak wyd. G 4228 W.

BG AMuz., nr inw. N 44411; sygn.: 78(0.068) Maszy P - Pieśń 51/2

BN, sygn. Mus.III.74.319/2

213. **Maszyński Piotr (1855-1934):** *Rada* [na bas lub baryton i fortepian], sł. M. Gawalewicz, Warszawa: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff (Druk. L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza, Nowogrodzka 17), 1910¹¹⁷⁶. 5 s. ; 34 cm. (Utworki Piotra Maszyńskiego. Do Śpiewu ; 12) (Lira ; N 192). Znak wyd. G 2161 W. Ded. „Gabryelowi Gorskiemu”.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44494; sygn.: 78(0.068) Maszy P – Rada

BN, sygn. Mus.III.62.565

¹¹⁷⁴ Brak potwierdzenia w innych repozytoriach daty wydania, przyjęto więc za PBC, zob. P. Maszyński, *Piosnka dudarza e–moll* op.20, na głos [średni] z towarzyszeniem fortepianu, sł. A. Mickiewicza, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1885-1900], [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=33809> [dostęp 10.2.2018].

¹¹⁷⁵ Brak w Bibliotece Narodowej. IMSLP podaje datę [1906]; ponieważ brakuje jakiegokolwiek uzasadnienia dla tego roku, przyjęto zakres [1905-1908], podawany również przez PBC. Por. P. Maszyński, *Po młodości dniach* [pieśń e–moll] op. 51 no 3 na sopran z towarzyszeniem fortepianu, poezja Or–Ot, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1905-1908], [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=32903> oraz [http://imslp.org/wiki/4_Pie%C5%9Bni%2C_Op.51_\(Maszy%C5%84ski%2C_Piotr\)](http://imslp.org/wiki/4_Pie%C5%9Bni%2C_Op.51_(Maszy%C5%84ski%2C_Piotr)) [dostęp 10.2.2018].

¹¹⁷⁶ Data wydania według numeru licencji ze strony tytułowej: „No. 871 – 10”.

214. **Maszyński Piotr (1855-1934):** *Sasanek*, pieśń op. 51 no. 4 na sopran lub tenor i fortepian, Warszawa: Nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff, [1910]. 7 s. ; 31 cm. (Lira ; N. 223). Znak wyd. G 4230 W.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44328; sygn.: 78(0.068) Maszy P - Pieśń 51/4

BN, sygn. Mus.III.74.319/4

215. **Maszyński Piotr (1855-1934):** *Wiosenka*, pieśń op. 40 nr 8 [na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff (Pospieszna Lit. i Sztych. Nut J. Mękarskiego Nowy Świat No. 47 w Warszawie ; Towarzystwo Orgelbranda w Warszawie), 1899. 5 s. ; 34 cm. (Utwory Piotra Maszyńskiego. Do Śpiewu ; Nowe Latko do słów M. Konopnickiej). Znak wyd. G 2393 W.

Proweniencja: pieczęć (zielony tusz) „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44326; sygn.: 78(0.068) Maszy P - Pieśń 40/8

216. **Maszyński Piotr (1855-1934):** *Zapóźno*, śpiew na mezzosopran lub baryton do sł. Or–Ot’a. Wyd. 4., Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9 w Warszawie), [ok. 1905]. 7 s. ; 34 cm. Znak wyd. G 4443 W. Ded. „Panu Wiktorowi Grąbczewskiemu”.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44493; sygn.: 78(0.068) Maszy P – Zapóź

BN, sygn. Mus.III.163.052

217. **Melcer Henryk (1869-1928):** *Pieśń wieczorna = Chant du soir* [...] na fortepian, Warszawa: Gebethner i Wolff ; WTM Sekcja im. S. Moniuszki (Oscar Brandstaetter, Leipzig), [po 1908]. 10 s.; 34 cm. Znak wyd.: G. 2521 W. Sek. Mon.

BG AMuz., nr inw. N 646; sygn.: 78(0.068) Melcer H – Pieśń

BN, sygn. Mus.III.128.509 ; Mus.III.128.510

218. **Mendelssohn-Bartholdy Felix (1809-1847):** *Na okręcie = Wasserfahrt* [na dwa głosy z fortepianem], sł. H. Heine; sł. pol. J. Chęcińskiego, Warszawa: F. Hösick, [189?¹¹⁷⁷]. 6 s. ; 34 cm. (Koncert w Salonie, Wybór Duecików Salonowych na Dwa Głosy Żeńskie lub Mieszane ; No. 8). Znak wyd. 40.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery”

BG AMuz., nr inw. N 44345; sygn.: 78(0.068) Mendel F - Wasse

219. **Mendelssohn-Bartholdy Felix (1809-1847):** *Pieśń jesienna* op. 63 nr 4 [na 2 soprany i fortepian], sł. pol. Z. Vieweger, Varsovie: Gebethner & Wolff (Zakł. Graf. B. Wierzbicki i S-ka w Warszawie, Chmielna 61), [ok. 1915]. 5 s. ; 33 cm. (Lira ; 141). Znak wyd. G 2213 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery” (egzemplarz N 44346) ; podpis „Marja Bojar-Przemieniecka 1930 r.” (egzemplarz N 44347).

BG AMuz., nr inw. N 44346 ; N 44347; sygn.: 78(0.068) Mende F - Pieśń
63/4

BN, sygn. Mus.III.105.321

220. **Mendelssohn-Bartholdy Felix (1809-1847):** *Płyńmy! = Vogue, léger Zéphir!*, Duetto [na 2 głosy i fortepian], przekł. J. Chęcińskiego, Warszawa: Hösick (w lit. C. Witanowskiego, Warszawa: Krak. Przedm. 2), cenz. 1900 [druk po 1903]. 10 s. ; 35 cm. (Romanzero. Zbiór Romansów, Aryi i Duetów ; 26). Znak wyd. 83.

Proweniencja: podpis „M. Bojar-Przemieniecka” oraz pieczęć „M. Bojar-Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44348; sygn.: 78(0.068) Mendel F – Vogue

221. **Mendelssohn-Bartholdy Felix (1809-1847):** *Pod krzakiem dzikiej róży = Sous l'églantier* na dwa głosy i fortepian, przekł. M. Radziszewskiego, Warszawa: Nakładem G. Sennewalda (druk. M. Lewińskiego, Krak. Przedm. 40), cenz. 1892. 7 s. ; 33 cm. (Arion, Zbiór Pieśni, Aryi i Duetów do Śpiewu z Fortepianem Zebranych Staraniem Wilhelma Troszel ; 13). Znak wyd. GS 315.

BG AMuz., nr inw. N 44344; sygn.: 78(0.068) Mendel F - Sousl

¹¹⁷⁷ Data wydania jest bardzo trudna do jednoznacznej identyfikacji, brak nut w innych repozytoriach uniemożliwia dokonanie porównań. W tej formie data została przyjęta także w PBC, zob. F. Mendelssohn-Bartholdy, *Na okręcie = Wasserfahrt*, [pieśń g-moll na duet wokalny z towarzyszeniem fortepianu], [sł. Heinrich Heine], sł. pol. Jana Chęcińskiego, Warszawa: Ferdynand Hösick, [189-], [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=33763> [dostęp 10.2.2018].

222. **Merkel Gustav Adolf (1827-1885):** *Humoresque* op. 181 no. 3, [pour piano], Varsovie: Gebethner & Wolff (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9 w Warszawie), [po 1907¹¹⁷⁸]. 7 s. ; 35 cm. (Choix de Compositions Classiques et Modernes ; degré 3, 31). Znak wyd. G 1094 W.

BG AMuz., nr inw. N 51072; sygn.: 78(0.068) Merke G - Humor 181/3

223. **Meyerhold Kazimierz (1886-1956):** *2 pieśni, Tak mi na świecie źle* op. 8 nr 1 [na głos i fortepian], sł. Z. Różyckiego, Warszawa: Wyd. Kasy Przeworności i Pomocy Warsz. Pomocników Księgarskich (drukiem Józefa Eberlego, Wiedeń VII), [ok. 1916]. 3 s. ; 35 cm. Ded. „Braterstwu 28.XI.16.” Znak wyd. K.656 P.

BG AMuz., nr inw. N 46213; sygn.: 78(0.068) Meyer K - Pieśń 8/1

224. **Michałowski Aleksander (1851-1938):** *Sonatinas classiques et modernes, cah. I*, [pour piano], choisies, interprétées et doigtées par A. Michałowski professeur au Conservatoire de Musique a Varsovie, Warszawa ; Kraków ; Lublin: Gebethner & Wolff (Druck und Stich von C.G. Röder GmbH, Leipzig), [po 1910]. 44 s. ; 32 cm. Nr wyd. Ed. Gebethner & Wolff No. 27, znak wyd. G 4786 W.

BG AMuz., nr inw. N 7414; sygn. 78(0.068) Sonati 1-Micha A

BN, sygn. Mus.III.79.529/1

225. **Michałowski Aleksander (1851-1938):** *Prélude a-moll* op. 14 pour le piano, Varsovie: Gebethner et Wolff (Lit. J.F. Konarzewski i J. MękarSKI, Nowy-Świat 47, w Warszawie), cenz. 1917. [2] k. ; 33 cm. [(A. Michałowski, Compositions pour le Piano ; 14)]. Znak wyd. G. 6030 W.

Proweniencja: odręczny podpis „Celine Markowska” ; skreślony podpis „Jerzego Mincera”.

BG AMuz., nr inw. N 35590; sygn.: 78(0.068) Micha A - Prelu a

¹¹⁷⁸ BN posiada kilka egzemplarzy, różnie datowanych. Mus.III.87.31: data wydania 1905 oraz Mus.III.143.370 i Mus.III.147.926: data wydania [1912-1915].

226. **Michałowski Aleksander (1851-1938):** *Prélude b-moll* op. 9 pour le Piano, Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [po 1909¹¹⁷⁹]. 5 s. ; 34 cm. (Choix des Compositions Classiques et Modernes Revues, Doigtées et Classées par Ordre de Difficulté par Rodolphe Strobl ; VI/78).[(A. Michałowski, Compositions pour le Piano ; 9)]. Ded. „a Monsieur Joseph Wieniawski”. Znak wyd. G. 5091 W.

BG AMuz., nr inw. N 672; sygn.: 78(0.068) Micha A - Prelu b

227. **Młynarski Emil (1870-1935):** *Krakowiak, danse polonaise* op. 5 no. 1 pour piano rev. Rodolphe Strobl, Varsovie: Gebethner & Wolff, cenz. 1903. 5 s. ; 34 cm. (Choix des Compositions Classiques et Modernes Revues, Doigtées et Classées par Ordre de Difficulté par Rodolphe Strobl ; V/62). Znak wyd. G. 1624 W.

BG AMuz., nr inw. N 48503; sygn.: 78(0.068) Młyna E - Krako 5/1

BN, sygn. Mus.III.147.936

228. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *7 Śpiewnik domowy*, pieśni na głos z towarzyszeniem fortepianu przejrzone i oprac. przez W. Rzepko. Wyd. nowe, Warszawa: Nakład i własność Gebethnera i Wolffa ([druk] Oscar Brandstetter), cenz. 1897. 81 s. ; 31 cm. Znak wyd. G. 1095 W. ; G. 1113 W. ; G. 1118 W. Egz. niekompletny: brak stron: 61–62, 65–72, 75–76.

BG AMuz., nr inw. N 6291; sygn.: 78(0.068) Moniu S - 7 Śpiew

BN, sygn. Mus.III.105.779

229. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Château mystérieux (Straszny dwór)*, opéra de...: *Mazur z opery Straszny dwór* pour piano à quatre mains, Varsovie: chez Gebethner & Wolff (Nakład i własność Gebethnera i Wolffa), [ok. 1890], 15, [1] s. ; 32 cm, znak wyd.: G 845 W.

Proweniencja: wpis ołówkiem „Tola Ch.”.

BG AMuz., nr inw. N 57121 (dzieło współprawne); sygn.: 78(0.068)

Rzepak A - Remin

¹¹⁷⁹ W 1909 roku, w serii „Choix des compositions...” jako ostatni z Degrée VI wydano numer 66, kolejne numery muszą więc być wydane później, zob. „Przegląd Bibliograficzny Księgarni Gebethnera i Wolffa(Księgarnia) w Warszawie”, styczeń 1909 nr 1, s. 5.

230. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Dalibóg*, [pieśń na głos wysoki i fortepian], poezya J. Massalskiego. Wyd. nowe przejrzone przez W. Rzepko, Warszawa: Nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff (Gravé et impr. chez W. Grosse à Moscou, rue de gr. Spasky prop. m.), cenz. 1897. 3 s. ; 35 cm. (Pierwszy Śpiewnik Domowy ; nr 11). Znak wyd. G. 2006 W.

Proweniencja: pieczęcie „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

Pieczęć „K. Szadkowski, Skład nut, Warszawa Marszałkowska 58”.

BG AMuz., nr inw. N 44431; sygn.: 78(0.068) Moniu S – Dalib

BN, sygn. Mus.III.164.148

231. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Dla czego* [na baryton z towarzyszeniem fortepianu], sł.: autor nieznany, Warszawa: Gebethner i Wolff (Litogr.: J. Mękowski), cenz. 11.06.1901. 5 s. ; 30 cm. (Wybór Piosnek Polskich Utworu Stanisława Moniuszki ; 2). Ded. „Helenie z Szymanowskich Malewskiej”. Znak wyd. G. 471 W.

BG AMuz., nr inw. N 39624; sygn.: 78(0.068) Moniu S - Dłacz

232. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Doumka = Dumka*, mélodie de..., arrangement par Bernhard Wolff, Varsovie: Gebethner & Wolff, [po 1910] (Warszawa: Zakł. Graf. B. Wierzbicki i S=ka, Chmielna 61), 5 s. ; 34 cm (Mélodies Polonaises de Stanislas Moniuszko Transcrites et Paraphrasées Pour Piano No. 3). W nagłówku ded. “À Monsieur le Prof. R. Strobl”. Na okł. recto wykaz utworów z serii „Frédéric Chopin. Oeuvres de Piano. Edition Nouvelle Revue, Corrigée et Doigtée de Jean Kleczyński [...]”. Znak wyd. G 1878 W.

BG AMuz., nr inw. N 57185; sygn.: 78(0.068) Moniu S - Doumk

233. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Dumka Zosi* z opery *Flis* [na sopran z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: Gebethner i Wolff, [po 1908¹¹⁸⁰]. 4 s.; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 121). Znak wyd. G 3954 W.

Proweniencja: wpis „Ada Sari”.

BG AMuz., nr inw. N 47536; sygn.: 78(0.068) Moniu S - Flis/Dumka

¹¹⁸⁰ Na nutach jest informacja o lubelskiej filii Gebethnera i Wolffa, która powstała w 1910 roku.

234. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Dwie zorze* [na głos i fortepian], sł.: T. Lenartowicz, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i lit. Jana Cotty w Warszawie), [po 1912]. 5 s. ; 34 cm. Znak wyd. G 4766 W.

Proweniencja: podpis ołówkiem „Maryli Przemienieckiej 1925 r. oraz pieczęć „M. Bojar-Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44507; sygn.: 78(0.068) Moniu S – Dwiez

BN, sygn. Mus.III.125.934

235. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka*, opéra en quatre actes, partition pour piano, paroles de Włodzimierz Wolski. Éd. 2, Varsovie: Gebethner & Wolff (Pospieszna Lit. i Sztych. Nut J. Mękarskiego Nowy Świat No. 47 w Warszawie), cenz. 1902. 149 s. ; 28 cm. Znak wyd. G. 278 W.

BG AMuz., nr inw. N 41477; sygn. 78(0.068) Moniu S – Halka

BN, sygn. Mus.III.107.324

236. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka*, opera w czterech aktach [...], partytura fortepianowa ze śpiewem, sł. W. Wolski. Wyd. nowe, przejr. i popr., Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff (Pospieszna Lit. i Sztych. Nut J. Mękarskiego N 17 Aleksandrja w Warszawie), cenz. 1904. 240 s. ; 31 cm. Wydanie jubileuszowe na pamiątkę 500-go przedstawienia „Halki” na scenie warszawskiej dnia 9 grudnia 1900 roku. Znak wyd. G 2802 W – G 2826 W.

Proweniencja: odręczny podpis „Heising”.

BG AMuz., nr inw. N 27611; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka

Proweniencja: odręczny zapis „Irena Krówczyńska?, Paryż 15. II. [1]909” ; pieczęć „Ze zbiorów Jerzego Michalaka i Waldemara Sadowskiego” ; pieczęć „Magazyn Nut Bernarda Połonieckiego we Lwowie”

BG PAN, sygn. III 249893

237. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka*, opera w czterech aktach, partytura fortepianowa ze śpiewem, sł. W. Wolski; oprac. wg autentycznych wskazówek autora przez H. Waghaltera. Wyd. nowe, przejrz. i popr., Warszawa: Gebethner i Wolff, [po 1908¹¹⁸¹]. 234 s. ; 31 cm. Znak wyd.: G 2802 W – G 2825 W. Egzemplarz bardzo zniszczony: brak s. 235-240 ; zacieki i odrestaurowane ubytki na stronie tytułowej.

Proweniencja: odręczny podpis: „Belina–Skupiewski”.

BG AMuz., nr inw. N 32049; sygn. 78(0.068) Moniu S – Halka

BN, sygn. Mus.III.125.933

238. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka*, opera w czterech aktach, partytura fortepianowa ze śpiewem, tekst polsko-włoski, sł. W. Wolskiego, wydanie nowe przejrzone i poprawione wg autentycznych wskazówek autora przez Henryka Waghaltera, Warszawa: Nakład i własność Gebethnera i Wolffa (Litograf. i Sztuch. Nut J. Konarzewski , Warszawa), [po 1908]. Wyciąg fortepianowy ([1], 240 s.) ; 31 cm. Znak wyd.: G 2802 W – G 2826 W. Na okł: M. Kotkowska, R. Szwarówna.

Proweniencja: pieczęć „Z księgozbioru Jerzego M. Michalaka, Gdańsk”.

BG AMuz., nr inw. N 51817; sygn. 78(0.068) Moniu S – Halka

BN, sygn. Mus.III.125.933

239. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka*, opera w czterech aktach, partytura fortepianowa ze śpiewem, sł. W. Wolskiego. Wyd. nowe, przejrz. i popr., Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff, [po 1908]. 240 s. ; 31 cm. Znak wyd. G 2802 W – G 2826 W.

Proweniencja: pieczęcie „Halina Mickiewicz, ul. Abrahama 84/15, 81–387 Gdynia, tel. 20–56–47” ; parafa w ołówku „H. Mick[iewicz]” ; odręczna notatka: „Śpiewałam po raz pierwszy w Katowicach 12/II [19]27 r” ; odręczny podpis „Marja Bielecka”.

BG AMuz., nr inw. N 45924; sygn. 78(0.068) Moniu S – Halka

BN, sygn. Mus.III.125.933

240. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka*, ouverture pour Piano a deux mains, Warszawa: Gebethner & Wolff, [po 1908]. 11 s. ; 34 cm. (Compositions des Auteurs Polonais). Znak wyd. G 2802 W.

BG AMuz., nr inw. N 41985; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka-Uwert

¹¹⁸¹ Data wydania podana za Biblioteką Narodową, zob. np.: sygn.: Mus.III.125.933 [online] http://alpha.bn.org.pl/record=b1504997*pol [dostęp 11.2.2018].

241. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka*, recitativo i aria Halki z 2 aktu opery [na sopran z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [po 1908]. 10 s.; 33 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 62). Znak wyd. G. 2810 W.

Pieczęć „Jan Wojciechowski, Księgarnia i Skład Nut, Toruń, Stary Rynek 4”.

BG AMuz., nr inw. N 4152; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka 2/Hal

BN, sygn. Mus.III.147.012 ; Mus.III.127.840¹¹⁸²

242. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka*, recitativo i aria Halki z 2 aktu opery [na sopran z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [1910-1915¹¹⁸³]. 10 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 62). Znak wyd.: G 2810 W.

Proweniencja: podpis „Marja Bojar–Przemieniecka 10/I 1924 r.” ; pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44505; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka 2/Hal

BN, sygn. Mus.III.105.167 ; Mus.III.127.840

243. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka*, recitativo i aria Halki z 2 aktu opery [na sopran z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: Gebethner i Wolff (Pospieszna Lit. i Sztych Nut J. Mękarskiego No. 17 Aleksandrja w Warszawie), cenz. 1888. 9 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 62). Znak wyd. G 15 W.

BG AMuz., nr inw. N 47723; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka II/Hal

BN, sygn. Mus.III.127.378

244. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka*, recitativo i cavatina Halki z IV aktu opery na sopran i fortepian, sł. W. Wolski, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk i lit. Jana Cotty w Warszawie), [po 1908]. 9 s. ; 33 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 68). Znak wyd. G. 2825 W.

BG AMuz., nr inw. N 4151; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka 4/Hal

¹¹⁸² Są różne daty wydania: Mus.III.147.012: [ok. 1905] ; Mus.III.127.840 [po 1910].

¹¹⁸³ Zakres dat jest niepewny. BN posiada dwa egzemplarze tych nut. W Mus.III.105.167 podaje datę wydania [ok. 1915]; w Mus.III.127.840 podaje datę [po 1910].

245. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka*, Recitativo, Cavatina, Recitativo i Cantilena [na sopran i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [po 1908]. 9 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 68). Znak wyd. G. 2825 W.

Proweniencja: podpis ołówkiem „Maryli Preobrażeńskiej” ; pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44511; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka 4/Hal

BN, sygn. Mus.III.127.381 ; Mus.III.127.425

246. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka: Pieśń Halki* z I aktu opery [na sopran z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [po 1908]. 3 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 60). Znak wyd. G 2806 W.

Proweniencja: wpis „M. Jarzębowskiej. 1928 r.”

BG AMuz., nr inw. N 44506; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka 1/Hal

BN, sygn. Mus.III.127.388¹¹⁸⁴

247. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Halka: Pieśń Halki* z I aktu opery [na sopran z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. J. Konarzewski , Warszawa), [po 1910]. 3 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 60). Znak wyd. G 2806 W.

BG AMuz., nr inw. N 47537; sygn. 78(0.068) Moniu S - Halka 1/Hal

BN, sygn. Mus.III.104.920

248. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Hrabina*, arietta Dzidzi z 3 aktu opery [wersja na baryton z towarzyszeniem fortepianu], sł. W. Wolskiego, Warszawa: Nakład i własność Gebethnera i Wolffa, cenz. 1898. 11 s. ; 31 cm. Znak wyd. G. 149 C.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekatowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44428; sygn. 78(0.068) Moniu S - Hrabini 3/Dzi

BN, sygn. Mus.III.63.186/17 ; Mus.III.63.187/17

¹¹⁸⁴ BN podaje datę wydania [po 1912].

249. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Hrabina*, opera w trzech aktach, słowa W. Wolskiego, No. 23. *Śpiew Hrabiny*. Wyjątki do śpiewu w oryginalnej tonacji, Warszawa: Gebethner i Wolff (Gravé et Impr. chez P. Jurgenson à Moscou), [po 1912]. 5 s. ; 33 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 77). Znak wyd. G 2578 W.

Proweniencja: podpis „Marja Bojar–Przemieniecka 1927” ; pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44503; sygn. 78(0.068) Moniu S - Hrabi III Hra/23

BN, sygn. Mus.III.127.446 ; Mus.III.149.357

250. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Hrabina*, opera w trzech aktach, partycja fortepianowa, libretto: W. Wolski ; wydanie nowe kompletne przejrzone i opracowane przez G. Roguskiego. Wyd. 2., Warszawa: Gebethner i Wolff, cenz. 1899. [2], 175 s. ; 27 cm. Znak wyd. G. 2323 W.

BG AMuz., nr inw. N 41473; sygn. 78(0.068) Moniu S - Hrabi

251. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Hrabina*, opera w trzech aktach, sł. W. Wolskiego ; wyciąg fortepianowy do śpiewu ułożony z partytury orkiestrowej przez G. Roguskiego, Warszawa: Wydawnictwo Sekcji imienia Stanisława Moniuszki przy Towarzystwie Muzycznym w Warszawie (Gravé et Impr. chez P. Jurgenson à Moscou), cenz. 1900 [druk 1901¹¹⁸⁵]. 329 s. ; 30 cm. Znak wyd. G. 2494 W. Sek. Mon.

Proweniencja: pieczęć „Z księgozbioru Jerzego M. Michalaka, Gdańsk”.

BG AMuz., nr inw. N 51810; sygn. 78(0.068) Moniu S - Hrabi

252. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Hrabina*, piosnka Broni z 1 aktu opery [na sopran z towarzyszeniem fortepianu], sł. W. Wolski, Warszawa: Gebethner i Wolff, cenz. 2.11.1898. 9 s. ; 34 cm. Znak wyd. G. 136 C.

BG AMuz., nr inw. N 41885; sygn. 78(0.068) Moniu S - Hrabi 1/Bro

BN, sygn. Mus.III.105.655 ; Mus.III.63.186/4 ; Mus.III.127.461 ;
Mus.III.127.460

¹¹⁸⁵ K. Mazur, *Pierwodruki Stanisława Moniuszki...*, s. 220.

253. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Hrabina*, piosnka Broni z 3 aktu opery [na sopran z towarzyszeniem fortepianu], sł.: W. Wolski, Warszawa: Gebethner i Wolff, cenz. 1898. 5 s. ; 33 cm. Znak wyd.: G. 147 C.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czекotowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44502; sygn. 78(0.068) Moniu S - Hrabi 3/Bro

BN, sygn. Mus.III.63.186/15 ; Mus.III.127.457 ; Mus.III.151.200

254. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Hrabina*, Polonez *Pan Chorąży* do śpiewu, [na baryton i fortepian], wiersze W. Pola, Warszawa: sgł. Gebethner i Wolff (Litogr.: J. Mękarski), cenz. 29.02.1892. 7 s. ; 34 cm.

BG AMuz., nr inw. N 39632; sygn. 78(0.068) Moniu S - Hrabi 3/Pan

BN, sygn. Mus.III.149.125 ; Mus.III.151.103

255. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Jawnuta*, No. 4, *Dumka* z operetki, głos solowy z fortepianem, sł. F. D. Książnin, Warszawa: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff (Zakład art. litogr. C.G. Rödera w Lipsku), [1906?]. 5 s. ; 34 cm. Ded. „Sewerynowi Römerowi”. Znak wyd. G. 3490 W.

BG AMuz., nr inw. N 47720; sygn. 78(0.068) Moniu S - Jawnu 1/Dum

256. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Kozak* [na głos (tenor) i fortepian], Warszawa: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff (Druk i lit. Jana Cotty w Warszawie), cop. 1917. 3 s. ; 33 cm. Znak wyd. G 6065 W.

BG AMuz., nr inw. N 47598; sygn. 78(0.068) Moniu S - Kozak

257. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Kozak* [na głos i fortepian], Warszawa: nakład i własność Gebethnera i Wolffa (lit. Mękarski 40 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz. 1895. 3 s. ; 33 cm. (Wybór Piosnek Polskich Utworu Stanisława Moniuszki ; 5). Znak wyd. 697.

Proweniencja: znak własności „J. de Larzac”.

BG AMuz., nr inw. N 47726; sygn. 78(0.068) Moniu S – Kozak

BN, sygn. Mus.III.106.349

258. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Kozak* [pieśń na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski, Warecka 7 ; Zakłady Graficzne B. Wierzbicki i Sp. w Warszawie, Chmielna 61), cop. 1917. 3 s. ; 33 cm. Znak wyd. G 6065 W.

Pieczeńć „Czesław Kozłowski, Księgarnia–skład nut. Czytelnia Warszawa: Marszałkowska–róg Wspólnej”.

BG AMuz., nr inw. N 44430; sygn. 78(0.068) Moniu S - Kozak

259. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Księżyc i rzeczka*, pieśń, solo baryton z towarzyszeniem kwintetu smyczkowego, sł. A. Sowa, E. Żeligowski ; do druku przyg. G. Roguski, Warszawa: Warszawskie Tow. Muzyczne, Sekcja Im. Moniuszki ; sgł. Gebethner i Wolff (Druk i lit. Jana Cotty w Warszawie), [1908-1914]. 7 s. ; 33 cm. Znak wyd. G. 5406 W. Sek. Mon. Faksymile rękopisu: pisał A. Kraiński.

BG AMuz., nr inw. N 39645; sygn. 78(0.068) Moniu S - Kozak

260. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Milda*, kantata mitologiczna litewska, partytura orkiestrowa sprawdzona i do druku przyg. przez P. Maszyńskiego, sł. J. I. Kraszewski, Warszawa: Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, Sekcja im. S. Moniuszki ; sgł. Gebethner i Wolff, [1909]. 212 s. ; 33 cm. Znak wyd. G. 4484 W. Sek. Mon. Faksymile rękopisu.

Pieczeńć „Wydawnictwo i Skład Nut »Polska Literatura Chóralna« im. K. T. Barwickiego, Poznań, ul. Półwiejska 18 m. 5, telefon 40-25, P. K. O. V. 207”.

BG AMuz., nr inw. N 18833; sygn. 78(0.068) Moniu S - Milda

261. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Na skrzydłach pieśni*, modlitwa [na sopran lub tenor] z towarzyszeniem organu lub fortepianu, sł.: M. Radziszewski, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk i lit.: Jan Cotta w Warszawie), [po 1908]. 5 s.; 33 cm. (CAECILIA, Seria I, Zbiór Śpiewów Religijnych ; [nr] 31). Znak wyd. G. 871 W.

BG AMuz., nr inw. N 41927; sygn. 78(0.068) Moniu S - Naskr

262. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Paria, Recitativo i romans Neali* z 1 aktu opery [na sopran z towarzyszeniem fortepianu], sł.: J. Chęciński ; przekł. wł., Wł. Miller, Warszawa: Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, Sekcja im. Moniuszki ; sgł. Gebethner i Wolff (Drukarnia i Lit. J. Cotty w Warszawie), [1913¹¹⁸⁶]. 7 s. ; 34 cm. Znak wyd. G 5456 W Sek. Mon.

Proweniencja: podpis „Marja Bojar–Przemieniecka 1926” ; pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery” (Egzemplarz N 44501)

BG AMuz., nr inw. N 44501 ; N 47724; sygn. 78(0.068) - Moniu S-Paria
1/Nea

263. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Sonety Krymskie = Sonette aus der Krim*, na chór czterogłosowy mieszany, z towarzyszeniem orkiestry lub fortepianu. Wyciąg fortepianowy do śpiewu z tekstem polskim i niemieckim, poemat A. Mickiewicza = Poesie von A. Mickiewicz, Warszawa: Warszawskie Towarzystwo Muzyczne, Sekcja im. S. Moniuszki ; sgł. Gebethner i Wolff, cenz. 1897. [8], 100 s. ; 34 cm. Znak wyd.: G. 1888 W. Sek. Mon. Pierwodruk¹¹⁸⁷.

BG AMuz., nr inw. N 39055; sygn. 78(0.068) Moniu S - Sonet

264. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Straszny dwór*, opera w czterech aktach z których pierwszy w dwóch odsłonach [...] słowa J. Chęcińskiego, partycja fortepianowa ze śpiewem. Nakład i własność wydawców, Warszawa: Gebethner i Wolff filia w Łodzi ; Kraków: G. Gebethner i Spółka (Gravé et impr. chez P. Jurgenson Moscou), dozwoleno cenzuroû, Varšava, 4 Maâ 1898 g. [druk po 1899]. 309 s., 31 cm. Znak wydawniczy: G. 2196 W.

Proweniencja: pieczęć „Ze zbiorów Jerzego Michalaka i Waldemara Sadowskiego”.

Pieczęć: „Władysław Zadurówicz, skład i wypożyczalnia nut, Lwów, ul. Akademicka 1. 8.”

BG PAN, sygn. III 129631

265. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Verbum nobile*, arioso Serwacego z opery na baryton z towarzyszeniem fortepianu, sł.: J. Chęciński, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i litogr.: Jan Cotta w Warszawie), [po 1908]. 5 s. ; 32 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 164). Znak wyd. G. 3493 W.

BG AMuz., nr inw. N 932; sygn. 78(0.068) Moniu S - Verbu/Ser

¹¹⁸⁶ K. Mazur, *Pierwodruki Stanisława Moniuszki...*, s. 225.

¹¹⁸⁷ Tamże, s. 215.

266. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Verbum Nobile*, duettino Stanisława i Zuzi z opery [na sopran i baryton z tow. fortepianu] / sł. J. Chęcińskiego, Warszawa: Nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff (litogr. C.G. Rödera w Lipsku), [1904-1908]. 13 s. ; 34 cm. Znak wyd. G. 3496 W.

BG AMuz., nr inw. N 44509; sygn. 78(0.068) Moniu S - Verbu/Due

267. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Verbum Nobile*, opera w jednym akcie, partytura fortepianowa, wyd. nowe przejrzane i poprawione przez P. Maszyńskiego; sł. J. Chęciński, Warszawa ; Kraków: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff i G. Gebethner i spółka, [1910¹¹⁸⁸]. 87 s. ; 31 cm. Znak wyd. G. 4716 W. Na s. tyt. zapis: No. 874-10.

Pieczęć „Gebethner(Księgarnia)” i Wolff, Księgarnia i Skład Nut, Warszawa: Zgoda 12”.

BG AMuz., nr inw. N 41112; sygn. 78(0.068) Moniu S - Verbu

268. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Verbum nobile, Oracya Pana Marcina* z opery [na baryton z towarzyszeniem fortepianu], sł. J. Chęciński, Warszawa: Gebethner i Wolff (litogr. C.G. Rödera w Lipsku), [1904-1908¹¹⁸⁹]. 11 s.; 31 cm. Znak wyd. G. 3499 W.

BG AMuz., nr inw. N 904; sygn. 78(0.068) Moniu S - Verbu-Mar

269. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Z Piosnek Wieśniaczych* [na mezzosopran lub baryton z tow. fortepianu], sł. J. Czeczot, wyd. nowe przejrz. i oprac. przez W. Rzepko (nadbitka z Trzeciego Śpiewnika Domowego, nr 8), Warszawa: Gebethner i Wolff (Oscar Brandstetter, Leipzig 42560), cenz. 1897. 3 s. ; 31 cm. Znak wyd. G. 1961 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery”.

Pieczęć „Księgarnia i Skład Nut Muzycznych G. Sennewalda w Warszawie, Krak. Przed. 7”.

BG AMuz., nr inw. N 44425; sygn. 78(0.068) Moniu S – Zpios

BN, sygn. Mus.III.127.823 ; Mus.III.63.114/8

¹¹⁸⁸ Data wydania wg numeru licencji ze strony tytułowej: „No. 874-10”.

¹¹⁸⁹ Zakres dat przyjęty bibliografii pierwodruków Moniuszki sporządzone przez K. Mazura; gdzie znaki wydawnicze wskazują na wydania spomiędzy 1904 a 1908 roku, zob. K. Mazur, *Pierwodruki Stanisława Moniuszki...*, s. 222-223. Poza tym opracowaniem nie ma potwierdzenia w innych bibliotekach przyjęcia tych zakresów lat.

270. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Znasz-li ten kraj? = Connais-tu le pays?*, ułożył na fortepian H. Melcer. Wyd. 3., Warszawa: Towarzystwo Muzyczne w Warszawie – Sekcja im S. Moniuszki ; sgł. Gebethner i Wolff (M. R. Co. Leipzig ; Oscar Brandstetter, Leipzig), [po 1908]. 7 s. ; 34 cm. Znak wyd. G. 2522 W. Sek. Mon.

Proweniencja: podpis „Celina Markowska”.

Pieczenie: „M. Arct, Zakłady Wydawnicze w Warszawie” ; „Instytut Muzyczny, Sopot, Obrońców Westerplatte”.

BG AMuz., nr inw. N 645; sygn. 78(0.068) Moniu S – Znasz

BN, sygn. Mus.III.66.233 ; Mus.III.90.574 ; Mus.III.83.337

271. **Moniuszko Stanisław (1819-1872):** *Znasz-li ten kraj? = Connais-tu le pays?*, ułożył na fortepian H. Melcer. Wyd. nowe, przejrzone i uzupełnione, Warszawa: Towarzystwo Muzyczne w Warszawie – Sekcja im S. Moniuszki ; sgł. Gebethner i Wolff (M. R. Co. Leipzig), [1901¹¹⁹⁰]. 7 s. ; 34 cm. Znak wyd. G. 2522 W. Sek. Mon.

BG AMuz., nr inw. N 35591; sygn. 78(0.068) Moniu S – Znasz

BN, sygn. Mus.III.66.233 ; Mus.III.90.574 ; Mus.III.83.337

272. **Moszkowski Maurycy (1854-1925):** *Danse Espagnole* op. 12, No. 5: *Bolero pour Piano*, Varsovie: Gebethner & Wolff (Pospieszna Lit. i Szytych. Nut J. Mękarskiego, No. 17 Aleksandrja w Warszawie), cenz. 1903 [wyd. 1906¹¹⁹¹]. [3] s. ; 31 cm. (Choix des Compositions Classiques et Modernes pour Piano Revues, Doigtées et Classées par Ordre de Difficultée par Rodolphe Strobl. IV Dégré ; nr 201). Znak wyd. G 2793 W.

BG AMuz., nr inw. N 1811; sygn. 78(0.068) Moszk M - Tańce h/5

¹¹⁹⁰ Tak datuje BN, zob. Mus.III.66.233 ; Mus.III.90.574 ; Mus.III.83.337, [online] <https://polona.pl/item/znasz-li-ten-kraj-piesn-stanislaw-moniuszki,Njk3ODA4MDk/9/#info:metadata> [dostęp 11.3.2018].

¹¹⁹¹ „Przegląd Bibliograficzny Księgarni Gebethnera i Wolffa (Księgarnia) w Warszawie”, maj-czerwiec 1906 nr 6-7, s. 143, [online] <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/publication?id=16748&tab=3> [dostęp 11.3.2018].

273. **Moszkowski Maurycy (1854-1925):** *Étude G–dur* op. 18 no. 3 pour piano rev. Rodolphe Strobl, Varsovie: Gebethner & Wolff, [ok. 1905]. 5 s. ; 33 cm. (Choix des Compositions Classiques et Modernes Revues, Doigtées et Classées par Ordre de Difficultée par Rodolphe Strobl ; IV/19). Znak wyd. G. 1068 W. Egzemplarz bardzo zniszczony.

Proweniencja: wpis „Maryny Wieczorkówny”.

Pieczęć „Księgarnia i Skład Nut Ludwika Fiszera, Katowice, Rynek 2”.

BG AMuz., nr inw. N 48494; sygn. 78(0.068) Moszk M - Etiud 18/3

BN, sygn. Mus.III.89.931

274. **Moszkowski Maurycy (1854-1925):** *Oczęta = Mädchenaug*, sł. pol. M. Radziszewskiego [na głos i fortepian], Varsovie: Kruziński et Lewi (w Lit. Mękarskiego 38 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz. 1883. 9 s. ; 34 cm. (Fleurs Melodiques [...]Choisies et Revues par Miecislav de Horbowski, Professeur de Chant; 8). Znak wyd. K 8 L.

Proweniencja: notatka „Spis utworów–który zaczęłam robić w dniu 3–IX–92 r. w Gdańsku–Wrzeszczu Halusia Kusiewicz”.

BG AMuz., nr inw. N 44416; sygn. 78(0.068) Moszk M - Oczęta

275. **Moszkowski Maurycy (1854-1925):** *Serenada*, sł. pol. P. Maszyńskiego [na głos i fortepian], Warszawa: F. Hösick (Stich und Druck der Röder’schen Officin In Leipzig), cenz. 1888. 6 s. ; 32 cm. (Reszke Album. Zbiór Najulubieńszych Śpiewów [...] ; 26). Znak wyd. 729.

BG AMuz., nr inw. N 44413; sygn. 78(0.068) Moszk M – Seren

276. **Münchheimer Adam (1830-1904):** *Flisaki* na głos z towarzyszeniem fortepianu, sł. F. Schobera, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [1912-1915]. 7 s. ; 34 cm. (Chabry. Zbiór śpiewów Polskich Kompozytorów na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu ; 109). Znak wyd. G. 841 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44616; sygn. 78(0.068) Münch A – Flisa

BN, sygn.: Mus.III.150.240

277. **Münchheimer Adam (1830-1904):** *Graduale ze Mszy Solennej*, na Bas lub Baryton z towarzyszeniem organu lub fortepianu, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. W. Piekarniaka), [po 1908]. 3 s. ; 33 cm. (Hosanna. Zbiór Śpiewów Religijnych z Towarzyszeniem Organu lub Fortepianu ; 9). Znak wyd. K. 387 P.

Pieczeńć „Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha w Poznaniu”.

BG AMuz., nr inw. N 44404; sygn. 78(0.068) Munch A - Gradu

278. **Münchheimer Adam (1830-1904):** *Mazepa*, antrakt i medytacja Amelii z 3 aktu opery [na sopran z tow. fortepianu], Warszawa: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff, [1912-1915]. 7 s. ; 34 cm. Znak wyd. G. 2347 W. Cis. Ostatnia strona (7) pisana ręcznie, brak druku.

Proweniencja: pieczeńć „M. Bojar-Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44409; sygn. 78(0.068) Munch A - Mazep/A

BN, sygn. Mus.III.154.061 ; Mus.III.154.062

279. **Myrberg August Melcher (1825-1917):** *Serenada = Ständchen* [na głos i fortepian], sł. pol. P. Maszyńskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza, Nowogrodzka No.17), [1898-1901¹¹⁹²]. 3 s. ; 32 cm. (Lira ; 137). Znak wyd. G 2194 W.

Pieczeńć „Mieczysław Nałęcz Grąbczewski, ul. Zielna 3 m 12”.

BG AMuz., nr inw. N 46216; sygn. 78(0.068) Myrbe AM - Seren

280. **Nevin Ethelbert Woodbridge (1862-1901):** *Narczyz*, melodja[!] op. 13 nr 4, na fortepian, Warszawa: Meloman, 1901. 5 s. ; 34 cm. Nr wyd. Meloman N. 7. Znak wyd. L 201 C.

BG AMuz., nr inw. N 30992; sygn. 78(0.068) Nevin EW-Narci 13/4

281. **Nicolai Otto (1810-1849):** *Lustige Weiber von Windsor*, [ouverture], Varsovie: chez F. Hösick, Rue des Sénateurs No. 496, [1890], 19 s. ; 32 cm, (Ouvertures Favorites pour Piano à 4 mains ; no. 5). Znak wyd. 184.

Odcisk pieczeńći: „Gebether i Wolff. Libraire et Magasin de Musique, Varsovie”.

BG AMuz., nr inw. N 57119 (dzieło współprawne); sygn. 78(0.068)

Rzepak A – Remin

BN, sygn. Mus.III.80.106

¹¹⁹² [Wykaz numerów serii Gebethnera i Wolffa „Lira”], [w:] Cyfrowa Biblioteka Polskiej Piosenki, [online] [http://www.bibliotekapiosenki.pl/serie/Lira_\(seria\)/zawartosc](http://www.bibliotekapiosenki.pl/serie/Lira_(seria)/zawartosc) [dostęp, 11.2.2018].

282. **Niedzielski Stanisław (1842-1895):** *Dwie dumki* op. 32, 1. *Oj nocko*, sł. M. Konopnickiej ; 2. *Wierzba*, sł. M. Gawalewicza [na głos z fortepianem], Warszawa: nakład i własność Gebethnera i Wolffa (w lit. Męcarskiego 40 Krak. Przedm. w Warszawie), [cenz. 1890¹¹⁹³]. 5 s. ; 34 cm. Na okładce ded. „Wnej Pani Romanie Popiel–Święckiej”. Znak wyd. G 1297 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery” ; podpis ołówkiem „KCzekotowski”.

BG AMuz., nr inw. N 44514; sygn. 78(0.068) Nevin EW-Narci 13/4

BN, sygn. Mus.III.103.239 ; Mus.III.79.920 ; Mus.III.144.814

283. **Niedzielski Stanisław (1842-1895):** *Mały trębacz*, piosnki dla dzieci do słów M. Konopnickiej zawartych w książeczkach „Wesołe chwile”, „Moja książeczka” i „Wiosna i dzieci” [...] op. 38 nr 11 [na głos z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa ; Lublin : nakład i własność M. Arcta (W-wa, 40 Krak. Przed. Lit. Męcarski), cenz. 1892, [druk po 1910]. 3 s.; 32 cm.

BG AMuz., nr inw. N 4256; sygn. 78(0.068) Niedz S - Piosn 38/11

BN, sygn. Mus.III.64.272/11 z. 11 ; Mus.III.154.289/11 z. 11

284. **Niedzielski Stanisław (1842-1895):** *Maryś*, krakowiak do śpiewu op. 22 nr 1 [na głos i fortepian], sł. S. Niedzielskiego. Wyd. 2., Warszawa: nakład i własność Gebethnera i Wolffa (w lit. Męcarskiego 40 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz. 1890. 3 s. ; 34 cm. Na s. tyt. ded. „Wnej Pannie Maryi” ; [il.] „Józef Ryszkiewicz 1890¹¹⁹⁴”. Znak wyd. G 1294 W.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski”.

BG AMuz., nr inw. N 44513; sygn. 78(0.068) Niedz S - Pieśń 22/1

BN, sygn. Mus.III.144.935 ; Mus.III.103.691

¹¹⁹³ W egzemplarzu przechowywanym w BG AMuz. brak daty wydania. Przyjęto ją wg BN, zob. Mus.III.103.239 ; Mus.III.79.920 ; Mus.III.144.814, [online] <https://polona.pl/item/dwie-dumki-op-32,MTMxMDI3Mg/4/#info:metadata> [dostęp 11.3.2018].

¹¹⁹⁴ Józef Ryszkiewicz (ojciec) (1856-1925) – polski artysta malarz. Zajmował się głównie malarstwem krajobrazowym i batalistycznym, scenami rodzajowymi i historycznymi, zob. *Ryszkiewicz Józef*, [w:] *Polski słownik biograficzny*. T. 33, Wrocław 1989-1992, s. 562.

285. **Niedzielski Stanisław (1842-1895):** *Piosenka majowa*, piosnki dla dzieci do słów M. Konopnickiej zawartych w książeczkach „Wesołe chwile”, „Moja książeczka” i „Wiosna i dzieci” [...] op. 38 nr 12 [na głos z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa ; Lublin: nakład i własność M. Arcta (Lit. Męcarski 40 Krak. Przed. Warszawa), cenz. 1892 [druk po 1910]. 3 s. ; 32 cm. [Il.] L. Illinicz¹¹⁹⁵.

Odcisk pieczęci: „Gebether i Wolff. Libraire et Magasin de Musique, Varsovie”.

BG AMuz., nr inw. N 4255; sygn. 78(0.068) Niedz S - Piosn 38/12

BN, sygn. Mus.III.64.272/12 z. 12 ; Mus.III.144.503

286. **Noskowski Zygmunt (1846-1909):** *Stach* [na głos i fortepian], sł. M. Konopnickiej, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie, Kapucyńska 7), [1912-1915]. 5 s. ; 34 cm. (Lira. Zbiór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów na Jeden i Dwa Głosy z Towarzystwem Fortepianu i Innych Instrumentów ; 79). Znak wyd. G 1703 W.

Proweniencja: podpis ołówkiem „Maryli Przemienieckiej 1919(?)” ; pieczęć „M. Bojar-Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44536; sygn. 78(0.068) Nosko Z – Stach

BN, sygn. Mus.III.150.436

287. **Noskowski Zygmunt (1846-1909):** *Zwiędły listek*, pieśń op. 67 [na głos z tow. fortepianu], sł. A. Asnyk, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1900-1901]. 3 s. (Lira ; 176) ; 32 cm. Ded. „Aleksandrowi Myszudze ”. Znak wyd. G 2489 W.

BG AMuz., nr inw. N 4671; sygn. 78(0.068) Nosko Z - Zwięd 67

BN, sygn. Mus.III.103.679

288. **Noskowski Zygmunt (1846-1909):** *2 Pieśni* do poezji A. Asnyka, No. 1, *Astry* op. 55 na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu, Warszawa: Gebethner i Wolff (w litogr. J. Męcarskiego), [1897]. 5 s. ; 35 cm. Ded. „Pani Aleksandrze Wertheimowej”. Znak wyd. G. 2080 W.

BG AMuz., nr inw. N 4765; sygn. 78(0.068) Nosko Z - Astry 55/1

BN, sygn. Mus.III.106.681 ; Mus.III.106.574

¹¹⁹⁵ Ludomir Illinicz-Zajdel (ok. 1858-1904), rysownik-ilustrator, karykaturzysta, malarz polski, zob. *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*, konsultant nauk. A. Ryszkiewicz. T. 3. Wrocław, 1979.

289. **Noskowski Zygmunt (1846-1909):** *Niewidome dziewczę* [na sopran i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff, [1905-1910¹¹⁹⁶]. 7 s. ; 34 cm. (Lira. Zbiór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów na Jeden i Dwa Głosy z Towarzystwem Fortepianu i Innych Instrumentów; No. 210). Znak wyd. G. 4099 W.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44533; sygn. 78(0.068) Nosko Z – Niewi

BN, sygn. Mus.III.68.098 ; Mus.III.92.003

290. **Noskowski Zygmunt (1846-1909):** *Noc = Notte* op. 69 nr 2 [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Towarzystwo Akcyjne S. Orgelbranda i Synów), [ok. 1900]. 5 s. ; 34 cm. (Lira ; 180). Znak wyd. G 2496 W.

Proweniencja: odręczna dedykacja „Prof. Kazimierzowi Czektowskiemu W-wa 29. I. 59 [podpis nieczytelny]” ; znak własności „Rzeszów – 1949 podpis nieczytelny”.

BG AMuz., nr inw. N 44542; sygn. 78(0.068) Nosko Z - Pieśń 69/1

BN, sygn. Mus.III.87.620 ; Mus.III.92.058 ; Mus.III.87.808 ;
Mus.III.125.936

291. **Noskowski Zygmunt (1846-1909):** *Pieśń z fantazyi dramatycznej „Zawisza Czarny”* op. 72 nr 1 [na głos i fortepian], sł. K. Tetmajera, Warszawa: Meloman (W lit. C. Witanowskiego, Warszawa Krak. Przedm. 2), 1901. 5 s. ; 34 cm. (Meloman N. 7. (1901 r.) ; 159). Znak wyd. L 199 C.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czektowski. Artysta opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44537; sygn. 78(0.068) Nosko Z - Pieśń 72/1

BN, sygn. Mus.III.62.498

¹¹⁹⁶ BN podaje rok wydania [po 1905]. Zob. Z. Noskowski, *Niewidome dziewczę, Sopran*, Warszawa: Gebethner i Wolff (Nowogrodzka 17, Druk. L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza), [po 1905], [online] <http://polona.pl/item/70106488> [dostęp 11.2.2018]. Wg Cyfrowej Biblioteki Polskiej Piosenki numer 215 tej serii wydany został ok. 1910 roku, zob. [Wykaz numerów serii Gebethnera i Wollfa „Lira”], [w:] Cyfrowa Biblioteka Polskiej Piosenki, [online] [http://www.bibliotekapiosenki.pl/serie/Lira_\(serie\)/zawartosc](http://www.bibliotekapiosenki.pl/serie/Lira_(serie)/zawartosc) [dostęp, 11.2.2018], stąd przyjęty zakres dat [1905-1910].

292. **Noskowski Zygmunt (1846-1909):** *Polonaise élégiaque = W starym dworku* op. 22 nr 3 [pour piano], Warszawa: Leon Idzikowski (Lit. C. Witanowski, Warecka 7), cop. 1913. 3 s. ; 34 cm. (Choix de Compositions en Vogue Tirées des Répertoires Pédagogiques: Les progrès par le prof. C. Régamey [...] ; Nr. 13). Znak wyd. L. 2396 I.

Proweniencja: odręczny podpis „Lewińska”.

BG AMuz., nr inw. N 36285; sygn. 78(0.068) Nosko Z - Polon 22/3

BN, sygn. Mus.III.163.386

293. **Nostitz Karol:** *Pozwól spocząć u twych stóp = Zu deinen Füßen will ich ruh'n* [na głos wysoki z towarzyszeniem fortepianu], sł. pol. i niem., Warszawa: nakład G. Sennewalda (C.G. Roeder, Lipsk), cenz. 23. 05. 1895. 3 s.; 33 cm. (Naszej i Obcej Niwy. Zbiór Pieśni i Piosnek na Jeden i Dwa Głosy z Towarzyszeniem Fortepianu ; No. 86). Znak wyd. G 589 S.

BG AMuz., nr inw. N 4031; sygn. 78(0.068) Nosti K – Pozwo

BN, sygn. Mus.III.103.677 ; Mus.III.150.255

294. **Ogiński Michał Kleofas (1765-1833):** *Les adieux a la Patrie = Pożegnanie Ojczyzny*, polonaise [...], pour piano à 2 mains, Varsovie (Marszałkowska No. 119) ; Kieff, Leon Idzikowski (Stich und Druck von C.G. Röder G. m.b.H., Leipzig), [po 1898]. 3 s. ; 33 cm. Znak wyd. L. 668 I.

BG AMuz., nr inw. N 42001; sygn. 78(0.068) Ogińs MK - Adieu

295. **Ogiński Michał Kleofas (1765-1833):** *Les adieux à la patrie, polonaise no. 12*, Varsovie: Gebethner & Wolff (Warszawa: Lit. C. Witanowski, Warecka 7 ; Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [po 1914]. 3 s., 33 cm. (Compositions de salon, pour piano à deux mains). Znak wyd. G 5105 W.

BG AMuz., nr inw. N 57184; sygn. 78(0.068) Ogins M - Adieu

296. **Opieński Henryk (1870-1942):** *Trois Melodies* op. 9, b) *Prelud V*, [sł.] K. Tetmajer, deutsch von Valerian Tornius. Berlin ; Warszawa: Spółka Nakładowa Albert Stahl, Gebethner i Wolff (Lith. Anst. v. C.G. Röder, G. m.b.H., Leipzig), [1907-1910¹¹⁹⁷]. 3 s. ; 34 cm. Znak wyd. S.29 N.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44398; sygn. 78(0.068) Opień H - 3 Melod/b

BN, sygn. Mus.III.62.410/2

297. **Opieński Henryk (1870-1942):** *Trois Melodies* op. 9, c) *Triolet*, [sł.] D. von Liljencron, przekł. pol. H. Opieńskiego. Berlin ; Warszawa: Spółka Nakładowa Albert Stahl, Gebethner i Wolff (Lith. Anst. v. C.G. Röder, G.m.b.H., Leipzig ; Stich und Druck C.G. Röder, G. m.b.H., Leipzig), [1907-1910]. 3 s. ; 34 cm. Znak wyd. 30.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44399; sygn. 78(0.068) Opień H - 3 Melod/c

BN, sygn. Mus.III.62.410/3

298. **Orefice Giacomo (1865-1922):** *Chopin*, duet na sopran i tenor z towarzyszeniem fortepianu, sł. pol. I. Ziółkowskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie, Kapucyńska 7), [1912-1915]. 7 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 172). Znak wyd. G. 4802 W.

Proweniencja: podpis „Maryli Przemienieckiej Warszawa 1916 r.”.

BG AMuz., nr inw. N 44397; sygn. 78(0.068) Orefi G – Chopi

BN, sygn. Mus.III.150.261

299. **Osmański Wojciech (1834-1908):** *Wiązanka melodyj swojskich*, nowa serya, op. 226, na fortepian, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski, Warecka 7), [1910-1915], 11 s. ; 33 cm. (Kwiaty Polskie) Znak wyd. G. 3915 W.

Pieczęć „Stanisław Chmara, Księgarnia, Leszno (woj. Poznańskie)”.

BG AMuz., nr inw. N 31428; sygn. 78(0.068) Osmań W – Wiąza

BN, sygn. Mus.III.101.549 ; Mus.III.108.212¹¹⁹⁸

¹¹⁹⁷ Zakres dat wydania przejęty za PBC, zob. *3 Melodies* op. 9 no 2: "*Prelud V*" F–dur [für Bariton und Pianoforte], [sł.] K. Tetmajer ; Deutsch von V. Tornius, Warszawa: Spółka Nakładowa Albert Stahl, Gebethner i Wolff, [1907-1910], [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=33896> [dostęp 11.2.2018].

¹¹⁹⁸ Zakres dat wydania nut przyjęto wg dat ustalonych w egzemplarzach BN: Mus.III.101.549 [po 1910] ; Mus.III.108.212 [ok. 1915].

300. **Pachulski Henryk (1859-1921):** *Étude a Rodolphe Strobl*, Varsovie: Gebethner & Wolff (Stablissemments Graphiques B. Wierzbicki & Co. Varsovie), [1885-1895]. 9 s. ; 33 cm. (Choix de Compositions Classiques et Modernes rev. Rodolphe Strobl ; V No. 21). Ded. „A Mr. Rodolphe Strobl”. Znak wyd. G. 1088 W.

BG AMuz., nr inw. N 46510; sygn. 78(0.068) Pachu H - Etiud

301. **Palloni Gaetano (1831-1892):** *Smutna historia = Storia mesta*, melodia [na głos średni] z towarzyszeniem fortepianu, Warszawa: Nakład F. Hösiccka (Stich und Druck C.G. Röder, G.m.b.H., Leipzig), [1880-1889¹¹⁹⁹]. 6 s. ; 32 cm. (Reszke Album. Zbiór Najulubieńszych Śpiewów Polskich i Obcych z Towarzyszeniem Fortepianu ; No. 9). Znak wyd. 652.

Proweniencja: podpis „L Stachowski”.

Pieczęć „Ed. Bote & G. Bock, Buch– und Musicalen–Handlung, Posen”.

BG AMuz., nr inw. N 43537; sygn. 78(0.068) Pallo G - Smutn

302. **Pankiewicz Eugeniusz (1857-1898):** *Pieśni: Kołysanka* na głos solowy z towarzyszeniem fortepianu, sł.: F. Odrowąża, Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff, [1912-1915]. 3 s. ; 33 cm. Znak wyd.: G 6056 W.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

Pieczęć „J.B. Lange Księgarnia Gniezno”.

BG AMuz., nr inw. N 44329; sygn. 78(0.068) Panki E – Kołys

BN, sygn. Mus.III.160.313 ; Mus.III.160.314

303. **Pankiewicz Eugeniusz (1857-1898):** *Sześć pieśni weselnych ludowych polskich, w formie suity* na dwa głosy żeńskie (albo chór żeński) i fortepian na cztery ręce, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1912-1915]. 24 s. ; 34 cm. Znak wyd. G. 5911. W. Faksymile rękopisu, zapis „Pisał A. Kraiński”.

Proweniencja: pieczęć „Roman Heising Poznań, ul. Peplińskich 12”.

BG AMuz., nr inw. N 27606; sygn. 78(0.068) Panki E - 6 Pieśn 18

BN, sygn. Mus.III.160.326

¹¹⁹⁹ Data wydania wg Biblioteki Uniwersyteckiej w Bielefeldzie.

304. **Paradies Pietro Domenico (1707-1791):** *Kupido zdrajca = La forza d'amore, Arya* [na głos wysoki z tow. fortepianu], przekł. pol. P. Maszyńskiego, Warszawa: Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne, Rajchman i Frenkler, cenz. 1886. 5 s. ; 34 cm. (Arcydzieła Muzyki Historycznej Włoskiej, Francuskiej i Niemieckiej Zebrał i Objasnieniami Uzupelnil Mieczyslaw Horbowski ; Nr 10). Znak wyd. R 10 F.

Proweniencja: podpis: „Gibczyńska” (egzemplarz N 41615).

BG AMuz., nr inw. N 41615 ; N 44276; sygn. 78(0.068) Parad P - Lafor-
Kupid

BN, sygn. Mus.III.150.251

305. **Ponchielli Amilcare (1834-1886):** *Gioconda: Duet Giocondy i Laury* (akt 2), śpiew z tow. fortepianu, Warszawa: Echo Muzycz. Teatral. i Artystycz. (w lit. Mękarskiego 38 Krak. Przed. w Warszawie), cenz. 1885. 5 s. ; 33 cm. Znak wyd. R 62 K.

Proweniencja: „Gertruda Limke”.

Pieczęć „(Księgarnia w Poznaniu)”Gebethner i Wolff. Księgarnia i skład
nut. Poznań, ul. Ratajczaka 36”.

BG AMuz., nr inw. N 44593; sygn. 78(0.068) Ponch A - Gioco/d

306. **Ponchielli Amilcare (1834-1886):** *La Gioconda: Romanza, La Cieca* [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie ; Lit. C. Witanowski, Oboźna 9), [1908-1912]. 5 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; 20). Znak wyd. G. 1510 W.

Proweniencja: podpis „M. Bojar-Przemieniecka” ; pieczęć „M. Bojar-
Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44297; sygn. 78(0.068) Ponch A - Gioco I/Rom

BN, sygn. Mus.III.150.276

307. **Przyalgowski Ignacy**: *Trzy pieśni. 2, A gdy już umrę*, Sopran lub Mezzo-Sopran [i fortepian], sł. Or-Ota, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9 w Warszawie), [1910¹²⁰⁰]. 5 s. ; 34 cm. (Lira ; N. 236). Ded. „Wielmożnej Pani Marji Boguckiej”. Znak wyd. G 4727 W.

Prowniencja: podpis „Marja Bojar-Przemieniecka Gdańsk-Sopot” ; pieczęć „M. Bojar-Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44293; sygn. 78(0.068) Przya I - Agdy

308. **Puccini Giacomo (1858-1924)**: *Madama Butterfly: Śpiew Butterfly* [z II aktu opery] [na sopran z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: Gebethner i Wolff (druk, L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza), [1908-1912]. 7 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie ; No. 161). Znak wyd. G 4496 W.

BG AMuz., nr inw. N 47526 ; N 47527; 78(0.068) Pucci G – Butte 2/But

BN, sygn. Mus.III.150.003

309. **Puccini Giacomo (1858-1924)**: *Pani Butterfly = Madama Butterfly*, akt II, *Solo Butterfly* [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Zakłady Graficzne B. Wierzbicki i S-ka), [ok. 1915]. 8 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich na rozmaite głosy, oraz duety z towarzyszeniem fortepianu ; 160). Znak wyd. G 4495 W.

Prowniencja: podpis „Marji Bojar-Przemienieckiej 1934 r.” i „Maryli Przemienieckiej” ; pieczęć „M. Bojar-Przemieniecka. Artystka opery” ; (Egzemplarz N 44298)

Pieczęć „Jan Wojciechowski, Księgarnia i Skład Nut, Toruń, Stary Rynek 4” Egzemplarz N 44298).

BG AMuz., nr inw. N 1931 ; N 44298; sygn. 78(0.068) Pucci G - Madam 2/But

BN, sygn. Mus.III.108.211 ; Mus.III.116.351 ; Mus.III.116.794

¹²⁰⁰ [Wykaz numerów serii Gebethnera i Wolffa „Lira”], Cyfrowa Biblioteka Polskiej Piosenki, [online] [http://www.bibliotekapiosenki.pl/serie/Lira_\(seria\)/zawartosc](http://www.bibliotekapiosenki.pl/serie/Lira_(seria)/zawartosc) [dostęp, 11.2.2018].

310. **Puccini Giacomo (1858-1924):** *Tosca*, akt II: *Modlitwa Toski* [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Zakłady Graficzne B. Wierzbicki i S-ka), [1912-1915]. 5 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie ; no. 125). Znak wyd.: G 3086 W.

Proweniencja: podpis „Marja Bojar–Przemieniecka 1926 r.” ; pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44299; sygn. 78(0.068) Pucci G - Tosca II/T

BN, sygn. Mus.III.150.007

311. **Puccini Giacomo (1858-1924):** *Tosca*, *aria Cavaradossiego* z III aktu opery [na tenor z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: Gebethner & Wolff, [1908-1912]. 5 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 126). Znak wyd. G 3087 W.

BG AMuz., nr inw. N 2733; sygn. 78(0.068) Pucci G - Tosca/Cav 3

BN, sygn. Mus.III.143.889

312. **Puccini Giacomo (1858-1924):** *Tosca*, *modlitwa Toski* z II aktu opery [na głos i fortepian], sł. G. Giacosa, L. Illica, Warszawa: Gebethner i Wolff, [1912-1915]. 5 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 125). Znak wyd. G 3086 W.

BG AMuz., nr inw. N 47531; 78(0.068) Pucci G - Tosca II/Tos

BN, sygn. Mus.III.150.007

313. **Raptularzyk „Lutni” 1887-1901**, Warszawa: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff (Kraków: G. Gebethner i Sp.), 1901, 95 s. ; 12 x 19 cm.

Na okł. wytłoczony napis: Introligatornia J.F. Puget w Warszawie.

BG PAN, sygn. I 176507

BN, sygn. Mus.I.10.231

314. **Rodkiewicz Giedymin (1834-1891):** *Pièce caractéristique* op. 3, *Amour en rêve*, Varsovie: Gebethner & Wolff (Lith. C.G. Röder, Leipzig), [1885¹²⁰¹]. 14 s. ; 33 cm. (Recueil de Compositions Modernes pour le Piano ; 38). Znak wyd. 631.

BG AMuz., nr inw. N 53232; sygn. 78(0.068) Rodki G - Piece

¹²⁰¹ K. Mazur, *Pierwodruki Stanisława Moniuszki...*, s. 214.

315. **Rosa Salvatore (1615-1673):** *Canzonetta* [na głos i fortepian], przekł. M. Radziszewskiego, Warszawa: Rajchman i Frencler (w lit. J. Mękarskiego 40 Krakowskie Przedmieście w Warszawie), [1886?]. 3 s. ; 33 cm. (Arcydzieła Muzyki Historycznej Włoskiej, Francuskiej i Niemieckiej Zebrali i Objasnieniami Uzupełnił Mieczysław Horbowski ; 14). Znak wyd. R 14 F.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44612; sygn. 78(0.068) Rosa S – Canzo

BN, sygn. Mus.III.105.319

316. **Rostworowski Karol Hubert (1877-1938):** *Duet Marysia – Widmo*, scena z IIgo aktu *Wesela* St. Wyspiańskiego, na sopran, baryton i orkiestrę. Wyciąg fortepianowy z głosami, Warszawa: Skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa (Drukarnia i Litografia B. A. Bukaty w Warszawie), [1909¹²⁰²]. 6 s. ; 35 cm.

BG AMuz., nr inw. N 5167; sygn. 78(0.068) Rostw K - Marys

317. **Różycki Ludomir (1884-1953):** *Ein Schwan = Łabędź* op. 14 nr 3 pieśń na jeden głos z towarzyszeniem fortepjanu, sł. H. Ibsen; sł. pol. S. Różyckiej. Berlin, A. Stahl ; Warszawa: Gebethner i Wolff (Lith. Anst. v. C.G. Röder, GmbH, Leipzig), [1904-1908]. 5 s. ; 35 cm. Ded. „Herrn und Frau A. Chybiński”. Znak wyd. 31.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czekotowski. Artysta opery” ; podpis „Maryli Przemienieckiej”.

BG AMuz., nr inw. N 44311; sygn. 78(0.068) Rózy L - Pieśń 14/3

318. **Różycki Ludomir (1884-1953):** *Jasna Lednica = Helle Eisberge* op. 19 c [na śpiew i fortepian], sł. pol. St. Wyspiańskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [1912-1915]. 3 s. ; 34 cm. (Chabry ; No. 164). Znak wyd. G 5373 W.

Proweniencja: podpis „Marja Bojar–Przemieniecka 1933 r.” ; pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44310; sygn. 78(0.068) Rózy L - Pieśń 19c

BN, sygn. Mus.III.150.306

¹²⁰² „Przegląd Bibliograficzny Księgarni Gebethnera(Księgarnia) i Wolffa w Warszawie”, marzec 1909 nr 3, s. 37, [online] <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/publication?id=18799&tab=3> [dostęp 11.2.2018].

319. **Różycki Ludomir (1884-1953):** *Orfan*, 4 pieśni, 1) *Ach znikły jak sen me rojenia* ; 2) *Chłód grobu powiał* ; 3) *Spojrzyj ach wokół wiosna rozkwitła już* ; 4) *To pełzam jak czerw w trumny mroku* op. 12 [na głos wysoki z towarzyszeniem fortepianu] do słów C. Jellenty ; Deutsch von S. Różycka, C. Jellenta. Berlin ; Warszawa: Stahl Albert ; Gebethner & Wolff (Lith. Anst. v. C.G. Röder GmbH, Leipzig), [po 1906¹²⁰³]. 10 s. ; 34 cm. Ded. „Wielkiemu artyście Aleksandrowi Bandrowskiemu”. Znak wyd. 33.

BG AMuz., nr inw. N 8823; sygn. 78(0.068) Rózy L - Pieśń 12

320. **Różycki Ludomir (1884-1953):** *W mroku gwiazd*, 8 pieśni do słów Micińskiego = 8 Dichtungen von Miciński op. 9, für eine Singstimme und Klavier. Berlin, Spółka Nakł. Młodych Kompozyt. Polskich ; Stahl Albert ; Warszawa: Gebethner i Wolff (Stich und Druck von C.G. Röder GmbH, Leipzig), [1905-1906¹²⁰⁴]. 18 s. ; 31 cm. Znak wyd. S. 28 N.

BG AMuz., nr inw. N 8822; sygn. 78(0.068) Rózy L - Wmrok

321. **Sartorio Arnoldo (1853-1936):** *Menuet-caprice* op. 15 pour piano, rev. R. Strobl, Varsovie: Gebethner & Wolff (Etablissements Graphiques, B. Wierzbicki & Co. Varsovie), [ok. 1898]. 5 s. ; 34 cm. Znak wyd. G 2091 W.

Prownienca: podpis „Helena Kochlicka”.

BG AMuz., nr inw. N 39647; sygn. 78(0.068) Sarto A – Menue

BN, sygn. Mus.III.103.952

322. **Schubert Franz (1797-1828):** *Ostatnia nadzieja = Letzte Hoffnung* [na głos i fortepian], sł. pol. naśladował z poezji Hajoty W. Aleksandrowicz, Warszawa: Wydawnictwo Stanisława Sadowskiego (Lit. Konarzewskiego Nowy Świat 38 w Warszawie), cenz. 1899. 5 s. ; 33 cm. (Niezapominajki. Zbiór Śpiewów Swojskich i Obcych Kompozytorów Wybrał Witold Aleksandrowicz, Profesor Śpiewu, B. Artysta Opery ; 4). Znak wyd. S 6 S.

BG AMuz., nr inw. N 47727; sygn. 78(0.068) Schub F – Letzt

BN, sygn. Mus.III.147.527

¹²⁰³ Na okładce data powstania ilustracji „J. Karczewski, Dresden 1906”.

¹²⁰⁴ T. Baranowski, *Różycki Ludomir Aleksander*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna. biograficzna*. [T. 8], s. 494.

323. **Schubert Franz (1797-1828):** *Serenada = Serenade* DV 957/4 [na głos z towarzyszeniem fortepianu], sł. z franc. przeł. J. Chęciński, Warszawa: F. Hösic (Zakł. Graf. B. Wierzbicki i S-ka), [1890-1905]. 7 s. ; 33 cm.

Proweniencja: podpis „Halusi i Baški”.

Pieczeń „Wydawnictwo Składu Nut, F. Gumiński, Warszawa – Nowy Świat 70” i „Antykwaryczny”.

BG AMuz., nr inw. N 47630; sygn. 78(0.068) Schub F - Seren

324. **Schubert Franz (1797-1828):** *Zdrowaś Marya = Modlitwa matki* D:839 na głos wysoki z tow. fortepianu, przeł. z niem.: J. Chęciński; sł. franc.: P. Bélanger, Warszawa: F. Hösic, [ok. 1890]. 9 s. ; 33 cm. (Chwała na Wysokości, Zbiór Kompozycji Kościelnych ; No. 21). Znak wyd. 118.

Proweniencja: odręczna dedykacja „Do Dzieci Marji” ; „Jego Filsik”? ; „Kraków, d: 5. V. [1]921”.

Pieczeń „Gebethner(Księgarnia)” i Wolff, Skład Nut [...]” (fragment).

BG AMuz., nr inw. N 33007; sygn. 78(0.068) Schub F – Avema

BN, sygn. Mus.III.145.659

325. **Singer Zygmunt (1876-1958):** *Méthode pour Hautbois Théorique et Pratique :... l'usage des joueurs avancés pour le développement artistique en VI parties*, [1], op. 12., Varsovie: Gebethner & Wolff ; Berlin, Albert Stahl, [ok. 1912]. [2], 56 s. ; 35 cm. Ded. „Mon ami monsieur Ernest König Professeur de Hautbois au Conservatoire de Prague (Bohème)”. Nuty pisane odręcznie, teksty poza nutami drukowane.

Proweniencja: odręczny wpis „Dar Autora Rzym 1947”.

BG AMuz., nr inw. N 4282 ; N 5062; sygn. 78(0.068) Singe S - Metho 1

BN, sygn. Mus.III.144.132/1 cz. 1 ; Mus.III.102.003/1 Cim. cz. 1

326. **Skirmuntt Henryk (1869-1939):** *Z chwili zwątpienia*, trzy pieśni z towarzyszeniem fortepianu, [nr] 3: *Ku mogile = Zur Ruhestätte*, Warszawa ; Kraków: Gebethner i Wolff, [po 1912]. 5 s. ; 34 cm. Ded. “Hrabinie Pelagii Morsztynowej”. Znak wyd. G 6090 W.

Pieczeń „A. Cybulski Skład nut Poznań”.

BG AMuz., nr inw. N 44455; sygn. 78(0.068) Skirm H - 3 Pieśń 3

327. **Smetana Bedřich (1824-1884):** *Danses bohémiens. No. 7 Ulan pour le piano a deux mains*, Varsovie: Gebethner et Wolff (Lit. C. Witanowski, Warszawa Krak. Przedm. 2), cenz. 1904. 7 s. ; 33 cm. (Compositions Modernes et Brillantes pour le Piano à deux mains). Znak wyd. K. 38 P.

BG AMuz., nr inw. N 36372; sygn. 78(0.068) Smeta B - Ceske 7

328. **Smetana Bedřich (1824-1884):** *Sprzedana narzeczona = Prodana nevesta*, No. 1. *Arya Maryi* [na głos i fortepian], przekł. pol. P. Maszyński, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. J. MękarSKI ul. Aleksandrja No. 17 Warszawa), cenz. 1894. 7 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; 109). Znak wyd. G 1594 W.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44609; sygn. 78(0.068) Smeta B - Sprze-M

329. **Starczewski Feliks (1868-1945):** *Biją się dwaj Cyganie*, Śpiew z towarzyszeniem fortepianu, Warszawa ; Kraków: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff (Lit. J.F. Konarzewski i J. MękarSKI, Nowy Świat 47 w Warszawie), 1916¹²⁰⁵. 3 s. ; 31 cm. (Pieśń Ludowa Góralaska). Znak wyd. G 5985 W.

BG AMuz., nr inw. N 44587; sygn. 78(0.068) Starc F – Bijąs

BN, sygn. Mus.III.160.986

330. **Stojowski Zygmunt (1870-1946):** *Caprice oriental* op. 10 no. 2, pour Piano, Varsovie: Gebethner & Wolff, cenz. 1903. 11 s. ; 34 cm. (Choix des Compositions Classiques et Modernes, rev. par Rodolphe Strobl ; V/39). Znak wyd. G 2472 W.

Proweniencja: wpis ołówkiem „M. Z. Śliwiński”.

BG AMuz., nr inw. N 47167; sygn. 78(0.068) Stojoz – Capri

BN, sygn. Mus.III.81.620 ; Mus.III.81.655

331. **Suppé Franz (1819-1895):** *Poëte et Paysan*, ouverture pour piano. Gebethner & Wolff (Druk L. Bilińskiego i W. Maślankiewiczza, Warszawa: Nowogrodzka 17), cenz. 1915. 9 s. ; 34 cm. (Collection de Potpourri et Ouvertures pour de Piano à deus mains). Znak wyd. K 40 P.

BG AMuz., nr inw. N 50057; sygn. 78(0.068) Suppe F - Poete

¹²⁰⁵ Na okł. recto zapis “Geprüft und freigegeben durch die Kais, Deutsche Presseabteilung Warschau, den 5/V 1916. T. No. 1062 Dr. No. 38”.

332. **Syrewicz Ksawery (1838-1891):** *La reine du bal*, valse, na fortepian, Varsovie: chez Julien Müller (Litogr. J. Müller rue des Senateurs No. 457b), [przed 1900¹²⁰⁶]. 7 s. ; 32 cm.

BG AMuz., nr inw. N 53235; sygn. 78(0.068) Syrew K - Larei

333. **Szymanowski Karol (1882-1937):** *Dwie pieśni* na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu, *Daleko został cały świat*, op. 2 nr 1, sł. K. Tetmajera, Warszawa: Wyd. Kasy Przewodności i Pomocy Warsz. Pomocników Księgarskich, Gebethner i Wolff (W-wa, Oboźna 9, Lit. C. Witanowski), [1908-1914]. 3 s. ; 31 cm. (Cudne Dzw[ięki] ; No. 152). Znak wyd. K. 291 P.

Proweniencja: podpis ołówkiem „Marji Bojar-Przemienieckiej”; pieczęć „M. Bojar-Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44273; sygn. 78(0.068) Szyma K - Pieśń 2/1

BN, sygn. Mus.III.149.364 ; Mus.III.129.081¹²⁰⁷

334. **Szymanowski Karol (1882-1937):** *6 Pieśni* op. 2 = *6 Lieder* op. 2. Nr 3, *We mglach = Im Nebel* na głos i fortepian, sł. K. Przerwa-Tetmajer, uebersetz von M. P., Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski, Warecka 7), [po 1914]. 5 s. ; 34 cm. Znak wyd. G 4927 W.

BG AMuz., nr inw. N 41896; sygn. 78(0.068) Szyma K - 6 Piesn 2/3

335. **Szymanowski Karol (1882-1937):** *6 Pieśni: Czasem gdy długo na pół sennie marzę* op. 2 nr 4 na głos i fortepian, Warszawa: Gebethner i Wolff, 1902. 5 s. ; 31 cm. Ded. „Pani Bubię Grossmannowej”. Znak wyd. G 4928 W.

BG AMuz., nr inw. N 877; sygn. 78(0.068) Szyma K - Piesn 2/4

336. **Szymanowski Karol (1882-1937):** *6 Pieśni: Pielgrzym* op. 2 nr 6 na głos i fortepian uebersetzt von M. P., Warszawa: Gebethner i Wolff, 1902. 5 s. ; 31 cm. Ded. „Pani Bubię Grossmannowej”. Znak wyd. G 4930 W.

BG AMuz., nr inw. N 869; sygn. 78(0.068) Szyma K - Piesn 2/6

337. **Szymanowski Karol (1882-1937):** *6 Pieśni: Słyszałem cię* op. 2 nr 5 na głos i fortepian, uebersetzt von M. P., Warszawa: Gebethner i Wolff, 1902. 5 s. ; 31 cm. Ded. „Pani Bubię Grossmannowej”. Znak wyd. G 4929 W.

BG AMuz., nr inw. N 04746; sygn. 78(0.068) Szyma K - Piesn 2/5

¹²⁰⁶ Data wydania na podstawie historii działalności firmy J. Müllera.

¹²⁰⁷ BN podaje datę wydania [1907].

338. **Tagliafico Joseph Dieudonné (1821-1900):** *Słowików chór zaczyna lkać = Quand l'oiseau chante* na mezzosopran lub baryton z towarzyszeniem fortepianu, sł. pol. S. Ratold, Warszawa ; Kijów, Leon Idzikowski (Szytch. K. Drzewiecki), [1913-1915¹²⁰⁸]. 7 s. ; 35 cm. (Echa z Zachodu. Wybór Najpiękniejszych Śpiewów Obcych Kompozytorów w Przekładzie Polskim z Zachowaniem Tekstu Oryginalnego i Uwzględnieniem Innych ; [No. 10.]). Znak wyd. L. 4200 I.

BG AMuz., nr inw. N 43539; sygn. 78(0.068) Tagli JD - Słowi

339. **Tatarkiewicz Jan Kazimierz (1843-1891):** *Aniołek czy diabełek*, polka na fortepian, Warszawa: Gebethner & Wolff ; Wydawn. Kasy Przeworności i Pomocy Warszawskich Pomocników Księgarskich (Litogr. C. Witanowskiego, Warszawa: Krak. Przedm. 2. ; Druk Piotra Laskauera i S-ki, Nowy Świat 41), cenz. 31 .08. 1904. 3 s. ; 35 cm. Znak wyd. K 133 P.

BG AMuz., nr inw. N 41989; sygn. 78(0.068) Tatar J - Anioł

340. **Thomé Francis (1850-1909):** *Simple aveu, romance sans paroles* op. 25 pour piano, Varsovie ; Kieff, Leon Idzikowski (Drukarnia Społeczna Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich, Pl. Grzybowski 3/5 ; Szytch. K. Drzewiecki), [po 1898]. 5 s. ; 33 cm. (Choix des Composition en Vogue, G. Chodorowski, Répertoire ; Nr. 54). Znak wyd. L. 593 I.

Pieczczę: „Stefan Knast, Księgarnia, Skład nut i materiałów piśmiennych, Inowrocław” ; „Zakłady Solvay w Polsce, T.z o.R.”.

BG AMuz., nr inw. N 42008; sygn. 78(0.068) Thomé F - Simpl 25

341. **Tosti Francesco Paolo (1846-1916):** *Moja piosenka = La mia canzone* [na mezzosopran i fortepian], sł. pol. W. Rapackiego (syna), Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9 w Warszawie), [1908-1914]. 7 s. ; 34 cm. (Co Śpiewa Warszawa. Wybór Pieśni, Piosnek i Kupletów Śpiewanych na Koncertach i w Teatrach ; 4). Znak wyd. G. 4003 W.

BG AMuz., nr inw. N 44337; sygn. 78(0.068) Tosti FP – Miaca

BN, sygn. Mus.III.143.511¹²⁰⁹

¹²⁰⁸ Data wg PBC, zob. J.D. Tagliafico: *Słowików chór zaczyna lkać = Quand l'oiseau chante*, [pieśń] Es–dur na mezzo–sopran lub baryton [z tow. fortepianu], sł. polskie St. Ratolda, Warszawa ; Kijów, Idzikowski Leon, [1913-1915], [online] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=32230> [dostęp 11.2.2018].

¹²⁰⁹ BN podaje datę wydania [ok. 1905].

342. **Tosti Francesco Paolo (1846-1916):** *Ninon* [na głos i fortepian], tłum. P. Maszyńskiego, Warszawa: F. Hösick (C. Witanowski, Oboźna 9 w Warszawie), [po 1908]. 7 s. ; 32 cm. (Z Albumu Marcelliny Kochańskiej, B. Donadio, A. Barbi i Innych. Zbiór Najpiękniejszych Śpiewów z Towarzyszeniem Fortepianu ; 17). Znak wyd. F 19 H.

Proweniencja: wpis „Ada Sari”.

Odcisk pieczęci „Libraire et Magazine de Musique, Gebethner i Wolff, Varsovie”.

BG AMuz., nr inw. N 46233; sygn. 78(0.068) Tosti FP - Ninon

343. **Tosti Francesco Paolo (1846-1916):** *Serenada = La serenata* na jeden głos mezzosopran lub baryton] z towarzyszeniem fortepianu, sł. pol. P. Maszyńskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff (druk L. Bilińskiego i W. Maślankiewicza), [1890-1894¹²¹⁰]. 6 s. ; 35 cm. (Lira. Zbiór Śpiewów Polskich i Obcych Kompozytorów ; 36). Znak wyd. G 1444 W.

BG AMuz., nr inw. N 4768; sygn. 78(0.068) Tosti FP - Seren

344. **Troschel Wilhelm (1823-1887):** *Czarodziejka*, śpiew [na głos i fortepian], sł. Deotymy, Warszawa: nakład G. Sennewalda (lit. Mękarskiego 40 Krak. Przedm. w Warszawie), cenz. 1887 [druk przed 1895]. 5 s. ; 35 cm. (Dzieła Pośmiertne Wilhelma Troschla ; 10). Znak wyd. G 4588. W.

BG AMuz., nr inw. N 44592; sygn. 78(0.068) Trosch W - Czaro

345. **Troschel Wilhelm (1823-1887):** *Modlitwa do Boga*, śpiew religijny na śpiew i fortepian lub organ., Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [po 1913]. 5 s. ; 34 cm. (Caecilia. Serja I. ; 103). Znak wyd. G 3622 W.

Proweniencja: podpis „J. de Larzac” (egzemplarz N 46210).

Pieczęć „Kuncewicz i Hofman dawniej St. Sadowski, Księgarnia i Skład Nut, Warszawa: Marszałkowska 31” (egzemplarz N 46209).

BG AMuz., nr inw. N 46209 ; N 46210; sygn. 78(0.068) Trosc W - Modli

¹²¹⁰ [„Wykaz numerów serii Gebethnera i Wolffa „Lira”], [w:] Cyfrowa Biblioteka Polskiej Piosenki, [online] [http://www.bibliotekapiosenki.pl/serie/Lira_\(seria\)/zawartosc](http://www.bibliotekapiosenki.pl/serie/Lira_(seria)/zawartosc) [dostęp 11.2.2018].

346. **Troschel Wilhelm (1823-1887):** *Mój kwiatek*, romans [na głos i fortepian], wiersz M.B. Antoniewiczza, Warszawa: Gebethner i Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [po 1910?]. 7 s. ; 34 cm. (Utwory Muzyczne Wilhelma Troszla. Śpiewy z Towarzyszeniem Fortepianu ; No. 25). Znak wyd. G. 3624 W.

Proweniencja: wpis „Ada Sari”.

BG AMuz., nr inw. N 46214; sygn. 78(0.068) Trosc W - Mójkw

347. **Troschel Wilhelm (1823-1887):** *Pieśń ludowa Wenecka*, poezja Mirona [na głos i fortepian], Warszawa: nakładem Gustawa Sennewald (Inst. Lith. de C.G. Röder, Leipzig), [ok. 1895]. 5 s. ; 32 cm. Znak wyd. G. S. 416.

Pieczęć „Libraire & Magazine de Musique H. Trenkler, Varsovie, Rue [...]”.

BG AMuz., nr inw. N 44591; sygn. 78(0.068) Trosc W – Pieśń

BN, sygn. Mus.III.103.987 ; Mus.III.87.168

348. **Trzcieński Wacław:** *Piosenka, Mazurek*, sł. Kaz. Glińskiego [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9 w Warszawie), [po 1907]. 3 s. ; 34 cm. Znak wyd. W 4479 T.

BG AMuz., nr inw. N 44590; sygn. 78(0.068) Trzci W - Piose

349. **Turini Ferdinando (1749-1812):** *Allegro molto* pour piano, Varsovie: Gebethner & Wolff (Druk. i Lit. Jana Cotty w Warszawie), [1901-1905]. 5 s.; 34 cm. (Choix De Compositions Classiques Et Modernes, rev par Rodolphe Strobl ; V/194). Znak wyd. G 2895 W.

Proweniencja: odręczny podpis „Celina Markowska”.

BG AMuz., nr inw. N 38063; sygn. 78(0.068) Turin F - Alleg

350. **Vaccari Nicola (1790-1848):** *Metodo pratico di canto italiano = Praktyczna szkoła śpiewu, tłumaczona i zastosowana do języka polskiego przez L. Matuszyńskiego, reżysera opery, nauczyciela śpiewu i profesora Konserwatorium* [na głos średni i fortepian], Warszawa: nakładem Gustawa Sennewald, przy ul. Miodowej No. 481(4), [1896-1901]. 35 s. ; 32 cm. Znak wyd. 413.

BG AMuz., nr inw. N 4139; sygn. 78(0.068) Vacca N - Metod/s

351. **Verdi Giuseppe (1813-1901):** *Aida: aria Aidy* z I aktu opery [na sopran z towarzyszeniem fortepianu], sł. pol. P. Maszyńskiego, Warszawa: Gebethner i Wolff (druk, Zakł. Graf. B.Wierzbicki i S-ka), [1912-1915]. 9 s. ; 34 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 24). Znak wyd. G 1514 W.

Proweniencja: parafa „H. Mick[iewiczówna]”.

BG AMuz., nr inw. N 47530; sygn. 78(0.068) Verdi G - Aida I/Ritor

BN, sygn. Mus.III.149.365

352. **Verdi Giuseppe (1813-1901):** *Ernani, scena e romanza, aria w grobach*, [na głos i fortepian], sł. F. Piave, Warszawa: Gebethner i Wolff, [ok. 1905]. 5 s. ; 30 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; No. 142). Znak wyd. G. 4111 W. Tekst równoległe pol. i wł.

Proweniencja: podpisy „J. de Larzac” i „M. Sileński”.

BG AMuz., nr inw. N 47528; sygn. 78(0.068) Verdi G – Ernan

BN, sygn. Mus.III.154.089

353. **Verdi Giuseppe (1813-1901):** *La forza del destino = Siła przeznaczenia: Melodia* [na głos i fortepian], tłum. M. Radziszewski, Warszawa: G. Sennwald (Lit. Mękarski Krakowskie Przedmieście 40 w Warszawie), cenz. 1888. 7 s. ; 33 cm. (Euterpe. Zbiór Ulubionych Aryi z Oper i Romansów Obcych w przekładzie polskim zebranych staraniem Jana Quattriniego. Serya druga ; 10). Znak wyd. G 463 S.

Proweniencja: napis ołówkiem „Wybierał [nazwisko nieczytelne] D. 25/III 93” ; pieczęć „Bojar-Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44614; sygn. 78(0.068) Verdi G - Mocpr-Pace

354. **Verdi Giuseppe (1813-1901):** *Traviata: Violetta* [na mezzosopran lub baryton i fortepian], Warszawa: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff, [ok. 1910]. 7 s. ; 32 cm. (Zbiór Ulubionych Śpiewów Ułożonych na Mezzo-sopran z Ułatwionym Towarzyszeniem Fortepianu przez Wilhelma Troschel, Artystę Opery ; No. 48). Znak wyd. G. 3699 W.

Proweniencja: pieczęć „Stanisław Dąbrowski, prof. Państw. Szkoły Muzycznej w Warszawie”.

BG AMuz., nr inw. N 47562; sygn. 78(0.068) Verdi G - Travi 2/Ger

BN, sygn. Mus.III.105.214

355. **Wachs Frédéric (1825-1896):** *La coupe, mazurka brillante* pour piano, Varsovie: chez Julien Müller (W lit. J. Müllera No. 467b ; [il.] Lit. M. Chodziec¹²¹¹), [1880-1900]. 5 s. ; 32 cm.

BG AMuz., nr inw. N 53234; sygn. 78(0.068) Wachs F - Coupe

356. **Wagner Richard (1813-1883):** *Śpiewacy norymberscy = I maestri cantori di Norimberga: Pieśń Waltera* [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. W. Grosse à Moscou Miljnicoff per prop. maison), cenz. 1893. 7 s. ; 35 cm. (Opera w Salonie. Wyjątki z Oper Polskich, Włoskich, Francuskich i Niemieckich ; 30). Znak wyd. G. 1520 W.

Proweniencja: odręczna parafka „J.Larzac”.

BG AMuz., nr inw. N 47731; sygn. 78(0.068) Wagne R - Śpiew/Wal

357. **Waldteufel Émile (1837-1915):** *Dzieci wiosny (Fijolki). Walce* op. 148, Warszawa: M. Arct (w lit. C. Witanowskiego, Warszawa: Krak. Przedm 2), cenz. 1888, 7 s. ; 35 cm. (Walce Wyborowe Ułożył na Fortepian E. Waldteufel ; Nr. 3.)

BG AMuz., nr inw. N 57142; sygn. 78(0.068) Waldt E - Dziec

358. **Wertheim Juljusz (1881-1928):** *Błada róża* [na głos i fortepian], sł. K. Tetmajera, Warszawa: F. Hösic (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9 w Warszawie), [1907-1914]. 5 s. ; 34 cm. (Nowe Album Śpiewów Salonowych Kompozytorów Polskich i Obcych ; 8). Znak wyd. 753.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44391; sygn. 78(0.068) Werth J – Błada

BN, sygn. Mus.III.61.886

359. **Wertheim Juljusz (1881-1928):** *Czarne motyle*, pieśń na 1 głos i fortepian, sł. Z. Dębickiego, Warszawa: Gebethner i Wolff (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9), [1908-1914]. 3 s. ; 34 cm. Znak wyd. G 4713 W.

BG AMuz., nr inw. N 4767; sygn. 78(0.068) Werth J – Czarn

BN, sygn. Mus.III.150.354

¹²¹¹ Litograf, pracownik zakładu J. i K. Müllera. Daty życia nieznanne, zob. I. Tessaro-Kosimowa, *Historia litografii...*, s. 261.

360. **Wertheim Juljusz (1881-1928):** *Vier Lieder* für eine Singstimme mit Klavierbegleitung. No. 1, *Gekommen ist der Maie* (H. Heine), Warschau, Gebethner & Wolff (Lith. Anst. v. Breitkopf & Härtel, Leipzig), [1905-1910]. 5 s. ; 33 cm. Znak wyd. G. 2996 W.

Na str. tyt. zielone pieczęcie: „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44389; sygn. 78(0.068) Werth J – Gekom

BN, sygn. Mus.III.122.376/1 z. 1 ; Mus.III.128.938/1 Cim. z. 1

361. **Wieniawski Józef (1837-1912):** *Modlitwa do Najświętszej Maryi Panny Ostrobramskiej* op. 16 [na głos wysoki z towarzyszeniem organu lub fortepianu], sł. Domher, Warszawa: Gebethner & Wolff (Lit. C. Witanowski, Oboźna 9), [po 1913¹²¹²]. 5 s. ; 34 cm. (Caecilia, Zbiór Śpiewów Religijnych ; No. 83). Znak wyd. G. 5312 W.

Pieczęć „Ludwik Fiszer, Księgarnia, Łódź”.

BG AMuz., nr inw. N 33137; sygn. 78(0.068) Wieni J - Modli

362. **Wolff Bernhard Auguste Desire (1821-1887):** *Perpetuum mobile, rondo* op. 98, pour piano, Varsovie: Gebethner & Wolff, [1912-1915]. 8 s. ; 33 cm. (Choix de Compositions Classiques et Modernes pour Piano, revues, doigtées et classes par ordre de difficulté par Rodolphe Strobl ; III Degrée, 64). Znak wyd. G 1714 W.

Pieczęć: „Skład Nut, M. Arct, Warszawa: Nowy Świat 35” ; „Instytut Muzyczny, Sopot, Obrońców Westerplatte”.

BG AMuz., nr inw. N 4625; sygn. 78(0.068) Wolff B – Perpe

BN, sygn. Mus.III.78.372 ; Mus.III.106.739

363. **Wroński Adam (1850-1915):** *Tęsknota*, piosenka z tow. fortepianu op. 149, sł. N. N., Warszawa: Gebethner & Wolff (Lit. Mękarski, Krakowskie Przedmieście 40 w Warszawie), cenz. 1899. 3 s. ; 34 cm. (Utwory Muzyczne Adama Wrońskiego, Dyrektora Orkiestry Teatru Lwowskiego i Zdrojowej w Krynicy). Znak wyd. G 2350 W.

Proweniencja: podpis „Wł. Gibczyńska St”.

BG AMuz., nr inw. N 41630; sygn. 78(0.068) Wrońs A – Tęskn

BN, sygn. Mus.III.90.449 ; Mus.III.93.804 ; Mus.III.68.828

¹²¹² We wrześniu 1913, w serii Caecilia wydano numery: 75, 76, i 77. Chronologicznie więc numer 83 powinien być wydany później. Dokładna data jednak nie jest znana. Zob. „Przegląd Bibliograficzny Księgarni Gebethnera i Wolffa(Księgarnia) w Warszawie”, wrzesień 1913 nr 9, s. 227, [online] <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/plain-content?id=14096> [dostęp 12.2.2018].

364. **Zarębski Juliusz (1854-1885):** *Allegro molto* op. 13 no. 4, pour piano, doigtée par le Al[exander] Michałowski, Varsovie: Gebethner & Wolff, cenz. 1903. 9 s. ; 34 cm. (Choix de Compositions Classiques et Modernes pour Piano, revues, doigtées et classes par ordre de difficulté par Rodolphe Strobl ; VI Degre, 16). Znak wyd. G 1631 W.

Proweniencja: podpis „Maryli Preobrażeńskieji”.

BG AMuz., nr inw. N 1065; sygn. 78(0.068) Zarem J – Alleg

BN, sygn. Mus.III.66.382

365. **Zarzycki Aleksander (1834-1895):** *Bez Ciebie*, sł. J. Zacharjasiewicza [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff, [1880-1890]. 7 s. ; 34 cm. Znak wyd. G. 809 W.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44562; sygn. 78(0.068) Zarzy A – Bezci

BN, sygn. Mus.III.161.602

366. **Zarzycki Aleksander (1834-1895):** *Śpiewnik* na jeden głos z fortepianem op. 13, 11, Ach, jak mi smutno!, sł. El...y, Warszawa: nakład i własność wydawców Gebethner i Wolff (Zakład Artystyczno–Litograficzny C.G. Rödera w Lipsku), [ok. 1890]. 3 s. ; 34 cm. Znak wyd. G. 3744 W.

Proweniencja pieczęć „M. Bojar–Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44555 ; N 44556; sygn. 78(0.068) Zarzy A - Śpiew
13/11

BN, sygn. Mus.III.161.621

367. **Zarzycki Aleksander (1834-1895):** *Trzy pieśni* op. 33, (słowa przez***)
na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu = *Drei Lieder* für eine
Singstimme mit Pianoforte–Begleitung, (Ins Deutsche übertr. von J. v.
Kościelski), No. 3, *Pocóż się serce rozdziera i krwawi* = *Warum auf's neu
muss stets*, Warszawa ; Leipzig, G. Sennewald, Fr. Hofmeister (Lith. Anst.
v. C.G. Röder), [ok. 1890¹²¹³]. 5 s. ; 34 cm. Znak wyd. 491.3.

Pieczęć „Nakład i własność wydawców Warszawa Gebethner i Wolff”.

BG AMuz., nr inw. N 44559 ; N 44560; sygn. 78(0.068) Zarzy A - Pieśń
33/3

BN, sygn. Mus.III.63.217/3

¹²¹³ *Musikalisch-literarischer Monatsbericht neuer Musikalien, musikalischer Schriften und Abbildungen für das Jahr 1890, Leipzig 1890, s. 186.*

368. **Zarzycki Aleksander (1834-1895):** *Trzy pieśni* op. 33, (słowa przez***) na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu = *Drei Lieder für eine Singstimme mit Pianoforte-Begleitung*, (Ins Deutsche übertr. von J. v. Kościelski), No. 2, *Wieczorem = Des Abends*, Warszawa ; Leipzig: G. Sennewald, Fr. Hofmeister (C.G. Röder), [ok. 1890¹²¹⁴]. 5 s. ; 34 cm. Znak wyd. 491.2.

Pieczęć: „Nakład i własność wydawców Warszawa Gebethner i Wolff”.

BG AMuz., nr inw. N 44557 ; N 44558; sygn. 78(0.068) Zarzy A - Pieśń
33/2

369. **Zarzycki Aleksander (1834-1895):** *Trzy pieśni* op. 33, Nr 1, *Do słowika = An die Nachtigal* [na głos i fortepian], Warszawa: Gebethner i Wolff, cenz. 1895. 5 s. ; 34 cm. (Naszej i Obcej Niwy. Zbiór Pieśni i Piosnek na Jeden i Dwa Głosy z Towarzyszeniem Fortepianu ; Nr 69). Znak wyd. G. 3157 W.

BG AMuz., nr inw. N 44561; sygn. 78(0.068) Zarzy A - Dośło

370. **Żeleński Władysław (1837-1921):** *Janek*, opera w dwóch aktach, No. 1, *Dumka Janka* [na tenor z towarzyszeniem fortepianu], Warszawa: Echo Muzyczne (w lit. C. Witanowskiego, Krakowskie Przedmieście 2), cenz. 1900 [druk po 1903]. 5 s. ; 30 cm. Znak wyd. A 105 R.

Egzemplarz bardzo zniszczony.

BG AMuz., nr inw. N 8844; sygn. 78(0.068) Żeleń W-Janek I/Jan

BN, sygn. Mus.III.95.044 ; Mus.III.86.070 (egz. współopr. z
Mus.III.86.054-Mus.III.86.069)

371. **Żeleński Władysław (1837-1921):** *Janek*, opera w dwóch aktach, No. 2, *Piosenka Bronki* [na głos i fortepian], Warszawa: Echo Muzyczne (Lit. Konarzewski, Nowy Świat 38 w Warszawie), cenz. 1900. 5 s. ; 32 cm. Znak wyd. A 112 R.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar-Przemieniecka. Artystka opery” ; pieczęć „W. Borowski”. (egzemplarz N 44575).

BG AMuz., nr inw. N 44574 ; N 44575; sygn. 78(0.068) Żelen W - Piose B

BN, sygn. Mus.III.161.654

¹²¹⁴ Tamże.

372. **Żeleński Władysław (1837-1921):** *Łaskawa dziewczyna* op. 25 nr 5 [na głos i fortepian], Warszawa: F. Hösick, cenz. 1900. 5 s. ; 34 cm. (Śpiewy Różnych Kompozytorów Polskich i Obcych ; 37). Ded. „Pani Julii Uszyńskiej”. Znak wyd. 235.

Proweniencja: pieczęć „M. Bojar-Przemieniecka. Artystka opery”.

BG AMuz., nr inw. N 44583; sygn. 78(0.068) Żeleń W – Łaska

BN, sygn. Mus.III.108.318 ; Mus.III.108.319 ; Mus.III.90.937

373. **Żeleński Władysław (1837-1921):** *Na Anioł Pański* [na głos i fortepian], sł. K. Tetmajera, Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta, [ok. 1900?]. 7 s. ; 34 cm. (Wybór Śpiewów Salonowych ; 69). Znak wyd. 140.

Proweniencja: pieczęć „Kazimierz Czektowski”.

Pieczęć: „Leon Idzikowski, skład nut, Warszawa”.

BG AMuz., nr inw. N 44571; sygn. 78(0.068) Żeleń W – Naani

Indeks kompozytorów i autorów

A

Ablamowicz, Jadwiga 422
Aleksandrowicz, Witold 501
Anczyc, Władysław Ludwik 408
Antoniewicz, Mikołaj Bołoz 507
Arct, Aleksander 408
Arditi, Luigi 423
Artôt, Désirée 444
Asnyk, Adam 492
Auber, Daniel François Esprit 423
Aust, Romuald 426

B

Ball, Ernest Roland 423
Bandrowski, Aleksander 501
Baranowski, Tomasz 501
Barbi, Alicya 451, 470, 506
Barbier, Paul Jules 420
Beethoven, Ludwig van 423, 424
Bemberg, Herman 425
Béranger, Pierre Jean de 502
Berens, Hermann 425
Bettinelli, Angelo 425
Biernacki, Michał Marian 409
Bignotti, Angelo 447
Biliński, Antoni Zygmunt 425
Bizet, Georges 426
Blume, Friedrich 468
Błaszczak, Leon Tadeusz 411
Bogucka, Maria 498
Bojar-Przemieniecka, Maria 472
Bononcini, Giovanni Battista 426
Bońkowski, Wojciech 428
Brahms, Johannes 468
Brissler, Friedrich Ferdinand 468
Brodziński, Kazimierz 456
Brzozowski, Karol 473

C

Campana, Fabio 427
Carpani, Giuseppe 424
Carré, Michel 420
Chaminade, Cecile 427
Charpentier, Gustave 428
Chęciński, Jan Konstanty 414, 427, 447, 454, 463, 475, 486, 487, 502
Chodakowski, Józef h. Dołęga 450
Chojecki, Leon 428

Chomiński, Józef Michał 458
Chopin, Fryderyk 411, 412, 415, 419, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 466, 478
Chybiński, Adolf 411, 500
Cink, Antoni 440
Cockrell, Dale 423
Coppée, François 470
Cottoni 444
Crémieux, Octave 443
Czeczot, Jan 487
Czerny, Carl 443

D

Danielewski, Cyryl 465
Dargomyżski, Aleksander 443
Delavigne, Casimir 414
Delibés, Léo 444
Denza, Luigi 444, 445
Deotyma 506
Dessauer, (Siegmund) Josef 445
Dębicki, Zdzisław 509
Döbbler, Johannes 445
Dobrzyński, Ignacy Feliks 445
Domher, Bolesław Oskar 510
Donadio, Bianca 470, 506
Donizetti, Gaetano 446
Duvernoy, Jean Baptiste 446
Dzierzbicki, Jan Starża 416
Dzikowski, Stanisław 416

F

Faure, Jean-Baptiste 446
Ferretto, Andrea 447
Filippi, Filippo 447
Finscher, Ludwig 468

G

Gabussi, Vincenzo 447
Gade, Niels Wilhelm 447
Gall, Jan Karol 448, 449
Gallmayer, Josefine 465
Gänschals, Carl 449
Gawalewicz, Marian 448, 473, 491
Gawroński, Wojciech 449
Gebethner, Gustaw Adolf 460
Giacosa, Giuseppe 499
Gliński, Kazimierz 507

Gloger, Zygmunt 409, 410
Godard, Benjamin Louis Paul 449
Gounod, Charles François 450, 466
Górski, Gabriel 473
Grabowski, Józef 450
Grąbczewski, Wiktor 474
Grieg, Edvard Hagerup 451, 452, 453
Grossman, Maria (Buba) 504
Gruberski, Eugeniusz 416
Guranowski, Jerzy 461
Gwiżdż, Feliks 416

H

Halévy, Jacques François Fromenthal 454
Halévy, Ludovic 426
Hanon, Charles Louis 454
Hanslick, Edward 410
Hausegger, Friedrich von 411
Heine, Heinrich 448, 475
Heiser, Wilhelm 455
Herold, Ferdinand 455
Hodorovskij, Grigorij Kostântinovič 505
Horbowski, Mieczysław 426, 457, 489, 497, 500
Horky, Józef 455
Hösick, Ferdynand 411
Hugo, Victor 446

I

Ibsen, Henrik 500
Idzikowski, Marian 449
Idzikowski, Mieczysław 449
Idzikowski, Władysław 449
Idzikowski, Zygmunt Zenon 411, 413
Illica, Luigi 499
Illinicz-Zajdel, Ludomir 492
Iłakowiczówna, Kazimiera 461

J

Jakubowski, Kazimierz 449
Janicki, Franciszek Bolesław 456
Jankowski, Czesław 462
Jankowski, Jerzy 459
Jarecki, Henryk 456, 457
Jaroński, Feliks 457
Jellenta, Cezary 501
Jenbach, Béla 419
Jommelli, Niccolò 457
Joteyko, Tadeusz 411, 412, 455, 457
Juszkiewicz, Henryk 411, 413

K

Kalman, Imre Emmerich 419, 458
Kamieński, Ignacy Ludwik 458
Karasowski, Maurycy 412
Karczewski, Jan 501
Karłowicz, Jan 418
Karłowicz, Mieczysław 412, 458, 459
Kazuro, Stanisław 459, 460
Kenig, Włodzimierz 460, 461
Kitschman, Adolf 419
Kleczyński, Jan 412, 413, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 469, 478
König, Ernest 502
Konopnicka, Maria 415, 462, 474, 491, 492
Korotyński, Wincenty 472
Kossobudzki, Ignacy Antoni 461, 462
Kościelski, Jan 511, 512
Kotarbiński, Miłosz 440
Kotkowska, M. (ilustratorka) 480
Kowalski, Teofil 417
Kraiński, A. 485, 496
Krajewski, Aleksander 471
Kraśniński, Zygmunt 440, 458
Kraszewski, Józef Ignacy 485
Kratzer, Kazimierz Julian 462, 463
Krogulski, Józef Władysław 425, 464, 466
Kruziński, Wincenty 465
Kücken, Friedrich Wilhelm 464
Kusiewicz, Piotr 472

L

Lange, Antoni 414
Lange, Gustav 464
Lechner, Joseph 465
Leliwa, Tadeusz 425, 447
Lenartowicz, Teofil 479
Leon XIII (Papież) 415
Leoncavallo, Ruggero 465
Lermontow, Michaił 443
Leśniewski, Władysław 418
Liliencron, Detlev von 495
Liszt, Ferenc 465, 466
Lobe, Johann Christian 413
Löschhorn, Albert 466
Lully, Jean-Baptiste 466
Luzzi, Luigi 466

Ł

Łopuska-Wyleżyńska, Helena 467
Łusakowski, Jan 467

M

Makowski, Henryk 413, 467
 Malinowski, Stefan 416
 Marczewski, Lucjan 467
 Marks, G.W. *zob.* Brahms, Johannes
 Martini, Giovanni Battista 468
 Mascagni, Pietro 413, 468, 469, 470
 Massalski, Józef 478
 Massenet, Jules 470
 Maszyński, Piotr 426, 444, 449, 452, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 485, 487, 489, 490, 497, 503, 506, 508
 Matuszyński, Leopold 507
 Mayer, Maria z Lewickich 449
 Mazur, Krzysztof 457, 483, 486, 487, 499
 Meilhac, Henri 426
 Melcer, Henryk 474
 Menasci, Guido 413
 Mendelssohn-Bartholdy, Felix 475
 Mendes, Catulle 414
 Mérimée, Prosper 426
 Merkel, Gustav Adolf 476
 Meyerhold, Kazimierz 476
 Michałowski, Aleksander 424, 476, 477, 511
 Michaux, Aleksander 507
 Miciński, Tadeusz 501
 Mickiewicz, Adam 425, 441, 473, 486
 Miller, Władysław 486
 Milner, Stella 424
 Młynarski, Emil 477
 Moniuszko, Stanisław 408, 414, 417, 420, 457, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 499
 Morsztyn, Pelagia 502
 Moszkowski, Maurycy 488, 489
 Münchheimer, Adam 489, 490
 Musset, Alfred de 465
 Myrberg, August Melcher 490
 Myszuga, Aleksander 492

N

Nasalski, Fr. 455
 Nevin, Ethelbert Woodbridge 490
 Nicolai, Otto 490
 Niedzielski, Stanisław 491, 492
 Niewiadomski, Stanisław 410
 Noskowski, Zygmunt 415, 455, 492, 493, 494
 Nostitz, Karol 494
 Nowakowski, Erazm 416
 Nowina, Roman 464

O

Odrowąż, Feliks 496
 Ogiński, Michał Kleofas 494
 Opieński, Henryk 416, 495
 Oppman, Artur 461, 462, 474, 498
 Orefice, Giacomo 495
 Osmański, Wojciech 495

P

P., M. 504
 Paderewski, Ignacy Jan 415, 416, 424
 Pajzderska, Helena Janina 501
 Palloni, Gaetano 496
 Pankiewicz, Eugeniusz 496
 Paradies, Pietro Domenico 497
 Parczewska, Melania 455
 Patti, Carol. 444
 Pawłowski, Edward 422
 Piave, Francesco Maria 508
 Pieczętkowski, Feliks 449
 Piel, Peter 416
 Pilecki, Ignacy 413
 Poliński, Aleksander 409, 417
 Ponchielli, Amilcare 497
 Popiel-Święcka, Romana 491
 Porębowicz, Edward 464
 Prout, Ebenezer 417
 Przyałgowski, Ignacy 498
 Przybylska, M. 460, 461
 Puccini, Giacomo 498, 499

Q

Quattrini, Jan Ludwik 423, 450, 508

R

Radziszewski, Maksymilian 417, 420, 423, 425, 444, 451, 465, 468, 470, 475, 485, 489, 500, 508
 Rapacki, Wincenty (syn) 423, 443, 444, 445, 449, 455, 465, 469, 505
 Ratold, Stanisław 505
 Régamey, Constantin 494
 Reiss, Józef Władysław 411
 Reszke, Jan Mieczysław 423, 425, 462, 468, 489, 496
 Richter, Ernst Friedrich 418
 Rodkiewicz, Giedymina 499
 Rogala, Jacek 449
 Roguski, Gustaw 408, 421, 424, 483, 485
 Rosa, Salvatore 500

Rosenstein, Leo *zob.* Stein, Leo
Rostworowski, Karol Hubert 500
Rouget de Lisle, Claude Joseph 464
Różycka, Stefania 500, 501
Różycki, Aleksander 424, 452, 454
Różycki, Ludomir Aleksander 500, 501
Różycki, Zygmunt 467, 476
Rutkowski, Zenobiusz 418
Rydel, Lucjan 460, 461
Ryszkiewicz, Andrzej 492
Ryszkiewicz, Józef (ojciec) 491
Rzepko, Władysław 408, 441, 455, 477, 478, 487

S

Sand, George 412
Sartorio, Arnaldo 501
Schober, Feliks 423, 445, 450, 470, 489
Schubert, Franz 501, 502
Scribe, Eugène 454
Sembrich-Kochańska, Marcelina 470, 506
Singer, Zygmunt 502
Skirmuntt, Henryk 502
Smetana, Bedřich 503
Sokołowski, J. 464
Sonnenfeld, Adolf Gustaw 418
Spindler, Fritz 448
Starzewski, Feliks 411, 413, 503
Stein, Leo 419
Sterling, Leopold 450, 470
Sterling, Władysław 427
Stirling, Jane Wilhelmina 412
Stojowski, Zygmunt 503
Strobl, Rudolf 425, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 445, 452, 466, 467, 477, 478, 488, 489, 496, 501, 503, 507, 510, 511
Strzelecki, Adolf 419
Studziński, Karol 419
Suppé, Franz von 503
Surzyński, Mieczysław 467
Sydow, Bronisław Edward 441, 442
Syrewicz, Ksawery 504
Szlezycgier, Józefa 462, 472
Szwarcówna, R. (ilustratorka) 480
Szymanowska-Malewska, Helena 478
Szymanowski, Karol 469, 504

Ś

Śliwiński, Ludwik 419
Święcicki, Julian Adolf 420

T

Tagliafico Joseph Dieudonné 505
Targioni-Tozzetti, Giovanni 413
Tatarkiewicz, Jan Kazimierz 505
Tessaro-Kosimowa, Irena 509
Tetmajer, Kazimierz Przerwa 458, 459, 460, 461, 493, 495, 504, 509, 513
Thomas, Ambroise 420
Thomé, Francis 505
Timofěvskaâ, N.I. 424
Tornius, Valerian 495
Tosti, Francesco Paolo 505, 506
Troschel, Wilhelm Karol 464, 475, 506, 507, 508
Trzcieniecki, Waław 507
Turini, Ferdinando 507

U

Ullmayer, Franz 465
Urstein, Ludwik 443
Uszyńska, Julia 513

V

Vaccai, Niccola 507
Verdi, Giuseppe 508
Vieweger, Zofia 449, 451, 453, 469, 475

W

Wachs, Frédéric 509
Waghalter, Henryk 480
Wagner, Richard 414, 509
Waldteufel, Émile 509
Weitzmann, Carl Friedrich 418
Wertheim, Aleksandra 422, 492
Wertheim, Juliusz 509, 510
Wieniawski, Józef 477, 510
Wodzińscy 412
Wojewódzki, Justyn 457
Wolff, Bernhard Auguste Desire 478
Wolski, Włodzimierz 414, 417, 420, 479, 480, 481, 482, 483, 484
Woźnicki, Jan 424
Wroński, Adam 510
Wyspiański, Stanisław 500

Z

Zacharjasiewicz, Jan 511
Zaleski, Józef Bohdan 441
Zarębski, Juliusz 511

Zarzycki, Aleksander 511, 512
Zawirski, Marek 415, 417, 420
Zieliński, Jarosław 422, 445
Ziółkowski, Ignacy 447, 495

Ż

Żeleński, Władysław 421, 512, 513

Indeks osób i firm związanych z produkcją *varsavianów* odnalezionych w bibliotekach gdańskich

A

Anczyc, Władysław Ludwik
Drukarnia Władysława Ludwika Anczyca i
Spółki 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414,
415, 416, 417, 471
Arct, Michał
Drukarnia Michała Arcta 408, 411, 412, 418,
420
Wydawnictwo Michała Arcta 408, 410, 411,
412, 414, 415, 417, 418, 420, 443, 444, 447,
449, 454, 455, 458, 459, 467, 468, 470, 491,
492, 509, 513

B

Berger, Józef
Drukarnia Józefa Bergera 409
Brandstetter, Oscar
Oscar Brandstetter Verlag (Lipsk) 472, 473, 474,
477, 487, 488
Breitkopf & Härtel (Lipsk) 510

C

Chodzic, M.
Litografia M. Chodzic 509
Cotty, Jan
Drukarnia i Litografia Jana Cotty w Warszawie
440, 450, 452, 459, 462, 469, 477, 479, 481,
482, 484, 485, 486, 489, 492, 494, 495, 497,
500, 506, 507
Drukarnia Jana Cotty 454
Cranz, August 465

D

Drukarnia i Litografia B.A. Bukaty w Warszawie
500
Drukarnia Ludwika Bilińskiego i Wacława
Maślankiewicza 441, 453, 454, 463, 472, 473,
490, 493, 498, 503, 506
Drukarnia Społeczna Stowarzyszenia Robotników
Chrześcijańskich 443, 446, 451, 464, 505
Drzewiecki, K.
Sztucharnia K. Drzewiecki 425, 443, 451, 505
Dunin-Borkowski, Jerzy
Jerzy Dunin-Borkowski 458

E

Eberle, Joseph
Drukarnia Josepha Eberlego (Wiedeń) 476
Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne (jako
nakładca) 428, 447, 448, 449, 455, 457, 465,
469, 497, 512

F

Filipowicz, Józef
Drukarnia Józefa Filipowicza 409, 413
Fischer, Jan
Księgarnia Nakładowa Jana Fischera 410, 412,
419

G

Gadowski, Jan 412, 415, 471
Gebethner i Wolff 408, 409, 410, 411, 412, 413,
414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 422, 423,
424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432,
433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441,
442, 443, 444, 445, 446, 448, 449, 450, 451,
452, 453, 454, 456, 457, 458, 459, 460, 461,
462, 463, 464, 465, 466, 467, 469, 470, 471,
472, 473, 474, 476, 477, 478, 479, 480, 481,
482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490,
491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499,
500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508,
509, 510, 511, 512
Gebethner i Wolff (Księgarnia) 465, 477, 488,
490, 500, 510
Zakład Sztucharski Gebethnera i Wolffa 446
Gebethner, Gustaw
G. Gebethner i Spółka (Kraków) 408, 409, 410,
411, 412, 413, 414, 417, 424, 457, 486, 487,
499
Gins, Aleksander Ryszard
Drukarnia Aleksandra Ginsa 414
Grosse W.
Gravé et Imprimerie chez W. Grosse à Moscou
426, 478, 509
Guranowski, Julian
Księgarnia Juliana Guranowskiego 413

H

Hilkner, J. 469
Hofmeister, Friedrich 512
Hösick, Ferdynand
Księgarnia Ferdynanda Hösicka 421
Wydawnictwo Ferdynanda Hösicka 411, 423,
424, 425, 427, 444, 445, 447, 450, 455, 462,
463, 466, 468, 470, 475, 489, 490, 496, 502,
506, 509, 513

I

Idzikowski, Kazimierz
Księgarnia i skład nut Kazimierza
Idzikowskiego (dawniej Maurycego
Orgelbranda 445
Idzikowski, Leon
Leon Idzikowski w Kijowie, skład nut w
Warszawie 424, 443, 446, 449, 451, 464, 468,
494, 505
Idzikowski, Władysław 449
W. Idzikowski (Kijów) 449
Imprimerie de Musique J. Tchokoloff (Kijów) 468

J

Jakubowski, Kazimierz
Jakubowski i Zadurawicz (Lwów) 449
Jankowski, T.
Drukarnia T. Jankowskiego 411
Jeziński, Aleksander Tadeusz
Drukarnia Aleksandra Tadeusza Jezińskiego
415, 420, 428, 429, 430, 431, 432, 434, 435,
436, 437, 438, 439
Jeżyński, Józef
Drukarnia Józefa Jeżyńskiego 410

K

Konarzewski, Józef F.
Litografia J.F. Konarzewski 447, 448, 449, 467,
480, 482, 501, 512
Litografia J.F. Konarzewski i J. Mękowski 453,
457, 460, 461, 466, 476, 503
Kowalewski, Karol
Drukarnia Karola Kowalewskiego 410
Kruziński, Wincenty
Kruziński et Lewi 489
Księgarnia Polska (Warszawa) 410

L

Laskauer, Piotr
Drukarnia Piotra Laskauera i Spółki 416, 417,
465, 471, 505
Laskauer i Babicki 418
Lewiński, Maurycy
Drukarnia Maurycego Lewińskiego 475

M

Meloman (jako nakładca) 490, 493
Mękowski Julian Aleksander
Litografia Mękarskiego 426, 427, 444, 448, 450,
456, 457, 458, 461, 462, 463, 464, 468, 469,
470, 472, 478, 484, 489, 491, 492, 497, 500,
503, 506, 508, 510
Pośpieszna Litografia i Sztucharnia Nut Juliana
Mękarskiego 425, 433, 434, 436, 440, 442,
446, 451, 466, 472, 474, 479, 481, 488
Sztucharnia Nut Juliana Mękarskiego 465
Müller, Julian 504, 509
J. Müller (jako nakładca) 504, 509
Litografia Juliana Müllera 504, 509
Müller, Karol 509

N

Noskowski, Jan
Drukarnia Jana Noskowskiego 419, 421

O

Orgelbrand, Maurycy
Księgarnia Maurycego Orgelbranda (jako
nakładowa) 450
Orgelbrand, Samuel
Drukarnia Samuela Orgelbranda Synów 471
Litografia i Sztucharnia Nut S. Orgelbranda
Synów 469
Towarzystwo Akcyjne Odlewni Czcionek i
Drukarni Samuela Orgelbranda 474, 493

P

Piekarniak, Wacław
Drukarnia Wacława Piekarniaka 490
Plewiński, Ignacy
Ignacy Plewiński (jako nakładca) 413
Litografia Ignacego Plewińskiego 413
Prószyński, Konrad
Wydawnictwo Gazety Świątecznej i Księgarni
Krajowej Konrada Prószyńskiego 409

Puget, Jan Franciszek
Intrologatornia J.F. Puget 410

R

Rajchman, Aleksander
Rajchman i Frenbler 426, 457, 469, 497, 500
Redakcja i Administracja Biblioteki Dzieł
Wyborowych 420
Röder, Carl Göttlieb
Zakład Litograficzny C.G. Rödera (Lipsk) 418,
423, 425, 456, 476, 484, 487, 489, 494, 495,
496, 499, 500, 501, 507, 511, 512
Rubieszewski i Wrotnowski 414, 472
Rudzki, Bronisław
B. Rudzki 444, 453

S

Sadowski, Stanisław
Wydawnictwo Stanisława Sadowskiego 501
Sennewald, Gustaw Karol
Księgarnia Gustawa Karola Sennewalda (jako
nakładowa) 423, 449, 450, 456, 461, 462,
464, 475, 494, 506, 507, 508, 511, 512
Siedlecki, Franciszek 411, 413
Sikorski, Saturnin Józef
Księgarnia Saturnina Sikorskiego 415
Stahl, Albert
Albert Stahl (Berlin) 495, 501, 502
Syrewicz, Feliks
Drukarnia Teatralna Feliksa Syrewicza i Spółki
419

Ś

Śliwiński, Ludwik 419

T

Tarnowski, M.
Drukarnia M. Tarnowskiego 416
Trojanowski, Edward 411, 413

Ů

Ůrgenson, Pětr Ivanovič
Grave et imprime chez P. Jurgenson 483, 486
P. Jurgenson (Moskwa) 456

W

Wajner, H.
Wydawnictwo i Księgarnia Pomoc Szkolna H.
Wajnera 414
Warszawska Drukarnia Estetyczna 419
Warszawska Spółka Nakładowa 415
Warszawskie Towarzystwo Akcyjne Artystyczno-
Wydawnicze 427, 451
Wierzbicki, Bolesław
Zakłady Graficzne B. Wierzbicki i Spółka 416,
423, 429, 433, 439, 451, 475, 478, 485, 496,
498, 499, 501, 502, 508
Witanowski, Cyprian 422
Litografia Cypriana Witanowskiego 422, 424,
427, 445, 447, 449, 456, 459, 462, 463, 465,
466, 467, 470, 474, 475, 476, 485, 493, 494,
495, 497, 498, 503, 504, 505, 506, 507, 509,
510, 512
Wydawnictwo Kasy Przejrzystości i Pomocy
Warszawskich Pomocników Księgarskich 428,
445, 465, 476, 504, 505
Wydawnictwo Sekcji Naukowej Towarzystwa
Muzycznego 416
Wydawnictwo *Sztuka* 411, 413
Wydawnictwo Warszawskiej Kasy Literackiej 418

Z

Zaleski, Stanisław Jan
Drukarnia Towarzystwa Komandytowego St. J.
Zaleski & Co. 420
Zawiszewski, Ignacy
Drukarnia Ignacego Zawiszewskiego 415
Ziemkiewicz, Michał
Drukarnia Michała Ziemkiewicza i Wiktoryna
Noakowskiego 418

Indeks osób i instytucji znalezionych we wpisach proweniencyjnych

A

Arct, Michał
Księgarnia Michała Arcta 455, 510
Wydawnictwo Michała Arcta 488

B

Barwicki, Kazimierz Tomasz
Wydawnictwo i Skład Nut *Polska Literatura Chóralna* im. K.T. Barwickiego (Poznań) 485
Baśka 502
Belina-Skupiewski, Stefan 480
Bielecka-Machlejd, Maria 480
Bocheński, Adam 420
Bojar-Przemieniecka, Maria 426, 428, 441, 446, 451, 456, 457, 461, 462, 463, 467, 468, 469, 470, 473, 474, 475, 478, 479, 481, 482, 483, 486, 490, 492, 493, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 503, 504, 508, 509, 510, 511, 512, 513
Borowski, W. 512
Bote & Bock (Berlin)
Buch- und Musicalien-Handlung (Poznań) 423, 465, 496
Brodkówna, Kinga 462
Bukowski, Andrzej 418

C

Ch., Tola 477
Chmara, Stanisław
Księgarnia Stanisława Chmary (Leszno) 495
Cybulski, A.
Księgarnia i Skład Nut A. Cybulski (Poznań) 502
Czarnekowa, H. 458
Czekotowski, Kazimierz 424, 425, 426, 427, 442, 443, 444, 445, 447, 448, 451, 453, 456, 460, 461, 464, 470, 473, 474, 475, 482, 484, 487, 489, 491, 493, 500, 513

D

Dąbrowski, Stanisław 508
de Larzac, Jerzy 444, 447, 449, 484, 506, 508, 509
Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha (Poznań) 490

E

Ebert, Fryderyk

Księgarnia Polska i Skład Nut Fryderyka Eberta (Kraków) 451
Englert, Irena 423, 465

F

Fischer, Ludwik
Księgarnia i Skład Nut Ludwika Fiszera (Katowice) 489
Księgarnia i Skład Nut Ludwika Fiszera (Warszawa) 464, 466
Księgarnia Ludwika Fiszera (Łódź) 510
Friedlein, Daniel Edward
D.E. Friedlein, Księgarnia (Kraków) 458, 459
Frommer, Leon
Księgarnia i Skład Nut Leona Frommera w Krakowie 421

G

Gebethner i Wolff 423, 428, 456, 457, 511, 512
Gebethner i Wolff 506
Gebethner i Wolff (Księgarnia w Poznaniu) 453, 497
Gebethner i Wolff (Księgarnia) 423, 455, 458, 468, 487, 492, 502
Gebethner i Wolff (Magazyn Nut we Lwowie) 459
Gebethner, Gustaw
G. Gebethner i Spółka (Kraków) 427
Gibczyńska, Stanisława 497, 510
Gimnazjum Polskie w Gdańsku 408
Głuszkowski, Bogdan 461
Gołębowski, M. 415
Górczyński, K.K. 450
Gumiński, Feliks
Skład Feliks Gumiński 427
Wydawnictwo Składu Nut *F. Gumiński* 502

H

Halusia 502
Heising, Helena 501
Heising, Roman 479, 496

I

Idzikowski, Kazimierz
Księgarnia i skład nut Kazimierza Idzikowskiego (dawniej Maurycego Orgelbranda) 443, 445

Idzikowski, Leon
Leon Idzikowski w Kijowie, skład nut w
Warszawie 424, 425, 513
Instytut Muzyczny (Sopot) 434, 510

J

Jarzębowska, Maria 469, 482
Juszkiewicz-Szczeblewska, Maria 466

K

Kafarowski[?], Cz. 413
Kaszyc, Michał 462
Kmicic-Mieleszyński, Waclaw 410, 420
Knast, Stefan Paweł
Stefan Knast, Księgarnia, Skład Nut i
Materiałów Piśmiennych (Inowrocław) 505
Kochlicka, Helena *zob.* Heising, Helena
Kończanka, Paulina 410
Koralkowski 444
Kowalkowski 444
Kozłowski, Czesław
Czesław Kozłowski, Księgarnia-Skład nut-
Czytelnia 485
Krówczyńska, Irena 479
Krzyżanowska, Jadwiga 453
Krzyżanowski, Stanisław Andrzej
S.A. Krzyżanowski, Księgarnia i Skład Nut w
Krakowie 443
Księgarnia i skład nut *Kultura* (Wilno) 426
Księgarnia Stowarzyszenia Nauczycielstwa
Polskiego, Skład Nut (Wilno) 451
Kulesza, Wincenty i Maria 408
Kuncewicz i Hofman, dawniej St. Sadowski,
Księgarnia i Skład Nut 452, 506
Kusiewicz, Halusia *zob.* Peszko-Kusiewicz, Halina
Kwapiszewska, Maria 412

L

Lange, Jan Bernard
Księgarnia J.B. Lange (Gniezno) 496
Lantman, Kazimiera 443
Larisch, Karol 450
Lewińska, Krystyna 494
Lilly 447
Limke, Gertruda 497

M

Marcinkowski, Władysław 414
Markowska, Celina 418, 476, 488, 507

Michalak, Jerzy Marian 414, 479, 480, 483, 486
Mickiewiczówna, Halina 480, 508
Miernicki, Ludwik
Zakład Introligatorski Ludwika Miernickiego
441, 442
Mincer, Jerzy 476
Mirowska, Wanda 472

N

Nałęcz-Grąbczewski, Mieczysław 447, 490
Niemierkiewicz, Marian
Księgarnia oraz Magazyn i Wydawnictwo Nut
Marian Niemierkiewicz (Poznań) 414
Nowińska 423, 455

P

Piawski, Antoni
A. Piawski i Ska, Księgarnia, Skład i
Wypożyczalnia Nut (Kraków) 444, 467
Podejko, Paweł 411
Połoniecki, Bernard
Księgarnia Polska Bernarda Połonieckiego
(Lwów) 479
Prawdź-Leyman, Michał 472
Preobrażeńka, Maryla *zob.* Bojar-Przemieniecka,
Maria
Puget, Jan Franciszek
Introligatornia J.F. Puget 499

R

Reint[...], Janina 459
Röder, Carl Göttlieb
Zakład Litograficzny C.G. Rödera (Lipsk) 449
Rybicki, Feliks 445

S

Sadowski, Waldemar 414, 479, 486
Sari, Ada 422, 441, 458, 459, 470, 478, 506, 507
Sennewald, Gustaw Karol
Księgarnia Gustawa Karola Sennewalda (jako
sortymentowa) 487
Sieradzka, Aniela 462
Sileński, Michał 508
Słowicz, Janina 448
Smoliński, F. 411
Stachowski, Lech 448, 496
Staszewski, Jacek 420
Sterczyński, Ignacy 418
Szadkowski, K.

K. Szadkowski, Skład Nut 469, 478

Ś

Śliwiński, Zbigniew i Maria 503
Śliwińska, Maria 489

T

Trenkler, Henryk
Libraire & Magazine de Musique H. Trenkler
507

W

Wende, Edward
Edward Wende i Spółka 463, 470
Wieczorkówna, Maryna *zob.* Śliwińska, Maria
Wojciechowski, Jan

Jan Wojciechowski, Księgarnia i Skład Nut
(Toruń) 424, 481, 498

Wojciechowski, K.

Księgarnia i Skład Nut K. Wojciechowski 440
Wydawnictwo Kasy Przeworności i Pomocy
Warszawskich Pomocników Księgarskich 428
Wypożyczalnia Nut *Symfonia* (Kraków) 459

Z

Zadurowicz, Władysław
Władysław Zadurówicz, skład i wypożyczalnia
nut (Lwów) 486
Zwoliński, Leonard
Księgarnia i Skład Papieru L. Zwoliński
(Kraków) 450
Księgarnia i Skład Papieru L. Zwoliński
(Zakopane) 445